

TIGHT BINDING BOOK

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204473

UNIVERSAL
LIBRARY

*U.P.—552—7-7-66—10,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 182

Accession No. T1394

or V46B పంపిణీ కమిషన్.

కమిషన్.

book should be returned on or before the date
d below

_____

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కృతులు

(పట్టిపూర్తి మహాత్మన ముద్రణము.)

సంపుటము 3

పట్టిపూర్తి మహాత్మన సంఘము, బందరు,

౧౯౩౪.

నాటకములు

పాండవజననము

పాండవప్రవాసము

పాండవోద్యోగము

పాండవవిజయము

పాండవశ్వమేధము

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

దంభవామనము

అనరనారదము

సుకన్య

పాండవరాజసూయము

సర్వస్వావ్యములు—గ్రంథకర్తలవి

మిసర్వా ప్రెస్, మచిలీపట్నము.

శ్రీ మత్పరబ్రహ్మసూత్రము.

(శ్రీ)

శ్రీ ఓ డ వ జ న న ము

ఇందు వచ్చు పాత్రములు.

---

1 అంకము .

- 1 సూత్రధారుడు
- 2 నటి
- 3 పరాశరుడు
- 4 దాసుడు
- 5 మత్స్యగంధి

2 అంకము .

- 1 శంతనుడు
- 2 భీష్ముడు
- 3 దాసుడు

3 అంకము .

- 1 ఋషిబాలురు
- 2 భీష్ముడు
- 3 పశురాముడు
- 4 అంబ
- 5 గంగ
- 6 నారదుడు
- 7 జమదగ్ని

4 అంకము .

- 1 న్యాసులు
- 2 సత్యవతి
- 4 భీష్ముడు

5 అంకము .

- 1 సూర్యుడు
- 2 కుంతి
- 3 చెలికత్తె

6 అంకము .

- 1 పాండురాజు
- 2 కిందవుడు
- 3 మృగయుడు
- 4 కుంతి
- 5 మాచి
- 6 భటుడు

7 అంకము .

- 1 సిద్ధాంతి
- 2 ధృతరాష్ట్రుడు
- 3 భీష్ముడు
- 4 విదురుడు
- 5 పృథ్వీహరి
- 6 కొండలుముఠలు
- 7 కుంతి
- 8 పంచపాండవులు

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరదేవతామైనమః.

పా . డ వ జ న న ము .

ప్రథమాంకము.

నాంది

మ. కరమున్ స్వచ్ఛ మొకండు వేపుకొడు రక్షింపఁగలిగి
కర మింకొక్కఁడు రక్షింపఁగలిగి, గాంధారికిఁ
గురు వొక్కఁడొకఁడంటలుంటనవిధిన్ గ్రహించి బ్రహ్మ డైవీ శ్రీ
హరిపంచాయథమున్ గడంగి జగదాళ్లవలె గాఢంబుతన్.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

సూత్ర— (తెరవంకఁజూచి) అయ్యరా! : ధ్యలు నాటకాంశమున కెదురు
చూచుచున్నట్లు కొన్ని సూత్రములను తెలియఁబు చున్నను,
ఇంకను తెరబయలుజేసేమి?

(నటి ప్రవేశించి)

నటి—ఆర్యపుత్రా! క్రిందోచితసాహస్రీంపాడినపరాయణత్వమున నింత
పలుకు నాస్వ మొనరించినందున మన్నింతుఁడు. కర్తవ్య మార్గా
పింతురుగాక.

సూత్ర— కర్తవ్యమున కేమున్నది? అటు చూచుము.

తే. గీ. సభయ గా దని సంద్ర మో సరినిశాశ్రీ!

అందు మన నాటకం బను యానపాత్ర

మిథుడు నియింపవలె. గదా! యింపు గదుర

గర్జనారివి గా ముంటి కడల్లి విఘ్న.

నటి—(తనలో) మత్స్యగర్భిణి గర్భుండును కాబోలును. (ప్రకాశము)
ఆర్యా! నేను గర్భవతి యైందులను? తామే నర్వమును నిర్వహించు
గలరు.

సూత్ర—(గౌరవముతో) శ్రేయస్కే!

ఆ. నె. పేరు పూరుషులకు దారెంచునె కాని
కార్యనిర్వహణము కామినులని
జన్మలయె జగంబు నెలయింపవలె గాని
చంద్రుడేమిచేయు? జలజనయన!

నటి— చక్కని దృష్టాంతమును జూపితిరి. చక్రవర్తసాహాయ్యము సం నర్వకాన్య
ములును నెఱవేలు నని లేరెరి.

సూత్ర— ఇదియును ననుభూతమేకాని యనేక మహాకార్యములు శ్రీలక్ష్మణునె
నెఱవేటిసవియును గలవు.

క. కుల మడగిపోవు చదచడి
నిలిపెగదా! యొక్కసాధ్యు, నేడో రేపా
పాలియుకొం పంశం బయతటి
నెలయించెం గాడె? యొక వివేకిని మరలకొ

కావున నెంతటి నిర్వాహకురాండ్రేని శ్రీలక్ష్మణుండు గల రనుటకు సంశ
యము లేదు.

నటి—(తనలో) ఆద్యుని యుపన్యాసము సత్వవతిని గుంతిని స్మరణకుఁ గల్గు
చున్నది. (ప్రకాశము) శేనలబ్రహ్మచారులుగా నుండి యనేకమహా
కార్యము లొనర్చిన పురుషసింహులు మాత్రము లేరా!

సూత్ర— లేమి?

తే. గీ. తండ్రిపెండిలికై పెండి తాను నూని
శేనలబ్రహ్మచారియై కీర్తి కెక్కి
బలిమిమై స్వయంవరమున గెలిచి తెచ్చి
తమ్మునకు బెండినేయడే! భన్యుఁ డొకఁడు.

నటి—(తనలో) ఈ మన సురాసురశ్రేణీయమానపరాక్రమక్రముం డగు భీష్ముండు
(ప్రకాశము) నాధా! మన మీ ప్రసంగములోఁ బ్రకృతమునే మఱుమ
చున్నారము. నేడు ప్రదర్శింపఁదగు నాటక మెయ్యది?

సూత్ర—(నవ్వి) వెట్టిదానా! అయ్యది నాందిలోనే సూచింపబడెగదా?

నటి—(యోచించి) పాండవజననము కాదుగదా?

మూత్ర— (సంకోషముతో)

తే. గీ. అంత సులభమునం గాక యంత ధుల్ల
భమ్మునం గాక మధ్యమఫణితి నలరు
పద్మమునఁ గల్లు వ్యంగ్యంబు పయికిఁదీయ
నేర్పితివి నీదుభర్త ప్పర్తింపఁ జగఁడె?
(కొంగిలించు కొనఁబోవును)

నటి— (సిగ్గుతోఁ దలపంచుకొని కొంచెము తొలగి) ఆర్యా! దీనికినిగఁపులు
తిరుపతి వేంకటేశ్వరులేనా?

మూత్ర— నీ కొక్కటే గుఱుతును జెప్పుచున్నాఁడను. భారతకథను దెలుఁగులో
స్వతంత్రించి నాటకముగా రచించినవారే లేరు. ఒకవేళనున్నను పాండవ
పదవిహీనమగు నామ ముంచినవారు లేరు. ఉన్నను సుప్రసిద్ధులు లేరు.

క. పారాశర్యమునీంద్రుఁడు
భారతమును వ్రాసెఁ దెలుఁగుపఱచిరి కవితా
స్వారాజు లొక్కమాఁగురు
వీరిరువురు నాటకముగ నెలయించి రిలక.

(తెరలో) ఎవరక్కడ? పుట్టనిజ్ఞుడేమి చేరు పెట్టుచున్నారు? పరిశుద్ధ
మగుపరాశర శబ్దమున కపత్యక్త్యయ మనెడి కళంకమును గూర్చు
సాహసము గూడనా?

మూత్ర— (విని) తీర్థయాత్రార్థమై బయలువెడలిన పరాశరమునీంద్రుని మాటలు
వినవచ్చుచున్నవి. మన మీపాటికి నరుగుడము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు);

ప్రస్తావన.

(అంతః, రాశకుడు ప్రవేశించును)

పరా— (సంతోషముతోఁ దనలో) బేరా! తీర్థయాత్రామాహాత్మ్యము!

ఉ. ఎందఱు పెద్ద లెందఱు ముఠిశ్వరు లెందఱు పండితుల మహా
నంద మొనంగఁజూడెడి నందులు నేఱులు గొంప లెన్ని వే
డ్కం దులఁబూగు పల్లెలును గ్రామములున్ బురముల్ మఱెన్ని యీ
చందము లన్నియును గొంప స్వాంత్యము శాంతము గాకయుండునే?

(సంతోషావేశముతో) నాదస్య మంత ధన్యమైనది?

బా. కాశీయాత్ర యొనర్చుచు మితీ ప్రయాగ తేఱియింక జూచితిన్
శ్రీశైలేశు భజించితిన్ గొలిచితిన్ శేషచలావాను రా
మేకున్ మొక్కితి నిన్ను శించితి నీరేలాధరాగ్యక్షు రం
గేకున్ గాంచితి మెట్టి నాఁగ నీక నెన్నే దివ్యదేశంబులన్.

(పరిక్రమించి) ఎదుట నేదో యొకనది పొడకట్టుచున్నది.

(కొంతనడచి)

ఉ. నేరెడుసండుచాయ నగనీరెడమంచలిభాతి నీలపుం
నేరువిధానం దు మ్రోచిలపిండుగతిన్ గగనంబుపోల్కె నీ
నీరము పెన్నిగన్నిగల నించుచు సున్నది యింతనల్లనా.
నాగము లేని కొచ్చు? యుచునానదియే యిది యెల్లధంకులన్.
ఓహో దీనిరామణీయకము!

తే. గీ. నలుపయిన నేమి విగుల నానంద మొనఁగ
సాబగు గల్గిన దీ నరీసుందరాంగి
ఇట్టి సాగసరి భాగ్యగా నేలుగున్న
గేస్తు రత్నాకరుఁడు కృతకృత్యకముఁడు.

(ఆకాశమునంకఁజూచి) అరుణగర్భస్థిబింబము చాలఁజూరఁ జడమర దితుగుచున్నది.
కావున నే నింతలో నీ నదిం బాటి యనలియొడ్డున నేదేని యొక
పవిత్రప్రదేశమున నీరేయి గడపి రే ఓందుఁ గ్రుంకులిడి విధివిహిత
కృత్యము లాచరింపుకొని మతియుంబోయెద. (దనలుబరికించి) కర్మ
ధారుండు కాఁబోలును పుట్టెనుండి డిగి యిట నచ్చుచున్నాఁడు. నన్ను
గూడ నవలియొడ్డు చేర్చిన ఓదపఁ బొమ్మనియెద.

(అంత దాకుడు ప్రవేశించును.)

దాకు— (తనలో) మరల నెవరో యొక జడదారి గాఁబోలును వచ్చు
చున్నాఁడు. నేఁ డేమాకాని యెంతసేపటికిని నాకుఁ గూటికే తిఱినది

కొడు. ఎప్పుటినించి? సార్వజనులకును పాపము దిన్నతిండి. ఏమైనను కూడు గుడిచిన పదమండిగాని యాయనను దాటింపజాలను. (తలవంచికొని పోవుచుండును.)

సర్— (నమిపించి) ఏమోయి మరకాదా! నన్నానికి దాటింతువు గాని రమ్మ.

దాసు— (తేటిపాటగాని) అమ్మా! చండమంది. చయచేసి యద్యోడఁ గూట్చుండుండి. నూ పిల్లగాని నంపించెడిను. అన్నె మిమ్ముల నగు దింపి రాఁగలదు. నాకు నెలవొసంగుదు. కూటివేళ దాటింతువున్నది. (నిష్క్రమించును)

పం— (తనలో) ఓహో! యేమి పనియోగ్యత? నా పరియాలమున కన్యం తనము లేకుండఁ దన కొమిరె సంపనెంచివచ్చు. కానియ్యు. ఇంతలో నీ యేటియొడ్డునం గల శృంగారజనుల సౌభాగ్యం దింకింతుఁగాక. (బరికించి)

సీ. కొమ్మలు దిగవంచి గొడుగులచందాన

నేవించుచున్నట్టి చెట్లు కొన్ని

జలజలమనఁగఁ బుష్పముల నెల్లడ రంజి

కై నేయుచున్న పుష్పములు గొన్ని

పాటుటాకులను గుప్పలు తెప్పలుగ నించి

చాదించుచున్న భూజములు గొన్ని

కడుబెడఁ గడుపు పుష్పములచే నొడ లెల్ల

మెఱయించుచున్నట్టి తనలు గొన్ని

తే. గీ. ఆరమర యొకించుకయు లేక యంతరమునఁ

బ్రతిఫలించు మహిమసంతతులు గొన్ని

కలిగి యీనది కనువారి కన్నులగవకుఁ

బండువు నొసర్చుచు దనదుసంపత్తికలిమి.

(మత్స్యగంధి పుట్టెనో బ్రవేశించును.)

మత్స్య— అయ్యా! యీపుట్టెలో నెక్కడు. మి మామల దింపి పచ్చెదను.

సర్— (పరికించి ఆశ్చర్యముతో తనలో) బేరా! యీ జాలరికొలమున కెంత యదృష్టకాలము వచ్చినది! ఏమీ యీ బ్రహ్మదేవుని యవి వేకము?

సీ. జవ్వనమున విలాసమును జక్కదనంబును మేల్మిదెమ్మలుక
మవ్వపుంగన్నలుక మురువుమాటలు. కుల్కపిసాళిగుబ్బలుక
నవ్వలతేటలుక సాలపునక దగు మేటినిలాసపున్నదల్
నివ్వటిలంగఁజేసియును నీచపుజన్మము సంఘటించునే?

పి. మృగశాబములకు సేద్యేడిసేర్పు గలచూపు
 సోయగం బాలుకు కంఠోయితభుకు
 కుంభికుంభములయుక్కును దొక్కి నిక్కినీ
 లైడి గుబ్బుచన్దవలేబెడంగు
 మాటిమాటికి ముద్దు మాటగట్టగఁ బాలు
 మురువున మెఱయు నెమ్మొముహూవు
 మిసమిసలో నించు కొమ్మించుసంచు నడంచు
 మెఱుఁగారు నెమ్మేని మెలపుసాలపు
 తే. గీ. గనిననో నెట్టి జడదారి కన్నుఁగవయు
 రిచ్చవడు నట్టి యీమోవి మెచ్చులాఁడి
 యచ్చరకుఁ బుట్టు పందక యక్కటకట !
 నుచ్చెముఁ బట్టు నెడ్డే తేమాడ్కిఁ బుట్టె ?
 (ధ్యానించుట నటించును.)

మత్స్య— (తనలో) ఈయనఘుఁ డేమో యోజించుచు నామాట వినిపించుకొన్నట్లేదు. “తొలలో నమ్మునివరు నవలి కనిపిర” మృని తండ్రి నాకాన తిచ్చెఁగదా ! తడవు చేసితినేని జనకునాజ్ఞ ననాదరించిన దాన నగుదును. కావున నిమ్మహనీయు నిఁక నొకపరి వేగించెద. (ప్రకాశము) స్వామి ! తడయక దయనీయుఁడు. మి మ్మనల దింపి నేను నెనువెంటన యిటకు రావలయు.

శుభా— (తనలో) ఔరా ! యీమాటల పొందిక ! ఇట్టిఫలుకులతో నీకన్నియ యెవరి నేమి కోరినను వృథా పోదు. (ప్రకాశము) ఇదుగో పచ్చుచున్నాఁడను. (పుట్టె నెక్కి మరల ధ్యానించుచుండును.)

మత్స్య— (పుట్టెను లెడ్డుతో నడుపును.)

శుభా— (తనలో) ఇప్పటికిఁ దేలినది. ఈ సుందరి పసుపీర్యసంభవ. ఈపె తల్లి నిక్కముగా నచ్చరయే కాని శాపవశమున ఘత్స్యమై యీబాలను గడుపున ధరించియున్న కాలమున నీదాశరాజు భృత్యులకుఁ జిక్కినాడని వా రా చేచు యందమున కచ్చెరువంది తమ రాజనకుఁ గానుక వట్టిరి. పడఁపడి యద్దాని గర్భమున నిక్కన్నియయు నిఁక నొక బాలకుండును జన్మించిరి. ఈపె సర్వథా మాన్యురాలుగాని తేవల నీచురాలుగాదు. (యోజించి) ఏకా నామన మిత్తరలాక్షిం దగిలి మరలకున్నయది. ఇందుసాయకుమి ? (పరికించి) ఈపె గాఢము తేనెయం కాడక పుట్టె నడిపించుచున్నది. కొంచెము పులుకరించి చూతునా ? (సరికించి) మాటలాడ దేమో ? (మైర్యమతో) అదనియో జలాల్పకరించినది

కృతకృత్యుడ నయ్యెద. ఇట్టి రహస్యసమయమున నన్నెన నేమి నేయుదురు? (యోజించి) ఎట్టి గోప్యకృతులవైనఁ బరాధమములును సూర్యచంద్రులును బరమాత్మయును జూచుచుండునదా! ఇదిగాక నేఁ జింతించినపని యోగ్యతకునిరహ! ఔచిత్యము మా టుట్టులుండ బూత్కరించుట యెంత నీచకృత్యము? (అలొచించి) అయిదోఁగ గర్హ్యమేమి? (నిశ్చయముగా) మాటలాడించి యిక్కన్నియ యనుగ్రహముం బడయటకన్న నేటొం డుపాయములేదు. (ప్రకాశము) లతాంగీ! నీశేరేమి?

మత్స్య— మత్స్యగంధి.

సరా— (ఆఘోషించుట నటించి) ఓహో! యీ మత్స్యగంధ మిపెశరీరము నుండియే వచ్చుచున్నదేమి! పాపము! ఈ వాసన యీ చక్కఁదనమున కెంతలోపముగానున్నది! (నెనుకొనచి) అప్పుడే యేటి నట్టనడిమికి వచ్చితిమి. ఇక నిక్కమలాక్షిని ఒక్కతోచిర ప్రసంగములోనికిం దింపిన నేమియగును? (యోజించి)

తే. గీ. ఈయబల ని త్రలోదిరి నీమనోన్మ

నీ లతాతన్వి నీబాల నీమృగాక్షి

మొదల నొకచరి స్మరియించి పిదపఁ గాని

యేప్రసంగమునకుఁ గూడ నేమి జాల.

(చేయి పట్టుకొనఁబోవును)

మత్స్య— (తోలఁగి తనలో) ఏమి? యీమహాత్ముఁ డిటులానర్చుచున్నాఁడు! ఔరా! పరమవిరక్తుడయ్యును నిట్టిపనికిఁ బూనినాడే! కానిమృత్యు! నేర్పన మరలింపవలెఁగాని మఱియొక్కచోఁజేసి ముష్ట రావచ్చును. మునులు శాపాయుధులుగదా! అందులో “ నీయన వనిష్ఠుని మనుమఁ” డనికూడఁ దండ్రి నాకు వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. (ప్రకాశము) దేవరా! మన మిరువురమును నొకశ్రేష్ఠకు నుంటివేని యీపుట్టె యీనట్టెట మునిగిపోవును. కావున మీ రాపలివై పునకుం జనుడు.

సరా— (మున్నున్నచోటికివచ్చి తనలో) ఇక నీలతాంగి నాకుఁ దక్కినదియే, తేనిచో నేమేని విరసత్వమును సూచింపదా? అర్చియొడ్డు చేరిన పిమ్మటఁ దిప్పక నామనోరథము సఫలము చేయును. కాని యంత దనుక నే నోపుటెట్లు? (యోజించి) ఈమె తిష్ఠానివల్కులు కొన్ని భిక్షువుఁ గాలయాపనం బొనరింతున్నందుఁగాక! (ప్రకాశము) ప్రియ భాషిణీ! పుట్టె నట్టెట మునిగిపోవుననిమా యిపెట్టెదవునోమనుఁగకుండఁగ నే నీవు కడపఁగలవు. ఒకవేళ నీ వన్నట్టెయునుఁగఁగాక.

ఉ. ఈడంగ నేర్తువే కద శుభేక్షణ నీవు, త్వదాక్రితున్నును
గాదన కెట్టులేని యొక గట్టునఁ జెట్టకపోదువే? చెల్లీ!
నీదయకల్మి నేను నొక నీరనిధిఁ దరియించునుంటి నిం
దీడంగలేకపోదునె? యిడెంత? భవత్కుచకుంభ సంభృతిఁ.

మత్స్య—(తనలో) చర్యవిధముల ని మ్మహాసీయుని చిత్తము నాయందుఁ
జెక్కినయది. పలదందునా? శపించును. లేదేని కన్యకాత్వమునకు
భంగము కల్గును. ఇందేమిగతి? (పరకించి) ఒడ్డునమీపమునకు వచ్చి
తిమి. మరల నీయన నా యున్నచోటికి వచ్చుచున్నాఁడు. ఆహా!
కామాంధకార మెంత యవివేకమును బుట్టించుచున్నది? (ప్రకాశము)
స్వామీ! యొకించుక తాళుఁడు. పుట్టె మునుంగవచ్చు.

చరా—(చేయిపట్టుకొని) ఈపుట్టెతో నిక మనకేమి యవసరము? నన్నీ
మహా మోహనముద్ర ముత్తరింపఁ జేయుటకు నీవే యొక పుట్టెనగును.
తడయకుము. (అని బతిమాలుచుఁ జురుకము పట్టికొనఁబోవును)

మత్స్య—(తొలగి) స్వామీ! రహస్యంతివారి యజ్ఞకు నేనన నెంత? ఎచ్చ
రైనను లోబడియే నీవలయును. అయినను తప్పుగాఁజూడక నామనవి
కొంచెము చిత్తగింపుఁడు.

ఉ. నీవు వసిష్ఠ మన్మథులు నేనొక బాలరివాని కూతురక
భావమునందుఁ జూడఁ గది భావ్యముగా దిటుచేసినకొ గులం
బా వెలొచెందు, మననదులా హనియింఁగ్రు, రహంబు నన్నమై
పోవు భవాద్యర్థ సహంగుఁబోకలకుం దగువారలెదురే?

క. తపముననుచు పంశంబున

కుశుద్రవము సంభవించు నూహించుక యి

ట్టిపనికి వలెఁబడ నగునె?

తపముల కెందేని యిట్టి తగులము లున్నే?

చరా—(మరలఁ జేయిపట్టుకొని) సుగుణానీ! “స్త్రీరత్నం దుష్కలమిదమ్”
కావున నీ వేకాలముదాననైనను దప్పులేదు. ఇదిగాక నీ జన్మమునుగూర్చి
నీ కెఱుకలేదు గాని నాకుఁ బూర్వముగాఁ జెలిసింది. నీవు బ్రాహ్మణ
క్షత్రియ జాతులకుఁ దగినదానవు. ఇది నిశ్చయము. ఇక జాగ్రన్తరిం
చక నన్ను మన్నింపుము. (అరింగనముఁ జేసికొనఁబోవును)

మత్స్య—(తొలగి తనలో) వీరు దివ్యజ్ఞానసంపన్నులు. వీరికేదేని గోచర
మగును. ఏమో? నాజన్మ మెట్టిదా? వీరికిఁ జెలియునుగాఁబోల
వమైనను నాకుఁ దెలియదు. యనుమతిలేదని యనుచితముగదా!

(ప్రకాశము)

ఉ. చేపలకంపుచే నేగడి చెప్పంగరాని యనన్యభావమున్
జూపెడి నాశరీరమును జూచి వేరింపగ నిచ్చుగించె దీ
వోపికమాని, దీన సుఖమున్నదో? లేదో? గ్రహింప వయ్యయో
పాపపుమారుబారిఁ బడి పండితభావము రి త్తపుత్తురే!

మ. అనఘా! మానవజన్మ మెత్తుట యసాధ్యం బగ్రజత్వమునై గై
కోనుటన్నక గడు దుర్లభం బదియు నీకు జేకుటాకా మీద గా
సిని లెక్కింపక మానినై తపమువాసిక జెంది పెంపొందు-నీ
వనిమి త్తయ్యుగ మారుబారిఁ బడి న న్నాసింపఁగాఁ జెల్లునే?

పరా— నాకుఁ దపమును జపమును బుణ్యమును బూరుషార్థమును నీవే. నీకంపు
నా కింపగునప్పు డావిషయమై నా కెందుకు విరక్తి గలిగించెదవు?
(యోజించి) పోనియ్యు పాపము. నీ కీ కంపు మనస్సున నేవంబు గలి
గించుచున్నది కాబోలును సుందరీ!

క మీనపుగంధము నీ నె

మృనిక ద్వజియించుఁగాఁ మిమ్ముటముగ నా

యాచరి నిది మొదలుగ నీ

మేనక వృగమదపుఁదావి మేకొనుఁగాఁతక.

ఇక మాతాడక న న్నాదరింపుము. (మఁలఁ జేయి పట్టుకొనును)

మత్స్య— (రసశరీరము నాఘ్రాణించుట నటించి) బేరా! యీమహాత్ముఁడు
నా కెంతటియుపక్యతి నాచరించినాఁడు. ఇందుల కి య్యనఘుని కేమి
ప్రత్యుపకారము చేయఁగలను? ఇట్లుగఁగాక. (ప్రకాశము)

ఉ. తుందుడు కింత చెల్లునె? బుధుండవుగానె? యెఱుంగవే? భృతికా
జెందుము చిత్తవృత్తి నిటు చింపింపంపి చేయనేల? నా
యందము నీమనస్సునకు నందినదేని భవన్మనోరథ
మృం దగఁదీర్తు నొడ్డునకుఁబోవఁగని మృదుపమ్ము నిమ్ముగక.

పరా— (పుట్టె దిగి యాపె కరమును బట్టికొని దింపబోవును)

మత్స్య— (దిగి పుట్టె నొక కొయ్యకుఁ గట్టి యొడ్డెక్కును)

పరా— (మధనావేశముతోఁ గాఁగిలంపఁ బోవును)

మత్స్య— (తనలో) ఇక నెట్లును నీయ్యనఘుఁడు నన్నువిడువఁడు. నా తప్పి
దము తల్లిదండ్రు లెఱుంగకుండ నెట్లు దాటవొక్కజేర్తును.

శ్రీ. పా. జ.

(ప్రకాశము)

తే. గీ. కన్నీయను నేను నాతోడఁ గలయనుంటి
వోమహాత్మ్య ! యమోఘవీర్యుడవు నీవు
తల్లిదండ్రుల శే సమాధానమును ప
చింపఁగా నేర్తు ? ననఘాత్మ ! చెప్పమయ్య !

మ. తల్లిదండ్రుల తల లెత్తలేక కడువంత స్తున్తి యెగ్గింతు ర
న్నలుదమ్ముల్ పెరివారి మోములు గనక శంకించి లజ్జింతు నె
చ్చెలులన్నక గడు గేలినీయుదురు వానిక బెండ్లిగాఁబోదు క
న్నెలకుక బారుఁడొనర్చు వేకటు ల వెంతే జింతఁగల్పింపవే !

పరా— తే. గీ. నీకు నాపాండుఁ జేసి కన్నెఱకమునకు
హాని వాటిల్లకుండెడు నది యటుండఁ
గోరుకొ మ్మిచ్చెదను నీవు గోరు పరము
లెన్నియేనియు నోశర్వరీశ పదన !

అచ్చరమచ్చెకంటుల యొయారము లారసి యూరకున్న నా
కిచ్చ జనించె నేఁడు తర శేక్షణ ! దైవవశంబుఁ జేసి, నీ
మచ్చెఘట దావియేడ ? నిను మన్ననఁ జేసి పరించు శేడ ? నా
సచ్చరితం బదేడ ? తనశక్యమె ? దైవకృతంబు దాటఁగక.

మత్స్య— (సంతోషముతో) మహాత్మా ! నేనేమి కోరినను నొసంగెద మంటితి
గానఁ గోరుకొనుచున్న దానను.

సీ. నిన్నుఁబోలంగల్గుచిన్నారిపాన్నారి
చిలుతపాపని దయచేయు టొకటి
కన్యాత్వమున కించుకయు నిందు నందు లో
పమ్ములేకుండఁ గాపాడు టొకటి
తల్లిదండ్రుల కీ యుదంత మించుకయును
దెలియకుండంగ సంధించు టొకటి
యక్షయం బగునట్టి యావనం బేజేళ్
మించుకీతిని గటాక్షించు టొకటి

తే. గీ. మీనగంధమ్ము వామి నామేని కిచ్చ
దీ వొసంగిన కస్తూరిలావి చేప
తెడక వాసించుపద్ధతి చేయు టొకటి
నాకు దయచేసి యామీదఁగల్గుఁగొనుము.

గీ. నీకుఁ బ్రతిచెప్పఁ గానోప నీనెఱుంగ
నట్టి ధర్మంబుకలదె? కామాతురత్వ
మింతగా నీమనము నలయించెఁగాక
పట్టపగ లిట్టి కృతినేయఁ బాడి యగునె?

చరా— సుందరీ! నీకోరినకోరికలెల్ల నమోఘములై ఫలించుఁ గాక మఱియొ
నొక్కవిశేషమ్ము వినుము.

మ. నిగమమ్ముల్ విడఁదీయువాఁడు సొబగు స్నేర్పఁ దయాభుత్వముం
దగువాఁ డుత్తముఁ డూర్జితాత్ముఁడు పురాణంబుల్ వెలికజేసి యీ
జగతిక జేరును గాంచువాఁడు పరవిచ్చాతుర్యధుర్యుండు నా
దు గుణమ్ముల్ గలవాఁడు నీ కొక సుపుత్రుం డుద్భవించుం జెలీ!
(ముద్దిడుకొనఁబోవును)

మత్స్య— (తొలఁగి) మునీంద్రా! సర్వజ్ఞుండవగు నీ కొకరు బోధింపవలసినది
లేశమును లేదు.

లే. గీ. “ దాశపుత్రకవోడఁ బరాశరుండు
పట్టపగలు నదీతటిభాగమందుఁ
దగులు సేసె ” నటించు వింతగ. జనమ్ము
లాడికొను మాటలు సహింపనగునె? చెపుము.

అదియును గాక.

లే. గీ. కాలనియమము పశులసాంగత్యమున క
నవసరముగాని మనుజుల కట్లు గాదు
కాన నామాట విని రాత్రికాల మమ్ము
దనుకఁ దాళుము పాపకృత్యం బిడేల?

లే. గీ. అరయుచున్నాఁడు నాతండ్రి యపరియొడ్డు
నందు, మార్గస్థు లెవరేని యరుగుచేర
వచ్చు సేమైన నిటు పశువై ఖరినిఁ జ
రింపుటకు నామనము సమ్మతంప దనఘ!

చరా— తలొదరీ! ఇప్పట్లు నీవు బోధించిన లెఱుంగ గడు రమణీయము. ఇదిగో
చూడుము. సర్వదృష్టినికోధకం బగుమంచుం గల్పించు చున్నాడను.
ఇంక నీసందియము దొలఁగెనుగదా!

మత్స్య— (అశ్వర్యముతో) జోరా! ఈమహానుభావుని తపోమహిమ! ఏ
గోరిన నదియే సంకుటించుచున్నాడు! ఇట్టి పరమపాపనుని తనుసంకుట
మున కెంతటి పుణ్యము చేసికొంటినో.

(తలవంచి నిలువంబడును.)

శరా— (మోమునెత్తి) లజ్జానతీ! ఆ పాదరింటిం జూడుము.

క. సుమ్మెద లెల్లడ యుంకా,
రమ్ములు పొనరించుచుండె రాచిలుకల మొ
త్తమ్ములుఁ బికములుఁ గేకులు,
సమ్మెద మొనరించుఁ గామిజనమిత్రములై.

చెతీ! నీకు నేడు కడు సుదినము.

క. సర్వోగర్భమున ను
ర్యద్యుతితో నీకుఁ గొనురుండై పుట్టుఁ జ మీ
యాద్యుడు నారాయణుడు డా
విశ్వానిధికతన జగము వలయుకొ జెలియా!

సంకయింపరుము. ఈ సహస్రమ్ము గుర్చేదమైయుండు. కొలఁది
కాలముననే నీకు నొక యుత్తమగంకసంకవుం డగు భూపాలుండు పుం
కాగలడు.

ఉ. భారతకర్తయై కొడూ కపాలయశమ్మును గాంచు నీవునుకొ
భారతగంకము న్నిలిపి పాదనకీర్తి జహింతు పూర్వ
ధీగత గోలుపొయి వలిచిం బడు నొక్కొ? పరాశరిండు, సం
సారసుఖమ్ములకొ మరగు బాల్కులొక్కో? యనఘుల్ బుష్పిశ్వరుల్
రమ్ము బాగునేయకుము. (నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియించఁ
బడిన పాండవతాపనమ్మునఁ బ్రథమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః.

పాండవజనము

ద్వితీయాంశము

(అంత విరహావస్థతో శయనస్థుడై శంతనుడు పోవేళించును)

శంకర— (నిట్టూర్పు పుచ్చి)

ఉ. వేటకు నెందు వేగితి? వివేకము నేటికిఁ గోలుపోయి యా
బోటిని గోరితికా సరియపో! యని నమ్ముతిఁ జూపనేల? య
య్యాటవికుండు దానిపిత యందుల కడ్డు వదంప నేల? యా
హాటక గాత్ర మాటమి కిటా! యెటు లబ్బెడి నేని దిక్కిఁకకా.

కొలఁదినినమ్ముతి క్రిందటనే కదా నాప్రియురాలు బాహ్యవి కొమ
రుని నాకు నప్పగించి “వీడు సర్వవిద్యలయందును విద్వాంసుడయ్యె
నిక వీనికి యాపరాజ్యపదము నొసంగు” మని చెప్పి యంతర్హితయయ్యె.
దాశరాజు తన చౌహిత్యునకు రాజ్యమీయఁజలయుననియు తేనినోఁ
గొమరె నీయ ననియు నిష్కర్షగాఁ జెప్పినాడు. అందులకే యొప్పు
కొంటినేని,

మ. “కొమరుం డుండఁగఁ బెండ్లియాడు నవివేకుం” డందునే కాక పు
త్రు మహిరాజ్యభరంబు పూనుపడఁహో! దుష్టుండు వీడంచు లో
కము నిందించు నశించు ధర్మము యశఃకాఘ్నో మహిపాలు ర
కర్మముఁ డీతండని గేలివేసి కడు ధిక్కారింతు రెక్కాలముకా.

అట్లయినను అత్తలోదరినిఁ గొనికాని జీవంపఁజాలను. (మెచ్చతో)

ఉ. ఆ యటరారు చూపులయొరము. నాగమనంపు సౌరు నా
ప్రియము తీరు నామరువు పట్టుల సొంపును నాయుగోబసు
తీర్చియు నటుంత మేరికిని జెప్పను గెవ్వఁడరంబుగాని న
క్కాయజరాజ్యలక్ష్మీనవకాయపరీమళభాగ్యసంపదల్.

తలోదరీ ! నీవు నిజముగా యోజనగంధీవే యగుదువు. నీరూపరేఖా విలసము లింరేకుమున్న విన్నందులకును బిదపఁ గన్నందుకును సరిపోయినది. అయిన నేమి ? నీతండ్రిగి శేవలమూర్ఖుడై నెట్టిపట్టు పట్టి “తా బట్టిన వందేటికి మూడే కా” శృనుచున్నాడు. పోనీ నేనీ మహా మోహమునం బడి యిట్లేయని యొప్పుకొన్నను, నా కొమరుండు గాంగేయం డేగతి సమ్మతించు ? వానిసమ్మతి లేనిచో సాక్షాద్భగవంతుడైన నారాజ్యమున నడుగుపెట్టఁ గలుగునా?

ఉ. పౌరసంశయములు చూపరాకృమధూర్వహుండు దుర్వాసుఁడు జామదగ్న్యమునివర్యునిశిష్యుఁడు జహ్నుకన్యకా దారకుఁ డ వృసిప్రమునిరల్ల జా సత్కృప నెల్లవేదముల్ పారము ముట్టినాఁడు గుణభవ్యుఁడు నా కొమరుం డలంతియే ?

కా. ఈరాజ్యంబఖిలంబు వానిది యొకండీనీల? యే నేల నే నీ రాజుల్ విని సమ్మతించుతా? శృథా యే నన్యథాచేసినకొ సారజుల్ పిని మెచ్చుకోని పనికై చిర్చింపఁగా నేల ? దుష్ప్రారంభం డితఁ డందు నిందఁబడనేలా ? నాకు లోకమునకొ.

(నిట్టూర్పుపుచ్చితస్మయత్వముతో) ప్రేయసీ ! యోజనగంధీ ! నీపాణి గ్రహణము నాకుఁ బ్రార్థిలేదు. నే నేమిసేయుదును? అన్వతంత్రుడను.

చ. కొమరులకు కొ వివాహములు కోరి యొనర్తురు తల్లిదండ్రు ల క్రమ మిటఁ దారనించె మనకర్జము పుత్రునధీన మయ్యె వాఁ డమలుఁడు వానికిం చెలిసెనా ? వెనుదీయఁడు వానితోడ నే క్రమమునఁ జెప్ప నేరుతు ? మొగం బెటు లెత్తుకొనంగఁ జాలుదుకొ.

ఇం దుపాయ మేదియును వోఁచదు. (విచారించుచుండును.)

(అంత భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్ము — (తనలో) తండ్రిగా రేలాకో వేటకు వెల్లి పచ్చినది మొదలు మరయ త్తచిత్తులై రాజకార్యములయం దనాదరము గలిగి శయనగృహమున న కాలయాపనం బొనరించుచున్నారట. “కారణమే” మని మంత్రులడిగియును కృతార్థులు కారైరట ! దేహమం దస్వాస్థ్యమేమో యను కొందమన్న నయ్యది లేశమును గానరాదట ? ఇత నేమి కారణమొకదా ? (యోచించి) ఏమేని యగుఁగాక. ఆయనకోరికెం దీర్చకపోతి నేని నేను బుత్రుడ నెట్లగుదు ?

తే. గీ. బ్రతికి యున్నట్లు మాటను బాటి చేసి
మృతి గనినపిమ్మటను దగుకృతు లూనర్చి
యెవడు తండ్రికి నమ్మోద మెనంగెనేయు
వాడె పుత్రుండు సఖలంబు వానిబ్రతుట.

క. “శ్రీరాముడొక్కరుండును
బూరుం డొక్కరుండు దక్కఁ బుత్రులతోడ
లేరు బసకునాజ్ఞను గర
మారాధించిన వినీతు ” అందుకు పెద్దల్.

కావుననే వారి నిప్పటికిని గౌరవ పుత్రంసా పాత్రులతో
నగ్రగణ్యులుగాఁ జెప్పికొనుచున్నారు.

క. శ్రతములు దసములు బసములు
పితృసేవకు లొచ్చు తనకు పెంపునకెల్ల
గతి తండ్రియె కావుననే
“పితృదేవోభవ ” యటంచు నేదము బలకుక.

(పరికించి) తండ్రిగారేదియో యోజించుచున్నారు. (సమీపించి
నమస్కరించును.)

శంత— (కాగిరించుకొని) కుమారా ! ఆయెడఁ గూర్చుండుము.

భీష్ము— (కూర్చుండి) తండీ ! “మీరేదియో తీరరాని విచారము మనమున
నిడికొని కుందుచున్నా ”రని మన మంతుల్గు మొదలగునారు చెప్పికొను
చున్నారు. తమకును దుర్లభములగు కోరికలు కలుగునా ? అట్లయినచో
నిక జగమ్మున గృతార్థు లెవరు ?

చ. అనుపమ మైన రాజ్యము, మహాత్ములు మంతుల్గు, శత్రురాజు
ర్లనమగు తేజముక, ధన మదభ్యు, సౌఖ్యము కొల్ల, నందనుం
డనిమిషవాహినీప్రభవుఁ డన్నిట నున్నతి గాంచి మించి వా
రని వలవంత లోగొని కరంబు భరంబుగఁ గుండనేటికిక.

శంత— (తనలో) నాకుఁగల యీశోరిక నీతనితో నేనుచెప్పుదును ? ఛీ !
కామ మెంత గర్వము ? అందునను,

చ. కొమరులు గూఁతులుం గలిగి కొండొక ప్రాయమువోయి యుప్పునుకొ
దమి నిలువంగఁజాలక వృథావృతసంబు మనంబు నొంపఁ బా
రము నెఱుంగంగనేరక దురంతపుఁబెండిలిగోరుఁ బో ! లలా
యమువలె మంచిచెడ్డలకు నాత్మను జీన్వని మూఁడు దక్కటా !

యాథార్థ్య మెఱిగియును నే నమ్మునునకు చోనైతి. అయిననగుదుం
గాక ! కొమరునితోఁగూడ నేమని చెప్పవఁడను (యోచించి) ఇట్లుగఁ
గాక (ప్రకాశము) కుమారా! సకలగుణశాలియగు నీనంటి కొమరుఁ
డున్నవానికి విచార మన నేమి? దుర్లభమన నెట్టిది ?

క. ఎసమండ్రంగనియెఁ గొమరుల
ననిమిషనది నీదుతల్లి, యందఱలో ని
న్నును మాతృము నా కిచ్చెను
దనలోనే కలిపికొనియెఁ దక్కిననుతులఁ.

నిన్నుఁ గూడ యథాపూర్వముగఁ దనలోనే చేర్చుకొన నుంకించు
చుండ నేను సహింపక ప్రతిజ్ఞాభంగమున కంగీకరించి వారింఁచిట
నంతట నాపె నాపైఁ గనలి తనయిచ్చుం బోవుచు దీనపదమండనను
నన్నుంజూచి “రాజా ! విచారింపకుము నే నేదోయొక శాపకారణ
మున నీకు భార్యవైతి. ననువులును నావలెనే శాపకారణమున నును
మృతు కావలసియిండ్డ నన్ను బాగ్ధింతుటచే నందుల కంగీకరించి
యీదురితం బొనర్చుచుంటి. ఇపుడు నీచే వారింపఁబడి మొదటి ప్రతిజ్ఞ
విప్పితిమన నెపమున నేను బోవుచుంటి”నని చెప్పి నిన్నుం దీసికొని
కని విద్యాబుద్ధులం జెప్పించి సత్యవాదిని గావున న ప్పగమపాదని
శిరిగియు నా కప్పఁజెప్పె, అయిన నేమి ?

క. ఒకకొడుకు కొడుకునుం గాఁ
దొకకన్నును గన్ను గా యో ! పుత్రా ! యిం
కొకఁడేని యభిమపక్షం
ఒకటా ! యండంగలదె ? యాత్మజాడనఘా !

ఇందులపై నామగంబు కడు వ్యాకులపడుచున్నయది.

లే. గీ. దాశరా జను నొండొక్క ధన్యతముఁడు
గలఁడు వానికి నొక్కతె గలదు మాత్రం
రాకె నా కిచ్చుటకు నాతఁ డడ్డదిడ్డ
ములుగ నేమేమియో చెప్పె మొన్నఁ దనయ.

దానిపై నింటికి వచ్చి యేమియుఁ దోచక యిట్లుంటి.

శీఃపృ— (తనలో) “అతఁడు చెప్పిన యభ్యంతర ‘మే’మని తండ్రిని గోరుట
కన్న నయ్యెడ కరిగి యతనిపలననే వినుట కడు నుచితముగదా !

(ప్రకాశము) తండ్రీ! ఇందుల కింత చింతయేల? నే నిప్పుడ చని దాశ రాజుం బ్రసన్నుఁ జేసికొని నీకోర్కె నెఱవేర్తు. నా కాజ్ఞయొసంగుము.

(నిష్క్రమించును.)

శంత— (తనలో సంతోషముతో)

చ. కొమరుడ నన్న నీనె యిటు కోరినకోరిక దీర్చు పుత్రస
త్రములను వింటమే? యకట! తప్పని యొప్పని సుంత నందియం
బు మది నెఱుంగుకడఁగి పూని మదీప్సితముం బొనర్చు నీ
కమరెడిఁగాక నేచ్చ కనునై తగు జీవిత మేవితంబునక.

సర్వ విధముల నీ యుద్యమంబు సద్యశఃపద మగుఁగాక! నీకు
దాశుండు దాసుం డగుఁగాక!

(అంశ దాశ రాజ సహితముగా భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్ము— (నమస్కరించి) తండ్రీ! ఇడుగో దాశరాజు! ఇయ్యవఘుండు తన
పుత్రుకను నాకుఁ దర్జిఁగాఁ జేయుట కంగీకరించెను.

శంత— (సంతోషముతో) మహారా! ఎట్లంగీకరింపఁ జేసెతివి? అతఁడు గోరిన
విషమపుంగోరిక లేమి యుత్తరము నిచ్చితివి?

భీష్ము— ఈవిధముగా నుత్తరం బొసంగితిని.

కా. రాజ్యం బక్కఱ లేదు నాకు, నకలారాతి క్షమానాథ సా
మ్రాజ్యంబులే నను గెల్చితెచ్చెడను నీమన్మండ్ల యాసర్వముం
బూజ్యుండై భరియింపఁగాఁగలఁడు సోముం డర్కుఁడుకాసాక్షు లే
నే జ్యేష్ఠత్వము వాని కిచ్చితిని నీ కింతలె? శంకల్ నృపా!

శంత— (తనలో) ఔరా! వీని సాహసము! (యోజించి) ఔను! అప్రయో
జకులకుఁగాని సుప్రయోజకులకు రాజ్యానిక మం దంత యాస్థ యుండదు
కదా! (ప్రకాశము) తండ్రీ! నీ సాహసమునకు సంతసించితిని. నీ
వైచ్చాజీవి గమ్ము.

దాశు— (సంతోషముతో) గాంగేయా! ఇంతకు మున్ను నీవిట్లుచేక్షి
నేను ని న్నిప్రశ్న యడుగఁదలఁచి మీ తండ్రి సమక్షముననే యా
పచ్చునని మిన్నకుంటిని. నీవు సర్వవిధముల రాజ్యమునకుఁ దగియుండి
“రాజ్యమక్కఱలే”దనుట యంత భావ్యముగాదు. ఒకవేళ పితృభక్తి
పరపశుండనై యట్లు ప్రతిజ్ఞ పట్టితివే యనుకొండము.

క. నీ కొమరులూ నీ మనుమలూ

తాకుదురు వివాదమునకుఁ దమ రాజ్యంబుకొ

గైకొను తలఁపున, నిందుల

తేకరణిక బదులు చెప్పె ? దెలుంగంగ పలయుకొ.

నాకు మొదటినుండియు నీవిషయముననే సంశయము.

ఉ. సోమకులైక భూషణుఁడు సుందరుఁ డందఱకన్న మేటి మా
కొమలిప్రేమసం గుదురు కోరియె మే మొసంగంగపన్ను మీ
తే మముఁ గోరినప్పు డింక నేటికి సంశయ ? విట్టి తీరికె
మామయటన్నఁ బాలదె ? కుమార ! యివొక్కటి లేకపోయినకొ.

భీష్ము— (నవ్వి) తాతా ! మీసందియ మింతమాత్రమే కదా ? అట్లులైన నిది
వినుఁడు.

ఉ. పెండిలి యాడినకొ బిదప బిడ్డలు పుట్టుట గల్గు నేనిదే
“పెండిలి మానుకొంటి” నని బిట్టు ప్రతిజ్ఞయొసర్పితొక మహీ
మండలి బ్రహ్మచారిసయి మన్నవతుం గుడురొనుఁ గాక బ్ర
హ్మాండము ముగిపోవునె ? యహా ! యొక్క డీగతి నుండిపోయినకొ.

శంత— (తత్తఱసాటుతో) తండ్రీ ! ఇట్టి దారుణ ప్రతిజ్ఞ నేలవ్రాసెదవు ?
నా వివాహమున కేమి ? మఱియొక విధముగాఁ గావచ్చును. లేదా ?
కాకపోనిమ్ము. నీయట్టికొమరుఁడుండ నాకుఁ బెండిలివారొ మెందులకు ?
ఒక్కచో సంతానముగూడ లేకుండుటయుం దటస్థించినను చెండనపెండి
కూడదు. విచారించిన దీనియం దెన్ని నష్టములు గలవో పరికింపుము.

సీ. భార్య యుండంగ నొండు భార్యకై గైకొనువారి

కన్తి కుక్కలకు నక్కలకు నెఱుక

సంతాన ముండియు “నతిలే” దనుచుఁ బెండి

యాడు పెద్దలబుద్ధి యాడుబుద్ధి

ఉభయము లేదని యుపయమంబు పహించు

వృద్ధుడై వేచ్చును నెదురువాఁడు

“నెనుకటిపెండ్లము వినదు మాట” యటంచుఁ

బెండ్లాడు వాఁడొక్క పెద్దమూర్ఖుఁ

తే. గీ. డెట్టులో కొంత జవ్వన మేగుపిదప

గ్రామ్యసుఖమునకై యొక కన్నెఁగోరు

వాఁడు హినుఁడు తులువ యవ్వాఁడు దేదె

వాఁడు వీఁడె శంతనుఁ డింక లేఁ డొకండు.

ఇట్టిచపలునకై నీవుబ్రహ్మచారివి గావు టుచితమా! అదియునుంగాక,
క. మనమును బంచేంద్రియములు
తనయా! కడుఁజంచలములు, దారవిహీనుకొ
జెనకి యథోలోకమునకుఁ
బనుచుకొ వాఁడెంత కెద్ద పండితుఁడేనికొ.

శ్రీమృ— తండ్రీ! నీవు చెప్పినది సత్యమేకావచ్చును. ఐనను,

మ. కురువంశమ్మునఁ బుట్టి నిస్తులయశఃకూలంకమల్ సత్యసం
గరు లాశాంతధరేశ్వరుల్ చిరతపఃకంజోద్భవుల్ తాతలై
చరంగకొ బెంపు పహించి శంతనుమహీపాలాత్మజమ్ముండనై
తిరుగన్నేర్తునె యన్నమాట కది కీర్తికొ చెచ్చునే? నచ్చునే?
అదియునుంగాక

ఉ. గంగకుఁ బుట్టితికొ నిఖిలకల్మషహరిణికికొ మహానుభా
వుం గురుఁ గొల్చితికొ బరశువుకొ గయిఁబూను మునీందుర్, నిట్టి నే
నంగజాథాటి కోడి యొక యంగనదాస్యము నేయఁబూనుక
న్నం గుఱిగల్గి నిల్చి ప్రిశిన్కొ నెఱవేర్చుట పెంపు నింపదే?

ఆ. వె. పుట్టుబ్రహ్మచారి పట్టినపట్టు నె
పట్టునందు వీడనట్టిఘనుఁడు
భాగ్యవుండు నా కుపాధ్యాయుఁ డాతండు
నిగ్గు పడఁడె? ప్రిశిన్చేసి తిరుగ.

శంత— కుమారా! అట్లు కాదు, ఏయపస్థకుఁ డిగినట్టు లప్పుడు సంచరింప
వలయు.

ఉ. “అదిని బ్రహ్మచర్యము నసంతరిమందు గృహస్థధర్మ మా
మీఁద వనప్రవాస మటుఁమోచి యతిత్వ” మటంచు బ్రహ్మ వి
ద్యాదరు లండుగొదె? లేనయ్యా! వినయమ్ముగలాడ వాగమా
పాదితమైనధర్మము నెవఁడున చమ్మెనరింపఁ బొడియే.

శ్రీమృ— జనకా! ఆంజనేయాదులగు నష్టలింగబ్రహ్మచారులను వినమా?

శా. ఆయుర్దాయము హెచ్చు వచ్చును యశం బాశాపికాచంబు ద
వైయ్యెగుకొ దనుకాంతి పెచ్చుపెనుఁగుకొ హైన్యం బడంగుకొకెడుకొ
మాయాసంగతి, దేహదాగ్ధ్య మెనుఁగుకొ మానం బవిచ్చిన్నమా
నే యెగుల్ నహి బ్రహ్మచారులకు, నాత్మైక్యంబు గల్గుకొ దుదికొ.

శంత— తండ్రీ! చక్కఁగా విచారించినచో గాహ్యస్థ్యమును సమస్తపురుషార్థ
సాధకముగాని వేఱొందు తెఱంగు గాదు.

మ. అతిథుల్ పూజితు లౌటచే శ్రుతులయ దాసక్తి గైకొంటుచే
సుతులక గాంచుటచే గుమరికల నచ్చుక భర్తతోఁగూర్చి పెం
డ్డి తగం జేయుటచే గృహ స్థిహమునం దేజోధమండై పయి
మ్ముండై మోక్షపవంబు గైకొనెడిఁజమ్మి! దేవతాసేవ్యుడై.

భీష్మ— నిజయునకు గార్హస్థ్య మట్టిదియే కావచ్చును. ఐనను ఎక్కడనో
కాని యిందుఁ గృతార్థుఁడు చూపట్టఁడు.

మ. ధనమున్నక సతి లేక తత్పుణము సందర్శించినక సందర్శిత
గన కాభాగ్యము గల్గి వేటొకటి యక్కామ్యంబు చేకూఱ నిం
కను నొక్కం డది గల్గి నొక్కం డదియుం గల్గిత మహిమగ్గుండు లే
దనుకో లిప్పదు తృప్తి యొక్కరణి లభ్యం బొను సంసారికి ?

శంత— (తనలో) ఓహో! వీని మనోనిశ్చయము కడు దుర్వారమై యున్న
యె. చక్కఁగాఁ బరిశీలించి నిది యంతయు నాకు బుద్ధిచెప్పటగాని
వేటొండు గాదు, కానిమ్ము. ఇట్లు గూడఁ జెప్పి చూచెదను. (ప్రకా
శము) కుమారా! సర్వవిధములను “గార్హస్థ్యము నింద్య” మనికదా?
నీవు నమర్చించుచుంటివి! అట్టియెడ నాకుమాత్ర మయ్యది సుఖకర మెట్లు
గును? నేనును జాలించికొనియెద. మనమిరువురమును నిట్లే యుండము.
(దాసునిదిక్కు) రాజా! నీ కొమిలెను నీయిష్టము వచ్చిన వరుస కిచ్చి
వివాహం బొనరించుకొమ్ము, నీవు కోరినపిర జ్యాక్షుసరమ్ములు మ మ్మింత
పఱకుఁ దెచ్చినవి.

దాసు— (తనలో) ఓహో! తుద కీప్రశంస వంశచ్ఛేదమునకు సూచక మగు
చున్నదే! కానిమ్ము, ఇందులకు గాంగేయుం డేమి యుత్తర మిచ్చునో
వినియెదఁ గాక!

భీష్మ— తండ్రీ! నేను బ్రహ్మచారిని. కావున నిట్లున్నచో నేలోపమును
లేకుండెడిని. నీవో? ప్రకృత మే యాశ్రమమును లేక నిరాలంబుండవై
యున్నాడవు. “అసాశ్రమి సతిశ్చేత” యని వృద్ధులు వచియుంతురు.
ఒకవేళ నీవిప్పడు సన్యాసాశ్రమముఁ గైకొనెద వనుకొన్న నది విరాగ
మ్ములేని నీ కుచితముగాదు. “విరక్తిలేని సన్యాసము ముక్తిసోడఁ
గూర్చుటకుబదులు ముప్పు నొడఁగూర్చు” నని యనేక గ్రంథములు చెప్పు
చున్నవి. కావున,

ఈ. సత్యవతిక వరింపుము. యశస్కరులక సుతులక భర్తృపు,
సత్యమ పూనిలిం బ్రతివ, సాగరముల్ స్థితి దప్పఁగాక.

దిక్కుడు చంద్రతారకలు తేజము డింతురుగాక మేటి దౌ
గ్గల్యము గల్లుగాక తిరుగండిక నీతనయుండు పూన్కికొ.

(ఆకసమునుండి పుష్పవృష్టిగురియును.)

శంత— (ఆశ్చర్యపడి చూచుచుండును.)

నాను— (అట్లే చూచుచుండును.)

భీష్మ— 'రండ్రీ! దూచితివికదా! ఇందులకు దేవతలు గూడ దమ యంగీకార
మును బుష్పవృష్టి మూలమున సూచించుచున్నారు.

శంత— (స్థిగ్రతో) కుమారా! ఈపుష్పవృష్టి సత్యసంగుండునగు నీ యోగ్యతను
దెల్పుటయందుగాని నృథాకాముకుండునగు నావివాహము ననుమతించుటయందు
గాదు.

నాను— రాజా! అట్లుకొనకును. ఇయ్యని నీవివాహమునకు గూడఁ జేర
కమే, ఏమంటివా? మా సత్యవతి దేవేంద్రసఖుండగు నుపరిచరవసుని
పుత్రిక. ఆ పసురాజునకు నిన్నులునిఁగాఁ గైకొను తలంపు పూర్ణముగా
నుండి యొక్కనాఁడు నా యెద్దకు వచ్చి సత్యవతి తనహాతు రగుట
గూర్చి విస్తరించి వచించి యిట్లనియె.

చ. కలఁడుగదా! సమస్తరిపుఘస్టురుఁడైన ప్రదీపపుత్రుఁడ
య్యలఘుని శంతనుంబిలిచి యాత్మజనిచ్చి ననుకొ గృతార్థుఁగా
నలుపుము దీనిహేతువున నద్గతి నీకును నాకుఁ గూర్పు మి
క్కలికి నిఁచేరు గోరినను గైకొన నీయకుమన్న! గ్రన్ననక.

దీనింబట్టి చూడఁ దనచెలికాఁడగు పసురాజుకోర్కె చెల్లునని దేవే
ంద్రుఁ డిట్లొనర్పించి యుండును.

భీష్మ— 'రండ్రీ! నీ వియ్యనఘుం దోడ్కొని తగుకౌరవమునఁ జూచి మన్నించు
చుండుము. నే నిప్పుడ యీయన యానతింజేసి యరిగి

ఉ. బంగరులేరివీఁద నల భార్గవివోని మదంబ నుంచి పే
ర్పిం గొనితెచ్చి యెల్లరును మెచ్చుకొనందగు మేటికల్పిత
ర్థాంగిఁగ జేతు వీకు, జరితార్థుండనాదు మదంబకన్న నా
పెం గడు భక్తిఁగొల్తు నిక వేఱు వచింపకుమయ్య! మౌక్తికదక.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమునఁ ద్వితీయాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవజననము

తృతీయాంకము

(అంత నిగవురు ఋషిబాలురు ప్రవేశింతురు)

ప్రథ— చెలికాడా! జానుదగ్గముని తన యాశ్రమము విడిచి యియ్యెడకు
రాగత మేమై యుండునో?

ద్వితీ— ఏమీ? కారణము నీనెఱుంగనే యెఱుంగవా? ఆయనతో నపకుసుమా
సుకుమారాంగియు యోగినీ వేషధారిణియు నగు నొక కన్నియ యున్నది
చూచితివికదా?

ప్రథ— ఆ! చూచితిని. ఆమె యెవ్వరో? ఈయన వెనువెంట నుండుటకు
గారణమేమో?

ద్వితీ— తుదముట్ట వినుము. ఆమె కాశీరాజపుత్రు. అంబ యనునది. అంబికాం
బాలికలు ఈమె చెల్లెండు. ఈ మువ్వగకును డండిగి స్వయంవరము
చాటింపఁగా గాంగేయుఁడు సకలరాజులొకము నోడించి కన్యకాత్రయ
మును దన రథమున నిడికొని చని తన రెండవ తమ్ముఁడగు విచిత్రవీర్యు
నకుఁ జెండిలిసేయతటి నంబ యతనికి సవినయమ్ముగ నీట్లనియె.

ప్రథ— పృథమ సోదరుని పదలి రెండవవానికిఁ జెండిసేయుట యెట్లు?

ద్వితీ— ఓహో! “సన్యాసి డెండికి జాట్టుదగ్గల నుండియు నెర” పన్నట్లు
నీకు బొత్తిగా నీ చరిత్రమే తెలియదే? సరే, ఆసంగతి పదఁపడి విన్న
రించి పచించెదను గాని ప్రకృతమును వినుము.

ప్రథ— కానిమ్ము. అంబ యేమనియెను?

ద్వితీ— లే.గీ. “సాశ్వ భూపాలకునియందుఁ జాలవలపు
గలదునాకు నాయందును గల దతనికి

బలపరాక్రమశాలినై పట్టితెచ్చి
తీవు ధర్మజ్ఞుడవు చెప్ప నేమిగలదు?”

ఈమాటకు భీష్ముండు సమ్మతించి సర్వసతి యుచునుండగూడఁ గైకొని
“నీవు నీయిచ్చుఁజను” మని వదలిపెట్టెను.

ప్రథ— (స్మృతి నభినయించి) పదఁపడి వృత్తాంతము నేనును గొంచె
మెఱిగినదే. ఆరాజు “నీవు భీష్మునిచే నంటఁబడి రథమ్మున నుంచఁ
బడితివిగాన నిన్ను నేనొల్ల” నన నామె తిరిగియు భీష్మునియొద్దకేతెంచి
తన యవస్థ నివేదించుకొన నరండు “నీ దస్యసంగరచి త్తవుగాన నిన్ను
నా తమ్మునికి వివాహము నేయ నొల్ల” ననటయు నంబ జగదంబయై
యుండెనటగదా!

ద్వితీ— (నవ్వి) అవును. వేరు విచారించినచో నీమహారామేకాదు. ఈ మువ్వ
రును జగన్మాతలుగా నుండఁదగినవారే. కానిమ్ము దీనికేమి. పిమ్మట
“రెంటికిం కెడ్డ రేబణయై” ఋష్యాశ్రమముల పొంతఁ దపం బొనర్చు
చుండ నొక్కరేటి యీ మహాతాపహుండరుడెంచి చూచి యానద్యు
త్తాంతమును విని యోదార్చి “అమ్మా! పరశురాముండు నాకుఁ బరమ
మిత్రుఁడు కావున నీ వ య్యన్యమునొద్దకుం జని చెప్పము. అమ్మహనీ
యుండు భీష్మునిం బిలిపించి నీ యపమానము నెట్లేనిఁ బాపఁగలఁడు”
అని చెప్పఁగా మంచిదని యామె భార్యవు నాశ్రయించెను.

పృథ— సరే, ఈవిషయమై బామదగ్ధ్యముని తనశిష్యుడగు భీష్ముని మండలికించు
టకే కాఁబోలును రమ్ముని వార్త చేసియున్నాఁడు.

స్వితీ— (దృష్టినిగిడ్చి) అడుగో దేవప్రతుఁడు, గురుదర్శనార్థమై వచ్చుచు
న్నాఁడు. మనము శీఘ్రముగా సమిదాహరణం బొనర్చికొని పోయి
వీరికి బరస్పరముం జరగు ప్రసంగము విని యానందింతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(భీష్ముడు ప్రవేశించును.)

భీష్ము— (తనలో) గురువుగారు స్వాశ్రమమునుండి గదలి వచ్చియు హస్తీపురికి
రాక, మధ్య నీ సరస్వతీతీరమున దిగి నన్నుఁ బిలువనంపిరి. ఇందుకుఁ గత
మేమె; కానిమ్ము తినఁబోవుచు రుచు లెందుకు? (పరిక్రమించి) అడుగో
గురువుగారు, ఎవరో యొకశిష్యురాలితో నేమో మాటలాడుచున్నారు
పోయి నమస్కరించెదఁగాక.

(అంబాసహితముగఁ బరశురాముండు ప్రవేశించును.)

కుర-శా. అంతేవానియె మాకు భీష్ముడెతివా? యాతండు మా మాటకుఁ
సుంతైనం బ్రతిచెప్ప నోపఁ డొకచో శుంతవ్యమం బూని తాఁ
బంతంచే వహించుఁగాక పరశుపార్శ్వల్యముం జేసి వి
న్వీతుం జింతిలనేల? యూఱడిలు మో నీరేజప్రతేక్షణా!

అంబ— స్వామీ! యతఁడు మహాపరాక్రమశాలి యనఁగాఁ బ్రపంచమునఁదానే
యనియు నిక నెయ్యెడలను కూరులే లేరనియుం గడుగర్వించి
యున్నాడు. కావునఁ దమ్మునుగూడ లెక్క పెట్టెడనియే యే నూహిం
చెద. స్వయంవరమండపమ్మున ననేక రాజన్యసమక్షమ్మున నతండు
వల్కిన ప్రగల్భమ్ములు చిత్తగింపుఁడు.

మ. “కఱకుంగొడ్డలి వేల్పుకండు గురువొఁగానన్ బ్రణమ్యుండు త
క్కిరులొకూరుల శూరులంచు మది నే నూహింప మీరిప్పు డె
ల్లరును జూడఁగ నీ లతాంగులను హేలన్ స్వీకరింతున్ పృథా
గరువంబేటికి? నిల్వరించి నను ధక్కారింపుఁడా! భూపతుల్”

కుర— (సంతోషముతో) వానిపరాక్రమ మట్టిదియే. వానియెదుట నీ రాజ
లోకం బన నెంత? దేవత లైనను నిలువఁ జాలరు.

మ. కృతవీర్యాత్మజుఁ డాదిగాఁ గల ధరిత్రీనాథులన్ లెక్కరన్
బ్రతిపక్షక్షీతినాథదర్పదళన ప్రజ్ఞామహాత్మాహులన్
‘ధృతిమన్యుఖ్యుల నేనెఱుంగదు సహో! దేవప్రతుం బోలు ను
న్నతుఁ డొక్కండును లేడు రాముఁడువినా నాచూచరాజన్యులన్.

అంబ— (తనలో) ఔరా! ఈ మహనీయునికి శిష్యునియం డెం గౌరవ
మున్నది.

భీష్ము— (సమీపించియుంజలి ఘటించి)

సీ. ఏమహాభాగునం దిభువిద్య వెదఁజల్లి

మృత్యుంజయుండు కృతకృత్యుడయ్యె

ఎవనిశక్తికి మెచ్చి యవనీధరకుమారి

కొమరునికన్న నెక్కుడుగఁ జూచె

ఏమహావీరు పే రెదనెంచి భీతిమై

నృపు లాఁడుపోడుముల్ నేర్చుకొనిరి

ఎవఁడుకారణముగాఁ నవనీసురుల కప

నీపాలకత్వంబు నివ్వటిలై.

లే. గీ. నెననిపితరులు రాజన్యనివహరక్త
ధారలకా వృత్తులై యే ధన్యతముండు
శాపమునఁ జాపమునఁగూడ శక్తి నెఱపె
నట్టిసీకు నమస్కార మనఘఘూర్తి. !

మర— (కాగిలించుకొని) అబ్బాయీ! అటు గూర్చుండుము.

అంబ— (భీష్మునివంకఁ గోపదృష్టితోఁ జూచుచుండును)

భీష్ము— (అంబవంకఁ దిరిగి తనలో) ఓహో! ఈమె యివహానీయుని కడ
కేల రావలయును? (యోజించి) నన్ను గురువుగారు పిల్వించుటకుఁ
గారణ మీ కుహనాయోగినియే యై యుండదుకదా?

మర— గాంగేయా! నీ లోకోత్తరస్ములగు గుణస్ములన్నియు విని నేను సంత
సించుచుంటిని. నిన్నుంబోల నొరులకుఁ గాదు.

చ. “జనకుని పెండ్లిచేసి గుణసత్తమతకా గయిగొంటి” వంచు “ద
మ్మునికి వివాహముకా నలేపి ముజ్జగముల్ నుతకెక్కి”తంచు నీ
గొనములు మానినత్తములు గూడి ప్రళంస యొనర్చుగాఁగడుక
వినివిని నీవివేకమును వేగతులకా మది నెంతు నిచ్చుటకా.

మ. విలువిద్దెకా బలుమంది కిచ్చితిని మీ పృథ్వీకులం దేమి పా
టులయందేమి ననుం బడెకా మదికినేరకా మోడముకా గూర్చు రీ
యిల నిన్నుంబడె గీర్తికిం దెఱువులై యేపారఁబో రొక్కరుకా
గలిగె న్నాకు భవదృశంబున యశఃకైవల్యకీలాగతుల్.

భీష్ము— (తనలో) నన్నింతగా నీవహావహుండు నుతించుట యెందులకో?
ఈ యుపోద్ఘాత మారకయ బయలుదేరుచున్నట్లుకు వలనుపడదు. తృణీ
కృతప్రహృష్టరందరుండగు నీ జగదేకవీరునకు నావలననే కాదు మఱి
వ్యరివలనను గాఢలినకార్య మొం డుండదు. కానిమ్ము. ఏదో తేలక
యుండునా? (విషయముగా పరీక్షాశము) ఇదియంతయుఁ దమ యాశీ
ర్వచనము. తమ కిష్టపరమాణువగు మీ డింతటినుతికిం దగఁడు.
నాయందుఁ దమకంత యనుగ్రహమేని

ఉ. నాదగుప్రహృష్యము ప్రణప్తము గాక యెసంగునట్లు న
న్నే దెస నేరు నాజిని జయింపుక యుండెడునట్లు సత్యమం
దాదర వల్బునట్లు ధనమందు నిరాశ జనించునట్లు మీ
పాదయుగాక్రితు న్ననుఁ గృపకా గని దీవన టియ వేదదెడకా.

మర— నీ కి గుణస్ములన్నియును స్వతస్సిద్ధముగనే యున్నవి. ఇందుల కొకకొ
య కిర్వచన మెందుకు? (అంబను జూచి)

చ. అనఘుండవై చమస్త విషయములయందును మేలుబంతివై
 పనుపడు నీకుఁ జెప్పఁ దగుపాటియె? యీవిషయంబు; కూరతా
 ఖనివయి యీ కనత్కనక గాత్రని దెచ్చి పరిత్యజింపఁగాఁ
 జనునె? యనాధయై యిది భృశంబు గృశించె నిటుల్ పొనర్తురే?

తే. గీ. గతము చింతింపఁగా నేల కడచిపోయె
 నింక నేనియు నీ శర్వరీశవదన
 ననుజనకుఁ బెండ్లిచేయు మీ యాడుగోడు
 పోసికోనేల? నీవంటి పుణ్యమతికి.

ఆ. వె. అబుల లచ్చతంత్ర లగుటచే నంగనల్
 వారిఁ బ్రోచుచుండ వలయుఁ బురుషు
 లెచట శ్రీజనంబు లెమిమై వర్తింతు
 రచట నిల్చు లక్ష్మి యనవరతము.

ఉ. అంగనలక వృథాగ నెవఁ డాడినెట్టి తిరస్కరించు నా
 వెంగలికిక యశోబువివేకములెల్ల నశించు నయ్యనా
 ర్యుం గడు నిందనేయుమరు యోగ్యులు “వీఁ డధముం”డటంచు; స
 త్సంగతిగల్గు నీ కిది యశస్కరచూనె? తలంచి చూచుమా.

భీష్ము— (తనలో) ఓహో! తుదకీ యనాత్మజ్ఞ యాయుపాయ మాలోచించి
 యామహాత్ము నాశ్రయించినది. ఆశ్రిత పక్షపాతిత్వము మహామహా
 లకు సహజం బగుటచే నియ్యనఘుం డిందులకుఁ బూనుకొన్నాఁడు.
 కానిమ్ము. యథార్థము నివేదించిన వినకపోవునా? (ప్రకాశము)

మ. “ఎద నే సాశ్వనిఁ గోరియుంటి” నని తా నీ కన్నె నాలోడ దీ
 నదశక జెప్పఁగ “నన్యసక్తహృదయకై కైకొంటు త” ప్పంచు నొ
 ప్పొదవక బొమ్మని యానతిచ్చితి మహాయోగంబు చేకూరిన
 ట్లని వేడ్కం జని వెంటనే మరలి తా నేలెంచె మాప్రోలికిక.

అట్లు వచ్చి సాశ్వండు తన్న పమానించుటకుఁ గారణంబు నేను రథ
 మ్ముననుంచి తెచ్చుట యని చెప్పి తన చెల్లెండ్రలోబాటు మదనా
 నకుఁ దన్నుంగూడఁ బరిణయంబు గావింపు మని వేడుకొనఁగ నేనంగీ
 కరింపనైతి; అందులకుఁ గారణంబు సర్వజ్ఞులగు భీమకు నేను వక్కా
 జింప నవసరము లేదు.

క. కొండిక లగు కన్నియలకుఁ

తెండిలి యగు మిఠువు కలుగు తెండిలియా? ౧. ౧.

యండజయానకు; నది గా

కొండొరు వలచిన లతాంగి నొప్పునె కొనగగె?

తన — (కోపముతో) ఇంతకును నీవు చెప్పఁబూనిన ముఖ్యాంశమేమి? ఈపె
నథోగతిపాలు చేసెదననియే కదా? ఏదో కొంచె మీ కన్నియయందు
లోప ముండుటంబట్టియే యీవిషయము మావఱకు వచ్చుటయు మేము
సేకుఁ జెప్పుటయు నీవు మామాట తృణీకరించుటయుఁ దటస్థించినది. నీవీ
స్వల్పలోపమున కీ యబల నింత యనాదరింతువేని నాచేయు పృతిజ్ఞ
వినుము.

ఉ. చంపెద నిన్ను నీ యనుజుఁ జంపెద నీదగు బంధువర్గమున్
జంపెద నీదు భృత్యులను జంపెద నా కెవరడ్డమైననున్
జంపెద నీపురంబు వెలుచన్ బరకుజ్వలనాబ్ధిలోపలన్
దింపెద మున్నువోలె నృపతివ్రజమున్ బనిఁబూనిఁ దంపెదన్.

(పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు) ఏమీ! నాకు శిష్యుండనై యుండి
యీమా త్రమునేని నాయాజ్ఞను మన్నింప నేరవుగా? అవురా? జాతి!

ఉ. శ్రుతియజాతి యంచెఱిగి శ్రుతియులెల్ల సహస్రాలున్ ద్విష
దోత్తులు నం చెఱింగియును గొండొకకాలమునుండి “యేందుకీ.
శత్రుత” యంచు విములను ఛాతులుగాఁ గొనుచుంటి నేడు నా
గాత్ర మశేషమున్ రగులఁగా గమకించితి పొర! దుర్మతి!

నీ నెట్టివాడ నైనను నీయందలి వాత్సల్యప్రాబల్యముంచేసి యిం
కొక్కమాట చెప్పుచుంటి నాలకింపుము.

ఉ. ఈకమలాక్షి కీవు గతియేదియుఁ గల్పన నేయవేని యీ
లోకములో మఱొక్క నృపలోకశిఖామణి యాదరింపఁ డే
కాకినియై యిటుల్ తిరుగఁగావలె యావనదుర్మదంబు చల్
టోకలు నేర్పవచ్చు నెటువోయిన నీదురితంబు నీదగున్.

క. చిన్నతనము మానుము నీ

కన్నన్ మూర్ఖుండఁ గానుగా? నేను; మృగా

క్షి న్నిదుతమ్మునికీఁ జెం

డ్లి న్నాకై నేయు మినుమడింపుము యశముల్.

క. ఎఱుంగక తప్పానదించియు

నెఱిగించినయచ్చు డెఱిగి “యేన మిది” యటం

చరసి యధి దిద్దుకొనుటయై

మరియాదనుమీ విచిత్రముమీతుల శరణున్.

భీష్మ— (తనలో) ఈయనఘుండు తా నేది తలచిన “నది యట్లు కావలయు” ననువాఁడేగాని యొకరు చెప్పు తోవకు వచ్చువాఁడు గాఁడు. పోనిమ్ము. “గుర్వాజ్ఞగదా?” యని యిందుల కొప్పుకొంద మన్న నియ్యది యనసుర క్షదాంపత్య మగుటచేఁ గలనాశనంబునకు హేతు వాను. కావున నేదేని తెలింగున నీమహాత్ము నొప్పించుటయు నొప్పు కున్న నియ్యనఘు నాజ్ఞ చొప్పున నాహవంబునకు దిగుటయు నిందుఁ గర్తవ్యములు. (ప్రకాశము)

చ. గురువరులయ్యు మాయెడలఁ గూరిమిగల్గినవారలయ్యు నొం డొరుల తెలింగునక బుకు టొప్పునటయ్యు! పరాసుర క్షయా తరుణి కుటుంబముక జెలుపదా? యిటు దా ముపదేశముం బొన ర్తుర! “విసలే” దటంచు నను దూఱుదురే! యిది నాదు దోనమే?

క. గురు లేమనినను శిష్యులు
త్వరపడఁగారాదు వారె డయఁ జూతురు కో
పరసము కొండొక మరలిన
తతి నట్లగుటక బ్రకాంతి దగు శిష్యులకుక.

తా మేమివచించినను నయ్యవి మా కాశీర్వచనములు. తమతో న్నాకు వివాద మెన్నటికిని సమంజసముగాదు. శాంతి వహించి యీ దీనుని మన్నింపఁ బొధింపెదను. (అంజలిపట్టి నిల్చును.)

పర— (కోపముతో)

మ. “గురు వీతం”డని పూర్తిగా నెఱిగియుక గ్రూరుండవేకాక ధి క్కరణంబుం బొనరింతువే ఖలమతీ! కార్యం బకార్యంబు నా నెఱుంగం జాలక యేను జెప్పెదనె? నీవే నాకు బోధించుటలే? గరువం బింత జనించెనే? సరిసరే కానిమ్ము యుద్ధంబికక.

ఓరీ గురువోహీ! శ్రుతియకులాంకూరమా!

చ. చిరముననుండి శాంతమును జెందిన నా హృదయంబులోని చి చ్చురులఁగఁజేసియుక బయికి యొగ్గుగతి న్నటియించుచుంటి వే నెఱుంగనె? యింతమాత్ర మిదియే పరికింతువుగాక బ్రాహ్మణ స్ఫురణము వేగఁబోయి బలము గొలువక జనుదెమ్ము పోరికిక.

భీష్మ— (తనలో) ఇక గురువుతో గ్రద్దులాట యెట్లునుం దప్పదు. తప్పక పోవుఁగాక! ఇదియును గుర్వాజ్ఞగనుక సంత తప్పిదముగాదు. కాని చాక్సా రవ్యము మాత్రము వారికిఁ జనుఁ గాని నాకు లేకమును జనదు. కావున వివరముగనే మనది చెప్పికొందుఁ గాక. (ప్రకాశము) లేవా! దేవర శ్మశానా నాని నిట్లు తిదితిక లేనేమి మనది చెప్పకాదుకాఁదను?

కా. నాకు మీకును బోయ న్యాయ మగునే? నన్నీరు నిర్జించినకొ
మీకుకొ గీర్తిఘటిల్లునే? యొకట నేమి మౌఢ్యదాకా జేసినకొ
లోకులొ కాకులు గేలినేయరె? దయాశుభ్రంబు వోనాడి నా
వైకికొ పచ్చుట ధర్మమే? రిపుడనే? పాక్షిణి ప్రశంసించురే?

పర— (కోపముతో) ఏమీ! నీవే నన్ను నిర్జించెదవుగా? కానిమ్ము, నీ కీ ధైర్య
మెక్కడినుండి వచ్చినదో నే నెఱుంగుదునులే.

ఉ. “రామున కొడె నీ పరశురాము” డటంచును “వాఁడు క్షత్రియ
గ్రామణి” యంచుచుకొ దలచి కాటులు ప్రేలదొడంగి తీవు శ్రీ
రాముఁడు నిన్నుబోలె నొక రాజశూరుఁడు గాఁడు విష్ణువే
జోమహితుండు నావలెనె; నూక్షుమతులొ గుఱుతింతు రింతయుకొ.

క. రాముండె నేను నేనే రాముఁడు
మాయరువురకుఁ బరాభవ మనఁగా
నేమి? యిది యొప్పుకుందురె?
ధీమంతులుఁ దత్త్వవిదులుఁ దేజోధికులుకొ.

కానిమ్ము, దీనికేమి? నీవు నై న్యసమేతుండవై యరుడెమ్ము. సకలమ్మును
బడఁపడి తెలియఁగలదు.

భీష్ము— (తనలో) పృథివి పట్టినది మొదలెవ్వనికిని దట్కొంపని దురవస్థ నాకుఁ
దట్కొంచుచున్నది. కానిమ్ము. ఇందులకుఁ బ్రతిక్రియ కన్పట్టదు. నే
నొకటి చెప్పిన వేటొకటిగాఁ బరిణమింపజేయు నీ మహామహానితో
నేమి వచించినను గలహకారణమే యగుచున్నది. (ప్రకాశము) స్వామీ!
తామిప్పు డూహించినట్లు నేను దమ్మును జయింతుననికాని తాము క్షిరా
మున కొడిపోవుటచే నశ్మదాదులకుఁ గూడ లొచ్చని కాని నా యభిప్రాయము
కాదు. నే నేమి మనవిచేసికొన్నను దమ హృదయమున కది యన్య
ధాపరిణమించుచున్నది. కావున,

ఉ. దేవరయాజ్ఞచొప్పున నిదే యనిఁ జేయగ నియ్యకొంటి మీ
నేవ పానర్పి మున్ను కృషిచేసి గడించిన శస్త్రనిద్యయే
పావన లేజ! నా కిపుడు బాసట నేనెడుఁగాక నేన లిం
కేభియు నాకు నేటికి? మహీయము మీపదభక్తి చాలదే?

అజ్ఞ యుసంగుఁడు. రథినై యరుడంచెదను.

(నిష్క్రమించును)

అంబ— చూచితిరికద, మీ శిష్యుని దురహంకారము? నాకై యమోఘపదస్కులగు తమ వాక్కుగూడ వృథాగా వినియోగించితిరి. మిమ్ములనే యహమానించువానికి నాబోటి బోటి యొకలెక్కా?

చర— (కొంచెముకోపముతో) కుమారీ! ఇందు నీలోపముగూడ మన్నదిగాని లేకపోలేదు. ఏమైనను మచ్చాసన మతిక్రమించుటజేసి యవశ్యము సతని శిక్షించి తీరెదను.

అంబ— అతడట్లు సమర్థించెనేకాని నా లోపము లేకమును లేదు. ఏమంటిరా? నే నీస్వయంవరమునకు మున్నే సాధ్యుని వరించి యుంటిని. నా చెల్లెండ్రుకొఱకు మాత్రమే స్వయంవర మేర్పడినది. వినోదముగాఁ జెలికత్తియీలు నాకుగూడ స్వయంవరోచితాలంకారమును జేసిరి. అంతియకాని నే నిందుద్దేశింపఁ బడినదానఁగాను. ఇది యిట్లుండ,

తే. గీ. బ్రహ్మచారిగదా! తాను బడఁతి నెట్టు
లంటే? నిదియు స్వయంవర మగుట యెఱిగి
యప్రయోజకుడగు తన యనుజాకొఱకుఁ
గోర్క లేని మమ్ముల నేల కొనఁగవలయు?

నేను “పరాసురక్త”నని కదా! యీతండు మీతోడఁ జెప్పుచున్నాఁడు నా చెల్లెండ్రుమాత్ర మతనిం గోరి వరించియుండిరా? అగస్త్యభారత యన్నట్లు భీష్ముని తమ్ముడనుట తప్ప సతని పేరేని యెవ్వరికిని దెలియదు. ఇది యిట్లుంతము. ఈతని కెద్దతమ్ముడు చిత్రాంగదుఁడు గడుఁ బొగరునఁ జరింపఁ గని చిత్రాంగదుం డను గంధర్వుఁడు రూపు మాఁడెఁగదా! అప్పుడీ గాంగేయుని పరాక్రమ మేమయ్యెనో యోజింపుఁడు.

(అపటిక్షేపముగా గంగ ప్రవేశించును)

గంగ— (తనలో) కొమరునిపై గురుపయ్యన స్వల్పవిషయమ్మునకు భాగ్యవుండు గనలుచున్నాఁడని సరస్వతి నాకుం జెప్పఁగావున నమ్మహానీయు నెట్లేని యనునయింపెద. (సమీపించి ప్రకాశము) మహాత్మా! చిఱుత యగు శిష్యునిపై నలుగుట తమకు ధర్మము కాదు. నా మొగమేనిఁ జూచి నాకొమరు ననుగ్రహింప వేడుకొనుచున్నదానను.

చర— (వైమనస్యముతో)

క. ఎక్కడి గురుడను నే నిం
కెక్కడి శిష్యుండు వాఁడు; హీనునిగతి న
న్నక్కట తృణీకరించెను
ధిక్కారము నైపుట ట్లుదీర్ణచరితుఁడ.

నీయందు నేను గౌరవము లేనివాడఁ గాను. నన్నురక మోహింపఁ
పెట్టకుము. విచ్చేయుము. అంత పలసినచోఁ బుత్రునికి బుద్ధిచెప్పుము.

గంగ — ఈ యనఘుని మనము పూర్తిగాఁ జెడియున్నది. ఇంక నే నేమివచిం
చినను లాభము లేదు. పోయి కొమరునికే బోధింతుఁగాక !

(సిమ్మ)మించును)

అంబ — (తనలో) ఈపెవలన నీ రణము విచ్చిన్నమైనదని యనుకొంటిని. కాని
యవంధ్య ప్రయత్నం డగుటచే ని మ్మహనీయుం డీపె మాటలను విని
పించుకొననే లేదు. (పండ్లు పట్టపట్ట గొఱికి) ఎట్లేని వాని శిరము ధరఁ
దెల్పవలయు. నా పరిభవానలము చల్లాఱవలయు. స్త్రీననికదా !
నన్నింత వైచ్యుఁగాఁ జూచుట ! కానిమ్ము,

తే. గీ. స్త్రీల పట్టుదలయు స్త్రీల సామర్థ్యంబు
స్త్రీల యోగ్యతయును స్త్రీల మనముఁ
దెలిసికొనెడిఁ గాక దేవప్రతుం డొక్క
యంబ కారణమున ననద యగుచు.

(భీష్ముడు రథసహితముగా ప్రవేశించుచు)

భీష్ము — (వినయముతో)

తే. గీ. అంబలి ఘటించు మీకు వీరాగ్రగణ్య !
మ్రొక్కెదను మీ పదముల కమోఘచరిత !
ఇదె నమస్కారమయ్య మునీంద్రపంద్య !
అయ్య ! సాష్టాంగ మిదుగొ లోకైకపూజ్య !
ఈ నా మనవి యొకటి చిత్తగింపవలయు.

ఉ. నే రథమందు మీరు ధరణీతలమందును నుండి పోరు నీ
తీరు నుతింతురే ? రణవిధిజ్ఞులు నన్నిది నీడు మందుగో
లేరికి మీరుఁగూడఁ బ్రయత్నింతురొ యానతి యీడగున్ మహా
దారచరిత్ర ! మీ కొరులు ధర్మము చెప్పెడిపాటివారలే ?

పర — (సంతోషముతో) గాంగేయా ! నీ తెలివితేటలకు నాకు గదు సంతోష
మగుచున్నది. నీ విప్పుడు నమస్కరింపవేని నిన్ను శపించియే యడఁచి
వేయుదును. ఇంక ని న్నాశీర్వచింపవలసియున్నను నే నిన్ను జయింపఁ
ఁబూనుకొంటున్న విజయము తప్ప దక్కిన శ్రేయస్సులు గలుగునట్లాశీర్వ

దింపఁబడితివి. మాకు రథాదికము కర్వమును నచ్చటనే సంసిద్ధము కాఁగలదు. రణోచితస్థలమృత కవతరింపుదము రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు)

అంబ— (చూచి) మనుమన్న భార్యవడే శిష్యునిపై ననేకములుగ శరములు గుఱియుచున్నాఁడు. ఔరా! ఒక బాణమేని దన యరదము పొంతకుఁ గూడ రాకుండఁగనే గాంకేయుండు వారించి మరలఁ గొన్ని యమ్ములు గురవుపై నిగడ్చుచున్నాఁడు. (ఆశ్చర్యముతో) ఈ యుద్ధము గడు భరముగా నున్నయది. ఇది చూచుటకే కడు కీతిగఁగించుచున్నది. (అకసమువంకజూచి) అంబరచరుల విమానము లెల్లయెడల నిండినవి. ఋషులందఱును బరశురామపక్ష మవలంబించినట్లు కనుపట్టుచున్నారు. ఔరా! యెన్నిసార్లు రువురును మూర్ఖిల్లి మరలఁ దెప్పిటిల్లుచున్నారు. ఎన్నెన్ని మహాస్త్రములు పయోగించి వారించుకొనుచున్నారు. (విసుటనటించి) గురువరుఁడు వింహనాద మొనర్చి యేమో అనుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. నిన్న నె చచ్చిపోతివని నే ననుకొంటినిగాని యంతలోఁ గ్రన్న నూర్పుచుచ్చితివి కాఁగల తక్కిన బన్న మీ దినంబున్నది కాచికొమ్మ ప్రయోగము లీ శరముల్ భవాదృశుల్ వెన్ని పాటిపోదు రివి వీనులు సోకినయంతమాత్రనే.

అంబ— (బామముడిపాటతో) నిన్న నంతవఱకు పచ్చినమాట సత్యవేకాని యంతకుము న్నియనకుమాత్ర మియవస్థ పట్టలేదా? తుదకేమి జరగునో కాని యిప్పటికి గురు శిష్యులలో నొకరి కొక రెప్పల్లను దీసిపోయినట్లు లేదు. (పరికించి) కీహ్మ డేదో ధ్యానములో నున్నట్లు తోచుచున్నది. (ప్రక్కకుఁజూచి) ఎందులకో కలహాసముని యిటు డిగుచున్నాఁడు.

తార— (ప్రవేశించి) గాంకేయా! తత్తటపడి యనుచిత కృత్యమును జేయుచున్నాఁడవు.

చ. పసువులు నిన్న రాతిరి యవంధ్యతరంబగు మోహనాస్త్రమున్ వెనఁగ్రుతి కెక్కఁజేసి రిది విష్ణువుపై గురువర్యుపై ద్విజాగ్రసరునిజైఁ బ్రసారితముగా నొనరింతె! యెఱుంగఁ జ్చీ శరప్రసరణ మాఁగుమంత్రమును రాముఁడు నీమది నేవియెంచితో!

శ్లోకము— (ప్రవేశించి) మునీంద్రా! అయ్యనఘఁ డిద్దాని నాఁగుట యెఱుంగఁదను హేతువుననే నే నిది ప్రయోగించఁ దగ దనుట యంత యుక్తి

యుక్తముగాఁ దోచదు. మీ రనేక రణములు చూచియుండియును నట్లు వచించుటకుఁ గత మారయఁ జాలకున్నాఁడ.

వార— (తనలో) ఇప్పట్లు నీతనికిఁ జెప్పఁదగిన యుక్తియే లేదు. (యోజించి) ఇట్లుగఁగాక. (ప్రకాశము) గాంగేయా! నీగురుండు పైన్యసమేతుం డైన యనికి రమ్యున్నప్పుడు నీ వేమంటివో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనుము.

శిష్య— (స్మృతి నభినయించి “దేవర యజ్ఞచోప్పన” అనునది మరలఁ జదువును)

వార— అదుగో “మీనే పానర్చి మున్ను కృషిచేసి గడించిన శస్త్రవిద్య యే” అనికదా! చెప్పితివి. దాని కగ్రమేమి? నేను మీయొద్దఁజదువు కొన్న శస్త్రవిద్యచేతనే మీతోఁ బోరాడెదఁగాని యితరము లేశమును సహాయముగాఁ గొననని యభిప్రాయము స్ఫురించుచున్నది. ఈమోహ నాస్త్రము నీవు వెనుకటిజన్మమునం దెఱిగినదియు నిపుడు వసువుఁచే స్మారింపైనదియుఁగాని జామడిగ్నున్యని కతన సంపాదించినది గాదు కావున,

ఆ. వె. సర్వసంగరుండవు సర్వప్రతిష్ఠాండ
వసంగ వినుతి కెక్కి నట్టి ఘనుండ
వింత స్వల్పమునకు నిట్లేల చిరభంగ
మాచరించుకొనెదయ్యో వృథగ?

శిష్య— (తనలో) ఈవహముని కలహాశనుం డయ్యును నియ్యెడ నెందులకో వారింపఁ బూనుకొన్నాఁడు. (ప్రకాశము) మునీంద్రా! ఇప్పట్లు మీరు చెప్పఁ బూనినది కొంత యుక్తియుక్తముగనే యున్నను, సమం జనముగామాత్రము లేదు. ఎవ రేమి చెప్పినను నేను రణమునుండి మరలువాఁడను గాను.

ఉ. చచ్చినఁ జచ్చిపోవలె వెనక గురువర్ణునిచేతిలోన, న
స్మచ్చటలాస్త్రసంపదకు వద్దురుండేనియు లొచ్చుగావలెక
వచ్చినవాడు వచ్చెనికె వారణచేయకుఁ డయ్య! మీనుడుల్
నచ్చవు మాకు; మాపయిఁజలంబు పహింపకుఁడయ్య! యియ్యెడక.

వార— దేవవ్రతా! ఇంతటితో మీసంగరము సమాప్తమే కాని యింక జరగ నేరదు. దేవతలయు ఋషులయు నభిప్రాయము గట్టిగా నిట్లున్నది. అదుగో జమదగ్నికూడఁ దన కొమరునకు బోధింపుట కీటు వచ్చు చున్నాఁడు పరికించితివా?

(జమదగ్ని ప్రవేశించును.)

జమ — (తత్తాపాటుతో) తండ్రీ! పరశురామ!

ఉ. నాకయి ఘోరమైన ప్రతిపక్ష గయికొంటివి మున్ను, దానిచే
వ్యాకుల మయ్యెలోక మటుపై నెటులో శమముకొన వహించి తా
కాఁకను మాఁదియుకొ మరల గన్పడి త్పత్రియకాతి మెల్లఁగా
మేకొనె వృద్ధి నెంటునె శమింపఁగఁ బూనెవయ్య! పుత్రకా!

(పరశురాముఁడు ప్రవేశము.)

పర — (నమస్కరించి) తండ్రీ! నేనొక్కటిఁజెప్పెన నసగరింపుము.

ఉ. అప్పటి కార్తవీర్యరణ మాదిగ సంగరరంగమందు వీఁ
డెప్పుడుగాని నెన్మజనఁడింతయు లోక మెఱుంగు భీష్మఁడో!
నిష్ఫలమప్ప యాతఁడు ననికొ నెరువీయుట సున్న యూరకే
చెప్పగ నేటి? మమ్ముఁ గృపనేసి రణమృత కాష్ఠ యాఁడగుకొ.

జమ — కుమారా! నేటి కిరుపదియేడుదినములు కాపచ్చెను గదా! ఒకటి
కొక రిందుకేని దీసిపోతిరా? ఇదిగాక

ఉ. శాపముఁ జాపమందు రిపుసంహృతికైగల గొక్కయుగ్మ మిం
దాపవలందుఁ దప్ప మన కాద్యము ముఖ్యము, త్పత్రిజాతికికొ
జాపము ముగ్ధు మట్లగుట శాంతి వహింపఁగవయ్య! యెందుకీ
పాపపుఁగృత్య మియ్యది తపశ్వులకుకొ హితహానె? పుత్రకా!

నార — కుమారా! చూచితివా? జమదగ్ని తన తనయుర కెట్లు శాంతవచన
ములు బోధించుచున్నాఁడో? నీ వీ సమయమున గురులికటయవకు ననిగి
మొక్కితివేని ని న్నాతఁడు మిగులగౌరవించును. ఇంతకన్న నీవ
య్యనఘ నిర్జించుట యశస్కరంబని తలఁచుము. నామాట వినుము.

(పరశురామునియొద్దికిఁ దీసికొని చనును)

భీష్మ — (తనలో) ఈ మునివచనం బుల్లుఁపించితి నేని మూర్ఖతగానుండును.
అంత గురుఁడు న న్నవమానించినచో నెప్పటిసమరము స్థిరమయియో
యన్నదిగదా! (నమస్కరించును)

పర — (తనలో) ఈతఁడు మోహనాస్త్రప్రయోగాభిముఖుండయ్యను నిమ్ముని
వచనంబులకతన వైరంబుడిగి నమస్కరించుచున్నాఁడు. ఇంక నాకుఁ
బంత మెందుకు? ఇట్లటఁగాక (ప్రకాశము) శాంతనవా! నీ కతన నేను
భన్యుండను కృతకృత్యుండను.

ఉ. నన్ను జయించి తీవు మునినాథులుసాక్షిగ మోహనాస్త్రసం
పన్నతఁజేసి నీజయ మపారముదం బొనఁగూర్చె నాకు నీ
కన్న ధనుర్ధరుండు త్రిజగమ్ములయందును లేడు నీకు సా
తెన్నఁగనీవె నీకతననే యింక నే బలపంతుఁడంజుమీ.

(అంబదికై)

ఉ. ఈతఁడు నాకెకాదు త్రిదశేందులకేని యజేయుఁ డింకనో
పూతఁచరిత్ర ! నీ వెటకుఁబోయెడవో యటఁబొమ్ము చూచితే
||చేతకు మించినంతపనిఁ జేసితి శిష్యముగాకపోయె నీ
||వ్రాతకు నేనెండ ? మగువా ! నగుఁబా టిక నేమి చేసినఁ.

అంబ— (లజ్జాపైన్యములతో) గరుడరాయ ! మీశక్తిపంథన లేక యుపకృతికై
ప్రయత్నించితిరి. ఇంతకన్న నేమిసేయదురు ? తమకు వృథాగా నింత
పరిశ్రమ మిచ్చినందులకయి నన్ను దూషింప వేఁడెదను. నాయవమానమా?
ఇది యెన్నటికి నేవిధమున దీక్షనలయునో అప్పటికి నా విధమునఁ దీక్ష
గలదు. నాకు నెలవొసంగుఁడు. నేను భవిష్యద్ధృతికయి యత్నింపవలయు.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీశ్శు— (విషయముతో)

ఉ. బాలుఁడ నైనహేతువున భాగిగతుల్ గనలేక మీ యెడఁ
జాల నపజ్ఞ చేసితిని ఛాత్రుఁడనయ్య పృథాగ్విహమ్ము మై
నాలములో నెదిర్చి యిదియంతయు దేవరయోగ్యకర్మ ను
చ్చాళిత మయ్యెఁగాక యిటుపైఁతురె ! వేటొక రెస్వరేనియుఁ.

నా కాజ్ఞ యొసంగుఁడు

(నిష్క్రమించును)

అమ— తండ్రీ ! యింక నీవీ చాపాయుధత్వ ముడిగి మావలెనే శాపాయుధం
డనై వన్నె కెక్కుము. చనుము. మేమరుగుచున్నాము.

(అండఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమ్మనఁ దృతీయాంకము.

ఓ.

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః.

పాండువజ్రనము

చతుర్థాంకము

(అంత వ్యాసులు ప్రవేశించును)

వ్యాసు— (తనలో సంతోషముతో)

మ. యమునా ద్వీపమునందు నన్నుగని కన్యాత్వంబు లోపించునం
చు మదిఁ జంకి త్యజించి కేర్తిమెయి నిచ్చి నన్ను ధ్యానించె వా
కమరె న్నేటికిఁ దల్లిఁ గాంచఁదగు భాగ్యం బెంతపుణ్యంబు నే.
మముమై మున్నొనరించికొంటినొకదా మాతల్లి నీక్షింపగఁ!

(స్మృతి నభినయించి) అవును. అప్పుడు తల్లితో “నన్ను నీ శిష్యుడు
స్మరింతువో అప్పుడ నీయెడకు వత్తు” నని చెప్పియుంటిని. కావునఁ
బోయెదను. (పరీక్షింపించి) హస్తీపురికి వచ్చితిని. (యోజించి) తల్లి
నన్నుగనిన పడఁపడి యేమైనదియు నెచ్చట నున్నదియు సుంతేని
యెఱుంగక తపస్సమాధిలో నున్న నాకుఁ దల్లి యెక్కడ నున్నదియు
నెట్లు తెలిసెడిని? అక్కటా! యెక్కడి కేగుదును?

(ధ్యానము నటించి)

ఉ. నా జనకుండు సన్మనిగణస్తవనీయ చరిత్రుఁడేనియుఁ
నా జనయిత్రీ సర్వ భువన స్తవనీయగుణాఘ్యయేని ని
ర్వాజ పరోపకారపరమై మది నాయది యొప్పునేని నా
కో జగదీశ! నా జననియున్కి సమస్తము గోచరించుతఁ.

(కన్నులు మూసికొని మరలఁదెఱచి సంతోషముతో) అహ! భగవ
దనుగ్రహమువలన సమస్తముం గరతలామలకముగఁ బొడకట్టినది. ఔరా!
అప్పుడే యెన్ని మార్పులు జరిగినవి! కాల మనివార్యము.

సీ. శంతనుండు మదీయ జననిఁ బెండిలియాడె

గలిగి రిద్దరునుట ల్లితమకులు

వారి బాల్యముననే ధారుణీపతి వోయె

భీష్ముండు రక్షించెఁ దిదప వీరిఁ

బడఁపడి గర్వియై పృథముండు మృతీచెందె

రెండవవాఁడు ధీరుండు పృబరె

సంబికాంబాలిక లతనికి సత్తులైరి

యతికాముకుండయి యతఁడు సమనె

లే. గీ. వంశ మంతరించెడి దురవస్థ వచ్చెఁ

దల్లి మాటకు గాంగేయుఁ డొల్లఁడాయె

దానిపై నాడు జన్మం బతనికిఁ దెలిపె

నాతెడును సమృద్ధిచె నన్నంబ తలఁచె.

(సంతోషముతో) ఔరా! భవిష్యత్? ఎటుఁగనియప్పుడును దల్లి యున్నయెడలే నచ్చితినే. (పరిక్రమించి) ఇదియే నగరు. (పరికించి) తల్లియును గాంగేయుండును నా రాకకయి వేచుచు నేమో మాటలాడు కొనుచున్నారు. పోయి సమస్కరించి జన్మమును గృతార్థముగా నొన రించుకొనియెద.

(భీష్ముండును సత్యవతియుఁ బ్రవేశింతురు)

భీష్ము— తల్లీ! ద్వైపాయనుండు రహస్యికరన ఒనించుటంజేసి బ్రాహ్మణుం డనియు మనము క్షత్రియులమనియు సంశయించుచున్నట్లు లున్నావు. అట్టి సంశయము లేకమును నలదు.

ఉ. హైహయఁ జంపి మీఁద జవచగ్ని తనూజుండు మధ్యగుండు పూ ర్ణాహుతిఁజేసె క్షత్రియుకులాంకురముల్ మఱి మెల్వకుండ ని ర్వాహకుండై జ్వలత్పరశుహస్తీ శిఖాతతీయందు విప్రసం దోహముగాదె క్షత్రికులనోహదమయ్యె ననంతరంబునకొ?

ఇదిగాక పారాశర్యుండుఁగూడ నావలెనే యిందు నియోగింపఁదగిన వావివాఁడే కాని యన్యుండుగాఁడుగదా!

సత్య— తండ్రీ! సర్వధర్మము లెఱింగిన నీకు నేను జెప్పవలసిన దేమి యుండును. అతని వలననో నీ పుతననో యీవంశము వృద్ధినందఁ దగినది. లేనిచో నింతటితో విచ్చిన్నముకాఁదగినది.

వ్యాసు— (సమీపించి)

చ. బహుశతరామయమ్ములను బాపఁగఁ జాలెడు మాతృభక్తి యు న్నహదురితప్రచారము నసార మొనర్చెడి మాతృభక్తి తా

నిహవరశోధనంబు లుదయింపఁగఁజేసెడి మాతృభక్తి నా
కహరహముఁ బ్రసృద్ధముగునట్లు లానర్పుము తల్లి మ్రొక్కెదఁ.

○ (నమస్కరించును)

నత్య— (సంతోషముతోఁ దనలో) ఎంత ధన్యాత్మురాలనోకదా ! ప్రాజ్ఞుడగు
పుత్రునింజూచి యానందింపఁగలిగితిని. విజితేంద్రియుండగు పరా
శరుం డప్పు డీ నినువు ననుగ్రహింపఁడేని యిప్పుటి యశస్థంబుట్టి నే
ననగత్పురాలనే కావలసినదానను. నా కిట్టి సుయోగముండుటం జేసియే
పామవిరిక్తుండగు నమ్మని కట్టి ప్రసృత్తి గలిగినది (కాగిలిండుకొని
ప్రకాశము) లండ్రి ! చిరాయుష్షుంతుడవయి సర్వవిధముల వన్నె
కెక్కుము. పుణ్యాత్మరేకమ్మనం జేసి దిరిగియు నిన్ను జూడఁగలిగితిని.

భీష్మ— (నమస్కరించి)

కా. వేదవ్యాసుడ నందు సర్వజగతీవిఖ్యాతపాండిత్యప
మౌఢస్వాంతుడ నందు ధర్మవిదులంబూర్ణుండనంచుఁ భవ
త్పాదద్వంద్వముగాంచు వారలకుఁ బాపం బుండదంచుఁ శ్రీవ
స్వాదాహ్వానంబగు నీ చరిత్రము వివేక సంతోష మయ్యెఁ మునీ !

ఉ. ఇట్టిమహానుభావుడ నహీనమహత్వయుతుండ వీవు తోఁ
బట్టినవాడ నెదుఁడు ! పూర్వభనార్జితపుణ్య మెట్టిదో ?
నెట్లన నిక భరింప గరణీతరుణీమణి యేమి నోచె ? నీ
పట్టాభాగ్యమే మి ? ననుపంటి మహాత్ముని రాకఁ గైకొనెఁ.

వ్యాసు— (గౌరవముతో) గాంగేయా ! నీవంటి పాపనచరిత్రలు మునులలోఁ
గూడఁ గడు నకుదు. నీకు నాయందేకాదు, అందఱయెడలను మంచి
యభిప్రాయమే యుండును. (తల్లిదిక్కి)

ఉ. ఎంతయొకాలమాయె మునులెన్నఁడు నన్నుఁ దలంపలేదు నేఁ
డింతగ నాపయిఁ దలఁపదేటికిఁ బుట్టె ? వచింపుమమ్మ ? యే
చింతయొ లోన నున్నటులు చెప్పఁ దొడంగెఁగదమ్మ నీమఱా
భ్యంతరదీప్తి దానిఁ చెలుపంగదవమ్మ యొకింత వీనికిఁ.

నత్య— (ఓచారముతో) కుమారా ! సర్వజ్ఞుండవయ్యెను నన్నేలయడిగదవు ?
నీయనుజు లిరువురిలో జ్యేష్ఠుఁడు వివాహము కాకమున్న గలించె. ఇంక
రెండవవాడు పంశకరుండగునని తలఁచుచుండ నాతండును త్తయశోగ
గ్రస్తుండై పంశంబు నెగడింపకమున్న మృతఁజెంఁ. ఇంక నీతండు
బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థుఁడగుదా ! చంద్రుఁడు మొదలుకొని యింతవఱ కవి

చిన్నముగా నెగడుచున్న యిక్కురువంశమునకు నేటికిటి దురవస్థ తటస్థించినది. (కన్నీరునించును)

వ్యాసు— (విచారించుట నటించి) తల్లీ! యీ యిట్లు. ఇందుకుఁ బ్రథమ కారణము నీతండ్రియగు దాశరాజు. నే నిట్లంటి నని నీ వన్యథా భావింపకుము.

ఉ. సర్వవిధములకొ మిగులఁ జాలినవాఁ డనవచ్చుఁ డన్నిటక
ధూర్వహుఁ డీతఁ డుండఁ దన తోకముగన్ననుతుండు విశ్వభూ
నిర్వహణంబొనర్చుటకె నీతియె? దేవుఁడు మెచ్చునే? గుణా
ఖరుల్లు సమృద్ధితులె? యికకొ గుల్ఫుద్ధియు సంఘటిల్లునే?

ఇక నొకకారణము మన గాంగేయుని నిగంతుశర్మము. ఈరండు సకలధర్మవేదియు శాంతుండును మహాసత్త్వండును సనుటకు సంభవము లేదు. ఐనను దైవశక్తియునఁ గాశిరాష్ట్రముహిత కమానము ఘటించు టట్లుండఁ దనకుఁబలె బలాత్కార సన్యాస మిష్పించినవాఁడు.

ఉ. కొంచెము గొప్ప యాపెయెడఁ గొండొక దోషము గల్గుఁగాక యీ
చంచలబుద్ధి స్త్రీసమలు సాబముగాఁ గలవారలెందును
న్నించు మటంచు భార్గవుఁ డచింపకదెచ్చుఁడు చెప్పకప్పుడే
నిందుక లోఁదలంచుటదే? కలదే? యబలాపకారముకొ.

ఈయెడ నీవుఁగూడ సమృద్ధిమాపితివే కాని వారింపదుముతి.

సత్య— (తనలో) ఏకా యిట్టి నిరనియభిప్రాయమే యగుకూర్చుగా నున్నది. ఐనను గతించినదానికి వగచినఫలమేమి (ప్రకాశము) కుమారా! దైవతంత్రము సర్వథా దుర్నివారముగదా! ప్రకృతోపద్రవముగదా కై యత్నించవలయును. అందులకై నిన్నుఁదలంపటని. నీవేమియు సాచుము చెప్పెదవు?

వ్యాసు— (తనలో) తల్లి ఈనియోగము నాపైవిడుటకై సంసిద్ధురాలైయున్నది. భీష్ముండు కేవల బ్రహ్మచారినని తప్పించుకొన్నాఁడు. నేనును దప్పించు కొందునేని యిక నీవంశ ముచ్చిన్నము కావలసినదే! అదిగాక,

క. తన తను నెవ్వరివలనక

జనియించెనో యట్టిజనని జనకుండును జె

ప్పినపని చేసి తనూజుండు

తన జననమునకుఁ గృతార్థతకొ గలిగించుకొ.

(ప్రకాశము) సర్వధర్మములు నెఱింగిన నీకు నేనేమిచెప్పఁగలను? నీవే యాజ్ఞాపింపుము.

మత్య— కుమారా ! నీయనుజుని కళత్రంబులలో జ్యేష్ఠురాలగు సంజీకయందు దేవరన్యాయమున నవత్యం బుత్పాదించి యీకురువంశమ్ము నుద్ధరింపుము. ఇయ్యది సనాతనాచారంబును శాస్త్రమోదించును నగుట నీ వెఱుంగనిది కాదు గదా !

త్యాను— తల్లీ ! ఇది శిష్టాచారంబును శాస్త్రసమ్మతంబును నగుననుట నిక్కపమే. ఐనను నావంటి తపస్వికి మాత్రము గై కొనఁదగిన పనికాదు.

గృ. ఎన్నఁడు గాని కామినుల హేలలపై మతి లేక నిష్కలై కొన్నతపస్సులేడ ! తమకుఁ గొడుకుల్ మఱికుఁతు లన్నభ్రాం తి న్నశియించు సంసృతిగతిపరణబల్ గృహదాసు లేడ ? యీ తెన్ను విరాగి కేగతి విధించెడి ? రాగికిఁ గాని శాస్త్రముల్.

భవత్పాదసాక్షిగా నేను భూరభవిష్యద్వర్తమానములయందు స్త్రీ ముఖ వీక్షణమాత్రమునందేని యిచ్చ లేనివాఁడనయ్యును.

క. తల్లియె వేదము శాస్త్రము

తల్లియె జపముఁ దపంబు తల్లియె గురువుఁ

దల్లియె సకలము తల్లియె

తల్లికి నెదిరించువాఁ డధమగతి నొందుఁ.

(గౌరవముతో) అందులో నెల్లతల్లులంటి తల్లివా ?

గృ. ధన్య వయోనిజాత వుచితజ్ఞపు రాజముషీశ్వరుండు నా మాన్యత కెక్కు న స్వసుకుమారివి ధీవరుడై యఖండసౌ జన్యము గన్న దాశన్యపు సాకుడు కూతుర వార్యలోకమా ధన్యపు నీ చర్యతదన తప్పదు వేదము దప్పేనేనియుఁ.

మత్య— (సంతోషముతో) కుమారా ! పితృభక్తికి గాంగేయునిం బలె మాతృ భక్తికి నిన్నుఁ బ్రపంచపెల్ల మెచ్చుకొనునట్లు పఠించినందుకుఁ గడు సంతసించితిని. (భీష్ముదిక్కి) అబ్బాయీ ! యీతని కంఠికాంఠశుభ్ర నికటగతోద్యానమ్మునంద వసతి నేర్పఱచి యుపచారంబునకుఁ దగు వారల నియోగింపుము. నే సంజీకకడ కరిగి యిందుల కొప్పించి సుపుత్రుం డుద్భవించుటకుం దగిన సుకృతంబు నీదగు బ్రాహ్మణారాధ నాదికమం దప్రమత్తురాలనై యుండెదను.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ బడిన పాండవ, జననమ్మునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యునామః.

పాండవజననము.

పంచమాంకము

(తెరలో)

తే. గీ. రాత్రియెల్లను విరహభారమున వేగి
వేగినంతన రాగ మావిర్భవింపఁ
బుష్పవతియైన పద్మిని సొందుఁ జేయఁ
బోవుచున్నాఁ డినుండు కాముకుఁడువోరె.

(సూర్యుఁడు ప్రవేశించును)

సూర్యు— (తనలో) ఎవ్వరీలతాంగి ! నన్నుఁ దన మంత్రశక్తిచే నాకర్షించినది.
(ధ్యానించుట నటించి) ఓహో! ఈమె యాదపవంశప్రభవుఁడగు శూని
పెద్దకొమరిత, వసుదేవుని చెలియలు, కుంతిభోజుని దత్తపుత్రిక. (చరి
కించి)

శా. ఆ నవ్వుకొమొగ మా కచావళివనం దా నేత్రపుకొ సోయగం
బా నాదారగు కాను నా మిసిమిఁజెన్నా చిన్నియొయ్యారపుకొ
మే నా గుబ్బలపొంక మా యధరపువ్వు లెంతకేనిం దగుకొ
దీనికొ గూడనివానిజన్మ మది యంధీభూత మింతేటికికొ ?

ఈ కన్నీయ తన చెలికత్తియతో నేమో ముచ్చటించుచున్నది
ఈ లతాకుంజముదాపున నుండి వినియెదఁగాక (అట్లానరించును)

(కుంతి చెలికత్తితోఁ బ్రవేశించును)

కుంతి— సఖీ! ఇక మన మరుగ వచ్చును. నా మూర్ఖోపాస్తి యైనది.

(ఉత్కంఠనముఁబరికృతముఁజేయును)

మూర్ఖ—(తనలో) ఔరా! ఈ కన్నియ యంద మిప్పటి యవస్థంబట్టి యెంత పవిత్రతరముగా నున్నయె! !

మ. జలకం బాడి మడుంగుగట్టియు నిశాంచద్దీప్తి హయ్యంటలో
వెలికిం బాటంగ గేశపాశ మురునై వెన్నంటి బాటంగ మేల్
తిలకం బంతగ దిద్దకున్న నొఱపై దిపింప నిచ్చానసాం
పులు శృంగారరసాధిదైవతములై పొల్పొందు శుద్ధంబులై.

(పరికించి) ఈ మృదుగాంగి నన్నతి ప్రయత్నమున రప్పించియు
నాసంకటేని చూడక తనంతన పోవుచున్నది. (ఎదురుగాఁజని)

ఉ. ఎక్కడి కేగుచుంటి తరళేక్షణ! వీని ననాదరించి నీ
మక్కున నిక్కమం చిరు మంత్రబలంబునఁ జేసెవచ్చితి
దక్కులకేమి నా మననతాపము వాపు మనుగ్రహించి యీ
దిక్కుమరల్పు చూపు సుపతీ! యెద తీవర మాఁగరాదికకౌ.

చెలి—(అత్యాశ్చర్యముతోఁ జూచుచు నించుక తొలఁగును)

మంతి—(తేటిపాటఁజూచి తలవంచి తనలో) అక్కటా! నేనిపు డేమిసేయు
గురు? ఈ యనఘుడు శ్రయీమయుండగు మూర్ఖుండు. మంత్రశక్తిం
దిలికింపుటకై నా యొనర్చిన పరీక్ష తుదకిట్లు పరిణమించినది. (యోజించి)
ఇట్లరుఁగాఁక (ప్రకాశము) దేవా! నాతప్పులు పైచి నామనవిఁ గైకొని
నా కనుజ్ఞ యొరంగ వేఁడెనను. మున్ను చిన్న నాఁడు దుర్వాసునికిఁ బరి
చర్య సబ్బతటి నమ్మహాత్ముఁడు నాయందు మిగుల దయగలిగి యిప్పటి
యీమంత్ర ముపదేశించి ‘ఇద్దానిమహత్త్వ మిట్టిది’ యని చెప్పి చనియె.
నేఁడియ్యెడ స్నానంబొనర్చుతటి నమ్మంత్రంబు స్మృతికిం దగుల స్త్రీ
స్వభావసుభమ్మగు చాపలమ్మన నిన్ను దేశించి పరించితీ. అంతియ
కాన వేటొక దురభిప్రాయము కలదాననుగాను. సర్వజ్ఞుడ వగు నీకు
నేను పచింతపుట పునరుక్తి యని యింతతో ముగించు చున్నదానను.
నా యపరాధమును పైఁచుగోరెదను.

మూర్ఖ—(అనురాగముతో)

క॥ కోరితివి పచ్చియుంటిని

నూరక యే నెట్లు పోవనోపుడు దరుణీ!

నా రాక గాంచుదేవత

లాటినేయరె? వృథాప్రయత్నుడ నై నకా.

చ. ఎఱుగుదు మంత్రమంచు నదీ యిచ్చినమాని మహామథావుడం
చెఱుగుదు సర్యమం దెలిసి యాగతిఁ బట్టినయంతఁ బోవునే?

నరసింహనేత్ర! మంత్ర మది సారము దప్పదె? యేను నీ పద
స్మరణికి లోగి పోయిన, విచారణ నేయకు మింక నెచ్చెరి!

ఇది యిట్లుంచుము,

ఉ. కోరగ లేదు నీవు నినుఁ గోరియె యే జనుడెందుఁ గాక పో
నీ రమణీ! యొకింత గుఱింపుము నింపుము సేర్పి నీదు నొ
య్యారము మున్నునుంగని యహా! యని సొక్కుచునుందు నేటికి
గౌరవపూర్వకముగఁ దగ్గఁ బిలువందియుఁ బోవ నేర్తునే?

(చేయి పట్టుకొనఁబోవును)

మంత్ర— (తొలగి తనలో) ఈ యవలండు నేను గన్యక నని యెఱింగియు
ధర్మతరం బగు వచ్చితికి దిగుచున్నాఁడు. ఇతనికి నే నేమి వచించినను
మదికెక్కట కడు దగ్గభముగా నున్నది. ఎట్లేని యియ్యనఘన నొప్పించి
యి ప్పాపమునకుఁ దొలగి కన్యకాత్వమును గాపాడుకొనవలయు.
(ప్రకాశము) దేవా! యేను మానవ జాతిదానను. నీవు దేవతలలోని
వాడవు. ఇట్టిచోఁ గడు నీచురాలనగు నన్ను నీవు నైకొననెంచుట
న్యాయమా? ఇదిగాక నేను గన్యకను. నీవంటి ధర్మజ్ఞునకు వ్రతధంగం
బొనరించుట ధర్మమెట్లుగును?

మార్క— (చిటునవ్వునవ్వి) తలొదరి! ఊరక కాలయాచనం బొనర్చుటకు
నీవిట్లు పల్కుచుంటివేకాని దేవతలకును మనుష్యులకును నిట్టి సంబంధ
మున్నట్లు లనేకదృష్టాంతములు గలవు. ఇంక నీ కన్యకాత్వముంగూర్చి
కొంత యోజింపవలసియేయున్నది కాని,

తే. గీ. మొన్న మొన్న పరాశర మునిపరండు

దాశకన్యకతో నిట్టి తగులానచ్చె

నరండు దిచ్చుగునేని యెట్లనుమతించు?

ధర్మకాస్త్ర మొనర్చిన ధన్యమూర్తి.

వారిరువుఁకును నినియించినవాడే ద్వైపాయనుడు. అమ్మహ
నీయుకతముననే ధృతరాష్ట్ర పాండురాజు విదురు లుద్భవించిరి. కొలది
కాలమున వాఁలలో బాండుండు నీకుభర్తయగు. ప్రకృతరహస్య మేరికిని
దెలియకుండఁ గాపాడఁగల భారము నాది. సంకయింకవము. నీకన్య
కాత్వమునకు ఒన్నంబు గలుగకుండ నేను వర మొసంగెదను రమ్మ-
(చేయి పట్టుకొనును)

మంత్ర— (స్వగతమును మాచించి నిగ్గతో) మహాత్మా! ధర్మవిరుద్ధంబని
కాని దేనిచో నన్నువంటి పురుషార్థముం దెవ్వఁకు ఘటించెడిది?

(చేతితోఁ జూచి) అదిగో నాచరిచారిక. దాని కీ రహస్యము దెలియకుండుట యెట్లు? కాత్రన నన్ను గ్రహించి యనుజ్ఞ యొసంగుము.

నూత్యు— (నవ్వి) లతాంగీ! సర్వసాక్షి నగు నాకుఁ దెలియదనియూ నీవిట్లు చెప్పుచుంటివి? మిరాజులలో స్త్రీలకేమి పురుషులకేమి నాకుఁ దెలియని రహస్యము లేని యుండవచ్చును గాని దాసీదాసాదులకుఁ దెలియని గోప్యము యుండవుగదా?

ఉ. వారలె మీరు, మీరె మఱివారలు, వాండ్రకు మీకు వించుకే
వారయ భేదముండ దిట్టలైననె మీ మరియాద సాఁగని నా
చారమనాదిగా నిటు లెసంగుచునున్నది చంచలాక్షి! న
న్నరక యేచనేల? దయయుంచి కృతాన్ధునిఁజేసి చంపుమి.

మీకును బరిచారికలకుమంగల యాంతరంగికత్వ మిట్టిపట్టివన వలయుచుండను. ఇది వినుము. సత్యవతి తన కోడండ్రలో జ్యేష్ఠురాలగు నంబికను వంశయు నిల్పు మని వ్యాసునియొద్ద కనుప నాపె యయ్యునియొడచేసము గలిగి కనులు మూయుటంజేసి తత్ప్రత్యుండగు ధృతరాష్ట్రుం డంఘం డయ్యె. మరల సత్యవతి యంధుఁడు రాజ్యార్థుండుగాఁడని వ్యాసుని రెండవ కోడలగు నంబాలికతో సంఘటించె. అయ్యతివయు నెలనెలఁ బోవుచు నజ్జటిలునియం దనాదరము బ్రకటించె. అక్కతన నాపెకుఁ బాండు రోగగ్రస్తుండగు పాండుం డుదయించె. పదఁపడి సత్యవతి విచారించి కొమరునిం జూచి.

క. పాయక నా యనుమతిచే

దాయాదులఁ గంటి వంధతాపాండుత్వా

పాయసముపేతు లేగతిఁ

జేయఁగనగు రాజ్య మేమిసేయునుఁ బుత్రా?

అని మరల నిక నొక కొమరునిం గనుమని పెద్దకోడలికి నెట్టలేలకు నచ్చఁజెప్పిన నయ్యతివ, య కృతి యేనమగు టట్లుండ కాస్త్రమూఢ్యము గూడనని యెంచి తనదాసిని సర్వాభరణభూషితురాలుగా నొనర్చి తన కేళిగృహమృగ సుండ నియమించె.

క. దాసియు వ్యాసుని మది కు

ల్లాస మెప్పుదవింపఁ దగువిలాసము లొప్పుకొ

జేసిన నంతట దానికి

వ్యాససముండు విదురుండఁబడివాఁ డుదయించెకొ.

అవిదురుఁ డిట్లుడు సర్వవిధముల వారతోఁబాటు గౌరవించఁ బడుచున్నాఁడు. దీనింబట్టి మీకును చాండ్రకునుం గల యొకమత్తయు నీకుఁ

బూర్తిగాఁ దెలిసియుండును. ఇంక నెంచుకు జాల మొనరించెదవు.
(చేతఁజూపి) లతాంతసంతానదంతురం బగు నా నికుంజము దిలకింపుము.

చ. దశముగ నల్లకొన్నది లతాభవనం బది దానఁ బూలగు
త్తులు రతనంపుదీపములతోఁ దులఁదూఁగుచునున్న వింపుసాం
పులు గల పక్షిజంపతులు ముచ్చట లాడుచునున్న వయ్యెడక
గలుగువిశేషముల్ గలయఁగాఁ గనుఁగొందము రమ్మ నెచ్చెల్.

(కుంతిచేయివట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

చెలి— (అశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఆహా! నే నెట్టిపుణ్యము చేసికొంటిని!
ఈపె చేతికత్తియ నగుటం జేసియే కదా? పృథ్వీక్షుణ్ణుని గాంచఁ
గలిగితిని (మరల యోజించి) అవునుగాని యీపె కియ్యనఘకతన
వేకటి యెదవిసహో వయ్యది యెట్లు దాఁచునగును. అవురా! కన్నియలకు
రజస్వలావివాహ మెంతటి దుర్దశఁ గలిగించుచున్నది! అతిబాల్య వివా
హమువలెనే యియ్యదిగూడ దూష్యమేకాని వేటొందుగాదు (ఛరికించి
తల్లెటపాటుతో) అత్యద్భుతముగనున్నదే! చిన్ని శిశువుం గైకొని కుంతి
యిటు వచ్చుచున్నది.

(శిశువుతోఁ గుంతి పోవేళించును.)

శంతి— (వినారముతోఁ దనలో) అక్కటా దైవమా! ఈ పాపాత్మురాలి
కింతటి చక్కని శిశువు నెందు కీవఁజను?

చ. కలకలలాడు నెమ్మొగము కాంతులదొంతుల నీను మేను, సాం
పు లాలుకు ముద్దుకన్నుఁగవ పున్నమనెన్నెల నేలు పాలబు
గ్గులు నునుఁ దేటిమొత్తమనఁగాఁ దగుపెన్నెలుకొ మృగేంద్రముకొ
గలిచెడి కాను వీనికి నొగికొ మృతి నేగతి సంఘటించితో?

(అతిదుఃఖముతో) అయ్యో నేనేమి నేయుచును? ఇయ్యెడ నీచిన్ని
శిశువు నీ నాముద్దులమూటను డించిపోయిన వీడు మృతించెందక యెట్లు
జీవింపఁగలుగును?

ఆ. వె. ఎవ్వరెత్తుకొందు? రెవ్వరాడింతు? రె

వ్యాధి పాలనిత్తు? రేయ రేయ

రకట? యెంత దుష్టురాల నైతిని దండ్రీ!

నిన్నుఁ గనఁగనేల? నేను గుఱ్ఱ!

అయ్యో కొడుక! నిన్ను నేనెట్లు వీడుదునోయి? చక్రవర్తిని కాఁ
దగిన లక్షణము లన్నియు నీకేకలతోయీ నాయనా! నా యిహా

త్వము కారణముగా నీవు బాల్యమృతి నందుచుంటివి గాని నీవు నీవు
ర్యాయము లేకపోలేదు. తండ్రి! యేమిసేయవలెను? అయ్యా శకున
పంతుండ!

ఉ. సంతతిలేక పెన్వగల సాలెకుఁ గుందుచు వందుచున్ మన
శ్శాంతి యొకింత గాన కొరు సాఁకఁదలంచెయు సంతయించు సా
మంతు లనేకు లుండఁ గొఱమానినదానికి నాకు నిట్టి శ్రీ
మంతు నొసంగ నీకుఁ జలమా? యిల మానిను లెందు లేరొకో?

చెలి— (దగ్గఱఁజని) నెచ్చెలీ! సంతోషనయమున విచారించెదవేల? నీ
నీకొమరుని కించుకయు భయములేదు. ఏదేని యుపాయముచేసి పెంచెద.
ఊటడిల్లుము. (శిశువుండ్లకొని) తండ్రి! యెంతచక్కగా నుంటివోయి?
(కుంతినికై) మొగము మూఁడు ముహూర్తముల నిన్నుఁబోలి యు
న్నది. తక్కిన లక్షణములుమాత్రము చాలవఱకు సూర్యునింబోలియున్నవి.
(అని మద్దువెట్టుకొనును)

కుంతి— (శిశువుండ్లకొని) చెలీ! ఈశిశువు నీ వెట్లు గోప్యముగాఁ గాపాడినను
నీరహస్య మెట్లో బయలఁబడకమానదు. కావున వేటొక యుపాయము
జూడుము (మరల దుఃఖముతో) తండ్రి! నీ ఓట్టి నిర్భాగ్యునికాకడుపున
నుదయించుటచేతఁగదా నీ కే యుత్సవములును సేరక్షలును లేకపోయినవి.

తే. గీ. అంతిపురముల నుండెడి యతివలేని
చంటిపిల్లలరక్షకై జంతుచుండ్రు
కాన సేగతి డించెడిదాన నకట!
కనులు దెఱవని పసికూన కాన! నిన్ను.

(కోపముతో)

ఉ. ఏమని యెప్పినారొకొ? మునీంద్రులు దాము రజస్వలాంగనలో
ధామములందుఁ బెండ్లికి నెడక దపియించెడిరీతి కక్కటా!
కామము గెల్వశక్యమె? యఖండమనీషులకేని యట్టివోఁ
గామిను లేడ? కామనివికారము లేడ? సతుల యతీంద్రులే?

ఔరా! అనుభవశూన్యులగు మాన్యులవలన జగంబున కెట్టియిక్కట్టు
లుప్పటిల్లుచున్నవి. (నూద్యునుడైకించి) దేవా త్రయీమయ!

చ. అరిగితి వీవు నాదుగతి నారయవైతివి సిగ్గుకల్పి ము
న్నరయఁగఁజాలనైతి నిటులౌట; కటా! శిశుపాత్య కేగతిక
గరములుపచ్చు? నెట్లు చనఁగల్గుదు నీ పసికూన డించి? యీ
మరణము నీకు నమృతమె? మృనిసులక బయలెక్కఁజేతువ?

(పుత్రు నుద్దేశించి తన్మయత్వముతో)

తే. గీ. ఏడువకు తండ్రీ! యేడువ కేడ్వఁబోకు
మేను నిను డించిపోను నీయాన మాన!
కులము పోనిమ్ము బందుగుల్ చలముఁబూన
నిమ్ము కానిమ్ము మఱియు నేమేనినమ్ము.
అక్కటా! యెట్టి చిక్కు తటస్థించినది?

శా. దుర్వాసుం డరుదేరనేల? యతఁడీ దుర్మంత్రము న్నాకు నం
తర్వాణీశ్వరుడయ్యు నేటికొనఁగెన్? దచ్చక్తి గుర్తింప నే
సర్వాతీతు నరింప సేమిటి కిమి? సర్వజ్ఞుఁ డద్దేవుఁ డం
తర్వత్త్విత్వవిచారణం బుడిగి చింతల్ గూర్పఁగా నేటికిన్?

చెలి— (పరికించి) రాజపుత్రీ! భాగీరథిసంకఁ జూడుము. ఏవో యొక పెద్ద
పెట్టె యొడ్డువరినుండి నీటఁ దేలిపోవుచున్నది. మనమిప్పు డద్దానిం
బట్టికొని యీశిశువు నందుఁ బెట్టెముగా నుంచి మరల విడిచితిమేని
యియ్యెడ కనతిమారమ్మునఁగల పల్లెలోని జను లెవ్వరేని యాపెట్టెఁ
గైకొననచ్చును. పడఁగడి యీ పసిబాలునిం జూచి పెంచి పెద్దఁగాఁ
జేయుటకూడఁ దటస్థింపఁగలదు. ఇంతకన్న సదుపాయ మియ్యెడఁ గాన
గాదు. నే నరిగి యా పెట్టెను బట్టికొందును. నీ వీ శిశువుంగొని
నావెంట రమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

కుంతి— (తనలో) ఇప్పుటి కీ యుపాయమే కడు ననుకూలముగా నున్నది.
ఇట్లునర్తకగాక (కొంత నడిచి విచారముతో)

నీ. ఏయదృష్టవతి నిన్నెత్తి పెంచికొనంగ
నోచుకొన్నదో నా యనుంగుఁగుట్టు
ఏభాగ్యవతికిఁ జన్నిచ్చి నిన్ బోషించు
బున్నెమున్నదో నాదు చిన్నిమాన
ఏపుణ్యవతి నీదు నేపుఁగాంచుచు మోద
మందనున్నదియె నా యాత్మజాత
ఏకృతకృత్యురా లీ వాడు లోలిపల్కు
లాలింపఁగలదో నాపాలిపంట

తే. గీ. ఏమహాభాగ నీదు విద్యామహోద
యంబు నీ పెండ్లి నీ యపత్యాభివృద్ధి

యాదిగాగల సంపద భరణి నీదు
మన్ననలు గాంచగలదో నా కన్నతండ్రి!

తే. గీ. ఏనె దురదృష్టవని నీ యెల్లవగలు
గాంచగా నోచుకోలేని కారణమున
నెచట నీవున్న నీ యభివృద్ధి జూడఁ
నాలు నాతండ్రి! నీతండ్రి సర్వసాక్షి.

మ. నిను రక్షించు సహస్కరుండు పగట నీతండ్రి నాతండ్రి! ని
న్నును బోషించు నికారకుండు నిశలందుకొ ద్వత్పితృన్నేహి ని
న్నును గాపాడుతఁ బంచభూతములు నిన్నుకొ జహ్నుకన్యాంబువుల
మనుచుకొ ని న్నెగడించుఁగాత సకలామ్నాయమ్ములకొ భూమియుకొ..

(తెరలో)

సఖీ! రమ్మ తడయకుము. ఈయేటి వంపులో నెవరోగాని దంప
తులు స్నాన మొనరించుచున్నారు. ఈపెట్టె నీ శిశుసహితముగా వాహ
గైకొనఁ గలరు; దాన నీ కొమరునకు క్షేమంబు గలుగును. మనము వారి
కగుపడకుండఁగనే పోవుటకుఁగూడ వీలుగానున్నది.

కుంతి— (ద్రుఢముతో)

తే. గీ. మరల నినుఁ గాంతునో లేదో కొఱత దీఱఁ
బాలు ద్రావుము నాతండ్రి! జాలి లేని
కతిసురా లిది యని మార్మొగంబు గాకు
మన్న! నా చిన్ని యన్న! నాయన నీకు.

(కొంతపఱకు నడిచి)

చ. కనియును నిన్ను వంటితగుకానుపు నెన్నఁడుగాని సంతతికొ
గనని యనాధవోలెఁ గొడుకా! యుడుకా తెడివంత నెంతయుకొ
గనవలసెకొ బురాధనమునకొ సుతసంపద పెట్టి పుట్టకుం
డిన ననువంటిదాని కిడునే పరమాత్మ సుతుకొ భవాదృశుకొ?

తండ్రి! నీవు పెద్దవాడ నైనపిదప నెప్పుడేని నీకు నేను గనుపట్టి
నచో నన్నాదరింతువుగద! పోనీ యాదరింపవద్దు తండ్రి! నీవు చిరాయు
స్కంతుడనై పరిణమము, ఇట్టి పాపాత్మురాలినెల యాదరింప వలయును?
(శోకావేశముతో)

క. సహజం బగు కవచమ్మును

సహజములగు కుండలము లెసంగెడి నీ వి

గృహ మెట్లు మఱచిపోగల

నహహ! నిన్నెట్లు లేటికర్పింతు సుతా!

(ధైర్యముతో)

ఈ ఆ కనుపట్టు దంపతులె యాత్మజ! నిన్ గమగొండ్రు గాక వా
రే కనువారిరీతి నినుఁ బ్రేముడీఁ జెంతురుగాక! నాకు నీ
తోకము పోవునట్లు లొకచో నయినన్ భవదీయ మైన డి
వ్యాకృతి గాంచుభాగ్య మది యబ్బెడుఁగాక! పురాకృతంబునన్.

(నిష్క్రమించున)

గద్య.

ఇది శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవ జననమ్మునఁ బంచమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః.

పాండువజనము

షష్ఠాంకము.

(తెరలో)

తే. గీ. ఓరి కఠినాత్మ! యోగోరి క్రూర! యోరి
చంద్రవంశాబ్ధిబడబాగ్ని! సాధుదూర!
దంపతుల గామ్యకర్మసందర్భగుతుల
నడచితి విదేమిగోరి! నీచాతనీచ!

(పాండురాజు చాపధరుడై ప్రవేశించును.)

పాండు— (తల్తలపాటుతో దెసలు పరికించి) ఇది యేమి వింత?

క. మృగమిథునం బని కొట్టితి
నగపడ దది యీమునీంద్రుడతిరోహగ్రం
డగపట్టనేమి? యకటా!
తగిలెగదా! బ్రహ్మహత్య దైవముకలిమికా.

(విచారముతో) ఆహా! యెంతదుర్మార్గుడ నైతిని? ఈతపన్ని
ప్రళయకాలరుద్రుండోయన నాపైకి దుముకుచు వచ్చుచున్నాడు. కోపా
వేశంబుచే బాణపాతవృథ నించుకయు లెక్కింపఁడు సరిగదా తొరఁ
గెడి రుధిరమునేని గణించుటలేదు. ఇంచేమి గతి? (నిశ్చేటతో నిల్చును.)

కిందముడు— (యధోక్తముగాఁ బ్రవేశించి, “ఓరికఠినాత్మ” యనునది
మరలఁ జదువును.)

పాండు— (వినయముతో) స్వామీ! త్నమించి నావిన్నపమాలించునలయు.

ఉ. మీరెకదా విధించితిరి మేదినికీకా హితమంచు నెంచి యా
చారముగా నృపాలురకు సాజము వేట యటంచు, దీనియా
ధారమునకా జరింతు మిది ధర్మముగాఁదలపోసి మేము, నేఁ
చారముకున్గి యిట్టిపని యయ్యెమృగంబులె యంచు నేసితికా.

అంతియకాని మీరని యెఱిగి చేసిన పనికాదు మన్నింపవలయు. మీరు మృగాకృతితో నుంట నన్నీ మహాపాపమునకుఁ బ్రేరేపినది నేనేమి నేయదును. తమకీ బాధ యుపశమింపఁ దగు నుపచారముం గావించెదను నన్నాకీర్వదింపుఁడు.

కింద— (కోపముతో) ఓరీ ! దుర్మార్గా ! ఇంకను మమ్మే యధిక్షేపించుచుంటివిరా ? రాజులకు వేట యెందులకుఁ జెద్దలు విధించిరో యెఱుంగుదువురా ?

ఉ. కూరమృగంబు లేవయినఁ గుంభినికిఁ బ్రజకుఁ దురంతమా తీరు నుపక్రమింప నది తీర్చుటకై మృగయాపరత్వ మాచార మటంచుఁ దెల్పిరిటు సాధుమృగంబులఁ బట్టించుట టాచారమె ? వీరధర్మమె ? యశస్కరమే ? పరమోపకారమే ?

మే మే మైనఁ గూరమృగముల యాకారమును ధరించియుంటిమిరా ?

క. కనుపట్టినంతనే యో

జనములకొలది బరుగి డెడుజంతువులఁ గృపా

ఖనులు నినుఁదక్క రాజులు

చెనఁకుదురే ? లేళ్లనెందుఁ జెనఁటివితమునక.

అదిగాక స్వతంత్రేచ్ఛల మగుమాకు నీయాజ్ఞయేమి ! మాయిచ్చ వచ్చినచొప్పున వర్తింతుము.

చ. ఇది మృగాకృత్యమంచు మదినెంచియొ లేక మదీయభార్య కి య్యది హితమైనదన్న హృదయంబుననో మఱి యెండుహేతువో యొదవుటచేఁ గురంగగతి నుండి రమించుచు నుంటి మిట్టిచో నదయుండనై పధింపఁదగవా ? పగవారము రోరి దుర్మతి ?

ఓరీ పరమమార్థుఁడా !

లే. గీ. మృగము లేవేనియును వధియించుపనికి

నృపతు లర్హులైయని వచియింతువేమొ

అఖిల జంతు సాధారణ మైన సుఖము

వేళఁ గొట్టఁగనేల ? వివేక మెడలి.

చ. పఱుగిడలేనిదానిని వ్యవాయపరంబగుదాని నీనఁగా మఱిగినదాని రోగమున మృన్మడుదానినిఁ గొట్టనోడువా రెఱుకులుగూడ నీవు మనుజేశుండనై యెటు లాచరించి తీ మొఱకుఁదనం ఓరీ ! కులము ముందుకుఁ దెచ్చునె యిట్టి దుష్కృతురో ?

కానిమ్ము నీ కి ప్పాపమునఁజేసి ప్రియాసాంగత్యమ్ము మృతిభృదం బగుఁగాక. ఇఁక నీయిచ్చం జనుము. నాకుఁ బ్రాణములు కంఠగతము.

అగుచున్నది. నన్ను నింతకు మున్ను గతపాఠశాలయే యున్న నా ప్రియ
రాజికడకుం జేర్చుము; జాగు సేయకుము. (చదివెలబడును)

పాండు— (తనలో) సంతాన ముదయింపక మున్నే యట్టికాపము దట్టించె
గదా! (ధైర్యముతో) కానిమ్ము. ఇప్పుడీ విచారమునకుఁ దఱిగారు.
(ప్రకాశము) ముసీంద్రా! నన్ను వృథాగా నెందులకు శపించెదవు?
కాంతిం గైకొని యిప్పుడేని యిందులకు నిష్క్రమి ననుగ్రహింపుము.
రాజులకు వేట యనునది నిన్ను నేట వేచ్చినదిగాదుగదా! అగస్త్యునంతటి
మహాముని విధించినట్లు మీవంటి పెద్దలు నెప్పుదురు. అయ్యనఘండు
మృగమాంసంబు పితృ ప్రీతికరంబని వాక్రుచ్చె గావున నిది ధర్మతరం
బని తలచి న న్నధోగతిపాలు నెయకుము.

ఉ. సంతతి లేదు నాకుఁ బెలుచు శపించితి వేమిసేతు? నా
యింటులు నిన్ను దూఱుదు రి దేగతి నైనను దిగిప్పుమయ్య! నీ
యంతటివాని కింతటి మహాగ్రహ మొప్పునటయ్య? యావనం
బంతయు నేమిసేయవలెనయ్య మహాత్మ యిటుల్ శపించినా?

కింద— (హింసస్వరముతో) రాజా! నీవు పశ్చాత్తప్తుండ వగుటచే ననుగ్ర
హింపఁబడితివి. నీకు సంతానముమాత్ర ముదయించు నీకడ జంతుండు
కుము. నన్ను నా ప్రియురాలిం జేర్చుము.

పాండు— (తనలో) ఇయ్యనఘుడేమో యింనుక కరుణించినాడు. కానిమ్ము.
వివాహము సంతాన ప్రధాన మైనదియేకదా! ఇక నితని నయ్యెడకు
జేర్పించెడిగాక. (ప్రకాశము) ఎవరురా అక్కడ?

(మృగయుడు ప్రవేశించి)

మృగ— ఏమి సెలవు?

పాండు— త్వగలో ని మృహాసీయు నయ్యెడకుం గొనిపోమ్ము.

మృగ— చిత్తము. (దగ్గఱకు వెళ్ళును)

కింద— (కోపముతో) ఓరీ పరమదుర్మార్గ! నన్నీ నీచునిచే నీడ్పించెదవురా!
(ధ్యానించి) కానిమ్ము. నీ వేమి చేసెదవు? భావిగతి నీకిట్టి రాజనము
నుత్పాదించుచున్నది. లేనిచో,

క. అనుచితమగు కృత్యము మొద

లానరించియు బుద్ధిలేక యొకటికే దోడొం

డొనెత్తింతునె? రాజకులం

బునకుఁ రాజనము మిగుల ముప్పొవరించెక.

ఉ. భారతమాత యీపుడమి; పాపను లిందు జనించువా రనా
చారులు నేటికిక బ్రబల సాగిరి రాజులు మిమ్ము బోటు లీ
కారణమై క్రమక్రమముగా మిము వీడఁగ నున్నదీ ధరా
భారము రాజసం బపుడె పాయు శిరోధరమంతఁ దగ్గఱు.

శా. సోమార్కేతరవంశజుల్ తదితరుల్ శుద్ధహికానందు లీ
భూమిం బాలనసేయ వారల పదంబుల్ మ్రొక్కుచున్ గౌరవ
శ్రీ మూలకబడి కుండఁ బూర్వులకు దుష్కర్తిం బొసంగించుచున్
సామాన్యుల్ బలె మీ కులీనులు చరించు గాల మేతెంచెడున్.

పాండు — (తనలో) అక్కటా! “గోరుచుట్టుపై రోకటిపొ”టన్నట్టు లీ యప
చారము గూడ సంభవించినదే! (ప్రకాశము) మహాత్మా! ప్రభుత్వదోష
సంజనితంబగు నీ యపచారమును సహించుడు. నేనే తమ్ము నయ్యెడకుం
గొంపోయెదను. (ముట్టుకొనఁ బోవును)

కెంద — (కోపముతో) నన్ను ముట్టుకొనకుము. యోజించి చూడ నీకన్న పిని
తక్కువ యేమియును గనుపట్టదు.

ఉ. నీవును వీనిబోలె వని నిత్యమునుం జరియించుచున్ వృథా
గా వధియిండుచుంటివి మృగంబుల నాఁకటికై, కృపారసం
బావలి కేగు నిన్నుఁ గనినంతనె జన్మముతోడనేమి? దు
ర్భావులు సర్వభా దురితభాక్కులు వాక్కులు పెక్కులేటికిన్.

(కిరాతునిదిక్కి) ఓరీ! నన్ను శీఘ్రముగా నిర్దిష్టప్రదేశమునకుఁ
గొనిపొమ్ము.

మృగ — చిత్తము.

(తత్సహితముగా నిష్క్రమించును)

పాండు — (పశ్చాత్తాపముతో)

తే. గీ. జంతుహింసయె పాపప్రళంసతెరువు
అందులో బ్రహ్మహత్య! స్త్రీహత్య! యిదియు
నిట్లులుండఁగఁ గీడించుపట్టు దీని
కెరతయో దుష్కృతము నిర్ణయింపఁ దరమె?
అక్కటా! యెంత దుర్మార్గుడ నైతిని.

ఉ. వేటకు రాఁగ నేల? యజ్ఞవేకము నింత వహించ నేల? యి
చ్చోటను నింతకాలము పశుల్ పశుతుల్యులు తోడునీడలై

చూటిల నుండ నేల? యిటు పాపపుంగ్యత్య మొనర్ప నేల? యా
రాట మిదేల? యెంతటి పరాభవముకా గయికొంటి దీనిచే?

(శరీరముపంకః జూచుకొని)

మ. కనుటొప్పల్గడు పంగి చూ పడఁగి వక్త్రంబెంతయుకా హేయమై
తనువెల్లక వగులై శిరోజముల చందంబెల్ల నిందార్పమై
కనఁగా రోత జనించు వృద్ధులును వాక్కుంపమ్ముతోఁ గామినీ
జనులం గూడగ నన్ను బోఁటి కకటా! శక్యంబె నై రాగ్యముల్?

(స్మృతి నభినయించి) ప్రియా సాంగత్యమ్ము మృతిప్రదం బగునని
వచించియు సంతానముమాత్రము కలుగు నని యామ్ముని యానతిచ్చె
గదా! ఇది యెట్లు సంఘటిల్లును? ఇయ్యది కేవల మసంభవము. ఇక
నే ననభక్యఁడ నగుటయే ధ్రువము. (యోజించి) మను లమోఘవచ
స్కులుగదా? అట్టిచో నమ్ముని చెప్పినచొప్పు తప్ప పైట్లు? (విరక్తితో)
ఇట్టి దుర్మాగ్ధకృత్య మొనరించియును మరల నీ సంతానచింత యేల?
నా కుదయించు కొమరులు నాకన్నను దుష్టులు కావచ్చును. నా కింక
సంసారమును వలదు సంతానమును వలదు.

చ. పరమపర క్తిమై నిచటి పాదపముల్ తుంభ దీర్చ నిష్కమై
మరణముదన్గ నియ్యెడనె మాన్పడి యుండెదఁగాక—
(విచారముతో) అక్కటా! తరుణులు కుంతి మాదియు నెదక
నను మూలె?—(విరక్తితో) దూఱనిమ్ము;
సంసరణముకన్న గ్రీబునకు సన్నననంబె పరమ్ము గాదగుక.

బౌరా! నేను గ్రీబుండ ననఁ గ్రీబుండను గాక పోతిని. (కోపముతో)
ఓతపో నా! నన్ను గ్రీబునిగా శపింప కిట్లేల శపించితివి? (తల పం
కించి) వ్రును, ఎట్లానర్చుట కేని నీవెవరు? నేనెవరు? చర్యమును
గర్భవశము.

తే. గీ. రుద్రుఁడు కపాలి చంద్రుఁడు రోగియాట
నూర్మఁడు పరిభ్రమించు టించుకయు నన్య
కారణమ్మునఁ గాదది కర్మఫలము
సకలజగమును గర్మవశమ్ము సుమ్ము.

నే నియ్యెడనేయుండి తప మొనర్చుకొందునుగాక. (యోజించి)
నే నిచ్చటన యుంటినేని యిటు కనతిదూరమ్మునన వసించు నాప్రియు
రాండ్రు నన్నెఱిగి గుఱుతింప వచ్చును. పడఁపడి వారలవలన నాత
వమ్ము విష్ణుమ్ము గావచ్చును. ఎన్నివిధమ్ములఁ జూచినను నాయొన
చ్చిన లోకముల కంతము లేక యున్నది. వేటకు వచ్చిన వాడను

బ్రియురాండ్రంగూడ నెందుకు వెంటబెట్టుకొని రావలయును? కాని ముఖ్యము; గతజలసేతుబంధనముతో నేమి పరియోజనము? ప్రకృతము చూచుకొనవలయును. (దృష్టినిగిడించి) ఆపర్యతప్రాంతమున నున్న పనంబులోని కరిగి యయ్యెడ గూఢముగఁ దపమాచరించుకొందుఁ గాక (పరిక్రమించి) ఈపర్యతము గడు రమణీయముగనున్నది. (లెక్కించి) దీని శిఖరములకుఁ బరిమితియే కాన రాకున్నయది. శతశృంగము పర్యతం బిదియే కాఁబోలును.

ఉ. ఈదెసఁ బాటుచున్న దొకయే అతినిర్మల మింగు నీరు మేల్ పాదపముల్ ఫలముల సపారముగా భరియించి యొడ్డులం దేదెసఁ బాదుకొన్న పది యే యొక పెద్దతటాక మందు న బ్జాను లనేకముల్ నుమము లాత్మకు మెచ్చుదయింపఁజేసెడిన్.

ఇది సర్వథా వాసయోగ్యముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. కావున నే నియ్యెడలనె తపం బొనరించి కొనియెద; (తపోనిష్ఠులు నటించుచుఁ గూర్చుండును.)

(అంతఁ గుంతియు మాదియుఁ బ్రవేశింతురు)

కుంతి— (విచారముతో) చెలీ ! ఆర్యపుత్రుండు మనల నెడఁబాసి, యంతతడ నెన్నఁడును వసలుట లేదు. నేటి కొకటి గాదు రెండుగాదు చాలు దినములు గతించెగదా ! ఇప్పటిచేని రాని హేతువేమో ?

మాది— (విచారముతో) అక్కా ! యేమి చెప్పుదును ? ఎవరో యొక ట్టుపి శపించె ననియు దానిచే విరక్తుండై శతశృంగము దాపున కరిగి యయ్యెడఁ దప మొనర్చుకొనుచుండె ననియు నొక బోయతపలన నింతకు మున్నే విని యుంటిని.

కుంతి— (తత్తపాటుతో) ఎందుకు శపించెనో ? ఏమని శపించెనో ? కనుఁ గొంటివా ?

మాది— నే నామాట వినినతోడనే నిర్విణ్ణురాలనై యేమియు మాటలాడ లేక మిన్నకుంటిని. వలసినచో నిపుడు కనుఁగొనవచ్చును. దానియనికిపట్టయ్యదియే.

కుంతి— అక్కడి కరిగి కనుఁగొని దయకు నోదార్చి తేర్చి తత్సహితముగాఁ బరి కరుగుదము; రమ్ము.

(సిమ్మ) వింతియను.

పాండు— (కనులు తెరిచి) ఔరా ! తపోఘోషము !

ఉ. ఆస నశించె, గామ మధుగంటెను, భోధము రూపు ఘోషె, ని
ష్కాంతమయ్యె మోహము, వికాచకలయ్యె విచార, మొఖో సంతో
సము నెంతయో దయయునుకా మని బాధుకొనెక దపఃక్రియా
భ్యాసము నిందుకే మునులు పాయరు రాజ్యము దీనిపాటియే ?

(స్మృతినభినయించి) ఏమీ యీపామరత్వము ? మరల నను వెను
కకు లాగుచున్నదే ! (తల పంకించి) అవును.

ఉ. పున్నమచందమామనెఱిఁ బోలెడినెమ్మొగముల్ సుతారపుకా
నెన్నెల నేలు నవ్వులును వింతవగల్ తఘకారుపల్కులుకా
వన్నెలుఁజిన్నెలుం జెలఁగువాఁడిమిచూపులు వొల్చుకన్నులుకా
జన్నఁగఁబుచ్చి యే దపము చేసియు నన్నముఁజేసి యొక్కటే.
(పెదవివిడిచి) కాక చేసెడిదేమి ?

ఉ. అంగన లన్నఁజెడ్డపులు లైరిగదా మునిశాపభీతి, న
ర్థాంగులపొందులేనియపు డన్నియుఁ ద్యాజ్యము లొనటన్న రా
జ్యాంగము లేల ? తక్కినవిహారము లేల ? యొకంట నెట్టులో
క్రంగి యడంగియుండుటయె కూడు మఱేదియుఁగూడ దెమ్మొయికా.
(నిట్టూర్పుపుచ్చి)

మ. మతి నూహింప సతీసుతాదిగతసంబంధమ్ము సర్వమ్ము క
ల్పిత మవ్వారలరక్షణార్థమ కదా ? లెక్కింపఁగారాని దు
ష్కృతులకా దేహియొనర్చు టక్కటకటా ! యీబంధమే యీజగ
త్సతీకికా గావలనే ? వఱొక్కగతి నీచేఁగాదె ? లోకేశ్వరా !
(పేమావేశముతో) పరమపతివ్రతామణులగు నోపేయసులారా !

ఉ. ఏమియొనర్తు ? మీయెడల నేను విరక్తుఁడఁగాను, వేఱుభా
మామణులకా వరించి మిము మానినవాఁడను గాను మీరు న
న్నేమనుకొందురో యకట ! యెందులకుం గొఱిగనివాఁడనై
యీ మెయి నుంటి నొక్కముని యింతటిదుర్దశ దెచ్చె నాయెడకా.
కాదు కాదు తప్పఁదలంచితిని.

మ. కరుణాసస్యము పాలి యూషర మహాఘర్వాంతపక్షాంత మీ
శ్వరసంసారపక్షీకుతారము శుభాపస్తూర మాయఃస్యభా
స్కరరాహుగ్రహ మాధికారకము దుస్సంగంబు క్రూరక్రియాం
కుర మాఘేటక విట్టిదుర్గతిని నాకుం గూర్చెఁ జల్పాదియై.

(దిక్కులు పరికించి) ఏమీ ! ఇయ్యడఁ బ్రయురాండ్రు లేనేలేరా?
బోరా ! మోహము నా కెట్టిభాగింతి పుట్టించుచున్నది. కానిమ్ము. ఇంక
నేని జిత్తమును గట్టిగా నిగోధము చేసికొని యాతపస్సమాధియందుఁ
బ్రవర్తింతుఁగాక.

సీ. అపశుండనైతి మున్యపచారమును జేసి

కామమా ! నన్నింకఁగలఁచఁబోకు
విజ్ఞానినైతి నే నజ్ఞానకృతిఁ జేసి

మోహమా ! నన్నింకముట్టఁబోకు
నీకారణముననే నాకీదశఘటించె

లోభమా ! నాలోనెలుంగఁ బోకు
నీదునున్ని మునీంద్రుఁ డాదరింపకపోయె
మదమ ! నన్నినిఁడఁ గదియఁబోకు

తే. గీ. మెట్టులో కాలయాపన మిచటఁ జేసి
పరముఁగన నెంచు నాతోడఁ బంత మేల ?

రమ్ము నై రాగ్యమా ! శాంతి ! రాగదమ్మ
దాంతిగో ! వేగ రావమ్మ తపమ ! రమ్మ.

(కనులు మూసికొని జపించును)

(కుంతీ మాదులు ప్రవేశింతురు.)

కుంతీ— చెలియలా ? ఆ చెంచెత చెప్పినప్రదేశ మిదియే. మన మిచ్చటనే పెద
కపలయును.

మాద్రీ— అవును, ఇది తపస్విజనోచితమై యున్నది. ఇక్కడనే తప్పక యార్య
పుత్రుం డుండవచ్చును. (పరికరిమింతురు)

కుంతీ— (దృష్టినిగుడ్చి) అడుగో, ఆర్యపుత్రుఁడు తపస్విజనోచితమ్ముగు నేమ
మన నొప్పుచున్నాఁడు. దగ్గఱకుఁ బోవుదము రమ్ము.

(అట్లొనర్తురు.)

మాద్రీ— (విచారముతో) అక్కా ! ఎంతలో నెంతటిమార్పు కలిగినది. అఖండ
తపస్సమాధిలో నుండి నాథుండు మనవంక కైనను జూచినట్లు తోచెను.

కుంతీ— అడుగో, కనులు విచ్చుచున్నాఁడు. చూచితివా ?

పాండు— (తనలో) -

చ. “వనితలపాత్తు చంచలము స్వప్న సమానము నాఁడునాఁటికి”
జను విరసమ్ముగా” ననుచు సారెకు నూలువిధమ్ములకొ మనం

8 పాం. జ.

బునకు విరక్తి గల్గుటకు బోధ యొనర్చిన వప్పు డొప్పిన
ట్లునుమతిఁ జూపియుండు మఱవ దంతర మేమియొనరుం నింతులక.

(దెసలు పరికించి ఆశ్చర్యముతో) ఏమి? నాయనంగునెచ్చెలులు
నా పాలి భాగ్యదేవతలు, నన్నెట్టులో గుఱుతించి యియ్యెడకే వచ్చి
యన్నారే! (విరక్తితో) చీ? మూఢచిత్తమా! యెందు కీసంతోషము?

క. చండాలుభంగి దూర

స్థందై వీడుండవలయుఁ దొయ్యలులకు నీ

గొండాల మింక నేటికి

దండుగ ; వై రాగ్యమందుఁ దగులుము సుఖివై .

(తలవంచికొని) అక్కటా! వీరి నేమొగమ్మునఁ జూడఁగలను? వీరితో

నాయపరాధము నేమని చెప్పుదును?

చ. తనియరు కామినుల్ పురుషదర్శనమాత్రముచేత నెందుఁ గా

మిను లనుపేర చెప్పు నినుమిక్కిలి కాను మటంచు స్త్రీలయం

దెనిమిదిరెట్లు కామగుణ మేర్పఱచుకొన్ స్మృతు లక్కటా మనం

బున ననునేవగింపరాకొ? మోమునెడక బ్రయమాడిచూచినక.

(తలవంచికొని విచారించును)

కుంతి— (ఎదుటికరి) నాథా? నమస్కారము. మమ్మిరువుర న య్యరణ్య

మున డించి తా మొంటిగ నేగుదెంచి యిట్లుండుట న్యాయమా? భార్య

భర్తకు సగము శరీరమని చెప్పు శ్రుతిస్మృతులు తా మెఱుంగనివా?

ఇంతకు మే మొనరించిన యపరాధ మేమి? ఏదేని గారణాంతరమున

నిట్లుండవలసివచ్చినను ధర్మార్థకామములయందు సహధర్మ చారిణియగు

కుటుంబిని ననాదరింప వలసిన యపసరముండదుగదా? మీరే యనాదరిం

చిన మాకు గతియెవ్వరు? (అని కన్నీరు పెట్టుకొనును)

పాండు— (తనలో) ఔరా సంగ మెంతచెడ్డది!

ఉ. పుట్టినతోడనే శుకునిపోలిక భీష్మునిభౌతి విఘ్నరా

ట్టలు నాంజనేయుగతి సంగనలం గయికోక మోక్షపుం

బట్టముకోసమై తిరుగువారికి స్వేచ్ఛయెసంగుఁగాని నా

యట్టిరు మోక్ష మందుటకు నైన మఱెందుల కైన రిక్తురే.

క. ఒకభార్యగలుగుమానవు

నక స్వాత్మత్ర్యమ్మునున్న నా కిర్వురువీ

రకటా! తప మేగతి నా

కిక సిద్ధింపంగనిత్తు రీకంజాక్షుల్?

ఇం దేమి గతి? ఇట్లుగుఁగాక (ప్రకాశము) రాజపుత్రీ! నాకుఁ దటస్థించిన దురవస్థ మీరును నారణ్యకులవలన వనియేయుండుదు. కావున మీరు నన్ను నిరోధింపక నాచెనుచెంటి వేటకై వచ్చిన యనుచరులతో వాస్తీపురికిం జని

సీ. సత్యవతి దేవిసాన్నిధ్యమున కేగి
భీష్మునిఁజూచి యవ్వీడురుఁగాంచి
మాతల్లి దర్శించి మాయన్న నీక్షించి
మావధూనికకు నమస్కరించి
మాపురోహితుల సమ్మానించి మఱియును
భారవృద్ధులఁ బేర్చి గారవించి
అస్మదాశ్రితులగు నాగమవేత్తల
సత్కవిపరివరుల సత్కరించి

తే. గీ. “ అర్థమును గామును సుఖ మఖిల మితరమును బరిత్యాగ మొనరించి పనమునందుఁ బాండుఁడున్నాఁడు వై రాగ్యపరత ” నంచు వినయమునఁ దెల్పుఁ డోయలివేణులార!

ఇంక నాకై విచారింపకుఁడు.

క. కృపణునివిత్తము మూకుని
లపనము విధవాంగనావలసము పాధో
ధిపయఃపూరము నాప్రా
యపుసోబగును నొక్కరూప; యరుగుఁడుమీరలో.

కథంతి— నాథా? మీకుఁ గలిగినకాపంబు తెఱంగు గెఱుంగదుము. దైవ వశమైన పచ్చుఁ గట్టసుఖములకుఁ మనము విచారించిన నేమగును? ఇంతకును విచారించి చేసెడిదేమి? కావునఁ దాము ధైర్య మవలంబించి తమయిచ్చానుసారముగనే యివ్వనమ్మున. అయితే గూడ నివసించుడు. మేము మీరొక్కరిని కించుకయు భంగముఁ గలిగించెడి తెఱంగునకుఁ బోక బాగరూకత గలిగి నతిశయించుచుండుము. మమ్ము వీడుట తమకు న్యాయముగాదు. మేము మిమ్మువదలి రాజధాని కరిగిమాత్రము చేయవలసినదేమి? వానశ్రుస్థానమున భార్యసహితముగఁ బ్రవ్రవించుటకుఁ గూడఁ గొందఱు ఋషుల మత మున్నదిని కనియుంటివి. ఆక్కతముననేకదా పసిష్ఠాదు లందఱును గృహిణీసమేతులై పనమ్మున పసియించెదరు. దాము వృథాగా మమ్మెందులకుఁ బరిత్యజించి విచారనీరనిధి ముంచెదరు? మమ్ముగూడ నియ్యోడనందు నట్లానతిండు. భార్యయనునది భర్తతో సుఖముమాత్ర

మనుభవించుటకే యేర్పాటు గాలేదు. దుఃఖభాగినిగూడఁ గావలయు ననియే పెద్దలు పెప్పదురు.

పాండు — (తనలో) ఇప్పట్ల నీపె వాక్యము శాస్త్రసమృతముగను న్యవహాగోప యుక్తముగను గనుపట్టుచున్నది. కాని యిందు ముప్పెన్నటికేని యున్నది గాని లేకపోలేదు. కావున నిట్లుకూడఁ జెప్పిచూచెద. పదఁపడి వారల యిష్టమునచ్చిన ట్లొనర్తురుగాక. (ప్రకాశము) తలోదనీ!

చ. సహజవిరక్తిగల్గు మునిచంద్రులు భార్యలతోడఁ గూడియున్
గహనమునందు నిష్టమెయిఁ గాలము పుత్తురుగాక యేను దు
ర్యహనుగ పాపాయమందిటు విరాగ మరాగకృతంబుఁబూని యే
ఁగిపిందుదముట్ట నేరుతు గరంబును మీ పరిచర్యలొందుచున్.

తే. గీ. వ్యక్తిగలదాన వీవు లోపంబు రాక
యుండఁ గాపాడఁ గలవని యొప్పుకొన్న
ముగుద యెంతయు నీ సరమోహనాంగి
మాదిరిపట్టిన నాకు నమ్మకము లేదు.

కుంతి — నాథా! మీకీ సందియము లేశమును వలదు. ఈమె సయస్సున నాకన్నఁ జిన్న యయ్య గుణాతిశయమున మిన్న యని మీకు నేను వేతే చెప్పనక్కఱలేదు. మీసౌత్రమును మే ముభయులమును సర్వవిధములఁ గాపాడుచుందుము. మా యునికికి నమ్మతించి మమ్ముఁ బ్రస కింపుఁడు.

పాండు — (ప్రేమతో) ప్రేయసీ! దుర్వారమగు నీ ప్రతిబంధకమ్మునఁ గాని నాకుమాత్రము మిమ్ముఁ బరిత్యజింప వలయునని యున్నదా? కానిండు. నే నేమటినను మీ రెమఱక జాగరూకత గలిగి యశమ్ము సంపాదించు దురుగాక.

మాదిరి — (తనలో) ఈమెకతన నాథుని సందర్శనభాగ్యము లోపింపక నాకుఁ బట్టస్థించినది. నేను ధన్యురాలన.

(అవటీక్షేపమున నొకఁడ ప్రవేశించును)

భటు — జయము జయము. దేవా! నేనాపతి తమయాజ్ఞకై యెదురు చూచుచున్నాఁడు. ఏమిసెలవు?

పాండు — నీ పరిగి, “పాంధురాజు సభార్యుడై కొంతకాల మీ యడవియందే మునివృత్తి నుండఁచలంచినాఁ” డని మాయన్న మొదలగు నార్యులతో నివేదింపనట్లు నేనాపతికి నాయాజ్ఞఁ దెల్పుము పొమ్ము.

భూ — చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

కుంతి — నాథా! ఈ హిరణ్యమం దెచ్చటనేని మున్యాశ్రమము లుండక పోవు. కావున మన మయ్యెడ కరిగి వాగలవలనఁ గుర్యాగాఢలు పనుచు నారణ్యకాచారము లభ్యసించుచుఁ గాలముపుర్తము.

సాండు — నీవు నచియించెడి తెఱఁగు గడు రమణీయము. అట్లే యొనర్తము. మునుల మహిమయు లగాఢములు. నార లేదేని తెఱఁగున నా కపత్యోః. దయంబుఁగూడఁ బ్రసాదించవచ్చును. అయ్యుని నన్ను శసించునప్పుడు గూడ సంతాన ముడియించు ననియే చించి యున్నాఁడు. పదండు పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరలచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమున ప్రసాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః.

పాండవజీవనము

సప్తమాంకము.

(అంతనాక సిద్ధాంతి ప్రవేశించును.)

సిద్ధాంత— (తనలో) “ గాంధారిమహాదేవికి మొట్టమొదట నట్టిహంసపింజరాని యుడయించు ననియు; దుద కయ్యది నూలుగురు కొమరులుగాను శౌక కుమారికగాను బరిణమించు ” ననియు నేను మున్ను చెప్పినప్రశ్న నిజమగుటచే నాకు ధృతరాష్ట్రమహారాజుగా రగ్రహారాదిక మిచ్చి మిక్కిలి గౌరవించి యున్నారు. వారి యనుగ్రహముచే నుఖముగా రాజువలె గార్హస్థ్యము నడపికొనుచుఁ బంచాంగమును వారిశేరుగనే రచింప మొదలెడితిని. కాని మరల నేఁడేదో యొకయత్యావశ్యకమైనప్రశ్న చెప్పవలసియున్నదని కబురంజియున్నారు. ఈ ప్రశ్నగూడఁ దగినంత తార్కాణముగా రుజువించినచో నాకింకను విశేషముగా బహుమానము తటస్థింపఁగలదు. ప్రశ్నశాస్త్రము మంచిదే కాని దీనికొకదోషము కడుఁ బెద్దది తటస్థించినది. ఆపార్యతి కీ జ్యోతిష్కా లేమిమహాపకారము చేసిరోకాని యీశాస్త్రము దృశ్యాదృశ్య వగునట్లు శపించినది. అపేనువుచే నొకప్పుడిది తప్పిపోవుటయుం దటస్థించును. దానిలో నెనుక నున్న గౌరవముగూడ “ క్రొత్తనీరువచ్చి ప్రాంతనీరును బోఁ గొట్టిన ” దన్నట్లు తుడిచిపెట్టుకొనిపోవును. అందుచేతనే వైద్యులకును జ్యోతిష్కాదులకును వేద్యులకును ఒరమనోరంజనమే వృత్తికావునఁ బ్రతిదినగండవని చెప్పదురు. (వేద్యులెక్కించి) ఇప్పుటిగ్రహస్థితిని బట్టి చూడ నా జాతకము అభికారగనేయున్నది. కాన నే “నాడిని చాటుము; బాడినది పాటుము ” నగుటకు సందియములేదు. (పరికిరిమించి) అడుగో, ధృతరాష్ట్రమహారాజా. పరమపూజ్యులగు భీష్మకడుగులతో నేదో ముచ్చటించుచున్నాఁడు. కొంచె మావిషయము పెదవి యెద్దలపై బట్టి గుఱుతించుచు మెల్లఁగాఁ బోయెదను. ప్రశ్న విషయమున కిది యప్పుడప్పుడు కొంత సహాయమగుటయుంగలదు. (అట్లొనర్చును)

(అంత ధృతరాష్ట్ర విమర భీష్ములు పోవేళింతురు)

భిమ— అన్నా ! ఈస్వప్నము కడు శుభప్రదమే; ఏమో యతని కేదేవు నను గ్రహముననేని యైదుగురు కొమరులును గలుగఁగూడదా ? వెనుక యను నాశ్వనిగర్భమున మాంధాత యుదయింప లేదా ? కాక యీస్వప్నమున కీవిచార మేల ? ఇది శుభప్రదమే కదా ?

ధృత— (విచారముతో) తుదముట్ట విచము. అనంతరమున నాశిశువుల బాల్యముననే యతఁడు—(అగ్ధోక్తితో విరమించి కన్నీరునించును.)

భీష్మ— (ధైర్యముతో) సరే తెలిసినది. స్వప్నములో నెవరు మృతించెందినట్లు కనుపట్టునో అది వారి కెన్నఁడును దటస్థింపదని వాడుకయొకటి కలదు. కావున నీవిక బొత్తిగా విచారింప నవసరములేదు.

ధృత— (కన్నీరుదుడుచుకొని) అవును. పెద్ద లిట్లులే చెప్పుదురు. ఇనఁచు మనసు నిల్వలేక ప్రశ్నపూర్వకముగా నీవిషయమును దెలియ నూహించి మన సిద్ధాంతిగారికిఁ గలుగు చేపితిని.

సిద్ధాం— (సమీపించి)

(బుధుండుకొ శస్త్ర

మ. గురుండుకొ నూయ్యఁడుఁ జంద్రుండుం గుజుండు శుక్రుండుకొ
శ్చరుండుకొ రాహువుఁ గేతువుకొ మిగుల విశ్వాసముతో మంగళ
స్ఫురణంబుల్ బొసరింఁత్రుగాక నిరతంబుకొ మీరు నవ్వారలకొ
గర మారాధన నేయుచుండుటకునై కాంక్షించి నన్నే హులై.

ధృత— స్వామీ ! ఆననము నధిస్థించి సిరచిత్తులై యొకపరిశ్రంబుం బురస్కరించుకొని యాలోచింపుఁడు

సిద్ధాం— చిత్రము. (వ్రేళ్ళు లెక్కించి యాకసముపంకజాచి) రాజా ! ఈవ్రశ్నము శుభాశుభవిశ్రఫలదంబుగాఁ దోచుచున్నది. సావధానముగాఁ జిత్తగింపుదురుగాక.

ఉ. పాండునృపాలకుం డటఁ దపంబొనరించుచు నుండి సంత రే
కుండుటకై విచారముచు నొంది పృథక్ గని యాజ్ఞ యీగ న
య్యండజయాన మంబ్రబల మంది యహనిలజిహ్మలక్ నుహా
ద్దండులఁగూడి తొగ నె సుతత్రితయంబును ధర్మ్యపథతిక.

అంబరవాణి వారలకు ధర్మభీహరులను నామధేయంబు లొనంగె.
పదఁపడి నయ్యనఘం డింకను బుత్రులు గావలయు నను తలంపున గుం
తితో నిక నొక్కనిం గనుమన నాయమ ధర్మజ్ఞ గావున “నాధా !
అపత్తునందుఁ గుల ముద్ధరించుట కేర్పడిన యీధర్మము మాఁగురవఱకే

గాని యట్లుపై శాస్త్రము లొప్పవు. ఈధర్మము ననుసరించి నాల్గవ కొమరుని గన్నది వైరిణియు వైదవపుత్రునిని గన్నది బంధకియు నగును” అని బోధించి యంతతో విరమించె.

ధృత— దైవజ్ఞ శిరోమణీ! కడుఁ జక్కఁగాఁ జెప్పితిరి. కాని, నాస్వప్నము నకును మీ ప్రశ్నమునకును స్వల్పభేద మగవట్టుచున్నది. మీరు మూఁగు రనియే చెప్పినారు. నా కేగురని కల చెప్పినది.

శిష్యాం— రాజా! నేఁ జెప్పదగిన దింకను నవశిష్టముగ నుండఁగ నే తాము పెప్పుఁ బూనుకొన్నారు. శేషము వినుఁడు. పిదప నొకనాఁడు మాదిరి, కుంతి సన్నిధిని లేకుండఁ జూచి “నాథా! తమకుఁ గలిగిన శాపపరీకా రము నే నెఱింగియు నేను మిమ్ము నవత్యార్థమై వేడుకొనుచున్నందులకు మన్నింపుఁడు. మాయక్కు కుంతి తనకుఁ జిన్ననాఁడు దుర్వాసుం డిడిన మంత్ర ప్రభావమునఁ గదా మూఁగురఁ గొమరులఁ బడసె. నవతి నగు నా కయ్యది యెంత దుఃఖకరమో యోజింపుఁడు. నాతోడికోడలగు గాంధారికిఁ బుత్రశత ముడియించినను నాకిందు శతాంశమేని చింతలేదు నరికదా! వైపెచ్చు సంతోషముమాడఁ గలిగినది. ఇది సాపత్న్యికోషము. కావున మీ రెట్లైన యాదెను బోధించి యామంత్రము నా కుపదేశించు నట్లు చేసితిరేని నేనుఁగూడ మీ యానతింజేసి వంశకరులగు కొమరులఁ బడసి కృతార్థురాల నయ్యెద” ననుటయుఁ బాండుఁడు సంతోషమున నింకను డనియనివాఁ డగుటంజేసి కుంతితోఁ జెప్పి యాదెకా మంత్ర మిప్పించిన మద్రరాజ పుత్రయు నమృంత్రబలమునంజేసి,

తే. గీ. అందమునయందుఁ దేజమునందు మిగులఁ

జేరుఁ బెంపును నైకొన్న వేల్పు వెజ్జ

ఓరుపురంగూడఁ ప్పించి యిగురుఁబోడి

నకుల సహజేపు లనెడి పుత్రకులఁ గాంచె.

(విరమించుట నటించును)

ధృత— (నల) ఇక్కడికి శుభఫలము పరిసమాప్త మైనది కాఁబోలును. ఈ యనఘుఁడు చెప్పట విరమించినాఁడు.

శిష్యు— సంశయించెద కేమి? శేషము గూడ వచింపుఁడు.

తే. గీ. కష్టమగుఁగాక సుఖ మగుఁగాక పొప్త

మైనదానిని వచియింతు రంతె కాని

మీరు తెచ్చి పెట్టరుగదా? మీకు శేటి

సంశయము? సత్యమున కింత చర్చయేల?

మేడు— (తనలో) పిదప నేమి విన్నను, “అతనికిఁ బుత్రు లుద్భవించి రనువాతా” వినుటచే నాశ్రవణములు కృతార్థము లైనవి.

సిగ్గా— మీరందఱును బ్రాజ్ఞులు గనుక పవించుచుంటినిగాని యితరుల కై నహో మంచియేకాని చెడ్డ చెప్పటకు దైవజ్ఞు లొప్పురు. పదఁపడి మాదిరి జూచి “నుఱియు నొక్కకుమారుం గను ” మని యాంబాలికేయుండు నలుక నాపె నాక మృత్ర మొకసారికి మాత్రమే యుపయోగించినది కాని యింక నుపయోగించునట్లు కనుపట్ట దనవుడు, గుంతింగని, “యిందు లకుఁ గారణమే ” మన నాపె “యదిచ్చుంత్రోహోషముగాను ఈమె బుద్ధిహీనము, ఏమన ఏకవారి ముఱువుగఁ గోరుటచే నమృత్రరాజు కుషతం బయ్యె” ననిపచియింపఁ, దిరిగియు నుపదేశింపు నుపకుముఁ గుంతి “ఇట్టి యవివేకినుల కీమంత్రో విరాడగ ” దని నిష్కర్షణ జెప్పటయు నతండు మిన్నకుండె. పదఁపడి యొక్కనాఁడు పనింతిమయుమనఁ గుంతి నన్ని ధిని లేకున్నయెడ—

చ. సలదని మాటిమాటికి నివారించుడయ్యెను గామనాథం
చలితమనస్కుండై తపసిశాపము నెంచక మద్రరాట్సుతక
గలిసి, గతానుండై చనియె; గాముకులై తగువారు చాపునక
దలఁప రటన్న వేటొకవిధం బగుహాని దలంప నేర్తు లే?

ధృత— (దుఃఖముతో) హా! సోదరా! కురుకులమునకు వచ్చె తెచ్చి యింత స్వల్ప పయస్సుననే యంతరించితివా?

చ. దిశలు జయించినావు ఘనతేజాల రాజుల నెల్ల నింతలో
వశముగజేసినావు బలవంతుల కెల్లను గుండె నీటుగా
యాశము గడించినా పకట! యమ్మునిశాపము చుట్టుముట్టి దు
ర్గత ఘటియించెనే? యిటుకుడమ్ముండ! మద్వికలజూడరావుగా?

అయ్యో! సోదర! నీవు నాఁడు “రపస్వివైతి ” నని తెల్పుచు నను చరునిచే నంపిన నమస్కారమే మా కెల్లరకును దుదినమస్కారమా? నీ పంటిభక్తిగల సోదరుఁ డెన్ని జన్మము లెత్తినను దటస్థింపఁడుగదా!

క. నేనంధుడనయ్యెను నీ
చే నెల్లజగమ్ము నాకుఁ జేతికి వచ్చెక
మానించి రెల్లనృపు లీ
పై నాకొక్కరుఁడుఁగూడఁ బలుకఁడు సుమ్మా!

మేడు— అన్నయ్యా! ఆయన కౌస్త్రుమునుబట్టికదా చెప్పినాఁడు. అదియొక వృథు నిజమైనను మఱొకప్పు డనత్యమును గావచ్చును. వృథాగా

సెందులకుఁ జరలించెదవు ? మనచే నంపఁబడిన యనుచరుఁడు వచ్చు
దనుక దైర్య మవలంబించుము.

శీమ్య — మహారా ! ఒక్కచో నిక్కమేయైనను విచారము తగదు. ఊహ
డిల్లుము (సిద్ధాంతిదిక్కులు) పడఁపడి సంగతి సెలవిండు.

సిద్ధాం — ఇంకఁ జెప్పఁదగిన దేమున్నది, ఇట్లంతలు గతానుండగుటయు.

తే. గీ. చెట్టువడినంతఁ జెట్టును జాట్టుకొన్న
తీవయునుబోలె నపుడు మాద్రీసుమాంగి
యానృపాలునివైఁబడి యడల సాగె
గాంతలకు నింతకన్న దుఃఖంబు కలదె ?

తే. గీ. కుంతయును నట్లొనర్చె దత్సంతతియును
గఁము దుఃఖించె మునివరు లరుగుదెంచి
వారి వారించి పొండుభూపతికి నుత్త
రకిరీయలు దీర్చి రంత విధిక్రమమున.

మాదిగ్గి, తనకతమున భర్తమృతించెదె నను విచారముతోఁ బుత్రులఁ
గుంతి కప్పగించి యచ్చటిమునిజనులు వలదని యొన్నివిధములఁ జెప్పి
నను వినక సహగమనం బొనర్చె. నేటి కీసంగతి జరిగి పదియేడు దినము
లైనది. ఇప్పుడో యింకనో ఋషివరులు గొందఱు పొండుపుత్రులను
గుంతిని వెంటఁ జెట్టుకొని యిక్కడివే వచ్చుచున్నట్లు పొడకట్టినది. ఇ
తాస్త్రము ననుసరించి నా వచించుట. ఆ యా గ్రహము లన్నియు పూ
యెడలఁ గృదగగ్గి మీకు సమస్తమంగళములను జేకూర్తురుగాక !

ధృత — మహాత్మా! ఇన్ని సంగతులు తెలిసిన మీకిది గోచరమగుట యొక కష్టము
గాదు. కాన నడుగుచున్నాఁడను. మాతమ్మని కొమరుల కించు
మించుగ నిప్పుడెంత పయస్సండునో ?

సిద్ధాం — (ఁక్కించి) రాజా ! ఇంచుమించేల? సరిగానేచెప్పెద నవధరింపుము.

తే. గీ. పదియునాటెండ్లు ధర్మసంభవునివయసు
అంతకొకయేడు తక్కు పయ్యనిలజ నకు
ఇంద్రసుతునకుఁ బదునాలుకేండ్లునిండె
గవలకుఁ ద్రయోదశాబ్దముల్ కారవేంద్ర !

ధృత — అట్లయిన భీముఁడును దుర్యోధనుఁడును సమానవయస్కులు.

సిద్ధాం — సమాన పయస్కులనఁగా నొకటేదిశమున నుద్భవించినారని యర్థము
చెప్పికొనవలెను.

ధృత — బౌరా ఈ సిద్ధాంతివాండిత్యము ! గడియలతోడను నిమిషములతోడను
'తూచా' తప్పకుండఁ జేప్పుచున్నాఁడు. కానిమ్ము, ఇందు నిజమెంతో
అబద్ధమెంతో యిప్పుడే రాఁబోవు ఋషులవలనఁ జెలిసికోఁదగు

(ప్రతీహారి ప్రవేశించి)

ప్రతీ — జయము జయము దేహా ! ఋషులు గొందఁ టొకవిధపాంగనయును
నిరుపమానతేజస్కులగు నేవురుబాలురును వెంటఁజనుచేర వచ్చి ద్వార
మున నున్నారు.

భీష్ము — (తనలో) త్రవాలకులు హండవులు, ఆమెకుంతి, నిస్సంశయము. (పక్కా
శము) పరీవేశపెట్టుము.

ప్రతీ — చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(అంతః గుంతీయుఁ బాండవులును ఋషులును బ్రవేశింతురు.)

ఃను — (ఋషులతో) మహాత్ములారా ! ఆయాసనము లలంకరింపుఁడు

(ఋషులందఱును గూర్చుందురు.)

భీష్ము — (నమస్కరించి) మహామహులగు నో ఋషిపుంగవులారా ! భవద్దర్శనం
బునఁ జేసి మా పురిందెల్లఁ బవిత్రమయ్యె. మారాజ్యమును మేమును మీ
యాధీనము. మీ రాకకుంగలెమేమో ? యానతీయ వేఁడుచున్నాఁడను.

ఃను — (తనలో) మనసిద్ధాంతి నచించినదంతయు నిశ్చయమే. తగిన ప్రవేశ
మున్నచో శాస్త్రము లెన్నఁడును నసత్యములు కావు.

బాహు — (లేచి) రాజా !

ః. పౌరవంశవర్ధనుఁడు పాండునృపాలుఁడు మా నవంబులో
ఘోరతపంబుఁజేసి తనకుఁ మృత్యుకాలము రాఁగ మాద్రియకొ
దారను గూడి శాపముకలముగ న స్వర్గ మలంకరించె న
వీరునిపుత్రు లేవురును విశ్వజినకశాశురంధరుల్.

(ధృతరాష్ట్రాదులు కన్నీరునింతురు)

బాహు — ఎందుకు విచారించెదరు ? ఆతనిని గూర్చి మీకన్న మఱు విచారింప
లెనియున్నను, విచారించి చేయునది లేక దిగ్మింగితిమి.

తే. గీ. కొందఱకు నన్నఁగా మఱికోందఱకును

దమ్ముఁడుగ శిష్యుభంగిఁగొందఱకు గురువు

చందమునఁ గొందఱకు నాతఁడందు మాకు
నరమర యొకింకయు లేక యధిపసించె.

కుంతి— (తలవంచి కన్నీరు నించును)

భీష్మ— (తనలో) వీరు దేవప్రసాదమునఁ గలిగినసంగతి యధార్థమే. అయినను లోకారాధనమునకై యీటుషలతోఁ గొంత ప్రసంగింపకమున్న యీపసిబాలురను కైకొనుట యంత మంచిపనిగాదు. (ప్రకాశము) స్వామీ! మాకీ సందియముం దీర్చుడు. మాపాండుగౌజనకు ముని కాపంబు తటస్థించె గదా! ఈసంతాన మెట్లుదయించినది?

భీష్మ— మీరిట్లు సంశయింతురని యెఱింగియేకదా మేమందఱమును నియ్యోడకు రావలసివచ్చినది. ఒక్కనాఁడు మేమెల్లరమును గలిసి బ్రహ్మలోకమున జరుగుసగళకు బోవుచుండ మాతోడ నీరండు గొంతనఱకు వచ్చి రాజాలక మమ్ముంగాంచి, “నే ననపత్యుడ నగుటచే గాఁబోలు నా కీహర్గము దుర్గమముగానున్నది. ‘అపుత్రస్య గతి రాక్షసి స్వర్గో వైవచ వైవచ’ అని మీదంటిపెద్దలు వచింతు”రని విచారించుచుండ, మే మాతనియెడ నన్నేహులమై దివ్యదృష్టిం జూచి “రాజా! యెందుకు విచారించెదవు? నీకు దేవదత్తంబగు సపత్యంబు నిగ్గీతంబై యున్నదని చెప్పితిమి. పదఁపడి యీమహాభాగతో నాతండు యోజింపఁ దనకు దుర్వాసుం డిచ్చిన మంత్రంబుం జపించి యీమె యీమాఁగురు కొమరులం గనియె. ఆమంత్రబలముననే యీ యిరువురను మద్రరాజపుత్రి ప్రసవించె. వీరలకు జాతకర్మము మొదలుపయనము వఱకును మావలననే యయ్యనగుండు జరిగించె. (చేతఁజూపుచు)

ఉ. ఆతఁడు ధర్మరాజు యము సంశమునక జనియించినాఁడు పృథ్విలోకగుణాకరుండు త్రిజగమ్ముల నీతనికీర్తి నిండు నింకితనితోడఁ దుల్యుండు మఱిందు జనింపఁడు వాస్తవము; మీరీతనిచేఁ దరింతు రది యేను దపంబునఁజేసి తెల్పితిక.

ఉ. భీముఁడితండు లోకములు పెల్వన నొక్కట నెత్తినచ్చినక వేమడియించు నయ్యనిలవీర్యసముద్భవుఁ డొక్కనాఁ డితండ్డిమె కరంబునుండి పడి యెత్తగుగ్రాసము నుగ్గుఁజేసినాఁడామెయి బాలుర్రావునపు; డచ్చెరువందె మునీంద్రసంఘముల్.

మ. అతఁడే యర్జునుఁ డక్కుమారుజనకుం డాఖండలం డింక నీక్షితియందొక్కటఁగాదు వీని కెచటం జేట్లాటలు వాటిల్లదు న్నతమా చాపము చూచినంతన రిపుల్ నష్టాకులై కలుపాడుతు రి వీరుచరాక్రమమునకు నీడుక జెప్పఁగా శక్యమే?

చ. నకులుఁ డితఁడు వీనిదగు నామము విన్న రిప్పుల్ పాతాళులై
తికమక గాంతు; వాఁడె సహదేవుఁడు తగ్గఁడొకింతయేని య
న్ను నొకటక, గవల్ కడుఁ గనందగు వీరిలసాంపు ద్ద్రువు
త్రైకులు గుణాకరుల్ గడుఁదిరంబగు వీరియశంబు దిక్కులక.

మీ కింకను బ్రమాణాశేష కలదేని యన్వేతలే సాక్ష్యనిర్దుగ గాక !

(ఆకాశముపంకఁ జూచును)

(తెరలో)

చ. అగునది నిక్కువంబు ఋషు లాడుదురయ్య యసత్య పెల్లరుక
గగనముపంకఁ గన్గొనుఁడు కాలుఁడ నే ననిలుం డితఁడు దే
నగణవిభుండతఁడు సురవైద్యులు వీరు ముసీంద్రు మంత్రముక
మగువలు మమ్ముఁగూర్చి మననం బొనరింప జనించి రీసుతుల్.

(అండలును ఆశ్చర్యముతో నాకసముపంకఁ జూచుచు నాకర్ణింతురు)

ఋషి — (శీఘ్రములదిక్కై) ఇంతకన్నను మీకు మే మెవరింపఁ డిగు ను
మేమి ? ఆయిన నిట్లగుఁగాక.

(భరతవాక్యము)

మ. కలుగుఁగాక ! యశమ్మనం బ్రజలకుం గాఢానురాగంబు భా
సిలెడుఁగాక ! సుఖమ్ము లెల్లరకు సుశ్రీ యెల్ల దేశమ్ములక
సైయంఁగాక ! యపాత్రులైన కుకవుల్ వేవే పరాభూతులై
తలసంపుక గయికొండుగాక ! ఋతమే దైవమయ్యగా కల్గెనెక.

మఱియును.

ఆ. న. పక్షపాతులైన కుక్షింభరుల యుచ్చ
యోగ మడఁగుఁగాక యోగ్యులైన
కవుల వాక్కులందుఁ గాళీమహాదేవి
నిలుచుఁగాక నిజమె గెలుచుఁగాక.

గద్య.

ఇది శ్రీ కింకపీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
బాలసరస్వతీ శతాపధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే
రచియింపఁ బడిన పాండవ జననమ్మన

సప్తమాంకము.

శ్రీమత్ పూజ్య దేవతాస్వామ్యం.

(శ్రీ)

పా ం డ వ ప్ర వా స ము

ఇందు వచ్చు పాత్రములు.

---

1. ప యంకము.

- 1 ద్రోణుడు
- 2 పంచపాండవులు
- 3 దుపదుడు

2. ప యంకము.

- 1 బ్రాహ్మణదంపతులు
- 2 కుంతీదేవి
- 3 భీముడు
- 4 బకుడు
- 5 హిడింబ

3. ప అంకము.

- 1 భటుడు
- 2 దుర్జనుడు
- 3 పురోహితుడు
- 4 ధృష్టద్యుమ్నుడు
- 5 దుర్యోధనుడు
- 6 దుశ్శాసనుడు
- 7 కర్ణుడు
- 8 శ్రీకృష్ణుడు
- 9 బలరాముడు
- 10 ద్రౌపది
- 11 పంచపాండవులు
- 12 కుంతి

4. ప అంకము.

- 1 విదురుడు
- 2 పంచపాండవులు
- 3 ధృతరాష్ట్రుడు
- 4 భీష్ముడు
- 5 ద్రోణుడు
- 6 దుర్యోధనుడు
- 7 దుశ్శాసనుడు
- 8 శకుని
- 9 కర్ణుడు

10 వికర్ణుడు

11 ప్రాతిగామి

12 ద్రౌపది

5. ప యంకము.

1 అర్జునుడు

2 ఊర్వశి

3 దాసి

4 ఇంద్రుడు

6. ప అంకము.

1 ధాన్యులు

2 నౌపది

3 సైంధవుడు

4 పంచపాండవులు

5 దాసి

7. ప అంకము.

1 గాయకుడు

2 సైరింధి

3 ఉత్తర

4 బృహన్నల

5 ఉత్తరుడు

6 గోపాలకుడు

7 భీష్ముడు

8 ద్రోణుడు

9 కృష్ణుడు

10 అశ్వత్థామ

11 కర్ణుడు

12 దుర్యోధనుడు

8. ప అంకము.

1 పంచపాండవులు

2 ఉత్తరుడు

3 విరటుడు

4 రాయబారి

5 సైరింధి

ఓం

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యునమః.

పాండవప్రవాసము

ప్రథమాంకము.

నాంది.

చ. జయమెనియిచ్చు నెయ్యది యశంబిడు నేది సుఖంబొసంగు న
న్వయ మభివృద్ధి చెందుటకునై మఱి యెద్దినిదాన మేది దా
నయ మొనగూర్చు బాతకుల కట్లన శ్రోతలకుఁ బ్రశస్తమ
ద్యయ మలభారతం బొసంగు బంచమజేదము మీ కభీష్టమల్.

(నాంద్యంతమున సూత్రీధారుఁడు ప్రవేశించును)

సూత్ర— బావా ! ఇటురమ్ము.

(మారిషుఁడు ప్రవేశించి)

మారి— ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర— మొన్నటి వ్యాసపూర్ణిమనాఁడు మన మొనరించిన పూజాపురస్కార
ములకు నలరి భారతగురువుగారు మనకిడిన యాశీర్వచనమును నీవును
వింటివిగా ?

మారి— వినకేమి ? “పాండుపుత్రులంబోలె మీరును దుర్జయులై నెగడుదురు
గాక” యని క్షీతిపూర్వకముగ నాశీర్వదించిరి.

సూత్ర— తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవ ప్రవాసముం బ్రద
ర్శింపఁసెంచిన మన కీనాఁడు వారి యాశీర్వలమున నెండును గొడును
రానేరదు. కావునఁ బాత్రముల నాయత్తపఱపుము.

మారి— చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

మూత్ర— పుణ్యమూర్తులగు నో సభాస్థారులారా !

క. ద్రోణాచార్యుల కెనయగు
జాణకై మద్దురుపరేణ్యు స్మరియించి కడుకై
నాజెముగ నతనిశిష్యుల
పోణిమి మీకిపుడు దృశ్యముగ నొనరింతుకై.

(నిష్క్రమించును)

ప్రవాసము.

(అంతట ద్రోణుడును బాండువులును బ్రవేశింతురు)

ధర్మ— చిత్తము. తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణ— అట్టిరువురమును నగ్నివేశునొద్ద సహాధ్యాయులమై చదువుచు నీరక్షిరంబులంబోలె మెలంగుచుండ నొక్కనాడు ద్రుపదుండు నన్ను
జూచి,

గీ. “ఏను బాంచాలదేశము నేలునప్పు
డయ్యెడకు నేగుదెంచి మీరంద యుండి
నన్నునుంబోలె రాజ్యంపు మన్ననలను
నొంది నాకుఁ గృతార్థత నొసంగవలయు.”

అని ప్రార్థించెను.

భీము— అది యుచితమే కదా!

గీ. పుడమి వేలుపురే కడుఁ బూజ్యతములు
దానిలో మీ రసంగ మహానుభావు
లదియు నట్లుండ సహపాతు లధికమిత్రు
లట్టి మిమ్ముఁ బూజించుటకన్నఁ గలదె ?
తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణ— పదంపడి కొంతకాలమునకు నేను విద్యాసమాప్తిం బొనరించి వివాహంబు చేసికొని పుత్రపంతుండనై ధనార్జనంబునకై పరశురాము నికటమ్మున కరుగుటయు నయ్యనఘుండు.

క. “ధనమెల్లఁ బంచియిచ్చితి
ననఘులకుకై యాచకులకు నవనీతల మె
ల్లను గళ్యపున కొనంగితి
నను నేటికిఁ జూడ వచ్చినాడవు చెపుమా ?

కానిమ్ము. మించినదానికేమి? నా శరీరంబును నస్త్రామ్ములును నిప్పు
టికి నిలిచి యున్నయవి. ఇందు నీ కయ్యదివలయు నదియ పరిగ్రహింపు”
మనవుడు సంతసించి ‘శస్త్రాస్త్రామ్ము లయ్యనఘనివలనఁ బరిగ్రహించి
బాల్యమిక్రమండుగు ద్రుపదుని పాలికిం బోయితి.

అన్తు— (తనలో) ఓహో! ఇయ్యనఘుఁ డొక్కచోటనే విద్య నభ్యసించలేదు.
తాతంబోలె భార్యవనకుఁగూడ శుశూంష యొనర్చి కొన్ని విశేషములు
గ్రహించియున్నాఁడు. (ప్రకాశము) చిత్తము. తరువాత ద్రుపదుండు
కండకాపరమున మిమ్ము నెఱుంగక నికృష్టరాజోచితం బగు ధనమత్తతః
గనఁజేసెను గాఁబోలును.

ద్రోణు— అంతమాత్రముతోఁ జూలించిన నా కింత పట్టుదలయే లేకుండును.

నకు— గురువర్యా! ఇక నేమిచేసెను?

ద్రోణు— నన్నుఁ జూచి యెకసక్కెముగా,

గీ. “ ఏను మూర్ఖాభిషిక్తుండ నీవు శేద
బాఁపనయ్యవు మనకెట్లు పరఁగు మైత్రి?
సరిసరే! పొమ్ము పొమ్ము యాచకుల లక్ష
ణంబు గనఁజేసితివి నీగుణంబు దెలిసె ”

అని నన్నవమానించెను.

నహ— (కోపముతో)

చ. ఇరువుర మేము నన్న లొక యిర్వరు నల్వరు మేకమై సురా
సురు లని నడ్డమైన నలశూలి సహాయుఁడు గాఁగ వచ్చినన్
దురమున నేడ్డెఱన్ ద్రుపదు దోర్బలమున్ హరియించి తెచ్చి యో
గురువర! మీకు దక్షిణగఁ గొంకక యిచ్చెద మింతయేటికిన్.

ధర్మ— గురువర్యా! ఇంతకుమున్న భార్తరాష్ట్రులు యధ్ధసన్నద్ధులై యరిగిరి
గదా! వారల కతండు సాధ్యండు గాకయుండునా?

ద్రోణు— ధర్మనందనా!

చ. ద్రుపదుఁ డయోనిసంభవుఁడు దోర్బలమందున నాకు లొచ్చు గాఁ
డపరిమితాస్త్రశస్త్రానిచయమ్ములఁ జెద్దయు నాతిలేతిన
ట్టి పరమశూరుఁ డాతని కడింది మగంటిమి కవ్వరడ్లు? భూ
మిప! మనయాద్దునం డతని మించుఁ దదన్యుల కాతఁ డోపఁడే!

అర్జు— (సంతోషముతో) దేశీకేంద్రా !

చ. కవలీరుప్రక్కలకు నడవఁగాఁ బసనాత్మజుఁ డగ్గిరుండు నె
మ్మన రథసమ్మునకు రిపులఁ గూర్చుఁగ నేను రథమ్ము నెక్కి యా
హవమునఁ బార్షదుం గదిసి ప్రాణముతోడన పట్టితెచ్చి మీ
కవమతిఁ జేసినట్టి ఫలమందఁగ దక్షిణగా నొసంగదకు.

ధర్మ— అర్జునా !

మ. ధనముకొ రాజ్యము నెందుకిచ్చెఁ దనకుకొ దైవంబు ? పూజ్యుల తపో
ధనులు న్మాన్యులు నైన యాచకులకుకొ దారిద్ర్యబాధానిరం
జనులౌ పంగులు నంధులౌ జనులకుకొ సంతక్షణ లేనయు నం
చున కాదే ? యొకపాట కేమిటికి నిచ్చు న్మేటిసామ్రాజ్యముకొ.

కావున నతం డవశ్యమును దండు్యం డగుట నట్లొనరింతువుగాక.

భీము— అన్నా ! తక్కినవారిమా టెట్టులైనను,

క. పిననాటనుండియును నొ

క్క నిమేషము పాయ కొక్క కాయంబై యుం
డిన మిత్రుఁ బాత్రు నిలుచే
సిన దుర్మార్గునికి నింక సిరి యెటు నిలుచుకొ?

నకు— గురువరా ! నాకుఁ దెలియమి నడుగుచున్నాఁడను తుమించి యీసంది
యముం దీర్చుము.

మ. బకముం బోలె స్వకుక్షిరక్షణకునై ప్రాజ్యంబు రాజ్యంబుపూ
ను కతోరాత్మకునికొ గృతేఘ్ను జడునికొ దుశ్శిలు దుశ్శికుఁ జం
పక “ప్రాణంబులతోడఁదె” మృతుచుఁ బంపం బాడియే ? వీఁడు భూ
మికి భారం బగుఁగాదె ? యెందుకొఱకొ మీరిట్లు భాషించుటలో ?

నోబు— నాయనా ! ఇతఁ డిప్పు డెట్టివాఁడైనను గ్రమముగాఁ గప్తనుఖము
లాంటఁబట్టి పిదప లోకోపకారి కావచ్చును. కావున మన మితనిం జంపఁ
దగదు. “లేని దాతకన్న నున్న లోభి మెఱుఁ” గని కదా ? పెద్దలు
సెప్పదురు.

అర్జు— గురువరా ! ఇఁక నాలస్య మెందులకు ? పోవుదము పడుండు. (అంద
ఱును బరిక్రమింతురు.)

భీము— (దృష్టినిగట్టి) అదిగో కాపిల్యునిగరము. కారవనైవ్యమెల్ల ద్రుచుచును
ధాటికి నోడి యెట్లు వెనుకకు వచ్చుచున్ననో !

అర్జు— (ద్రోణధర్మజాలకు నమస్కరించి) మీరు సమీపమృతనే యుండి చూచుచుండుడు. మేము నల్వవరమును జన,

క. మత్తాత్మకడైన ద్రుపదుని
నెత్తెఱుగుననేని బట్టి యిప్పుడ యిటకు
దెట్టుము తెచ్చినపై మీ
చిత్తం బెటువచ్చు నట్లు సేయగవచ్చు.

(నలువురు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ— మహాత్మా! ద్రుపదుం డయోనిజుం డని తాము నుడివితరిగదా, యెట్టిది యది ?

ద్రోణ— మున్నితనితండ్రెయగు పృథుతుండు తపంబొనర్చుతటి నొక్కనాఁ డ నికటమృత మేనక యు నచ్చర కుసుమాపచయంబు నలుపుచున్న నద్దానిం గాంచి పరవశుం డగుటయు, నతనికి ధైర్యంబు నిలువదయ్యె. అమోఘవీర్యుం డగు నతని తేజం బిట్లు పరిణమించె.

ధర్మ— (దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో ! సమరమెట్లు ప్రవర్తిల్లుచున్నో చిత్తగింపుడు.

ద్రోణ— (చూచి) వత్సా ! నేను ద్రుపదునిం గూర్చి యేమిచెప్పితిని ?

చ. అతఁ డెటువంటివారలను నాహవమందున లెక్క సేయఁ డ
ప్రతిహతవిక్రముండు మనపార్థుపయిక్ నిగిడించుచున్న యా
శితశరవర్ష మే యతనిచేప పచించెడు నైనసేమి? ని
ర్జితు నొనరించి తెచ్చె మనకీడి యకుంకిత విక్రమమృతన్.

(తెరలోఁ బెద్దకలకలము.)

ధర్మ— (విని) గురువరా ! ఏమి యీ హాహారస మింత విపరీతముగా వినవచ్చు చున్నది ?

ద్రోణ— హాహారవమున కేమున్నది ? ద్రుపదుని యరదముపైకి సింగంబువలె లంఘించి మనయర్జునుం డతని కొడిసి పట్టి తన యరదమునకుఁ గట్టా చున్నాడు.

ధర్మ— (చూచి) అతిశీఘ్రగమనమృత నిచ్చటికే తీసికొనివచ్చుచున్నాడు.

(అంత దుర్యోధనసహితముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

అర్జు— (నమస్కరించి) గురువరా ! ఇదిగో దక్షిణ, పరిగ్రహించి యాశీర్వాదింపుడు.

ద్రోణ— (ద్రుపదుంజూచి ఎకసక్కముగా)

అ. నె. షేదపాఱుఁ డెవఁడో పెద్దరాజెవ్వఁడో,
యిప్పుడైన నీకు నెఱుక పడెనె ?
రాజ్య మేలు టుడిగి రాజన్నె
రిక్తుల మైన మమ్ముఁ జూడ నో నరేంద్ర ?

ద్రుప— (తలపంచుకొని యూరకుండును)

ద్రోణ— అర్జునా ! ఇతని కీబంధనములు విప్పుము.

అర్జు— చిత్తము. (అట్లానరించును)

ద్రోణ— ఓయి ! పాంచాలభూపాల !

క. నినుఁ జంటిపిల్లనికి గో
వు నొసంగెద వంచుఁ జూడఁబూనితి నీదో
ధనగర్వము నా కియ్యెడ
నొనరించె నఖండమైనయోగము కంటే.

సమస్తధర్మ వేదయు నఖండ ప్రజ్ఞాధురంధరుండును రాజకులైకభూప
ణుండును నగు భీష్ముండున్నవాఁడని యెఱింగియు నిన్నుం జూడవచ్చుట
నాతప్పిదమేకాని నీతప్పిదమిందు లేకమునులేదు. ఇంక నీయిచ్చుంజనుము.

ద్రుప— (తనలో) అన్నా ? బ్రాహ్మణప్రభావ మెంతదుర్జయ మైనది! వీరి
కిట్టి శక్తి తపంబు వలనగదా గలిగె ! నేనును నట్టితపం బొనరించి యెట్టా
లేని యితని జయించి యాయపమానముం బాపుకొందుఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ— గురువరా !

లే. గీ. కష్టపడి కట్టి తెప్పించి కడకునింత
వైశమీ యీతనిని విడువంగవలెనె?
వృద్ధరాజులకేని జూపింపవలదె ?
యింతమెత్తని హృదయ మే నెందుఁజూడ.

ద్రోణ— తండ్రి ధర్మనందన !

క. అసనీసురులకుఁ గోపము
ఓ. ౧౦ గాఁగన దొకంటఁ దవలిన నొకజా
మ ధర్మ భోగలె నటుగా
కమలేక భోగలె మొందు నరఁ డంత్యజుఁడౌ.

అష్ట— అరుగో, అన్నయూసు, గవలుసు, మనసైన్యమ్ములుసు నిటువచ్చుచున్నవి-
ఇంక మనము గూడ వారిం గలసికొని పురమ్మున కరుగుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శీర్షి... తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
ఒగు పాండన ప్రవాసమ్మునఁ బ్రథమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పదజేవరామైనమః.

పాండవప్రవాసము

ద్వితీయాంకము.

(అంత నిద్వరు బ్రాహ్మణ దంపతులు ప్రవేశింతురు)

భార్య— నాథా! నేనుండఁగా మీ రాయనరుని కాహారంబగుట న్యాయము కాదు. అందులకై నే నుండెద. నా మనవి విని నన్ను గ్రహింపుఁడు.

భర్త— (విచారముతో)

తే. గీ. అగ్ని సాక్షిగఁ జెండిలి యైనయట్టి
పరమ సాధ్వినీ సంతానవతిని నిన్ను
ననుర కాహారముగఁ బంపి యపుల నరక
మనుభవించుటకన్న నియ్యదియ మేలు.

భార్య— నాథా! మీ రట్లు సంశయింపవలదు. భార్య సంతానార్థముగా నేర్పడినది. అట్టిఫలము నావలన నిదివఱకే కలిగినది. నన్ను వానికై యర్పించి కొమరునిం గొమార్తెను రక్షించుకొనుఁడు.

భర్త— అకటా! నేనీ పురుషులు వినఁజాలను. ఓహో, దైవమా!

గీ. నరల భక్షించునట్టి దుర్జయు హిడింబు
సమయఁగాఁ జేసెనటకదా కౌర్యధుర్యుఁ
డెవ్వరో యొక్కరుండు లోకైకవీరుఁ
డతని నివ్వానిఁజంప నీ వనుపరాదె?

భార్య— ఆహా! ఆ మహానుభావునిఁ గన్నతల్లి యెంత పుణ్యాత్మురాలో కదా ఎల్లకాలమును నాపె కడుపు చల్లనై వర్ధిల్లుఁగాక.

(బ్రాహ్మణ స్త్రీ వేషముతోఁ గుంతి ప్రవేశించును)

కుంతి— అమ్మా! మీ రెందులకో యిట్లు విచారించుచున్నారు? వినఁగా వినఁగా మీ యాపదకేటంగు నాకు స్పష్టపడినది. మీ దంపతులుగాని

మీ కొమరుడుగాని కొమరెగాని యాముక్కుడి రక్కసుని కాహారముగఁ బోనక్కఱలేదు. నా యొడుగురు కొమరులలో నొక్కరుడెంబడెద. మీరు స్వస్థతం జెందుడు.

భర్త— అక్కటా ! ఎంతమాట వినవలసివచ్చినది ?

గీ. అన్నవస్త్రములకు లేక యనదలగుచు
నతిథులై మద్భహమున నడఁగియున్న
మీకు నవకృతిఁ గల్పించి మేను వెంచి
బ్రతుకుదునె యప్రతిష్ఠకు భాజనముగ ?

కుంతి— మాకది యవకారంబు కాదు, ఉపకారమే. ఏమంటిరా ? నా కొమరుండా రక్కసుం జంపి యిహమందుఁ బ్రతిష్ఠయుఁ బరమందుఁ బుణ్యమును నార్జించువాడే కాని వానిచే జిక్కువాఁడు కాఁడు.

భార్య— అమ్మా నీ పట్లనెదవేమి ? ఈ బకాసురుడు సామాన్యఁ డనుకొంటివా ? వీనిని గొప్ప రాజు లెవ్వరును జయింపలేకయే కదా ప్రతిదినము నొక్క మానిసిని, రెండెనుపోతులను, ఒక బండి యన్నమును నియతముగా నిచ్చుట కేర్పఱచుకొనిరి. వీనిం జంప నొరులకు వశముగాదు. ఎప్పుడో ఆ ఘటోత్కచ జనకునిపంటి మహానుభావుఁడు పుణ్యము కట్టి కొనవలెను.

కుంతి— అట్టివాడే నా కొమరుఁడును ననుకొనుఁడు. మీ కది యంతయు నెందులకు ? మీ రూరకుండుఁడు. నే నీ పని నెఱవేర్పించెదను.

భార్య— అమ్మా ! నీకు నిజముగ నాపద రానేరదను నమ్మకమున్నచో నట్లాన రంపుము, లేనిచో మాకొఱకు నీవు పుత్రశోక మనుభవింపకుము.

కుంతి— నాకిట్టి యిక్కట్టు లేశము లేదు. లోనికిం జని యొడ లెఱుంగక దుఃఖించు మీ సంతానము నోదార్పుఁడు లెండు. అదె నా కొమరుఁడు ఖిత్వాశనంబు గొని వచ్చుచున్నాఁడు. నే నతనితో జెప్పి వానిం జంపించెద.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

(అంత భీముఁడు చంక జోలితోఁ బ్రవేశించును)

భీము— (జోలినంకఁ జూచుకొని తనలో)

క. ఆకట నాకుం గడు పెం

తో కట! నకనకలంబడెడు నొక కబళంఁతే

2 పాం. ప్ర.

నీ కాదు వికీరపుం గూ

డీ కాసంతయును, నెట్టు లీదిన మేనాన ?

ఏమో ? యీది న మెక్కడికేగినను లే దనువారే కాని మాధుకరము నైచువారే అరుదు. లాక్షాగృహంబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు నాకుఁ గడుపునిండ నన్న మేలేదు. అక్కడికిని దల్లి మే మేగురమును దెచ్చిన యన్నమును నేకరాశిఁజేసి యందు సగపాలు నాకుఁ బ్రత్యేకము గుడువఁ బెట్టుచుండును. ఛీ ! ఈ దరిద్రపు వృత్తికన్న నధమవృత్తి వేటొందు లేదు' (కోపముతోఁ బ్రకాశము) జౌరా ! యంధరాజా ! కేవలాంధుఁ డవే కాక దుర్గుణాంధుండవు గూడ నైతివిగా !

ఉ. కూళతనమ్మునం గొడుకు గోరెడికోర్కెకు సమ్మతించి భూ-
పాలుని ధర్మసందను నుపాయముమైఁ బూరి వెళ్ళఁ గొట్టియున్
జాలక లక్కయింట నిడి చంపఁగ నగ్గి దగిల్చితే ? కటా !
బాలి యొకింత లేదె ? నరజన్మము నెత్తనె ? గొడ్డువాడవే ?

శుంతి— (సమీపించి తనలో) ఏమో యీవేళ నితఁడు కడుఁ గోపముగ నున్న వాఁడు. ఓహో ! ఇదియూ హేతువు ? ఈ నాఁడు జోలి బొత్తుగా నిండ లేదు. అక్కటా ! దైవమా ! రాజాధిరాజగు పాండునృపాలుని పుత్రుల కెట్టియవస్థ కల్పించితివి ? (ప్రకాశము) తండ్రీ ! ఎందుకోయి, ఆపృథ్వు రాజు నట్లు నిందించుచుంటివి ? ఇది యంతయు నాజన్మకూర్మిఁడగు నా దుర్యోధనుని దుర్మంత్రమేకాని మఱియొకటి కాదు. నీ యన్నను యువరాజుఁగాఁ జేయుటకు సహింపక, కొడుకు సారెసారెకు దనయొద్ద కరుదెంచి విచారింపఁగాఁ దన యావచ్చుక్కిని జెప్పి చూపుతువకు మనకు వారణావతము నివాసముగా నేర్పఱచెను. అట్లే జరిగిన లాక్షాగృహ దాహప్రయత్న మతఁడు లేశమును నెఱుంగఁడు. ఇది యంతయు సుయోధనుని పన్నుగడ. ఇంతకు విదురుఁడని యొక మహాత్ముండుండుటంబట్టి గాని మనమా పురంజనుని మాయలోఁ బడి మగ్గినవారమే. పోనిమ్ము తండ్రీ ! ఇక వారలం దలఁపకుము. మనకు మంచిదినములు రానున్న పని వ్యాసులవారు చెప్పట వింటివి కదా ?

భీము— అమ్మా ! నాఁడు నేనొక్కపని చేయవలసినది సుమీ !

మ. కలియం గట్టి సుయోధనాదికళతముం గాలాంతకుండో యనం
బలిమి న్నెత్తినఁబెట్టి తెచ్చి జతునద్భుంబందు ము న్నగ్నిసం
ధిలఁగాఁజేసి యొక్కొగ్గనిం గ్రమముగా దీపించునాపహ్నికన్
బలిగా నిచ్చినవో ననున్ జగము నేరూ సంచు క్లాఘింపజే.

మంతి— తండ్రీ! కాంతింపుము. ఎన్నటికేని యాసుయోధనునికి మంచిబుద్ధి కలుగకపోవునా? కలిగినచో మీరునుమీరు నేకముగా నుండకపోదురా?

భీము— తల్లీ! ఎంత వెట్టిదానవు?

ఉ. పుట్టినబుద్ధి వానికిఁక బుల్లలతోడనె కాని పోదు నీ
దెట్టి యమాయకత్వ మొకొ? యించుకయేని యెఱుంగ వక్కటా!
పెట్టంగఁజేయఁడే విషము పెద్దనదిం బడఁద్రోయఁ జేయఁడే
దెట్టిదుండై విషాహులను దెట్టి ననుం గఱపింపఁ జేయఁడే?

మంతి— తండ్రీ! పడ్డవారెప్పుడును జెడ్డవారలుకారు. సారెసారెకు నదియే తలపోయకుము. ఈమాట వినుము. మనవలన మనయింటి గృహస్థుని కొకయుపకారము కావలసియున్నదటోయి.

భీము— (ఆదరముతో) అది యెట్టిది యైనను దప్పక చేయవలసినదే.

క. మనకుఁ దమయిల్లు వాస
మున కిడి బందుగులకన్న మోమోటమునం
జన వొసఁగినట్టియిప్పా
వనునిబుణము దీర్చుకంటె భాగ్యముకలదే?
అదియేదో చెప్పము.

మంతి— నీవు కడు నాఁకొని యున్నవాడవు లోనికిరమ్ము. భోజన మైన పిమ్మటఁ దెల్పదను.

భీము— తల్లీ! యేమట్లుంటివి? బ్రాహ్మణకార్యముకన్న నాకు భోజన మెక్కుడా? (స్మృతినభినయించి) ఈ పట్టణములోని జనులనందఱిని బకానురుం డను నొక్క ముక్కడిరక్కసుండు బాధించుచున్నవాడని వింటిని. వాని బాధ వీరి కేమైనఁ దట్టనింప లేదు కద! అట్లే యైనచో (కోపముతో)

మ. ఇప్పుడే పోయి మదాంధు నచ్చెనఁటి నాహీనుం దురాచారు న
చ్చపలుం గ్రూరు నరాకి ఒట్టి త్రుటిలో సంగ్రామరంగంబున
న్వీపులంగూర్చి “మహానుభావుఁ డెవఁ డీవిప్రార్చకుం” డంచు నా
యుపకారమ్మును బారు లెన్నుకొనఁగా నుత్సాహినై వచ్చెదన్.

మంతి— తండ్రీ! వానినే నీవు వధింపవలసినది. వానినిమి త్తము పిండివంటలు మొదలై నవి లోన పండుచున్నారు. తృప్తిగా నవి భుజియించి మఱియుం బొమ్ము.

భీము— అట్టి యువరృదను (కోపముతో) ఓరీ! ఏకచక్రపురసరోవరశ్రూరబక!

ఉ. దేవుఁ డోసంగునంగములఁ దెల్పిమియిం బని చేసి చక్కఁగా
జీవనమున్ బొనర్చక కుచేష్టుఁడనై మదమెక్కి యూరకే
జీవుల బాధపెట్టెదనె ? ఓరీ! చెడుసోమరిపోత ? నీ కిదే
చావు తటస్థమయ్యె నిక సాగవు నాయెడ నీ ప్రతాపముల్.

(అని తల్లితో నిమ్మగిమించును)

(బకుఁడు పగిలేశించును.)

బకుఁడు— (పరికించి) ఓహో! ఏమి యీ నాఁడింత ప్రాద్దయినను నా కాహారము వచ్చినదికాదు ? (కోపముతో) ఔరా? పొరుల కింత యేమఱుపాటా ? సరే వీరలనెల్ల నొక్కదినమే భక్షింతుఁగాక !

తే. గీ. ఒక్కమానిసియును దున్నలాక్కఁచెందు
బండెఁడన్నము నాకొక్క పంటిక్రింది
క్షై న వచ్చునె ? పోనిమ్మటంచునొప్పు
కొన్న నదిగూడఁ గ్రమముగా సున్నయయ్యె.

ఓరీ! ఏకచక్రపురవాసులారా !

కా. చేత న్నాకయె యింతస్వల్పమున కానించె న్నకుం డంచు మీ
చేతమ్ముల్ దలపోయఁ బోలు నపురా! జీమూతసంఘాత ని
ష్ఠాతవ్రాతకతోరు నన్నెఱుంగరే ? కాలంబు దాపయ్యెనే ?
గోతం గూలితి రేదురాత్ముఁడిటు మీకు స్టేసె దుర్బోధముల్ ?

ఔరా, విరుద్ధము! ఏమీ పొగరు? భుక్తిమితివెత్తే పమాత్రవిత్రస్తీకృత
త్రియంబకుం డగు బకుండే మీయపమతికి భాజనమయ్యెఁగా ! (యోజించి)
ఈతప్పు నాకరుణచి కాని మీదికాదు.

ఉ. ఏడుచుచున్నవార లిటు లేకముఖంబుగ వచ్చియంచు మో
మోడి యనుగ్రహించు టదియుం దొసఁగయ్యెనె ? నేను నాఁకట
స్మాఁడుచునుండ మీరలు సమగ్రముగా భుజియించివచ్చి న
ష్టాఁడఁగ నేఁడుకయ్యెనె ? నృమాదనుఁ డీబకుఁ డం చెఱుంగరే ?

ఇంతకు మీరేమిచేసెదరు ! కలియుగం బాసన్నమవుటచే మీకిట్టి
దుర్మృద్ధులు పుట్టుచున్నవి. కానిచో,

ఉ. ఎప్పుడీనుండి నాకు బలి యిట్టిధుచుండిరి నేఁడె. పుట్టెనే ?

ఉత్పన్నునె యింతమాత్రమున, దానవబాధి యుటన్న నింతగా
నెప్పుడు నెల్లిదం బగుట నిప్పటి కే వినలేదు నేటికి
స్మృత్పాడఁగూడి క్రొత్తలగు మున్నరికంబులు మీకుఁ జొప్పుడెక.

(చెవియొగ్గి) ఏదోధ్వని వినుచున్నాను (చూచి) బండినలెం భాడ కట్టుచున్నది. (కొంచెము నడచి) అప్పుడు నానిమిత్తమై వచ్చెడి యన్నపుంబండియే, కానిమ్ము నేడింతటితో శాంతింపను. ఈయాల స్యమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితిరెదను. (దృష్టినిగిడ్చి) ఏమిరా ! బండి నక్కడనే నిల్చి యూరకున్నావు ? ఈయాలస్యమునకుఁ గాగ ణము నీవా ? పురజనులా ? (తనలో) వీరడెవడో బెల్లము గొట్టిన రాతివలె నెందులకును సమాధానము చెప్పఁడు (కొండొక నడచి చూచి) కడుఁ బొగరుబోతుగాఁ దోచుచున్నాఁడు ! బండిలోఁ గూర్చుండి యందుఁగల భక్త్యములన్నియుఁ దినుచున్నాఁడు. ఏమోకాని యీదిన మంతయు మార్పుగానే కన్పట్టుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓరీ ! తిండి పోతా ! నన్నెఱుఁగుదువురా ? నాకై తెచ్చిన పదార్థము లుచ్చిప్తములు చేయుచుంటివా ? ఇదిగోఁ జచ్చితివి.

(తెరలో)

ఈపదార్థములు నేను దినుటవలన నీకొకనష్టములేదు. ఏమంటివా ? నేనుగూడ నీ కాహారమగువాడనే కదా ?

క. — (తనలో) ఓహో ! వీరడెవడో పురజనుల ప్రేరణచే నాలోఁ బోర వచ్చినవాఁడు కాని నాకాహారార్థమై వచ్చినవాఁడు కాఁడు. అట్టివాఁడే కాకున్న నీధైర్య మెక్కడిది ? ఏమీ ఈకంఠస్థని కడు గంభీరముగా నున్నదే ! కానీ వీనిం జంపలేకపోదునా ? (ప్రకాశము) ఓరీ ! కప టాత్మా ! నీచందంబు నేను గుర్తించితిని. నీవు నన్ను జయింపవచ్చి తివిగా ? అట్లయిన బండిదిగి యిటురమ్ము.

క. జీవమ్మును యమపురికిం
బోవెడలం గొట్టి దేహమును రక్తముతోఁ
బేర్చుటో నిమిషములో
నావంతయు మిగులకుండ నాహరింతు.

(భీముఁడు ప్రవేశించి)

భీము- తే. గీ. కొంగవలె దొంగతిండిని గోరనేల ?
తులువ ! జీవింపరాదె యేవలననైన ?
బుద్ధిగలగద వేనియుఁ బొమ్మ విడుతుఁ
గానిచో నేఁడు బంపింతుఁ గాలుపురికి.

బకు— ఓరీ! వడదాబోతా! “గుడ్డుపచ్చి పిల్లను చెక్కిరించిన” దన్నట్లు నాకు నీవు ధర్మపన్నములు గూడఁ జెప్పఁబూనితివిగా? అవును చెప్పకేమి?

ఉ. చూచినతోడనే కదిసి సున్నముగా నలఁగఁగఁగొట్టి లో
నైచుట మానినందు కిటునచ్చుచునున్నవి చిల్కపల్క లో
రీ! చిరకాలభుక్తమగు సీబలి మాన్వఁగ నీపకాదు కా
నీ చతురాననప్రముఖులేనియుఁ జాలుదురా? దురాత్మకా.

దీనికేమిగాని నిన్నుం జూచిన నాకుఁ బరమానందం బగుచున్నది.
ఏమంటివా? నేను పుట్టి బుద్ధియెఱిగినది మొద లిప్పుటి కీమాత్రము
దైర్యముగా నాతో మాటలాడినవానిఁ జూడలేదు. అందులకే నిన్నిం
తపణ కుషేక్షించితిని. ఇక నుషేక్షింపను.

భీము— ఓరీ! మూర్ఖాగ్రోసరుడా! ఈప్రగల్భముల కేమిగాని నేనొక్కటి
చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. నీవలనే పొగర్చిగిలి నిక్కి ననుక జెనకంగ వచ్చె నాఁ
డా వనిలో హిడింబుఁ డనునామిషఖాది త్రుటికా వధించి దు
ర్భావుని వాని నయ్యమపురంబున కంపితి వానికన్ననుం
జేవఁగలాడవే? యతనిచెల్లెలి నేనియుఁ బోలనేర్తువే.

(అంత హిడింబ ప్రవేశించును.)

హిడిం— (నమస్కరించి) ఆర్యపుత్రా! జయము, జయము. ఇతఁడు మీ రంత
చులకనగాఁ జూడఁదగినవాఁడు కాఁడు. మాయన్నయు, నితఁడును,
పీవితమ్మండు గిమ్మిరుండును, జరాసంధుఁడును, గీచకుఁడును, దుగ్ధో
గ్ధన దుశ్శాసనాదులును, నించుమించుగ నమానులు. కాని యిందులో
నొక్కఁ డెవ్వరిచే మృతినొందునో తక్కినవారందఱును నాయనచేతనే
చత్తురని వినియుంటిని. కావున మీ కితఁడు సుకరముగనే జయింపఁ
దగినవాఁడు కావచ్చును.

బకు— ఓసీ! పరమదుర్మార్గురాలా! కామమోహితనై యన్నం జంపించి
యీ సరాధముం గట్టికొని యంతం బోక వీనికి సంతతిం గూడఁ గని
రాక్షసకులమున కపకీర్తి తెచ్చితివే. ఛీ! నీ మొగము చూడఁగూడదు
దూరముగాఁబొమ్ము. నీవు చూచుచుండఁగనే నీ మగనిం జంపుదును.
చూడుము. (భీమునివంకఁ దిరిగి). ధీరీ నరపతువా! హిడింబుం జంపితివని
గర్వింపు చుంటివిరా? అది నీ ప్రయోజకత్వముగాదు వినుము.

తే. గీ. తనదు చెల్లెలు నిన్ను గోరినకతమున
దాని మేల్మీక్కిలిగ నెడదలచు కతన
నిన్ను జంపంగ లేదాయె నీచ!
లేక యున్న నీవేడ? మా హిదెంబన్నయేడ?

భీము — (తనలో) ఓహో! సమయమునకు నాప్రియురాలు కూడ నాకు సహాయురాలుగ వచ్చినదే! (స్మృతినభినయించి) అవును, నాడు “నన్నెప్పుడు మీరు దలచిన నప్పుడే వత్తు” ననికదా? చెప్పినది. ఈమె యిట్టిదివరకనేక పర్యాయములువచ్చి యుపకారము చేసెను. (ప్రకాశముగా) దేవీ! నీవు కడు సత్యసంధురాలవు. నీవొనరించిన యుపకారమును మాతల్లి తఱచుగఁ దలంచుచునే యుండును. నే నిద్దురాత్ము పథి యించుదనుక నీవిక్కడనేయుండి చూచుచుండుము.

బకు — (నవ్వి) ఓరీ! మానవాధిమా! పట్టి చూచుటయే కాదురా! నీవంటి యసమర్థుడగు సరాధముడను గాకపోఁ బట్టి గాని లేనిదో నియ్యది పథింపనే గలదురా.

ఉ. ఎందఱిఁ జంపె నీయతివ యెందఱిర క్తముగ్గొలె మున్ను దా
నెందఱిక్రొవ్వు మ్రింగె మఱి యెందఱిమాంసము లాహరించె నేఁ
డందఱు మాదృశుల్ శిరము లక్కట! యొక్కట సంచుకోగ ని
న్నుం దగు లొంది యన్యాయమునున్ జెడఁగొట్టెను దానుచున్ జెడెన్.
(హిదెంబ దిక్కై) ఓసీ! తెలివి తక్కువదానా! జరిగినదేమా జరిగినది యిప్పుడేని నా మాటవిని బుద్ధితెచ్చుకొని వీనింజంపి నీయన్నకు వచ్చిన యప్రతిఫలము బోఁగొట్టుకొనుము. నీకు వచ్చిన భయములేదు. నేను బై నుండి చూచుచుండెదను.

శా. వీనిం జంపిన “భర్తయెవ్వఁ” డనుచున్ వీక్షింపఁగాఁ బోకు మీ
వీ నీచున్ పరియించుటే మొదటిత ప్పీపాటికేని మృతం
గా నుంకింపమి గొప్పత ప్పిటు మొదల్ గావించు మాపైనినే
నే నిన్నున్ పరియింతు దానవకులం బేలింతు నీచేతనే.

భీము — (కోపముతో నొకచేత దవుడలును నొకచేతఁ గంఠమును నొక్కి) ఓరీ! వాచాటా? ఏమని పేర్చితివి? ఇదుగోఁ జచ్చితివిరా. (గెంటుకొని పోవును.)

(తెరలో)

బకు — ఓరీ! సరాధమా! ఈసుగ్గిది కామకొనుము.

హిడిం— అక్కటా, నాథుని కంఠగుండ్లు తగిలినది! (హుచి) అయ్యో, మూర్ఖిన్లనట్లున్నదే! (పరికించి) లేదు, లేచి యేమో అనుచున్నాడు. (తనలో)

లే. గీ. నీకును హిడింబునకుఁ గల నేర్పుతార
తమ్యముకొ జూడఁగా మదిదలఁచి యొక్క
గ్రుద్దు నవకాశమిచ్చితిఁ గ్రూర! నీచ!
యింకఁజూడుము నీబ్రతుకేమియగునో?

హిడిం— మరల బకుఁ డేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

ఓరీ! వాచాటా! వృధాగర్వాటోపా! క్రిందబడ్డను మీదివాఁడనే యనుచుంటివిగా? ఇదిగో, ఈసారి యీకాలితాఁకుతోఁ గూలెదవులే.

హిడిం— (సంతోషముతో) బలే! నాథా! మంచి పని చేయుచున్నావు. అట్లే రెండుకాళ్ళును బట్టుకొని త్రిప్పుచుఁ దీసుకొనిపోయి యా సాల వృక్షస్కంధమునఁ జెట్టి తల పగులం గొట్టుదువుగాక.

(తెరలో)

ఉ. కెవ్వన నేకచక్రపురి కేరి ముదంబుధి మున్దుఁగాక రౌ
దవ్వల నున్న నీ భటులు దైన్యము గొందురు గాక మీఁద నిం
కెవ్వఁడు నీవలెం జగము నేర్చుక పోయెడుఁగాక యే డ్డెఱక
ద్రవ్విన తాటిపండువలె నీతల త్రెళ్ళెడుఁగాక త్రుళ్ళెఱక.

హిడిం— (సంతోషముతో) ఔరా! దురాత్మా! నన్ననరానిమాట లనినందులకుం దగిన ఫలము నందితివి. ఇంక నెంతేపు భూమిపయిం బడి గింజుకొనెదవు. ఈపాటికిఁ జావుము. (తనలో) జయలక్ష్మీ పరిపృతుడగు నాథుని నికటచ్ఛునకుఁ జని స్వయంగ్రహింంగనమ్మున సమ్మానించెదంగాక.

(సిమ్మ)మిఁతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర పృణీతంబగు
పాండవ ప్రవాసమ్మున ద్వితీయాంకము.

~~చాందకావ్య తాతము~~

(అటవీ పరివేశించును)

శ్రీమత్— (తనలో) నాకు బ్రతుకుగా రాజ్యంబుచ్చినచోష్టి నాననము
లన్నియు దారితమ్య వివక్షగా నలవరించితిని. మత్స్యజ్ఞులంత్రమిది
నటకే సంసిద్ధమై యున్నది. రాజకుమారు లందఱును పచ్చెడివేళ
కావచ్చినది. కావున ద్వారగాఁ బోయి యాయుదంతమును మహారాజు
గారికి మనవిచేసిన వారే వచ్చి వీరల గౌరవించుదురు.

(నిష్క్రమించును) ————— (ఇది పరివేశకము)

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతామైనము.

పాండు వప్రవాసము

శ్రీ తీర్థాంకము .

(అంత దురుడుడు పురోహితాదులతో బ్రవేశించును.)

1 దుప— గురువరా! ద్రుపముగాఁ బాండవులు మశలముగా నున్నారనియే
కదా, మీరు వెలవచ్చితిరి ?

పురో— ఆ ! ఇంకను సంశయము గూడనా ? నేను జ్యోతిషముచేఁ జూచు
టయేకాదు పిదపఁ గొందఱివలనఁగూడ నీసంగతిని వింటిని.

2 దుప— ఏమని వింటిరి ?

పురో— కౌటకేమున్నది ? కదురుడు దుర్యోధనుని దురభిప్రాయ మెఱిగి
రహస్యముగా నొక ఖనకునిబంపి యా లాతాగృహమునఁ బాండవులకుఁ
దక్క నితరుల కెఱుంగరాకుండ నొక పెద్దబిలము త్రవ్వించఁజేసె ననియే.
భీముడు, పురంజనుడింక నెప్పుడో నిష్పనంటింప వలెనని యనుకొను
చుండ ముందుగానే పానికిఁ బెరియకుండఁ దా నగ్గిదగిల్చి సోదరులను
దల్లిని దీసికొని యాబిలము త్రోవను వెలువడియె ననియుఁ బురంజనుం

3 పాం. ప్ర.

దును మఱియొక నిసాదవనితయును దానికొమరు లేగురును నందంబడి చచ్చిరియు వింటిని.

ద్రుప— కపటియగు పురంజనుని మాటకేమిగాని నిరపరాధులగు నిసాదులు చచ్చుట కదు శోచనీయము.

పురో— అదియును విచార్యముగాదు. ఆ నిసాది పాండవుల గుట్టును బురంజనునికిఁ దెచ్చుచుఁ బుష్పఫలాదు లర్పించు మిషచేఁ గుంతిమహాదేవి యొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండెడి గుర్మార్గురాలు. నాటిరాత్రి మధ్య పానవశమున నాయుంటి పంచంబడి సుతసహితముగా నిద్రించుటం జేసి మృతినందె.

ద్రుప— అట్లయిన నిదియును నిట్లు కాదగినదే! మహాత్మా! ఇంత విన్నవ్వుముగా మీకీ యుదంత మెట్లు తెలిసినది?

పురో— ఆబిలము త్రవ్విన ఖనకునిభార్య పుట్టినిల్లును నా దెద్దకుమారుని యత్త వారియూరును నొకటే చోటగుటచేఁ గ్రమముగ స్త్రీలవలన నియ్యది తెలిసినది. దానికిఁ దధ్యముగాఁ బ్రశ్నశాస్త్రముగూడ వారందఱు సుఖులై యున్నట్లు సూచించినది.

ద్రుప— పాపము! ధృతరాష్ట్రుఁడు వీరలకుఁ గ్రమముగాఁ బారలొకకక్రియుట గూడ నెఱవేర్చినాడంట సుండి.

పురో— అవునట, ఆయనకేమి తెలియును? విదురుఁ డెఱిగియును జెప్పటకు వలను పడమి నూరకొనియుండును. (యోజించి) పోనిండు దీనివలనఁ బాండవులకుఁ బీడాప్రహారము కావచ్చును.

ద్రుప— ఇంతకును నాదుర్యోధనుని యయోగ్యత కారణము. ఇప్పటికి వృద్ధ రాజమాత్రము తమ్ముని కొమరులయందుఁ దన కొమరులకన్నను నెక్కువ దయ గలిగి యున్నాడనియే చెప్పికొందురు.

పురో— అదియును మనము నమ్ముచున్నది కాదు. (విని) అదిగో రాజకుమారా గమన నూచకమగు మంగళధ్వనులు వినవచ్చుచున్నవి. మనము వారల నెదుర్కొనవలయును.

(పరిక్రమింతురు)

(అంత దుర్యోధన దుశ్శాసనశర్మలును గృష్ణబలరాములును బ్రవేశింతురు.)

పురో— అయ్యా! దయచేసి యా యాసనముల నధిస్థింపుడు.
(అందఱును యథోచితంబుగాఁ గూర్చుందురు.)

ద్రుప— (దృష్టినిగిడి) గురువర్యా! అరుగో, 'మఱికోండఱు రాజపుత్రులు వచ్చుచున్నారు. వారలనందఱిని యథోచితపీఠముల నలంకరింపఁ జేయుఁడు.

పురో— అట్లే యొనర్చెదను.

(నిష్క్రమించును)

ద్రుప— (మఱియొక దిక్కు చూచి) ఎవరరా అక్కడ?

భటు— (ప్రవేశించి) జయము జయము. ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

ద్రుప— బ్రాహ్మణానందరు లనేకులీ యుత్సవముఁ జూడ నేతెంచుచున్నారు. వారలనందఱి నుచితరీతి గౌరవించుటకునై మన ధృష్టద్యుమ్ననితో మాయాజ్ఞఁదెల్పుము.

భటు— చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(ధృష్టద్యుమ్నఁడు ప్రవేశించును.)

ధృష్ట— తండ్రీ! ఎల్లరును యథోచిత స్థానములం గూరుచుండిరి. పురోహితు లగ్నిని వేల్పుచున్నారు. ద్రోపదియును సభినమేతయై యటనచ్చి యున్నయది. ఇంకఁ గర్తవ్యము వీరలతో నివేదించెదను.

ద్రుప— ఆలస్య మెందులకు? నివేదించుము.

ధృష్ట— ఓధానుష్కశేఖరులారా!

ఉ. ఆ మె మదీయసోదరి సమగ్రగుణాకర సర్వలక్షణ
ప్రేమహనీయ యాధనువు చేకొని యేడైఱ మత్స్యయంత్ర మిం
దే మహితుండు దానఱు నేనుశరమ్ముల నాతనికొ ఘన
ప్రేమమున న్వరించు వివరించితి నున్నయథార్థమంతయున్.

తే. గీ. కన్యకాలాభ మొక్కండె కాదునుండు
ఎక్కుడు యశంబుగల్గు మీ కిందుపలన
నాధనువు మాకు నొక్కమహాత్ముకతన
దొరకె నది యెక్కుచెట్టులే దుర్లభంబు.

దుగ్ధ— (అపవారించి కర్ణునితో) సఖా దానిని నీ వెక్కుచెట్టి యానుండరాం గిని వరింపుము.

కర్ణ— (అనాకర్ణితముగా) చెడికాఁదా! అటు చూచితివా?

క. తనిశొందఱు దరిదరినాఁ
జనిశొందఱు ముట్టికొనినెన శ్లోందఱునుకొ
గొనము బిగలాగి కొందఱు
నెనుకకుఁ జనుచున్నవారు పృథ్వీశ సుతుల్.

దుర్యోధ— మిత్రమా! వీరలవలన నేమగును?

క. అలలన యూతతోదరి
యాలలితవిలాస యూషహాభాగ్యక్రీ
లీలావతార చెలి నీ
పాలగు నిక్కముగ వెలుంగఁబడియెన్నాకుకొ.

దుశ్శా— అన్నా! నీవనినట్లే కాని యా శిశుపాలుని సంరంభము చూడుము.

బల— (కోపముతో తనలో)

క. ఓరోరిమూర్ఖ! నీదో
స్సారము నీ వెఱుంగలేక చాపమ్మునఁ గేల్
పూరించితి వేమాయెకొ
నారిందగిలింపలేమి నాకెఱుక సుమీ!

కృష్ణ— అన్నా! మివపగింజంత మిగిలి పోయెనుగాని లేనిచో నితఁడు కృత
కృతుడే యగును జుమీ!

బల— తమ్ముడా! ఒకవేళ వీఁడెక్కువెట్టునే యనుకొందము; అంతతో వేము
గును?

కం. అంబరమునందుఁ గలమ
తస్యంబున్ దెగనఱుక వలయు నయ్యది సామా
న్యంబే? యిల్లలికిన మా
తగ్గిం బండ్లువయగుటే? యదియుఁ దరమే? తనకుకొ.

కృష్ణ— అడుగో! జరాసంధుఁడు తనయాపచ్చక్తియు! వినియోగించు చున్నాఁడు
(పెదవివీచి) పాషము! ఇతనికిని యవమాత్రము కడమ యైనది.

దుర్యోధ— సఖా! ఎందులకీయాపస్తమి? నీకుఁదక్క నొంహొరుల కయ్యది సాధ్య
ముకాదు.

కర్ణ— అడుగో శల్యుఁడు రంగస్థలమున కవతరించుచున్నాఁడు

దుర్యోధ— ఎవ రవతరించినను నొకటే; మన మెఱుంగనిశల్యుఁడా, యేమి?

కర్ణు— ఓహో! ఇతఁడును ధృత కౌక పెసరగింజరితలోఁ దెలిపొయినాఁడు
(తనలో) నాకును నియ్యది పరాధవస్థానమే యగునా? కాదు; (పరికించి)
యాదవు లెవ్వరును నావంక కే రాక యున్నారు కారణమేమో? కృష్ణ
బలరాములే మిన్నకున్నప్పుడు మనకు సాధ్యమగునా? యని సంశయిం
చిరి. కాఁబోలును, ఇంతియకాదు కృష్ణుఁడు వారల కెందులకో యిండుక
సంజ్ఞకూడ చేసినట్లున్నది. (యోచించి) కృష్ణుఁడూరకొనుటకు హేతు
వేమో? (లింకముగా) ఇదికృష్ణునకును గిష్ణునకును సాధ్యమయ్యెడిది కాదు.
(నడుముగట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

దుగ్ధో— (సంతోషముతో) సఖా! ఇక్కఁ దిలప్రమాణము మాత్రమే కొదవ.
పట్టు వదలకుము.

ధృష్ట— (ఆశ్రమతో) ఔరా! తుద కీ సూతసుతునికి నాచెల్లెలి నీలసి రాదు.
గదా! (సంతోషముతో) ఆ! ఇక్కడికియిక్కట్టు దప్పినది, పీఠును
విముఖుఁడైనాఁడు.

బల— తమ్ముడా! నీపూరకొంటివేమి?

లే. గీ. మత్స్యయంత్రముఁ దెగఁ గొట్టి మద్రరాజు
కన్యకను లక్షణను లోకమాన్యచరితఁ
గైకొనినయట్టి నీకులత్వంబై? యిదియు
సెందులకు మిన్నకుంటివో యెఱుంగఁ జెపును?

కృష్ణ— (రహస్యముగా)

క. కనుగొంటినె? యావిశ్రుల
ననఘుల నవ్వారియంద యైదుగురును బాం
డునృపాత్మజులున్నార
ర్జునుఁ డీయంత్రము నేయు సుదతి పరించుకొ.

(అంత బ్రాహ్మణవేషముతో వర్జనుఁడు ప్రవేశించును)

(అందఱును నొకరి మొగము లొకరు చూచుకొందురు)

బల— (సంతోషముతో) పాండవు లింకను గుశలముగా నున్నారా? (చూచి
విచారముతో)

క. ధృతరాష్ట్రానికొడుకులు దు
ర్మతులు ప్రయోగించినట్టి మాయలకుఁ ద
ప్పితిలే? యొకటా! యీక్రియ
క్షీతిసురవేషములు విధి లభించెనె? మీకుకొ.

అర్జు— (తనలో) పూజ్యులగు కృష్ణబలరాములెట్లు చూచుచున్నారో? వీరు గుర్తించినట్లున్నది, (నలుదెసలఁ గనుఁగొని) ఇఁక నెవ్వరును నన్నగుర్తించినట్లులేదు (ధనువున్నచోటికిఁ జనును)

శ్రీదుప— (పరికించి)

చ. నెడఁద యురమ్ము మూఁపు లన వీసుల కంటుచునున్న వద్దిరే!
విడికెఁడు కాను నేత్రములు కెద్దవి తక్కిన లక్షణంబులు
గడు రమణీయముల్ ద్విజుఁడనె దరమే? యితనికె జగమ్ము లొ
క్కఁడయ్యి యేలఁగాఁ దగఁడె? కట్టిడి నాఁ జనదే? విధాతృనికె.

కాని యితని నే నెప్పుడో యొకపరి చూచినట్లున్నాఁడను.

శృష్ట— (ఆశ్చర్యముతో)

తే. గీ. కేదపాటుం డితం డేడఁ జెద్దకెద్ద
చతురులఁ బరాభవించు నీ చాపమేడ
నంచు ననుకొంటి నితఁడది యశ్రమమున
నెక్కువెట్టెను మఱి యంత్ర మేయకున్నె?

దుర్యో— (ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ యీ బ్రాహ్మణులను చాతుర్యము.

క. చిరపరిచిత మగుచాపము
కరణిక శ్రమమింతలేక కైకొని గొనముకె
సరిచేసి కూర్చి యంత్రము
నలుకుచు నున్నాఁడు వాఁడి నారాచములకె.

దుశ్శా— (ఆశ్చర్యముతో) అన్నా!

తే. గీ. సూత పుత్రునియంతటి శూరవరుని
కలవిగానట్టి యీకృత్య ములతిగా న
మధన మొనర్చు నీ విపుల డహహ! యెవఁడో
యెవరిశిష్యుఁడో? తలదండ్రు లెవ్వరొక్కో?

దుర్యో— దీని కింత విచారమేల? బ్రాహ్మణులలో మాత్రము శూరాగ్రేసరులు లేరా?

తే. గీ. పరశురాముని లోకైకగురుని వినమె?
యతని శిష్యుండెకద! తాత యఖిలజేత
ఇంతయెందుకు? మన గురువెవ్వ రమ్మ
హత్ముకొమరుఁ డశ్వత్థామ కన్య వీడె?

శ్రీదుప— (చూచి) యంత్రము నఱికి యీ విప్రార్థకుండు చాపధారియై యిక్కడికే వచ్చుచున్నాఁడు.

(అర్జునుడు ప్రవేశించును)

కౌఠ— (ప్రవేశించి సిగ్గుతోఁ బుష్పమాల యతని కంఠమున నైచిచనును.)

ద్రుప— (విచారముతో)

క. పాండవ మధ్యమునకు నా
ఖండలతనుజాతునకును గన్నియ నిడఁగాఁ
గొండాడి తుదకుఁ గార్యుక
పండితునకు నీయవలసె బ్రాహ్మణున కయో !

అయినను నీ విషయ మింకను బరిశీలించవలసియున్నది, కాని పరిశీ
లించి చేయవలసినది లేశమును గానరాదు.

గుత్వా— (జనాంతికముగా) అన్నా ! చూచితేవా ? యీరాజు మనకందఱికిని
నెట్టి యపమాన మొనర్చెనో ? కావున నితని కిష్టమైనది దగిన శాస్త్ర
యొనరింపవలెను.

గుర్యో— అవును; అట్లవశ్యమును జరగఁదగినదే ? (ప్రకాశముగా) ఓయీ !
పాంచాల భూపాల !

ఉ. ఇచ్చితీర్మాఁతు “యంత్రమును నేనె” నటంబొక పాటువానికిం
బొచ్చెముచేసి శూరులగు భూపరు లూరక పోవనేర్తురే ?
వచ్చినత్రోవనెంబడిసి వహ్వలె ! క్రొవ్వునఁ దెచ్చుకొంటి వీ
ముచ్చట నీకు నిక్కతన ముప్పు ఘటింపకమాన దెప్పెయిన్.

కన్దు— (ప్రవేశించి)

క. ఆవిప్రవటుని లోపం
బావంతయు లేదు మాకు నసమానంబున్
నీనొనరించితి విందుల
కేవగ నుత్తరము చెప్పె దేర్పడవలయున్.

కృష్ణ— ఓయి సూతపుత్రా ! నేనొక్కటి చెప్పెద వినుము.

ఉ. కట్టిన మత్స్యయంత్రమును గాఁడఁగ నేసినవానికే కదా ?
పట్టినొసంగు నీ నృపుఁడు; పార్థివు లేమిటి కల్లఁగావనెన్ ?
దిట్టతనంబు గల్గుటకుఁ దెల్వియుఁ దేటయుఁ గల్గి యుక్తికిం
బట్టును పట్టున న్వలయుఁ బట్టును బంతము శూరభావమున్.

తే. గీ. ఊరకే గ్రద్దులాడుట యుక్తిగాదు

పార్థివుల కిచ్చెద మటంచుఁ బల్కినామె

ఇంత యెందుకు ? యంత్ర మీ వేసిలేని
నీకె యాయమె ? రాజవా నీవు చెప్పుము ?

కర్ణ— (తనలో) అక్కటా ! వీడు నన్ను మఱియు నవమానించినాడే.

కృష్ణ— చిన్నవాడైనను మంచి యుక్తిగాఁ జెప్పినాడు.

ఉ. విద్వియ చూచి యివ్వనిత పెండిలియాడెడుఁగాని యన్వయం
బెద్ది యటన్న యంశ మిట నేర్పడ లే నొకయించుకైన లెం
డద్దముగట్టినట్లు కనకాక్షయంబున లేనిపోని యీ
సుద్దులు పెద్దలొప్పపులు నూచిన నవుదు రింతయేటికిఁ.

దుర్యో— (గర్వముతో) వాసుదేవా ! యేమి నీ విట్లు చెప్పుచున్నావు ?

తే. గీ. కార్మక పుంగవత్య మియ్యెడఁ గలదుగాన
నదియు రాజులకే విధియగును గాన
రాజులే యర్హులనెడి యగ్రము వచ్చు
యోగ్యతను జూడకుండుట యుక్తమగునె ?

దుశ్శా— సంశయమేమి ?

ఉ. పాటుండు యంత్రమేసె నని పట్టి నొసంగుట ధర్మమానె ? పెం
పారెడి యగ్రహారములూ ? యంతకునుక బయిపెచ్చుభూములూ ?
చీరలూ మాడలూ ? ధనమే ? నేలువులూ ? యొసంగరాదె ? యే
ధారుణిఁ గల్గు నిట్టిపని ? తప్పుపనుల్ సహియింపు టొప్పునే ?

బల— (కొంచెము కోపముతో) దుశ్శాసనా ! నీవు చిన్నవాడవు, ఇంక
వివాద్యాంశము లేకమును లేదు, ఊరకొనుము.

క. ఎందఱురాజులు విప్రుల
కెందఱు గన్నియల నీయ ? రిదియొకతప్పా ?
తందరపడు టుచితంచే
గందరగోళంబు మాని కదలుండు నృపతుల్.

కర్ణ— (తనలో) ఈదుర్మనుని నిప్పట్టున నెట్లేని యవమానించి తీరవలయును.
ఇందుల కుపాయ మేమో ? (యోజించి) ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)
గ్రాహ్యులకుఁ జాతుర్వర్ణ్యవివాహ ముండుటచే నితఁ డీయనువచ్చును
నతండు పరిగ్రహింపను వచ్చును గాని యింకొక విశేషముమాత్రమున్నది.
బ్రాహ్మణుండు కర్మముగా నాలుగుభాతుల కన్నియలను బెండ్లి యాడ
వచ్చునుగాని మెట్టమొదటనే త్రివిధకన్యకం గొనఁదగదు; అట్టి వాని
కీతఁడు వర్ణాశ్రమధర్మములను జక్కఁగాఁ బాలింపఁదగు రాజయ్యను

నెట్టుకొచ్చుచున్నాడు? కావున నవశ్యము నితఁడు దండ్యుడ యగుటం జేసి మే మితనిని విడువము.

భీము— (బ్రాహ్మణవేషముతోఁ బ్రవేశించి కోపముతో) విడువరేమి? విడువక చేసెడిదేమో చేయుఁడు.

(తెరలో)

శూరాగ్రేసరులగు నోబ్రాహ్మణపటువులారా! మీరు వెనుదీయవలదు. మీతోపాటు మేము సంసిద్ధులమై యున్నారము. మీకువచ్చిన భయములేదు.

క. శపియింతుము మంత్రములు
జపియింతుము పలసెనేని చంపక జావక
గృహణులము కాము నిక్కము
దపమంతయు ధారపోయఁదలచితి మిందుక.

ఓరీ! వేరికాస్త్రీ! నీవు పోయి పరశురామునిం బిల్చుకొనిరా. దొరా! పాపాపధానీ! నీవరిగి మన వ్రోణాచార్యులను గృహచార్యులను నశ్వత్థామను దీసికొనిరమ్ము. ఈరాజు లేమిచేసెదరో చూడవలెను.

అర్జు— (చేయిత్తి) ఓరపోధనులగు బ్రాహ్మణాగ్రేసరులారా! మీరేమియుఁ జేయ నక్కఱలేదు. మిన్నక చూచుచుండుఁడు.

దుగ్ధ— (నవ్వుచు) తమ్ముడా! యీవిప్రు లెల్ల నంగవస్త్రములు జారీ కొమ్ముల కెట్లు ముడిపైచి నిలుచున్నారో చూడుము.

కన్య— కార్యకవిద్యానిపుణుండ నగు నో విప్రనందనా! నేనొక్కటిచెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. పట్టిననాట నుండియును భూసురకోటికిఁ గేలు మోడ్తు నె
పట్టిన వారితోడను వివాద మొనర్చుట కిచ్చగింప నీ
కెట్టులనేని చేపడియె నీనృపుకన్నియ, దానికేమి? మా
పట్టినపట్టు మిమ్ములను బట్టదు పాక్షదు రూపుమాపెడిక.

కం. శూరు లగురాజవరులకుఁ
బాణులతోఁ గలహ మన్నఁ బకపక నగరే?
ధారుణిప్రజ లెల్లరు మీ
రీ రమణిం దీసికొంచు నేగంగ వచ్చుక.

4 పాం. ప్ర.

ద్రుప— (తనలో) ఓహో! యీనూతాధముడు వృథాగాఁ గలహముం బెంచుచున్నాఁడు. వీనింబట్టి దుర్యోధనాదులును వారింబట్టి తక్కిన రాజులును డలమును దిగకమానదు.

ధృష్ట— (ఎకసక్కెముగా) ఓయీ నూతపుత్రా! ఉత్తమక్షత్రియునకుఁ బ్రాహ్మణులతో యుద్ధము తగకుండునేమో కాని సామాన్య సృపతులకును నీవంటి నూతపంశజులకును నిట్టి విచార ముండదు కదా!

ఉ. మంచియుఁ చెడ్డయుఁ దెలియుమానిసి “కియ్యది యుక్తమిద్దిగా”
దంచు విచారణంబు దురహంకృతిశాలికి మంచిచెడ్డలం
చెంచఁగనున్నవే? యెటులనేని వృథాకలహమృపించి తా
పంచననేయఁబూని యట పంచన గాంచుటయే స్వభావమా.

భీము— (ఎకసక్కెముగా) ఓయీ నూతాధమా!

తే. గీ. పూని నీచేత సజ్యంబుగానిధనువు
లీలఁ గొనియంత్రమేసె నిబ్బాలకుండు
ఇతనితోఁబోరలే పని యెవ్వ రెఱుంగ
లేగు మూరక నవ్వెద రెల్లవారు.

అర్జు— నీవు బ్రాహ్మణులతోఁ బోరనేమోకాని మేము క్షత్రియులతోఁగాని తదన్యులతోఁ గాని పోరుట కభ్యంతరములేదు.

ఉ. ఎంతటిజ్ఞానశూన్యుడనొ యిట్టి కుయుక్తులు పన్నుచుంటి వా
యింతినిఁ గొన్నవానిపయి నెవ్వనికేనియుఁ గోపముండు నా
యింతిని గన్నవానిపయి నేటికిఁ గోప? మొకింత చెప్పమీ
బంతముగల్గెనేని ననుఁ బట్టుము కొట్టుము నెట్టుమీసతికొ.

ఆ. వె. ఇంత తెలివితక్కు వెందు నేఁ గనలేదు
ద్రుపదుఁ డెవరు నాకు? నృపుని నొకని
నింతమందిమీర లేకమై పథియింప
నూరకేను జూచుచుండవలెనె?

ద్రుప— (తనలో) ఇతని ధైర్యస్థైర్యాదికము చూచిన బొత్తిగా బ్రాహ్మణుఁడని లేశమును గానరాకున్నది. (యోచించి) ఏమో! అట్లుకొనుటయు పలుపడదు; పరశురాముఁడు లేఁడా? ద్రోణాదులు లేరా?

కర్ణ— (ఎకసక్కెముగా) నా తెలివితక్కువను జూతువు గాని రంగమున కథలే రింపుము. ముందు నీత్రుళ్లడఁగించియే పిదప జామాతృబాహుబలాభలము

నోద్యుతగర్వాప్పదండగు నీ దుగ్రహదునియు భగినీపతిప్రదర్శిత పరాక్రమ
జనితదుర్గర్వనిమ్ముండగు ధృష్టద్యుమ్నునియుఁ ద్రుశ్యణఁగించెద.

(కర్ణార్జునులు నిష్క్రమింతురు.)

భీము— (దుర్యోధనుని దిక్కై యెకసక్కెముగా) అదిగో పాపము ! మీతమ్ము
లందఱును మా బ్రాహ్మణుని ధాటికి నోడి పాటుచున్నారు. మీరు
చూచి యూరకొనుచున్నారేమి ?

దుర్యోధ, దుశ్శా— (తమలో) ఏమి యీపాటుని పొగరు ? (చూచి) ఇదిగో
మేము వచ్చుచున్నాము. నిలుపుఁడు. నిలుపుఁడు.

(నిష్క్రమింతురు)

భీము— (చూచి తనలో) తమ్ముఁడును గర్జుఁడును దుల్యముగాఁ బోరాడు
చున్నారు. కృపాశ్వశౌమ లూరక చూచుచున్నారు. కర్ణుండు కొం
ఁచెము తీసిపోవుచున్నాఁడు. పోకేమి ? మన మెఱుంగని కర్ణుఁడా ?
(ఆశ్చర్యముతో) ఔరా ! వీరి యవివేకము, ఇప్పటికేని తమ్మునిం గుఱి
తింప లేరు. (కోపముతో) లక్కయింటఁ జచ్చితిమనియే కాఁబోలును
వీరల దృఢనిశ్చయము. అదిగో దుర్యోధనాదులు గూడఁ గర్ణునికి బాస
టయై తమ్మునిపైకి దుమకుచున్నారు. కానిమ్ము వీరలపొగరు నే నణఁచ
వలెను.

(నిష్క్రమించును)

ద్రుప— కుమారా ! చూచితివా ? రణ మెట్లుపరిపక్తిలు చున్నదో ! వీరలెవరో
బ్రాహ్మణవేషము ధరించిన హరిహరులవలె నున్నారు. (మఱియొకదిక్కు
చూచి) అదిగో బ్రాహ్మణులందఱును నొకపెట్టునఁ గురుబ్బలముపైకి
నులుకుచున్నారు. మనము వీరికిఁ దోడుగానుండి కాపాడుదము పద.

(కుమారునితో నిష్క్రమించును)

బల— తమ్ముఁడా ! యుద్ధమెంత భరముగా నున్నదో చూచితివా ? భీమార్జు
నులే కనుపట్టుచున్నవారు. కాని ధర్మరాజును గవలును నా కా
బ్రాహ్మణ సంఘములో నానవాలుగాఁ దెలియకున్నారు.

కృష్ణ-ఉ. తాళమువంటి విల్గొనినధన్యుఁడు కీర్తిడి, యనోకహంబు దాఁ
గల ధరించి మా ధర్మను ధీటఁగించెడువాఁడౌ భీముఁ డి
య్యాలము రాకమున్న శివునాత్మజాఁడుగలగల సమేతులై
యేలాకొ యేగి రక్కతన నేర్చుడ వారలు లేరు సోదరా !

బల— (మాచి) కురుబలమెల్లఁ బటాపంచలై యెట్లు పరుగిడు చున్నదో!
(కోపముతో) ఓరీ! మూర్ఖుడా! దుర్యోధనా!

చ. గద భుజమందు నైచికొని కయ్యమునుండి తొలంగి పాతీపో
యెదవె? మదీయశిష్యు నిను నెల్లరు నవ్వంగ నాకు దుర్యశం
బెదిగి శిరంబు నెత్తుకొన నిచ్చునె? నేటికి నిన్నుఁ జేరి యా
గదయును నాగురుత్వమును గంగకు సర్పితమయ్యె నేమిగా?

కృష్ణ— అడుగో నర్జునుఁడు జయలక్ష్మీలాలితుండై పాంచాలిని నెంటఁబెట్టు
కొని పోవుచున్నాఁడు.

బల— మన మిక్కడ నిక నెందులకు?

కృష్ణ— అడుగో ధృష్టద్యుమ్నుఁడిట వచ్చుచున్నాఁడు. అతనితోఁజెప్పి యొక
సారి కుంతీదేవిం జూడఁబోవుదము.

ధృష్ట— (ప్రవేశించి తనలో) తండ్రిగారు “మన కన్నియంగొన్న బాహ్మణు
లేత్రోపం జనియెదఁగో పరిశీలింపు” మనియెను. అట్లొనర్చెద. (పరిశీలించి)
అరుగో ఆపీధింబడి చనుచున్నారు.

కృష్ణ— పాంచాలకుమారా! మే మరుగుచున్నాము.

(నిష్క్రమించును)

ధృష్ట— (కొంతవఱకు నడచి) అదిగో ఆ కుంభకార గృహమునకుఁ బోవు
చున్నారు. అక్కడనే పొంచి వీర లేమి మాట్లాడికొందుఁగో వినియెద.
(అట్లానరించి విని) ఈసంగతులన్నియుఁ బోయి తండ్రిగారికి విన్నవించె
దను. (పరిక్రమించి) అరుగో తండ్రిగారు పురోహితులతో నీవిషయ
మునే కాఁబోలును ముచ్చటించుచున్నారు.

(దుర్జయదును బురోహితుఁడును బ్రవేశింతురు)

దుర్జయ— గురువరా! మీరు స్వయంవర మేర్పఱచినఁ దప్పక యర్జునుండు
వచ్చునని నెలవిచ్చితిరి కదా! అట్లు జరిగినదా?

పురో— ఇంకను సందియమేమి?

అ. వె. అర్జునునికిఁదక్క నా మత్స్యయంత్రము
నితరుఁ డేయఁజాలు టేటిమాట?

కర్ణనంతఃపాఁడు గజగజలాడె న

ద్వింతు గుణము గూర్చు వెరపులేక.

ఇది యిట్లుండును.

చ. ఎదిరినవారికెల్ల మద మేదఁగఁ జేసి యొకింతలోన న
మృదవతఁ గొంచుఁ బోవుటకు మాద్యశవిపులికానె ? లేకమున్
మదిఁ గదియింపఁబోకు మనుమానముఁ బ్రాప్త్యులెడ ? పారుమా
స్థులగు లేడ ? యింతపని సల్పునెఁ పాపఁడు గాకయుండినన్ ?

శృప్తి— తండ్రీ ! నీయాజ్ఞ చొప్పున వలనై నంతవఱకుఁ దెలిసికొని వచ్చితిని.
వారు మనయాజ్ఞ సేసిం దీసికొని యొక్క కుంభకారగృహమున కరిగిరి.
అచ్చటికే కృష్ణబలరాములుగూడ వచ్చిరి. అయ్యెడ నొక నొక మువ్వరు
పురుషులును నొక ముసలియాపెయును గలరు.

పురో— రాజా ! చూచితివా ? ఆమె కుంతి. వారు మువ్వరును ధర్మజనకుల
సహదేవులు. భీమార్జునులను రణరంగమునఁ జూచితిమికదా.

ద్రుప— కుమారా ! యింతవఱకేనా ? నీ యెఱిగినది.

శృప్తి— ఇంతేకాదు, కృష్ణబలరాములును వారును మాటలాడికొనినంతిం బట్టి
చూడఁ దప్పక వారు పాండవులే యని నిశ్చయించితిని.

ద్రుప— అట్లయిన నీవు వోయి యీ యుదంత మాంతఃపురమునకుం జెప్పుము.

శృప్తి— చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

పురో— ఇక్కడికి నీ సందియము తీసినదా ?

ద్రుప— తీఱకేమి ? తీసినది. అయినను మీరెగి వారియాధార్థ్య మింకను
దఱిచి తెలిసికొని యిక్కడికిం గొనిరండు.

పురో— (పోయి పాండవులతోడను గుంతీ బ్రౌహదులతోడను బ్రవేశించి)
వీరు కుంతీమహాదేవులు, వారు పాండవులు.

ద్రుప— (వినయముతో) అక్కా, భోజపుత్రి !

ఉ. పాపన మయ్యె నాకులము ఫల్గునుఁడల్లుఁడు కాపుటన్ మహీ
దేవులుకారు మీరనుచుఁ దెల్ల మెఱింగితి నింతచేసిరే
కావలలైన కారపులు కష్టములెల్ల భరించి నేటికిఁ
దేవుననుగ్రహమున నుద్దీర్ణత గాంచితి రెల్లభంగులన్.

ఇక శాలస్య మెందులకు ? విజయునిఁ బెండ్లికొమరునిఁ జేసి సలక్షణ
మృగా వివాహ రంత్రము నడపుకొండము.

కుంతి— అన్నా ! సాంచాలభూపాల ! అగ్రజులగు భగ్మజభీములుండఁగాఁ గొండిక యగు ఫల్గునునీకె బెండ్లియెట్లు ? అదిగాక నాపచనంబుకతమున నిక్కన్నియకు వీరెపురును బతులుగాని యొక్కరుండు గాకుండు.

ద్రుప— (తనలో) ఈమె యభిప్రాయమే చక్కఁగా బోధపడినది కాదు. ఒక కన్నీయ కైదుగురు పతులెట్లు ? (ప్రకాశముగా) భర్తనందనా !

క. కుంతి యన భర్తములలో

నెంతయుఁ గడు నాటిలేటు నిల్లాలు ఋజు

స్వాంత యిటులానతిచ్చునె ?

యంతర్వాణులకు నిదియు నర్హంబగునె ?

నీవు కొండిక వయ్యను బుద్ధిం గడుఁడెద్దవు, నీ వాక్యంబొండును వేద మొందును గాదు. నీ యభిప్రాయ మెట్టిది ?

భర్త— క. ఇది లోకవిరుద్ధం బని

పదిఁబది చెప్పంగవలె నెపార్థివ ? యైనఁ

దుద కిది యిటు జఱగుటయే

మదిమాకెల్లరకు హితము మాత్రాన్తఃస్థితఁ

అదియును గాక.

క. నామన మెన్నఁడు భర్తృవు

నేమటుట యెఱుంగ దిట్టి యీ నాడెందం

బేమెకొ ? యిప్పట్టునఁ దా

నామోదముచెందె నిట్టులైతీరవలెక.

శువ— (తనలో) భర్తాపరావతారం డనఁదగు నియ్యనఘం దొచ్చెం బుచ్చు రించుట కల్ల. ఇందులకేదో యనివార్యంబగు కారణంబుండక తప్పదు. (ప్రకాశముగా) ఐనచో నమృతమేకాని మనకు మనమై యిందులకు స్వతంత్రించుటకన్న దురూహమగు నీయంశమ్మును గృష్ణద్వైపాయను నీకిం దెల్పి తత్సమ్మతిం గొని యాచరించుట శ్రేయస్కరంబు. కావున నెల్లినేట నట్లొనరింపుదము. నేటికిఁ గొలువు చాలింతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవ ప్రవాసమ్మునఁ దృతీయాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతామైనము.

పాండువప్రవాసము

చతుర్థాంకము

(విదురుఁడు ప్రవేశించును.)

విదురు— (తనలో) అప్పుడే యింద్రప్రస్థపురమునకే వచ్చితిని. (కోపముతో) ఓరీ! దుర్యోధన! పాండువు లనిన నీకింత యనూయ యెందులకురా? నీతండ్రి వారి తండ్రిభాగమును నర్థరాజ్యము వారల కిచ్చెను గాని నీది లేకమును నీయలేదే? నారు దిగ్విజయమొనర్చి రాజనూయము చేసి గనియే కదా నీకీదుఁఖము! (యోజించి) కలహప్రియుఁడగు నారదుని వలన నీముప్పు మాడినది. పాపము! అతఁడేమిచేయును? స్వర్గముఁ ఁడగు పాండుఁడు కొమరునిచే “రాజనూయము చేయింపు” పని యమ్మునివరుం గోరెనట, ఇతరుల యెడ నెట్లయినను నారదుఁడు ఓరి యెడల నుపకారియే కాని యపకారి కాఁడు. కానినో బాంఛాల్కై వీరు పరస్పరముఁ గలహింపకుండ సుంకోపసుందచరిత్రము నుపన్యసించి చక్కని కట్టుబాటు చేయునా? బ్రాహ్మణకార్యాగ్రమై యా కట్టించుక దాటుటచేతనే కదా యర్జునుఁడు తీర్థయాత్ర కరుగవలసెను. అది యను వారలకుపకారకమే యయినది.

ఉ. అందు నులూపి య న్వనిత నంది సుతోదయ మందె మీఁదఁ బాం డ్యేందుకుమారియందుఁ గనియెన్ మఱియొక్క సుపుత్రుని, న్నుభ ద్గిం దుదకు న్వరించి సుతరత్నముఁ గాంచె నొకంటఁ గాదు వా రెందుల కేగినన్ జయమ యేర్పడుఁ బార్థు లజేయు లేరికిన్.

యాగముమా టుట్లుండ మయుఁ డొనర్చిన యా లోకపాలకసభం జూచినదిమొదలు వీనికి మఱింత యనూయ నెచ్చుపెరిగినది. వీనికిఁ దోడ శకుని యొకఁడు; తమ్ముఁడు చెప్పనే యక్కఱలేదు. కర్ణుఁ డొకఁ డుండినను వాఁడు పరాక్రమముచే జయింపవలయుననియె

బోధించును. కాని శకునివలె నైదుగురలోఁ గలహము కల్పింతుమనియు బ్రాపదిని వారలను నెడఁబాపుదమనియు లేనిపోని కుట్రలు పన్నుట కొప్పుకొనఁడు. ఏమైనను నీదుష్టచతుష్టయము కరువంశ మున్నూఁగిం చుట కుడయించినది. ఓహో! కొడుకు దుష్టుడైనను తండ్రి బుద్ధిగఱపి మరల్చవలెనెగాని దుర్మూలతవివేకమునకై తగుదునని నన్నుఁ బాండవులఁ దెచ్చుని యనువుట యెంతబాగుగనోయున్నది.

క. పండుగయో పబ్బంబో

పెండిలియో రాజకార్య విషయమే యకటా!

పాండవుల నేమొగమున

దుండగపుంద్యులమునకుఁ దోడ్కొనిపత్తుక?

నాకృత్యము నే నెఱవేర్చుకొనక తీఱదు. (పరిక్రమించి) అరుగో పాండవులు, తమలోఁ తామేమో చెప్పికొనుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి ప్రకృతము దెలిపెద.

(పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ— (చూచి) తమ్ముడా! పరమపూజ్యుడగు విదురుఁడు కాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు ఎదురుగాఁబోయి తోడ్కొనిరమ్ము.

భీము— (అట్లానరించును)

ధర్మ— (ఆదరముతో)

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రీయుక గడుముదంబున నుండిరె? ధార్తరాష్ట్రులం దెల్లెడ నేమమే కద? యహీనుఁడు లక్ష్మణుఁడొప్పుమీఱునే? సల్లెలితుండు వ్రోణునకు సంతసమే? గుణరాజ తాతకుక మొల్లమె? యెల్లవారికిని మోదమె? నీకు సుఖమ్ము గల్గునే?

విము— అందఱును గుశలముగా నున్నారు.

అ. వె. మీ క నామయందె? మీపుత్రు లేవురు

బ్రాహ్మదేయలకు ముదందె? శౌరి

మేనయల్లుఁ డొప్పుమీఱునే? పాంచాలి

పరమసాధ్వీ కుశలవతియె? తండ్రి!

మిమ్ములనందఱి నొక్కపరిఁ దోడ్కొనిరమ్ముని సుయోధనానుమతం బున వృద్ధరాజు నన్నుం బనిచిన వచ్చితిఁగావున మీరు నానెంట హస్తీ పురమ్మున కరుదెరవలయు

భీము— (తనలో)

తే. గీ. అంపినను దండ్రు యీతని నంపుఁగాక
పల్లభంబని యితఁడిట వచ్చుఁగాక
ఎల్లడు మనమున మనమన్న నేపగించు
కపటి దుర్యోధనుని క్రేరకత్వమెట్లు?

అర్జు— (తనలో)

ఉ. అన్నయొనర్చు జన్నమున కందఱు వచ్చిరి చూచి రంతయున్
మొన్నటిముచ్చటేకద ? మమున్ మరలం బిలిపించు శ్రేణికో
యెన్నఁడు లేని యిట్టి దయ యెక్కడిదో ? ధృతరాష్ట్రనూతి కీ
పన్నిక యెందుకో ? మనము పట్టికదల్చినయట్టు లూఁగెడున్.

నకు— (తనలో)

క. కారణము సెప్పకయె యిటు
లూరక రమ్మనుట కేదియో పేతువు ? ని
స్సారమగు విషయ మేనియు
ధీరుఁడు విదురుండు వచ్చి తెలుపునె యిటకున్ ?

నమా— (తనలో)

తే. గీ. అదరఁగాఁజొచ్చె నెడమకన్నదియఁగాక
మనము చెయినెట్టి కలఁచినమాడ్కి నుండె
నితని యాగమనమ్మున నేదియేని
దొంగగుహసంగంగ వలెనని తోచునాకు.

ధర్మ— (సంశయముతో) ఆర్యా, ఎందులకై యుండునో ?

విను— (తనలో)

తే. గీ. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన నన్నయాజ్ఞ
కన్యభా సంచరించినయట్లు లగును
అట్లు చెప్పనిచో నత్యమడఁగిపోవు
టట్లులుండంగ జగమున నప్పొత్తిష్ట.

కావున సాధ్యమైనంతవట్లు రాజద్రోహము లేకుండ నేమైనను
యథార్థమే వచింపవలయును. (ప్రకాశము) నిమిత్తమున కేమున్నది ?
రాజులు ద్యూతక్రియలు గదా ! అది గాక యపూర్వమైన సభయొకటి
నిర్మింపఁజేసినారు. అదివీరు చూడవలయునట.

పై పాం. ప్ర.

భీమ — (తనలో) సుయోధనుడంత ద్యూతప్రియుడు కాడే ?

అర్జు — (తనలో) ఇక్కడికిఁ దేలినది. ఇది శకునియొక్క ప్రేరణయైయుండును.

నకు — (తనలో) ఇంతటిపని కింతప్రయత్న మెందులకో ?

సహ — (తనలో) ఈద్యూతము తేనెపూసిన కత్తిగాఁ బరిణమింపవచ్చును.

ధర్మ — (తనలో) నాకిది పరమప్రియమే (యోజించి) ఐనను నియ్యక సద్వర్తను లాదరింపఁ దగినది కాదుగదా? (ప్రకాశము) ఆర్యా! సమస్తధర్మ వేది వగు నీకు మాద్యుతలు బోధింపవలయునా ?

ఉ. కుక్కుటపు నృమికములు గొట్టెనాటేళ్ళగుంబులు న్యశం
బక్కుటలేని రాజులకునై యాదయించిన పంతుకన్నను
స్వేక్కునమా దురోదరము వృద్ధవృథం డెటుసమ్మతించెనో ?
యక్కుట ! యింకమాకుఁ దనయం దెటులకొ ధయధక్తు లుండెడికొ.

తే. గీ. చెడ్డపను లాచరించెడి చిన్నవారిఁ
గనికననిరీతి నుండుట చను నొకింత
అంతియేకాని తామయై యాచరింపఁ
జేయుదురె ? కూడదనఁడె గాం గేయుండేని.

విదు — (తనలో) అడిగిన యంశమున కుత్తరమియక తప్పదుగదా ! ఇంను రాజద్రోహమేముండెను ? (యోజించి) ఇట్టి దుష్టరాజునకు ద్రోహ మైనను దోషములేదు. (ప్రకాశము) కుమారా !

ఉ. శాత యొకండె కా దళితత్త్వవిదుండగు దోషిణుఁ డేను 'బృ
ఖ్యాతిపథంబె ? యియ్యది యనర్హ మమాన్యము నిన్నుపంటి ప్ర
జ్ఞాతిశయుల్ దలంపఁ దగినట్టిది కా' దని యెంతచెప్పినకొ
ద్యూతము మానిపించెడి కుతూహల మిందుకలేదు తేనికొకొ.

భీమ — (సంశయముతో) వినోదాగ్రమై యేర్పడినపని కింతవిచార మెందుకు ? ఇది గాక యియ్యది యెట్టిదైనను అనాదిగా రాజులందఱును మన్నించు చునే యున్నారకదా !

అర్జు — వినోదమున కైనను దుష్కృత్యము సమంజసము కాదు. శిష్టాచార మైనను నీతికి భాష్యమైననో నది మాన్యము కానేరదు.

నకు — ఇంతకు నీజూదమువలన సుయోధనుని కుషయోగ మేమో ?

సహ — అదియే. తేలవలయున్నది.

ధర్మ — ఏదో యొకవిధముగా మనల నవమానించుటయే యతనిముఖ్యోద్దేశ్యము.

భీము— అతనికి నెఱవేఱనిదియును ననియే.

అర్జు— ఇతని కీయుద్దేశ మింతలో నెందుకుఁ గలుగవలెనో ?

ఉ. యాగము చూడవచ్చి యట నయ్యయి కృత్యములందుఁ దాన యు
ద్యోగ మెనర్చి యెక్కుడు కుతూహలమున్ గనఁజేసె నింతలో
నీగతి దుష్టాదుండగుట కేమినిమిత్తమొ ? లేక యింతకున్
యాగమె కారణంబొ ? తెలియన్వలె దీనియథార్థ మియ్యెడన్.

విదు— ఇంద్రునందనా ! యథార్థము నీవుకనిపెట్టనే కనిపెట్టితివి. నాచేఁ
గూడ నెందుకుఁజెప్పించెదవు ?

నకు— ఇది నాచే నింతకుమున్నే కనిపెట్టఁబడినది.

తే. గీ. యజ్ఞమున కేగుదెంచె నటన్నమాటె
కాని యాతనిమొగ మించుకయును గళల
నొప్పు దప్పుడె యాతని కుద్భవించె
బాయని యనూయ యదియిట్లు పరిణమించె.

విదు. ఉ. వాడినమోముతోఁ గళకుఁ బాసిన చూపులతో విచారముం
గూడినబుద్ధితో మిగులఁ గుంగిన రేహముతోడ నొక్కెడం
బోఁడిమి దిక్కియన్న కురుముఖుని మాతులఁ దాదరించి యా
బాడయెఱింగి జూదపు విష స్తగించెను విమ్మనొంపఁగన్.

ఇద్దాని వారింప మాపడిన పాటలు భగవంతుని కెఱుక. ఇప్పటికిని
భీష్మద్రోణు లీవిషయమై సంతతమును వృద్ధరాజునకుఁ జెప్పుచునే
యందురు. కానిండు దాని కేమి? భవితవ్యపెట్లయినను మనమయ్యెడ
కరుగుట తప్పనిపని. వారు మనరాక వేచియుందురు.

భగ్గు. తే. గీ. తండ్రి చిన్నప్పుడే పోయెఁ దండ్రియైన
దైవమైనను నింక నాతండగాఁడె
కొమరుఁ డెల్లైన న య్యనఘుండుమాకు
నెన్నఁ డపకారము నొనర్పఁ డింతపక్షకు.

కావున నవశ్యమును దండ్రీయాజ్ఞ నిర్వర్తింతును. (తమ్ములపంకఁదిరిగి)

చ. అలఘుమనీషులార ! మనకందఱ కాతఁడె నేత యాటన్ బో
వలయునె కాని జూదమను వ్యాధిమున న్నిరసింపరాదు ని
గ్మలమతులైనవారు విదురప్రముఖుల్ పలుమంది కల్గినో
గలతఁ ఘటిల్లునే ? యొకటఁ గల్గిననుం దుదిదాఁక నిల్చునే ?

జూదము పదుండు. (చర్యాణసన్నాహ మొనరింపుడు. (నిష్క్రమింతురు)

(అంత ధృతరాష్ట్రుడు భీష్మద్రోణులతోఁ బ్రవేశించును)

భీష్మ— కుమారా ! అంభికేయ ! ఒరులు విన్నను వినకున్నను ధర్మజ్ఞులకు
ధర్మము చెప్పక తప్పదు. కావున,

ఉ. జూద మ దేరికేనియు ననూయ జనింపఁగఁ జేయు దానిచే వా
దనివార్యమా నదియు పంశములకొ గడకొత్తు నూరకే
పో దవమానపుం బని నృపుల్ తలపెట్టఁగ రాదు నీవు దు
ర్యోధనుచందముకొ దెలియవో ? పరికింపవో వానిమిత్రులకొ ?

క. ఈ యప్రతిష్ఠ నీయది
నాయది ద్రోణునిది వినుము నామాట జగ
ద్దేయమగుపనికి విఘ్నము
నేయుట తగ దిట్టిపనికిఁ జేయఁగఁదగదే.

ద్రోణ-ఉ. ఎంతయొ కాలమాయె నిటకే నరుడెంచి తదాదిగా ఋజు
స్వాంతుని ని స్నేఱుంగుదును నక్కట ! యేమననేర్తు ? నేపపుం
జితఘటిల్లె నియ్యదియు శిష్టులకుకొ హిత మానె ? దీనిచే
నంతమునంద రెందఱు ? నలాదుల పంత లెఱుంగమే నృపా ?

అ. నె. అతఁడుఁ బుష్కరుండు నన్నదమ్ముల సుతుల్
గారె ? జూదమనెడి కారణమునఁ
గాదె ? శత్రులైరి కావున జూదంబు
వలని తగులు మనకు వలదు వలదు.

ధృత— (తపలా)

చ. కొమరుని దుష్టచేష్టితము గూడ దటందువో ? వాఁడు నేఁడె ప్రా
ణము లెడఁబాయు వీర లనినం గడు మాన్యులు తండ్రియుకొ నురుం
డమలినచిత్తు లిరువ్వురకు నాపులు నిక్కమ పలుకుమండి రీ
సమయము నాకు నెంతయును సంకటమై కనుపట్టు నక్కటా !

(పరీకాశము)

క. మీరిరువురు విదురుండును
కారవ్యతుఁడుకొ మహా యశస్కరులుండకొ
బో రొడఁగూడునె ? ద్యూత
ప్రారంభమువలన నింత భయమేమిటికొ.

(తెనలో)

ఓహో! ద్యూతప్రియులగు రసికులారా! పాండవులును గౌరవులును
ద్యూతారంభమునకై సభ కరుగుచున్నవారు. చూడ నాసక్తి యున్న
వార లందఱుఁ ద్వరగా రండు.

(అంత విదురుఁడును పాండవులును దుర్యోధన దుశ్శాసన

శకుని కర్మ వికర్షులును బ్రవేశింతురు)

ధర్మ— (ధృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించి)

క. ద్యూతమ్మునకై యే నా

హూతుఁడనై వచ్చితిని మహాన్నతగుణుఁడో

తాతయు గురుఁడును నీవును

నీతెఱుగున కొప్పుకొంటిరే దయకలిమికో ?

దుర్యో— (వారికడ్డమై) ధర్మనందనా !

క. ద్యూతమ్మునందు నీ కతి

చాతుర్యము గలుగుటయును సతతమ్మును సం

ప్రీతిగలుగుటయు నీ యా

హూతికిఁ గారణము లింతయొప్పుదె మనకు ?

ఇం దెవ్వరితోడను విచారింప నక్కఱలేదు. ఇది సుహృద్ద్యూతము
గాని వేటొండు కాదు. నీకు నభిప్రేత మైనయెడలనే యాడుకొందును
లేదేని బలాత్కారము లేదు.

మెదు— సుయోధనా ! ఎందులకేని వృద్ధాసుమతముగాఁ బ్రవర్తించుట
పనికిదా ! అదిగాక,

క. ద్యూతము వేటయుఁ బాసము

నాతి మొదల్ వ్యసనముల ఘనమతులు ప్రాజ్ఞుల్

నీతిపరులు నగు నృపతులు

ప్రీతి విశేషించి తగుల వెఱుతురు కాదే !

కర్ణ— (తనలో) ఇతని కక్కఱలేనిదె కనుపట్టదు. (ప్రకాశము) విశేషించి
తగులదగదు కాని యొకించుక తగులపచ్చునుగదా !

భీష్మ— (కోపముతో) ఓయీ, అంగరాజా ! ధర్మశాస్త్ర ప్రశంసకుఁగూడ
నీవే యుత్తరము చెప్పవలయువా? చక్కఁగా యోజించినచో నీవ్యసనము
నొకట రెంటు దక్క బొత్తిగాఁ దగులనే తగదు.

దుగ్యో— (ప్రీతితో) సఖా! మనకీ ప్రసంగ మెందుకు? నీ పూరకొనుము. ఏమో రాజులకుఁ జరకాలమునుండి వినోదముగా నేర్పడిన విషయము గనుక మనమిందు దిగితిమి. అందులకు ధర్మనందనుండు డంగీకరించెనా మంచిదే, లేనిచో నంతకన్న మంచిది.

ధర్మ— (ఆవేశముతోఁ దనలో)

ఉ. రమ్మని పిల్వఁగాఁబడి భరమ్మగు పూనిక నేగుడెంచి భ
ర్మమ్మని యెల్లరాజులు చిరమ్మ బహుకృతి చూపినట్టి ద్యౌ
తమ్మనయందుఁ దద్దయు హితమ్ముగలాడని పేరుగాంచి నే
నిమ్మెయి వెన్నఁదీయ నగరే? పగ రేగునె యింత మాత్రలో?

(ప్రకాశము) అంగీకరించుటం జేసియే యిటుకు వచ్చితేని. పృథ్వా
మతమ్మున నిరపాయంబగు మార్గమ్మున నిందుఁ బ్రవర్తంతము.

శకు— ద్యౌతమున నింతవ్యసనిని నేనింతపఱకుఁ జూడను. కావుననే యితఁడు మనపన్నిన యురిలోనికి వచ్చియున్నాఁడు.

ఉ. నాదగు నేర్పుకల్పి యమనందనురాజ్యము నెల్లగల్గి యా
మోదముదిక్కియన్న కురుముఖ్యుని కిచ్చి యతండ నేనుగా
నేదెన నన్నె భూమిప్రజ లెల్లరు మెచ్చుకొనంగ మేటి మ
ర్యాదకు నాస్పదుండనయి యందెద నందఁగ రాని సౌఖ్యముల్.

(ప్రకాశముగా)

క. జూదమ్ముకన్న ధనసం

పాదక మగువిద్య గాని పరమానందం

ధృత

బీదగువెద్దియ కానీ

లేదని నీవెఱుంగవే? యీకమే? నృపతీ!

కావున నొండు విచారంబు దక్కి స్థిరచిత్తుండవై యిందుఁ బ్రవర్తింపుము

ధర్మ— (తనలో) ఈకాలపు వాఁడలో నితండు ద్యౌతమునఁ గడుఁ బండితుఁడు.

(ప్రకాశము) గాంధారరాజా! నీవు మధ్యస్థుండవై యిందలి మంచి చెడ్డలను వివరించుచుండుము.

దుగ్యో— (బహుకృతితో) అన్నా! ద్యౌతమున నీకును నాకును హస్తీమత కాంతరమని యే నెఱిగి నాకై ప్రతినిధిగా నీతని నేర్పఱచుకొంటిని.

మధ్యస్థమునకేమి? కాంతనవాదులు పెక్కుండ్రుగలరు.

ధర్మ— (తనలో) శకుని యన మయాద్యౌతకులకుఁడు. నే నితనితో నాడితి

నేని యోడుటయే భుజము. ఇందుపాయ మేమి? ఇట్లగుఁగాక
(ప్రకాశము)

గీ. ద్యూతమన్నను భనమిచ్చు ఖ్యాతీఁదెచ్చు
రెండునుంగూడఁ బోఁగొట్టుచుండు నొకటఁ
దనకుఁదాన యిప్పని నేయఁదగునుగాని
యొకరికై యొండొరులు నేయు టుచితమగునె?

నోని— (తనలో) మొట్టమొదట జూదమే గర్హ్యమనిన భర్తనందనుఁడు
తుదకుఁ దనమయ్యఁడైనటులున్నాఁడు. అక్కటా! యిది యెంతదుర్వ్యస
నము? (కోపముతో) ఛీ! భర్తశాస్త్రములు తగులఁజెట్టినా? ఇట్టి
జూదముగూడఁ బుణ్యప్రదమట. ఇట్టి వాఁతలు వ్రాయువారి నేమన
వచ్చును?

ఆ. నె. ద్యూతమాడువాఁడు వొంగయుఁ గావచ్చు
దొంగ చేయలేని దోషమేది?
దీనిఁదగులువాఁడు దెల్లంబు రెక్కిన
వ్యసనములకుఁబోవువాఁడు కాఁడు.

దుగ్గో— అన్నా! నీకీసందియ మెందుకు?

క. నామేనమామ యోడిన
గ్రామములున్ దేశములును గనకంబును నిం
కేమైన నేనె యనుకొని
యామోదము మీఱ నీకు నర్పణసేతుకొ.

శకు— కాంతేయాగ్రజా! అతఁ డెందుకు? నేను మాత్రము దరిద్రుఁడనను
కొంటివా?

తే. గీ. నాకు రాజ్యంబులేదో? శనంబులేదో?
కామినులారో యశ్వముల్ కరులులేవో?
ఓడుటయె నిక్క మేని నేనొసఁగ లేనె?
యాడఁ గలిగిన నాడు మిట్లదర నేల.

శేషు— ఓహో! ఈదుగ్గార్లుఁడు క్రమముగాఁ బరికొల్పచున్నాఁడే!

కర్ణ— యమనందనా! గారభారరాజు దుగ్గోధనునికై ద్యూతమాడును,
అందునోడిన యభిలమును నాతఁడే భరించును. అట్లుకానిచో నితఁడే
వహించును. అందులకు నీతఁడు వెనుదీసెనేని,

క. నారాజ్యమిత్తు నంతకు
 దీజనిబుణ ముండెనేని దేజమ్మన నీ
 ధారుణి నఖిలము గెల్పియ
 వారణగతి నీకు నొసగువాడ నితనికై.

ఋషి— నూతపుత్రా! యత్తుచక్షురియుల కేర్పడిన విషయమ్మున మనబోటులు
 ధనమొసంగుట యెట్లు? ఒసంగినను వారు గ్రహించుట యెట్లు? అదిగాక

తే. గీ. తనకు నెనయైన ధృతరాష్ట్రతనయుకన్న
 నితని మామ గాంధార స్పృశేందుకన్న
 మిన్నవని ధర్మరాజు నిక మేటికేసి
 యాడునే? ద్యూత మింతయహమ్ముడగునె

ఇది యిట్లుంచుము.

ఉ. ధారుణి గెల్తునంటివి వృధా రుచియింపనివాక్కు లేల యీ
 దారుణపుంబ్రతిజ్ఞ యల ధర్మతనూజుని తమ్ములున్నచో
 నేరు వచింప నేర్తురె? జయింపరె వారలు రాజనూయముకొ
 శూరతమై నొనర్పరె? యనూయ భవత్ప్రముఖుల్ వహింపరె?

శీష్యు— కుమారా! పాంచాలీ పరిణయమునాటి పరాభవమువేని జ్ఞప్తికి
 దెచ్చుకో నేరని యితనిమాటలకు నీకింత కోపమెందుకు?

కర్ణ— (కోపముతో) ఏమీ? నీవు శూరతాప్రసంగము దంభధర్మములు చెప్ప
 టవంటిదే యని యూహించుచుంటివా? (ఏమోయనబోవును)

దుర్యో— (వారించి కోపముతో విదురునిదిక్కి)

క. ఈసుగలవాడవని ని
 న్నొసరిలక జేయ నెంచియును దండెక్కినై
 నేనైచి యూరకొందును
 దాసిపుత్రుండె? యితడు తగడె? జయింపక.

ధృత— (తత్తటపాటుతో) కుమారా! ఎందులకీసభ? ఏమి కరుణచున్నది?
 అంతతో విరమింపుము. విదురుడు సర్వవిధముల ఔద్ధవాడు. నాకన్నను
 నీకు బరమ పూజ్యుడు. అధికప్రసంగము కట్టిపెట్టుము. ప్రకృతము
 చూచుకొనుము. (విదురునిదిక్కి) తమ్ముడా అతడు బాలుడు,
 నేనొకటియు నీవొకటియుఁగాదు. వానిమాటలకు నాతోపాటు నీవును
 సహింపుము.

విదు— సహించకేమి సహించితిని. కాక సహించక చేసెడిదేమి? (జనాంతికముగా) నీహితమే కాక లోకహితముం గోరి నీకొకటి చెప్పుచున్నాడను. దానియందలి యాధార్థ్యమును గ్రహించి పిదప నీచిత్తమువచ్చి నట్లొనరింపుము.

చ. కొమరుఁ డటంచుఁ జూడకుము క్రూరుఁడు వీఁడు నిజంబు రాజవంశము లడఁగింపఁ బుట్టె మది సంశయమున్ దెగఁ గోసి పీఠిమూలము దిగ ద్రావి వీనిని బలాత్కృతిమై వధియింపు మంతతో నమలినమా జగంబు యశమబ్బు నిహంబు బరెంబు నీకగున్.

వీఁడు వోయినను నీకుఁ దొంబదితోమ్మండ్రు కొమరులు గలరు. నేనెందులకో చెప్పితినిని యోజించి యుజ్జేయించితివేని,

ఉ. ఎల్లకుమారులున్ బడుదు రెల్లకులమ్ములు నాశమా జగంబెల్లఁజెడున్ సమస్తమున కీచెడుగే యగుమారకుండు నేఁగల్గ వచింతునే? తుదకుఁ గాలమువచ్చినయప్పు డాపఁగాఁజెల్లునె? యిప్పు డిట్టిపని నేయుము కోయుము వీని కుత్సుకన్.

కర్ణ— (జనాంతికముగా) సఖా! చూచితివా? మీతండ్రి యాదానీపుత్రుని దురుపదెఱ మెట్లు చెవియొగ్గి వినుచున్నాఁడో! ఆబోధించెడి బోధన యెట్టిదియో?

దుర్యో— (జనాంతికము) ఎట్టిదో మనమెఱుంగమా? మన యుద్యమమ్మున కెట్లైన ధింగము కలిగింపుమని, లేదా? నిన్నును నన్నును జంపించి పాండవులకు రాజ్యమిమ్మునయైనను జెప్పఁగలఁడు. ఇం దతని తప్పేమి?

క. ఎంగిళులు మెసపుబానిస

సంగడ మని యెఱిగి వీనిఁ బరమాపునిఁగాఁ

జెంగటికిఁ జేర్చుజనకుని

సంగతికిన్ జగవలయా సంగడికాఁడా!

ఇప్పుడు మనమెవరోడను గలహింపఁగూడదు. “కార్యాధినిక క్షతోగర్వః” అనుట నీ నెఱుంగనిదికాదు. ఎవరేమన్నను నాకై నయింపుము. (ప్రకాశము) ధర్మనందనా! మధ్యమధ్య లేనిపోని ప్రసంగములచేఁ గాలము వృథాయగుచున్నది. నానిమిత్తమై గాలధారరాజా ద్యూతమాడుటకు నీ పంగీకరించితివేని ద్యూతము ప్రారంభమగును; లేదా? నీవతనికి నోడితివని యనుకొందుము.

ధర్మ— (అవేశముతో)

జ. వె. శకుని కెంతయెంత సామర్థ్యమున్నను
నాకు నందొకింత లేకయున్న
నాడఁబూనివచ్చి యవల కూరకపోవు
నంతనీచుఁ డొక్కొక్క! యమనుతుండు.

భీష్మ— (తనలో) ఔరా ! యెంతటినీతిమంతున కెట్టియావేశము గలుగుచున్నది ?

ద్రోణ— (తనలో) ఇప్పు డితఁడు తన్నే తాను గుఱుతించునట్లు తోచుచున్నాడు. పానాసక్తులు నబలా
ధీనులు మృగయులును కొంత యేగినపిదప
మే నెఱుఁగుట కల దకటా !
మానరు జూదరులు దాని మరణముదనుక.

శకు— (తనలో) ఇతఁ డితరు లెన్ని యంతరాయప్రయత్నము లొనర్చినను దుదకు మనకే యనుకూలుఁడైనాడు. ఇంక నాలస్యము చేయరాదు. “అలస్యాదమృతంవిషం” (ప్రకాశము) రాజా ! నీవు నాకన్నను సమర్థుడవే. సంశయమేమి ? ఇవిగోఁబాచికలు. ముందు నీవే మొదలిడుము.

ధర్మ— (పాచికలు పుచ్చుకొనును)

దుర్యోధ— (సంతోషముతో) ఇదిగోఁ బంచెము. (రత్నఖచితములగు మురుగులు తీసి యక్కడ నుంచును)

ధర్మ— (పాచికలు వైచును)

దుశ్శా— (తొందరగాఁజూచి) గెలిపు మనది. (విచారముతో) కాదు కాదు.

ధర్మ— (సంతోషముతో) మరల నొడ్డుఁడు.

శకు— (జనాంతికము) కుమారా ! సంశయింపకుము. మొట్టమొదట సతనికిఁ గెల్పగలిగించుట యెందుల కనుకొంటివి ? మఱింతయాదరము హెచ్చించుటకుఁ జూచు ! ఇది ద్యూతజ్ఞుల రహస్యము.

దుర్యోధ— నారాష్ట్రమును దప్పఁ దక్కిన యావత్తుధనమును నొడ్డితిని.

ధర్మ— నుంచిది. (పంచెమువేయును)

శకు— గెలుపు మాది. పాచిక లిటుతెమ్ము, ఒడ్డుము.

ధర్మ— (అవేశముతో) నా యావద్రాజ్యమును నొడ్డితిని.

శకు— సమ్మతించితిని. (పంచెమువేయును)

విడు— (ధృతరాష్ట్రునితో) అన్నా ! చూచితివా ? నుహ్మద్వ్యూత మెంతవఱకు పచ్చినదో ?

ధృత— (విననియట్లు నటించును)

శుశ్మా— (సంతోషముతో) మామా ! పంచెము మనమే గెల్చితిమి.

శకు— (తనలో) ఇక్కడికి నా మేనల్లుని చింత తీరినది. (ప్రకాశము). ధర్మ నందనా !

క. ఓడితివి సర్వరాజ్యము

నేడికి నొడ్డంగ నేది నీకున్నది ? యిం

కాడుట చాలించెదవో ?

యాడెదవో, యేదియే నుపాయము కలిమిగ ?

ధర్మ— (ఆవేశముతో)

మ. బహుదరోష్ఠధతుఁ డైననీలు ననిలో భంజించియుం జంభకు
న్నిహతుం జేసియు కూరనేనన్యపతి న్నిర్జించి పాండున్ జయా
వహు నోడించి యనేకులగ్ బ్రబలులగ్ వారించి నాచేత నే
సహదేవుం డొనరింపజేసె మఖ మాసత్వాభ్యు నిం దొడ్డితిగ్.

శకు— అట్లుయినచో నిదిగోఁ బంచెము నైచుచున్నాను. (పాచికలు చూచి)
మేమే గెల్చితిమి. ఇంక నేమి యొడ్డెదవు ?

ధర్మ— (ఆవేశముతో)

ఉ. ప్రాకట శౌర్యదర్పులగు బర్బర మాశప దేశవాసులగ్
పీఠక నదల్చి పుష్కరవనీగత దుర్మతులగ్ జయించి దు
గ్ధీకుల దత్తకాదుల హరించి ననుగ్ మఖిగా నొనర్చు ను
శ్లోకు ద్విషద్విషాహినకులు స్నకులుం బణ మిందు నైచితిగ్.

శకు— (పంచెమునైచి చూచి) మేమే గెల్చితిమి. (ఎకసక్కెముగా) రాజా !
సవతితల్లి కొమరు లనియా యేమి మాదోయుల నొడ్డితివి ?

ధర్మ— గాంధార రాజా ! నీ భేడికతాచతుర్యము నే నెఱుంగనిది కాదు.
అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము (ఆవేశముతో)

మ. భగదత్తుగ్ నగభేదిమిత్రు నని సంభావించి కాశ్మీరుఁ బాం
ద్రుఁ గలూతాధిపు క్షుప్తగుత్వుని సుధన్వం బోర నిర్జించి శ్వే

తగిరికుం బొగరేదఁ జేసి మిగులం దర్పించి నాచే ముఖం

బొగ్గిఁ జేయించిన పాద్యుఁడిందుఁ బ్రణమై యున్నాఁడు నాయానతిఁ.

శకు — (మరలఁ బందెమువైచి) రాజా ! మేమే గెల్చితిమి చూచితివా ?

ధర్మ — (ఆవేశముతో)

మ. శిశుపాలుం బశుపాలునిం బలె జిగిసించెం జరాసంధునిం

గృకునిం జేసి వధించె నియ్యనఘుచేఁ గీడ్వడ్డ యుక్కిల నా

వశమే పేర్కొన ? రాజనూయమున కెవ్వఁడయ్యెఁ బ్రేరేపకుం

డశనిప్రాయుఁడు భీమనేనుఁ డిటఁ దా నొక గాక పందెంబొగిన్.

శకు — (పందెమువైచి) ధర్మనందనా ! మాదే గెల్పు.

ధర్మ — (ఆవేశముతో)

చ. తెలిసినమూర్ఖుఁడంచు జగతీతల మెల్లను గేలిసేయ న

పల్లకులునైచి ద్యూతపు నెపమున నెవ్వము గోలుపోవు కా

వలుఁడు యమాత్మజుం డిచటఁ బందెముగా నియమింపఁగాఁబడెన్

దలఁగని దుష్టదైవము కతమ్మున నెమ్మన మాఁప నేరమిన్.

శకు — (పందెమువైచి) ఇదియును మమ్మే గెలిపించినది. (ఎకసక్కెముగా)

ధర్మనందనా !

ఆ. నె. మీకు నేగురకును మిక్కిలి ప్రియురాలు

యాజ్ఞ సీని నొడ్డ కకట ! నీవ

నిన్ను నొడ్డుకొంటి వన్నలినాక్షి ని

జేని యొడ్డు గెలుతువేమొ మరల ?

అట్లొడ్డితివేని మే మింతకుమున్ను గెల్చిన నీ యావత్తు సొత్తును నా
ముగా నై చెదము.

ధర్మ — (యోజించి తనలో) కానిమ్ము చెడ్డకాఁపురమునకు ముప్పేమిటికి
(ప్రకాశము)

చ. పరమ పతివ్రతామణి నపారగుణాకరఁ బొందుపుత్రసం

సరణమహాభీనాక నభిజాత నయోనిభవ నృహాయక.

స్కర ననపద్యలక్షణఁ బ్రసన్నహృదంతర ద్రోవదిన్ దురొ

దరమున నేడు పందెముగ ధర్మతనూభవుఁ డొడ్డినాడహో !

శకు — (పందెమువైచి) ఇదియును మేమే గెల్చితిమి.

(అందఱును నెవ్వెఱుగుపడి చూతురు)

(దుష్టచతుష్టయము సంతోషము నూచించును.)

దుర్యో— (విరురునిదిక్కి) విదురా! నీవుపోయి మాకు దానియైన పాంచాలిఁ దోడ్కొనిరమ్ము. ఇక ముందు తా నొనరించుపనుల నేర్పఱించి మీ యందఱ సమ్ముఖమ్మునను వినిపింపవలయును.

భీము— (కోపము. సూచించును)

పిదు— (మండిపడి) ఓయీ! కురుసంశోధారక!

క. చెడిపోయెదుసమ్మి దుం

దుడుకింతగఁ దగదు సాధ్య వోగిం ది తా నె

క్కడ? నీవెక్కడ? నేనె

క్కడ? రరతమభావ మింతగా నెఱుంగుదువే?

నీ వేమనినను నాకుఁ గోపములేదు గాని యటుజూడుము (భీము నిర్దేశించి)

చ. అతని నెఱుంగుదే? జగమునంతయు నొక్కట మింగిఁజాలు ను
న్మతుఁడకటా! కడుం బసితనంబు నిను న్మలవంత పెట్టి యి
ట్టితులునపుడు న్నజపెడి నైడిపోతివి పార్థలేడ? నీ
మతమున దాస్యము న్నలుపుమా టది యేడ? దురుధ్ధరం బహా!

భృత— (ఎఱుంగనట్లుగా) తమ్ముడా! ఏమి జరిగెను? ఎవరెవ రేమేమి యొడ్డిరి?

పిదు— (అనాకర్షితముగా)

క. మిత్రద్యూతంబని సుచ

రిత్రులఁ బార్థులను బిల్చి వేర్వేరెసి తుదిక

శత్రుత్వము సాధించు న

పాత్రుని నిను దైన మెట్లు పరిపాలించుక?

దుర్యో— (రసలో) ఇతఁడెప్పుడును శత్రుపక్షములోని వాఁడే; మనమితనితోఁ జెప్పనేమాడదు (ప్రకాశము) ఎవఁడురా? అక్కడ.

పార్థిగాని— (ప్రవేశించి) జయము జయము. ఏమియాజ్ఞ?

దుర్యో— ప్రకృతమ్ము తెలిపి ద్రౌపది నియ్యవకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

పార్థి— (నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! మీయాజ్ఞఁ జెప్పఁగా నామె యిట్లనియె.

చుక్కా— ఏమనియెను?

పాశ్చాత్యులు—“భార్యను జూడమం దోడిన మహానుభావుఁ డిప్పుటి కన్నఁడును వినఁ బడఁడు. అయినను దన్నోడి నన్నోడెనో నన్నోడి తన్నోడెనో కనుఁగొని మరలరమ్ము. అప్పుడవసగమైనచో నేను వచ్చెదను” అనియెను.

భర్త— (తలవంచుకొనును)

దుర్యోధను— సరే. ఈధర్మసంఘటనము తానిక్కడికేవచ్చి చెప్పుకొనినచో సభ్యులూ తీర్చెదరు. రమ్మని చెప్పుము పొమ్ము.

పాశ్చాత్యులు— (పోయి మరలవచ్చి) అదిగో నాయమ చనుదెంచి యాకురువృద్ధుల చెనుక నున్నయెడిది.

దుర్యోధను— అక్కడ నెందుకు నిల్వవలెను? ఇక్కడికే రమ్మనుము పొమ్ము.

(పాశ్చాత్యులు— (నిష్క్రమించును.)

దుర్యోధను— (చూచి జనాంతికము) తమ్ముడా వాఁడు భీమసేనునికి వెలుచును గావున

క, నీవరిగి తోడితెమ్ముది

కేవలముం గులటయాటఁ గిల్బిషమని శం

కావిలుడవు కాకు మహా!

యేవురు పతులుండి సాధ్వి యెట్లుగునొక్కో?

దుర్యోధను— (జనాంతికము) అన్నా! ఈపన్నుగడ కుంతి యెందులకుఁ బన్నిన దను కొంటివి? తన్నుఁ గోడ లెప్పుడేని యాత్మేపింప కుండుటకుఁ జూచి! (ప్రకాశము) ఇదిగో తోడితెత్తును. (కొంతపఱకుఁజని తనలో) ఓహో! నన్నుజూచి యెక్కడికోపోవుచున్నదే!

ఉ. ఎక్కడికేగె? దింక మగలేవురు నాకుఁ గలారటంచు బల్

నిక్కెదు విజ్ఞప్తిఁగెదవు నేఁడు మదగ్ధమనైతి వోసి! నీ

కక్కసమెల్లఁ బోనడచుకాలము వచ్చెనులే యిఁకేటికి

తక్కులు? దానినైతిగదా! పనిచేయుము చెప్పినట్లుగక.

లేదేని నీమానప్రాణంబులు దక్కవు. దుశ్శాసనండు చంధశాసనం దిని యెఱింగి మసలు కొనుము.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరలో)

నే నేకవస్త్రస్థు రజస్వలను దూరముగాఁ దొలుతుము. ఇట్టియెడ నేను గురుజన స్థానంబగు నాస్థానంబున కెట్లు ధానయ్యెడిని?

కర్ణ— (దుర్యోధనునితో జనాంతికము) సఖా ! చూచితివా ఎంతలో నెట్లు బాంకు చున్నదో?

దుర్యో— అట్టి బాంకులను మనదుశ్మాసనుఁడు పాటించువాఁడు కాఁడు గదా! వినుము, తగిన యుత్తరమునే చెప్పచున్నాఁడు !

(తెరలో)

అ. వె. ఏకవస్త్రవేమి ? యేకవస్త్రవె యాదు

కాక విగతవస్త్రగావుగాదె ?

దాసి కిన్నివగలు తగవు నీ టక్కరి

తనము మానిరమ్ము తడవు కిపుడు.

(శిరోజములు వట్టుకొని యిడ్చికొనివచ్చును.)

(భీష్మాదులు తలలు వంచికొని విచారింతురు.)

ద్రౌప— (శోకముతో) ఓహో ! కురువృద్ధులారా ! ధర్మనందనుఁడు దైవవశ మ్మున నన్నోడినను నోడుఁగాక. మీయట్టి వివేకులు గలసభలో నన్ను వీడిట్లు పరాధవింపఁజూచి యారకొనుట తగవేకదా?

భీము— (విచారముతో) అన్నా ! ధర్మనందన !

క. ఓడితివి మమ్ము నలుపురఁ

బాడియె వీరేమి మనల బాధింతురు ? పూఁ

బోడిం ద్రోవదిఁ బణమిడి

యాడుదురే ? యెందుఁగలదె ? యవివేక మిటుల్.

|(కోపముతో) ఇయ్యెడల ని న్నేమిచేసినను దోసము లేదు. నీచా హువులు తగులఁజెట్టినఁగాని నా కీ కోపము తీరదు.

అర్జు— (వారించి) అన్నా ! శాంతింపుము.

క. అడెడిది జూడ మందుం.

బాడియెటుల్ తోఁచు ? ధర్మవర్తనుఁ డితఁడే

బాడ జను నదియ ధర్మము

కూడ దనం బాలుసంత కోవిదులమొకో ?

వైక— ఓహో ! సఖాస్థారులారా !

ఉ. అందఱు నాఁడునాండ్లు గలయట్టిరె యిట్టిసభ స్వతీమణిఁ
నిందితఁ జేయఁగానగునె ? నీమలమే ? తినమొక్క యన్నముకా?
బందలకేని యిట్టికృతి పాడియె ? లోకము మెచ్చునే ? యశం
బొందెడి వారికిం బనునొకో ? యిటు లూరక చూచుచుండుటల్.

కర్ణ— కుమారా ! యనేకులు పెద్దలున్నయెడ నీకీ యధికప్రసంగమెందుకు ? ఇంతకునునియ్యదివలెతయైనచో నీవన్నట్టైపునియధర్మమేకావచ్చును. కులటయెడ నెట్టి నీతులతో నవసరమండదు. మిన్నక కూర్చుండుము.

క.క— తండ్రీ ! యిష్టట్ల గరవుల కెదురాడక తప్పకవచ్చుచున్నది.

తే. గీ. ధర్మసూక్ష్మమ్ము లెఱిగెడి ధన్యులన్న
దొరకఁకెక్కడనోకాని, ద్రుపదపుత్ర
కులటయే యనుకొంద మక్కులటకేని
మానవంతు లొప్పుభక్తదా ! మానహాని.

కర్ణ— (కొంచెము కోపముతో) అంతతోఁ జాలింపుము. పుంశ్చికి మానహాని యొకరు చేయుటయెందుకు ? తనంతనే నిద్రించుచున్నది. తెలిసియుఁ దెలియని ప్రచారములు గట్టిపెట్టుము.

దుర్యో— తమ్ముడా ! పాండవులయుఁ బ్రోవదియొక్కయుఁ బట్టమ్ములొలుపుమా.

(పాండవులు తమపైనస్త్రమ్ములుదీసి యొక్కెడ నుంతురు.)

దుశ్శా— (నొ)పది పైటకొంగు పట్టుకోఁబోగా నామె తొలగి చనఁగా నతఁడు నెంటనంటి చీరలాగును)

ద్రౌప.మ. కరుణాదూరత నూరకుండి రయ్యో ! గాంగేయముఖ్యుల్ మహాపరిభావమ్మున కోర్వరామిఁ దలలకొ వత్తుమ్ములోఁ గ్రుక్కి ను
గ్భరదీనశ్శీతి నున్నవారలు యతుల్ రావే ననుంబ్రోవవే !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునికఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా— (తనలో) క్రింద నొకచీరయున్నదే ! (మరల చీరలాగును)

ద్రౌప.మ. తరుణీరత్నముగాదో యాసిరి ప్రమాదంబెప్పుడుకొ జెందనో ?
త్వర నీకుం దగఁజెప్పిపంప దదియే బాగంచు లోనెంచెనో ?
సిరి యమాటలలేమి ? చెల్లెలని యిచ్చుకొంత చింతింపుమా !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునికఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా— (యథాప్రకారముగా నుండుటఁజూచి మరలఁ జీరలాగును.)

ద్రౌప.మ. గిరికేలం భరియించి గోపకుల రక్షింపంగలేదే ? పడికొ
గరిఁ గాపాడఁగలేదే ? చక్రమున నక్రమ్ముకొ విదారించి, ని
స్కూరణాదృష్టిని నన్నుఁ జూడఁ దగవా ? కాపాడవా ? సోదరా !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునికఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా— (కోపముతో) సఖా! చూచితేవా? ఈబంధక చాటేర్యము. వన్నె
పస్త్రము లిమిడ్చి కట్టికొన్నదో!

కర్ణ— ఇది కడువిచిత్రముగానున్నది. (యోజించి) ఇన్ని పస్త్రము లిమిడ్చి
కట్టికొన్నదనుటకుఁ దోచకున్నది.

దుశ్శా— ఓసీ! పంచభర్తృకా!

గీ. ఎపుడుగాని యసత్యము నెఱుంగఁడనుచు
నీదుభర్తను వర్ణింతుగాదె? జనులు
అట్టివానికి భార్యవై యెట్టులంటి?
నేకపస్త్రనటం చిన్ని కోకలుండ.

శీష్ను— (తనలో) ఓహో? ఆపద్బాంధవుడగు శ్రీకృష్ణునిదయ ద్రోవదని
గాపాడినది. (ప్రకాశము)

ఉ. ఎందుకు నేను గల్గి? మఱియెందుకు ద్రోణుడుగల్గి? యక్కటా!
పంద విచిత్రవీర్యజుఁడు పాపి తనూజులఁ గా దనండు వీ
నిం దునుమఁ వలెక; విదురుని న్నను ద్రోణునిఁ గాదటంచు నీ
నిందిత మైనజూద మవినీతుఁడు తా నిటు సమ్మతించునే?
(కత్తి దూసి ధృతరాష్ట్రునిపై కరుగఁబోవ విదురుఁడు వారించును)

ధృత— తమ్ముడా! యేమిజరుగుచున్నది? ఎందుల కా కలకలము?

శీష్ను— (కోపముతో) ఓయీ! నీకుఁ గన్నులు గానరావు గాని చెవులు విస
రావా? పాంచాలి కెట్టుకొన్న మెఱ్ఱ వినియును విననియట్లు నటించు
చున్నావుగా? కానిమ్ము.

కా. పిన్నలో కెద్దలనేకు లున్నసభలోఁ బెండ్లి దుర్మార్గుడై
వన్నె వానియు నుంత చూడ కకటా! పాంచాలి నీరీతిగా
బన్నం బందగఁజేయు నీఖలుని నిర్బంధించి వక్షస్థలం
బు స్నేనై పగిలించి శోణితము నామోదంబుమై దాగిపెదక.

ఈదుశ్శాసను నిట్లు చేయనైతినేని,

క. అధముండ జడుడౌ బూర్వపుఁ
బృథివీకులగతికిఁ దప్పు వెకలిని దుష్ట
ప్రభమానతారమూర్తిని
పృథానీహంతృకుడ నింక వెయ్యేమిటికిక.

పాం. ప్ర. 7

దుశ్యో— (తనలో) అధముడవే కాకున్నచో భార్యకట్టి యవమానము జరుగుచుండ నెందుల కూరకొందువు ? నీమాటట్లుండ నీభార్య యనేకవిధములచే నధమురాలై నదిలే ?

విదు— అన్నా ! యెందుల కిట్లు తెలుగనట్లు నటించెదవు ?

తే. గీ. చెప్పలేదె, వికర్ణుండు ? చెవులు లేనె
అతనిపాటి యోగ్యుండు ధీయుతుండు జ్ఞాని
యాసభ నొకండుగలఁడె ? నీయిష్టమింక
కుదుకులమడంగె జూదంబు జరుపునాఁడె.

నీకొమరుండు దుశ్శాసనుండు దోర్జవదిం బలాత్కరించి చీర లొల్పుచున్నాడు. అందులకు సుయోధనాదులు సంతసించుచున్నారు.

దుశ్శా— (తనలో) అక్కటా ! విప్పి విప్పి విసునెత్తినది. చీరలరాసులు పర్వత పోయములుగా నై నవి ! ఇంక నేమిచేయుదును ?

దౌగప— (దుఃఖముతో) అక్కటా ! ధర్మజ్ఞులారా ! అట్టి ద్రుిపదమహాగాజు నకుఁ బట్టినై పరాక్రమైకధనులగు సోదరులకుఁ దోడఁబుట్టువనై విపక్ష గజవార్యతులగు పాండవులకు ధర్మపత్నినై యేనిట్లు పరిభవం బందుచుండం జూచి మీ రందఱును మిన్నకుండెదరుగా ! ఇది యేమి న్యాయము ? పోనిండు నేను వీరికి దానిసేమి తెల్పుడు ! దానిసేయనుకొండు. అయినచో నిట్టి పరాధవ మొందఁదగిన కార్యమేమి యొనర్చితినీ ?

భీష్మ— (విచారముతో) అమ్మా ! ద్రుపదరాజ నందని !

ఉ. చచ్చినవానిపోల్కెఁ బెలుచక మతివోయిన వానిమాడ్కి నే
నిచ్చటనుంటి, నీశ్వశురుఁ డేమనుకొంటివా ? నాలిమ్రుచ్చు బో
కుచ్చితుఁ డెందుకీవు మముఁ గోరెదు ? ధర్మము చెప్పుమంచు ను
ద్యచ్చరితుండు ధర్మజుఁడు దానిది సెప్పవలెక సతీమణి.

నీ కేమియుం గొదవ రానేరదు. ఇ క్కురువంశ నాశనమ్మునకై యీ దుశోదరం బేర్పడినది.

కర్ణ— (ఎకసక్కెముగా)

తే. గీ. తరుణి ? యమ్మడిగొడ్డుచందమున నిడుమ
లొండవలసెను బతులింద టుంటఁజేసి
ఏమి సార్థక్య మిందఱు హీనులుండి
తగినకూరు నొండొక్కరుఁ దగులుకొనుము.

దుర్యోధ— (విలాసముగాఁ జూచి తనలోడఁ జూపించును)

భీము— ఉ. తోడఁజూపించెదురా దురాత్మ! తులువా! ద్రోహీ! కులఘ్న! జడా!
వెడఁగుం బోక లడంపఁబాలఁడొక్క? యీభీముండు కామానలం
బుడిపింతు నిన్ను మోరిపాపి! గదచే నూరుద్వయంబుం బొడిం
బొడిగాఁజేసినయప్పు డేడ్చెదవులే పాలేప్పది బల్ శేదవై.
(మండిపడి మీఁదికుటుకఁబోవును)

భీష్ము— కుమారా! యిది సమయముగాదు శాంతింపుము.

అర్జు— అన్నయ్యా! శాంతింపుము.

ద్రోణ— కుమారా! పవమాననందన!

క. కురుకులము నశించుటకై
దురూహలు జనించె నిట్లు దోర్బలమునకుం
దఱికాదు ధర్మనందను
మరియాద న్నిలుపుమయ్య! మముఁ గనియైనఁ.

ధృత— (తనలో) అక్కటా! నాకొమరులెంత దుర్మతులైరి? సుహృద్వ్యూత
మెంతవఱకు వచ్చినది? ఇంక నేనెట్లు బి యుపద్రవము వారెంతును?
(యోజించి) ఇట్లగుఁగాక. (ప్రకాశము) నాయనా సుయోధనా! ఏమి
యియాగడము?

ఉ. ఏడులు హెచ్చునక్కొలఁది నేవపుబుద్ధులు నీకు హెచ్చె నా
నాఁడె నశింపఁజేసెదవె? నా కులశీలములెల్ల సుంతమో
మోడక దోర్బది న్నతి నయోనిజ నింత యనాదరింతె? యీ
కూడని చెయ్యు లెట్లు లొడఁగూడెనురా? చనురా దురంతముల్?

క. కడు యోగ్యులైన పాండవు
లిడుమలపాలైరి నీవు హేతువుగ నికే
నుడుగుము దుండగపు న్నడ
పడి పచ్చనికొంప మాపఁ బాడియె పుత్రా!
(పాంచాలిదిక్కి) అమ్మా! దుర్బపదరాజనందని!

క. ఎఱిగియు నెఱుంగని తులువల
దురాత్ములను దుండగులను ద్రోహుల మమ్ము
భరియింపుమమ్మ! నా సుతు
తిరస్కృతికై మఱపుమమ్మ తేకునకలిమిక.

ఈతప్పనకై నీకెయ్యది యిట్లం బయ్యదియ నుడువుము. చేయుటకు
నిచ్చుటకు సంసిద్ధుడనై యున్నాడను.

ద్రావ— అట్లు వర మొసంగెదనేని ధర్మపుత్తుని దాస్యమువలన విముక్తురైయుము. దానిచే నయ్యనఘు కొమరుండగు ప్రతివిందునిఁ గురుకుమారులు దానపుత్రుండని యాక్షేపింపకుండురు.

ధృత— ఇచ్చితిని. మఱియొండు గోరికొనుము.

ద్రావ— ధర్మనందను తమ్ములు తమతమ శస్త్రాదిసాధనములతో దాస్యమువలన విముక్తులగునట్లొనరింపుము.

ధృత— ఇచ్చితిని, మఱియొండు గోరుము.

ద్రావ— ఇంతకన్న తుత్తియనతికి నధికారము లేదుగదా !

ధృత— అమ్మా ! నీయోరిమికి సంతసించితిని. నీవుకోరకున్నను నేనే యిచ్చుచున్నాను. కైకొనుము.

తే. గీ. ద్యూతమున నేడు ధర్మజుండోటువడిన
యెల్లరాజ్యము నొక్కింతయేని మిగుల
కుండ నీకిచ్చితిని మోదమొందుమమ్ము
దుస్సలయొకండు, నీవొండె ? ద్రుపదపుత్రి !

శక్తు— (జనాంతికము) కుమారా !

తే. గీ. ఎంతకష్టించి తెచ్చిన నేమిఫలము ?
నమ్ముచేసె మనపరిశ్రమమ్ము రాజా
కోరికుండఁగ నే యిచ్చె నూర కీతఁ
డొక్కఁడుగఁజియింప గుణియించు నొక్కఁడకట !

దుర్యో— (జనాంతికము) అవును; ఈవృద్ధులమూలమున మన ప్రయత్నములన్నియు నిటులనే యగుచున్నవి. (యోజించి) ఎవరోపుకొన్నను నిందులకు దురభిమానగ్రస్తుండగు భీమసేనుండు మాత్ర మొప్పికొనఁడు.

దుశ్శా— అవును నీ వనినట్లేకాని యొకవేళ నాతఁడును నొప్పికొన్నచో నుపాయమేమి ?

శకు— ఉపాయమున కేమున్నది ? తిరిగియు జూడమని పిలిచిన ధర్మజుండు వెనుతీయువాఁడుకాఁడు. అయ్యెడ నింకొకయుక్తి పన్నుదము.

ఉ. ఓడినవారు కావలన యుండవలె న్నదిరెఱఁడు నేడు లా
కేడతిగూఢపర్తనఘైయిం జరియింపఁగ నొప్పు నయ్యెడక
జాడయ్యెట్లుంగ వచ్చినఁ బునర్వనవాసము గూఢవాసముక
బాడికఁ దప్పకుండ సలుపన్వలె నియ్యది పందె మియ్యెడక.

అని యేర్పఱచి యోటుపఱచి యధవులకుం బంపుదము.

కర్ణ— ఇది కడుఁజక్కనియుపాయమే కాని నన్నడిగితిరా—

ఉ. పోరి జయించి రాజ్యమును బొందుద మయ్యది కీర్తినిచ్చు బెం
పారును దానఁ దేజము సమస్తజగమ్మును మెచ్చు నెవ్వరున్
వోరు మెదల్పులేరు శమనుం డెదులైన నదల్తు గెల్తు ని
వ్వారొక లెక్కయొక్కొక్క ? విలునట్టుట కేమిఫలమ్ము ? భూపరా !

శకు— నీవు చెప్పినది తుట్టతుద కాచరింపఁ దగినది కాని ప్రప్రథమముననే
తగినదికాదు. మనమిప్పు డియ్యోడనుండి యీసంగతులు వింటిమేని వృద్ధ
రాజు కృత్యమునకు సమ్మతించినవార మగుదుము. కావునఁ బోవుదము
పడుండు. (దుప్రచతుప్రయమును వికర్ణఁడును నిష్క్రమింతురు.)

గృత— తండ్రీ ! ధర్మనందిన !

క. నీవు కడు మంచివాఁడవు

కాపలులై నాకొమరులు కావించు పరీ

భావము నైపుము రాజ్యము

ద్రోవది కిచ్చినవరమ్ము తోవన్ గొనుమి.

క. మోఱకులతేప్ప లన్నియు

ధీరులు సయిరింపవలయుఁ దెలియదు తన

కెన్నారలు సెప్పిన వినఁడు కు

మారుఁడు నాకెల్లగుతుల మారకుఁ డయ్యెన్.

ఏమి నేయుదును ? నీవు నాయందుఁ గడుభక్తుండవు. నీ కెగ్గుగల్గెం
గదా ! యని విచారించుచుంటి. నన్నుంజూచి నాకొమరులయెడఁ బగ
దిగఁద్రావి యథాపూర్వకముగ నింద్రప్రస్థపురమునకుం జని రాజ్యం
బేలుకొనుము.

ధర్మ— జనకునాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను.

భీము— (కోపముతో)

మ. కొఱివిం గాల్పుచు నీరమున్ జిలుకు నీక్రూరాత్ము వాడై పుణిక్ |
బరిభావంబు దలంపకే శిరము నూఁపం జెల్లునే ? దీన సం
బరముంగల్గెనె ? యింతదీనదశయే ? భార్యాకృపాసంభృతిన్
స్థిరనేలించు నె ? భీమునేనుఁ డకటా ! సిగ్గేది ధర్మాత్మజాన్.

ఉ. ఉత్తమమధ్యమాధమము లొక్కటికొక్కటి తీసిపోవు నీ
విత్తములం దొకండు తనవృత్తికిఁ గైకొనఁ జెల్లుఁగాక స్త్రీ

విత్తము సత్తముండును వివేకియు నౌ యమనందనుండు దా
నత్తికి నత్తునంత యధమాధముడే ? మృతులైరె? సోదరులో.

అర్జు— అన్నా ! ప్రకృతమీ సూచన యెందుకు ? భార్యకృపచేతనని యేల
యనుకోవలెను ? ఆర్యకృపచేతనని యనుకొందము. భవితవ్య మెట్లుజరు
గునో అట్లే జరుగును. పోవుదము కదుండు. (పాండువులు సతీసమేత
ముగా నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణ— రాజా ! తుదకు మంచిపని చేసితివి. ఈకారణమున నీకులగ్గు
గలుగుఁగాక.

(తెనలో)

దుర్యోధనమహారాజుగారు తండ్రిగారిలో నేదియో యోజించుటకు
వచ్చుచున్నారు గావున సభ్యులందఱును జనుఁడు.

(దోణభీష్మాదులు నిష్క్రమింతురు.)

దుర్యో— (ప్రవేశించి) తండ్రి !

క. నీ కేమి వెట్టి యెత్తెనె ?

యా కోడలియందుఁ బ్రేమ మంతగలమే ?

యేకారణమున రాజ్యం

బా కులటకు ధారవోసి తకటా ! చెపుమా.

భృత— (తనలో) అప్పుడే పోయి యెవరో యీసంగతి వీనికిఁ జెప్పినారే !

) (ప్రకాశము) నాయనా ! ఈయకున్న నా భీమునిముందు మనకు బ్రతుక
వశమటోయీ !

దుర్యో— మంచిది; ఆభీమున కిప్పుడు మాత్రము మంచివారమైతిమా? ఏకారణ
ముననో చిన్నప్పటినుండి మేము పరస్పరవైరులము; అదిగాక,

ఆ. వె. కొఱవి వెట్టి నెత్తి గోఁకొన్నవిధానఁ

బాము నింట నుంచు పగదిఁ బాండు

పుత్రకులను బరమశత్రుల రాజ్యము

నంద యుంచుటెట్లు లర్హ మకట !

భృత— (తనలో) వీఁడెట్లును వృద్ధినిొందువాఁడు కాఁడు. నే నేమి నేతును?

(ప్రకాశము) అప్పటికి నాకుఁ దోచినచందమున వృద్ధసమ్మత మగుగతి
నట్లు చేసితిని; ఈమాటకు నే నన్యథా సంచరింప వీలులేదు. పయిన
నీయిష్టము

చుగోస్-- అట్లయినచో వారల నింకొకపరి జూడంబాడుటకుఁగాఁ బిలిపింపుము.

ధృత— (తనతో) అక్కటా! యేమి చేయుదును? (ప్రకాశము) తిరిగియుం బాంచాలిని బరిధవింపవలయు ననియేనా?

ఉ. అన్నకు నోడి భీముఁడును నర్జునుఁడుగ్ గవలుగ్ సతీమణిన్
బన్నముసేయునడ్డపు మిముఁ బందల నొప్పరికించి రింక వాం
డ్రన్నను గిన్ననుం దలఁప కాగ్రహవృత్తి మెయిగ్ గడంగి మీ
యున్నతి రూపుమాపుదు రహా! యిపు డేటికి జూడ? మాతృజా!

చుగోస్— చేసినపనియే చేయుటకు నేనంత నెట్టివాఁడ ననుకొంటివా యేమి?

క. ధనసంబంధమును స్త్రీ
| జనసంబంధము రాజ్యసంబంధము లే
కనివార్యమైన వేటొక
. పని పణముగఁ జేసి యందు వర్తింతు మొగిల్.

ధృత— అట్లయినచో మాతల్లితో యోజించి పిలిపింతును. ఇప్పటి కీవిచారము కట్టిపెట్టుము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవ ప్రవాసమునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యుని వాక్యము.

పాండువప్రవాసము

పంచమాంకము.

(అంత నొక దాని ప్రవేశించును)

కాసి— (తనలో) నా యొడయురాలగు నూర్వశి యర్జును విడిది కరిగి యతఁ డేమి యొనర్చుచున్నాడో చూచిరమ్మనియెఁ గావున నరసి పోయెద. (పరిక్రమించి యాకాశముఁ జూచి) అప్పుడే భగవంతుఁడగు చంద్రుఁ డుదయించినాఁడు. ఇంక నాలస్య మొనరింపదగదు. (పరిక్రమించి చూచి) అదిగో నర్జునుని యనుచరు లటు పోవుచున్నారు. వారలవలనఁ జెలియకున్న సిదప నాపెం దీసికొనివచ్చెద.

(నిష్క్రమించును)

(అంత నూర్వశి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించును)

శూర్వ— (తనలో) మనోరథము నెఱవేఱుడినా? నెఱవేఱకేమి? ఇందుల కొక నూచన గన్నట్టుచున్నది. ఏమన, ఇంద్రుండు తనకుఁ దానయె “చెలీ నీ పీ రాతిరి నా కొమరు కేళీగృహమున కరుగు” మని యాజ్ఞా పించెఁగదా! (సంతోషముతో) చిరకాలానురక్తనగు నా కిది యెంత యనుకూలమైన యాజ్ఞ! (ప్రకాశము) చెలీ! ఇంక నెంత దూరము పోవలయును?

చెలి— అదిగో నయ్యదియే మాడుగు.

శూర్వ— అట్లయిన నే నియ్యెడ ద్వారముననే యుండెదను గాని నీ పరిగి నారాకం జెప్పుము.

చెలి— అట్లనే యొనరించుచున్నాను. (భవనములోఁ బ్రవేశించుట నభినయించి) అడుగో, నాయెడ శయ్యామాత్ర సహాయుండై యర్జునుఁ డున్న వాఁడు. పోయి విన్నవించెద.

(అంత యాథోక్తముగా నట్లనఁచుచు పోవేళించును)

అర్జు— (తనలో)

క. అన్నలు దమ్ములు సరియను

నున్నారు వనమ్మునందు నొకఁడనయ్యె యే

నిన్నాకమందు నుఖి నై

యున్న ఫలంబేమి ? యెప్పుడో? యేగుటికకా.

‘రేపటఁ దండ్రితోఁ జెప్పి యొప్పించి యాజ్ఞఁగొని వేగమ యన్నకా
జూడఁ బోవలయు.

చెలి— (సమీపించి) మహారాజా ! జయము, జయము. ఊర్వశి యింద్రప్రేరి
తయై వచ్చి ద్వారంబున నిల్చియున్నయది.

అర్జు— (తనలో) ఏమి ? ఇట్టిసమయమున నెందుకు రావలయును ? అందులోఁ
దండ్రీ పేర్కొనకూడ నెందు కుండవలెను ? (ప్రకాశము) ప్రవేశపెట్టుమా

చెలి— చిత్తము. (పరిక్రమించి యూర్వశితో) అమ్మా ! సెలవైనది.

ఊర్వ— నీవరిగి మరల వేకువజామునకు రమ్ము.

చెలి— (నిష్క్రమించును)

ఊర్వ— (ప్రవేశించుట నటించుచు) బేరా ! ఇతని నింతకు మున్నింద్రసింహా
సనంబునఁ జూచినప్పటికన్న నిప్పు డెక్కుఁడు సౌబగు గన్నట్టుచున్నదే?
(యోచించి) కాదు, కాదు. ఇది రాత్రీసమయముగదా ! ఈ ప్రభావము
దానిదియై యుండునా ? అదియును గాదు. స్వతోరమణీయములగు
వస్తువులు క్రమక్రమముగా నాసగోలుపుట సహజమై యున్నది.

అర్జు— (శయ్యడిగ్గి చేతులు జోడించి)

క. కొమరునిపై దయకలిమిని

నమరాధిపుఁడనుపఁ జూడ నరుదెంచిలె ? యో

యమ ! సంతోషమ్ముయ్యెను

శ్రమయేమిటి ? కేన యటకుఁ జనుదేరనొకో ?

ఊర్వ— (తనలో) ఆహా ! యేమి యీ వినయము ! కాని యిందీతఁ డేలాకో
నాపై మాతృభక్తిం గనఁజేయుచున్నట్టున్నాఁడు. (యోచించి) కాదు
కాదు. తన కులదేవతలయందుఁ గల గౌరవాతిశయముచే నిట్టులాడి
యుండనోపును. (సంతయముతో) కొమరునిపై ననుగ్రహ మనఁగా
నేమో ? ఇట్లు వేషపాడకట్టుచున్నది. యౌవనవంతుఁడైన న నాయందలి

పాం. ప్ర. 8

ప్రేమచే వచ్చితివా? యని యతని యాశయమైయుండును. (తలపంకించి) అట్లేయినచో 'ఓయమ' యని యేలసంబోధించును? (యోజించి) సంబోధించుటకేమి? ఇది గౌరవార్థము కావచ్చును. ఏనను వావి పరుసలతో వేష్యలకేమి యవసరము? ఇతఁడు నన్ను ప్రభుముగాఁ గామించి యేయున్నాఁడు, లేనిచో నిట్టి సమయమున నొంటరిగానున్న తనయొద్దకు వచ్చుట కేల యంగీకరించును? ఇదిగాక "నే నే నీ గృహస్థునకు రాదలంచి యున్నాఁడ" నని యెంచుకుఁ జెప్పవలయును? అయినను గొంచెము మాటలాడిన పిదపఁగాని నిశ్చయము తెలియదు. (ప్రకాశము) కుమారా! (నాలుక కఱచుకొని తనలో) అక్కటా! నేనుగూడ సందిగ్ధార్థముగనే సంబోధించితినే! (ధర్మముతో) కానిమ్ము; అతఁడు మార్పుఁ డాయేమి? ఈశబ్దము యావసవంతునే న్యాయముగా బోధించునని తెలియకపోదు (ప్రకాశము) కుమారా!

ఆ. గీ. వ్యాసుఁడిచ్చిన మంత్రమ్ము పఠనచేసి
యమ్ముహదేవు నారాధన మ్మొసర్చి
పాశుపతమును నైకొని స్వర్గలోక
మరుగుఁడంచుటచే ధన్యురాలనైతి.

అర్జు— (వివయముగా)

తే. గీ. జన్మములుచేసి తపములు సల్పిగాని
పాండవారాని యీలోకమునకుఁ దండ్ర
యనుమతిజేసి వచ్చితి ననక యిట్లు
తాఱుమాఱుగఁబల్కు తెంతయును వింత.

ఉర్వ— రాజాగ్రణీ! నాయభిప్రాయ మిది.

క. స్మరనుండరుండనై ని
ర్జర నాథునికన్న మేటిశౌర్యమున కా
కరమగు నీపరిచయము
బొరసిన లోకమ్ము స్వర్గమున కధికంబా.

ఉ. కావలలైన కారవులకారణమై వనవాస మబ్బె మీ
కేపురకుఁ సతీమణికి, నియ్యది మికతికష్ట మైనను
భావుకమయ్యె మాకుఁ గనుపండువుగా నినుఁ జూచుభాగ్య మా
ఘావగఁగాక కల్గునె? మహేంద్రుఁడు మేమును నీకు లక్ష్యమే.

అర్జు— (తనలో) శ్రుపెన్నావైఖరిం జూడ నేదోవిధమున బాడకట్టుచున్నది.
ఇంతకు నియ్యడకు రాగత మేమైయుండునో? (యోజించి) చూచుటకే

యైన నిశ్శివేశ నేలరావలయును ? ఇది తగదనిచెప్పి యవ్వలకుం బంపుదునా ? (సంశయించి) తగ దని చెప్పట కిప్పటికీమే చేసిన యకృత్యమేమున్నది ? ఇట్లగుగాక (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. ప్రొద్దు వోవుచు నున్నది పురుషులెవరు
వెంటలేకుండ వచ్చితి వొంటి నింటి
కరుగఁగావలె గాఁబోలుఁ దరుణిగూడ
నింతవఱకునురాదు నీవిపుడ చనుము.

ఈర్వ— (తనలో) ఇతని గాంభీర్యము కడుక్లాఘనీయము. వలచినచో నిట్టివానినే వలపవలయును. (లేని కోపముతో)

ఉ. పచ్చినకార్య మేమనవు భావ మొకింతయుఁ దేలనీవు నా
కచ్చెరు వయ్యెఁ బూరుపుల కక్కట ! యింతటి ధైర్యముండునే ?
మెచ్చఁగవచ్చు నిన్ను వినుమీ వచియిం చెద నాకునేనయ్యె
నచ్చిమనంబు నీకడకు నన్నిటఁదెచ్చె నికేడ కేగెదన్

తే. గీ. నారదాదులవలన నీ నామరూప
మలను. వినివిని దర్శనమ్మునకు రాఁగ
నెడనువేచుచునుండ నదృష్టమిట్లు
తనకుఁ దానయి పండె నుదారచరిత !

అర్జు— (తనలో) ఓహో ! యీమె తుదకుఁ దనభావము స్పష్టపఱచినది. కాదు కాదు. మొదటినుండియుఁ బ్రతిపదమునను సత్కవి కవితారచనంబోలె నేదో యొకవిధమునఁ బ్రకృతమును నూచించుచునేయున్నది. ఇంద్రునకు నుంపుడుకత్తెయగుటచే నీపె నాకుఁ బరమపూజ్యురాలును దల్లివంటిదియును గావున నిందుల కంగీకరించుట యిహపరలోకదూష్యము. (ప్రకాశము)

చ. తెలిసె భవన్మనోరథము దేవవిలాసిని ! నీకు నేతయౌ
నలఘుఁడు నాకుఁ దండ్రయగునప్పుడు తల్లివినీవుకావె ? యి
ప్పులుకులువిన్న నెవ్వరును బాపమటంచును రోయ రొక్క ? నీ
తలఁ పనమంజసం బగుఁగదా ? పగదానవె లేకయుండినన్ ?

ఇదిగాక మావంశజుండగు పురూరవునకు నీవు కొంతకాలమ్ము భార్య పని విందు. దానంటేసి నాకుఁ బరమపూజ్యురాల వగు నవ్యవుకదా ! కావున నాయొడ నాగ్రహింపక యీతలఁపుడిగి నన్ననుగ్రహింపుము.

ఈర్వ— (తనలో) ఓహో ! మొదటనే యీతఁడిట్టి యభిప్రాయమును నూచించినాడు. నేనే పొరఁబడితిని. కానిమ్ము ఈయంశమున కుత్తరము

చెప్పలేకపోదునా? (ప్రకాశము) రసికవరా! ఈమాత్రమే యుగము
నేను నిన్ను గామించితి ననుకొంటివా?

తే. గీ. భూమిలోకపు మాజాతి భామినులక
వావివరుసలతో ననావశ్యకంబు
స్వర్గముననున్న మాకివి చాగుటెట్లు?
పల్లెనే లేని కట్టెట్లు పట్టనముల?

ఇదియట్లుంచుము. రణనిహతులకు స్వర్గంబు నియతమని నీవే యుగనిధి
కాదుగదా!

మ. | ధృతరాష్ట్రాత్మజ లొక్కనూర్గురు భవత్తేజోనలంబందు నా
హుతి గాఁబోదురు నేటరేపట, సమాయోగంబు మాతోడ నా
శతముకా గాంచకయున్నె? వారితనుజుల్ సంబంధ మా మీఁదటకా
బ్రతిక్షేధించురె? నేడె పుట్టినదొకో? స్వర్గంబు రాజోత్తమా!

అర్జు— పితృ ప్రేయసీ! నీవువచ్చించిన సమాధాన మియ్యెడల సరిపడదు.

క. దేహాంతరమ్మునం దీ
యూహలు జనియింపకుండు టొప్పును నొకఁడొ
దేహమ్మున నీకృత్యం
బాహా! యంగీకరించునా యెవఁడేనికా?

శూర్య— (సంతోషముతో) త్రోవలోనికి వచ్చితివి.

తే. గీ. అన్నదమ్ములరగు మీకు నైదుగురికి
ద్రోపది యొకతేకడ భార్య? యీవివేక
మచట నేమాయె? జ్యేష్ఠునిల్లాలు కాక
తండ్రి యుంపుడుకత్తెయే తల్లియగునె?

“పితృసమో జ్యేష్ఠ” యనుట నీకు నేను జెప్పవలయునా?

అర్జు— (తనలో) ఈప్రశ్నమునకుఁ దగిన సమాధానమేలేదు. అయిన నిట్లుగఁ
గాక. (ప్రకాశము) అయ్యది మాతృశాసనమ్మునను గృష్ణదైవపాయనుని
యనుమతమ్మునను బూర్వజన్మ సంస్కారవిశేషవశమ్మునను శిష్టసమ్మతం
బయ్యె, దాని నుదాహరణంబుగఁ గైకొని మనమేకా దింక నెవ్వరును
బ్రవతికాంపరు. ప్రవతికాంపను గూడదు.

శూర్య— (సంతోషముతో) మరలఁ ద్రోవలోనికి వచ్చితివి. ఇయ్యది పితృ
శాసనమ్ము, నీతిప్రదాయజ్ఞుడేనినో నాకెంత యనురాగమున్నను నింత
భారాభిముగ నేను రాఁగలుగుచునా? ఇంక నీ కేమిసభిషిము?

అర్జు — (తనలో) ఎక్కడి కక్కడికి నేనో యొక దురుద్ధరమను యుక్తి చెప్పుచున్నది. వేశ్యలనఁ జతురిమకుఁ బుట్టినిండ్లుకదా !

క. పర దేశము లరయుట థీ
వర మైతియు రాజసభల వర్తించుట శా
స్త్రురసము లెఱుంగుట వేశ్యా
పరిచితియను నైదుగల్గువాఁడు చతురుఁడౌ.

‘ అని చాతుర్య సంపాదన సామగ్రిలో వీరల పరిచయమునుగూడఁ బెద్దలు బరిగణించి యున్నారు. అందులో దేవవేశ్య ! ఈమె కెనరుత్తరము చెప్పఁగలరు! ఎట్లేని యావిషయమునుండిమాత్రము తప్పించుకొవలెను. (ప్రకాశము)

ఆ. నె. తండ్రియాజ్ఞగనుక తప్పదు నీకంటి
వింధ్రుఁ డిట్టియాజ్ఞ యిడెన యనుము
అమరవరులదైన యాచారమునుబట్టి
యేను మానవుండ నెట్లు నడతు ?

ఊర్వ — ఇంద్రునందనా ! నీవు మానవుఁడవని నీలో నీవనుకొనవలసినదేకాని యొరులు విశ్వసించరు. మానవమాత్రుఁడవు కావనుటకుఁ బ్రమాణం బింద్రునందనుఁడవగుట యొక్కటియే కాదు.

నీ. అంగారపర్ణుని నవలీలమై జయిం
పగ నేర్పుపెట్టులో ? మమజుఁడొకఁడు
అమరేంద్రు నిర్జించి యగ్నిచే ఖాండవం
బేర్పింపనేర్పునే ? యితరుఁడేని
మాయాకిరాతు సుమానాఘు నిర్జింపఁ
దర మెట్టులగు ? నొక్క నరవరునకు
మేనితో స్వర్గంబు రానేర్పునే ? యెట్టి
ఘనతపశ్శాలియా మమజుఁడేని
ఇంక నెన్నేనియును గలవీవు నరుఁడ
వింతుకయుఁ గావయమఁదెల్ప హేతువులు న
రుండనెడిపేరు నీకు నొక్కండు మాత్ర
మున్నదది నేతిబీరకాయన్న పగిది.

లేదా, అయ్యది నీవు పూర్వజన్మంబున నరనారాయణులలో నరుండవగుటఁజేసి కలిగిన పేరు కావచ్చును. ఆ నరనారాయణులు దేవతలకన్నగడు నధికులు. నన్ను, ఆ నారాయణునియొకదా తన యూహవునుండి సభినమేతముగ నిచ్చామూత్రముగ సృష్టించె. దానం జేసియే

యే నూర్వశ్యమైతి. అయ్యా హేతువుల నిరసలలోనివాడవే యగో
టచే స్వర్గలోకాచారములంబట్టి చరించుట కే యభ్యంతరమును నుండును.
కావున నోండుఁజారంబుదక్కి నన్ను మన్నింపుము. మదనుండు కాల
హరణమునకు నోర్చువాడు కాడని పరేంగితజ్ఞులను జేఱి చెప్ప
వలయునా ?

అర్జు— (తనలో) ఓహో ! తుడకు సుతిమించుచున్నది (యోజించి) కాని
యీమెయే నాకొక యుక్తికి దోషఁజూపినది. దానిచే నిరుత్తరయగు
గాక (ప్రకాశము) జనకమనోహరిణీ !

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ! నారాయణోరూఢునఁ
దరుణిఁ నిన్ను ను గూఁతురం చెఱిఁగియుం ధర్మంబు వోనాడి ముం
దరయఁ జాలక కైకొనఁగఁగఁడె కంసారాతి నీతండ్రి ? ము
క్కురుఁ డీతండ్రిని గేలినేయరె పృజల్ ? కామాంధతల్ మాడునే ?

కౌర్య— (నవ్వుచు) ఇందులకా నీవు జంకుచుంటివి ? కృష్ణుఁడు తనచర్యలు
నిర్దుష్టములై నవ్వడుకదా నిన్ను నవ్వవలయును. అతఁడు నాకుఁ దండ్రి
యే యైనను బ్రసంగవశమునఁ జెప్పవలసివచ్చినది.

తే. గీ. గొల్లయిల్లండ్రకెల్లను గుత్తఁకాడు
దేవకీనందనుం డందు వావివరుస
లిట్లువెదకిన సరిపడుటెట్టు ? లింత
యేల ? రాధకు నతనికి నేమివావి ?

అది యట్లుండనిమ్ము. అనేకములుగా వావులున్నప్పు డందులోఁ
బ్రకృత మనుకూలించు వావిఁజూచుకొవలెను. ఒక తల్లివావిగాని చెల్లెలి
వావిగాని వచ్చినచోఁ బరిత్యజింతురుగాని మీ మానవులైన నిట్టియెడ
నిశ్చేధింపరు. ప్రకృతము నీవు చూపిన కూఁతువావి బొత్తిగాఁ దప్పులేదు
“కూఁతువావి కూర్చవచ్చు” ననికదా ? పెద్దలందురు. ఇవి యన్నియు
నిట్లుంచుము.

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ! నారాయణుం డిందుగ్గి సో
దరుఁడౌ టీవు నెఱింగినట్టిదె మదిఁ దర్కింపు మేమాదు ? ఓ
వరుస న్ముద్దుమఱిది నైతివినుమీ ! వావుల్ విచారింప కా
దరముఁ జూపుము కౌఁగిలింపుము మరుఁ దండ్రింపు మొండేటికిఁ.

(అని బలత్కారముఁగా గౌఁగిలింపఁబోవును)

అర్జు— (తొలఁగి కొపముతో)

అ. వ. ఈత్రు దేవదేవ్య చెంతయు జాణవు
నీకు నుత్తరంబు నేనుకెప్పఁ

జాలువాడనే ? విచారంబు దక్కుము
చనుము నిన్ను నేను సమ్యక్తింప.

ఊర్వ— (కోపముతోఁ దనలో) అక్కటా ! యీతండు వృథాగా నన్న సమా
నించివాడే !

ఉ. తా నయి కోరుటన్న గడు దప్పిదమాగద ' వారకాంత కెం
దేనియు నద్దియుక గలిగినేని " పెబా " సనిపించుకొన్న మే
తా నది యట్లుగాక యిటులైన నను వేటికక జెప్పనన్నదే ?
లేనిది లేకయుండు సరిలేనటు నప్పుటయుక దటసనా.

ఇంతయమానము నేనెట్లు పైరింతును ? (ప్రకాశము కోసముతో)
ఏమి, నన్న సమానిం చెనపుగా ? ఇదిగో డీనికింబగిన శాప మనుభవించువు—
లే. గీ. ఏనునిజుగ నిను రింతు నేని

ఇదియు శాస్త్రవిరహమై పొడలదేని
సుగపతియు నిట సమ్మతిమాపేనేని;
శాపమిది గైకొనుము నపుం కుండవగును.
(దిగ్గున లేచిపోవును)

అర్జు— (తనలో)

అ. న. శాప మిచ్చుగాక చనుగాక యిందుని
తోడఁ జెప్పుగాక తోయజాక్షి
యతండు నన్ను శిక్షయైనఁజేయునుగాక
యిట్టి కానిలపు లెట్లు తగును ?

(అంత నిందుడు ప)వేళించును.)

ఇంద్రు— (కాగిలించికొని) తండ్రీ ! నీ యింద్రియజయమునకు మెచ్చితిని.
ఊర్వశి యొసఁగిన శాపంబు నీకు నజ్ఞాతవాసమున నొకవత్సరం బుపకా
గమై పరిణమించుగాక.

అర్జు— (ఆశ్చర్యముతో) తండ్రీ ! నీ కీసింగతి యప్పుడే యెట్లు తెలిసినది ?

ఇందు— నే నియ్యెడనే గూఢముగానుండి మీ యిరువుర సంభాషణములును
వినుచున్నవాడ. నీయంతవానిని నేను మునులయందేని జూడలేదు, నీ
యట్టి జితేంద్రియునకు సాధింపరాని పని యుండును. కావున,

క. ఘోరుల నివార కవచుల
దారుణసంగ్రామమున విదారింపుము నీ
కారణమున దేవతలకు
భూరిసుఖములు లభించు పుత్రక ! యింక

అదే ప్రభాతంబగుచున్నది. ప్రాగ్నికాంగనాముఖసరోజాగ్నిశిఖా
విశేషకంబుపగిది భాస్కరుఁ డుదయించు చున్నాఁడు. మన మియ్యెడ
సురనదికిం జని యయ్యెడఁ గృతస్నానము కావలయు. పదఁపడి నీకు
మఱిగొన్ని యస్త్రములు పడేశింప నవసరమై యున్నది.

అద్భుతముగా— (వినయముగా)

తే. గీ. తండ్రీ! నీయాజ్ఞ కన్యభాదలఁచు నన్ను
నించుక త్నమించి దయ నెలవిచ్చి పంపు
మన్న నారాకఁగోరుచు ననుపదంబు
చింతగొనుచుండు నేనటఁ జేరవలయు.

అందు— (ధ్యానించుట నటించి) తండ్రీ!

క. నీయన్నయు నీతమ్ములుఁ
దోయజపత్రాక్షి ద్రుపదు దుహితయు మీకున్
శ్రేయస్కరుండు ధామ్యుఁడు
నీయెల్లరు గుళలులింత యెఱుంగఁగనయ్యెన్.

మఱియు నీ దివ్యాస్త్రలాభంబు వ్యాసునివలన విని ధృతరాష్ట్రులు
మిక్కిలిగ ననూయాగ్రస్తులై వందురుచున్నవారు. నేఁట కేవల
నీసేమంబు రోమశునివశంబున నీయన్నకడ కంపుదు. అమృతముని
శ్రేణమున నీయన్న శ్రేయస్కావియై తీర్థయాత్రం బొనరించి పడం
పడి గంధమాదనంబున సలీయును రానును దమ్ములును నీరాకకై రోమశు
నాదేశమున వేచియుందురు. అయ్యెడ నీవు వారలఁ గలసికొందువు
గాక. ఇప్పటికీ యుద్యమం బుడుగుము. నాచెంట రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు
పాండవ పురాణమునఁ బంచమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యము

పాండు వప్రవాసము

వ. స్థాంకము.

(అంత ధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య— (తనలో) వేటకుఁ బోవుచుఁ బాండువులు నన్ను ద్రుపదపుత్రిం గాపాడుటకై నియోగించిరి. అత్యావశ్యక మగుటచే దేవార్చనకై కుసుమంబులు తెచ్చుకొన నింతదవ్వు వచ్చితిని. వచ్చి యప్పుడే చాల నేపైనది. ఇక నిటఁ దడయఁదగదు. తఱచుగా దుష్టులు సంఘరించు చుండు నియ్యడవిలో స్త్రీల నొంటిగా డించుట భావ్యముగాదు. కావున నుటజమునకే పోవుదును. (పరిక్రమించి చూచి) అదిగో! పాంచాలి లోన నెవరికో యాతిధ్య మొసఁగుచున్నది. ఇతఁ డెవఁడో రాజన్యఁడగు గాఁ దోచుచున్నాఁడు.

(పాఱజూచి) వీఁడా? వీఁడు పరమదుర్మార్గుఁడగు దుర్యోధనుని బావ. దౌర్మార్గ్యమున వానికన్న నేడాకు లెక్కువ చదివినవాఁడు. వీఁ డియ్యెడకు రాఁ గతమేమో? వీనివలన నేదేని యుపద్రవము రాదు గదా? అట్లయిన శుద్ధ శాస్త్రియుఁడను; అసమర్థుఁడను నేనేమి చేయఁ గలను? కావునఁ ద్వరగాఁజని పాండువుల వెదకి తీసికొని వచ్చెదను. వారును నీవఱకు వచ్చుచునేయుందురు.

(నిష్క్రమించును)

(ఇది విష్ణుంభము)

(అంత ద్రౌపదియు సైంధవుఁడను యథోక్తముగాఁ బ్రవేశింతురు)

ద్రౌప— అన్నా! అదిగో! పాద్యము. కాళ్ళు గడిగికొని యా కృష్ణాజనంబునఁ గూర్చుండుము.

పాం. ప్ర. 9

పైంధ— (కూర్చుండి) అక్కటా! యింత నుందరిని నే నెందును జూడలేదు.

క. కొమరులఁ గనినను నీసతి

కొమరించుకయేని జనక కొండొక హెచ్చె

నుమబాటు బాణమో? లే

కమరాధిపు వజ్రమో? యహా మోహినియో!

ద్రౌపది— అన్నా! పూజ్యులగు గాంధారి ధృతరాష్ట్రులకుఁ గుశలమకద? నీ నెందుండి యెటు కరుగుచుంటివి?

పైంధ— (విలాసముతో) ఆ! అందఱును గుశలముగా నున్నారు. నేను సాల్వకన్యం బెండ్లియాడుటకై పోవుచుంటిని గాని,

ఉ. నీరజవత్రసేత్ర! విను, నిజ గనుగొన్నది యాదిగా మనో
ధీరత బొత్తుగాఁ జెడియెఁ దెంపున నేనిక సాల్వకన్యకై
యేరహి బోవనేర్తు? జననీయపు నీదగు తక్కు బెక్కులం
భోరుహముం ద్యజించి యెటు పోగలుగుకొ ధ్రుమరంబు కోమలీ?

నిన్ను నొదవులన కాంచి నా పడినపాట్లు వినినచో నీవు కరుణించక
పోవని నా నమ్మకము.

చ. నినుఁ గనుగొంటి నెమ్మనము నీఱుని పోయెను నానవాలు ప
ట్ట నెఱుంగనైతి చెంటనె తటాలున నాచెలిఁ గోటికాన్యునికొ
బనిచితిఁ జూచితేగద! యబద్ధ మొకింతయులేదు నమ్ముమా
తనివలనకొ నమస్తమును దన్ని యెఱింగితి ధైర్య మందితికొ.

తే. గీ. జూదమున నాలిఁ గోల్పోయి సాబగుదక్కి

1 | యడవులందున్న నిర్భాగ్యులైన పాండ
వుల తలోదరియే కదా? పలచి నేను
రమ్మనిన రాదె? యను నమ్మకమ్ముగలిగె.

అక్కటా! నీవంటి కులుకులాడికి భగవంతుఁడు — కాదు కాదు,
దుర్గయులగు పాండవు లెన్నిపాట్లు దెచ్చిపెట్టిరి?

ఉ. నీపతికన్యనుకొ గలఁడె నీచుఁడు? ప్రప్రథమంబు జూదమం
దాపదగాంచియుకొ మరల నాడుట కేమనినమ్మతించె? నీ
కై పలుపాటులకొ బడి నయమ్మున మామకుఁ జెప్పి నేన మ
మిక్కి, పరమార్థబుద్ధిమెయి నీయఁగఁజేసితి మున్ను రాజ్యముకొ.

నీకై యప్పుడు నేను బడిన పాటులన్నియుం జెప్పవేల? ఎందుల
కేని నీసౌందర్యము ముఖ్యకారణము.

నీ. దుర్బోధనుని కేమి దుక్కాసనుని కేమి
 ధార్తరాష్ట్రులకు నందఱకు కేమి
 కర్ణుని కేమి యాగాంధారపతి కేమి
 నాకేమి నిక్కమ్ము నమ్ము మబల!
 లేదు కోపమ్ము నీమీద లేశమ్మును;
 నినుభాగ్యగాఁగొను మనమెకాని
 కొన్నవట్టుకొని నికా గొలుపునకీడ్చుట
 కోకలాల్పుట తొడఁగూరుచుండు

లే. గీ. మనుట యన్యుని పరియింపుమనుట మొదలు
 సకలకృత్యమ్ములును సంజ్ఞలకట! యెఱుంగ
 వైతి వింతకు నరసికు లల్లవారు
 నే నొనర్చితినే యిట్టి నీచకృతులు ?

తటస్థించిన రహస్యమ్మున నామనంబు నీకుఁ దెల్పిన నీవు సమ్మతించు
 పక మానవని వేచుచుండ నేటికి భగవంతుండు మన కనుకూలుం డయ్యె
 నిఁకఁ దడయకుము. లెమ్ము. అదియె నాసేన, పోయి నీవు రథమ్ము
 నెక్కుము. నేను నీ వెనుచెంట పచ్చుచున్నాఁడను.

దౌప— (తనలో) అక్కటా! దైవమా! యీ యడవింబడి యాకలములు తిని
 జీవించుటకును నీ వోర్వలేకపోతివా? ఈ దుర్మార్గు నిక్కడి కెట్లు తెచ్చి
 తివి? (నలుదెసలు పరికించి) ఒకరుగాకున్న నొకరేని సమయమునకు
 రాకున్నారు. అయ్యో! ధామ్యు లెక్కడికేగిరో, యేమిగతి? హా!
 కృష్ణా! ఆపద్బాంధవా! నీవు మున్న నా కొనర్చిన మేలు నేను మఱవ
 లేదు. మరల నీ చెల్లెలిఁ గాపాడఁదగు సమయము వచ్చినది. వీనిని
 వధియింపుము! లేదా! ముబుద్ధి నేని బ్రసాదింపుము. (యోజించి) విధిగా
 వీని కీపాటికి మంచిబుద్ధి కలుగవచ్చును. భగవంతుండు తలచినచో
 నొకటి దుర్లభమా? (పెదవివిఱచి) తక్కిన వేవియును దుర్లభములు కావు
 కాని దుష్టులకుమాత్రము మంచిబుద్ధిని భగవంతుండును గలగఁజేయలేడు.
 అయినను నిట్లు చెప్పి చూతును. (ప్రకాశముగా) అన్నా! నీవు కారవ
 భగినియగు దుస్సలకు భర్తవుకాన నాకు సోదరుడవు. అట్టిచోఁ దగవు
 విడిచి నన్ను మోహింపఁ దగునా? నీవు సమస్త ధర్మమ్ము లెఱింగిన
 వాడవే. ఐనను బ్రమాదవశంబున నిట్టిపనికిఁ బూనితివి. దానికేమి?
 యెఱుంగక చేసిన దోషమును భగవంతుండును లెక్కింపఁడు. ఇక నేని
 నాయెడ నొండు తలం పుడిగి వేటఁబోయిన నీ బావలు వచ్చుదనుక

నియ్యెడ నుండి వారు తెచ్చిన మృదుమధురమాంసముల సేనాసమేతముగ విందుగడిచి పాత వీడ్కొలుప నరుగుదువుగాక.

సోధ— (తనలో) పయికిట్లు చెప్పుమన్నను నీమెకు నాయం దనురాగము లేకపోలేదు. కానిచో విందుగడిచిపొమ్మని యెందుల కనవలెను. ఇట్టమే లేనిచో నన్ను బరుష భాషణముల నిందింపకుండునే? ఇంక నీమె విధిగాఁ దక్కినదియే కాని యెందుకో జాలమొనరించుచున్నది ఇంతలో బాండవులు వత్తురేమో? (ధైర్యముతో) నత్తురుగాక, చిరకాలమునుండి యన్నవస్త్రములు లేక యాకలములు దినుచున్నవారు నన్నేమి చేయఁగలరు? నేను నై న్యసమేతుండ, వార లేకాకులు. అయినను సంతపటకు రాకుండఁగ నే యీమెం దీసికొని పోవుట కడు మంచిది. (ప్రకాశము) మోహనాంగీ! విందుగడిచి పొమ్మనెదివా? ఇప్పటికి నేను ధన్యండను. నాజన్మము సఫలము.

ఉ. విందన నిష్టభోజనము వేయును నేటికి? గాముకుండ నా కెందుకు, మాంసములో? ఫలము లెందుకు? నన్యము లో మృగాక్షి! యోచందనగంధి! నీయధరసంపద నానఁగ నిచ్చుటేమి? విందగు; నీమనంబు నరవిందముఖ! కనుఁగొంటిక జూచితే?

తే. గీ. అడవులంబడు ననదల నాశ్రయించు

కతన నీకిట్టి యిక్కట్టు గలిగె నబల!

అక్కటా! చిక్కిపోయితి వతివమిన్న!

యిప్పుడేనియు నీసాగ నేరికబ్బు?

ఇంక మాటాడకుము. లెమ్ము రథమెక్కుము. (కేలు పట్టుకొనఁబోవును)

ద్రౌప— (తొలఁగి తనలో) అక్కటా! యింక వీనికి వివేకము గలుగను. (దెసలు పరికించి) పార్థులు వచ్చుచున్నట్లులేదు. ఇందేమిగతి? శ్రీకృష్ణుడు నన్నుజూచి యైన నీదుర్మార్గునికి నుబుద్ధి గలిగింపఁడయ్యె. (యోజించి) వీనికి వివాశకాలము దాపయి యుండఁ గృష్ణుడు మంచి బుద్ధి నిచ్చుటయెట్లు? వీని వలన నా కవమాన మెట్లునం దప్పదు. కానిమ్ము; (ప్రకాశము కోపముతో) ఓకీ! దుష్టా! 'అన్నా'! యని నిన్ను బిల్సుచున్న నన్నిటి యెట్టిదంపుమున్నతికపుఁ బుట్టులచే నొప్పింప నీ నాలుక యెట్టులాడెరా! దురాత్మా! ఇంక నేని బుద్ధిలేచ్చుకొనుము, వృథాగా బాండవుల కోపానలమునకు మిదురవు కాకుము పొమ్ము.

సైంధ— (తనలో) ఓహో! యింకను నీపె మనము గరగినట్లు లేదే! (యోజించి) అవును. స్త్రీలు వక్రస్వభావలు గదా! లోనొకటి యిందుకొని పైకొకనీతి మాటలాడుదురు. (ప్రకాశము) జగన్నోహినీ! విందు గుడిచి పొమ్మని, యిప్పు ధూరక పొమ్మనుట న్యాయమా? నీ 'వన్నా' యని పిల్చితి నంటివిగదా! ఆశబ్దమున కర్థము "ఓయీ!" యనుట సుమీ! నీయంతన నీవువత్తువని యింతనే పూరకొంటి, నింక నిన్ను బలాత్కారముగ నైనక గొంపోక మానను. తరువాత నీయిష్టము.

ద్రౌప— (మండిపడి) కొంపోయెదివుగా? తులువా! బలాత్కృతిగా నన్నును ధర్మబాదులతోఁ గొంపోయిన జటాసురునిగతి వాయునందనుచే నేమయ్యెనో, అదియె నీకును మూఁడును. వృథాగా నెందుకు జచ్చెదవు? నామాట వినుము. ఒకరు తూర్పు నొకరు దక్షిణము నొకరు పడమట నిరువు రుత్తరమునకును వేటఁబోయిరి. నీవు నన్ను దీసికొని యేదిక్కున కరిగినను నీకుఁజావు నిశ్చయము. నామాట విని బుద్ధిగలుగుము. ఓరీ! నీకుఁ దోడఁబుట్టువులులేరా?

సైంధ— (తనలో) నీతో వచ్చుట నాకిష్టమేకాని పతులవలన జంకెదననినూచించుచున్నది. ఈధయము తీర్చెదం గాక. (ప్రకాశము)

ఉ. నీపతు లెంత? నాకుఁ గడునీచులు జూదపుఁ గొల్వనాఁడు నీ యాపదఁ జూచి యూరకొనినట్టిరెకా? తరలాక్షీ! వారిప్రజ్ఞాపటిమంబు నేనెఱుంగనా? యిటు లూరకయంటి గాని యొకొపన! నీమనమ్ము నెఱుంగుకొని, నిజముం గ్రహియింప నేరనే? జాగుచేయకుము. త్వరపడుము. అల్లద భద్రగజము, దాని నొండె లేక రథమ్మునొండె నధిరోహింపుము.

ద్రౌప— ఓరీ! పాపాత్మా? నీతరమును నెదిరితరమును నెఱుంగక వృథాగర్వా లాపము లేల యాడెదవు? మొన్న మొన్న నేకదా! నిన్నును నీరాజును దమ్ములను సంధర్మము కట్టి కొంపుచుండఁ బార్థులు విడిపించిరి. ఇంతలోఁ బాండవులకన్న నీకెక్కుడుబల మెక్కడనుండి వచ్చినదిరా? దురాత్మా! బుద్ధిగఁగి మసలుకొనుము.

సైంధ— (తనలో) ఇక నీయతిప తనంతఁ దానై వచ్చునట్లు తోచుచు కావున బలాత్కారంబ యిటఁ గ ర్రవ్యము. (ప్రకాశము) ఇదిగో నిన్ను బలాత్కృతిగాఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. (చట్టికొని యెత్తుకోఁబోవుచు)

ద్రౌప— (హనిని వెనుకకుఁబడునట్లుగాఁ ద్రోసివేసి) ఓరీ! దుర్గంధ సైంధవ! నీకుఁ జేటుకాలము దాపైవది. అవశ్యమును బాండవుల చేతిలో మరణము

వ్రాసియున్నది. సీత నపహరించిన . రావణునిగతి యేమైనదిరా ? దురాత్మా ! (శబ్దదెసలు పరికించి తనలో) అక్కటా ! యిప్పటికేని యొక్కరును రాత ! పోనిమ్ము; ధామ్యులుగూడ సమయమునకు లేక పోయిరే ! (అంత ధామ్యులు ప్రవేశించును)

ధామ్యు— అక్కటా ! యెంతి చెదకినను నేగురలో నొకరేని గన్నట్టరైరి. ఇక్కడ పాంచాలగతి యెట్టులున్నదో ! (పరికించును)

వైంధ— నన్ను వెనుకకుఁ బడఁద్రోవకపుగా ! (నవ్వి) ఇందుఁ దప్పేమున్నది ? (క్రియారాంధ్రు) తమ ప్రియలయెడ నెట్లు జరుపుట కామశాస్త్రప్రసిద్ధ మేకదా ! ఈసారి తప్పక నిన్ను రథమెక్కించెదను, చూడుము. (బలాత్కారముగా నెత్తికొనిపోవును)

ద్రౌపది— ఓరీ ! దుష్టత్వా ! దుర్మత్త ! (అని తిట్టును)

ధామ్యు— (అత్రమతో) ఓరీదురాత్మా ! నీకు వినాశకాలము తటస్థించినదిరా ? “వినాశకాలే వచరీతబద్ధిః” అన్నట్లు నీకిట్టిదురాహ జనించినదిరా ? (ఎల్లెత్తి) ఓహో ! ఖండితారాతి మండలురగు పాండవులారా !

క. వైంధపహతకుఁడు కడు దుః

ర్థంధుండు మదాంధుఁ డగుచు ద్రౌపది నిదె ని

ర్భంధించి బలాత్కృతిమై

బంధురగతిఁ బోయెడిన్ ద్రపాఠహితుండై.

నేను వెనువెంటఁ బోవుచున్నాఁడ. మీరు త్వరలో రండు విడిపించుఁడు. (మూఁడుసార్లు కేకలువైచి నిష్క్రమించును.)

(అంతః బాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధిర్మ— (తనలో) ఏమో ? కారణము తెలియరాకున్నయది గాని యెడమ కన్నదరు చున్నది. (ఇని ప్రకాశము) తమ్ముడా ! ఉటజమ్మున నేది యో రోదనధ్వని వినవచ్చుచున్నది.

భీము— అవును, ధాత్రీక కంఠధ్వని పలె నున్నయది.

(అంత యథోక్తముగా ధాత్రీక ప్రవేశించును.)

ధాత్రీ— (రోదనముతో) ఏమి చెప్పదను ? వైంధపహతకుఁడు దోషదీని బలాత్కరించి తన రథమ్మునఁ బెట్టుకొని యల్లదై కొంచువుచున్నాఁడు. ధామ్యులు వెనువెంట వానిని శపించుచుఁ బోవుచున్నారు.

భీము— (రోదనముతో) ఏదెఁ బోవుచున్నాఁడు ? ఏడీ ! (ధర్మజునికై)

అన్నా ! చూచితివా ? నీవలన నెందఱి కెన్నిపాట్లు మూడుచున్నవో.
సీ. ఘోషయాత్రను జచ్చు కుటిలాత్ములను నీవ

విడిపించితివి మమ్ము వెనుక కంపి
జూదంబునాఁడె చచ్చుదురాత్ములను నీవ

బ్రదికించితివి మమ్ము మెదలనీక
యుద్ధమో యని యేడ్చు నువిడమాత్రించేని

బౌరుషం బొక్కింత నేరనైతి
వేనాఁటికానాఁడె యారీతి దిగఁదీసి

యనుజులబలము నట్టడవిగల్గి

తే. గీ. తకట ! నిన్నేమనంగల, దతివ కెంత
యెగ్గుచేయించిగో చూచితే ? సుయోధ
నాదు, లొకనైన నీయుపన్యాసములనుఁ
గట్టిపెట్టుము మము దయఁగావు మధప !

అర్జు — అన్నా ! ఇప్పు డీప్రసంగమున కవకాశములేదు. కావున శీఘ్రముగాఁ
బోయి యా సైంధవు నుక్కడంచి పాంచాలినివిడిపించి పదంపడి చూచు
కొందము. (చూచి) అదిగో వానిరథము పోయినవలను, ఇటు పోవు
దము. (పరికిమించి) అదిగోబున్నిద్దఱు సౌవీరకుమారులును దక్కటి
సైన్యములును వెంట రా సైంధవుం డరుగుచున్నాఁడు. రయమ్మునఁ
బోయి కలసికొందము.

(పాండవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధాత్రి — (చూచి సంతోషముతో) అమృత్యా ! యిక్కడికి బ్రతికితిని. సౌవీర
కుమారుల నర్జునుఁడెప్పుడు చంపెనో తత్క్షణమే సైంధవుఁడు రథము
నుండి యుట్టికి యిట్లై పరుగు పరుగున వచ్చుచున్నాఁడు. దోషవి
ధాముగలున్నయెడకు వచ్చి నిల్చినది. (కోపముతో) ఓరీ ! దురాత్మ !
ఎక్కడికిఁ బోయెదవురా ? చచ్చితివిలే, (భయముతో) అయ్యో ! నేను
జెప్పితినును కోపముచేఁ గాఁబోలును నాపంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.
(చూచి) లేదు. అక్కడ నేవోయొక పాదరింట దాగుచున్నాఁడు
దురాత్మా ! వారి కాననాలు చూపి నిన్నుఁ జంపించెదనులే. (పరికించి)
పాండవు లెల్లరును వీనిని వెదకుదు నిచటికే వచ్చుచున్నారు. (అంత
భీముఁడు దప్ప నందఱును బ్రవేశింతురు)

ధర్మ — (భిగ్గరగా) తమ్ముడా ! పాటిపోవు సైన్యములనెందుకుఁ దఱిమెదవు?
సైంధవుని వెదకి పట్టుకొని నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరమ్ము.

ద్రౌపది— (కోపముతో) మరల నాదురాత్మునిక్కడి కెందుకు దీసికొని రావలయును. అక్కడనే చంపి రాగూడదా!

భీము— (కోపముతోఁబ్రవేశించి)

ఉ. సోదరియంచుఁ జూడక పశుస్థితి నిట్లు బలాత్కృతికొని
కాదరణీయపుణ్యచరితాస్పద కర్గనరించు దుర్మదుక
మోఁగి నధించి రమ్మనక ముందటి కేటికొ తెమ్ముటంటి? వా
పై నయ నిచ్చి పంపెదవా? బావకుఁ బూజ్యుఁడటంచుఁ గానుకల్.

అర్జు— అన్నా!

ఉ. పాతినవానిఁ జంపెదరె పాండుతనూభవు లెన్నఁడేని నీ
పూరక యంటికాని యిది యొప్పిదమే? కణధర్మమానె? యా
కారవసోదరిక దలంచి కారుణికత్వము దాల్పఁబోలు న
త్కారము లేక యొండొకవికారము చేయద మింత యేటికిక.

ద్రౌపది— (కోపముతో) ఇక్కడి కెట్లయిన నేమి యెట్టికేలకు పనవాసము
సమాప్తి కావచ్చినది. పదంపడి యజ్ఞాతవాసముగూడ నిట్లనే తుది
నైగవచ్చును. అప్పుడేని వారలు మీకు రాజ్యము నీయ రనుట ధ్రువము.
అయ్యెడ యుద్ధము తప్పదు గదా! అప్పు డవ్వారిని నివ్వారిని దలంచి
నవో జయము కలుగుట యెట్లు? రాజ్యము చేకూరుట యెట్లు?

ధర్మ— ఇప్పుడీ యనవసరప్రసంగ మెందులకు? ఆదుర్మార్గుఁ డెక్కడికేని
దొలఁగి చనకుండఁ ద్వరలోఁబోయి నెడకి పట్టితీసికొనిరండు శిక్షింతము.
దుస్సలయొక్కయు గాంధారిభృతరాష్ట్రయొక్కయుఁ బ్రియమృతకై
వానిని జంపుట మాత్రము నాయభిమతము కాదు.

భీమార్జునులు— (నెడుకుటకై పోవుచుండఁగా)

భాత్రి— ఆర్యా! అడఁగో, కట్టమ్మగ నల్లకొన్న యాపాదరింట దాఁగినాఁడు.
ఇందాక నేను జూచితిని (అంత యధోక్తముగా వైంధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌపది— చూచితిరా? ఈ దురాత్ముఁడు మరల నేడేని యెడరు వేచి నన్నుకొ
గొనిపోవ నెంచి వన యాశ్రమసమీపమునకే వచ్చి దాఁగినాఁడు.
లేనిచోఁ బాతినపువాఁ డిక్కడికే యేల రావలెను?

భామ్య— (నవ్వి)

క. ఒడలెఱుంగనిభయమున నిటు

తడఁబడి యడుచెరఁబోలుఁ దరుణీ! యితఁ డి

వృథా దిననదెబ్బలను మఱ

చెడినే ? యిక నిట్టిపనికిఁ జిత్తంబిడునే ?

ధర్మ — గురువరా ! చక్కఁగా నెలవిచ్చితిరి.

భీమార్జునులు — (నెదకుట నభినయింతురు)

పైంధ — (తనలో) ఔరా ! నేను వీరి యాశ్రమమునకే వచ్చి వంటయింటి కుండలనైతినే ! ఇక నేమిగతి ? అన్నా ! యీగర్భదాసి నాకొంప తీసినది. ఇప్పుడేని దీని కేదేని యిచ్చెదనని నైగచేయుదునా ? మఱి యొకదిక్కునకుఁ గొనిపోవును. (చేతి మురుగును జూపును)

ధాత్రి — (బిగ్గఱగా) అడుగో ! అడుగో ! అక్కడనే ! అక్కడనే !

భీమార్జు — ఏడీ ? ఏడీ ? ఎక్కడ ? ఎక్కడ ? (పరిక్రమింతురు)

పైంధ — అక్కటా ! యీతెలివితక్కువముండ చక్కఁగ గ్రహింపక పైపెచ్చు మఱిత గుట్టు పైటఁబెట్టినదే ? ఇక నిక్కడనుండిన లాభములేదు. (లేచి పరుగిడును)

భీము — ఓరీ ! పాఱుఁబోతా ! నిలువుము. (పట్టుకొనియాడ్చి తన్నబోవుట నటించును)

పైంధ — (తిరుగఁబడఁబోవును)

భీము — (ధర్మజునొద్ద కీడ్చుకొని వచ్చి మరలఁ దన్నఁబోవును)

ధర్మ — తమ్ముడా ! అంతలోఁ జాలింపుము. వీడు చచ్చిపోవుచున్నట్లున్నది. (పైంధవుదిక్కుయి) ఓరీ ! మాతృద్రోహీ ?

తే. గీ. శకునిసోదరిఁ బెండ్లాడుటొకటి పట్టి

నెకలులఁ దనూజలకై గాంచు టొకటికాక

కూతు నీ కిడుటయుఁగూడఁ గురునరేంద్రు

నన్యాయము మాపుటకే హేతునయ్యెనొక్కొ ?

(భీమునిదిక్కుయి) తమ్ముడా ! యిద్దురాత్ముని కేమిశిక్ష విధింపు మందువు ?

భీము — ఇయ్యది పాంచాలి చెప్పవలసినదిగదా.

అర్జు — ఆపె చెప్పటయు నందుల కుత్తరము చెప్పటయు నిదివఱకే యైనది.

నకు — ఇప్పట్లఁ శాంచాలి చెప్పిన చొప్పుతరమణీయముగలేదు. ఏమంటిరా ?

లే. గీ. మరణ మెప్పుడో యొక పక్షము మనముకొడి
కల్లనున్నది యెఱుగఁగలమునిజునుకొక్క
శిక్షగాఁ జూడఁ దగ్గ దిట్టి చెనఁటి కేది
యేని మఱియొక్క శిక్ష యూహించవలయు.

సైంధ — (తనలో) ఇతఁ డిప్పట్ల నాకుఁ బరమేశ్వర మొనర్చినాఁడు
కానిమ్ము బ్రతికెడినా? పిమ్మట మీర లిప్పుడో నాకొనర్పడి యవమాన
మును దీర్చుకొనలేకపోవుమా? ఘోరమృగ తప మొనర్చి పురహరు
మెచ్చించి యుద్ధరూత్ములు నడచెడిగాక.

సహ — అన్నలారా! నాకుఁ దోచిన లెఱంగు చెప్పుచున్నాఁడ.

చ. లెగ లెగనట్టి జత్త నొకటియగ నెత్తితో జెక్కిల్పాడిన
ట్లుగ నొకకొంత చెక్కియుఁ గడుక బరిహసము గాఁగ నైదుజా
ట్లొగి నొనరించి చెప్పఁదగు నొప్పుగుబుద్ధులు పెప్పి పొమ్మనం
దగుఁ జెయిజిక్కు శత్రుఁడు వధంబున కర్తుఁడు కాఁడు గావునక.

ధర్మ — నీవు చిన్నవయస్సును నీయూహ కడు శ్లాఘ్యముగా నున్నది.

భీము — ఇంక నొకటిగూడ నిందులో జేర్చవలెను. (సైంధవు నుద్దేశించి)
ఓకీ! కారవభావుక.

క. ఎవరేని నిన్నుఁగని “నీ
నెవఁడవురా” యనిన వారికేమందువు? “పాం
డవదాసుడ” నని చెప్పుము
తవులకు మింక నెన్నఁడిట్టి తప్పుపనులకుక.
ఏమిరా! వెకలీ! యిట్లు చెప్పుకొనెదరా?

సైంధ — (తనలో) ఇప్పు డిందుల కొప్పునోహించురండో నన్నుఁ జంపు. ఏమి
గతి? (ప్రకాశము) చెప్పుకొనెదను.

సహ — ఏమని?

సైంధ — పాండవదాసుడ నని.

నకు — ముమ్మాటికి?

సైంధ — పాండవదాసుడను (అని మూఁడుసార్లు చెప్పును)

భీము — ద్రుపదపుత్రీ! ఇంక నీనికిఁ బంపశిఖలుంచి క్రొత్తవడక పెండ్లికొడుకుం
జేసేపొమ్మందునా?

ద్రుప — పాండవదాసుఁడు గనుక నరితతో విడువవచ్చును.

భీము— (తన కంఠము నుండి నీటిని బాష్పముగా మార్చుచు) ఇది నీరు!

ధర్మ— టీయా! సింధురాజా!

చ. చువలులు లేరే? తమిందుఁ బెరిచానలె కావలెనే? స్వకారంత లే
ల పవిత్రము? కా కనుము; బలములేరే? తనాధ్యక్షుల నృపా
లపశువు లంగనాజనములకొ గికిరింతు రటంచుఁగాదె? ఈ
ద్వపశుసమానజాతి నొకదానిని ధీవరు లొప్పి లో జదా!

ఇది యిట్లుంచుము.

క. చాపల్యమెంతఁ గల్గిన,

బాపమునకు వెఱవకున్న బరభార్యయ కా

దీపడఁతి తోడఁబుట్టువు

ఫీ! పాపీ! తొలఁగిపొమ్ము చెడుగా! తులువా!

(నైంధవుఁడు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ— (భామ్యునిదిక్కిక్కి)

ఉ. పాపమటన్న భీతిపడువారలు నాయనుజన్ము లక్కటా!
యీపెను జెప్పనేల; యిటులేటికి వీరికిఁ గల్పములో? మహా
పాపినుయోధనుం డతనిపక్షము సర్వము నట్టిదే నుభా
కాపరిపూరిత వారల కెసంగుట కేమినిమిత్తమా కదా?

భామ్యు— (అలోచించుట నటించును)

భీము— ఇందుల కుత్తరము విశేషించి యోజింపనక్కఱలేదు.

క. కడు దుర్మదులగు శత్రుల

యెడ దయఁ గల్గుటయు దాని కీ మేమును దో

డ్వడుటయె హేతువు లలనాఁ

డడఁగరే? కారపులు పడఁతి నటుచేయునెడక.

బ్రాహ్మ— ఇప్పుడిసైంధవునెడ జరిపిన కాస్తియేని వారలకు నపుడు జరిగినచో
మనకు వనవాస మెందుకు? ఈపాటులెందుకు?

అర్జు— అవును ప్రమాదమే జరిగినది. అప్పుటి మన యోరిమియే మనకింత
తెచ్చినది. (కోపముతో)

ఉ. పలువురు గల్గు నాసభ నపాత్రుఁడు రాధనుఁడు సాధ్యుఁడు
శ్రుతి యని ప్రేరినప్పుడె రసజ్ఞును నైంధవునెత్తి పోతాడె
జెలిపినఁ గౌరవుల జడిసి చేతులనెత్తి నకున్నారెవరే?
కొలఁదికి దాఁటె గోటిఁడుని గొడ్డలిదన్నునుతోయె నీయెడక.

ధామ్య— అర్జునా ! వానికిందగు ప్రాయశ్చిత్తము నీతండ్రి యమరేంద్రుండు సహజకవచకుండలమ్ముల నపహరించి యొనరించెనుగదా ! ఇంక వాని త్రుళ్ళుణగినది. కారవేంద్రునకు వానిసహాయ మంతలాభకారి కానేరదు.

సకు— అన్నా ! మనమిది యోరిమి యనుకొనుచున్నారము గాని వార లట్లను కొనరునుమీ !

సహ— అసమర్థతగాఁడలఁచుచున్నారు. అట్లనుకొనుట వారిది తప్పా ?

క. కపటద్యూతమునందుక

నృపతి నమాయకుని గెల్చె నేదుర్మతి యా

చపలక శకునిక నాడె క

డసినక మనకేల ? యీయడవులందుండక.

ధర్మ— అన్నలారా ! ఎందుల కీగతజలసేతుబంధనము ? (ధామ్యులదిక్కి) గరువరా ! మన వనవాసవత్సరము లింక నెన్ని మిగిలియున్నవి ?

ధామ్య— (తెక్కించి) పండ్రెండవ వత్సరము జరుగుచున్నది. ఇంక స్వల్పము మాత్రమే శేషమున్నది.

భీము— ఎందుల కీలెక్కలు ? అధర్మవర్తనులయెడ ధర్మం బెందుల కుపచరింప వలెను. వనవాసమునకేమి ? ఎట్లో నెఱవేర్చితమి. అజ్ఞాతవాసము సేయుట మనబోంట్లకు శక్యమా ?

ఉ. డాఁగెద వెట్టు ? లీవు; నను డాఁచెద వెట్లు ? ధనంజయుండు దా డాఁగెడు నట్టివాఁడె ? యకటా ! కవ లేక్రియ డాఁగువారలో ? యాగజరాజయాన నెటు లెయ్యెడ దాఁతుము సెప్పమా ? వృధా గాఁ గడపంగనేల ? చని కారవులన్ వధియింత మగ్రజా !

ధర్మ— తమ్ముడా ! ఆనాఁడు శ్రీకృష్ణుండు సత్యాసమేతుండై వచ్చి మన కేమి చెప్పెను ?

ద్రౌప— ఏమిచెప్పెను ? యాదవవృష్టిభోజాదిరాజులెల్లరు మీయంద పక్షము గల్గియున్నారు గావున మీరు యుద్ధసన్నద్ధులు కావచ్చునని చెప్పెను.

ధర్మ— ఇంక నేమియుఁ జెప్పనేలేదా ?

అర్జు— చెప్పకేమి ? నీవు తలఁచినచో దుష్కరమేమియును లేదనికూడ నొక్కి చెప్పెను.

ధర్మ— పిదప నేను “అజ్ఞాతవాసానంతరమునం గాని యుద్ధము సమంజస ముగా” దనిన నొప్పికొనియెనా ? లేదా ?

సహ— అసంగతి మేము వినలేదు.

ధర్మ— పాంచాలీ! కృష్ణుడు నీకొమరులందఱును విద్యాబుద్ధులు గలిగి నేను ముగా నున్నారని చెప్పి పదంపడించునునయెను?

బ్రౌప— అనుటకేమున్నది? “మికచిరమ్మున నె శుభకాలము రానైయున్నది” యనెను.

ధర్మ— అతనికిఁగూడ నిదియే సమ్యతము. కానిచో రానైయున్నదని యెందు కనును? అజ్ఞాతవాస మెట్లునడింప నేర్తు మని మీరు వెలవవలను. అందులకును ధర్మనర్తనమే సహాయము కాఁగలదు.

(తెరలో)

చ. విరటుపురమ్ముమీకుఁ గడు వీలుగ నుండెడి గూఢవాసముకొ జరుపుట కారఁడెంతయును సజ్జనుఁ డయ్యెడ మిమ్ములొకటె వ్వరుఁ దెలియంగ లేమిని ధృవంబు పరంబుగ ధర్ముడిచ్చుఁ ద త్తరపడ నేల మీకు శుభదంబగు కాలము వచ్చెనచ్చుగక.

(అందఱును నాశ్చర్యముతో విందురు.)

ధర్మ— వింటిరా? అంబరవాణికూడ నెట్లు బోధించుచున్నదో!

(మరలఁ దెరలో)

శా. మార్కండేయుఁడు వచ్చు మీకడకు సమ్యంత్రక్షణచే మంగళో దర్కంశౌ కథ లాలకించుచు నమందానందులై ధర్మసం పర్కమ్ముకొ బెడఁబాయకే పనమునకొ బండెందు నేడుచుచునకొ గోర్కుల్ మీర విరాటరాజ్నిగరి కేగుం డేగురుకొ భార్యయుకొ.

ధర్మ— (నివి) అట్లనే నీ యాజ్ఞచొప్పున పఠింతుము. మీ కందఱికిని మాయఁ దనుగ్రహ మున్నప్పుడు మాకెందును గొదన రానేరదు. మాకు నీక సర్వశుభమ్ములును గరతలామలకమ్ములు.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు పాండవ పరివాసమ్మున పపాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పదజేకతామ్రసము.

పాండవప్రవాసము

సప్తమాంశము.

(అంత నొక గాయకుడు ప్రవేశింపుడు)

గాయ— (తనలో) ఇప్పటికాలపు రాజులలో నీతఁడు గానమునఁ గడు వాసత్తుడని వినియుంటిని. (స్మృతి వశినయించి) ఒక్క గానముననే కాదు. సమస్త విద్యలందును నట్టివాడే. మొన్న మొన్ననే యొక మల్లనితోఁ దనయొద్దనున్న ఫంటలవానిం బరీక్షార్థము పోట్లాడించెనని వినియుంటిని. కావున ఇతఁడు తా నేవిద్యయైనఁ బరీక్షించి యోగ్యతానుసారమున సమ్మానింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నాడనుటకు సందియము లేదు. సమ్మానించు రాజులనేకులుండవచ్చును. విద్యనెఱిగి సమ్మానించువారరుదు. (సంతోషముతో) నా యదృష్టము మంచిది గనుకనే యిచ్చటికి వచ్చితిని. (ఆకాశమువంకఁ జూచి) ‘రాజుగారు ప్రకృత మిచ్చట లే’ రనుచున్నారా? ఏమి? ఎక్కడికి వెళ్ళిశారు? (విమట నటించి) ‘ఎవరో శత్రువులు తమ గోగణము నభహరించిరని విని వారిహీనికి యుద్ధమునకుఁజనినా? రనియా? అట్లేని వారు వచ్చుదనుక నీ పట్టనముననే యుండెదను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! నొక భవనము. (విని) గానము వివచించుచున్నదే! వహ్వ! కడు మధురముగానున్నది. శ్రీ కంఠములవలె వివచించుచున్నది. లోనికిఁ బోదునా? (ప్రవేశము నటించి) ఏమి? యీయపాధ్యాయుని సాగను! (సంశయించి) అడుది వలె బొడకట్టుచున్నది. ఇది వేశ్యాగృహము కాదుగదా! కానిమ్ము. ప్రకృత మేదని తగు బస విచారించుకొని చదంపడి సావకాశముగ విరలం గలసికొనియెద.

(నిష్క్రమించును)

(విష్కంభము)

(అంత నుత్తరయుఁ జెలికత్తెలును పడియును నర్జునుఁడను బ్రోవేశింతురు)

అర్జు- తే. గీ. బాధ! కంఠముచే గీతఁ బాడవలయుఁ
జేతితో నర్థమును బ్రదర్శింపవలయుఁ
జరణముల నాట్యపుఁబ్రశంస జరుపవలయు
సభినయంబనే నిట్టిది యరద్రు బుధులు.

ఉత్తర— చిత్తము. (అభినయ కాశలమును జూపును)

(నైరంధి) అవటిక్షేపముగాఁ బ్రోవేశించును)

నైరం— అమ్మా! ఉత్తరా! నీ విద్యాభ్యాసమునకు భంగము గలిగించు నన్ను మన్నించి కొంచె మిటురాఁగలవా?

అర్జు— ఏవో యత్యవసరమైన కార్యమున్నట్టులున్నది పోయిరమ్మ.

ఉత్తర— (నైరంధితోఁ గొంచెమావలకుఁ జని) నావలనఁ గార్యమేమున్నది ?

నైరం— ఎక్కుడుకార్యమే యున్నది. దక్షిణ గోగ్రహణశ్రవణంబు యంతయు నీవెఱిగి నదియేకదా! ఇప్పుడు త్తరమునందలి గోవులకాగూడఁ గౌరవులు గొంపోవుచున్నారని గోపాలకులు పెచ్చిరి. అందులకై నీయన్న యుద్ధసన్నద్ధుండయ్యను దగిన సారథికై నెదకుచున్నవాఁడు.

ఉత్తర— ఇయ్యెడ నేను జేయవలసినదేమి ?

నైరం— శేషము వినుము. మీయుపాధ్యాయులున్నారా? ఆయనకు సారథ్యమునందుఁ గడు సేర్వు గలదని నేను విని యున్నదానను. కావున నీవు వారిం గోరెదవేని తప్పక నీయందలి గౌరవంబున వాఁడుల కంగీకరింతురు; నేను బోయి యీ యుద్ధంతమును మీయన్నతో విన్నవించును

(నిష్క్రమించును.)

ఉత్తర— అట్లనె యొసరించెదను (సమీపించి) మీ రొక్కసారి మాయన్న గారి యొద్దకు దయచేయ వలయును; కార్య మాయనయే నివేదించును.

అర్జు— (తక్కినకన్నియల వంకజూచి) ఈ వాఁటికిఁ బాతకాలకు నెలవు, మీరిండ్లకేగెడు. నేను యువరాజదర్శనమునకుఁ బోవలసియున్నది.

(చెలికత్తెలు నిష్క్రమింతురు.)

(ఉత్తరుడు గోపాలసహితముగా, బ్రవేశించును.)

ఉత్త— (సంరంభముతో) :

కా. ద్రోణుం ద్రుంచెద భీష్ముకొంచెదఁ గృపుణ దూరించెదఁ గౌరవ
శ్రేణిం దంచెద మించెదఁ గురుసుతుణ్ శక్తించెదఁ గర్జునిణ్
శ్రేణింతుణ్ గవలణ్ బృథాతనయులణ్ గీరింతు వాలమ్యులణ్
స్థాణుణ్ గూర్చెద వేయు నేటికిఁ ? దగుణ్ సారథ్యమే యున్నచోణ్.

గోపా— (తనలో) ఏమీ ? మనరాకొమరుని కూరత్వము ! (పంకాశము)
రాజేంద్రా ! పాండవు లందున్నట్లు లేదు.

ఉత్త— (గార్భధీర్యముగా) ఉండనిమ్ము. ఎందుకుండక పోవలెను ? నాకుండగిన
సారథి యుండవలెగాని యెవరున్న నేమిభయము ? (స్మృతినభినయించి)
అవును పాపము పాండవులను దుర్యోధనుడు ద్యూతమునం దోడించి
యడవులపా లొనరించెగదా ! (కోపముతో) కానిమ్ము నేడందులకుఁ
బ్రతిక్రియ జరుగునులే. “ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ బభూవ” అని లోకు
లాడుకొందురుగాక !

ఉ. కూరల మంచుఁ జేరుగొని చోరులు నాఁ జనుకొంచి మించి యా
భీరకుమారులణ్ గెడవి చేరును బెంపును గోలుపోయి యా
కారపు లాచరించిన యకార్యముచూచి సహింప నేర్తునే ?
వారలఁద్రుంచి రాజ్యమును బాధలకిచ్చి యశమ్ముఁగొంచెదణ్.

(సంరంభముతోఁ బరిక్రమించి) అవురా ! సమయమున కెట్టి యిక్క
ట్లు వచ్చినది ? ఇది యంతయును గంకుభట్టు చేసిన తెలివితక్కువ. పోనీ
తెండియాలోచనము మాత్రమేమి బాగుగనున్నది ?

ఉ. పంటలవానికిణ్ బసులవాండ్రుకునుణ్ రథమేల ? ఓరలా ?
గెండ్లడివారు శత్రువులఁ గేలనైదికు మంత్రితేతురే ?
బంటులు రాజులణ్ గుఱుతు లెవ్వరే ? యే దెటులైనఁగాని నా
పంటి నృపాలు సారథిని వాణికినిత్తురే ? గాని తెత్తురే ?

సైరం— (ప్రవేశించి) రాకుమారా ! నీకిప్పటియవసరమును మన బృహన్నల
దీర్చగలడంట. మీచెల్లె లాయన నిటకుఁ దోడ్కొని వచ్చుచున్నది.

ఉత్త— (తిరస్కారముగా)

మ. నృపలోకోత్తరు నుత్తరణ్ దెలియవో ? ఓహ్వరషణ్ చేడి నే
నేవుడణ్ జూడగ నేడగింతు నకటా ! యీనాకు సారథ్యమా ?

చపలుండాతడు నేయుటా? వినిన నీచండంబు నిందింపరే?

రిపులొకం; బిటు గలిసేదాదె? తీరే? యిట్టిసంభాషణల్.

సైరం— (తనలో) ఇతడు విశరీతముగా భావించినాడే? (ప్రకాశము)
కుమారా! బృహన్నల కొక్క నాట్యవిద్యయందే పాండిత్య మనుకొంటివా యేమి? మున్నర్జునుండు ఖండవనము దహించునట్లు దితఁడే చుమీ సారథ్యమొనర్చినవాడు!

అర్జు— (సమీపించును)

ఉత్త— (తనలో) సైరంధియనఁ గడుమాన్యురాలు. ఈయనత్య ముచ్చరింపదు. (అర్జునుదిక్కై— ప్రకాశము)

ఉ. కారవసేనతోఁ గలిగెఁ గయ్యము సేటికి నాకు, దావికిఁ
సారథి లేమి నట్టునిటు సందియమున్ గనుచుండ నంత నీ
పేరు వచించె నీయతివ పేడితనంబున నింత నేర్పితే?

వారక నారథంబు కడపన్ బని పూనెదవే? బృహన్నలా!

అ. వె. గాయకుండ వంచు గారవంతుమె కాని
నీవు యుద్ధమునకు నేర్పరివని
యెఱుంగ; మింక నేమి? యిప్పు డెఱింగితి
మనసరంబు గలిగె నదియొజ్జూడ.

అర్జు— (తనలో) పగఱ నిర్జించుటకుఁ దగినసమయము వచ్చినది. అందులకియ్యది నాందిగాఁ బరిణమించుఁగాక. (ప్రకాశము) కుమారా! నాకెందును విశేషించి ప్రవేశములేదు. మీయొద్ద నునికింటేసి యవసరమైన తటి వెనుదీయుట పాడిగాదని యిందులకు సమ్మతించుచుంటి.

ఉ. చిన్నతనమ్మునందుఁ గృషిచేసితి నించుక గానవిద్య యం
గు న్నటనంబునందును ననుంగులు కొందఱుగూడి తేరినే
ర్పు న్నెఱి నేర్చుచుండఁగ “నృపుల్ కడు మన్ననఁజేతు” రంచు నా
చిన్నెయుఁ గొంత నేర్చితి విశేషములంతగ నేర నెయ్యెడన్.

ఉత్తర— (చనవుగా) అన్నా! ఇమ్మహాత్ముఁడు గానమునందుఁ దనకెంత ప్రజ్ఞయున్నదో నూతకృత్యమునందును సంత ప్రజ్ఞయున్నదని నూచించుచున్నాఁడూ కావున నఖండప్రజ్ఞ యున్నదనియే మనమునుకొనవచ్చును.

ఉత్త— (గౌరవముగా) నీవిషయమునకు మేము సంతసించితిమి. నీవు సన్నద్ధుండనై తేరి నాయత్తపఱచి యిటు తోడితిమ్ము.

అర్జు— మంచిది. (నిష్క్రమించి తేరితోఁ బ్రవేశించి) కుమారా! ఇం దధిరోహింపుము.

ఉత్త— (ఎక్కుటనటించి)

చ. దురముగఁ దోలుమీ రథము ద్రోహులుకారవు లేగకుండఁగఁ
దఱిమి వధింపఁగావలెఁ బదంపడి గోవులఁ గ్రమ్మటించి న
త్వరమున వచ్చి తండ్రియుఁ బ్రధానులు మెచ్చుకొనంగఁ బ్రోలి న
చ్చేరువున ముంపఁగావలయు శ్రీయు యశంబును గాంచఁగావలెక.

అర్జు— ఇదిగోఁ దోలుచున్నాఁడను.

ఉత్తర— అన్నా ! నీ వ క్కురవీరుల జయించి వచ్చునప్పుడు నానావిధమ్ము
లును ననర్థమ్ములును నగు వారల యుష్టిసాంచలమ్ములు బొమ్మపొత్తిక
లకుఁగా నాకై లేవలయు.

ఉత్త— (ఆదరముతో) తప్పక యట్లానరింతును.

నైరం— (తనలో) అజ్ఞాతవాసవత్సరము గూడఁ బూర్తికావచ్చినది. ఇంక
నెవరెఱిగిన నేమగును ? (ప్రకాశము) కుమారీ ! లే రప్పుడే దూరమరిగి
నది; మన మంతిపురికిఁ బోదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

అర్జు— (నిరూపించి)

మ. అదె కన్గొంటినె ? కారవేంద్రుబల మ ల్లాతందె రారాజు, బ
ల్లిదులౌ మేటి మహారథుల్ తదితరుల్ లెక్కింపఁగా రాక యె
ల్ల దెసల్ నిండిరి వారిఁజూచితినె ? నీలానెల్ల శోభిల్ల న
భ్యుదయ మ్మందుము వీరలక గడపి మాతోన్యోర్విధవుం డుబ్బుగక.

ఇంతకన్నను నెక్కుడు వేగంబునఁ దేరువోపనిచ్చినంగాని వారలం
గలసికొనఁజాలము. (రథవేగమును పాచ్చింపఁబోవును)

ఉత్త— (లేటిపాటఁజూచి భయముతో)

ఉ. కారకనాథునేన యనఁగా నిదియా ? పారపాటు చేసితిక
వీరవరేణ్యు లియ్యెడల వేలకువే, ల్భటసంఘమన్ననో
ధారుణి యాచినట్లే మదిదైర్యము చాలదు వెన్మప్రకృతుక
దేరు మరల్పుమా తగుగతిక బొనరింపఁగ వచ్చుఁ బిమ్మటక.

అర్జు— (తనలో) ఏమీ ! యీకొమరుఁడు చూచినంతనే భీతిల్లుచున్నాఁడే !
(యోజించి) లేక నాదైర్యము కనుఁగొనుటకై యిట్లనియుండునా?
(ప్రకాశము) రాజనందనా !

కా. నన్నుం గేలి యొనర్చుటో ? నిజముగా నాశక్తి వీక్షించుటో
చాన్నే ? రాజకుమారు లిట్లువలుకక జన్యంబులక బాడమే ?

యెన్నుండుకొ గనలేదు ముకొ వినగలే దీలాటిచందంబు నె
స్కొ స్నీబోటులు చూతురే ? సమరముకొ గావింప నేలేంచియుకొ.

ఉత్త — (పొగిధవముతో) ఏమీ ! బృహన్నలా ! యుద్ధములు నీవేచూచితివా ?
మేము చూడలేదా ? నీకదియంతయు నెందులకు ? ఎందుకువచ్చితివో
యాపని నెఱవేర్చుకొనుము. అధికప్రసంగము గట్టిపెట్టుము.

అర్జు — (తనలో) ఏమీ ! ఇతని ప్రాగల్భ్యము (ప్రకాశముగా) ఇదిగో నాపని
నెఱవేర్చుకొనుచున్నాడను. (రథమును వడిగాదోలును)

ఉత్త — (కోపముతో) ఏమీ ! నాతోనీకు నెకసక్కెమా ? ఒకటిచెప్పిన
నొకటి చేసెదవుగా ?

అర్జు — (శాంతముగా) రథచోదకత్వము నాపని. అది నెరవేర్చుట తప్పా ?

ఉత్త — (కోపముతో) ఓహో ! ఇట్లయిన బాగుగనే జరుగును. ఇకనేని నీ
కొంటెతనము గట్టిపెట్టి రథము నెనుకకుఁ ద్రిప్పుము.

అర్జు — (తనలో) ఇతఁడు నిజముగానే భయఁపడినాఁడు ! కావున నితనికి
ధైర్యము చెప్పిచూచెద. (ప్రకాశము)

ఉ. ఒక్కఁడు పెక్కు సేనలను నుక్కడఁగించుట యొక్కపీఠనికొ
బెక్కురు గూల్పలేమి పృథివికొ గలయట్టిదె “వారు పెక్కు రే
నొక్కఁడ” నంచు భీతిలుట యొప్పునె ? నీవె జయింపవచ్చు వా
రుక్కడఁగంగ వచ్చు నిటు లోడుట పాడియె ? రాజనందనా !
మఱియొక లాగు భావింపక నావచనంబులు వినుము.

ఉ. రాజనసేమి ? శాత్రవపరంపర వచ్చుటా ? లేక చచ్చుటో ?
నాజనప్రయోజనమునాఁ జనువాఁడె చుమీ కుమార ! నీ
వాజికి నోడితేని భవదంబయుఁ దాతయు సాటివారి నే
యోజ శిరమ్ము లెత్తి కననోర్తురు ? మార్తురఁ జంపనెంచుమా !

ఉత్త — (తనలో) ఇతఁడు క్షీబుండయినను మాటలు గడుఁ బారు
పోచితముగాఁ గనుపట్టుచున్నవి. అక్కటా ! యెంతదుర్దశ వచ్చినది !
ఒక నపుంసకుఁడు నాకు ధైర్యము చెప్పువాఁడా ? అయినను నితఁడె
వఁడో యొకింత కనుఁగొనవలయు. (ప్రకాశము)

ఉ. గానముగాదు నాట్యమును గా దభినీతియుఁగాదు యుద్ధపుం
బూనికలేడ ? యక్కట ! నపుంసకులేడ ? విశేషపౌరుష
ధీనులమైన మేమె చెనుదీయుండు మొక్కొకచోఁబరుకొదగం
గా నెఱుంగవలెకొ దిదవఁగయ్యమె నెయ్యమె నేయఁగావలెకొ.

రాజనీతియనునది భుక్తుమాదులు. జాని నెఱుంగుట సామాన్యము కాదు. ఎవరి భుక్తును జనుబులును నెఱుంగక కడంగువాఁడు వృథాగా మాన్వప్రాణియై యుండును. ఇది యంతయుఁ గేవలము నానందక్షణకే కాదు.

ఉ. సారథిఁ జంపియే రథిభుఁ జంపుదు డింతయెఱుంగ వొక్కొ ? నిన్నురక సేను దీసికొని యుద్ధమునక బలియిత్తు సేని మా పౌరులు నన్ను దూఱరె ? కృపారహితుం డని, నిన్నువంటి విద్యారుచిరుండు గానమున కబ్బునె ? యుత్తరకింక నొజ్జగె.

అర్జు— (తనలో) ఏమి ? యీతని యుపన్యాసము. (ప్రకాశము) నృపకు మారా ! ఎందులకుఁ గొఱగాని యీ పేడిబ్రతుకుకన్న నాకుఁ జచ్చుటయే కొంతయుంచి. అదిగాక చా నెన్నటికేని దప్పనిదే. ఇట్టి మహాకార్యంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగంబు శ్లాఘ్యంబుకదా ! నాకై నీవు సంశయింపకుము. ఇది యిట్లుండ నీవంటి రథికశ్రేష్ఠునిచేఁగాపాడఁబడు నాకు మాత్ర మేమిగ్గయును ? ఆత్మను సారథిని నశ్వములు మొదలగు వానిని సంరక్షించుకొనువాఁడే కదా రథారోహణమున కర్హుఁడు !

ఉ. త్త— (తనలో) ఇతఁడు దేనికిని నొప్పకున్నాఁడు. వీని యభిప్రాయము నిజముగా నిట్టిదే యెరుండవచ్చును. రూపు చూచినపేడి, మాటలు చూచిన నెట్టికాదులకును బై పెచ్చు. ఎన్నేని తేరు మరలింపవలయు. లేదా ? ఇక బ్రతుకుపై నాన పడల వలయు. (యోజించి) చెప్పిన చొప్పున పత్తింపుని యునుచుండుండుట కడుముప్పుగదా ! కానియ్యి. ఇట్లు చెప్పిచూచెద. (ప్రకాశము) నీ ధైర్యస్థైర్యములు చూచిన నాకుఁ గడునచ్చెరువుగా నున్నది. ఎందుకైనసేమి ? నే నీ సంగరమునకుఁ బూననేరను. నీకంత ధైర్య ముండేనేని నీవు రథినై కార్యంబు నిర్వహించెదవా ? లేక నా చెప్పిన చొప్పునఁ దేరు మరలించెదవా ?

అర్జు— కుమారా ! యెవరికృత్యము వారు నెఱవేర్చుకొనవలయును. కావున నొక్కొకత యిటును గలిగి వధింపఁబు.

క. కురుసేన గాము దేవా

నృపకుఁ బెరించినను నీవ చొరవఁ గలిగి నేఁ

దృఢియై చోడితి చెదనే

నెఱుంగును నీ కట్టికాదులు పు ధైర్యమెంచె.

(రథము మరలునాఁచోటను.)

ఉత్త— (తనలో) ఏమి యీరథజేగము ! అప్పుడే చాలదూరము వచ్చితిమి.
(తేటిపాఱజూచి భయముతో) అమ్మయ్యా ! దగ్గఱకు వచ్చినకొలఁదిని
సైన్య మెంతభీకరముగానున్నదో ! ఈ మూర్ఖుఁడు నేనెంతచెప్పినను
వినునట్లు తోచదు.

ఆ. న. అకట ! “ డబ్బువెట్టి యాభిక్తమునుగొన్న
సగిది ” వీఁడు నాకుఁబ్రాప్తమయ్యె
వీణపట్టె కాని వింటిపట్టెఁగని
కాంత కలుకపడునె ? కదనబాధ.

కానిమ్ము, వీని కా కారవులే చెప్పనలసినరీతిని బుద్ధిచెప్పుదురు గాక.
నేను జెప్పిచూచిన లాభములేదు. వీనికిం దెలియకుండ నిందుండి
యుటికి పాటిపోయెద. (అట్లానరించును)

అర్జు— (చూచి ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో)

మ. అకటా ! నీచునితోడ వచ్చితిఁగదా ! హాస్యాస్పదుం డిట్టి పూ
నిక కేమందుఁ గడంగె ? రాచకొలమేనిక లోన శంకింప కూ
రక పాతెక వెనఁ దేరు డిగ్గి యిది వీర వ్రాతముల్ విన్నచో
నెకనక్కెంబగుఁగాదె ? క్రీడియుఁ గలం డిం దంచు నిందింపరే ?

నేఁడు గాకున్న తేపేని బృహన్నల యర్జునుఁ డని లోకులకుఁ దెలి
యదా ? ఇం దుపాయమేమి ? (యోజించి) ఇట్లగుఁగాక. నెనువెంటఁ
జని యక్కొమరుని బోధించి సారథిం జేసికొని యేను రథినై విరటుని
ఋణముం దీర్చెద. (పాఱజూచి) అరుగో భీష్మద్రోణాదిమహావీరు
లందఱును నిక్కడి విశేషములన్నియుఁ గనిపెట్టుచు వారిలో వా రేమో
చెప్పికొనుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. కానిమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

(అంతట భీష్మ ద్రోణ కృపాశ్వత్థామ కర్ణులును, దుర్యోధనుఁడును
బ్రేజశంతును)

దుర్యో— (పాఱజూచి) ఓ రథికవరులారా !

మ. పనులం బట్టితి మేగుచుంటిమి కడుక్ బాగాయె గోపాలకుఁ
నెనమై బోయి పచింపఁబోలు నెనఁడో వీరుండు తేరెక్కి పెం
పెనలారక జనుదెంచి స్వందనము నందే డించి భీతిల్లి యే
గు నడిక గాంచితిరే ? యితం దెవఁడొకో శాంతిని నూహించిరే ?

కర్ణ— అంతటికూరుఁ డెవఁడైనసేమి? ఇందుల కీ విచార మెందులకు?

కృపా— అంగరాజా! అట్లు నిరసించి మిన్నకుండుటకన్న జాగ్రూకత కలిగి వివేకించుట మంచిపని కదా? చిన్న పామునేని బెద్దకష్టతోఁ గొట్టు పలయును.

దోణ— రాజా! అతఁ డెవరనియా? నీ విచారణము 'కడు మాననీయము' నాకుం దోచినలెఱుగు వినుము.

ఉ. 'కారపనేనపై కొకఁడుగాఁ జనుడెంచుట కెప్పు డోపు నీ
ధారుణిఁ గౌగవాన్వయుఁడె తప్పక కాపలయున్ బకుప్రజం
బేరిని గోరి పట్టితిమె యీపురి వారలయున్గి నెక్కువం
బారయనయ్యె నర్జునుఁడె యాతఁడు సందియ మంద నేటికిన్?

కర్ణ— (ఎకసక్కెముగా) మీ రర్జునుంజూచి చిరకాల మగుటచే శిష్యక్రేమ మీ కట్టి యూహ జనింపఁ జేయఁబోలు. లేక,

ఉ. స్వందన మందెడించి వెలుచన్ బరుగెత్తిన గుర్తు చూచి మీ
రందలివాఁడు పార్థుఁడని యాడితి రర్జునుఁడైనఁ దోడుతో
డం దిరశీత్వ మూనునె? కడంగఁడె? పోరి కొకించులేని యా
వంద యెవఁడో పార్థునిఁగ భావన చేసితి గీరు పెరిమిన్.

కృపా— అంగరాజా! వారివాక్యము తుదముట్ట వినినపిమ్మటఁ జెప్పఁగూడదా?

అశ్వ— (ఎకసక్కెముగా) అట్లు విని చెప్పినచో నాతఁడు ప్రభువునకు ముఖ్య మిత్రుఁడని యెట్లు వెల్లడియగును?

దుర్యో— (భీష్మునుద్దేశించి) తాతా! వీర లందఱును నేమేమో యభిప్రాయము లిచ్చుచున్నారు వింటిరికదా? మీ యభిప్రాయమేమి?

భీష్మ— ఎవఁడనియు నొకప్పుడు గాకున్న నొకప్పుడైన నీకు నచ్చుఁజెప్పు
గలరు గాని రాధేయనకుమాత్రము చెప్పలేరు. అతఁడు తప్పక యర్జు
నుఁడే సందియములేదు. కారణము లింకను ధనురాచార్యులే చెప్పవై
యున్నారు. అంతలో నీతఁ డుత్పేక్షకు మొదలిడెను.

కర్ణ— (నీమో చెప్పఁబోఁగా)

దుర్యో— (వారింబి) ఆచార్యా! తమయభిప్రాయము సాంతముగా నెలవిండు.

ద్రోణ— ఎవరు చెప్పట కేమున్నది?

ఉ. ఇంతకు మున్ను విన్నయదియే కద కీచకుచావు; భీము వీ
కాంతికి సాక్ష్యమిచ్చెనది, కన్వడి యాతఁడు గావుఁడెల్ల మీ

కంతట నింతటా దెలియు నల్లదె వచ్చుచునున్నవాడు ది
క్వాంతములెల్ల నిండె నది యాతని శంఖపుమోత భూపరా !

(అందఱును వినుట నటించురు)

కర్ణ— (తనలో) అవును. ఆస్వని దేవదత్తస్వనివలెనే యున్నది.

దుర్యో— గరువరా ! నాకీ సందియముం దీర్చుడు.

మ. తమకుకా శిష్యుడు గౌరవాన్వయజూడంతర్వాణిమాన్యుండు వి
క్రమపాగంగతుఁ డింద్రనందనుఁడు పోరకా వచ్చుటే నిక్కమం
దము వీరుం డతఁ డేల చెన్నజను మానంబేని పైన్యంపునం
ద్రము వీక్షించినఁ జారుషం బధికమై నై వారి దే క్రిడికికా ?

ద్యో— స. నెనుకకు నెంచు కేగెనొ వివేచన నేయఁగ రాదు గాని య
ర్జునుఁ డనుమాట నిక్కమింక శూలికి నెక్కుడువాఁ డెవండో యా
తని నని నోర్చుఁగాని విదితంబై తదన్యుల కోర్వరామి యా
లను గడు వేగ సంపుము బలమ్ములఁ కోడుగ నిచ్చి భూపరా.

దుర్యో— (సంతోషముతో) అతఁ డర్జునుఁడే యైన మన కార్యము ఫలించినదే.
క. మరలఁ బదిఁండు సంవ

1 త్వరములు వని నుండి యొక్క సంవత్సర మీ
వరుసఁ బరియించి రావలె
నరుండే యతఁడంచు మీకు నమ్మికయేనికా.

భీష్మ— (తనలో) అక్కటా ! వీనికాటిల్ల మెన్నటికిని బోవదయ్యెఁగదా !
మం— (భీష్మ) కుమారా ! పదుమాఁడువత్సరములును నిన్నటికే
నిండినవి. లేదే యనుకొందము.

క. పాలడుగంగ నర్జునుఁడు వచ్చినచో నిలులాడ వచ్చు దా
నాలకునై విరాటు భటుడైకద రావలె ? నిప్పు డంచుకై
యాలునునేతకుం గలదె యడ్డము ? పిమ్మటఁ జూచుకొంద మా
కాలగఢాధికుకా దొరయఁగా దొరలెవ్వరో ? యేర్పఱింపుమా !

దుర్యో— (తనలో) అప్పుడే యీముదుసలి పాండవపక్షపాతముం జూప
మొదలువెట్టినాఁడు. (ఆలోచించుట నటించును)

కర్ణ— (ఎకసక్కెముగా) ఏమీ ! నిజముగా నతఁ డర్జునుఁడేయైన నతనిని
మార్కొనువారే లేరా ?

చ. అతనిక కాక యందఱికి నస్త్రగురుండు ఘటోద్భవుండు నీ
వతులితక్రముండవు మహాహవదఱుండ విట్టిమీకునుకా

బ్రతి గురువుత్రుడుగ్ గృవుడు పాండవపక్షముఁబూని మీరు నీ
చత మతి రోయరే నతనిజంపుట కేనొకరుండఁ బాలుడు.

అశ్వ— (పరహాసముగా) నీవు చాలినదియు లేనిదియుఁ బాంచాలీపరిణయం
బును ఘోషయాత్రయును సంపూర్ణముగా నెఱుంగును. దానికేమి ?
(సుయోధనుదిక్కి) నరేంద్రా! ఇంతకును నతఁ డర్జునుఁడా కాఁడా
యనునది వివాదాంశము. నిక్కముగా నర్జునుఁడే యైనను విరటు నను
చరుం డగుకతన మనము మున్నొనర్చికొన్న సమయ మతని కిప్పట్టునఁ
బ్రతిబంధకము గానేరదు. ఏమందువా ?

కా. న్యాయం బంచునో యేమి పోతువుననో నాతండ్రియు నేను గాం
గేయుండుగ్ గృవుడు స్మిరంతరముఁ దత్తే మంబ కామింతు మిం
తే యా నిక్క మటైననుగ్ బరులయాదేశంబునం దుంటఁ గా
దే ? యేదుష్కృతికైన సిద్ధముగ మే మిందుంటి మోభూపరా !

చ. విరటునిగోవులగ్ వృథగ వీరులమం చొకజేరు పూని ని
మృదుఁబులమై హరించుటయ కాక నిరాగను లైనగోపబా
లురఁ బడమోడు తెవ్వరును లోకులు మెచ్చెడి మేటికర్ణమే ?
నరులు పరానువర్తులు పొనర్చని దుష్కృతు లున్నె ? భూపరా !

కర్ణ— (కోపముతో) అంతలోఁ గట్టిపెట్టుము. నీ యుపన్యాసమునకు నెల్ల
ఫలితార్థ మతఁడు పరాధీనుఁడు గనుక నతని కిప్పట్టున సమయభంగ
విచారణం బనావశ్యకమని తేలినది. (దుర్యోధనునిదిక్కి) మిత్రమా!
వీరలహృదయము నీకు స్పష్టముగాఁ దెలిసినదిగదా ?

ఉ. పోరికి నిట్టివారిఁ గొని పోవుట హానికరంబు వీరు స
ద్వీరులు గారు పోషకునివేరము దీనుప లేరు; శత్రువులగ్
శూరులు పెద్దఁగాఁ బొగడఁజొత్తురె ? యాచనగాఁ దలంచెనో
పాటుఁ డితండు ? యధపుస్వభావ మెఱింగిన నిట్టులాడునే ?

“ తాఁజెడ్డకోతి వన మెల్లఁ జెఱచిన ” దన్నట్లు తనకుఁదాను స్వతం
త్రుఁడుగాని తక్కినవారిం గూడ నిరుత్సాహులఁ జేయుట యెందులకో?
అగుఁగాక నీవు సంశయింపకుము.

ఉ. అర్జునులెక్కయే మతనియాబ్బ సురేశ్వరుఁ డాను గాక వి
న్యూర్జితశ క్తిమై నెదిరి పోరి జయింపఁ గలఁడ నూరకే
గర్జిలుపాటిగా దివుడె కాంచెదు నాదుపరాక్రమంబు నీ
తర్జనభర్జనలొ కని యెదగ్ భయ మందఁడు కర్ణుఁ డెన్నఁడుగ్.

కృపా— వృథాగా నెంచుటకు బాగ్యుత్తయ మొనరింపెదవు ? మనలో మనము
మంచిచెడ్డలు చెప్పికొనుటయు జోకతప్పా ? పైకి నవసరభావసరములం

బట్టి మనమెట్లు సంచరించుచున్నను మనస్సుమాత్రము న్నాయము పరీక్షకు ములుసుపకమానదు.

ఉ. ద్యుతములోన గెల్చుటది దోసమటంచుఁ బ్రపంచ మెంచు నో
మాతలనూజ ! దాని విని శూరతఁ దెచ్చుకొనం బనేమి ? దు
ర్జీతిని లోకముల్ బాగడునే ? యటునేయగ బ్రహ్మశక్యమే ?
మూతి బిగింతు వేరిపయి ? మూఢులె , వీరలు నీకుఁజాలరే ?

కర్ణ— (పండ్లు గొట్టికి ఏమోయనఁ బోవుచుండ దుర్యోధనుఁడు వారించును)

అశ్వ— (ఎకసక్కెముగా) రాజా ! ఎందులకు వారించెదవు ?

వారింపనేల ? యాతని

శూరత వాక్కులనె కాదె ? చూడం దగు “ దా

నే రాజ ” ననెడిగర్వ

ప్రారబ్ధం బితని నింతపఱకుం దెచ్చెన్.

ఉ. పచ్చుచునున్నవాఁ డమరవంద్యపరాక్రమధూర్యహుండు వి
వ్వచ్చుఁడు మాటలన్ జనెడివాఁ డతఁడెన్నఁడు గాఁడు మాపయిన్
మచ్చరమేల యీతనికి ? మా కతఁడన్నను గౌరవంబు లే
దిచ్చట; శత్రువైన పచియింపఁ దగున్ గుణమందురేకదా !

కర్ణ— (కోపముతో) నీవంటి కుక్షింధరులకు గౌరవమున్న నేమి ? లేకున్న నేమి ?

ఉ. పాతెడువారు కావుననె పాటులు మీరలు మిమ్ము బోటులన్
బోరికి వెంటఁబెట్టుకొని పోవుట “ పిల్లనిగొంచుఁ బెండ్లియిల్
చేరుటవంటి ” దూరకొనఁ జెల్లదె తేనిమనంబునిట్లు కం
గా రొనరించునట్టి పనికా యిటకున్ రథమెక్కి పచ్చుటల్ ?

అశ్వ— (కోపముతో) ఓరీ ! జాల్మా ! ఏమని ప్రేలితివి ? ఇదిగోఁ జచ్చితి
పెరా ! (కర్ణునిపై కుఱుకఁబోవును.)

ద్రోణ— కుమారా ! ఊరకొనుము. ఎందుకేని యసమానునితోఁ బ్రసక్తి
గూడదు.

కర్ణ— (ధైర్యముగా) రమ్ము. అంతలో కాంతించితివేమి ?

ఉ. ఆలము నేయువానివలె నాయుధముం గొని సారెసారె మీ
సాలను దువ్వుకొంచు నృపుసత్రమునం బడి మెక్కి మెక్కి నైఁ
గాలముపచ్చినప్పు డిటు కౌతరతన్ గని తిన్నయింటివా
సాలను లెక్కచెట్టు నినుఁ జంపి కురువృథ నవ్వు దీర్చదన్.

అశ్వత్థా— (కత్తి నెత్తికి) ఓరీ దుర్జనమూర్ఖుడు ! జనులకు !

కా. కందాలోఁ బడి భుక్తశేషమును జిక్కికొ మెక్కికొ బల్లెక్కికొ తో
నిం దుర్జ్వితికిఁ బ్రస్తున్నబతుకు నేనే కాదు లోకంబులో
నిందతో జేయునవార లాండ రిదిగో నీచావు దావయ్యె నో
వంజా! నోటికి బుద్ధిచెప్పకొనుమా పైపైకి రాఁబోకుమా.

కర్ణ— (అశ్వత్థామపై కుఱుకఁబోవును)

దుర్యోధ— (వారించి) మిత్రమా ! ఇప్పుడు నీవు శాంతించి నాయందలి విశ్వా
సమును జూపవలయును. (ద్రోణునిదిక్కి)

ఉ. మీ కిది న్యాయమే కద ? యమేయపరాక్రము లయ్యు శత్రునికొ
వాకొని పెద్దజేసి యిటు వారికివీరికి వాదు గూర్తురే ?
సాఁకినవాని ద్రవ్యము వినందె ? యసంబున కాన్యజేయరే ?
నా కవమానమైనఁ గడనంబున మీకుఁ బ్రశస్తి గల్గునే.

భీష్మ— కుమారా ! ఇందు ద్రోణాదుల తప్పిదంబు లేకంబును లేదు. కర్ణుఁడు
తనకుంగల పరాక్రమాతీతయంబు ప్రకటించె. దానికేమి.

క. ఆర్యులు కదనంబులఁ గడు

ధైర్యశైర్యములు గల ప్రధానులు వీరల్

కార్యకార్యములు దు

శ్చర్యలె ! యివ్వారి కేలిసలుపక దగునే.

అర్జునుండన సామాన్యుఁడు కాఁడు. అతఁడొక్కఁడేకదా, యని
మన మొప్పురికింపంజన దనుట మన క్షేమమునకే కాని వేటొందు కాదు.
కావున వారలం బ్రహ్మలం జేసికొని కార్యంబు నెఱవేర్చికొనుము.
(ద్రోణాదులదిక్కి)

ఉ. దగ్గఱనచ్చె నల్లదె పృథ్వాసుతుస్యందన మార్యులార ! మా
యెగుఁ దలంపఁబోక యిటకెందుకు వచ్చితి మట్టికార్యముకొ
నెగ్గఁగఁజేయుఁడి ? విజయునికొ జరకాననవాసజాతరో
హోగ్గుని నుగ్రతేజ నెటులో మనమాఁపుద మెల్లధంగులకొ.

(దుర్యోధనునిదిక్కి) కుమారా ! నీకర్ణుని సహాయునింగాఁ గొని
పనులనెంబడిం జనుము.

దుర్యోధ— (కర్ణసహితముగా నిష్క్రమించును.)

(అంత నర్జునుఁడు స్వప్నరూపముతో నుత్తర సహితముగఁ
బ్రతిలేందును.)

(ద్రోణాదులందఱును బ్రసన్నులై సన్నద్ధులుగదడుతు)

అర్జు— (నవ్వి) ఇంకను నీకు సంశయము బాధించుచునే యున్నదా ?

సీ. కంకుండునా నిరాతంకుండు మీతండ్రి

ప్రియమిహుఁడతఁడు. మాపెద్దయన్న

వలలుండు కీశకవనపహ్ని మీబాస

నీఁడెవ్వఁడతఁడు మాచిన్నయన్న

వారుపంబుఁబొంది పాతుపత్తెమున క

ర్థుండు దామగ్రంధి యొక్కతమ్ముఁ

దాలఁగాచెడివారి కధినాథుఁ డల్ల తం

త్రీపాలుఁడే సహదేవుఁ; డేస

తే. గీ. యర్జునుండను పైరంధ్రియాజ్ఞ సేని

గాండివం బియ్యదియె సురేంద్రుం డొసఁగిన

మకుట మిద్దియె యే నపుంసకుఁడ నగుట

యూర్వశీశాపమునఁ జామ్మి యుత్తపండ !

శాపాపసానం బగుటంజేసి మరల నారూపునాకు వచ్చె. భీమసేనాదుల
యాయాధమ్ములు నీవు శమిప్పక్షమ్మునఁ జూచి యుంటివి. మఱియును
నీవడిగిన ప్రశ్నంబుల కెల్ల నుత్తరం బిచ్చితి; నిక నీవు లేకమ్మును జంతుఁ
గొనక సారధ్యమనం దప్రమత్తుడవై వర్తింపుము. రథవేగంబు
హెచ్చింపుము.

ఉత్త— చిత్తము. అట్లే యొనర్చెదను.

క. నరుడ పని నిన్నెఱింగిన

తరుణమునన పోయె నాయెదం గలభయ మో

కురువీర ! యెఱిగి యెఱుంగక

విరచించిన తప్పులకును వేఁడెద నిన్నుకొ.

అర్జు— అట్టి సందియము నీమనమ్మున నుంచకుము. తేరు వోవనిమ్ము.

ఉత్త— ఇదిగో ! తోలుచున్నాడను. (అట్టినర్చును.)

అర్జు— (చేతితో నిర్దేశించి) నృగుకుమారా ! అటు చూడుము.

కా. ద్రోణుం డాతఁడు భీష్ముఁడల్లతఁడు కర్ణుండాతఁడే చాచని

కౌరవంబుల్ వివచ్చుచున్నయె ? యశ్వత్థామనూ ! యాతఁడా

పాణిం బోలినవాఁడతండె కృష్ణుఁ డాచార్యోపమానుండు మై
రాజించుకొ ధ్వజమందు వ్యాళ మతఁడే రారాజు కన్గొంటివే.
ఉత్త— దగ్గఱకు వచ్చితిమికదా ! ఇంకను వీరు మనపై నారాచముల నిగుడ్చు
రేమి ?

అర్జు— ఏమనియా ?

కా. ఆచార్యుండు నియంత యాయనకు నాయందెంతయో పేర్చి స
త్యాచారుండగు భీష్ముఁడోలి మము బాల్యంబాదిగాఁ బెంచె ద్రో
ణాచార్యత్వముఁ జేసు సోదరుల మన్నఁటలుందు మడ్డపు మా
కాచార్యత్వము చేయుటకొ గృహ డుపాధ్యాయుండె యా నుత్తరా !

మ. ఒకకర్ణుండు సుయోధనుండు మనపై సుగ్రత్వముం బూని కొం
డికనాఁడాదిగఁ గీడు రోయుదురు కానీ వీర లయ్యార్యులకొ
గికురింపం దగ దొఁ గదా ! మనమ ముకొ గీలింతు మేనిన్ శర
ప్రకరం బార్యులు నింతు రంతనఱకుకొ బై రారు వారుత్తరా !

(పాఠఁజూచి) సుయోధనుండు గడుదవ్వనఁ బనులవెంటఁ జనుచున్న
వాఁడు. కావున మనమియ్యెడ నున్నఁ బ్రయోజనములేదు. మన కే
రీప్రక్కగా నతని యెదుటికిం గొనిపొమ్ము.

ఉత్త— అట్లనే పోనిచ్చుచున్నాఁడను.

అర్జు— (యోజించి) త్వఁగ మిక్కడనే యుండనిమ్ము. (తనలో)

క. వీరియెడ నాకుఁ గలిగిన

గౌరవముకొ జూపవలదె ! కలదే ! గురుధి

క్కారము శ్రేయస్కరమే

నారాచములనె వీరి నారాధింతుకొ.

(కొన్ని యమ్ములు విడిచి) ఉత్తరా ! తేరు వెనుకఁ జెప్పినచోష్టనఁ
బోవనిమ్ము.

ఉత్త— చిత్తము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

ద్రోణా— (సంతోషముతో)

కా. ఔరా ! శిష్యుండ వన్న నీవకదరా ! యాచార్యసభ్యుక్తి నీ
దేరా ! నూర్తురు శిష్యు లుండవలెనే ? యీ వొక్కఁడే చాలు జ

స్మారాతిఁ గురునాథుఁ గొల్చు గురువై నన్నన్న ! కోపింప కి.
ట్లారాధింతువె ? దీనికిఁ ఫలము నీ కాఁగాక శిష్యుఁగఁ.

(పట్టరాని సంతోషముతో భీష్ముదిక్కి) చూచితివికదా ! మన
యెడల నాతఁ డొనర్చిన గౌరవము.

తే. గీ. స్వాగతమునకు రెండేసి సాయకములు
శ్రవణములుసోకి సోకనిసరణి నించె
పందనమ్మన కట్టులే నైచె పాద
యుగళి సోకియు సోకనిపగిది నరుఁడు.

భీష్మ— (నవ్వి) ఆచార్య ! యిం దాశ్చర్య మేమి ? ఆతఁడొనర్చిన శిష్యత్వ
మెట్టిది ? (ప్రక్కకుఁజూచి)

చ. మనలఁ బరిత్యజించి యదె మండలపుంగతిఁ దేరు త్రిప్పి య
ర్జునుఁడు సుయోధనుఁ గదియఁ జూచుచు బోవుచు సున్నవాఁడు తే
డని యొనరింప లేఁ డతని నాఁగి ఝణంబునఁ బోయి తేని మ
న్న న నిలువకవలెఁ దడసినఁ బయి వచ్చుఁ జూడీ కడంగుఁడీ.

అశ్వ— (పాఱఁజూచి) చూడుఁడు. రారాజుపై కరుగు కవ్వడికిఁ గర్ణుఁ డడ్డ
మగుచున్నాఁడు.

దోణ— తేఁడీ ! అట్లని మన మొప్పరికింపఁజనదు. మీ రిరువురును బోయి
రాజుం గాపాడుఁడు. పలయు సేని యేమును వచ్చెదము.

(కృపాశ్వతామలు నిష్క్రమింతురు)

ద్రోణ— (భీష్మునితో) కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధ మెట్లున్నదో పరికించితిరా ?

భీష్మ— ఉభయులును సమర్థులేకదా, అయిన నర్జునున కితఁడే కాఁ డెవ్వ
రేనియు లా చ్చునక తప్పదు. (పరికించి) కనుఁగొంటిరా ! కర్ణు నతి
క్రమించి దుర్యోధనుఁ జెనకఁబోవు నవసరంబున మన యశ్వత్థామ
యనికొక గడంగెను.

ద్రోణ— (చూచి) యుద్ధము కడు భరముగా నుండెడినిగాని కవ్వడి యక్షయ
తూఁజీరుం డగుటచే నితని నతిశయింపవచ్చును. సేనుబోయి యతనిఁ
దలపడియెడ (కొండొకపోయి నిల్చి) ఇతం డెక్కతముననో కుమారుఁ
దలపడకయె నాపంకకు వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు— (ఉత్తరునితోఁ బ్రసేశించి) ఉత్తరా ! తేరమ్మహాత్మున కభిముఖ
ముగాఁ బోవనిమ్ము. (తనలో)

౧. వె. ఓనమాలు మొదలు నొక్కయై విలువిదై
మొట్టితిట్టి చెప్పి ముగుదలనము
వాసినట్టి గురునిపై కేమొకమ్మున
బవరమునకుఁ బోదు భయము విడిచి.

(విచారముతో) ఓహో! దైవమా! యి క్కురుకులపాంసను కారణ
మృత నెన్ని యిక్కట్లులు ఘటించితివి?

మ. 'పతితో డీకొనుఁ బుత్రుఁ గన్న నవలా, భార్యసమాయోగసం
గతుఁ డాపై జననికొ గణింపఁడు భిషక్చక్రత్యముకొ బూను యా
పితరోగుండు సమాప్తద్యుఁడు గురుకొ ద్వేషించు' నన్నట్టి సా
మెత నకొ జూచి పతింతురే? యిక జనులొ మేనెల్ల వమ్మయ్యెనే.

(యోజించి) ఇట్లగుఁగాక (సమీపించి చేతులు జోడించి)

క. అడవులఁ బండెండేడులు
కదు నిడుమలు గుడిచినట్టి కవ్వడి మీ శి
మ్యుఁడు మారిదుదీపము మీ
యడుగులకుఁ ద్రికరణకుద్ధి నభివాదించున్.

బ్రోణు— (అదరముతో లేవనెత్తి) తండ్రీ! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడనై సర్వవిధ
మృత వన్నెకెక్కుము. శిష్టాచారమ్ము కావించితివి కావున,

క. చనుము రథ మెక్కు మాహవ
మునకుకొ డీకొమ్మ మేము మును చెప్పిన యా
ధనురాగమును జక్కం
గనునొప్పగఁ జెప్పి మమ్ముఁ గయినేయు మికకొ.

అర్జు— (ఓనయముతో) తమయాజ్ఞ శిరపావహించు చున్నాఁడను. (రథమెక్కి
సంతయముతోఁ దనలో)

క. గురుపై నెక్కరణిని శర
పరంపరలు విడుచువాఁడఁ బగుఁడె? యాతం
డరలేకయాజ్ఞ యిడుఁగా
కరయంగా పలదె? యిట్టియాగడము నెడకొ.

ఇట్లగుఁగాక. (ప్రకాశము)

ఉ. ఏనయి యెంత చెప్పినను నేయఁగఁజాల శరంబు మీరె నా
పై నెనరుంచి యేయఁడగుఁ బ్రపంచమంబున నట్లులేని నా
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానము వోవుకైకాక సత్యసం
ధానిరతుండు ధర్మజుఁడు తమ్మునికై గడు నల్లకుండెడుకొ.

దోషులు — (తనలో) బహిరా! అర్జునా! బహిరా! (ప్రకాశము) అట్లే కావించెదను. కాని రహోచితస్థలమునకుఁ బోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ — (సంతోషముతో) నెబాసు! అర్జునా! నెబాసు! “అసశ్యంపితు రాచార” మృతుట నీకు సర్వవిధములం బట్టినది.

చ. అలజమదగ్ని పుత్రునకు నస్త్రుగురుం డెన, నాకు నీవును
గలన నొకింత వెన్నడవు “కారవ పంశమునందు నేటితో”
గలిగెను యుగ్మమొక్కటి తగ్గ గురుమెచ్చును గాంచినట్టి” దక్ష
విలసనముకొ గడించితీవి వీరవరేణ్యుడ నైతి హాషంగన్.

(పరికించి) ఏమీ? అస్త్రగురుండే కాక గురుపుత్ర శారద్యతుల
గూడ నోడినారే! అర్జునుఁ డుత్తరునితో నేమో యనుచున్నాఁడు.
(విని) గోవులం దోలికాని సామ్యుని గోపాలకుల నాజ్ఞాపింపుమనియు
నీజయమంతయు నీవే కావించినట్లు నగరంబునఁ జాటింపించుమనియును
బోధించుచున్నాఁడు. (విని) మరల నేమో యనుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. అమృహితుండు చాపధరు లందఱికిం దలపువృత్త వృద్ధుండం
చు మృది నెంచబోకు మరిసూదనతాపటిమంబుకట్ట ఓం
కమ్మగు జవ్వనంబు పొడకట్టు మతేమనుకొంటివో పునా
త్త్వమ్మున మేటి మాకొక పితామహుండే యన నేల? డేవుండే.

కావునఁ గడు బాగరూకుండనై సారథ్యమ్ము నెఱవేర్చెదవు గాక.

(ఉత్తరార్జునులు స)వేశింతురు.)

అర్జు — ఉ. ఆయన గెల్చి కాని మన మమ్మరురాజుఁ గలంపలేము గాం
గేయున కాదరంబకద! కేవలముకొ మనయం దనంగరా
దోయవనీశనందన! నయోచితమార్గము దప్పఁ డెప్పు డా
మ్మునువిడుం డతండు గదనం బొనరించెయ తీరుఁ దీరుగన్.

భీష్మ — (సంతోషముతో) అర్జునుండు నన్నుం గూడఁ దనవిద్యాపాటసమ్మున
నానందింపఁజేయ నిట వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రక్కఁజూచి) మాయురు
పుర సమరముం జూచుటకుఁ గాఁబోలుఁ గురురాజుతోపాటు యోధులం
దఱును నీ దిక్కునకే వచ్చుచున్నాడు. (సన్నద్ధుఁ డగును.)

(అంతఃకుర్యోధనాదులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు— (వినయముగా)

ఉ. పోరికి నిన్ను మర్కొనంగఁ బోలునె ? యొక్కనికేనియొక్క మహా
దారచరిత్ర ! యట్లయినఁ దప్పక వచ్చె విరాటుబంటనా
కారణ మిట్టి నక్క వెకలిగాఁ దలపోసెదో, యేమొ ? యీ దురా
చారుఁ గృతఃకు గౌరవవిచారవిదూరు త్నమింపు మియ్యెడక.

భీష్మ— (అదరముతో) తండ్రీ ! త్పత్నియొచితప్రచారప్రవర్తనండ పగు
నిన్నొకరు త్నమించుట యెందులకు ?

ఉ. కూలి నెదిర్చినట్టి యల శూరత విన్నది యాది నీకు భూ
పాలుఁకారు దేవతలు భండనమం దెదురే ? యటంచు నేఁ
బోల నెఱుంగుదుక సమరముం బొనరించెద నైన నన్ను నె
ట్టాలములోఁ గలంచెదవో యయ్యయి భంగలు నూచు వేడుకక.

ఉచితస్థలమృత కరుగుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

అశ్వ— (అకాశము వంకఁజూచి) ఓహో ! ఆకాశ మెల్ల నంబరచరుల విమానము
లెట్లు నిండినవో !

తే. గీ. తాతమనుమల సంగరౌద్రత్యమునకు
సంతసించుచు నున్నారు చదల సురలు
హరిని సంగరమున నెల్చినట్టిఁ డొక్కఁ
డొక్కఁడో హరునోర్చిన యుక్కుతునుక.

కృపా— (చూచి) కుమారా ! గాంధేయునిచాపముల నర్జునుఁ డెట్లు తుత్తుని
యలు నేయుచున్నాఁడో చూచితివా ?

ఉ. ఎల్లెను జాప మాతఁ డొకయేటన నీతఁడు దుర్గించె వెండి తా
నెత్తె నీతఁడు దుర్గించె నటులెత్తుటయే తడ వెన్నిమాటులో
తుత్తునియల్ పొనచ్చె నంతూఁగు నెవం డీకఁ బార్థతోడ లో
కోత్తరఁ డాతనిం దోరయు యోధులు నున్న జగత్ప్రియంబునక.

ద్రోణ— (అశ్చర్యమతో) అవురా యితని శరలాఘవము !

క. చాపమ్ముఁ ద్రుంచి వేటొక
చాపమ్ము గ్రహించునంత శాంతనవునిఁ దెం
దూపులఁ గొన్నిటఁ బార్థం
దాపన్నునిఁ జేసి తీసి నచ యెయ్యఁజనుక.

అశ్వ— (కర్ణునితో సేకసక్కముగా)

ఉ. పార్థునిలావు నీ కెఱుంగ వచ్చెనె ? యిప్పటికేని కాలపుకొ
వార్ధియు నాఁగ నాతఁ డిటువచ్చెడి తేనికె గల్లుకూరిమి
సార్థకముకొ బొనర్చ సమయం బిదియే యెదిరించి నిల్వ ప్ర
త్యర్థిని గెల్వలేనిదిరుదమ్ములు వమ్ములు కావె యేరికికొ ?

దుర్యో— (తనకైకి వచ్చుభాణమ్ముల నిపుణముగా వారించుకొనుట నటించును.)

కర్ణ— (సంరంభముతో) రాజా ! నేనుండఁగా నీ వెందుకు వారించుకొన
వలెను ? (కొంతవడి నిలిచి పాఱుట నటించును)

దుర్యో— ఏమీ ? ఈనాఁ డితని విక్రమం బవక్రంబుగా నెగడుచున్నదే !
(యుద్ధసన్నద్ధుడగును)

అశ్వ— (తనలో) ఏనాఁ డతనివిక్రమ మవక్రము గాకున్నది ? మన కెప్పటి
కప్పుడే క్రొత్తగాఁ గన్నట్టును.

అర్జు— (ప్రవేశించి) విరాటసందనా ! అదె సుయోధనుఁడు మనకుం జేఁ జిక్కి
యున్నాఁడు. అరదమ్ములు పఱపుము.

ఉత్త— (అలసటతో)

చ. ఎడ యొకయింత లే దొకటె యేయుట యే నిక నిల్వఁజాల మేక
పడపడ లాడఁగాఁ దొడఁగె వారుపముల్ కడు డస్సె నుంత యొ
క్కడ శ్రమ దీర్చి కొంద మిటు లేకముఖంబుగఁ బోరు సల్పియె
వ్వఁడు బడలండు లోకమునఁ ? బాధులె పార్థివులె నర్జునా ?

అర్జు— (మీఁదఁ జెయి వైచి) రాజసందనా ! కడుబడలితివి. ఇకఁ గష్టించి
నంత కాదుగదా ? అందు శతాంశమేనియు నవసరము లేదు.

మ. అదె రారా జతనికొ బరాధవము చేయకొ గాల మేతెంచెదు
గృధుఁ డీతండు గణింపఁ డేరిని మహామాత్సర్యవర్త్యుఁ డి
య్యదనకొ బైఁ బడమేని జోరులు శ్రమంబాఱకొ సమీపింతు రాఁ
గుదు రియత్న మొకింతయొర్చికొనుమా ! కోపంబు దీపింపఁగొ.

అంత వలసిన నేన యశ్వమ్ములం గడపఁ గలవాఁడ. నీయథాశక్తింబని
నేయుము. (శరప్రయోగము నటించి)

ఉ. పాఱెదవేల ? జూద మని వచ్చితివో ? యిది భండనంబు లే
యారకయెక్కుమాత్రమున కోడరు శత్రులు వీధులెల్లడకొ

స్వారి యొనర్చగాఁ గలవె సామజయానము నెక్కి? నేడు నీ
పేరు నిరర్థకం బగును బెంపటి యేగినచో నుయోధనా !

లే. గీ. అబలఁ బాంచాలి, నవమానమందఁజేయ
వచ్చు నోరెఱుంగని పశుప్రజముఁబట్టి
నెట్టి గొల్లలపైని వేవేగ నుఱుక
వచ్చు రాదొక్క విషవచ్చు వ్రచ్చునేర్పు ?

ఉ. రాజపుకానె నీవు ? కురురాట్కులమందు జనింప లేదె ? యే
యోజ ధరక భరించెద నహో ! యని పౌరుషవ్యసంత ని
స్తేజుడ వేల వచ్చితి విసీ ! యచినేతకు యుద్ధ మన్నచో
భోజనమో ? యలంకరణమో ? యవరోధపథావిహారమో ?

ఉ. చంపెదనంచ భీతివడి సారెకుఁ బాటెద వేల ? నేను నిక
జంపమి నిక్కువంబు రిపుజైత్రభుజుండు మదగ్రజుండు మా
యింపఁ బ్రతిజ్ఞ గొంటెఱుంగనే మిము నూర్చర ; మొన్న మొన్ననే
చంపెను మీపలెక ద్రుపదజక గికురించిన కీచకావళిక.

దుర్యోధ — (సిగ్గుపడి నిలుచును.)

భీష్మదులు — (మరల యుద్ధసన్నద్ధులై శరప్రయోగము నటించురు)

అర్జు — (ధ్యానమునటించి యమ్ము విడుచును.)

భీష్మదులు — (అందఱును మూర్ఛ నటించురు.)

అర్జు — ఉత్తరా ! నీసహోదరి యుత్తర చెప్పిన పలుకు స్మృతికిం దెచ్చుకొని
వీరి యుష్ణీసాంచలమ్ముల నుత్తరించి యిటు తెమ్ము.

ఉత్త — చిత్తము. (దరికరుగఁబోవును.)

అర్జు — (మెల్లఁగా) మాట, యీమోహనాస్త్రమునకుఁబ్రతి పితామహుం డెఱుఁ
గుఁగాన నతని దెసకుంబోకుము. తక్కుఁగలబోదు లెఱుంగరు. వాఁలు
తెల్విఁగను నాలోనఁ గృతకృత్యుడనై మరలిరమ్ము.

ఉత్త — (తలపాగల కొసలు కోయుట నటించును.)

భీష్మ — (ధ్యానము నటించి కనులువిచ్చును.)

ఉత్త — (పరుగున వచ్చి యర్జునుని చెంతనిలుచును)

అర్జు — ఇక్కఁ బోదము పద.

(నిష్క్రమింతురు)

భీష్మ— (తనలో) అన్నా ! కీడి యెంతపని చేసినాడు ? (కోపముతో)

చ. నిలునిలు పార్థ ! మోహనము నీవ యెఱుంగుదువే ? బలమృత
గలచెదె యుక్తివమ్ముమెయి ? గల్గునె దీన యశంబు ? ధర్మపుం
గలన జయంబొ వెఱొక్కడొ గాంచుట యుక్తము కాక నిద్దుర
సాలసినవారిపై దగునె ? శూరతఁ జూపుట నిన్ను బోటికి.

(దుర్యోధనుని శిరము చక్కఁగాఁ బరికించి మెప్పతో)

చ. కరుణయటన్న నీయదియ కారవనాథుశిరంబు నిప్పుడు
త్తరుడొగి నుత్తరించెనని తత్తరమందితి భ్రాంతి కల్మి ని
క్కురుపతి కిట్లు చేపడినఁ గుత్తుకటాక్కుటఁ గత్తిరింపఁడే ?
తరతమభావవేది యగు ధర్మజదమ్ముడఁ వెదు వర్జనా !

(ద్రోణాదులు మూర్ఛ చెలియుదురు)

దుర్యో— (కోపముతో)

శా. ఏడీ ? ఫల్గునఁ డేడఁబోయెనొ కదా యిందెందుఁ గన్పట్టఁడే
కూడఁ ముట్టుద మేటికీ తడ వదే గోపాలకుల్ గొల్వ నా
జాడఁ బోయెడి మిన్నకుంట తగునే ? శౌర్యమ్ము పమ్మయ్యెనే ?
వాడం బాటినమోముతోఁ బరికిఁ బోవఁ బాడియే టేనికి.

భీష్మ— కారవేంద్రా ! ఎందులకీ పశ్చాత్తాపము ?

చ. మనకవమానమా ? కడుఁ బ్రమాదము దప్పెను గ్రీడి కేవల
మ్మును గరుణాఘఁ డేమిటికి మూర్ఖత నాతనిఁ దూఱఁబోయె ? ద
య్యనువునఁ గుత్తుకల్ దునిమెనా ? మన మేమగువార మట్టియో
గ్యునికి జయంబు కాక మఱియొక్కనికి జయ మబ్బనేర్చునే ?

దుర్యో— (లజ్జాదైన్యములను నటించును)

కృపా— (దృష్టినిగిడ్చి) పితామహా ! సుశర్మకాఁబోలు ననతిదూరమ్మున నిట
సచ్చుచున్నాఁడు. అక్కడివిశేషము లేమైయుండునో ?

అశ్వ— ఇక్కడ నింతమంది యోధానుయోధు లుండి యిట్లుజరిగినదికదా,
ఇక నక్కడ మఱియొగలాగు జరుగునా ?

చ. అట శమనాత్మజుండుఁ గవ లయ్యనిలాత్మజుడొక్కఁ గడంగిపో
దుటకుఁ దొడంగినఁ బలము రూపఱు టబ్రమె ? వీరలెల్ల బా
నట యొనరింప నేగరె ? విచారముతోడఁ బనేమి ? పార్థు లె
క్కటిస దిగంతముల్ గెలువఁగా వినమే, కనమే తదుద్ధతుల్ ?

కర్ణ— (తనలో) అక్కటా! మొదట వీరిన్ని వచించిరో దైవ చున్నియును
నుటించినాడే? (ప్రకాశము)

చ. బవరము నేయఁగొక్కఁపుడు పయ్యజయం బొకటకొ దొలంగు దీ
నివిషయమై విచారణము నెక్కొలుపం బనిలేదు కానిచో
నెనదు నెఱుంగరే? విజయు నేడ్డెఱ దైవబలంబు కాక యొ
క్కవిజయుడే జయించెనఁగా నశమే కురునాథ యిందటికొ?

కృపా— ఒక్కయర్జునుడే యొరర్చిన విట్టి వనేక దుర్గుటకార్యములు గలవు.
ఐనను మనయిప్పటి యవస్థకుం దగిన ప్రసంగ మింతకన్ని నుండదు.

దుర్యో— (పితామహునికై) సమయభంగముం గూర్చి తమయభిప్రాయ
మేమని స్థిరపఱచెదరు?

భీష్మ— నాయభిప్రాయ మిదివఱకే విశదీకరించితిని. నలినవో

ఉ. ధర్మజుడెన్నఁ డెయ్యెడ నధర్మపథంబునఁ గాలునెట్టెడదీ
మర్మము నీకునుం దెలియు మానసనాథ! తదర్థ మొక్కనికొ
నిర్మలచిత్తు నయ్యెడకు నీననుపకొ నకలంబుఁ డెల్లఁచా
నర్మిలి మీకు వారలకు నౌ టిక నేనియు మేలు భూవరా!

దుర్యో— (తనలో) వారలకును మాకును జన్మాంతరమున నేమోగాని యీ
జన్మమున మాత్రము సఖ్యముపడుదు. (ప్రకాశము) కానిండు; పురికిం
బోయి యిందుంగుటించి యోజింతము.

(అంతఁబురు నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవ ప్రవాసస్మృతంబు సప్తమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతామైనము.

పాండవప్రవాసము

అష్టమాంకము.

(అంత నర్జునుడును నుత్తరూడును బ్రవేశింతురు)

ఉత్త— బృహన్నలా! (నాలుక కలుచుకొని) ఇంద్రనందనా! ఈ జయము నేనే యొనర్చినట్లు మాతండ్రిగారికిఁ దెలియఁ జేయింపు మంటివికదా? దానికిం గతమేమి?

అర్జు— ఏమనియా? కొమరుఁడు సంగర మ్మొనర్ప నేగెనని యాయన విని యుండి పదంపడి యెవరిపలననో జయముకట్టినదన్న నంతగా సంతసించుట. (చేయిచాచి) చూచితివా, యెట్లుంకరించిరో పట్టినము! (విని) ఉత్తరవిజయమంగళమని చాటింపు పినఁబడుచున్నది.

ఉత్త— (నవ్వి) పదంపడి దానికర్థము నిట్లు చెప్పుకోవలయును.

అర్జు— ఎట్లు?

ఉత్త— శ్రేష్ఠుడైన విజయుని సంబంధమగు శుభమని.

అర్జు— (పరికించి) కొల్లుకూటముదాపునకు వచ్చితిమి. (విని) ఏవో మాతండ్రిగారు కిగ్గరగా సుపన్యసించుచున్నారు.

(అంతట విరటుఁడును బ్రచ్చన్న వేంకటగూ పాండవులు

నల్వరును బ్రవేశింతురు)

పిర— (కోపముతో)

ఉ. గొల్లులవచ్చి నాకొమరు గొప్పదనంబు వచింప నేను నూరెల్లను జూటఁ బంపఁ దగదే? యొక పేడికతమ్మునకొ జయభ్యుత్థాననంబు గల్గునె? రిపుల్ రథసారథి కోహటింతురే? నల్లవో! యిట్టిమాట లనినకొ సహియింపదు గంక! యింక నికొ.

ధర్మ— రాజా ! కోపింపకుము.

క. కారవు లెక్కడ ? మిగులఁగు

మారుఁడు పశితనమువాఁడు మనయుత్తరుఁడ

పార్శ్వభ్రంశరవిశే

షారూఢుండేడ ? గెలుచుటది యేడ ? నృపా !

కావున నామట విని బృహన్నలవిజయంబు చాటింప నంపుము.

ఉత్త— (విని) మన మెనర్చిన కపటము మీ యన్నగారికిని మా తండ్రిగారికిని
గలహమనకుఁ గారణం బగుచున్నయది. మన మింకఁ దడయఁ దగదు.
పోయి యథార్థము నివేదింతుము.

అర్జు— నీవు ముందరుగము నీవెనువెంటనే నేను వచ్చెదను.

విరా— (కోపముతో)

క. వేడిక బొగడఁగ వలదన

నోడవు భయమింత లే దహో ! నాయెడ నీ

జాడ యెఱుంగంగవచ్చెను

జూడుము శిక్షింతునిను నసూయ యడంగె.

(సారెగొనివేయును)

కౌశ— (అపటిష్టపముగా సైరంద్రప్రేషముతోఁ బ్రవేశించి, చీరచెఱుగున
రక్తముఁ దుడుచుట నటించును)

భీము— (క్రోధము సూచించును)

ఉత్త— (తత్తరముగా వచ్చి) తండ్రీ ! యెంత యనుచితము గావించితివి ?

ఉ. అమృహనీయఁ డెవ్వరని యాత్మఁ దలంచితి ? ధర్మమూర్తి లో
క మృఖిలమృ నేలఁగల కార్యవేషక్షణం దుత్తమోత్తమం
డివెల్లయి ధక్కరింతువె ? శుభేచ్ఛులకున్ ద్వేషవర్జితపా
తమృది క్రేయమే ? సకలధర్మవిధ్వాడ ఓట్లొనర్తువే ?

విరా— (విని విసయిట్లు పట్టరాని సంతోషముతో)

ఉ. కారవనేన నుక్కడఁచఁ గల్గెతి వెట్లు కుమార ? యాజిదు
ర్వారలు వార ల ప్పరశురామవిజేత పితామహుండు మేల్
భారతవీరులన్ గెలిచి వచ్చితి నెంతకుఁ జాల ? వేసు స
త్కారము గంటిఁ బుత్రకులఁ గాంచినవారలకెల్ల మేటిన్.

ఉత్త— తండ్రీ ! పదంపది సకలమ్మును దెలియనగుం గాని ముందయ్యనఘుని
వేడికొని సుద్రసన్నుం జేసికొనుము.

పెరా— కుమారా ! బృహన్నల యెక్కడ ?

అర్జు— (సమీపించును)

ఈ త్త— (గౌరవముతో) ఈయనయే.

పెరా— (తనలో) ఇతడే బృహన్నల యెట్లగును. (సంశయముతో ప్రకాశము)

ఉ. ఆతఁడు పేడి యీతఁ డనఘాకృతిఁ బొల్పెడి శ్రమమందుఁ డ
త్యాతతపారుషంబునకు నాకృతియో యన నొప్పువాఁడు ప్ర
ఖ్యాతగుణాకరుం డని మొగంబె తగం బలుకం దొడంగె నీ
కీతనిసఖ్య మెట్లొదవ ? నేర్పడఁ జెప్పము నాకుఁ బుత్రకా !

ఈ త్త— సకలమ్మును విదప విస్తరించి వచించెద. ఇపుడు సూత్రప్రాయముగా
విని మఱియొండు వచింపక యిమ్ముహూమహు శరణంబు వేడికినుము.

∫ (పాండవులను ద్రోపడిని గేల నిర్దేశించుచు)

ఉ. ఈయనఘుండు పాండుధరణీంద్రుని యగ్రతనూజుఁ డాతఁ డ
త్యాతతశక్తి భీముఁ, డితఁ డర్జునుఁ, డయ్యనఘుల్ కవల్, సతీ
గయచరిత్ర పాండుసుతగేహిని యాయమ యాజ్ఞ నేని, వీ
రీయెడ గూఢవర్తన మెయిక్ జరియింతురు సత్యసంధులై.

పెరా— (పశ్చాత్తాపముతోఁ దనలో)

ఆ. న. నను సుశర్మ పట్టుకొని రథమునఁబెట్టి
నంతలోన నన్నయాజ్ఞఁజేసి
విడువఁ జేసినట్టి వీరుండు భీమనే
నుండె సందియం బొకండు గలదె?

నివురుగప్పిన నిప్పుపగిదిమన్న వీరలయెడఁ గడునష్ట సలిపితిని.
ఇందుకేమి నిష్క్రూతి ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) అనఘాత్మ ! నన్ను
క్షమించి నాయవగాధమును మరవవలయు. (ధర్మరాజు పాదములపైఁ
బడఁబోవును)

ధర్మ— (పడకుండ లేవనెత్తి)

క. నరపాల ! యిందు నీ త
శ్చరయఁగ లేకంబు గల్గ దఖిలమ్మును న
క్కురునా ఘనిదురితమొ నా
దురిత మొ కావలయు ద్యూతవోషంబగుటక.

దౌవా— (ప్రవేశించి) జయము జయము దేవా ! దుర్యోధనమహారాజుగారి

యొద్దనుండి యెవరో యొకరాయబాడివచ్చి ద్వారమున నున్నాడు.

విరా— ప్రవేశపెట్టుము.

రాయ— (ప్రవేశించి నలు దెసలు దిలకించి) ఇందు ధగ్ధగరాజు గారెవరో నాకు
వొకింత తెలుపవలయు.

ఉత్త— (చేతితో) ఆయనయే (చూపును)

రాయ— (వినయముగా) అయ్యా! “మితమ్ముడు ఫల్గునుడు సమయభంగం
బొనర్చె గావునఁ దిరిగియు మీ రరణ్యమున యథాపూర్వమ్ముగ
పసింది యజాతవాసమ్ముఁ గూడ నాచరింపవలయు నట. ఈసంగతి
మితో మనవి చేసి మీయభిప్రాయమును చెబిసికొని ర”మృని మారాజు
గారు నన్నుం బనిచిరి.

ధర్మ— (ధైర్యముగా) సమయభంగము లేకమును గాలేదనియు, మాయర్జునుని
మీరు గుర్తుపట్టటకుఁ బూర్వదినమునకే వడమూడు వత్సరములు నెండే
ననియు, మీరాజుతో నామాటలుగా మమ్రటికికె జెప్పము.

రాయ— చిత్తము. (పోవుచుండఁగా)

భీము— ఓయీ! మాట.

ఉ. నిండెను వత్సరమ్ము లని నీపతితో నృపుఁ డాడినట్టులు
ద్వండతఁ జెప్పి పిమ్మట నతం డది నెండియుఁ బృచ్ఛనేయ “జా
ల్గుండ! సుయోధనుండ! యధమ్ముండ! త్రయోదశవత్సరంబులే
నిండుట గాదు నిండెనట నీదిగునాయువు” నంచుఁ చెప్పిమి.
ఇట్లుగూడఁ దప్పక చెప్పుదువుగాక.

ఉ. నిండెను నీదుపాపములు నిండె భవత్పరిపాలనంబును
న్నిండెను నీనహోదరులనిక్కులు నెక్కులు నెప్పనేల తాఁ
బండె నజాతశత్రుని తపంబును ద్రోవది భాగ్యరేఖ భీ
ముండును దమ్ములుక నలుపఁబూనిన యత్నమునంచుఁ చెల్లుమా.

అర్జు— నే నిట్లంటినని చెప్పుము.

ఉ. నిండినయాయువే మరల నీకు విరాటసుతుం డొసంగ లే
కుండిన బొమ్మపొత్తికల మత్తరకై తలచీరఁ గోయుచో
గుండగు నెట్లు చంకినను దోసములేదని తోచి కుత్తుక
ఖండన నేయ నిప్పటికె కాండగు నుత్తర ముత్తరక్రియక.

ధర్మ— (కాంతముగా) ఓయీ! వీరసుభద్రించిన కట్టెంబు లట్లు వీరలం బే
రేపుచున్నవి. తప్పక నా వచనంబులుమాత్రము చెప్పుము. పొమ్ము.

రాయ— చిత్రము.

(నిష్క్రమించును)

విరా— (వినయముగా) రాజేంద్ర! నీ వీ సింహాసన మలంకరించి మీతమ్ములందఱి సుచిత్రేతి నయ్యై మహాసనమ్ముల నుండఁ జేసి యింతవఱకు మీయెడ నే నొనర్చిన యశచారమ్ము మఱవవలయు. (బలవంతముగా సింహాసనమ్మునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి భీమాగులఁగూడ సుచితాసనమ్ముల నలంకరింపఁజేసి గ్రోవదిదిక్కి) అమ్మా! పాంచాలరాజపుత్రి!

చ. పగవుడముం బొనర్చితివి నామవిలోచన మద్వైహమ్మునన్
సరిసరి! యెంతదుష్కృతము నల్పితి మేనును మక్కుటుంబమున్
గురుకులవర్ధనీ? యనుఁగుగోడలిఁగాఁగఁ దనూజ నిత్తు ను
త్తరను గ్రహించి యక్కతనఁ ద పెడఁజేయఁగదమ్ము! సోదరీ!

ఉ. గుఱ్ఱుండటం చెఱింగియు పధూమణి! కీచకునింటికి నిన్నునన్
కట్టచురెత్తి నంపిన ముగిల సుదేష్ట మదీయభార్యయే
కట్టము నందనున్నదియె? కాఁగల కార్య మెవఁడెఱుంగు? సం
కుట్టమనస్కలై శుభవిధుల్ ఘటియింపుము మాకు నెమ్మయిన్.

క్రౌఢ— (గౌరవముతో) అన్నా! నీతో వియ్యమందుట మాకుం బగమప్రియమే. తప్పక నీకొమరితను మాసుభద్రకుఁ గోడలింగఁ గైకొంటిని.

ధర్మ— (తనలో) అగును, పాంచాలియూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నయది. ఆకన్నయ యభిమన్యునికే భార్యయగుట కడు సుచితము.

విరా— సోదరీ! మీకుటుంబములో నెవరికేనియును నాకు సవ్యుతమే. ఇప్పుటికి నేను ధన్యుడను. (ధర్మజుదిక్కి) రాజేంద్రా! నీకు నేను నీవివాహ మహోత్సవంబు సలక్షణంబుగా నడపి నన్నుఁ గృతార్థునిం జేయఁగోచెద.

ధర్మ— అవశ్యమును నట్లేజరగును. దీనికింత నొక్కి చెప్పవలయునా?

విరా— (భీమునిదిక్కి చిఱునవ్వుతో) బావా! మహాసనమ్మునకుం దగిన
మిమ్ము మహాసనమ్మున నియమించి తాఱుమాటొనర్చిన నన్ను మన్నిం
పవలయు. (ధర్మజుదిక్కి) సకలలోకధురంధరత్వము వహింపఁగల మీకు
నేనింతకన్న నేమియమాచరింతును? అయిన నట్లిగుఁగాక!

భరతవాక్యము

ఉ. ధర్మమునందు నీవలెనె తక్కువృత్తుల్ చరియింతు? గాక స
 త్కర్మములందు నీవలెనె కర్మములెల్లఁ జరింతు? గాక నీ
 పేర్మిసహోదరుల్ బలెనె వైద్యులఁ బిన్నలు గారవింతు గా
 కోర్మిని నీసతిం బలెనె యుగ్మలు లెల్లరు గొండ్రుగావుతన్.

గద్య.

ఇది శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
 బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వర
 పఞ్చీతంబగు పాండవ ప్రవాసమున
 సర్వంబును అప్రమాంకము
 సంపూర్ణము.

—, తప్పా పుల పట్టిక. —

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు.
1	15	గొడువ	గొడవ
10	7	ఫీ	చీ
10	15	బొత్తుగా	బొత్తిగా
14	17	జేవగ	జేవగ
16	26	మిఁతు	మిఁతు
26	15	నిఁగొ	నిగొ
29	4	నెఁపా	నెపా
30	9	గునె	గునే
36	26	అఁప్ప	అప్ప
42	21	గెలిపు	గెలుపు
44	31	నెవ్వెఱ	నివ్వెఱ
47	24	డిఁయె	డియె
57	2	తింయు	తియు
62	1	నిరదుల	నిర్దుల
64	3	పదఁపడి	పదపడి
94	4	వెటొ	వేటొ
99	10	జాడ	జాఠ
99	26	యొగ	యొక

ఉపోద్ఘాతము

(తృతీయముద్రణము)

చదువరులారా !

ఈమూడవకూర్పునందనేక హేతువులంబట్టి యీవిజయ మించుకమూర్తి బడినది. దీనినుండి మొదటి యొకటి రెండంకములు తగ్గించి నూతనముగా నొక యంకము చేర్చబడినది. ఆ రెండంకములకును మఱికొన్ని యంకములు చేరి పాండవోద్యోగమును పేర నిక నొక నాటక మచిరంబునన ప్రకటింతుమ ఇంతకుమున్ను జననపీఠికలో భారత మెల్ల నాల్గునాటకములే యని వ్యాసినను. ఈకారణమున నైదునాటకములు కావలసి వచ్చినది. ఇప్పటిమార్పుచొప్పున బ్రదర్శకులకు మునుపటివలెగాక సుకరమగునని యెంచితిమి గాని తిరిగియ మధ్యమధ్య గొన్ని విశేషములు చేర్చుటచే వెనుకటియంత పెద్దనాటకముగ నిదియు నించుమించు కాకతీతనదికాదు. అగుగాక, బ్రదర్శకులు జాగరూ లగుదురేని బ్రదర్శింప వచ్చును.....

పూర్వపువిజయము యుద్ధప్రధానమేగాక సంధివిషయమునుగూడ నొక యంకడెడిది. ఇప్పటిమార్పులో గేవల యుద్ధముమాత్రమే యిందుఁ జేర్చొనఁబడినది. ఈ విజయమునందేమి యితర భారతనాటకములయందేమి మేము వీలునుబట్టి కొన్ని యెడల సంస్కృతభారతమును గొన్నియెడలఁ దెలుగుభారతమును ననుసరించి మఱికొన్ని యెడల నాటకసంప్రదాయమునుబట్టి యీ రెంఁకిని భిన్నమగునట్లు రచించియుంటిమి. ద్రోణవధవిషయమున నీతుది సంగ స్పష్టముకాగలదు. తెలుగుభారతము సంస్కృతమునుండి వచ్చినదేయైన ననేకస్థలముల నెంతో భిన్నముగ నున్నయది. స్థానీపులాకన్యాయముగ గొన్ని హెచ్చుతగ్గులు చూపఁబడుచున్నవి. ద్రౌపదిస్వయంవర ప్రస్తావనల గర్జనలు మత్స్యయంత్రమును నటకుటకు సిద్ధమైయుండ ద్రౌపది

“నాహంవరయామిసూతం”

అని యనాదరించినట్లును పదఁపడి యతఁడు విముఖుడైనట్లును సంస్కృతవ నుండఁ జెల్లలో నితఁడు చాపము నెక్కు పెట్టుటకై తలమాత్రము కల యున్నట్లు మార్పఁబడియున్నది. మఱియు నభిమన్యువధఘట్టమున దుశ్శా నుతునిచే నభిమన్యుఁడు మడిసినట్లును పదఁపడి మఱియొకళ్ళు డీదాళ్ళా క్రౌఠదేయునిచే జంపఁబడినట్లును సంస్కృతమందుండఁ జెల్లలో వీరిరువురి

నేకకాలముండే హతులైనట్లు లున్నది. మఱియుఁ దెల్లలో భీముఁడు కర్ణుని వాలుకఁ గోయఁబోగా శల్యుఁడు వారింఁచినట్లున్నది. సంస్కృతములోఁ గర్ణుఁడు మూర్ఘపడినట్లు మాత్రమే తిరున్నది. ఇట్టికేకములుగలవు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నీవిషయమును విరమించెదము. ఇంక నీభారతయుద్ధ మెప్పుజరిగిన దనః-శల్యపర్యములోని

“ప్రచిష్టంకలియుగం విద్ధి”

యను శ్రీకృష్ణవాక్యము ననుసరించి కలియుగ మించుక భుక్తమైనపిమ్మట నని తేలుచున్నదిగాన నిప్పటి కించుమించుగ నైదువేల వత్సరము లనుకొందము. ఇందేదైన మతభేదమున్న నుండ నిండు గాని యుద్ధప్రారంభ తిథిమాత్రము.

కార్తికమావాస్యకాదు, కార్తికశుద్ధదశమి.

అమావాస్యవాదులకు 14 నాటి రాత్రి యుద్ధమున దీపములు వెలిగించుటయు సగమురాత్రి గతించినపిదపఁ జంద్రుఁడుదయించుటయుఁ బూర్తిగా బాధకములు. ద్రోణపర్వము 163-185 అధ్యాయములు చూడుఁడు. అంతవఱకక్కఱలేదు. ఈవిషయము తెల్లలోఁజూచిన ద్రోణపర్వమున 5 వ ఆశ్వాసములోఁ దేలును. దశమిపక్షమున నీబాధలేదు. శుద్ధదశమికి 14 వ దినము బహుశాష్టమిగాన నాఁడు 16 గడియలకుఁ జంద్రుఁడుదయించుట సంఘటించుచున్నది. ఇట్లేని,

“అష్టపంచాశతం (58) రాత్ర్యశ్శయానస్యాద్యమేగతాః”

అనునానుకాసనికములోని వాక్యము కుదురుట దుర్ఘటమందురేని ఈ 58 రాత్రులు శరతల్పశయనానంతరము 25 వ దినమునఁ గృష్ణుఁడు

“పంచాశతం వట్పు (55) కురుప్రవీర కేవలదినానాంతవజీవితస్య”

యన్న నాటినుండి లెక్క పెట్టినఁ దుదిరాత్రితో సరిపోగలదు. ఇక్కడ వ్యాఖ్యాత గ్లిష్టార్థమును జెప్పి ఇంక నీకు 30 దినము లాయువుకలదని తేల్చెను గాని యది లెక్కన్న గారి తెల్లనకు విరుద్ధ మగుటయేగాక

“ఉషిత్యాశర్వరీశ్రీమాఽ పంచాశన్న గరోత్తమే”

యని యానుకాసనికమునఁ జెప్పిన దానికిఁగూడ విరుద్ధము. ఈ పంచాశత్పదము నకు వెనుకటిదానికింబలెఁ గ్లిష్టార్థముచెప్పి 30 రాత్రులని సాధించుట యశక్యము. 30 దినములలో భీష్ముఁడు స్వర్గస్థుఁడైనచో 50 దినములపైని ధర్మజుఁడు వెళ్ళు నెంచునని యతఁడు చనిపోయిన 20 దినములకా ! ధర్మరాజు భీష్మునిజూడఁ గోరితది ? కాదుకదా, లెక్కన్న

“పంచాశతం వట్టు”

అను శాంతిపర్వస్థ శ్లోకమునకు

“ఏబదియాఱు దినములకు” అనియును ఉపిత్వా— “పంచాశత్” అన్నచో

“ పంచాశద్వాసరానంతరంబ ”

యనియును చెనిగించె. దీనింబట్టి శాంతిపర్వమున

“పంచాశతం వట్టు”

అను పదమునకు 30 దినములను సర్థముచెప్పి యంతకుఁబూర్వము శరతల్పశయనము మొదలు 28 రాత్రులనియును ఈ 30 యు 28 యుఁ గలిసి 58 చేసి

“ అష్టపంచాశతం ”

అను శ్లోకమును సరిపెట్టి కార్తికమావాస్య మొదలు మాఖశుద్ధాష్టమివఱకు 88 దినములనియు నందు భీష్ముని యుద్ధదినములు 10 యును ద్రోసివేయఁగా 58 రాత్రు లాయన యంపశయ్యయం దుండెననియుఁ జెప్ప పక్షము పూర్తిగా దుర్బలమని తేలినది. ఈ చూపినవే కాక యీపక్షమున నింకొక నాల్గదినములు ధర్మజున కాశాచవిషయమున వృథాగాఁ గల్పికొనుట యొక యనుచితము. అది కల్పనిచో భీష్మునిమృతి మాఖ శు 5 నాఁడు కావలయుటేకాక

“ అష్టపంచాశతం ” “ చతుష్పంచాశతం ”

కావలసివచ్చును. లోకప్రసిద్ధమైన భీష్మైకాదశీద్వాదశులు నేతివీఱకాయ లగు చున్నవి. అమావాస్యాపక్షవాదులు భీష్ముఁడు శరతల్పమందున్నది 58 రాత్రు లనిగదా చెప్పుచున్నారు. వారికిఁగల విప్రతిపత్తులు సంగ్రహముగాఁ జూపితిమి కాన నిక శుద్ధదశమీపక్షవాదుల సిద్ధాంతమును జూపుచున్నాము. వీరిమతమున భీష్ముఁడు శరతల్పమందున్నది 82 దినములు. మాఖశుద్ధ ద్వాదశి నితఁడు స్వర్గతి చెందెను. కార్తిక శుద్ధ దశమికి మాఖశుద్ధ ద్వాదశి 92 వ దినమగును. కాన భీష్మ యుద్ధదినములు 10 యును. 82 లోఁ జేర్చుకొన్న 92 దినములు తేలును.

“ అష్టపంచాశతం ”

అనునది తిరిగియు శాంతిపర్వమున 25 వ దినమునఁ గృష్ణుఁడు

“ పంచాశతం వట్టు ”

అని చెప్పినది మొదలుకొని లెక్కించుకొనవలెనని వ్రాసియే యున్నారము. 25 వ దినమున కిక్కిర్చు డీమాటచెప్ప నను నిర్ధారణ యెట్లనఁగా, భీష్ముఁడు

శరశయ్య నలంకరించినది మొదలుకొని 8 దినములు యుద్ధకేషముగదా; 9 వ నాడు దుర్యోధనమృతి. నాడు మొదలు 12 దినములు ధర్మజున కాశేచము. శ్రాద్ధదాన, పురప్రవేశ, పట్టాభిషేక ప్రకృతిసాంత్యనాడులకు 4 దినములు. వెరసి 24 దినములు. 25 వ దినమున భీష్మునికడ కరిగినట్లు విస్పష్టము. అమావాస్యపక్షవాదుల కనుకూలముగ వ్యాఖ్యాత ఈలెక్కలో యుయుక్తుడు నైశ్యాపత్యముకనుక నతనికి 16 దినములపల కాశేచముగుటచే నతడును పాండవులును శ్రాద్ధము కలిసి చేసినట్లభిప్రాయపడి పృథాగా నతనికై 4 దినములు ధర్మబాదులు శ్రాద్ధ మొనరించుకొనక మిన్నకున్నట్లు వ్రాసి నాడు. అట్లాగుట లోక విరధ్యమును శాస్త్రవిరుద్ధమునుగూడనై యున్నది. కావున నీ నాల్గవిన ఘటము మేము కట్టుకొనలేదు.

“క్షత్రియోద్వాదశాపేన నైశ్యపంచదశాహతైః”

అని పరాశరస్మృతి; లేలిన సారాంశమిది - భీష్మ శరతల్పశయనము మొదలుకొని 25 వ దినమున ధర్మజుడు శ్రీకృష్ణుడులతో భీష్మునియొద్దకు వెళ్ళెను. శృష్టుడు నీకిక 56 దినములు జీవితకేషమునిచెప్పెను. కావున నిర్యాణదినమున భీష్ముడు 56 రాత్రులు లెక్కచెప్పెను. ఇయ్యెడ (గతాః) అను పదమునకు “వత్సవచ్చెను” అను నర్థమేని చెప్పికొనవలెను; లేదా,

“ఈషద్వైషమ్యమవివక్షితం”

మనియేని యనఁదగు. ఈమాత్రము సహించితిమేని దశమీపక్షమున సేచిక్కును లేదు. అమావాస్యవారికో,

“శ్రింశాశతంపట్న”

అను దానికి భారతసారశ్చదియగు తిక్కన్న సోమయాజి 56 అని తెల్లించియుండగా 30 దినములని క్లిష్టవ్యాఖ్యానము చేసికొవలెను. అందుకు సమ్మతించినను ధర్మజుడు 50 రాత్రులు పట్టనమున నుండిన పిదప నీవిషయమును స్మరించెనని యామరాశాసనికములొందుటచే నతడు ప్రమత్తుడు కావలసివచ్చును. దానిపై భీష్మనిర్యాణకుట్టమెల్ల బొల్లగును. తక్కుగల విరోధము లట్లుండ నమావాస్యవారికి లెక్కలోగూడ నైని జెప్పిన నైషమ్యము లేకపోలేదు. అందుకే వ్యాఖ్యాత 16 వ దినమున నైశ్యులకు శుద్ధి చెప్పుటకు బదులు 17 వ దినమున జెప్పినాడు. ఇట్లు చెప్పినచో 28 వ నాడే ధర్మజుడు భీష్మునియొద్దికి వెళ్ళినట్లగును. అట్లేని భవతు

“అప్రపంచాశతం, నప్రపంచాశతం”

కావలసివచ్చును. ఇంకను విశదించిన నొక గ్రంథము వ్రాయవలసివచ్చునని మాత్రప్రాయముగా వ్రాసితిమి. మేమి దశమీపక్షమును గనుగొనుటకు

బీజము మున్నుదాహరించిన ద్రోణ పర్వస్థమగు సభ్యాయద్విత్తయము, కాన
వలయువా రవి చూతురుగాక. అమవాస్యవారికి 18 వ నాఁ డశ్వత్థామ
చీకటిలోఁబోయి శిబిరము చోచ్చెనను భారతముగూడ విరుద్ధమే యగును.
ఆనాఁడు బహుళ ద్వితీయకదా కావలెను. 4 గడియల రాత్రికి చంద్రోదయ
మగును. తెల్లవారుదనుక వెన్నెల పుచ్చపువ్వుపలె నుండును. దశమిపక్షము
వారి కీబాధలేదు. వీరికి నాఁడు బహుళ ద్వీదశి గాన 24 గడియలకుఁ గాని
చంద్రోదయము కాదు. అప్పటికి నశ్వత్థామ కృత్యమంతయు నెఱవేఱవచ్చును.
కావున నిం డెచ్చటనేని ఈషదైవ్యషమ్యమున్నను వారివలె మాసములును బక్షము
లును హెచ్చుతగ్గుండనంచునఁ జదువరులు శుద్ధదశమినే భారతయుద్ధ ప్రారంభ
దినముగా నెఱుంగుదురుగాక. మాఖిశుద్ధద్వాదశి భీష్మనిర్యాణము. కావుననే
అష్టమి మొదలు నాఁటివరకును నీనత మాచరించుట యాచారముగా నున్నది
యని గ్రహింతురుగాక. మే మశ్వమేధములో వ్రాసిన యేకాదశినిగూడ నీష
దైవ్యషమ్య మని సమన్వయించుకొందురుగాక . . .

తిరుపతివేంక టేశ్వరులు.

ఇండువచ్చు పాత్రలు.

1 వ అంకము

- 1-సూర్యధారుడు
- 2-నటి
- 3-భీష్ముడు
- 4-కృష్ణుడు
- 5-అర్జునుడు
- 6-సాత్యకి

2 వ అంకము

- 1-భాగీరథి
- 2-యమున
- 3-సరస్వతి
- 4-కృతానుడు
- 5-విశ్వావసుడు

3 వ అంకము

- 1-పంచపాండవులు
- 2-అభిమన్యుడు
- 3-కరండకుడు
- 4-బకోటకుడు
- 5-సుమిత్రుడు
- 6-ద్రౌపది
- 7-యుయిత్సుడు
- 8-కృష్ణుడు

4 వ అంకము

- 1-కృష్ణుడు
- 2-అర్జునుడు
- 3-ధర్మరాజు
- 4-బకోటకుడు

5 వ అంకము

- 1-ధర్మరాజు
- 2-నేపతుడు
- 3-కృష్ణుడు
- 4-భీముడు

5-అర్జునుడు

6-హిడింబ

7-సాత్యకి

8-ధృష్టద్యుమ్నుడు

6 వ అంకము

1-శల్యుడు

2-కర్ణుడు

3-కృష్ణుడు

4-అర్జునుడు

5-ధర్మరాజు

6-అశ్వత్థామ

7 వ అంకము

1-దుర్యోధనుడు

2-సంజయుడు

3-కంకాశకుడు

4-కృపాచార్యులు

5-అశ్వత్థామ

6-కృతవర్మ

7-పంచపాండవులు

8-కృష్ణుడు

9-కిరాతుడు

10-బలరాముడు

8 వ అంకము

1-దుర్యోధనుడు

2-పాండవపంచకము

3-కృష్ణుడు

4-బలరాముడు

5-సంజయుడు

6-కృపాచార్యులు

7-అశ్వత్థామ

8-కృతవర్మ

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవవిజయము

ప్రథమాంకము

(నాంది)

చ. కరము మనోహరంబు లతికర్ణము లాశ్రితపత్నలంబులుం
బరపురభేదకంబులు నుమాసదపాంగనివాసభూములు
ధూరకృపభావుకంబులు విఘాతపితామహ మస్తకంబులై
హరిహర నాథులొచనము లైదిటికి న్విజయంబు గావుతె.

(నాంద్యంతమున నూత్రధారుఁడు ప్రవేశించును)

నూత్ర— ఆర్యురాలా ! నీయొడలి సింగారము ముగించుకొని త్వరగారమ్ము.
(నటి ప్రవేశించును)

నటి— ఆర్యపుత్ర ! ఇదిగో వచ్చితిని. ఏమిసెలవు ?

నూత్ర— ఏమి యింత తడసితివి ? రసాస్వాదనత్వరాయమాణమానసులగు నళా
సదు లింతటి కాలహరణమున కోర్తురా ?

నటి— ఈనాఁడు తలదువ్వుకొనుటకుఁ గొంచెమాలస్యమయినది కావున త్నమిం
పవలయును.

నూత్ర— సహజశ్రీగల యీకురుల సంతతికి శృంగారము గూడనేల ?

నటి— సహజశ్రీగలవానికయినను సంస్కారమువలన మిగుల శోభవచ్చునగదా ?

నూత్ర— (ఆలోచించి) ఔను. ఐనను స్త్రీలకు సహజసౌందర్యమే సౌంద
ర్యము. అందును నకృత్రిమాలంకరణములలోఁ గురులసంతతియే ప్రథ
మగణ్యంబు.

గీ. కృష్ణవిమతంబు దోణిగాంగేయభూషి
తంబు ద్విష్టశిఖండిమద్రబహుళంబు

కర్ణసంరోధియై కల్మిఁగారఁజూచి
కాలగతిఁగ్రుంగుఁ బాండవాఁకాంతమగుచు.

నటి— కాలక్రమముమాటఁ దలంచిన నీకురుల సంతతియే కాదు.

గీ. అంచితాఁగాతిశయమెల్ల నడఁగిపోవుఁ
జీవరథు బల్లంబు శల్వావశిష్టమగున్లు **శివము.**
గడకు భీమగదాపాతిఁ గాల్గు గదప
లేక చెడు రాజరాజైన వీర యెడలి.

మూత్ర— ఈయప్రస్తుత ప్రశంసలనఁ బ్రకృతమే మఱచితిని.

నటి— 'ఏమిసెల' వని మొదటనే పార్థింఁచితిని గదా.

మూత్ర— ఇదిగో నీ పత్రికఁ జదివెకొనుము. (చేతికిచ్చును)

నటి— (తనలోఁజదివెకొని ప్రకాశముగా)

గీ. పాండుసంతానకీర్తి దర్శణము ధార్త
రాష్ట్రశతతద్యుశోర్వణము నవర
సాపణముఁ జూడవలయు సంసారభార
తరణమగునట్టి యాభారతరణమిపుడు.

అని యిందున్నది. కావునఁ దత్కథాభూయిష్టమగు నాటకమును

బ్రదర్శించవలయు. కాని యట్టి నాటక మేదియో స్మృతికి రాకున్నది.

మూత్ర— స్మృతికి రావేమి ? నేనిదివరకే నిశ్చయించుకొని యున్నాను.

నటి— దానిపేరేమి సెలవిండు.

మూత్ర— సీ. గోదావరీపావనోదారతీరద్వ

యారాజితావనీదారఁడనుచు

సంస్కృతాఁగ్రకవిత్వ సారస్యమకరంద

భసలాయితామితప్రతిభుఁడనుచు

మూలభౌషోదన్య దుల్లంఘనక్రమ

ప్రాప్త బీ. ఏ. షట్పదద్రుఁడనుచుఁ

గరుజాతరంగరంగత్కటాక్షచ్చటా

పాలితాఖిల పరివారఁడనుచుఁ

నెవని నుతియింతు రట్టిపోలరనగర

పాలకుండును బ్రాహ్మణ ప్రభువునైన

కృష్ణభూపాలకుని ప్రేరేపణమున

సకలగీర్వాణ రూపరూపకము లరసి.

చ. నవరసపూతపూతతము పాటకమీయది! యంచు నెందించు
డవవిజయంబుఁ జెట్లున నొనర్చిరి శీరరసప్రధానమున్

నటి— కృతికతలకేరు చెప్పరైతిరి.

నూత్ర— చెప్పుదుండగనే నీకింత తొందరయేల ?

కవలవలెం జరించుచుఁ బ్రకాశ్తి వహించు శతావధానులే
కవు లిక వారిపేరులు జగద్విదితంబులు చెప్పనేటికిన్ ?

నటి— తిరుపతి వేంకటేశ్వరులా ?

నూత్ర— ఏమీ నీ తెలివితేటలు ? చెప్పకయే తెలిసికొంటివి.

నటి— (నవ్వుచు) నీమాటలువినిన ‘నేమీ నీ తెలివితేట’ లని కాకుస్వరముగానే
మరల ననవలసి వచ్చినది. ‘వారిపేరులు జగద్విదితంబులు చెప్పనేటికిన్’
అనుచు నెట్లు తెలిసికొంటివని యడిగితివేమి ?

నూత్ర— ఆ పాండవవిజయ మీ సభాసదుల యానతికిం దగినది. కావున దానిం
బ్రదర్శింతము. ఈ నీ చతురవాక్యముల కేమిలే. సంగీతము పాడి చాతు
ర్యముఁ గనఁబఱచుకొనవలయును.

నటి— ఏముతువు నాశ్రయించి పాడవలయును ?

నూత్ర— మనము ప్రదర్శింపఁ బోవు నాటకమున కనుగుణమగు నీ శరద్భుతు
వునే వర్ణింపుము.

నటి— గీ. ధార్తరాష్ట్రసమూహంబు దక్షిణాశ
కభిముఖంబుగఁ జను సమయంబుచూచె
ప్రబల పాండవహంసలు పట్టునదలి
యచ్చమానసవై కల్య మనుభవించు.

(తెరలో)

భరతపుత్రా ! ఏల యిట్టి యసంబద్ధాలాపము లుపన్యసింపఁ జేయు
చుంటివి ?

ఉ. నేటికి రెండునాళ్ళు చనె నేను ధనుస్సు ధరించి కాత్రవో
ద్ధాటన మాచరించుటకుఁగా నని నేయఁగడంగి; నేన నా
నాటికిఁ బాండవేయలది. వాశనమందుటె కాని కాన నే
పాటునులోటుఁ గొరవులపక్షమునం; దీటు వల్కుఁ టేలాళో.

పాం. వి. ౨

మాత్ర— (విసుటనటించి) చెలీ! నీ ఋతువర్ణనమునందలి ధార్తరాష్ట్ర పదంబు నకు హంసవిశేషము లను నర్థముకన్న ఝటితిన్మాతికా నందుచున్నకతన ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను నర్థంబును గైకొనుటచే గాఁబోలు భీష్ముడు మనపైఁ గనలచు నిటు వచ్చుచున్నాఁడు. ఇక మన మీతని యగ్రమున నిల్పుట తగదు. పోదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(ఇది ప్రస్తావన)

(భీష్ముడు ధనుఃపాణియై పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించి దృష్టినించి తనలో)
ఓహో ఇదియీ హేతువు.

చ. అనలము గ్రుమ్మరించెడి మద్రస్త్రపరంపరచేతఁ జాల నొచ్చినకతనకా యదూర్వహుఁడు చేత సుదర్శనమున్ ధరించి తామును పొనరించు నాసమయముం దిగఁద్రావి ననున్ వధింపఁగా ననికిఁగడంగె (కొంచెమూరకుండి) అర్జునుని యాననమల్లదె వెల్ల
(ఆశ్చర్యముతో) నయ్యెడిన్.

మ. తన కేలం గల పగ్గముల్ కశయు భద్రంబౌగతికా డాచి హుమ్మరి చక్రంబును గేలఁగైకొని యధర్మారంభుడయ్యుకా సఫర్కుని బాధ్యం గెలిపింపనెంచి యచలంబుంబోని కొంతయు స్వంతనమందుండి మృగేంద్రుభంగి ధరకుక దైత్యరి లంఘించెడికా.
(మరలఁ బరికించి)

వెనుకకు లాగు బాహువులు బిగ్గఁగఁబట్టి ధనంజయుండు; కోపనుడు సుదర్శనాయుధుఁడు పార్థునితోడన వచ్చుచుండె ముందునకు; మహాశుగోధతిని దూఁగుచు సందర్భము సాంద్రభంగి నిస్సృనితముగాఁగ నేగ్రుతటి సంయుతమాతరి యేపు ధోవకా.
(యథోక్తముగాఁ గృష్ణార్జునులు పర్యవేక్షింతురు)

అర్జు- కా. బావా! కోపము సంహరింపుము రణప్రారంభమున్ మాను మీవే వీరకారణముం బొనర్చునెడలకా వీరజేల? నీ ధాకకుకా జేవకా వీడని వీరుఁడెవ్వఁడు? కృపాసింధుండనై నాయశ శ్రీపథిల్లఁగఁ జేయుమయ్య యనఘా! చేమోడ్పు సంధించెడకా.

కృష్ణ— (అనాకర్ణితముగా ముందడుగు వేయుచు)

కా. వృద్ధుండో నలజామవన్నుడొ డనుకొంటే? వీడు పార్థుండు నీ యుద్ధప్రక్రియ కోహటించె నని లో నుబ్బంగ నింకెంత నే

పాద్యత్యమ్మ పహించెదో కనెదఁ గా కాహారపవ్యాత్తుది
బుద్ధులై జగ మక్కజంపడఁగఁ జక్కండేతు నిన్నిక్కడకా.

క. జనకుఁడు స్వేచ్ఛామరణ
మృతౌసంగె న్నాకటంచుఁ బొంగెదవో ? య
య్యనిమిషు లడ్డంబైనను
నినుఁ జంపు సుదర్శనంబు నేడేమైనకా.

భీష్మ— (ధైర్యసంతోషములతో) దేవా ! లీలామానుషవిగ్రహ !

నీ. నేఁడుగా నాధనుర్నిగమంబులోకైక
విఖ్యాతమయ్యె సంవిత్స్వరూప !

నేఁడుగా నాజన్మ మీదులేని యశం బ
జాండంబు నిండించె దండితారి !

నేఁడుగా నాబాహునాడులఁ బ్రపహించు
రక్తంబు శక్తంబు ముక్తగేయ !

నేఁడుగా శంతను నృపతివరేణ్యుండు
పుత్రవంతుం డభిభూకళత్ర !

నేఁడుగా నిర్జరాపగ నిక్కమైన
వీరమాత ప్రఫుల్లదంభోరుహాక్ష !
రమ్మ దయసేయు మిటువేగిరమ్మ సంగ
రమ్మతీర్పము భూమిభరమ్మతోడ.

మ. దయసేయంగదవయ్య కృష్ణ ! త్రిజగత్కల్యాణ మోక్షం బొగి
దయసేయంగదవయ్య ; చక్రమున మత్కంఠంబు వైకుంఠ ! వే
గయి సేయంగదవయ్య ; ధర్మనుటె నేకచ్ఛత్రసంపత్తిచే
గయి సేయంగదవయ్య ; నీ కేదె నమస్కారంబు నారాయణా !

అర్జు— (ఎట్టకేలకుఁ గృష్ణునిలువరించి) హావా ! పనుదేవనందన !

కా. గీతలో నీప్పి రణంబు నేతకు ననుం గీల్కొల్పు పెల్లకా ధరా
నేతలో నవ్వఁగఁ బాలునేయుటకె యానే ! కొంత సైరించి నా
ఖ్యాత్కిల్పుము సాత్యకిం దునిమిన ట్టాలంబు చాలింపవే
నేతన్మాత్రకు యుద్ధరంగమున కే నేతేరఁగా నేటికికా ?

ఉ. చక్రము చాల్చి నీవు రిపుచక్రము ద్రుంచు టదేమిలెక్క ? నీ
చక్రముమే యొనర్చునెడ నాఁగునె యీబదునాల్గులోకములో ?
శక్రనుతుండు వీరుఁ డనునద్యక్షముం గలిగింతువేని నీ
విక్రమముకా మరల్పు మరవిందదేశేక్షణ ! భక్తరక్షణా.

(పటాక్షేపమున సాత్యకి ప్రవేశించును)

అన్నా ! బలభద్రసోదర !

చ. కలగిన నెవ్వముల్ ప్రభయకాలపటత్పటదభగగర్జితం
బుల నొనరించుచుకొని పునఃసమాహముపై నడచె యెగుచున్న నా
వలనికిఁ జూడుమయ్య ? “తలనంపు ఘటిల్లునొ” యంచుఁగందు నీ
యలఁగు పరాక్రమక్రముని నర్జునుఁ బ్రోవఁగదయ్య నెయ్యునికొ.

కృష్ణ — (వెనుక దిరిగి చూచి) తమ్ముడా !

శా. పాటుంబోతుల నీనృపాలుర మరల్చి బోకు మీక్రిడియే
ధీరత్వమ్మును గోలుపోయినపు డేదేశాధిపుల్ నిల్చి గా
వీరవ్యాఘ్రమఘోకిరాతు నెదుటకొ పీఠల ? నీవేల ? నేఁ
బ్రారంభించితిఁగాదె యాహవమొనర్చకొ ధర్మరక్షార్థి.

అర్జు — బావా ! నీవిక్రమం బక్రమంబగుటంచేసి ధర్మరక్షార్థంబు గానేరదు.
కాని కేవలమాపదంబునకు ధర్మరాజరక్షణ మని యర్థము చెప్పకొవలసి
వచ్చును.

కృష్ణ — అర్జునా ! వృథాగా నన్నెందలకు వారిం చెదపు ? దుర్జనభర్జనంబున
కొక్కొక్కతటి నధర్మప్రపత్తనంబుగూడ నుపక్రమింప నగునని నామ
నస్సాక్షికి వచ్చుచున్నయది. ధర్మమార్గ మేయైనను సజ్జనాపకారంబునకుఁ
గారణంబగు నేని యవలంబింప ననర్హంబు.

చ. తెలిసె భవద్భజాబలము; తెల్లముగాఁ దెలిసెకొ సమస్త నే
వలయలశూరతాగరిమ; నన్నియక వారణ నేయబోకు మీ
కలన్పు, సమస్త మీదినిమ కాలునిపోలికెఁ జేరుఁగాక భూ
తల మిదియెల్ల నాధునిగ ధర్మతనూభవుఁ గోరుఁగావుతకొ.

(నేవలదిక్కి బిగ్గరగా)

ఓహో ! పాండవచమూపతులార !

ఉ. పాండిక ధూలుబిడ్డలము బోలఁగఁ గన్నులనిర్మలఁజూచి కొం
దొందొక డేల తోడు విలయోదధిత్కరికిఁ జక్రప్రాణికికొ !
భండస్యఘింతభోముగిసెఁ బాండుసుతాగ్రజాతోడఁ జెప్పఁడే
గుం డభివేక్షవస్తువునుగూర్చుఁడు ముచ్చుఁడు యుద్ధవర్ధతుల్.

భీష్మ — (తనలో) అర్జునుఁ డెట్లుకలకుంటిదియందొండవలెనని నీవర్ణనంబు
నిలువరించి నాఁడనుకొనుచున్నాడు. ఇంతవఱకుఁ బోయితిమి తలఁపఁడు

కతన ఫల్గునానురాగంబుఁ బ్రకటింతుటకై యతని ప్రయత్నంబున నాగినట్లు నటించె ననుట ధ్రువము. లేనిచో—

మ. విలయాంభోదములీల మేనొలయ నున్నీచక్రమెల్లక దలా
తలపర్యంతము క్రుంగఁ జక్రరుచు లుద్యద్విద్యుద్బుల్లసముల్
దెలుపక సింహాని నాదముల్ పిడుగులై దీపింపఁ గల్గుత్యయం
దెలమిం జేయగవచ్చు నీతనికి నడఁద్రీడియుక గీడియుక.

(నిరూపించి) ఇంతకును బూర్ణముగా సంరంభము తగ్గలేదు. ఏమైనను నిక నాకుఁ గృతార్థత్యము కలుగుట సంశయాస్పదమే (యోజించి) అవును. ఇది నిశ్చయమే.

మ. అలవేదంబులు ధర్మమూలములుగా, యం దీమహాభాగుఁడే
తెలియఁ గాఁ బడువాఁడుగా, యతఁడె యుదేకించి యిప్పట్టునక
గలనక శూరు లనేకు లున్నయెడ సంకల్పించునే నూన్యగ
భ్రతంతృపాపనినేయ ? నట్లయిన లోకంబెల్ల ఘోషిలదే ?

ఒకవేళ దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణంబులు తనపనులుగాన నెట్లేని యయ్యవి-
కర్తవ్యంబులనియు దుష్టనాగ్రిగణ్యుండగు సుయోధను నవలంబించివచ్చు-
నేనును దుర్జనుండనే కావున వ్యతక్రమంబున నన్నుక్కడంప నెంచెనని
ననియును నిప్పట్టున యోజింప నయ్యెడిఁ గాని దీర్ఘచర్ములగు వారిది
యను నమంజనమగు ప్రాప్తగా భావింపరు. ఇది నిక్కముగా నన్ను
దీయశౌర్యసంరంభమునకు నోహటించు పార్థుని బాహుబలంబు పురికొల్పు-
టకుఁ బన్నిన పన్నుగడయే కాని వేటొందు గాదు. ఇట్లే కానిచో,

ఉ. నాఁడు సుయోధనుండు కరుణామయుఁ దమ్మును గట్టుపూన్ని ను
న్నాడని పూర్తిగా నెఱిగి న్యాయపథంబును జెప్ప వచ్చి మో
మోడక మీఁదుమిక్కిలిగ నుక్కుమెయిక దన కెగ్గనర్ప మా
టాడక విశ్వరూపధరుఁ డయ్యును మిన్నక పోవనేర్చునే ?

ఇయ్యనఘన కిట్టియాహయే నిక్కముగా నున్నచో విశ్వరూపద్రుదర్శ
నముతోడనే భారతయుద్ధము ముగియవలసినది. (వినుట నూచించి)
స్వామి యేమో మేఘగంధిరభిషణంబు లగు భాషణంబుల నర్జునుని
యెడలఁ గనలేనట్లు నటించుచుఁ గృపగనుపరచుచున్నాడు.

శ్లో॥— అర్జునా ! యింక నీ మాటలయందంత పాటన మున్నట్లు నాకు నమ్మిక
లేదు. ముహూర్తటికే నిన్నుఁ బురికొల్పిపురికొల్పి వేసారయే తుదకే సుదర్శ
నమ్మును జంక్కిరించెదను. నీకును నాకును లేకమిని భేదంబు లేనియపుడు

మనలో నన్యోన్యజయంబు లన్యోన్యమును సంక్రమించుటలో నాత్మేపణ మేమున్నది ?

కా. గాంగేయుఁ బరిమార్చు మొట్టమొదటన్; ఖండింతు నామీద దు
స్సంగున్ ద్రోణు; వధింతు నాపయిని నశ్వత్థామ నావెన్గ న
య్యంగాధీశు గతాసుఁ జేయుదు; ససోదర్యంబుగా రాజు ను
ర్విం గూల్తున్ వెనువెంట, నిత్తు నవనిన్ వేయేల నీయన్నకుక్.

అర్జు— బావా! నీవు నలుపరాని దిం దేదియును గాదు. ఇతరులకేని యీపల్కులు తరకుమార ప్రజలుగాఁ బరిణమించును గాని నీకు నియ్యవి స్వభావోత్పలకును దీసిపోవును. ఇది యిటులుంచుము. నీ వొనర్చిన విజయము నన్ను సంక్రమించుటకు నీనుడివిన యుక్తిమాత్ర మతివ్యాప్తిగ సమయమున్నది. ఏమందువా, ✕

ఉ. నీవిజయంబు నాదిగ గణింతురయేని ప్రజల్; భవజ్ఞయ
శ్రీవిభవం బభేదమునఁ జేసి సుయోధను సంక్రమింప వే
లా వెనుదీయు? నెల్లరకు నాత్మవ కావె మహానుభావ? నీ
వే వచించి తింతయును నింతనె గీతలు విస్మరింతునే.

కృష్ణ— (నవ్వి) ఫల్లనా! గీతార్థగ్రహణం బన సామాన్యంబుగాదు. అందు నేనొక్కయొక్క నుత్కృష్టలెల్ల మత్స్వరూపంబని నొక్కొక్కాణించి యుంటి నయ్యది విశేషకారింబుగ గ్రహింపఁ దగునంశంబు. ప్రకృతం బది విచార్యంబు గాదు. దుర్యోధనుండు నికృష్టుండగుట నాకుం గడు దుష్ట. ఇదిగాక యేను దఱచు భక్తపరాధీనుండనని యెఱుంగుము. ఎన్నటికేని భక్తుం డస్మదైక్యముం గాంచుఁగాని యభక్తుం డందుల కర్హుండుగాఁడు. ఇదియంతయు మున్ను వచించినదేయగుటఁ జర్చిత చర్చిణంబును బిష్టశేషణంబును నగు.

ఉ. నొచ్చితి వీవుచాలఁ; గడు నొచ్చెదురంగము; లేను మిక్కిలిక
నొచ్చితి; నంగకంబులఁ గనుంగొను మెన్ని శరంబులున్నవో?
చిచ్చున మృందుకారడవి సేన యిఁకన్ మన మూరకొన్న వి
వ్వచ్చుడ! ధీమతినన్ గదియ వచ్చునె యొండొరుఁ దెంతవానికిక?

ద. పలికిరి బీరముల్ నృపులు; పక్కితివీవాక కొన్ని బీరముల్
సలిపెడి వేళకుక బలము చాలకపోయె నశక్య మాపనిక
దల నిడుకొఁ దరందె యిఁక దప్పదు. కిద్దము నేఁ దొకింత నే
వలుగకయున్న రాజ్యమది యబ్బ సుయోధనుచేతి కర్జునా!

క. కావున నన్వారింపకు

మీ పీఠమృత్యు భీష్మ నిప్పుడ తుగ్గింతున్
ఏకావలుడు సుయోధనుడే

భూవలయంబేలఁ జూచుఁబో కృష్ణుఁడెటల్ ?

అర్జు — దేవా ! నాలో నేనే నీ మొగముగన నీగిలుచున్నప్పుడు సర్వజ్ఞుండ
వయ్య నన్ను మఱియు నవమానపఱచుట నునది యుత్తముల ప్రోవకాదు,
ఇంతవఱకు నొనర్చిన తప్పులన్నియు మన్నించి మరల నొగలెక్కదవేనీ
ఉ. ఏమగునో ధనుర్ధరులనెల్లను మ్రొంగెడిభీష్మపన్నె యిం
కేమగునో రణావనికి నెల్ల గురుండు ఘటోద్భవుండు తా
నేమగునో కృపుండు మఱి యేలక యేమగునో కనుంగనం
గా మది నీవకాతుకముఁ గాంచెడు మేల్ బలి యంచు మెచ్చుచున్.

(పాదములంబడి లేవకుండును) చ.

కృష్ణ — (తనలో) ఎట్లును భీష్మని చేతిలోఁ జూపమున్నంతవఱ కర్జునుండెట్టి
వీరుఁడైనను నతనిం దుక్కుడనఁ జాలఁడు. ఇందుపాయమేమి ? (యోచించి)
ఉపాయ కాలియగు నబాతశత్రుండు సంగరారంభ సమయమైన నయ్య
నఘు దర్శించి “తాతా ! మాకుజయంబు ప్రసాదించు” మన నమ్మహా
మహాఁడు ధర్మ పక్షపాతంబునం జేసి “నీవు మరల నేతెంతువుగాక.
నీకు శుభంబుకాఁగల” దని వచియించి యున్నవాఁడు. ఇంత డిట్లునితర
సాధ్య విక్రమక్రియండై కొన్నాళ్ళు పోరినపిమ్మటఁ దిరిగియు ధర్మజుఁ
డతని కడకరిగి - X

మ. కలనన్ని న్నైదిరింప నేర్చునె మహాకాలుండు గానీ లయా
నలుఁడుం గాని యఖండచండిముఁడు పూర్వాశక్రియాధుర్యుఁడు
జ్వలలేజుం డలకూలి గాని ; కరుణింపక గాల మేతెంచె మ
స్మల మార్తిం బడి మ్రందుచుంటిమి దయక మన్నింపవే దీనులన్.

ఉ. నిదుర రాదు నేనలకు నీదగు పేరును విన్న ; నెట్టులో
నిదుర పట్టినక గలను నీకల నూహకు వచ్చి నెంటనే
దద్దఱు పాటు చేకుఱు వృథాయొక మాశ్రమమెల్ల ; మాకు నీ
యెద్దడి నెట్లువాడెదవా యేగతి నేలను నేలఁజేతువో.

క. నీవింతపరాక్రమముక

గావించుటంచు మున్ను గన్గొననైతిక

దేవ ! యిది యెఱుకవడినక

గావించునె యాహవంబుఁ గావగదయ్య !

అని మఱియు మఱియుఁ దన్నుఁ బార్థింపఁ జెందఁబు కరఁగి స్వాధ్యాయగియగు దేవప్రతుండు తుట్టతుడ కా మనుషుని వీనయమ్మునకు మెచ్చితన్న నిగొహించు నుపాయంబు వక్కాణించు పిదప నితండతని సంగరంబునుండి తప్పింపఁగలఁడు. కావున నిప్పు డే నొనర్చిన యకాండతాండ వండెల్లఁ బాండవసేనాపతులకు శౌర్యోద్దేకదోహదంబుగా నమర్చించుకొని యింక యథాపూర్వంబుగ నరదంబు నడిపించుటయ కర్తవ్యంబు. అంత వలన నేని యింకనొకపరి యిట్లే యీ సేనలం బురికొల్పుటకును నర్జునునికి శౌర్యంబైక్కించుటకును బ్రయత్నింపఁగలను.

(అర్జునుని లేవనెత్తి, పృకాశము)

చ. పక్షిసయంతవట్టు నలుపంగలవాడవె నిన్ను మెచ్చుకో
వలసిన నుండఁగానెయు పక్తమ్మల్లాక్క సహస్ర ; మిందులో
నలతులె కొంద ; అందఱును నట్టిరె ; రమ్మరదమ్మనైకి ; నే
నల నెనకొల్పు సాత్యకి చనంగలవాఁ ; డిదె వోవుఁ జక్రముకా.

(చక్రమును విసర్జించును. సాత్యకినిప్రకృమించును. కృష్ణార్జునులురథ మధిరోహింతురు. రణోచితంబులగు ధ్వనలు మోగెను.)

భీష్మ— (తనలో) ఇంతకుమున్ను

కా. “చచ్చెక భీష్మఁడు చచ్చెఁ జచ్చె” ననుచుకా జాపంబు లంసమ్ములకొ
గచ్చుకొ విచ్చునుగాఁ దగిల్చికొని చీకాకైన నైన్యంబు వి
ష్వచ్చుం గూడి మురారి తేరి కరుగకా నైవర్ణ్యముంబాసె వీ
రోచ్చెర్పాడము రోదనీకహరమం దుచ్చండమై పర్వెడుకా.

(పట్టరాని సంతోషముతో)

కా. ధీలామా నపవిగ్రహుండు రణకేళీలాలనుండైన గా
కాలం బందెదిరింప లే రొరులు భీష్మాచార్య సంచుకా భుజా
కాలల్ వెచ్చగఁ జేసె శౌరి ; యింక నాజన్మంబు ధన్యంబు

(నైమనస్యముతో)

దుశ్శీలుం డీ కరువంశపాంసనుఁ డనిం జేయించుటెంకెంభుకో ?

చ. కొలఁదికి మీజినట్లు మునికోల కరంబునఁ గాగొల ధీల న
య్యలఘుండు నన్నె కా దెవని నైకము జంపఁగఁజేగుడంచు న
వ్వలన మహానుభావుఁడటు పాండవ పక్షముఁబూని యుండ నీ
కల నెలునెగ్గ నేర్పు ; దనుఁగాచెడి వాఁడెవ డంతకుట్టుగకా ?

దొర ! యీసుయోధనుని యవివేకము !

మ. భగవంతుం డితఁడంచు స్వప్రకటియెన్ బాహుబలప్రాధిచే
నగధారిత్వముచే విశిష్టమునిమాన్యత్వమ్ముచే విశ్వరూ-
పగతిం జూపుటచే ననేకగతులన్; బ్రహ్మదు లర్పించు లో-
కగురున్ గృష్ణ జయిష్ణు నిప్పుడయినం గైకొందు వీఁ డంధుఁడై.

(యోజించి) అయినను నాకిప్పు డీవిషయము ప్రస్తుతముగాదు. (సింహ-
నాదంబుచేసి ధనుర్ధణంబు మోయించుచు) ఓ సేనానాయకులారా !

ఉ. విచ్చిన మొగ్గరంబులను వీకమెయిం బురికొల్పి నిల్పుకొం-
డెచ్చట నేరికిం దలఁకి యేడ్చె నీడకుఁ డేను గల్గి వి-
వ్యచ్చుండు రాఁడు మీపయికి; వచ్చిన వచ్చెడుఁ గాక మీరు వె-
న్నిచ్చితి రన్నదుర్యశ మొకింతయు నాచెవి సోకకుండుతన్.

(రణాభిముఖ్యమును నటించును.)

కృష్ణ— (చేతితోఁ జూపుచు) ఘల్లనా ! కనుఁగొంటివా మనసేనలకు భీష్ముఁ-
డనిన నెంతభీతి గల్గుచున్నదో,

కా. టంకారం బొనరించె సింహరవ ముట్టంకించె నావృద్ధుఁ, డా-
శంకాసంకులమయ్యె సైన్యములు ధార్మ్యంబెల్లఁ జీతాకుగా
నింకన్ బాణ మొకండు గాని విడువండే యాతఁడొరార ! యీ
జంకుం గొంతును మాన్పఁగా వలయు నీశౌర్యం బవార్తక్రియన్.

చ. తలయును గడ్డము న్నరసె దాత యనంజన దెల్లలోకము
త్తలపడునట్లుగా రణముఁ దద్దయు నిమ్మహితుం డొనర్చు నా
మెలకువ యాభుజావిభవమేదుర తాతిశయంబు నామహో-
జ్వలరథచాలనంబులును సాఁగనిరీతిఁ బరాక్రమింపుమీ.

అర్జు— బావా !

చ. అతఁడు మహామహుం డనుట యందటికిన్ విశదంబ యాతఁ డ
పృథిముఁ డనంగ నేల, కురువంశ భవుండనె యేనుఁ గూడ న
మ్ముతిఁ గనుఁగొమ్ము తాతయును మన్మథుఁ బోరెడుతీరు, మాటలన్
జతురత చూపనేల, క్రియ సాక్ష్య మొసంగెడుఁగాక నీకికన్.

రథంబు భీష్మాభిముఖంబుగఁ దోలుదువుగాక.

కృష్ణ— (రథము తోలుట నటించును.)

అర్జు— బావా !

శా. రణముం జేసెడిపట్ల నొక్కొక యొడకై రాగూడదే వేటుకా
రణమై కొండొక హెచ్చుతగు, అది పోరక లేమి యే? శత్రుమా
రణకర్తంబు లేకుం గ నే యెసఘ? చక్రంబంతలోఁ దాల్చునే
యలుమాత్రంబు సహింపఁగా వలదే? దేవా యింత కారుణ్యమే!

కృష్ణ—(తనలో) ఇతని నిక మెల్లన సమాధానపఱుపవలయును. (ప్రకాశము)
అబ్బనా! నేను చక్రంబు గైకొనుటకుఁ గారణము నీ వెఱిగియును
నాత్మేపించిన నేనేమి యుత్తరం బీనేర్తును.

శా. గంగానందను బాణపాతముల కాఁగక లేక చక్రంబు కే
లం గైకొంటి; సమానులే యరువురుక; లావుం జేరింబుక సమం
బంగీకారమే; తాతయన్నదయ నీ వావంత నూచింతు పే
ర్పిం గనప్పట్లగ నీడతం డురక గంభీరాహవోత్సాహియై.

అబ్బ— బావా! ఈ నీయుత్పేక్షలు నేనెఱుంగనివి కావు. నేను ప్రథమమున
బంధువధంబునకుఁ దలఁకుటయు నీవాచుజ్ఞానంబు వారించుటయు నప్పడే
గతించినవి. ఇట్టివల నాకట్టి ప్రీతి యుదయించుట లేకమేని లేదు.
మఱియు నొక విశేషంబు,

ప్రతే. గీ||చిన్నతనమున నెత్తి మాయన్నదమ్ము
లందఱిని బెంచె నాపగానందనుండు
అతని కట్టిన నబ్బుఁగా కట్టికరుణ
నాకు లేదు నిక్కం బిది నమ్ము మనఘ. X

శా. ఆతఁడనేకయుద్ధముల నాటియుఁ దేజిన వృద్ధమూర్తి నే
నో, తరుణుండ నక్కతన నుండిన నుండగవచ్చు మంత వి
ద్యాతిశయంబు తాతయెడ; నందులకుఁ బరివేలరెట్లు నీ
యూతగదా గదాధర! జయోదయ మబ్బుట కింక శంకయే.

సర్వంబును నిర్వహించెడివాఁడవు నీవయ్యెనను ననుమన్నించి యీ
యశలలు నాకుఁ దక్కింపుము.

కృష్ణ— (అంగీకరణ సూచనాపూర్వకంబుగ రథవేగంబు నిరూపించును.
ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ— (తనలో)

మ. కడు సన్మార్గులు పాండవుల్ మనుమలుం గానకై రణం బంత యె
క్కుడుగాఁ జేయుట పాడి గాదనుచు నాకుం దోచు 'లో' నప్పడ

శ్వుడు; యుద్ధాభిముఖుండైనతఱి బోవుకొ సర్వమాపేర్చి; నే
నుడుగంగావలె; గాంచ గావలె జయం బుద్రేకులై పాండవుల్.

చ. కరమున బాప మున్నదహక న్నుతు గెల్చెడివాడు గాఁడు శం
కరుఁడు త్రిశూలపాణియగుఁ గా కనినేతెకు; నర్జునుండు నే
ర్పరియగుఁ గాన నాకెదుటిపక్షమున న్నిలునంగబాలె ధ
ర్మరతుఁడు ధర్మజుం డలఁడె చాజను నెవ్వర మెంతపోరినక.

(పరికించి)

చ. భరముగఁ బోరుచున్నయవి పాండవసైన్యము లస్త్రదీయులున్
దురమున నెక్కడొక్కకయ దోర్బలమున్ బ్రకటించుచున్న వా
రరిగెడుఁ గాక నాయరద మర్జునుఁ డున్నెడ కింకొకింతలో
నరుణుఁడు గ్రుంకఁ బోవు సమయం బగుచున్నది వేగమేగెదక.

(నిష్క్రమించును)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
పాండవవిజయమునందుఁ బరిధానాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః.

పాండువవిజయము

ద్వితీయాంకము

(పిదప తెల్లని చీరతో భాగీరథి ప్రవేశించుచున్నది)

భాగీ— హా కుమార! హా భువనైకధనుర్ధర! హా పరస్పహస్రమాసజీవి! హా యస్థలిత బ్రహ్మచారి! కురువృద్ధ! ఈయుద్ధము నీకొఱకేవచ్చినదా? పెండి పేరంటములు లేకపోయినను నొంటిజండెముతోడనే వ్యాసాదుల వలె జీరకాలజీవి వగుదు వనుకొంటింగాని యింతలో నాకడుపునా జిచ్చియుదు వనుకొనలేదోయి తండ్రీ! (చదికిలబడుచున్నది)

(యమున నల్లనిచీరతోఁ బ్రవేశించును)

యమున— (దెసలు పరిశీలించి) ఎచ్చటనో యాతఁడ్రో నాదము వినిపించుచున్నది. (చెవియొగ్గి) భాగీరథిదేవిగారి కంతస్వరమువలె నున్నదే. (ఎదుటఁ జూచి నమోపించి) సోదరీ! ఏల విచారగ్రస్తురాలనై కుండుచుంటివి?

భాగీ— (అనాకర్ణితముగా) ఆసర్వరాజునకెట్లు నోరాడెనో చచ్చుటకుందగిన సాధనముం జెప్పమని యడిగెనట! ఆకిరీటి కెట్లు చెతులాడెనో శిఖండి వెనుకనుండి తానే బాణములు ప్రయోగించెనట!

యము— దేవీ! ఎవరమ్మా? ఎవరిని? నేను యమునను. తలయెత్తి నాంకకుఁ జూడు.

భాగీ— (తలయెత్తి) చెల్లెలా! యమధగినీ! కురుపాండవులకు జరగు మాయ యుద్ధములో మనభీష్ముఁడు పదిదినములు పోరి మాయదారి శిఖండిచేఁ దుదకు నొచ్చి మకరాయనప్రవేశ మొనరించి శరతల్పంబున నిరశన ప్రతుండై పడియుండెనట.

యము— కుమారా! విజితపరశురామా! నీకెట్టిదశ వచ్చినది! ఓరీ చండాల దుర్యోధన! ఎటువంటివారి కంతలేసి యాపదలు తెచ్చిపెట్టుచున్నా

పురా ! (గంగదిక్కు) దేవీ! విచారింపకుము. నీకన్న సంతానము పుడమి మీఁద నొక్కడైనను నిలిచియుండెను గదా యనుకొంటిమి. ఇంతకు దైవవిధి యిట్లున్నది. ఈవాఁడు మాయన్న గారి యింటనుండియే వచ్చుచుంటిని. పదిదినములనుండి భీష్మునిచేతఁ జచ్చిన యౌషధుల పేరులు చిత్రగుప్తు లతనికి విన్నవించుచుండఁ జాటుననుండి వింటిని. పాప మాయలూచికొడు కిరావంతుఁ డలంబునునిచేత మడిసెనట, భీమునిచేతఁ జచ్చిన కురుకుమారు లెందఱో వారి పేరు లన్నియు మఱచిపోయితిని. సునాభుండట, పండితకుండట, మహాదరుండట, ఎవరోయట ! ఎవరోయట ! ఎందఱు రాజులమ్మ ! ఇఁక పైనికులమాట లెక్కయే లేదు.

భాగీ — ఇంతమంది కడలేఱుటకు నీతమ్ముఁడు కర్ణుఁడే ప్రధమ కారణము.

యము — అతఁడేమిచేసెనమ్మా ! మీభీష్ముఁడు కానివారందఱిని మహారథులలోఁ జేర్చి వాని నర్థరథులలోఁ జేర్చెనట. దానికిం గోపించి నీయుద్ధము ముగియునటను నేను ధనుర్బాణములు ధరింపనని ప్రతినవట్టి యింటనే యుండెనట.

భాగీ — ఈపదిదినముల యుద్ధములోనికి వచ్చిననేమి రాకున్ననేమి ! మొదటి మాట చెప్పుము.

యము — అగును, వానిమతము పట్టిదుర్మతమై పోయినది. వాఁడుమాత్రము బ్రతికి పట్టుము గట్టుకొనునా యేమి. మాయలాఁ డాకృష్ణుఁ డేదియో యొక మాయపన్నిక పన్నుట.

భాగీ — ఔ నిది యంతయు వాఙ్మదేవుని పనియే. సంధికానీయక కారవసభా విశేషంబు లున్నవికొన్ని లేనివికొన్ని ధర్మరాజుతోఁజెప్పి యుద్ధమునకు సన్నద్ధపఱచె. ఇరు లెగల నడుమనుండి గురుజనపథముహాపాతకంబునకై భీతిల్లి కంపించు వివ్వచ్చునకు గీత లుపదేశించి మనంబు విడిచె. నయనకు సారథ్యంబు గావించుటతప్ప చక్రము బట్టరాదను నేర్పాటున్నను గుమారశరధారాభిన్న శరీరుండై చక్రము ధరించె. ఇఁక నెన్ని యకృత్యములు చేయునో ? నిజ మితనివలనఁ బొండవ పాంచాలయుద్ధ మగర్భ ప్రధాన మనిపించు కొనకమానము.

యము — దేవీ ! గతజలసేతుభంగనమేల ? శరతల్పగతుండగు బిడ్డ నొకసారి కడసారిచూపు చూచివత్తుమురా.

భాగీ — ఎచ్చటఁ బడియుండెనో ! యెట్లుండెనో ? చూచివత్తునని మనసరస్వతి యేగినది రానీ.

సర— (పచ్చని చీరతోఁ బ్రవేశించి) ఇదిగో వేవిగారిని యూరడించుచున్నది. (సమీపించి) దేవీ! ఏమనిననువిండు, నైతికరాగధారాలంకృతం బగు మేరుగిరిచందంబున ఘనీభవించిన నెత్తుటిచారికలతో శరమయంబగు తల్పంబునఁ బరుండియున్న దేవప్రతుం జూచి వచ్చితిని.

యము— తగినయుపచారములు చేయుట కెవ్వరును దగ్గఱ లేరా?

సర— లేకేమి. అంతదనుక ధర్మరాజుదులును సుయోధనుఁడును జుట్టియే యున్నారట కాని నేఁ బోవునప్పటికిఁ గర్జునితో నేమేమో మంతనము లాడుచున్నాఁడు.

భాగీ— సరస్వతీ! ఇంకను మంతనము లాడుటకుఁ దగిన తెవిలిలోనున్న వాఁడుగద.

యము— (తనలో) కర్జునితోఁజేయు మంతనము లెట్టివో! ఒకవేళ వానిజన్మ పృత్యంతము తెల్పుచున్నాఁడేమో.

సర— అమ్మా! మహానుభావు లిచ్చార్థనమరణులుగదా.

భాగీ— అది యతనికిఁ దండిగిగారిచ్చిన వరమే.

(తెరలో)

పాండవయోధులారా! కారపచమూపతులారా! ఆలకింపుడు.

గీ. కారవేశ్వర చూడు నీకడకుఁదెత్తుఁ
బ్రాణములతో యుధిష్ఠిరుఁ బట్టుపట్టి
పార్థుఁ డొక్కింతయే నడ్డపడకయున్నఁ
బగవతెన్నిచ్చియాతఁడు పాజుకున్న.

అని కుంభసంభవుండు దుర్యోధన మహారాజున కభయమిచ్చినాఁడు.

యము— సరస్వతీ! ధనురాచార్యునకు సర్వసేవాధిపత్యమునకుఁ బట్టముగట్టి రాయేమి?

సర— ఔను, దేవప్రతుండు వడినపిదపఁ గురురాజు రాధేయునితో నాలోచించి ద్రోణంబ్రార్థించి యా యాధిపత్యమిచ్చెనట.

భాగీ— ఉన్న దెద్దవారల నందఱిం జంపించుట కీతలువ కిదియే మార్గము.

యము— సరస్వతీ! తరువాత?

సర— తరువాత గురుఁడు సంతోషించి కురురాజు నొకవరము గోరికొమ్మనిన నతఁడు రణంబున “ధర్మరాజుం బట్టి తన కొప్పగింపు” మని కోరెనట.

యము— వీనికోరిక పాడుగాను ! ధర్మరాజునో, భీమునో, యుద్ధునినో, కపల నో చంపుమని కోరిక యిది యేమి కోరిక ! మరల జూడమాడి యడవు లకుం బంపవలయునని కాఁబోలును.

సర— అవును ! అదియే యి వింటిని.

యము— ఈద్రోణుని ప్రతిప పాండవులు వినియుందురా ?

సర— ఓసి నెట్టి యమునా ! ప్రజలందఱు వినవలయునని వారు చాటించు చుండఁగాఁ బాండవులేల వినకుమరు ?

(తెరలో మరల చాటింపు వినబడును.)

యము— (వినుటనటించి) ఓహో ! ఈచాటింపదియేనా ? సరస్వతీ ! ధనురా చార్యుఁడును సామాన్యుఁడుగాఁడే. అతని ప్రతిజ్ఞకుఁ బాండవులు జడి యవలసినదే.

సర— జడియకేమి ? ధర్మరాజు గోలయెత్తుచుఁ దనతమ్ములందఱితోఁ జెప్ప కొని మరల నడవిలోనికిం బోవుప్రయత్నము చేయఁగా విస్వయ్యుఁ డోదార్చి మరలెప్పనట.

యము— అటులేని నేటియుద్ధము మహాఘోరముగా జరుగును.

సర— జరుగుచునేయున్నది, చూడు మాకసమువంక; దేవతలెట్లు గుమ్మలై చెప్పుకొనుచున్నారో !

యము— (ఆకాశమంజూచి) అవును. దగ్గఱనున్న వారందఱు యుద్ధమునకుఁ బోదురు. ఒంటిగానున్న భీష్మునియొద్ది కీచేవిం దోడ్కొని పోదమురా ?

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

(పిదప యుద్ధప్రశంసఁ గావించుకొనుచుఁ గృతానువిశ్వావసులను నిరువుడ గంభీర్యము విమానములతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా— కృతానూ ! దివామస్యప్రచండుండగు చండకిరణునివగిది నీమునుసలి పాటుఁడు నేఁడు యుద్ధిష్ఠిరుం బరాభవదవానలంబుపాలు నేయునేమా కదా. అదిగోఁ గాంచనవేదీపతాకావిరాజితంబగు నరదం బతనిమీఁదికే పోవుచున్నది.

ఉ. “చేతులతీటవోఁ గలను చేసెద ద్రోణునితోడ నేఁడు; చే నేతలనేర్పు నాదుభుజనేతువు చాటుగఁ జూచుచుండు మ య్యా ! తలఁకేల” యోధుఁ దమయన్నకుఁ గ్రీడి దిలంబు చెప్పెఁగాఁ కాతనియొద్ద నేర్చిన మహావ్రాతము లగుచునాఁగ నేర్పునే.

కృతా— గంధర్వరాజ ! పృథిభావిశేషమున గురువుల సతికృమించు శిష్యులే లేరా ? దీప మొక్కటియైనను నాధారవిశేషంబునం బృథావంతమగు గతి విద్యకును బృథిభావిశేషంబున హెచ్చుతగ్గులు గలవు. అదియు మంగాక,

గీ. ఫల్గుమండొక్క కుంభసంభవునియొద్ద
నేర్చినే దివ్యసాయకనిచయ, మతని
నడ్డుటకుఁగాజ మఱి కొన్ని యభ్యసించె
శివునివలనను మన సునాసీరువలన.

విశ్వా— సునాసీరతనూజాతుండు కుంభసంభవు నెదిరింపలేడనికాదు. గురు పరాధవ మహాపాతకంబునకు జంకునేమోయని.

కృతా— అయ్యా ! జంకిన మురారిలేఁడా, మరల గీతలుపడేసింపఁడా, గురు పరాధవంబుకంటె భౌతికపరాధవంబు తక్కువదా ?

విశ్వా— కృతానుఁడా ! తినఁబోవుచు రుచులడుగనేల ? అదిగోఁ దుమలసంగ రంబు ఘోరంబగుచున్నది. నేనాపతిద్వయంబును శకునిసహదేవులును వివిశతీభీమనేనులును భూరిశ్రవశ్శిఖిండులును లక్ష్మణక్షత్రదేవులును నల్లఁడుమామలగు నవలశల్యులును కారద్వితధృష్టకేతులును వృషసేన చేకితానులును విరాటకర్ణులును దుగ్ధపదదుశ్శాసనులును దలఁపడి శరా సారంబున ముంచుకొనుచున్నారు. ఈదెస,

లయగాఁగిహి.

క్షూరులకబంధములు, దారువులుగా గజశరీరములు తాలుగ శిరోజములు నీలాం భోరుహసమాహములుగా రథములొడ్లుగ విసారములుగా విహగవారములుగా డిం డీరములు గాఁగఁ దరవారులు శిరాలు వెలిచీరలు దగన్వపరివారముగ ఘోరా కారముగశోణితపుల్కెలు ప్రవహించె రణధారుణి మనంబు వెఱపారఁగనుఁగొమ్మా.

కృతా— అగ్రజా ! మనము నలుదెసల సమరము పరిశీలించుటచే నొకటియు సాకల్యముగఁ జూడలేకున్నారము. కావున నీపారవాభిమన్యుల సం గ్రామముమాత్రము కనుఁగొందము.

విశ్వా— (ఆనైపునకుం జూచి) బలే ! సౌభద్ర ! సీతండ్రికంటె సమరమహా పృబంధమునం దేదాకు లెక్కువ చదివితవి.

(తెరలో)

చ. నిలు నిలు మోరిపార్శ్వమత ! నీబల మాబలహీనుఁ బొరవు
దలపడినంతనే తెలిసె నా; కిదెవచ్చితి వానిఁగావ నీ

అమృత గమంగోనలగః విభు మాతని ఘోర్ధమః కామదోర నీ
తరమగునేని మామకగదాహతి నీతల వ్యయ్యకుండంగః.

కృశా— అన్నా ! వింటివా, రథాశ్వసారధుల మధ్యచేసి పారవ్రునిం దలవట్టి
యిచ్చుచున్న తేల్పదోర మనుమనిపై వేవేగవియుచున్న ప్రైంధవుని
దురాలాపములు. దీని కభిమన్యుడేమి ప్రత్యుత్తర మిచ్చునో విందము.

(తెరలో)

ఓసీ ! దురాత్మా ! నాడరణ్యంబున ద్రౌపదీపరాభవంబైన సహించి దుస్సల
మొగంబు చూచి మాతంద్రు లూరకుండిరి గాని యిప్పుడు నిన్నుఁ గాపాడువాఁ
డెవఁడురా ?

విశ్వా— నిజ మభిమన్యుడా ! నిజము. తమ్ముడా ! చూచితివా కుమారని
చాకచక్రము !

ఉ. కత్తియుఁ గత్తలంబుఁగొని కవ్వడివిడ్డ విలోచనంబలం
బొత్తిలుకెంపుచే మొగము కూరెల నెఱ్ఱవడంగ దంతిపై
మత్తమ్మగాధిపం బులుకు మాదిరిగా నిదెచ్చుచున్నవాఁ
డుత్తది యింక సింధునృపుఁ డూపిరితో సమరంబు నేయుటల్.

కృశా— అయ్యో ! అయ్యో ! ఎంతలో సెంతఘోరకృత్యము జరిగినదో. సాభ
ద్రుండట్లు జయద్రథుని మీఁదికిం దుక్కుకుచుండ మధ్యేమార్గంబున—

ఉ. “నీకు భయంబులే దెదిరి నిల్చుము సింధుపతీ !” యటంచు ఘో
రాకృతియైన శక్తిఁగొని యడ్డముగాఁజనుడెంచి నైచె న
స్తోకబలుండు శల్యుఁ ; డది సూర్యశతప్రభతో వెలుంగుచుం
దాఁకెడునయ్య ! దండధరదండమువోలెఁ గిరీటిసందనున్.

విశ్వా— తమ్ముడా ! యేల భయపడెదవు. కొంచెమోపికయొంది చూడుము.

గీ. కారవానీకినికి ముఖకాంతి తలుగఁ
బాండవపరూధినికి ముఖబ్రభలు పెరుగఁ
మద్రపతిముక్తశక్తి నే మరలఁద్రిప్పి
కొట్టఁగలవాఁడు వివ్వచ్చుకొడుకు చూడు.

కృశా— కుమారపరాక్రమ మాలోకింపఁ దమతమ ప్రతిపక్షులుగూడ సుత్సు
కులగుటంజేసి ద్వంద్వయుద్ధముల చాలించి విరాటద్రుపదసాత్యకి ధృష్ట
కేతుశిఖండిధృష్టన్యుమ్మ ధర్మజులును గవలతో ద్రౌపదేయులును దక్క
గల యోధవరులును మూఁగుచున్నారు. తనశక్తి విఫలంబయ్యెనను
కొపంబునం దాచుము గదాదే సర్వాంశసంబగు గదాదండముం దిప్పు

కొనుచు మాద్రీసహోదరుండు మరలఁ గేశవభాగి నేయుం దాఁడటయెడల.

విశ్వా— ఈసమయమునం దర్జునుఁ డుండఁ దగినది. పాల్కొండలినడుమఁ దిరుగు
కవ్వపుఁగొండచందంబునఁ గౌరవసేనఁ గలఁచు కుమారుని నైపుణిం
జూచును.

కృతా— అర్జునుఁడున్నఁ గొడు కనిసేయుటయే తటస్థింపగు. పాపము ! సమ
రము సేయఁదగినప్రాయమా ! మొన్నటి పసివాఁడు.

విశ్వా— శల్యుఁడిట్లు పసివానిం దాఁచుచుండ నీవిరాటద్రుపదాచు లగు మహా
యోధులందఱు నూరక చూచెదరేమో ?

కృతా— వీరెవ్వరును గదాయుధపరిశ్రమమే యెఱుంగరు. (ఎరుటికిఁ బాఱుం
జూచి) పిల్లవాఁడని తలంపక గదాయుధంబునకుం దొడరిన యీమద్ర
పతికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తమగునులే.

చ. కనకక్షోణిధరంబుపైఁ గురియు మేఘనాథ మన్నట్లుగా
నెనుకన్ముందును బ్రక్కలం దగుల వేవేలమ్ములం జిమ్ము యో
ధనికాయమ్మును గ్రేణిసేయుచు గదాదండంబు సారించుచున్
మొన చెండాడుచు వచ్చి యడ్డుపడు భీముం జూడుమా యగ్రజా.

విశ్వా— ఓశల్య ! ఇక నీశల్యంబులు విఱిగినవికా తలంపుము. ఏవృషసేనునో
యేలక్ష్మణకుమారునో సౌభద్రు నెదిరింపంజేసి నీవుగూడఁ జూచుచుండిన
నీచేట మూఁడుదుగద !

(తెరలో)

చ. అని నిను వొంటిఁజేయఁ జనునా ! యిటుఁ జోద్యము చూడ నంత త
ప్పనిపని యేమివచ్చెఁ బసిపాపని బోరికిఁ బంపుసేయ, మీ
తనువులు గాల్పనే ? పిదప; దంభనరాధిపులార ! దేవకీ
తనయుఁడుఁ దమ్ముఁడు నివ్వనిన దక్కునొకో మనప్రాణమానముల్ .

కృతా— భీమసేనుండు దురాగ్రహంబునఁ బల్కుచుల్లులు విని ధృష్టద్యుమ్ను
ప్రముఖులందఱు శరాసనమ్ములను నెదకికొనుచున్నారు.

విశ్వా— దీనికేమి, తన్నుం గయ్యముసేయవలధని నివారించు పెదతండ్రి కర్ణున
నందనుండెట్టి ప్రత్యుత్తరము చెప్పినో విందము.

(తెరలో)

అయ్యా ! వన్నెలవారిం చెదవు. రణాభిలాషంజేసి నాకు నేనైవచ్చి

యానరాధిపుల “బాసట వల”దని నివారించిన నిల్చిరిగాని వారిలోపము గాదు.

క. బాణాసనంబు సేనొక

పాణింగొని నిలువ మద్రపతి యొక లెక్కా?

ప్రాణాశయున్న సగణ

సాణునకు వశంబె యెదిరి సమరము సేయక.

కృశా— ఎందును రాచబిడ్డ రాచబిడ్డయే. అందుం గిరిటినందనుడు హరికి మేనయల్లుఁ డతనినోట ననుచితపుఁ బల్కులేల వెలువడును.

విశ్వా— తమ్ముడా ! ఇచట భీమసేనుండు శల్యునితో గదాయుధమునకు డీకొనియె. అవ్వల దెన భారద్వాజుండు పల్లయరుద్రునిపగిదిఁ బాంచాల సేనం జెక్కి చెండాడుచున్నాడు. మన మేనమరము చూతము?

కృశా— మనమా భారద్వాజుని యుధమే చూడవలయును. ఏమన-

ఉ. “బవరమునందుఁ బట్టికొనివచ్చెద ధర్మజు” నంచుఁ గుంభసం భవుఁడు పృతిజ్ఞచేసెఁ గురువల్లభుతోడఁ; గిరిటీ యన్నవో
“నవయకుమయ్య ! నేఁ గలరణంబున నిన్నుఁ బరాభవించువా రెవ” రని యూతయిచ్చె నిపు డేమగునో సమయంబు వీరికిన్.

విశ్వా— సహోదరా ! రెండును సమదర్శనీయములే యని నాకుఁదోచుచున్నది. కావున నీవీప్రక్కనుండి యిచ్చటి విశేషంబులు నాకుం దెల్పించుండుము. ఏనావలనుండి యచ్చటి సంగతులు నీకుఁ జెప్పవలసినదను. రెండును జూచినట్లగును.

కృశా— మంచిది (ఆవలితట్టునకుఁ బోవును)

విశ్వా— తమ్ముడా ! పార్థమధ్యముండు ప్రయత్నమున సౌభద్రుని వారించి మద్రపతిం దాఁకుట నీవు చూచినదే. ఇపుడుగదా ! గదాధరులకు భీమ సేనశల్యుల స్వరూపములు చూడఁదగినవి.

ఉ. శృంగములందు మధ్యములఁ జెంతలఁబూచినకింకుకంబు లా
పుం గగనంబునం దిరుగుపక్షపదదుర్గులు నాఁ జెలంగి రు
పొంగుచు వీరు వారుఁ దమపోరివిచిత్రము లెంచుచుండ న
ర్వాంగములందు భీకరగదానాతి నెత్తురుధార లోడఁగన్.

కృశా— అగ్రజా ! ఇచ్చటమాత్రమేమి తక్కువ ? సాయంతనార్కముండ్లలంబు నకు మరల మధ్యాహ్నంబు వచ్చిన తెఱఱగున ద్రోణాచార్యునకు మరలఁ గామారంబు తటస్థించినది. ప్రళయకాలవారివాహంబు గర్జింపుడువున

నిజదోషిణులు డాంకరించుచు, “భారద్వాజా ! రక్షింపుము రక్షింపుము ! గురువార్యా ! కావుము కావుము ! కుంభసంభవా ప్రోవుము ప్రోవు ” మని పెద్ద యెలుంగులతో బందరాజులందఱు నమస్కరింపఁ గటాక్షించుచు, “ శిఖండీ ! నిలువుము, సాత్యకీ ! పాటిపోకుము, నకులనహదేవులారా ! నాయొద్దఁ జదివిన ధనుర్నిగమం బప్పగింపుఁడు, ద్రౌపదేయూలారా ! మీరు కుమారులు నాచారికిఁ దొలఁగుఁడు, దుగ్రిపదా ! నేటితో నీకు మర దుగ్రిపదంబుఁ జూపింతు. విరాటా ! నీవేల యీపోరాటమునకువచ్చితి ” వనుచుఁ బడింటనో యిరుపడింటనో ముప్పదింటనో చేతికివచ్చిన కొలందిఁ దూపులం జూటుక్కున గాడనేయుచు నీటిమీఁది నూనెచందంబున సర్వత్ర తానయై యుప్పతిలం జేయు శరనిర్మాతంబులకుఁ గొందఱు పైని కులు “ శ్లో॥ అర్జునః ఘల్లనః పార్థః కిరీటి శ్వేతవాహనః, భీష్మోన్మేషి యః కృష్ణ స్సప్యసాచీ ధనంజయః ” అని యతని నామంబులు స్మరింప, మఱికొంద “ తీర కెక్కడిపాండవు ? రెక్కడియుద్ధ ? మెక్కడి ధర్మ రాజు ? నేఁడు గురుఁడు తనమాట చెల్లించుకొనఁగలఁ ” డని బిక్క మొంగంబులతోఁ బ్రేరిపింపఁ, గురంగంబుల మీఁదికి దుముకు సింగంబు చందంబున నురుపడించుచు, ఘృతకోశంబుమాడ్కిఁ దనయుధిస్థిర నామంబు నిరర్థకంబుగాఁగించు ధర్మతనయునెంటఁబడి విల్లుఁదనిమి కేతనంబుఁద్రుంచి రథ్యంబులంగూల్చి చక్రరక్షకుండగు సత్యజిత్తును వృకునితోఁగూడఁ జదిపి శరాఘాతంబులకోర్చి మరల నెదిరిన విరాటద్రుపదులఁ దఱిమి యనేకులఁ బాంచాల కుమారుల సురాంగ నాకుచకుంభపాణులంజేసి విక్రమించు చున్నాఁడు.

ఉ. కదనము నేటితో ముగియుఁ గౌరవనాథుఁ డదృష్టశాలి యీ
ముదుసలి జన్మిగట్టు మనుమందఱఁ దీటిచె వేరమెల్ల; ప
ట్టిది ప్రజలందఱాడుకొనుటే యది; పాండవపక్షపాతి గాఁ
డదియుఁ డితండు; బాగ్రహులు కార ! పరాక్రమ మింతయొప్పునే.

విశ్వా— తమ్ముడా ! నీవు నుడివినవచనములు కొన్ని నే విసనేలేదు. వాయు నందన మద్రసందనులు గదాపాణులయి కొంతపడిపోరి తుదకుఁ బరస్పరా ఘాతంబుల నిర్మితులు మూర్ఛిల్లిరి. అందు శయ్యనిఁ గృతవర్మ తనరథంబు పైనిదుకొని యొకటికో కొనిపోయిన పిదపఁ గర్ణునికొడుకు వృషనేనుఁడు పిడుగువలెవచ్చి సర్వసేనామూర్ఖంబుగ జాఁడినెడందతూపులు నిగిడించి విక్రమించునంత సకులపుత్రుండగుకౌరవీకుండను ద్రౌపదేయం డతని కోల్లఁకడఁబై నిలువరించె. వృషనేనుం డతని చాచకేతనముఁద్రుంచి యతిక్రమించు నాలోఁదక్కుంగల ద్రౌపదేయఁబాఁగితి. పదఁపడి యశ్వ

తామాడులు వారిపై శరపరంపరలు గురిసిరి. దానంజేసి యాసమరంబు
దేవాసుర సంయుగంబు పోల్చె నతిభీషణం బయ్యె.

కృశా— (అనాకర్ణితముగా) ఓ కుంభసంభవా! ఏపాప మెఱుంగని ధర్మరాజు
పయినా నీపరాక్రమము?

చ. మగఁటిమి గల్గెనేని రిపుమారకుడైన కిరీటితోడఁ బో
రఁగవలె నాతనింగొనఁగ రాజసమక్షమునక బ్రతిష్ఠ చే
యఁగవలె నాతనిం జెనకి యాశశతారక మైనకీర్తి పొం
దఁగవలెఁ గాని యీప్రతిస ధర్మమె? ధర్మజుఁ బట్టితెత్తువే.

పెళ్ళా— (నిగ్గరగా) తమ్ముడా! అచ్చట ధర్మరాజునవస్త యెట్లున్నది?
చ్చటను గిరిటి జాడ కనబడదు గదా.

కృశా— “భ్రాతృవత్సల! అజాతశత్రుండు పట్టుపడియొ బట్టుపడియొ” నను
స్వ జనాకర్షిందనంబు విని కిరీటి వచ్చుచున్నట్లే యున్నది. ఏమన
నీవనఁ బొండుపనేన పెల్లరేఁగు చున్నయది (తేటిపాఱఁజూచి)

ఉ. ఖిదిగో! గపిధ్వజ మహర్షికిం దలచూపు, నల్లదే
ల్లెనిగుఱ్ఱము ల్లగు తే; రదుగో! హరి గొల్లపాగతో.
నిమేనితోఁ గరమునం గొరడా గొని కూరుచున్నవాఁ
ట్టుచునందుఁ దల్లడిల కూటఁ జెందుచు ధర్మజుం డిఁక.

(తెరలో)

ఉ. చంపుదు మర్జనుంబొడరి, చాలక చత్తుము రెండుగా కనిం
బెంపటి పాటిపోము రణభీరులమై గురునాన; యింత మా
తెంపు గురుండు లావున యుధిష్ఠిరునిం గొని తెచ్చుదాఁక పై
రింపుచుఁ బార్థుని నిలువరించెద మో కురునాథ! పంపుమా.

కృశా— అన్నన్నా! ధర్మరాజుం బోవఁ దొందరతోఁ జనుచెంచుచున్న
పార్థునకు నారాయణగోపాలసంశ్చక్తగణంబులతో సురధ సుబాహు
సుధన్వసుశర్మ లడ్డుపడుచున్నారే. ఇఁక ధర్మరాజుగతి యేమగునో?
(విశ్వాసమపంకఁ జూచి) అగగజా! నీవు నీవైపునకేరమ్ము. భీమాదు
లందఱీ దెనకే వచ్చుచున్నారు. (పరికించి) బరే! భగదత్త! భీష్ముని
తరువాత నీవలె గృహ్నిట్లు నొప్పించినవారే లేరు. నరకపుత్రుండవు
గదా! (అశ్చర్యముతో) భగదత్తప్రయుక్తంబగు వైష్ణవాస్త్రంబు శౌరికి
బూలమాఠికగాఁ బరిణమించినదే! (నిమిట నటించి) తనపైకి వచ్చు
నస్త్రంబునకు లక్ష్మ్యమైన వాసుదేవునితో బాధ్యం “డిది తగదు దీనికతవ
నన్ను రిపు లేనగింతురు. ఇదిగాక దయచే నీవు సారధ్యం బొనరించ

నంగీకరించుటయే చాలు. పయిపెచ్చిదికూడనా” అనుడు దానికి సమాధానంబు చెప్పి భగదత్తుపైఁ బురికొల్పుచున్నాఁడు. (విచారముతో) అక్కటా! భగదత్తుడు తన సుప్రతీకముఁగూడ సమీకమునకుఁ బురికొల్పుచున్నాఁడు. (సంతోషముతో) ఔరా, యీనీలుని పౌరుషము! (తత్తలపాటుతో) “నే నెవఁడోడనో పోరాడుచుండ నీకునీవై నన్నుఁ గొట్టుమని పిల్చితి విదిగో! గాచికో” మృని యశ్వత్థామ శిరస్సునకు గుఱిచూచి యొక క్రూరభల్లంబు ప్రయోగించుచున్నాఁడు (నిరూపించి) ద్రోణి యాశస్త్రంబును ఖండించి “నేనెందులకుఁ బిల్చితి నో యా ఫలమియ్యది తెల్పంగల”దని క్రోధహాసమ్ములు పుట్టిల్లి నొక్కవాడిశ్లమ్ము నిగిడించుచున్నాఁడు. (విచారముతో) అక్కటా! నీలుండుకాలుండుండుచోటికిఁ బోవుచున్నాఁడు.

విశ్వా— (ఆకాశమునంకఁ జూచి) సంధ్యాకాల మాసన్నవైనది. నిన్నటితోఁ బాటు నేఁడుగూడ ద్రోణునిప్రతిష్ఠ వృద్ధమయినట్లే మన పునుకొన వచ్చును. భీమాదులు చుట్టును గాపాడుచున్న యీమహారాశి ద్రోణునికిఁగాదుగదా, స్థాణునికేని యజయ్యుండే. (పరికించి) కర్ణార్జునులు తాఁకుచున్నారు, పోరు ఘోరం బగుచున్నది. (తత్తలపాటుతో) ఆయ్యా! ఆయ్యా! శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులు సారధిని జాపంబున నఱికిరి. ఇఁకఁ గర్ణుండేమగునో కదా! (దృష్టినించి) భయములేదు రారా! ద్రోణునైంధవులతోనరిగి కాపాడుచున్నాఁడు (విచారముతో) పాపము! ఇదేసమయమని కర్ణబాంధవులఁ బదివేపుర నొక్కచెట్టున భవముడి తన గదాధిదేవతకు బలివెట్టుచున్నాఁడు.

శ్లోకా— (నినుటనూచించి) తేపు జరుగు యుద్ధక్రమము గడు విచిత్రముగా నుండును.

క. ఛద్రంబువేచి విప్రక
కుద్రంతుం డేచి కుంతికొడుకులను మహా
పద్రున్నులఁ గావింపఁగఁ
బద్రవ్రాహంబుఁ బన్నువాడట ఓంఠే.

విశ్వా— తిమ్మండ! ఈవ్రాహమ భేదింపఁ దగినవారిందుఁ గృష్ణార్జునాభి మన్జ్రిలున్నవారని యయ్యనఁఁగుఁ డెఱుగఁదా!

శ్లోకా— ఆయా కీమత్యము డెలియదా? తెలిసియును బన్నుచుండుటచేతనే
ఁ. యింతనో మఱియొక పన్నుగడగూడఁ దోడుండునని మన మూ
కిం. ల. య.

విశ్వా— ఊహించినట్లే యున్నది. సంకల్పము కృష్ణార్జునుల నరికట్టెదరనియు
సభిమన్యుఁ డీవ్రాహ్మ విషయమును సమగ్రముగా నెఱుంగఁడనియు వారి
యభీప్రాయము కావచ్చును. కానిమ్ము, తీర్థబోవుచు రుచులెంచుకు ?
శేషకడ సర్వమును స్పష్టమే యగుచుగదా .

కృత్వా— ఏమీ ! సమగ్రముగా నెఱుంగఁడనియా ? యెఱుంగకపోవుఁగాక.

మ. అభిమన్యుఁ డభిమానమాన్యుఁ డతఁ డయ్యచార్యుఁ గీచార్యు పీ
తథయుం డిందుక లెక్క నెయఁ డొకపద్మవ్రాహ్మమేకాదు తా
నకవుం డింకెదియేని వ్రాహ్మమున యుద్ధాసక్తిమై పచ్చుఁగా
క స్రంబందుఁ చలంపఁ గాఁగఁగలఁ డొక్కఁ డాత్మకోపండుఁడై.

కృత్వా— అవును. నీవుచెప్పిన దిందుకయు సతిశయోక్తికాదు. బాగుగ యో
జించిన స్వభావోక్తియుం గాకపోవచ్చును. ఏమంటినా ?

తే. గీ. తండ్రి రుద్రుని నెదిర్చిన ధన్యమూర్తి
తల్లియును గొంత యుద్ధవిధ మ్మొఱుంగు
మేనమామకు నాటి జగానఁగాన
మన్య లెట్లెడగుదు రభిమన్యునకును ?

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
పాండవవిజయమునందు ద్వితీయాంకము.

శ్రీం

శ్రీమత్పరదేవతామృతము

పాండవవిజయము

శృతి యాంకము

(అంత ధర్మజ భీమ సకుల సహదేవులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ధర్మ — భీమసేనా! ఈపద్మవ్యాహంబు భేదించుట మన యభిమన్యుం డెఱుంగునని తొల్లి ప్రసంగవశంబున వాసుదేవునిచే వింటిని. అతనిం బంపుడమా?

భీమ — మనము చేయవలసినపని యిదితప్ప నొండొకటిలేదు. కృష్ణార్జునులు కోపపడినఁ బై సంగతి విచారితము.

సహ — సుభద్రతోనైనఁ జెప్పి పంపించిన శ్రేయము.

ధర్మ — అవును. సహదేవా! నీవుపోయి సుభద్రతోఁ జెప్పి యభిమన్యు నిటకుం దోడుకొనిరమ్ము.

సహ — (పోయి యభిమన్యు సహితుండై ప్రవేశించును)

ధర్మ — (అభిమన్యుం గొఱిలించుకొని) నాయనా! సౌభద్ర!

ఉ. “కయ్యము నేయ ర” మ్మని త్రిగర్తలు కిల్కంగ గెల్వఁబోయె మీ యయ్య; గురుండు తేని కభయంబిడె నన్మోనితెత్తు నంచు దా నోయ్య; నెందుఁజొత్తు? బ్రలయోగ్రుండనంగ వెలుంగుచున్న వాఁ డయ్యనఘాత్తు; డేది తెరువయ్య! పచింపుము మాకుఁ బుత్రకా.

నిన్నటిరణంబుననే సత్యజిత్తు సూర్యజిత్తుఁడు మొదలగు పెక్కురు యోధులు మడిసిరి. తక్కినవారు తమయభావక్షీణ భయంగుడు మన్నను-

తా. మా కెవ్వారి కభేద్యమైన యొక పద్మవ్యాహముం బన్ని క న్నాకై వాకిలి గాచి యుండె గురుఁడన్నా! యెట్లుపోనేర్తు! మే వీకంఁగెచ్చెద? మింతసేపు సమరోధిం “గీర్ణియుం గృష్ణుఁడుం డీకోపండిన సుత్తదే” యను పదంతిం బాపి కాపాడుమా.

భీము— (బుజ్జగింతులు)

గీ. ముద్దావతితోడఁబోరాట మనిపించి
పంపితి నటించుఁ గోపింపవలదు తలఁచి !
పెద్దవారండ నీకేల పిన్నవాడ
వనుచుఁగా కీవు నాటలే వనుచుఁగాదు.

నేఁడుమాత్రము పెద్దవారము కాకపోతిమా, బలవంతులము కాక
పోతిమా ? అయినను -

చ. పెనుగదఁబూని శత్రువులఁ బిప్పియొనర్చుట తప్ప నెన్నఁడుం
బనివడి యిట్టివ్యూహములు పన్నుట విష్యట యేనెఱుంగ; నా
కనువుగ వాఁడినూది మొనయంత కదల్చితి వేనిఁ జొచ్చి య
మొనఁ గలగుండువెట్టి పడమొలైద మత్తగజంబు చాడునన్.

నకు— కుమారా ! పద్మవ్యూహంబు భేదించువెర వెఱుంగ మనుటకే కాక మా
నోట నిన్ను యుద్ధమునకు బాసట గమ్మనుటకుఁగూడ లజ్జవోడము
చున్నది.

చ. “ఒరులకుఁ జేతఁగాదు చనె నొండెడ కద్దనుఁ” డంచుఁ జిత్తమం
దరసి గురుండు పన్నిన మహాకపటం బిది; మొగ్గరంబులోఁ
జొర వెర వొండు చూపి మము శూరులఁ జేయఁగదయ్య ! నేటి సం
గరమునఁ గుంతిభోజుతకంఁటెను గోడలు వీరమాలగన్.

క. మాయెడకంఁటెను గురునకు
నీయెడఁ గలకూర్మి హెచ్చు నేనెఱుంగుదు నీ
వే యెదిరిన నినుదృఢతర
సాయకముల నేయఁ డెట్టి సమయమునందున్.

సహ— తండ్రీ ! వంశోద్ధీపక !

గీ. చేతిలావు చూపి చిన్నన్న దగ్గఱ
లేకయున్న వెలితి లేకయుండ
మొగ్గరంబుసొచ్చి మొన సింఁచి పొందుభూ
పాలుకీర్తి నిలుపవలయునయ్య.

“మొగ్గరంబు సొచ్చుట తప్ప వెడలుట యెఱుంగఁ” డని సంకయిం
చిన మావది నెతో “ధృష్టద్యుమ్ను సాత్యకి ప్రముఖులతో మేము వెను
వెంటఁ గాపాడుచుండు మింతలో మాయన్న రాఁగలఁ” డని చెప్పి
యొప్పించితిని.

ఉ. దారియొనర్చి మొగ్గరము దాటిన పిమ్మటఁ బెక్కుమంది యు
న్నారము చంపఁ జావఁగ; రణంబున నీవు వహింపఁ దగ్గ దీ
భారము; మోచి కీర్తి నిలుపందగునయ్య కుమార ! మమ్ము నా
శోరియు నన్నయుఁ బరవసంబున నుల్లస మాడకుండఁగఁ.

శ్రీభీష్మ-లేలేడులారా ! యీ యలంతికార్యమునకు నన్నింత బలిమాలవల
యునా ? పుట్టినది రాచపుట్టువుగాదా ! ఈదుర్యశంబు నాకుమాత్రము
రాదా ? రాచబిడ్డ రణంబునేయుట కాఁడువాండ్ర యంగీకృతి కావల
యునా ? వేయేల యిదిగో నాప్రతిజ్ఞ వినుఁడు.

ఉ. ఆకలి మంటచే వడిఁ దటాకము సొచ్చెడి యేనుగున్నయ
ట్లాకురురాజుఘోరపృథనాంబుజముం దగద్రుంచి దోనిం
దాఁకి కలంచి మామలను దండ్రుల సంతసపెట్టుటేనియుఁ
లేక “కిరీటినందనుడ నే” యని యేనికఁ జెప్పికొందునే.

దేవా ! అజాత శాత్రవ ! ఇంకొకమాట వినుము.

ఉ. ద్రోణుఁడుఁ గర్ణ శత్రులుఁ గురుక్షితి నాధుఁడు దుస్సనేనుఁడుం
ద్రోణియు బాహ్లికుండు “బళిరా ! యెడలిట్లు చుఱుక్కుమన్న యీ
పాణము లర్జునాత్మజునివా ? హరపుత్రునివా ? కిరీటివా ?
స్థానివా ?” యటంచు మది సందియ మంచునటు ల్కలంచెదఁ.

ఎవఁడురా యక్కడ ? సుమిత్రునితో నామాటలుగాఁ గర్ణికారకేతు
స్థితంబును ద్రిహాయనాశ్వంబును నగు రథంబుఁ దోడితెమ్ముచెప్పము.

భటుఁడు — దేవా ! చిత్తము. (పోయి సుమిత్రునితోఁ బ్రవేశించును)

సుమి — (నమస్కరించి) ఆయుష్మంతుఁడా ! లేరు నన్నద్ధపఱచి తెచ్చితిని.
ఇంక దేవరప్రమాణము.

అభి — తండ్రులారా ! నేను బోయెద.

ధర్మ — (శిరంబు మార్చి) పాండవనయనకువలయచంద్రికాసార ! కుమార !

ఉ. దిగ్గజ లేరు మామయును దండియు; ద్రోణునితోడిపోరు కాఁ
దగ్గది; భార్యగర్భనతి; తల్లి సుభద్ర తృదేకపుత్ర; నీ
చగ్గ నిరంకుశంబు; పసిపాపపు; పాపులు వారు; మేనికిం
గగురుపాటు పుట్టెఁ గొడుకా ! నిను యుద్ధము చేయఁ బంపగఁ.

అభి — ఆర్యా ! ఏల యిట్లధీరోచితంబులగు పట్టులు ?

క. పురహరుఁడు పచ్చియనికిం

జొరబడుఁ గాకేమి విజయనూతి జడియునే !

హరియుం గ్రీడియుం గౌరవ

పరముగ రానిమ్ము గెల్పువడయుదుం దండ్రీ !

ధర్మ — (సంతోషముతోఁ జేయియెత్తి)

గీ. అడి యెన్నఁడు బొంకనివాడనేని

ధార్మికుడనే నజాతకాత్రపుడనేని

బదుగు రొకటయి నినుం గవయుదురు గాక

నీ కవిజయంబు నుమి నుభద్రాకుమార !

భీము — (తనలో) అమంగళంబు ప్రితిహతం బగుఁగాక ! భావికార్య మెట్లున్న దోగదా ? అమోఘపవనంండగు నిమ్మహానుభావునినోట సందిగ్ధార్థంబు లగు నక్షరములు వెలువడినవి. ఆశీర్వాక్యమునం దమంగళార్థము స్ఫురిం పఁగూడదు. “పదువు రేకమయినను నీకే జయమునుమీ” యని యీ యనఁఘుని తాత్పర్యము. “పదుగురు నిన్నుం జాట్టుముట్టుదురుగాక !” అని యశీలార్థము స్ఫురించుచున్నది. ఇంతకుమున్ను కుమారునివాక్య మున “పోయినచ్చెద” ననుటకు బదులు “పోయెద” ననిమాత్రమే నుడువుటచేతనే కొంత సందియపడి కుందుచున్న నాకిది మఱియును వెనుబాటు కల్పించుచున్నది. కానిమ్ము, మాకండేబి కేడుగడయు విశేషంబుగ నితనికి మేనమామయునగు మురాంతకుని యనుగ్రహము న్నంతవఱ కేమియు లోపంబు రాఁగూడదు. (ప్రకాశము) దేవా ! యుధిష్ఠిరమహారాజ ! ఈ మాద్రేయభుజచతుష్టయ రక్షితుండనై నీ విచ టనే నిలుపుము. నేనుం గుమారుండును జనియెదము.

ధర్మ — నాయనా ! భీమసేన !

ఉ. అంచితసత్త్వలౌ మనమహారథః లీపున నాల్పప్రకృలం

బొంచి కుమారు నేమఱక ప్రోచుచుం దామర మొగ్గరంబు వోఁ

జించినవెంటనే రిపులఁ జిందరవందర చేసి మాట ద

క్రించుండి ! క్రమృత స్మృతునిం గృష్టనహోదరి కప్పగించుండి.

భీము — దేవా ! అందఱిని దేవర సత్యప్రభావమే కాపాడఁగలదు.

(కుమారనుమంత్రులతో నిష్క్రమించును.)

ధర్మ — నకులసహదేవులారా ! భీమసేనునకుం గోపమువచ్చునని నాసంరక్ష ణకై మిమ్ము నిలుపుకొంటింగాని వేటుకాదు.

చ. కదనములోపలం బగఱకండలు రాజ్యముఁ గ్రీడిపోలికం

బదుగుర నొంతుఁజూలిన కుమాఱులు మీరించట్టెల్లఁ బాహుసం

పదఁ గురుసేనఁ దాఁకు నభిమన్యున కూఁతము గండు పొందు నే
నొదిగెడ నెచ్చఁజేసి హరియుం జినతమ్ముఁడు వత్తురింతలోక.

కావున నాకుం బాంచాలీశిబిరమునకుం ద్రోవచూపి యంతఃపుర
సంచారయోగ్యుండగు మువ్వ కరండకునిచేఁ గుమారయుద్ధ పర్యవారంబు
దెలిపింపుఁడు.

నకు — (జనాంతికము) సహదేవా ! పాంచాలీశిబిరమునకుం ద్రోవచూపుమను
టవలన మనము నిశ్చింతముగా సమరమున కుఱుకవచ్చును. మహారాజు
నొంటిగా విడిచి వచ్చితిమని భీమన్న కును గోపమురారు.

సహ — (ధర్మరాజుతో) దేవా ! దేవరయానతి శిరసావహింతుము. అదిగో
బాంచాలీశిబిర మిచ్చటి కనతిదూరముగా నున్నది. ఇట్టిటు (కొంతదూ
రము నడిపించి) ఎవ్వఁడురా ?

ద్వారపాలకుఁడు — (ప్రవేశించి) దేవా ! నేను బకోటకుఁడను.

సహ — ఓరీ ! పాంచాలరాజపుత్రికిం దెల్పి యీమహారాజును లోనికిఁ దో
డ్కొనిపోమ్ము. (ధర్మరాజుతో) దేవా ! యింక మాకు సెలవొసంగుము.
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రౌప — (బకోటకునితో ధర్మరాజు నెదుర్కొని) ఆర్యపుత్ర ! మీమొగంబు
చింతా కాంతమై బడలినట్లున్నది. నిరంకుశ ప్రతాపు లగుమితమ్ముల
నలుపురకుఁ గుశలమే కద ?

ధర్మ — (నిట్టూర్పుచు) చెలీ ! యాచార్యభాస్కరుం డస్తమించునఱకు
మాకుఁ గుశలమెక్కడిది ? ఇప్పుడింకొక యుపద్రవము తలస్థించినది.

ఆ. చె. సవ్యసాచి హరియు. సంతతుకులమీఁది

కేగఁజూచి ద్రోణుఁ దేవుమిగులఁ

బంపినాఁడ మన శుభద్రక్షకుమారుని

మరముపేయ భీముఁ దోడొసంగి.

ద్రౌప — మహారాజ ! రాజకుమారులకు సమరశాత్రవగర్వనిర్వాపణము విహిత
కృత్యమేకదా ! దానికింత పాగులవేల ?

ధర్మ — పాంచాలీ ! అట్లుకాదు. మాయర్జునుం డొక నాఁడు “నేను దగ్ధు
లేనిచోఁ గుమారుల నెవ్వరు సమరమునకుఁ బంపింపరాదు” అనియు. మొత్తి
చెప్పెను. దానిలేసి మనము కలగలము విధించున్నది.

శ్రీ యాంకము

ద్రౌప— అధియు విచారణీయాంశమే. ఆత్మభూతాత్మము “పులికడుపునఁ
గురంగపోతము జనించు” ననుకొనునా! అట్లునుటకుఁ దగిన కారణ
ముండకపోదు. కాని యేల యంత తప్పని పనివచ్చె?

ధర్మ—(తనలో) స్త్రీలకడ లజ్జాకరంబగు కడచినవృత్తాంత మేమని చెప్పుదును.
(తెరలో)

ఉ. పాండవయోధులార! యిటు భండవభూమికి ఫల్గునుండు రా
కుండినఁ గట్టిపెట్టెద సుయోధనుముండఱ ధర్మపుత్రు మా
ర్తాండుఁడు గ్రుంకకుండ సమరంబటి పాఱకయుండెనేని; యె
వ్వం దెడసాచ్చినం దులిమివైచెద శీర్ష మొక్కొక్క తూపునకా.

ధర్మ— (వినుట నూచించి) పాంచాలీ! వింటివా? ఆచార్యుని ఘోరప్రతిజ్ఞ!
ఆ ముసలిపాఱుని మేఘగంభీరస్వన మెంతమాగము వినబడుచున్నదో?

ద్రౌప— (తనలో) ఈమహారాజున కంతఃపురప్రవేశ కారణమిదియే కాఁబో
లును. (ప్రకాశముగా) దేవా! జడియకు జడియకుము. సమరభూమి
నర్జునుం డొకటియు నభిమన్యు డొకటియునా? ఇదిగాక సంగర మందు
న్నచోగదా పట్టుకొనుట.

బకో— (ప్రవేశించి) దేవా! రణరంగమునుండి కరండకుండు వచ్చి ద్వారమున
నున్నవాఁడు.

ధర్మ— (ఆస్థలో) త్వరగా ప్రవేశపెట్టుము.

కరం— (ప్రవేశించి) దేవా జయము జయము.

ధర్మ— కరండకా! కుమారుని సంగరరంగప్రచారము వినిపించి మాచెవులకు
రసాయనముఁ గావింపుము.

కరం— దేవా! చిత్తము. దేవరయానతింగొని కుమారుం డరదంబున నుదయ
దంకుమాలితెఱంగునం బ్రకాశించుచు సీవత్సరినంబును జ్యోతిశాంకితం
బునుగాని గాంధీవిభుజాదండంబునుంబోని భుజార్గళంబున వింటి
తాళిడు సంధించి దిగ్గజశ్రవణ బధిరీకరణచణంబుగ గుణంబు సారించుచు
శ్రీభుంబు పూరించుచు మేమందఱును నూచుచుండ నవలీలఁ దమ్మి మొగ్గ
రంబు చించి లోనికిం బ్రవేశించి యేనుఁగులమీఁదికిం దుముకు శేసరి
శిశోరంబు చందంబునం బోలిది యాచార్యప్రముఖ యోధవరులపై కుఱు
కుచు. “రమ్ము, నిలువు, నూగు, మెవఁడు తా! నీవా! నేను, వాఁడు
వీ.” ధ్వనులు జొడఁబెఱుంగక ప్రేలుచు మంటలోఁబడు శలభమ్ముల మా
దిరి నెదుఱుపడకుటల మోచునరిగిగతి నొక్కొక్క తూపునకు గుదులు

గుడులుగఁ జొరిమాల్పుచు విజృంభింప దుర్యోధనుండు నూచి నలుదెస
లగ్నిదరికొన్న శుష్కశరవణంబు భౌతిఁ బలుచనైన తన సేనయవస్థకు
మండిపడుచుఁ గుమారుండఁకె.

ధర్మ— కరండకా ! ప్రథమకబలంబుననే మక్షికాపాతమన్నట్లు మొదటనే ను
యోధనుం డెదురుపడెనా ! తరువాత ?

ద్రోప— ఆర్యపుత్ర ! ఆది మక్షికాపాతముగాదు సుధాపాతమే.

కరం— తరువాత ద్రోణుం డెలుగైత్తి “యోధరాధిపతులారా ! అభిమన్యుండు
కురు నాథుం దాఁకుచుండ నూరకుండెదరెమి. ఆతఁడు పసివాఁడను
కొంటిరేమొ, యర్జునాత్మజుఁడు సుడీ ! ఒరులకు దుర్భేదంబగు పద్మప్రస్థ
హము నొక్క తెప్పపాటులోఁ జంచుటయైనఁ జూడరా ! ” యని
తన రథం బతని మీఁదికిఁ దోలంప నశ్వశ్రోమ కృపదుశ్శాసన కర్ణ కృత
వర్మశల్య పౌరవశలభూరిశ్రవః పృముఖులు చుట్టుకొనిరి.

ధర్మ— కటకటా ! కుంభసంభవ ! నీవే యిట్లు క్రూరకృత్యమున కొడిగట్టు
చున్నావా ! ఒక్క కుమారునిం బదువురచేదాకించుట ధర్మమా ? కంచి
యే చేను మేసినఁ గాఁజేమిచేయఁగలఁడు ! తరువాత ?

కరం— తరువాత సౌభద్రుండు తన సుందర పదనార విందంబున కందంబుఁ
జెందించు చిటునవ్వునవ్వి తేలుకుట్టిన నొడలంతయఁ జూటుక్కుమని న
ట్టొక్కొక్క బాణంబున నయ్యోధవరుల నాటించి విశేషంబుగ ద్రోణు
నిం బరుసేను నారసంబుల నీరసంపడఁజేసె.

ధర్మ— (సంతోషముతో) బలే ! కుమార !

* గీ. కులయు చెటునంగ నూర్వారు కొడుకులేల
యొకఁడు చాలఁడె నీవంటి యొక్కలండు
ఈ కుక్కలు పదివేలు చేరనేల
చాలదే వేటకై యొక్క జాగిలంబు.

* ఇయ్యెడ నీచోపమయని యనేకులు ప్రాజ్ఞులు సంశయించినట్లు విని
యుంటిమి. కాని వారింకను బరిశీలరపఁ బౌర్నితుల. వస్తు వెట్టిదియైనను అంద
రిగుణమేదో మంచిదియున్న దానినే పురస్కరించుకొని వాల్మీకి మొదలు నేటి
సజనున గవులు పమానముగాఁ గైకొనుచునే యున్నారు. ఇందులకుఁ బ్రయో
గములు - వాల్మీకి రామాయణమున యుద్ధకాండమున (దృశ్యే లేశల్య కావిన)
శ్రీరామలక్ష్మణులు సమయోచితముగ నేడుకుందులతోఁ బోల్పఁబడిరి. మఱియు
భారతమున (శరాచిత్తాంగసౌభద్రశ్వాక్షద్యవృత్తదృశ్యత) అభిమన్యుఁడు

కరం— తరువాత నురుగులు చెల్లడనము చిలువగవుగను గన్నీరానంద బాష్పంబుగను బరిణమించ “బాపురే కిరీటినందన ! మాకుందగిన సత్కారంబు గావించితి” వని బగుబద్ధనమందు కాయ మానసములను ససరించు కొనుచుండ వృషభంబుపై దుముకు బాలవ్యాఘ్రంబు పోలిక గురురాజు పైబడు కుమారున కశక్రకేశ్వరుం డడ్డపడియెను.

ద్రౌప— వీడశక్రకుని కొడుకే గాఁడా ! వీనికి వినాశకాల మాసన్నమయినది. “మహాగజాః పరాయంతే మహాకానాంతు కాకథా” వీఁడా కుమారు నడ్డువాఁడు ? తరువాత తరువాత ?

కరం— తరువాత నోదేవీ ! రథాశ్వసూతకేతనంబులతో నాతనితల భూతలంబు నకు బలియిచ్చి కర్ణుని మీఁదికిం దుమికి యాతని కవచం బీనలినండి యావలికి దూసిపోనేసి యతని సహోదరుఁ గనిమనంగిన దుర్యోధనాదులు నెన్నుచూపిరి. శల్యుండు మూర్ఖులై నని యతనికి సహాయ పడిన యతని యచుజుఁడు మడిసె. ఇట్లు మహాసంవర్త సమయకాల పాణిం గ్రోణిసేయుచు నేనుంగుల నుచ్చిపోనేయుచు నరదంబులఁ గూల్చుచు హయంబులం బిండినేయుచు కేతనంబులు రాల్చుచుఁ బదాతుల మేనులు నెత్తురుకాలువలపైఁ దేల్చుచుఁ బీనుఁగు పెంటలుగాఁ జేసినఁ జిక్కు పడియుఁ జీకాకుపడియు గగ్గోలుపడియుఁ దొలంగియు నెఱచఁబడియు

చెనుకటి వలెనే పోల్చబడినవాఁడు. మఱియు భీష్మ పగ్వమున 3 ఆశ్వాసమున (ప్రబలోద్ధతలలాయలులితంబులైన కమలకైరవోత్పలంబులగు కొలంకులు) ఇట్లు లులాయము (దున్న పోతు) భీష్మఁడే కావలసియున్నది. మఱియు 4 ఆశ్వాసమున-గురుఁడామిషమునకువేచు డేగచందమునఁ, మఱియు సైంధవవధ ఘట్టమున (పార్థః . నివారయామాసలోభస్సర్వగుణానివ) అర్జునుఁడు లోభగుణ ములతోఁ బోల్చబడె. మఱియు మాఘకావ్యమున (కఠోరతారాధిపలాంఛన చ్ఛవిః) చంద్రుని కళంకముతో శ్రీకృష్ణుఁడు పోల్చబడియె. మఱియు అనర్హ రాఘవనాటకమున (అయమపిఖరయోషిశ్చైంతకాపాయగౌరం . . . . . అర్చి) సూర్యకాంతి ఆడగాడెద కంఠకాంతితోఁ బోల్చబడియెఁగాని యిద్వేద వ్యాఖ్యాత (న్యూనోపమాదోషః క్షంతవ్యః) అని వ్రాసినాఁడు. అతని తాత్పర్యము న్యూనోపమయైనను జౌచిత్యముంబట్టి గ్రహించవచ్చుననియే కన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి వింకను అనేకములు చూపవచ్చును. ఇప్పటికే గ్రంథవిస్తరమైనది. కావున నింతతో విరమించుచు దీనిచేతఁగూడ సమాధానమునొందని దోషజ్ఞులకొఱకై పాఠాంతరములు రెండుదాహరించుచున్నాము.

- 1 కలపరాల్పంద చెక్కుటకన్నముక్క, రలకుఁజాలద యొకమగతాతిముక్క
- 2 రిక్కలెన్నెనియునుఁ తెలరేగ నేల, చాలదే చీకటికి నొక్కచంద్రరేఖ

మార్క్సియన్ బరహసంబేది దీనదశకువచ్చు తన సేవచేసి యాచార్యుడు పుల్లనకు “పాండవవీణపాతి” యని యేలేని దూఱుచు దుశ్శాసనం డెదుర్కొన నాటి నభలాని దొడ్డనైన బుగ్గడించి మించి విక్రమించి పాణిమాత్రావశేషం జేసి పాటగొట్టె. వృషసేనుండు రథంబు మీఁద నొఱగె. లక్ష్మణకుమారుం డెదుర్కొన ద్రోణోదలసమక్షమున (బలిజ్ఞాపూర్వకముగ యమాలయమున కనిపె.

ధర్మ—(ప్రచారముతో) అక్కటా! లక్ష్మణకుమార! యెఱిగియును నీవు హింసద్రుసెదుటి కేల పోతివి తండ్రీ! (కోపముతో) ఓయీ మాధుర్యోన్మన! యిప్పటికేని నీకు బుద్ధివచ్చిన దక్కిన కురుకుమారులేని బ్రతుకు దురుగదా!

కరం—దేవా! యెంత యమాయకత్వము? పుట్టెను బుట్టిన బుద్ధి పుడకల తోడనేకదా పోవలసినది.

ధర్మ—అవును, నీవనినట్లే. తరువాత నేమిజరిగెను.

కరం—పిదప బృహద్బలుండు రూపుమాసె. అశ్రుంతకుండు చదిసె. ఈగతిం బ్రలయవారిహాచలుల నిగ్గోషతుల్యంబుగ మ్రోగు వలయాకృతకోదండ మండలంబు నడుమనుండి నెడలు బెడిదంపు పిడుగుటంపర సహింపక కురుసేన చెల్లాచెదలై నుగ్గునూచమై పంచబంగాళమయి బెదర మన కుమారకంఠీరవంబు యద్ధంబునం దనివిఠిఱక హతశేషంబగు ఓశమును నెనుడగిలి కనిమసంగి నెత్తుటికాలువ లనేక నైతరణీ నదులం బురణించు మింట మంటలుగురియు మధ్యాహ్నమార్తాండునకుం దోడై నెలుంగుచు ద్రోణునిపై కరదంబుఁ దోలించి కెద్ద యెలుంగుతో “దాతా! యర్జునుండు సమరభూమికి రాకుండిన” నని యవకాశముంచుకొని “మామహా రాజుం జెఱపట్టి కురుకుతివల్లగల బెట్టెద” నని కదా! భీరంబులాడితి, విదిగో! నే నే యవకాశంబు లేకుండ మీ యండలు జూడ మీమహా రాజుం బట్టుకొని మా కెద్దతండ్రియొద్ద బెట్టెద నని బెబ్బులెట్లు మరల గురురాజ పయిం గవిసె.

ధర్మ—తండ్రీ! ఇదిచాలు పదుగురు వినచుండ గురువరుండు నాకుంజేసిన పరాభవంబునకుం దగినమాట మాటుజెప్పితిని.

కరం—అంత మద్రరాజు కొమరుండు రక్తరంధ్రుఁడు రాజుతో నేమో ప్రగల్భములు వల్కె “యీతనిం బాణిముత్యోడనే కట్టవాడ” ననిచెప్పి

విక్రమించి వెళుకొంతన నడిచె. నువ్వొకడు నాకేమిట రాజపుత్రు లహమ
భావకతోఁ దను తను చూచుచు అంగదీయెను నెవ్వొకని ప్రాణములం
గోలుతోయెరి.

ద్రౌప— కరండకా ! ఎంతసేపు చెప్పినను గుమారుని యుద్ధద్రవంగమునే చెప్ప
చుంటివి. భీమసేనాదు లెక్కడ నొదిగిరి.

కరం— తల్లీ ! ఏమనివిన్నవించు. కుమారుం దొంగర్పిత దారిచెంబడి మొగ్గరంబు
చొరలబోవు మన మహారథు లందఱకు నాకస్మికంబునా సైంధవుం డడ్డ
పడియె.

ధర్మ— (తలపంకించి) సింధురాజా ? సైంధవుఁడా ? వానికి భీమాదుల సరికట్టు
పాటి సామర్థ్య మెక్కడిదిరా ?

కరం— నాఁడు వనంబునఁ బాంచాలిం జేరిగొన్న - (పెదవి కఱచుకొనును)

ద్రౌప— కరండకా ! సంకయింపకుము. నా బన్నము లెఱుంగనివారెవరు,
తలంపనివా రెవరు ?

కరం— అపుడు పాండవులు చేసిన పరాభవంబు సహించక పురశాసనంగూర్చి
తపంబొనర్చి యసహాయంబుగఁ బాండవుల నెల్లర నాజి నాగుటకుఁ వరం
బుగోరుకొనెనట. దానికి మహాదేవుం డెట్టుకేల కంగీకరించి “యర్జునుం
దక్కఁ దక్కిన నలువుర నొక్కనాఁడు వారింపఁగలవు పా” మ్మని
యెనట.

ద్రౌప— గోరుచుట్టుపై దాఁకు రోకలిపోటువలె నా చండాలుని దినముకూడ
నేడే రావలయునా ?

ధర్మ— (నిట్టూర్పు నిగిడించుచు) అటులేని భీమాదులు దోడుపోయినలాభం
బును నేను వోని నష్టంబును గూడలేదు. తరువాత నేమిజరిగినది ?

కరం— తరువాత నోమహారాజ ! దుశ్శామనిఁగొడుకు మట్టమధ్యాహ్నంబున
మూడవ మార్తాండునివలె మండిపడుచు వచ్చి పెద్దతండ్రి కడ్డుపడియె.

ధర్మ— బలే ! కుమారులారా ! మీరిరువురును బలపరాక్రమములచేఁ నసమా
నులైనను సమాన వయస్కులే. ఇరువురును బెదతండ్రులకొఱకుఁ బోరాడు
వారే. పిమ్మట ?

కరం— పిదప వారిరువురును లేరులు డిగి బాహూబాహవి ముష్టాముష్టి కేళాకేళి
తలతలై ముఖ్యంబులం బరాభరంబులు లేకుండ సరాసరిగఁ బోరాడునపు
డందఱికిని జూడవేడుకయైనది. ఈచరిదిఁ గొంతపడి నియుద్ధము సలిపి

యప్పాండవ కౌరవ కుమారులు మరల నరదంబులమీఁది కెగసి పరస్పర విముక్త శరంబు లంబరమార్గంబుననే తుత్తునియలు గావించుకొనుచు జగ డంబుఁ జేయుచుండ నపరాష్ట్రాంబగుడు నట్టిటు తిరుగు క్రవ్యాడపటలంబు నకు శత్రుంజయు సూర్యభాను మేఘవేగ సువర్చశ్చంద్రకేతు ప్రముఖుల మాంసఖండంబులు ఫలాహారంబులుగను శోణితంబు పానీయంబుగ నుపయోగించె. అట్టియొడ వికసతోక్త నద చారువిలోచనండుగు నాసౌభద్రుండా దుశ్శాసనతనయు నేడు బాణంబుల నొప్పించి రథాశ్వసూతకేతనంబులవనింగూల్చు నతఁడొండు రథంబునంబడి పళాయితుండయ్యె. ఇట్లు లయ్యేకపీరుండు నిర్జిరోధంబుగా విజృంభించుటఁజూచి కర్ణుండు తేనితో యోజించి యాచార్యునొద్దకు వచ్చి “కుంభసంభవా ! ఇదేమి చోద్యము. పిల్లపిడుగు మన పాలిటికిఁ బిల్లపిడుగయ్యె. దేవర యీవరుస మిన్నకుండుటకన్న యభర్మమున్నదే!” యని యగేక ప్రకారంబులం బ్రార్థింపఁ గొంతసడి నేమియుననక యతండు “ఎట్లో విల్లు దునిమి విరథుం జేసినఁగాని యితని ఫాలాక్షుండేని యిష్టేదిరింపలే” డని యుత్తరంబిచ్చె. పిదప నుష్టచతుష్టయం బేదియో యోజింప మొదలిడియె. నే నీయుదంతము దేవరకు విన్నవించుటకై వచ్చితిని.

ధర్మ— హామహా! బోనులోఁబడిన కొదమ సింగమవైతిగదా! ఓభారద్యాజ! విండ్లుగడచిన నీకు సయిత మిట్టియర్బుద్ధి వొడమెనా.

ఉ. చిన్నతనంబునం దెడమునేయక “రార ! కిటిపుత్ర ! నాయన్న” యటంచునెత్తి శిరమండున మూర్కొని “తండ్రికన్న పేరున్నతి గల్గువాఁడ వగువోయి ! చిరాయువుగ” మృటంచు నీవన్నది నీవ నేటి కయభార్గము చేసెదవయ్య బాపఁడా.

ద్రౌప— ఆర్యపుత్ర ! ఏల యీ యధీరాలాపములు. తథాస్తు దేవతలు తథాస్తనమచందరట.

ధర్మ— పాంచాలీ ! ఇక నెక్కడికొడుకు ? (గురునంద్దేశించి)

ఆ. వె. చదువు చెప్పుమనుచు సంధ్య నేర్పుమటంచు

వేడి యప్పుగించినాడ నాఁడు

చంపుమంచు నొద్దికంపించినాడ నేఁ

దార ! నీకుఁ జేతులార గురుఁడ.

ద్రౌప— మహారాజ ! ఆచార్యుఁడేమిచేసె. ఆ సైంధవాకుశకుం డడ్డుపడక యన్న నింత ములుగునా.

ధర్మ— (పండ్లుకొఱుకుచు) ఓరీ దురాత్మ ! మా దుస్సల విధవముండయగునని కనికరించి నందులకుఁ దగినఫల మనుభవించితిమి.

ద్రాప— దీని కొకటికేకాదు. మొట్టమొదటినుండియు మీ కనికరమునకే ఫల మనుభవించుచున్నారము.

ధర్మ— మానసీ ! చచ్చిన బురదపాముం గొట్టెదవేమి ? ✓

కరం— మహారాజ ! ఏల యీతొందర ? ఎందుల కీవిచారము. పర్యవసానము తెలియక దుఃఖింపరాదు.

ధర్మ— కరండకా ! ఇంకను బర్యవసానము తెలియవలయునా ? తెలిసిన్నట్లే యున్నది.

గీ. అనిలసుతునకు సైంధవుం డడ్డుపడుట
యొక్కరుఁడు మొగ్గరంబునఁ జిక్కువడుట
పదుగు రొకటయి యతనిఁ జంపఁగఁదలఁచుట
యట్టిప్రతిష్ఠ తరము గురుఁ డానతిడుట.

(ఆకాశమున)

ఓ సురగరుడోరగ విద్యాధర కిన్నర కింపురుషులార ! ఇంచాది దిక్పాలకులార !

ఉ. చూచెదరేమి మీరయినఁ జొచ్చి తటాలునఁ బ్రోవరయ్య ! సం
కోచము లేక క్రీడికొడుకుం బదిమందియు నాల్గువైపులం
గాచి హయంబులం దునిమి కార్ముకము న్విదళించి సారథిం
ద్రోచి రథంబు నేలఁబడఁ ద్రోసిరి కారవయోధు లక్కటా !

ధర్మ— (విని) హా భరతయాదవకులాధార ! కుమార ! నీవిపద్దశకు విమానచారులు సయిత మెట్లు కుందుచున్నారో !

సీ. కంసాదివిమతులఁ గసిమసంగినవాఁ డ
మేయప్రభావుండు మేనమామ
బక జరాసంధాది బలవద్రిపులఁ గూల్చి
పేరు చెందినవాఁడు పెద్దతండ్రి
కాలకేయాది రాక్షసరాజులం జంపి
గణులికెక్కినవాఁడు కన్నతండ్రి
ధనదాదు లూడిగ మ్రొనరింప విప్లవ
త్రయ మేలువాఁడు పితామహుండు

తే. గీ. దురములోన విజృంభించి ద్రోణముఖుల
వెన్నుచూచిన బిగలేక మీద్యుకాలి
వక్కటా ! తుట్టతుడ కిట్లు దిక్కులేక
దక్కిలే బగనారిచేతలకు దండె !

కరం— దేవా ! రథాశ్వసూతకేతనంబులు తెగినంతనే శత్రువులకు దక్కినట్లే
తలపోయుదురా ? నియుద్ధప్రవీణుడగు తుమాకుండు ముష్టియుద్ధము
చేతనే రిపులఁ బరిమార్చగలఁడు.

ధర్మ— ఓరీ ! కరండకా ! ఎంత వెట్టివాఁడవురా ?
అ. వె. రథము తెగిన నొండురథ మిచ్చుదిక్కును
విల్లు తెగిన నొండు విల్లొనంగు
దిక్కు లేనివాని కెక్కడి విజయంబు
ముష్టిరణ మిక్కేటి ముష్టిరణము.

ద్రౌప— ఆ సైంధవమాతకుఁడే దీని కంతకును బ్రథమ కారణము. లేకున్న
ధురంధరులైన భీమాడులతో నున్న తుమారు 'నెవ్వరయినఁ దేటిచూడఁ
గలరా ?

ధర్మ— (దిక్కునలేచి కోపముతో) పాంచాలీ కరండకులారా ! నన్ను వారింప
వలదు. తత్త్వణమే పోయి యా సైంధవరాజబంధువుం బట్టి పరిమార్చి
వచ్చెద. (ధనుస్సు వెదకఁబోవును)

కరం— దేవా ! నలుదు-నలుదు. తుమాకుపోయిన రాజబోవు నుపద్రవముతోఁ
గూడ నుజ్జయొక యోధుడ్రవము రావచ్చును.

(అకాశమున)

క. ఆమెయి విరఘుండయి ను
త్రాముని మనుమండు మరల దొడ్డాసనితో
సామజపోతముగతి ము
ప్రీముష్టిరణంబుఁ జేయ డీకొనియె బలే !

ధర్మ— (అరించి యాశతో) కరండకా ! వింటివా ? నియుద్ధంబునకే తొడతె
నఁట. నీవచనములు సమస్తదేవతలు పాలింతురుగాక. నీ వా క్కమ్మక
వా క్కగుఁగాక.

ద్రౌప— ఆర్యకులవీరకులారా ! ఇక్కడ నఁ గుమారునకుఁ దోడ్పడుఁడు.
ఓ విమానవరులారా ! మాకు శత్రులేని యామాటలు పొందవచ్చునను
నకు వినఁబోవునట్లయిన నుమాకులకు.

(అకాశమున)

చ. గద రెవియో తణుస్థలిని గన్నడ వానిని గొంతు నిర్వరుణ
గదభ మొనర్చుచుండఁ గృప కర్ణ మూఖుల నరుపట్టి మధ్య సం
హృదయ నేరిపై ఘటుకునో యని భీతిలునంత బ్రాణి లే
రదె బొడియుయ్యె వారధికుఁ ధావలికైమయి బాఁటె నుర్వికిఁ.

ధర్మ — తంజీరి! ఇప్పటికిని నిన్నుఁజూచిన జోదులమనంబులు జలదరించుచునే
యున్నవా! కానిమ్ము. మే మదృష్టవంతులమేని నీకే జయము కలుగ
వచ్చును.

(అకాశమున)

ఓ గీర్వాణమందగులార! మీ రందఱు నందంబగు పారిజాతకుసుమ
మాలికాబృందంబులతో సిద్ధపడుఁడు.

ధర్మ — (అరించి) హృదయమా! తొందరపడకుము. ఈ విమానచారుల పలు
కులు కుమారవిజయనూచకంబులేమో. (అలోచించి) ఈపాపాత్మున కిట్టి
మేలు తటస్థించునా?

(అకాశమున)

క. ఈశును శోసము గలదు
శ్వాసనుసుతుతోడ నిట్లు సమరం బమరక
జేసి యభిమన్యుఁ డా దా
శ్వాసనితోఁగలసి మెలసి స్వర్గముచేరెక.

ధర్మ — (విని) హృదయమా! యింకను సిగ్గులేక యారాటపడెదవేల? చేయ
వలసినపని చేసితివి. వినదలచినమాట వింటివి. హా! భరతాస్వయరత్న
దీపమ!

ఉ. తామరమొగ్గరంబునకు దారియొనర్చి కుమార! నీవు వోఁ
గా మన జోదులం గొఱవిగా నునన్దైవపుఁ డాగె, దేవతా
ధామము నేఁడు చేరుటకు దారి యొనర్చి గమించుచున్న నీ
తో మమునెల్ల నొక్కమొగిఁ దోడ్కొనిపొమ్ము మరల్పఁ డెవ్వఁడుక.

(మూర్ఛవోవును)

ద్రౌప — (చట్టుకొనుచున్నది)

ధర్మ — (లేచి) పాంచాలీ! పుత్రసూతినగు నన్నంటఁబోకుము.

(తెరలో)

కా. సంతోషించెదవేల యెద్దక కురుక్షేత్రవాధ! వేమందితో
నుంఁదైనం ద్రవలేక బాలుని గతానుంజేసి తీ వన్నపు

త్తాంతమ్ము? విని నైచునే విజయహర్యక్షంబు? పాపాత్మ! మీ
యంతం బాతనిచేత నున్నయదిలేరా! నేటితోఁ దీతునే.

ధర్మ— (వినుటనటించి) ఇవి యయుత్సుని యుపాలంభవాక్యములు. (స్మృతి
నభినయించి) ఓహో! యీమాటలువిని దురాత్ముండగు సుయోధనుం
డీ నైశ్వాంబాపత్యమున కేమిముప్పు కల్పించునోకదా! సంగరారంభ
సమయమున నేను విలాపహాదుల సందర్శించి తదనుజ్ఞాతుండైన మరలి
వచ్చునప్పుడు—

ఉ. “మమైవరేని జేరఁగల మానిసు లుండిన వారలిప్పుడే.
క్రమ్మటివచ్చి చేరుదురుగా కలవారిని నేను జూచెదన్
దమ్ములతోడి పా”టనినఁ దా నితఁడొయ్యన వచ్చిచేరె న
త్సమ్ములు నాదురాత్ముఁ డివి సాకుగఁ జేసి వధించు నేమొకో.
(సంగరంభముతో) ఓరీ ధనుస్సు, ధనుస్సు.

కరం— (నేపథ్యాభిముఖముగాఁజూచి) దేవా! అత్యాహిత మేమియునులేదు.
అయ్యనఘుఁ డిక్కడికే వచ్చుచున్నాఁడు.

ధర్మ— కరండకా! అట్లేని నీపరిగి పుత్రశోకమ్మునఁ గుందు సుభద్రయుఁ
పతిశోకంబున నొగులు నుత్తరయు జీవించు నుపాయము వేచియుండుము.

కరం— చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యుయుత్సుడు— (తల్లెఱపాటుతోఁ గన్నీటితోఁ బ్రవేశించి తెరవంకదిరిగి)
క. ఒక కలగనఁ దలవాటెనె?

యకటా! యిల్లలికినంత నయిపోయెనె పా

తకులార! పండు; వీమీ

వికవిక లివియెల్ల తేపు వీక్షింపమొకో. (సమీపించును)

ధర్మ— (యుయుత్సునిం గొఱిలించుకొని దుఃఖముతో)

మ. నగలుం బట్ట లలంకరించునెడ యానంబెక్కుచో నాడుచోఁ
బగలు న్రేలును భోజ్యము ల్లుడుచుచోఁ బన్నుండుచోఁగాని ముం
దుగ నెవ్వనికిఁ బ్రీతి సల్పదురు పార్థలో వాని నాముద్దులా
నిగటా! యందటికంటె ముం దనికి నేనే పంపి చంపించితిన్.

యుయు— (తనలో) ఈయనఘు నేమని యోదార్పఁగలను (ప్రకాశము)
అన్నా! ఊరడిల్లమూరడిల్లుము.

ప్రదోష— హా! భు నైన ధనుస్సార్! కిరీటికుమార! నీకొఱకుఁ బెక్కుపాట్లుపడి
పరించిన శశిశేఖయందైనఁ గరుణలేకపోయెనా! దుర్భరగర్భాలసయ్య

గోలయు నగు విరాటపుత్రి నెవ్వరికప్పగించితివి ! ఎవరెన్ని యిక్కట్లు పడినను నాగర్భశ్రీమంతురాలవగు నోసుధద్రా ! మాలదైవము నీకీ కడుపు మంట కల్పించెనా ? నీమొగమెట్లు చూతుము ? ఏమనియూరడింతుము ?

ధర్మ — నాయనా ! అభిమన్యుడ ! పద్మవ్యూహనిర్భేదనచణంబగు నీపారు పంబు తెలుపుటను మాటుగా నీతండ్రితోఁ జూచా తెలుపవలసినది ?

క. పకపకనవ్వుచు “ సం

శస్త్రమలం జంపితి ” మటంచుఁ దగుమెయి నాయె

దికినచ్చు పార్థకృష్ణుల

మొకములు నేనెట్లు చూడ మొనయును తండ్రీ !

యుయు — ఊరడిల్లుము. జగదేకవీరులగు పార్థకృష్ణులు శత్రువులం జించి చెండాడి తువకుఁ గాలధర్మము నొందిన కుమారునకై యగతురా ! శత్రువుల కోహటిల్లిన నగతురు. చంపుటయుఁ జచ్చుటయుఁగాక సంగరంబునం బువ్వులచెండ్లు వినయకొందురా యేమి ? విపరీతకాలమున కేమిచేయుఁ గలుగుదుము. పగఱకొడుకులు మనకొడుకులవంటివారుకారా ? నారు మాత్రము దుర్భరంబగు పుత్రశోక మనుభవించుటలేదా !

ధర్మ — ఓయీ యితరకుమారులకు నభిమన్యునకును సాటియగునా ?

తా. ఆకణాంతములైన యాకనులసాం పామోముసింగార మామోకాల్పిదికి జూటు కేలుగవ యాముదైన చెక్కిళ్ళు నా

యాకారంబుఁ దలంచినకొ మఱవ శక్యంబే ? కటా ! యెట్లు లీ శోకంబుం దిగమింగువారు ! కరుణాశూరు ల్సుభద్రార్జునుల్.

సీ. తమ్మిపూలేకు చందముగల్గి చెవిఁదాఁకు

వెడఁద కన్నుంవోయి బెడఁగుతోడ

నిండుజాబిల్లి వెన్నెలవంటి చిటునవ్వు

దొలకించు కెమ్మావి కులుకుతోడ

గండుతుమ్మెద తెక్కుగమిచెల్వమును బిల్వ

సాగు నూనూఁగు మీసములతోడఁ

గొదమచందురుఁ బోలేఁ గొమరారు కుదురైన

చదురుగల్గిన సోఁగనుదురుతోడ

తే. గీ. జక్కఁదనమున కిక్కయై చంద్రబింబ

మునకు సహపాతి యైన పుత్రునిమొగంబు

చడయినారని చరమనిర్భాగ్యపురుషుడు
గణములోఁజేరనే కురితకాను చకట !

యయ్య— అన్నా ! ఏలవీచారీంకుప్త ? ఎవరిపిల్ల లేవరికి మంచివారుకారు ?
పాచ్చుతగ్గులు మనకుఁగాని మృత్యుదేవతకుఁ గలవా ! అదియునుంఁగాక,
పెక్కుజన్మము లొనర్చి బ్రాహ్మణుల సంతృప్తిపరచెనా, లేక దేవత
లచేఁ బసిఁడివాన గుటిపించుకొనెనా ? పోడశమహాదానములు గావించెనా ? లేక సప్తదీపములు జయించెనా ? శివునివిల్లు విటిచెనా, లేక గంగానదిని వెలయించెనా ? శతాశ్వమేధములొనర్చెనా, లేక పండ్రెం
డేండ్లప్రాయమున భూమికంఠకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముఁగాంచెనా ? పల్లవా
శ్రమధర్మములు నిర్వేనా, లేక విపులకు మృష్టాన్నమిడి మణులు దక్షిణ
లొసంగెనా ? లక్షమందిభార్యల నుపలాదించెనా, లేక యగ్నివారా
ధించెనా ? సత్రయాగంబు గావించెనా ? లేక చిన్నిపొర్రయమున
సింహశరభాదివృగముల నెక్కితిరిగెనా ? భూమినాపుంజేసి పాలుపితి
కెనా ? లేక యిరువదియొక్కమాటు రాజులం దునునూడెనా ? ఏమియు
లేక పూపప్రాయమునఁ ద్రెల్చిన కుమారునకై యింతవనట తగునా ?

ధర్మ— తమ్ముడా ! నమస్తభోగము లనుభవించి ముదిసిచదిసిన పోడశరాజు
చక్కయితోఁ బసివానికి సాటిలేనగునా ?

ఉ. “పాండుకులంబు నిల్పఁదగువాఁ”డని యెవ్వనినమ్మి క్రీడి యీ
భండన మాచరించుటకుఁ బాల్పడె నట్టికుమారరత్న మా
గండఁగండఁడే మొదటఁ గాలవశంబును కెంద భూమియం
దుండి యిఁకేమి చూచుకొని యుద్ధమొనర్చెదరయ్య పాండవుల్.

శ్రావ— (కన్నీరు తుడుచుకొనుచు) హా ! కుమార ! పాండవకులంకూరమని
తలఁచిన నీవే ముదిసిన వ్రానువైతివా ? తల్లిదండ్రుల కేముద్దు చెల్లించి
తిలి ? ఇక నుత్తర కడుపులోనున్న జరాయు పిండమా మాకు దిక్కు ?

ధాత్ర— పాంచాలీ ! ఎంతవెట్టిదానవు ? ఏల మిథ్యామనోరథంబులు తలపోసి
కొందువు. దుర్భరంబగు వియోగదుఃఖంబును భరించి యుత్తర బ్రతికి
నప్పటిమాటగదా ? ఓభీమనేననకులనహదేవులారా ! మిఁకయిన నమ
యోచితంబగు తెలివితేకపోయె.

ఉ. తప్పఁదలంచి పోరికి వృథా సుతు సంపితఁ జంపుకొంటి నే
నప్పుడు పోరిలో నిలిచినంతఁ బరాభవమబ్బుఁగాక మా
యశ్శయ్య నప్పుయుం గలసి యప్పుడ ననుభవించుకుందురే ?
యిప్పుడు వానిఁ దేఁగలుగునే ! భగవంతుఁడు వచ్చెనేనియుకా.

(తెరలో)

చ. పడమటి కొండదాపునకు భానుడు చేరె దమంబు నుంత వె
ల్యడే విహగప్రజంబులు కులాయకులంబున కేగువట్టు లే.
ర్వడ బవరంబు మాని శిబిరంబుల కేగుడు సేనలార ! మీ
యొడయలతోడ రేపకడ యుద్ధముచేయఁగ రండు మొందుగక.

యుయు— (ఆలించి) ఆర్యా ! భాస్వంతుం డస్తమించె. ఇరుదెగలవారును
బటకుటీరములకుఁ జేరుచున్నారు. మన మీయంతిపురంబు విడిచి కుమార
మరణభిద్యమాన మానసులగు భీమసేనాదుల నూరడింపఁబోదము.

ధర్మ— తమ్ముడా ! ఒక నూర్యుడే కాదు వామదికి జగమంతయు నస్తమిం
చినట్లేయున్నది. హాభుపనైకవీర !

గీ. కలకలని నవ్వు ముద్దు మొగంబు మఱపు
వచ్చునే చంద్రుడున్నంతవఱకు మాకు
నెన్నిజన్మంబు లెత్తిన నిన్నువంటి
కొమరుగలవానిఁగాంతుమే కొమరుగుట్ట !

ఓహించాలీ ! నాకై విచారింపకుము. ప్రజ్వలితంబులగు దహనజ్వాల
లంబడి “తంద్రుల రాజ్యము పల” దిని పితామహుని రాజ్యమేలఁ బోయిన
కుమారుం జూడ సేగెదను.

గీ. “ఎదురురాడేమి సాధ్యుడేడి” యనుచు
నడుగు క్రీడికి నే నేమినుడుగువాడఁ
“గొడుకునంపితి గురునకుజడిసి” యనుచు
నతనితోఁబల్కు నాకు నోరాడదకట !

అదియునుం గాక,

చ. “కొడుకును బల్కు రేకమయి కూల్చిరి ఘాతుకు” లంచ నెవ్వఁడో
బెడిదపువార్తయు న్వినుచు, విన్నఁ గిరిటికి మేనునిల్వ దీ
గడలిడయేల ? యాచెనుకఁ గాఱులు పేరెలు రిపువ్రజంబు పా
ల్యదుటకుమున్న యీచెనఁటి ప్రాణమువాసి సుఖింతు నంగనా !

ద్రౌప— ఆర్యపుత్ర ! మే మందఱమును నీతోడివారమే. కాన నాకు వగచు
టకుఁ బనియేమున్నది ?

ధర్మ— తమ్ముడా ! నీవుపోయి భీమసేనాదులతో నావచనములుగా నిట్లనుము.

ఆ. శక్తిగలరయ్యేని సమరంబు నేయుండు
శక్తి చాలదేని శరణమనుండు

పాం. వి, 7

లేకయున్న రండు లేఖలోకంబున

యంద గలిసియుండ మందఱుమును.

యుయు — అన్నా ! ఈసందేశమును నేను జెప్పజాలను. ఇతరులును జెప్పజాలినది కాదు. (వినుట నూచించి తనలో) అవిగో ! దేవదత్త పాంచ జన్యస్వనంబులు వినవచ్చుచున్నవి. సంశస్త్రకారణ్యంబు దహించి యర్జునానలంబు వెలుగుచుండంబోలు ? పాప మాతఁ డిప్పటి కీవార్త విని యుండఁడుకదా !

(అంత దేవదత్తపాంచజన్యంబులుపూరించుచు గృష్ణార్జునులుప్రవేశించుచున్నారు)
(ద్రౌపదీధర్మజులు శోకాలిశయమును నూచించుచుందురు)

అర్జు — (సంశయముతో) బావా ! ఏమిది నాయెడమక న్నదరుచున్నది ? కాళ్ళు తడఁబడుచున్నవి. స్వరము గద్గిపడుచున్నది. కుంభసంభవుఁడు ధర్మసంభవున కేమి కీడు కలుగఁజేసెనోగదా ! ఈశిఖరమువంకఁ జూడుము.

సీ. పందిమాగధులు కైవారంబు చేయకు

న్నారేల నీరజనాభ నేఁడు ?

ఆఱువేళల మ్రోయనగు నగారామోఁత

వినఁబడదేల గోవింద నేఁడు ?

మనలఁ గన్గొని లెంక లనుసరింపరు నమ

స్కృతులు సేయ రిదేల కృష్ణ నేఁడు ?

మృతైదువులు మన మోసాలనుండి యా

రతు లెత్తరేల చక్కధర నేఁడు ?

గీ. తోయజారాతి నల విధుంతుదుఁడు మూఁడు

వంతులుగ్రసింప వెలవెలఁ బడిన పగిదిఁ

గానఁబడున్నదకట ! నా కన్నుగవసుఁ

బటకుటీర మిదేల గోపాల నేఁడు ?

ఏ యనిష్టంబు రాకుండ నామనం బిట్లు షోభింపదు. విరాట ద్రుపదాదు లేమయినారో ? కవలెట్లున్నారో ? ధర్మజునిగతి యేమయినదో ?

శ్రీ — (తనలో) నాకు యుయుత్సుని యుపాలంభ వాక్యములు విన్నది మొదలుగ నభిమత్యునివిషయమునఁ బూర్ణముగా ననుమానము తగిలియున్నది. ప్రతిక్రియ చేయఁబూనుట కప్పటికప్పుడే సమయము గలిగినది. ఆ యుయుత్సుఁ డంత కొక్కింతయున్నే యామాట లుచయోగించినఁ గుమారుఁడు విధిగా దక్కును. ఇంతకు దైవ మనివార్యము. ఇటుగర్తవ్యమేమి ? ఇతనికిఁ గ్రమముగాఁ దెలియవలయునే కాని యిప్పుడే తెలియఁ

గూడదు. కావున నిట్లు చెప్పెదగాక. (ప్రకాశము) అర్జునా ! ఏల యిట్లధైర్యపడియెదవు ?

క. నీ యన్నలకుం గుశలము

నీ యనుజులకుక శుభంబు నిక్కంబుగ నే

దో యొక కొంచె మనిష్ఠం

బీయెడ నగు దానికింత యేటికిఁ బొగులక ?

అర్జు— (స్మృతి నభినయించి) నే నా సంశయక సంగరపు టలజడిలో నుండ నొక్కొక్కడిగఁ గౌరవుల సింహనాదంబులు వినవచ్చినవి. అందులకుం గత మేమైయుండునో ?

(పరిక్రమించి శిబిరమువంక తేటిపాఱఁజూచి కన్నీటితో)

చ. రణ మొనరించి నేను శిబిరమ్మనకుం జనుచేరఁగా నకా
రణముగఁ జంద్రబింబ మెదురం బడు పోలికఁ గన్నుదోయి పా
రణ మొనరించుచు స్మృదుకరంబుల నన్ను గవుంగిలించు న
ద్గుణములప్రోవు లేఁడు గృహతోరణమం దభిమన్యుఁ డక్కటా !

(యోచించి)

గీ. గురుఁడు పన్నిన తమ్మి మొగ్గర మధేద్య
మనుచు మనవారు సౌభద్రు నంపిరటకుఁ
గటకటా ! వాఁడు దానిఁ జించుటయెగాక
మొన వెడలివచ్చు టెఱుంగక మోసపోయె.

కృష్ణ— ఏల యీతత్తపాటు ? ఇది ద్రౌపదిశిబిరము గదా ! ఇక్కడ నభి
మన్యుఁ డేల యుండవలెను.

అర్జు— (ఎదుటఁజూచి) వాసుదేవా ! మన శిబిరంబునకు మాటుగా దొగిపడి
శిబిరంబునకు వచ్చితిమేమి ? కలఁతపడిన మనంబుతో నేఁ దెలియక
పోయితిని. నీవును జెప్పవైతివి.

కృష్ణ— (తనలో) నా మనముమాత్రము స్వస్థముగా నుండెనాయేమి ? (ప్రకా
శముగా) బ్రాహ్మ. ఇది దొగిపడిశిబిరమే ! ఇవటఁ బాంచాలి యుండును
గదా ! ఆమె నడిగిన సర్వమును విశదమగును.

అర్జు— (స్మృతి నభినయించి) నాకుఁ బాంచాలీసదనమునకుఁ గాఁదగిన సంవత్స
రము కాదుగదా ! అయినను గనుగొందము. ఎవఁడురా యక్కడ ?

బకో— (ఎదుర్కొని) దేవా ! నేను బకోటకుఁడను.

అర్జు— (ఆత్రముగా) అన్నగారెక్కడ ?

బకో— (తనలో) అక్కటా ! ఈచావుకబురు నే నేమని తెల్పుదును (కన్నీటితో వాక్త్రంధమునునటించుచు) దేవా! అరుగో నక్కడనేయున్నారు.

ధర్మ— హా ! అభిమన్యుకుమార ! హా ! భువనైకకూర ! (విలపించుచు)

శౌర్య— అయ్యో ! ఎంతదురవస్థ వచ్చుచున్నది? పుత్రశోకాతురుడై కిరీటిలోనికివచ్చునేమో ? మరల భూప్రదక్షిణము చేయవలసి వచ్చును.

అర్జు— (విని శోకముతో) వాసుదేవ ! ఇప్పుడైన నిజము తెలిసెనా ? హాసుభద్రాకుమార !

మ. చతురంభోధిపతీత మైనధరణి న్నాసింతు వీ పంచ న
మృతి నీరీతిగ నిక్కుమాలి రణభూమిం గూలితే ? కేశవ
ప్రతిరూపంబగు నీ పరాక్రమము వ్యర్థంబాయెనే పోరనా,
కుతుకంబంతయు వీటిఁబుచ్చితివిగా ? కుష్టా ! జగన్మోహనా !

కృష్ణ— (దుఃఖిమాపుకొని) అర్జునా ! శోకింపకుము. రణమునం దోహటిల్లక పోరు రాచవారందఱు సంతసించదగినచావు శోచనీయుము కాదు.

ఆ. నీకుఁ బుత్రకుండు నాకు మేనల్లుండు
శోక మొక్కరూపనూ ! యిరువుర
కేడ్వ లేకపోతి నే యేనునీవలె?
ధైర్యశాలి కిట్లు తగదు తగదు.

గీ. రాచబిడ్డకు మరణంబు రణమునంద
తప్పదని నిర్ణయించిరి ధర్మవిదులు
పలువురం జంపి చచ్చినబాలునకయి
వగవ నేటికి నీపంటివాడు? పార్థ!

ఏడ్చి యేడ్చి పాగ్గణములు శోషించి యున్న ధర్మజుని బ్రతుకు విచారించుకొనుము.

బకో— దేవా! నిజము. దేవర యోధాదర్శకున్న నది మొదటికి యిదిరెండవదియు నగును. “ అసహాయంబుగఁ గుమారు ననికిం బంపి చంపించితి నిక్కఱి కిరీటి మొగ మెట్లు చూతు ” నని కుందుచున్న యన్న గారి నోదార్పఁడు.

అర్జు— హా! ధర్మరాజ ! ఎంతపని చేసితివి ?

గీ. ఎక్కడకుఁబోయె మనభీముఁ ? దేమియైరి
శవలు ; పార్థ ఈదేమియ్యి ? గనికరంబు
లేక పసివాని నొంటిగా నీకుమారుఁ
బంపదగునయ్య ? సంగ్రామభారమునకు.

ఓరీబకోటకా ! కొడుకు పడియున్న చోటైనఁ జూపింపుమురా .

ఉ. గాసిలియుండియుం గరుడుగట్టిన నెత్తుటిలోనఁ బ్రాణముం
బాసియు వానికాంతి కనుమాయదు నిక్కము వీనమేని ; రా
కాసులు నాల్గుపంకల వికాపిక నవ్వఁగఁ జంద్రమండలం
చే సరిపోవు వానిమొగ మేగతి బూడిదఁ దోఁగియున్నవో ?
(శోకావేశముతో)

మ. అకటా ! దిక్కుటి వోయెనే ? హరికి మేనల్లుండు, గాండీవిపు
త్రకుఁ, డాచార్యునకుం బ్రాశస్త్యుఁ, డభిలాప్తజ్ఞాత, గీర్వాణనా
యక పౌత్రుండు, విరాటు పెండ్లికొడు కన్యాయంబు గొంతమ్మకో
రిక టిట్లాటడివో సునద్రకెదఁ గార్చిచ్చిత దాకొల్పుచున్.

భగ్గు — (తెలివి తెచ్చుకొని) పాంచాలీ ! కరండకుఁ డేడి ?

ద్రౌప — ఉత్తరా సునద్రల ప్రాణసంరక్షణకై నియోగింపఁబడెఁ గదా !

అర్జు — (కోపముతో) ఓరీ ! బకోటకా ! త్రాచుపాముపిల్లతో సయ్యాటము
లాడి యిట్టి సాహసమున కొడిగట్టిన మహాపాతకి యెఁడురా ? వాని
నిప్పుడే- (అనునగ్ధోక్తిలో)

భగ్గు — (సమీపించి కన్నీటితోఁ గౌఁగిలించుకొని)

మ. వనజాక్షుండును నీవు శత్రువుల గెల్వక బోవ నాచార్య బు
ద్ధినిబద్ధంబగు తమ్మి మొగ్గరము భేదించంగఁ బంపించి నీ
తనయున్ జంపఁ దెగించె నేఖలుండు, పుత్రప్రోహి, యా బుద్ధిహా
యనవాఁ డా యవివేకి యా చెనఁటి వీడే చంపు మో యర్జునా !

కృష్ణ — భర్తృపుత్రా ! ఊరడిల్లుమూరడిల్లుము. వారి కాయువుమూఁడిన నీవేమి
చేయఁగలవు ? కాని భీమాదులు కూడఁ బోయి కాపలేక పోయిరా ? లేక
పోనేలేదా ?

యుయు — అక్కటా ! పసివాని నొక్కనిం బంపి యూరకుండుమా ?

తే. గీ. గురునిభయమున రా జంతపురము చొచ్చె
భీముఁడాదిగ మేమెల్ల వెంటఁబోతి
మడ్డువడె నైంపపుం డట నభవదత్త
వరముచే దారిలో మా కవార్యుడగుచు.

అర్జు — (పండ్లుగొఱుకుచు) ఆ ! నైంపనచండాల ! ఎంతపని చేసితివిరా ? శత్రు
శేష ముండుకొన్నందులకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చితివి.

కృష్ణ— (తనలో) ఇతని కీ శోకము వీరముగా మాటుగాక (ప్రకాశము) అజ్ఞానా! “అగ్ని శ్లేషం ఋణాశ్లేషం శత్రోశ్లేషం నశేషయే” త్తని పెద్దలూరక పలుకుదురా? అప్పుడు పూర్తిగాఁ జంపకుండుటయే మన కీ విపత్తునకుఁ గారణమైనది.

అర్జు— (గాండివముసారింపుచుఁ గోపముతో) ఓ మహారాజా! ఓ వాసుదేవా! ఓ పంచభూతములారా! నాప్రతిజ్ఞ యాలింపుఁడు.

తే. గీ. ఎల్లి చంపుదు నైంధవు నెవ్వరడ్డ
పడిన నిజముగఁ జీకటిపడకమున్న
చంపలేకున్నఁ బాపకజ్వాలయందు
భస్మమైపోదు నీగాండివంబుతోడ.

కృష్ణ— అర్జునా! ఏల యీతొందర? ఆలోచింపకుండ నిట్టి ఘోరప్రతిజ్ఞ చేయుదురా? కుంభసంభవాదిమహాయోధగోపాయితుండగు సింధురాజుం దేటిచూడ నెవ్వరితరము?

అర్జు— కృష్ణా! ఏల యిట్లు పిరికిమండవోడవు. (మరల విచారముతో)

కా. పాపాత్ముండగు నైంధవాపశదుఁ డాఁపక దోడురాకున్ని “రా వే పాలింపవె తండ్రి” యంచు నను “వే వే రమ్మ మామా” యటం చాపద్బాంధవు యిన్ని నెంతగ నెదక ధ్యానించెనో? కృష్ణ!
(యో జించి)యే, మీ! పార్థాత్మజు మానసంబు తగునే యానీచమర్యాదకుక?

క. మనకు నెదియేని యాపద

యనువుపడక బ్రోవజాలు నభిమన్యుండా

మన తో డాసించుట! యిం

కను నేనేమంచు బ్రదుకఁగావలెఁ గృష్ణా!

(ధర్మజుడికై) అన్నా! కుమారుని పరాక్రమ మెట్లు ప్రసరిం చెనో చెప్పి నాకుంగంత సంతసము కల్గింపుము.

ధర్మ— (కన్నీటితో) తండ్రి! నేనేమిచెప్పఁగలను? నాకు నోరాడదు. కాక యీ పరాక్రమము సహస్రముఖుఁ డగు కేఘండేని వర్ణింపఁ జాలఁడని కరండకుండు చెప్పిన మాటలంబట్టి నిశ్చయించు కొంటిని.

యయు— సోదరా! అదియట్టిదియ. నూత్రప్రాయముగా నేనొక్కింత చెప్పెడ వాలింపుము.

చ. ఎనిమిదివేల తేరు లఁయేన్గులు తొమ్మిదిసూర్లు లక్షమణా

ద్యవకమకేజ లొక్క ద్విసహస్రము రాజసుతుల్, బహద్రులుం

దు నితరవీరు లెందఱో గనుంగొన శక్యము గాదు వీరి న
య్యనిమిష రాజసౌతుఁడు రణావనికిఁ బలిపెట్టె నెట్టినఁ.

అప్పట్టున దోచాడులందఱును “నితఁ డర్జునునికించుక హెచ్చును”
నని పగిలించిరి.

అర్జు— (ఎదుటొమ్మునఁ జేయివైచుకొని)

వృ. హరి సాగధ్యము లేదు, లే నకట! దివ్యాశ్వంబు లెప్పట్టునం
దిరహా తేరును లేవ, యత్నయపుడూఁగిగమ్ములా లే, వారుల్
నఱకఁరానిధనుస్సు లేదు, పడగఁ లంకారియుఁ లే డెటుల్
దుగమం దిందఱిఁ గూర్చితయ్య? కొడుకా! దోచాడు లగ్గింపగఁ.

క. ఇట్టి యసహాయశూరులఁ

బట్టిరి బోగొట్టుకొనియు బావా! యింక ఓఁ

డెట్టులు సుగ్రహిఁ గనుంగొను?

నెట్టులు బాంచాఁడఁ గాంచు నెటు జీవించుకఁ.

కృష్ణ— (తనలో) తిరిగియు నితని మనము శోకమునే యనుసరించుచున్నదే!
అవును. పుత్రశోకము దుర్నివాఁము. (ప్రకాశము) బావా! నీ పుత్ర
సూతి మరణంబునం గాని నీ కీ శోక ముపశమింపదు.

అర్జు— (స్మృతి నభినయించి) అవును కృష్ణా! ఇదిగో! ముక్కుటికిని నానిశ్చ
యము వినుము. ఈ వైంధవహతకుడే నా పుత్రు మణిముగ్ధునకు మూ
కందము కావున,

ఉ. కావుమటంచు ధర్మజుని కాశ్చపముం బడకున్నఁ బేర్చిపై
నీవు భరింతునం చభయ మీయకయున్న, గురుండు కాఁడు గా
రీవరుఁ డడ్డమై నిలువరించునుగా కని నన్నుచూపుచుక
బోవకయున్న, వైంధవుని బోకడఁతుకఁ రవి మృగంకునంతకుకఁ.

కృష్ణ— కానిమ్ము. అననే కూడదు గాని యన్నమాట నెఱవేర్చుకోవలయుఁ
గావున నీవీ పుత్రశోకము మఱచి శుచివై రహస్యప్రదేశమునం బాశు
పతమహామంత్రం బుపాసింపుము. ధర్మపుత్రా! నీవు నిజజీవించునకుం
బోయి భీమనేనాదుల నోదార్చుము. నేను బుత్రశోకాతుర యగు మా
చెల్లెలి నూరడింపఁ జనెద.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
పాండవవిజయమునందు తృతీయాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరమేశ్వరతామ్రసము.

పాం డ వ వి జ య ము

చ తు ర్థాం క ము.

(తెరలో)

గీ. చిత్రముగఁ బ్రార్థుఁడకర్మంబుచేతఁగప్పి
ప్రార్థుఁగుంకెఁగదా యిఁకఁబోయి నర్జు
నుండనుచు మోదమున సైంధవుండు నిగిడి
చూడఁదునిపించెఁ దల శౌరి కీర్తిచేత.

గీ. బంతిమాదిరిగా సింధుపతిశిరంబు
నఱకి యభ్రమునుండి క్రిందఁ బడకుండఁ
ద్రిష్టచున్నాఁడు కృష్ణుండు చెప్పినట్లు
పృథివీ నెరవేర్చుకొన్న యా ఫల్గునుండు.

(ఇది చూచిక)

(విదప యథోక్తముగాఁ గృష్ణునితో నర్జునుండు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

అర్జు— వాసుదేవా ! ఈతల యెచ్చటఁ బడవేయవలయునో వేగముగ నెల
విమ్ము.

క. ఒక బాణపుంఖమున వే
టొక బాణపు మొనఁ దిగిల్చి యుంచితి నీసా
యకవయ నిశ్రేణీకపై
నకటా ! యిటు లెంతకాల మాడింతు హరీ !

కృష్ణ— దీనికిఁ జేయదగినపని నీ బాణములకు సాధ్యమగునది కాదు— “వీరితల
యేమజ్జేపాటున ద్రుంపఁడు” నని మన్నోకపపు డంబరవాణి యానతీగా
చ. “ఎవనికరంబునుండి యిది యీ యిలపైఁబడు నంతఁ దిచ్చిరం
బవును సహస్రశిండుము” లటంచు శపింపెఁ దపస్వి యైన సైం

ధవజనకులకు తా; నిపుడలేండ్ల శమంతక పంచకంబుగా
న విమలనిష్ఠ నిర్మలమౌ నశాంతకులన్ జపియించు ఫల్గూనా

కావున నమంత్రంబుగాఁ జాతుపతంబు సరిధించి వృద్ధక్షత్రియుండగు
నావృద్ధ క్షుణ్ణుడోసిలిలోఁ బడవేయము. అతండు నీ ? యని తోసి నేల
కుం ద్రోయఁగలఁడు. పడఁపడి చానివేలు పెట్టి వానికన్న పొడిచి
నట్లగుఁగాక.

అర్జు— (అట్లురముతో) దేవా ! మంచిది. (శాశుపతకు సంధించి)

గీ. క్రీడి ని న్నెద నమ్రున భృత్యుఁడేని
నీవు పశుపతియైవ్రంబుఁజేసి దీని
సింధుపతితండి డోసిలిఁజేచ్చుచున్న
వసుధఁబడకుండు నో శాశుపతము ! నీవు,

(విడుదలుజ్ఞాపము)

(తెరలో)

ఋషిబాలకులారా ! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము !

గీ. మొండితల యొందు వడుమంట నుండి యెగిరి
వచ్చి మన రాజఋషి సంధ్యవార్షమండఁ
జేతిలోఁబడ నాతఁడు క్షితికిఁద్రోచె
ద్రోయఁగాఁదల చెక్కలై పోయె ఋషికి.

కృష్ణ— (విని) ఫల్గునా ! యింకఁ గృతకృత్యుండ వైతివి.

క. కురుబలమకాదు దేవా
మరబలములు వచ్చియనికె చొరఁబడినను నీ
శరవహ్నిలోన మిడుతల
కరణింబడి మగ్ని బూది గాకుందువో !

అర్జు— దేవా ! నీ యనుగ్రహమునే కొనియాడుకొనుము. నన్నేలపొగఁదెవవు ?

ఉ. నీదయకల్మి నే గెలువ నేర్పితిఁ గాక పురారికైన దో
ణాదులుమాడ సింధుపతి నట్లొనరింపఁ దరంచె ? నీవు తో
డీది తరింపఁజేయ నెవ రెట్టిప్రతిజ్ఞను దాఁట వేతు ? దా
మోదర ! దానవగ్రమున కూరక యిట్టిపొగఁడ చెల్లునే ?

కృష్ణ— అర్జునా ! అట్లుగాదు. ఓడ తొట్టిదైనఁ నాత్మాశేమిభేయఁగలదు ?

ఉ. అనాపదోహతుంతులు పురారి కిరాకునిభంగి నీరణో
తృప్తాదు చూచునాఁ దెవకు శాశుకుపచ్చి ? దేవవైతి నం

దోహము నాగి యింద్రునకుఁ దోడ్పడునాఁడెన రూతమైరి నీ
సాహసధైర్యకౌర్యగుణసంపద గాక ధనుష్పదగ్రణి !

ఇన్నిటికన్న నేఁడు నేను రణరంగమునఁ దురంగంబులను నీరు
వెట్టుటకు విడిచినపుడు పదాతివై నీవొనర్చిన యాత్మాదిరక్షణము వేయి
లెట్లధికముగఁ బొగడఁదగినది సుమా ! (చేతనిరేళించి) చూచితివా ?
కురుబల మెట్లు నశించినదో !

అర్జు— (పరికించి) దేవా ! ఇట్టిమిథ్యాస్తుతు లొనర్చి నన్ను సిగ్గుపఱపకుము.

తే. గీ. రాత్రి స్వప్నమిషమృత రజతభూధ
రమ్మనకుఁ దీసికొని చని రాజనూరి
చేతఁ బాశుపతాస్త్రసంసిద్ధి రూఢి
పఱపకున్న; నేజేసెడి పనియుఁగలదె ?

అది యట్లుండనిమ్ము.

గీ. ఖరకరుని మండలంబు చక్కంబుచేత
తొప్పపాటంతకాలంబు గప్పకున్న
నాబలం బభిమానము నాప్రతిజ్ఞ
తెలివిలేట లీపాటికిఁ దెలియకున్నె ?

మఱియు సుచిత్రసల్లాపములాడి నమస్కరింపించుచు నరదంబుఁ బ్రద
క్షిణంబుగాఁ బోనిచ్చి శిష్యవత్సలుం డగు నాచార్యుచేఁ గొంచె మను
గ్రహింపఁజేసితివి.

కృష్ణ— ఔను. నాలుగుపాయంబులం బగఱ సాధింపవలయుఁ గాని యొక్క
పాయంబునకు సాధ్యు లగుదురా ?

ఉ. ద్రోణునకుం బ్రదక్షిణముతో దయపచ్చుఁగదా యటంచు నేఁ
బ్రాణము గాచుకోఁదలచి పరువునఁ దేరటు త్రిప్పచుండఁగా
బాణము లేయ మానవు చివారునఁ జేతులు వోయిలింప వా
స్థానికైన మోహరము దాటఁగ శక్యమె యాతఁడల్లినకా ?

అర్జు— (రణరంగముచూచి విచారముతో) అక్కటా ! కృపాచార్యు లిప్పటికిని
మూర్ఖుఁడెలియనేలేదు.

మ. విలువట్టిం చె విశేషముల్ దెలిపె నీవిప్రోత్తముం డక్కటా !
కలన న్ను ద్విరించుఁగాక గురునిం గారింబఁగా నొప్పునే ?
తలుపాత్ముండను బ్రహ్మసూతిని మహాకష్టుండ దుష్టుండ ని
య్యలఘుం డభ్యుదయాభిలాషి మన కయ్యచార్యుతోఁ బాటుగన్.

కృష్ణ—ఫల్గునా! నీ విరసిన గుటిచేసినవాడవు కావుకదా! యాదృచ్ఛికముగా నిది తటస్థించినది. ఏలవిచారించెదవు? (నిరూపించి) అడుగో నతండు మూర్ఛ దెరినాడు. ఇళళబోదము, పద. (పరిక్రమింతురు)

అర్జు—కేశవా! సుయోధను నోరి కెన్నఁడురాని మాటలు వచ్చినవి. నిమిత్త మేమో!

కృష్ణ—రణాభిలాషంజేసియు ఘోరప్రతిజ్ఞాభంగభయంబునను నీవు వెనుకఁ జూడకుంటివిగాని నే నందఱివల్కు లాలించుచునే యుంటిని. శ్రుతా యుధుఁడు తన గదచేతనే హతుఁడైనపిదప నీవు కాంభోజపతించెగటార్చి శ్రుతాయుర్ముఖులతో సమరము నేయుచుండఁ గురురా జాచార్యుని యొద్దకుం బోయి,

గీ. “సింధురాజును నేను రక్షింతు” ననుచు
నభయమిచ్చియు నిటునేయ న్న్యాయమగునె?
యతని దయచేత విడిచితి పంతెకాక,
పగ్గచేతను జొచ్చెనే మొగ్గరంబు?

ఉ. ఊరక మేము చంపుకొనుచుంటిమి కప్పయెలుంగుపామవై
చేరిన నిన్ను నమ్ముకొని సింధునృపాలుని; లేకయున్న నీ
పోరికి సచ్చునే యతఁడు! పుణ్యమొ పాపమొ పౌరుషంబో ని
మౌరుషమో మతోక్కయెడఁ జాటున డాగినఁ బ్రొద్దుగ్రుంకడే!

నీ యభయదానముకతనఁ గాని యతఁడు పూర్వమువలెనే యా
పాండవులనే శరణుఁ జొచ్చునేమో?” అని యేడ్చిన నయ్యాచార్యుం
డిట్లుత్తరము చెప్పెను.

అర్జు—అచార్యుఁ డిచ్చిన యభయము మనకు సాహాయ్యమే చేసినది. తరువాత?

కృష్ణ—తరువాత గురుఁ “డోయీ దుర్యోధనా! సురాసురులయనఁ గిరీటిం
గలువలేరని నీతోఁ బలుమాటలు నుడివెలిని. నా మాటట్లుండ నీతాత
దేవప్రతుం డెట్టి చింతతో శరతల్పము నలంకరించెనో యెఱుంగుదువా?

ఉ. “భండనమందు నాకు నొక పాండవు లెంతటివారు కౌరి రా
కుండిన; నాదువిల్లొకఁడె యుక్కడఁగింపక యున్నె యక్కటా!
దండుగ జోదులేటికి కరదంబులు నేటికి? వాజులేల? వే
దండములేల? యింతకును భర్తము నెగ్గక యెట్లుమానెడిక?”

ఇట్లు యోజించుచుండ దేవత లయ్యనఘుని “నీవీ వీరకర్మమ్ము నుండి
యువరమింపుట యుక్త” మని హెచ్చరించెరట. నే నంతకన్న నధి
కుండనుగానుగదా!

ఉ. పాపములాడె దేల కురువల్లభ! పోరళరాద నీవు నీ
ప్రాపగు కర్మముల బడుచుచారట; నే నిపుడేమి నేయించు
బాపడ వృద్ధుడక దురభిమానము చంపుకొనంగలేక యీ
చాపము చేతల బట్టుకొని చావగ వచ్చినవాడల బోరికికొ”
అని యెల్లనమాడెను.

అర్జు— నాయందలి వాత్సల్యమేకాని యా మహానుభావునిముందు నేనెంతవా
డను. నిజముగా నమ్ముపాతుడ డభయమే యిచ్చినచో మన మా సైంధ
వులైనకేని బోగలగుదుమా? ఏనో యాయనయొద్దికి బోయి యెడ్చిన
లోకముతోపాటు “మీ ముండ నీ కేమిభయ” మని యోదార్చియుం
డును. తరుహత?

కృష్ణ — నీ వనినట్లే; పదలపడి సమంత్రకంబగు నొకకవచం బొసగి “యీ
నాడు రణంబున నిక్కంకముగాఁ దిరుగు” మని యనిచె. దానంజేసి
యారడ డట్టివల్లదములు నీ యెదుట నుడువఁ గలిగె.

అర్జు— అదియా కారణము. ఆ కవచధారణము గురువడుండుతోప్ప నొరు లెఱుఁ
గరు. అయ్యనఘశతన నాకును నాశతన నీ మేనల్లనకును నది
యెఱుకఁజడియె. (దుఃఖమాపుకొని స్మృతినభినయించి) నేడు మన
యుల్లె మోక్షోయధామస్మ్య లానర్చిన విక్రమము కడు క్లాఘనీయమా
నుమా!

చ. కురుపతి దేరు గూల్పు నెఱుంగుంబడ కిర్వకు నొక్కతేరిపై
నటిముటి నిల్చి రాజారథ ముల్లన భగ్నముచేసి తేనిచే
మరల రథంబుగోలుపడి మాత్రన యెద్దిరి యస్మదంతికం
బరుల నొకిర్వరం జదిపి యయ్యరదమ్మలె యెక్కి యుక్కునక.

కృష్ణ— చెప్పవలసినదేమి? ఆపాంచాలకుమారులు నీకుఁ జక్రరత్నములు గదా?
(స్మృతి నభినయించి) అట్లునా! ధర్మజానకు ధృష్టద్యుమ్ను సరత్తు
కుఁగా నేర్పరచి తాన య్యజాతశత్రు ప్రేరణంబున మనకుఁ దోడ్పడు
నాఁడై మధ్యమార్గంబున దోహదం డడ్డపడి “నీతమ్మనివలె మత్సర్యముతిం
గొనిపోయెదవా?” లేక నన్నుఁ దలకఁచి యరిగెదవా?” యని శరా
పారంబున మురప “అర్జునుం దోకరసమ్మతి నెన్నఁడును గొనువాడు
కాదు. కొనుఁగాక. నేడు భీముఁడునుమా” యని ప్రేరణించు
గాంతవడి “పోరిపోరి బసివి కుట్టకలుకు,

చ. అరదము డెగ్గి ద్రోణునికలవరి. కెట్టులా కీర్త మెక్కి య
గురునిరథంబు వ్రేల్చిడిన మాడఁగముట్టి నొగల్ కరద్యుమ్నక

క. అని నీవు నూచుచుండఁగఁ

దునిమెద వృషసేమ నీనుతునినని ప్రతివక

బొనరించితి నద్దానిని

మనమున స్మరియింతె ? యిట్టిమాటలు చనునే.

మీయమ్మకడుపు చల్లఁగ నిందుఁ గాలనిర్ణయముమాత్రము చేయ
మఱచితివి.

అర్జు— వాసుదేవ ! జగదేకరక్షకుడవగు నీయనుగ్రహము గల నాకుఁ గాల
నిర్ణయ మొనర్చినను నయ్యది దుష్టరముకాదు. (స్మృతి నభినయించి)
బావా ! దారుకుండు నీ రథమ్మును సన్నద్ధపఱచి తెచ్చెనుగదా, కారణ
మేమి ?

కృష్ణ— అర్జునా ! రాత్రి యట్లు చెప్పితిని. జనివట్టినచో నేనుగూడ రథినై
యధుంబొనర్చుటకు నిశ్చయించుకొనియే యున్నాడను. నీవు జగదేక
వీరుడవుగాన నెవరిసాయమును నశేషింపజైతివి. కాని సన్నద్ధపఱచి
తెమ్మన్నందులకు భూరిశ్రవస్సుతో నన్యోన్యరథాదిపరికరమారణంబుగఁ
బోరియున్న నీ శిష్యుండు సాత్యకి కది తిగియుఁ గర్ణునితో బోరి
యొడించుట కుపయోగించినది. లేనిచో సాత్యకి రథస్థుఁడగు కర్ణునికి
నోడవలసినవాఁడగును.

అర్జు— అతఁ డీనాఁడొనర్చిన విజయములు గణించినచో నిరాయుధుఁడైకూడ
గర్భ జలంపఁ గలుగుననియే నానిశ్చయము. (పశ్చాత్తాపముతో)
వాసుదేవా ! నేటి యుద్ధములో నొక యధర్మమునకు నామది కంపించు
చున్నదినుమా.

కృష్ణ— భూరిశ్రవస్సుచేయి నఱకుటకేనా ? సమయజ్ఞుడవు కావునుమీ.
అంతపాటి యధర్మమును లేకుండ బసరము సేయవారెవ్వరు ?

చ. బెదిరెద వీ యధర్మ మొక పెద్దయొనర్చి రిపుల్ రణంబునం
బదుగురు కూడిమాడి యభిమన్యునిఁ జంపఁగవచ్చు నేమి ? దో
ర్మదమున నాతఁ డెత్తిన కరం బది త్రుంపక కంటి కామయ
ప్రదమయి దొర్లు సాత్యకికబంధము చూచెదవా ధనంబయా !

అర్జు— పోనిమ్ము, కృష్ణా ! అంతటితో బోసీక మనసాత్యకి ప్రాయోపవేశం
బున బ్రాణములు వీడు నయ్యనఘుకంఠము దునుముటకేని వ్యసనపడ
వలదా ?

కృష్ణ— పడవలసినదే. శృపునికై వ్యసనపడి యేమిచేయఁ గల్గితివి ? భూరి
శ్రవుని విషయమునఁ బూర్వజన్మ గాధగూడఁగలదు. అది సాపకాశ

మగ నీకుఁజెప్పఁగలను. అపై నీకీసందియము వోవుటయేగాక యీనాఁడు ద్రోణకర్ణాద్యసేక యోధుల నుక్కడఁచి సర్వవిధముల నిన్నును నన్నును మఱపించిన సాత్యకి కీయవహన ~~మొందులకు~~ ఘటిల్లెనోకూడఁదెలియగలదు. దీనికేమి ? ఆచార్య నెదిర్చి నవసియున్న మీపెద్దయన్నకు వైంశవవప్రకారంబు వినుపించి యోదార్చుదము రమ్ము.

(పరిక్రమింతురు)

అర్జు— (స్మృతినశ్చింతించి సాత్యకినుద్దేశించి) సాత్యకి ! ఎంతపని చేసితివి ? నిన్ను నమ్మిగదా, మాయన్న నొంటరించేసి వచ్చితిని.

(ధర్మరాజునుద్దేశించి)

క. నలుగురుతమ్ముల మనిలో

పలనుండియు నిన్ను గురునిబారికిఁ బ్రోవం

గలపాటి కాకపోతిమి

దలితాంతరై వ్విరిపిర ధర్మకుమారా !

కృష్ణ— ఫల్గునా ! సాత్యకి రాకపోయిన భీమసేనునోడించి నీచోక్తులువల్లిన కర్ణునదలించువారెవ్వరు ? మనము ప్రతిజ్ఞానిర్వర్తనత్వరాయమాణ మానసులమయి వైంశపునిదిక్కు మొగంబై యుండ,

చ. రిపుబలమెల్ల నొక్కఁడెదిరెకా బెదరెంగురునాయకుం; డప
త్రప విడనాడి పాతె యువరాజు; సుదర్శనుఁ డాదియైన భూ
మిపతులు సోమదత్తుఁడు నిమితిలోచనులైరి కానిచోఁ
దపతపలాడదే ప్రబలతాపముచే మనచిత్త మ్మనా !

అర్జు— కృష్ణా ! వైంశవవధోత్కర్షామర్షంబునఁ జూచినదియుఁ జూడనియట్లే యున్నది. (కోపముతో) ఓరీ పాపవిచారా ! రాధాకుమారా !

ఉ. కారవనాధుతోడిచెలికారము పెంచినకండక్రావృసక
మారుతనూతి కట్టు లవమానము సేయఁగఁ బోయినావురా
మోఱక ! నిన్ను దీనిఫలముం గుడిపింపఁగ లేకయున్న నా
పేరు కిరీటికాఁడు రిపుభీముఁడు భీముఁడుకాఁడు పూజ్యుఁడుకా.

కృష్ణ— (తనలో) ఓహో ! యీజిష్ఠునిమనం బప్పుడే కర్ణవధపర్యము నశ్వేపించుచున్నది. కాని యయ్యెడ కరుగుటకు ద్రోణపర్యతము దాటవలయునను విషయమే యిలఁడు మఱచినాఁడు. (ప్రకాశము) ఫల్గునా ! మనమీ యుదంతము మహారాజునకు వినిపింప నేగుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

వాడఁగాను. కృపాశ్వత్థామలనిట్లే యుడికింపక చని యుత్సాహము కల్పింపుము. నాచేతికిఁ దాటినవారల వార లడఁగింతు” రని యోదాచె.

ధర్మ— అక్కటా! అట్లయిన నికఁ బాంచాలురు మనకు దక్కరుకాబోలును. (యోజించి) పాంచాలురంట్ల కైవై లేడు. అందులో ధృష్టద్యుమ్నఁ డసాధ్యుఁడు. అతఁ డీ గురునకు లొంగువాఁడు కాఁడు.

ఉ. చిన్నతనంబునం దనకుఁ జేసినయెఱ్ఱఁ దలంచి కివ్వసం
పన్నుఁడు కుంభజంఘ మన శాస్త్రనిచే శ్రుతిపథ్యశీంధ్రునిం
బన్నమునొందఁజేయ నభిమానముచే నతఁ డీకుమారునిక
జన్నముచేసి యాగురుని జంపునిమిత్తఘ గాంచె వహ్నిలోక.

బకో— నేఁడేమోకాని యితఁడు దోషినిబాటి కగ్గమై మ్రగ్గును సాత్యకిచే రక్షింపఁబడియె.

ధర్మ— ఒకప్పు డెంతవారికిని బరాధవము రావచ్చును. (మెచ్చుతో) నీది సోదరా! నీబుణ మెట్లు తీర్చికొందును?

ఉ. “అన్నలఁ దమ్ములకై గలన నన్నిటఁ గాచుకొనంగఁజాలి మా
యన్నను గాఁచెనే” యనుచు నర్జును ద్రోవది దెప్పకుండ నా
పన్నత దోషిని బారిఁ బడుపట్టునఁ బార్షతుఁ గాచి తీవహా!
కర్షిన్నన నిన్నుఁబోలు నుపకారులు మా కెవరయ్య సాత్యకి!

బకో— తరువాత తేఁడు కర్ణునియొద్దికిరిగి “ద్రోణుడే మనసైంధవు మృతికిఁ గారణుడయ్యె” నని దూఱనారంభింప నతఁడు “మిత్రా! అట్లనఁ జనదు. దైవమే మన సైంధవుని హరించె. మనకన్న నన్నివిధములఁ బాండవులు లాఘవైనను దైవబలమందు మిక్కిలి హెచ్చు. లేనిచో లాక్షగృహ దహనాదికంబు వారల కించుకేని గీడుఁ గల్పింపకుండునే” యని సమాధానపఱచె.

ధర్మ— వీనికింత తెలిసియు సంది నెందుకుఁ గురురసీక చెడఁగొట్టెనో?

బకో— (తెరవంకఁజూచి) దేవరతమ్ముఁడును శ్రీకృష్ణుఁడును వచ్చుచున్నారు.

ధర్మ— అట్లయిన జయలక్ష్మీశోభితులగు వారిని మన మరిగి గౌరవింతుము రమ్ము.
(నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లావర్చన
సాండవవిజయమునందు చతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

పాండువవిజయము

వంచమాంకము

(తెరలో)

కా. దీపంబుల్ వెలగించి రెల్లెడల, హేతివ్రాతసందీప్తిపైఁ
బ్రాపయ్యెన్, నృపమాళి మాఖులెనఁగెన్ భాస్వంతులై; రే యుగిన్
లోపించెం బగలయ్యె నేనలకు; యోగం జూచి భీతిల్లుచున్
వే పాఠెన్ యమనందనుండు గవిసెన్ పీరున్ గురున్ గీడియున్.

(ఇది చూచిక)

(ధర్మరాజు పోవేళింపును)

ధర్మ—(లజ్జతో) ఈ విమానచరుల తప్పేమి? నేను బలాయతుండనగుట
యబడమా?

(మరలఁ దెరలో)

మ. అను మామా! యనుమయ్య గూతులువ నేఁ డంతంబునొందింతు నా
ల్కను ఖండించు టదేమొ జూచెదను డొల్లంజేతు శీర్షంబు,రా
జునకుం గల్గిన యుద్ధభారమది తీర్పుం గాక నాయస్త్రశ
స్త్రనికాయంబు పృథ్వాప్రగల్భములు హిమనీకు మీ కర్ణునిన్.

ధర్మ—(విని) రామాయణములో పిడుకలవేట్లాడుట బయలుదేరినదే! కృప
గురుపుత్ర కర్ణుల కేవో యవాంతరకలహము గల్గినట్లున్నది. (సంతోష
ముతో) మనకీ యంతఃకలహములే చాలవఱకు దైవముతోపాటు తోడ్ప
డుచున్నవి. నిక్కముగా నీ బ్రాహ్మణత్రేతయమే విజృంభించిన
మనలో నెదురువారెవరు?

ఉ. కారపనాథుండుం దనకుఁ గర్ణునిబాసట గెల్పు చెందఁగాఁ
గారణమంచు లోడలఁచుఁగాని నిజంబది పార్థవృద్ధికే
కారణ; మా ఖలుండటుల గాఱులు పేలికయున్న నెందు దు
ర్వారులు బాహ్మణుల రణపరాజ్ముఖు లెదుర మాటిమాటికిన్.

(తెరలో)

గీ. అర్జునునితోడఁ బోరి నూతాత్మజుండు
విరఘుడై యొక్కఁ గృపులేరు, వీరకబార్థ
దాకనెంచునుయోధను దర్పధనుఁడు
ద్రౌణి వారిం చె మిగుల గౌరవమెలర్ప.

ధర్మ — పాపము! కర్ణుఁడు తానోడుట కంత విచారింపఁడుగానికృపాచార్యుల
లేరే తనకుగతియైనందులకు లజ్జించునుగాబోలు. (విని) తన్ను బ్రతి
కింపనెంచిన గురుపుతుని రారాజేమో దూఱుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. ధల్లునుడన్న మీకుఁ గడుపక్షము తండ్రియు నీవు వానిపై
నల్లరు మీరు పార్షతుల నార్పుఁడు నేను పథింతుఁ బాహులన్
గల్గెడుఁగాక మృత్యువో యఖండరమావిభవంబో నాకు; మీ
రల్లనుచుందుఁగాక కురురాజుపరాక్రమ ధైర్యశౌర్యముల్.

ధర్మ — వారిప్పుడు క్రొత్తగాఁ జూడనక్కరలేదు. నీవు పార్థనెదుటను
నేను ద్రోణు నెదుటను లేశమేనిఁ బనికిరాము.

(తెరలో)

గీ. కలదు పాండవులందుఁ; బక్షముమాకు
నయిన నది యుద్ధపుంబట్ల నవలికేసుఁ
జూడు పాండవసేనఁదూఁగాడఁజేతు
నేను గల్గి యుద్ధమ్ము నీ కేల రాజి?

ధర్మ — (విని) ఓహో! ఈ గురుపుత్రుఁడు గురుని కెప్పట్లను దీసిపోవువాఁడు
కాఁడు (తెరవంకజూచి) యుద్ధము కడుసంకులముగా జరుగుచున్నది.
ఎవ రేమిచేయు చున్నదియు విస్పష్ట మగుటలేదు.

(మరలఁ దెరలో)

తే. గీ. ఇది యలంబనుతల నీకు నితఁడుమిత్రుఁ
డిప్పటికి దీనిఁ గైకొను మింతలోన
నీదుప్రాణమిత్రునితల నీరథంబు
పైనిబడు సిద్ధమిది తాటిపండుపగిది.

ధర్మ — (సవిమర్శముగా) ఈ యలంబనుఁడు మున్నరణ్యంబున యజ్ఞసేనీకిని
మాకును హానిగావించ నెంచిన జటామరుని కొడుకు కావలెను. బకా
మరుని తమ్ముఁడును, నిదోశిరవాఁడును నగు రక్కసుఁ డీహిడింబా

నుతునిచే నింతకుమున్ను మడిసే తలకును తలకురాజు రథముపైఁ బడవైచి సింహవాడమొనర్చి కర్ణునిపైకి గుమారుఁ డురుగుచున్నాఁడు. ఇది రాత్రియుద్ధముగుటచేఁ నేరాక్షసీపుత్రుని నెవ్వరును నెదుర్పఁజాలరు. (విచారముతో) తప్పక తనప్రాణసంరక్షణకై కర్ణుఁ డింద్రుడత్తంబగు శక్తి సీయనిల పాత్రునిపైఁ బ్రయోగించును గాఁబోలును. అయ్యో దైవమా! నిన్నటి పుత్రశోకముపై నిదియొకటి జచ్చిపెట్ట దలఁచితివా!

చ. ఈరువగుశక్తి నేఁ డలఘటోత్కచుపైఁ బడవైచి దానికిన్ బరు నెడలించుకన్న నిది పార్థునిపై నడరించు టొప్పు వాఁ డొరిగిన యుద్ధమే యడఁగు సుర్వియు తేనికిదక్కుఁ, దక్కుభూ పరులకుఁ జాపు దిప్పు; మన పార్థివు నప్పును దీర్చినట్లుగున్.

ధర్మ — (విని ఆశ్రమంలో నింద్రునుద్దేశించి) దేవా, పురందర!

చ. కొడుకును బ్రోవఁగాఁ గవచ మండలమున్ హరియించితీవు వి ప్రుడవయి దైన్యమంచుఁ దలపోయక; నేడది ముల్లు దీసి కొట్టడఁచిన భంగి యయ్యె నకటా! యిపు డీ విడినట్టి శక్తిచే నడఁచెదనంచుఁ దాఁకునట! యాతములోఁపలఁ గర్ణుఁ డట్లునున్.

హా! పార్థ! నైఋతపునిం దునిమి యొకగండము దాఁటితి వనుకొను చున్న నీకై యింకొకగండము వేచియున్నదా? కానిమ్ము. సర్వదా మన కార్తశరణ్యుండగు భగవంతుఁడే దిక్కు. ఓహాసుదేవ!

ఉ. కావు మటంచు నీపదయుగంబు మనంబులఁ బాఁడుకొల్పించు దేవరఁ గొల్పించుంటిమి త్వదేశరణ్యుల మాజిలోన మా యేపురపాఠము ల్నిలపు మే దెటులైనను నరత చింత లే దాచిలమయ్యె నాహృదయ మాపడిఁ బాపగదయ్య కేశవా!

(తెరలో)

గీ. ఎట్టకేలకుఁ గర్ణుఁ డయ్యుండ్రుడత్త మైన శక్తిని భీమసేనాత్మజాతు పైఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు బ్రతికెఁబార్థు డవని కైవసమయ్యె యమాత్మజానకు.

ధర్మ — (విచారముతో) అక్కటా! విహానచరులార! యేమిఁబోయానందము? అతఁడు రాక్షసీపుత్రుఁడేయైనను మా భరత సతితతిలోని వాఁడే కదా! సహజవైరముచే మీరును శౌరియు సంరసించినను,

గీ. బ్రతికెఁ దక్కుఁడటన్మృత్యుంబకముకొంత చడియెఁ దమ్ముని కొడుకన్మృత్యునంతకొంత.

రెండుదెసలకు వాల్చికయెండఁజేయ
నదలమ నట్టాడుచున్నట్లే శామనంబు.

(తెరవంకఁజూచి) ఉభయ సైన్యంబులును ననివార్యం బగు నిదుర
మత్తునఁ దమతమ వాహనంబులపై విశ్రమించుచున్నవి. నేనును గొం
డొక నిడురింతుఁగాక. (నిదుర నటించును)

(తెరలో కలకలము)

ధర్మ — (ఉలికిపడి లేచి దెసలుపరికించి)

క. తనవంశము క్షీణించెడి

నను వగవునఁ బోలెఁ జంద్రుడదె ! సగమై మె

ల్లన దివికేఁ బాగ్రేక నిరువాఁ

గును సమరంబునకుఁ గవిసెఁ గుంభిని యవిసెక.

(తెరలో)

చ. దుగ్ధదుని జంపితి న్విరటుఁ దుగ్ధించితిఁ దున్నెదనింకఁ బార్వతున్
గృప విదవాడితిం బరకుభృచ్చయహులదవాగ్నినైతి భూ
మిపతి “పృథానుతాపులరు మీ” రని దూఱఁగనేల? నేడు శౌ
ర్యపటిమ ధార్తరాష్ట్రుల జయాపజయంబులు నిర్మయించెదన్.

ధర్మ — (విచారముతో) హా! బంధుసముద్రులారా! విరాటద్రుపదులారా!
అల్లండ్రకొఱకుఁగదా మోక్షిపాటు తటస్థించినది?

ఉ. అల్లనిఁజూడఁగా విరటుఁ డర్థిలిచేత దినంబుఁ జేరుఁగా
కల్లర పేర్చిఁబోవిడిచి హా దుగ్ధదక్షితిపాల! నీకుఁ బోఁ
జెల్లునె? కుంభసంభవుని చేతికి లక్ష్మ్యముచేసెనే నినుం
దెల్లముగా నెఱింగియు మదిం దలపోయక పార్థుఁ డక్కఱా!

బౌరా ! ఈదిన మెంత దుర్దినము ? ప్రభాతంబున నె యిట్టి బెట్టిదపు
వార్త విననయ్యె. ఇంకేమి దుఃఖములు తెచ్చిపెట్టునోకదా? (కోప
ముతో) వరమకుత్సితఁడగు సుమోధనుఁడు మాటిమాటికింబోయి
పురికొల్పుటంబట్టిగాని లేనిచో నయ్యవస్తుండు మనయెడల నింత నిర్ద
యాత్ముఁడు కాఁడు. (చింతించుచుండును)

(ఒక సేవకుఁడు ప్రవేశించును)

సేవ — దేవా యుద్ధిష్ఠిరమహారాజా! కృష్ణసేనార్జునులు మిమ్ముకసారి ధనుర్వా
ణములు ధరియించి సమరభూమికే రమ్మనుచున్నారు.

— (తనలో) ఇదియేమి యుపద్రవమో? గురువితో నన్ను యుద్ధము చేయుమనుటకుఁ గాదుగదా? కానిమ్ము. యథాశక్తిఁ బ్రసంగముగాక.
(ప్రకాశము) ఇదిగో వచ్చుచున్నాడను. అల్లదే ధనుస్సు, దాని నిటు తెమ్ము!

సేన— (తెచ్చియిచ్చి) దేవా! యిట్టిటు. (ఎదుటఁజూచి) మహారాజ! వారు మువ్వరు నేలొకొ సవరభూమి విడిచి యామట్టిచెట్టుక్రింద నేమేమో యాలోచించుచున్నారు. సమీపించెదము రమ్ము. (పరిక్రమింతురు)
(అంతటఁ గృష్ణభీమార్జునులు ప్రవేశించుచున్నారు)

కృష్ణ— (ఎదురొని) మహారాజ! మేము నీయుద్ధకు రాక నిన్నుం బిలువనంపి నందులకు తమింపుము. మేమందఱము నోపినకొలది రణంబున దొర్లాడు చుంటిమి. నేటికి నీ వంతువచ్చినది. (చేత నాకసముచూపి) ఈమధ్యాహ్నమార్తాండు లొక సూర్యురకన్న మిన్నయై కుంభసంభవుం డేరికిని దేటిచూడరాకున్నవాఁడు కావున నతని మాయించుటకుఁ దగినయుపాయ ములోచింపుము.

ధర్మ— వాసుదేవా! నీ యపహాస్యమునకు నేటికిఁ బాత్రుఁడనైతివా? గురునకు జడిసి యిల్లఁదూఱితినని యుడికించెదవాడేమి? కాని మృత దేటి వంతులు ధరియించు మహానుభావుఁడవు నీవే యుంటివిగదా.

భీమ— భ్రాతృవత్సల! శౌరి మీతో నెన్నఁడయిన నెక్కనెక్కములాడెనా?

ఉ. కాలము దాఁపరించిన ప్రకారముగా నడఁగించె నెల్లఘం
చాలబలంబుఁ గుంభధవచాపవినిర్గతభాణకీల; మా
కేలు వడంకుచున్నది చిక్కిరిత మేమియ్యఁ దోచు కోమహీ
పాలక! దేవరం బిలువఁబంపితిమయ్య రణంబులోనికిఁ.

కావునఁ గర్తవ్యంబు నాలోచింపుము.

ధర్మ— ఓ భీమార్జునులారా! ఓయీవాసుదేవ! గురుండట్లు కనికరంబుమాలినను మీరు సమరనిరుత్సాహులైనను నేనేమిచేయఁగలను? ఐనను,

ఉ. ఏ నెదిరింతు గుంభధవు నేకరథంబునఁ బంపుఁ డట్లు కా
దేని రణంబు మాని వన దేశములందు సుఖింత మీ దురా
శానిగళంబుఁ దెచ్చిచుకొని సారథిపోధను లెల్లకాలముఁ
మానులు ధర్మశాస్త్రవచనంబులసార ముపన్యసింపఁగఁ.

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావా!

గీ. రాజు రాజుతోఁ బోరు టర్హంబుగాని,
తదితరులతోడఁ బోరుట తగదటంచు

పంచమాంకము

మాపు గురువోడఁ బోరు నిజ మానిపించి
యిప్పు డగురుపైకి ని న్నెట్లుపనుతు?

నీ వీరెండును జేయనక్కఱలేదు. కొంచెము వాక్యాహోయము జేసి
సం జాలును.

ధర్మ — అన్యతమాడుట తప్ప మఱి యేది యేనియుం జేసెద.

కృష్ణ — నా కదియే కావలసినది. వినరానిమాటలు వినిన గురుం డుఁడైన
సన్యాసము గావించుచు గావున నతనియొద్దకుఁ బోయి “అశ్వత్థామ
సచ్చె” నని యనవలయును. అతం డిప్పుడు తండ్రికిఁ గనుచుంటాడు
పరిజేతమున సమరము చేయుచున్నవాఁడు కావున నమ్మును.

చ. అడవుల కేగిన న్నిడువఁ డాగురుఁ డాపయి మీరు రాజ్యముం
గుడుతురా? కానకేగుదురా? కొండాకకార్యము నేయచున్న ని
ప్పుడు గల గండముం గడచిపోయినఁ జాతము మారుత్రోవఁగా
నడువకు మీనఁగాచియును నక్కలసా లూసరింపఁ బాడియే? /

మ. చదిసెం భీమగదాపరిహారమున నశ్వత్థామ వేరింటిదే
గద మాతంగము; దానిమీద నెవముం గల్పించి ముండన్ము, పై
“నది హస్తీంద్ర” మటమ్మ మెల్లఁగ; నసత్యాలాప దోషంబు నుం
డదు, కార్యంబు ఫలించు, నంత భవనిష్టప్రాప్తి చేసూరెడున్.

అర్జు — (నిర్విణ్ణుడై యశోముఖుడై యనమ్మతి నటించుచుఁ డనలో)

క. తుచ్ఛముగు రాజ్య మేటికి?

స్వచ్ఛంబగు యశములేని సౌఖ్యము ఘనమే?

విచ్చిన్నధర్మత్వంబు

యేడ్చులు నెరియొడు రకట! యిహపరములకున్.

భీము — ఇంతకు మున్నొకసారి నేనుపోయి చెప్పితిని. కాని కార్యకారి
కాలేదు. ఈ శౌరి మాటలకన్న మన కాగమములును శాస్త్రములును
నెక్కుడు కావు.

ఉ. బొంకనివాడవౌట నినుఁబోలినమానిసి నీవ యాట ని
శృంకముగా గురుండు తనుజాతునిచా వెది నిశ్చయించి యీ
యంకనముం ద్యజించు నిజ మావలఁ డెల్లమకానఁ బొండవై
జాంక! స్వకార్యసిద్ధి కటు లాడితిగా, యని యల్లఁ డాతఁడున్.

ధర్మ — (చెవులు మూసికొని) వారహరా ! ఎంతమాటాడితిరి? ఎంతసాహసము

చేసితిరి? కుమారుని చావు విని యాచార్యుడు బ్రతుకు ననుకొను చున్నారాయేమి?

- ఉ. తిండికి లేకపోయి పరదేశము లేసిన పచ్చుగాక వి
ప్రపంచదిగాక దేశికుడు పూజ్యుడు రిత్త పవించి చంప బ్ర
హ్మాండము లన్నియుం దిరుగులాడవె? తుచ్చులతోడిపాటు కా
కుండునె ధర్మసంభవుడు నూరక యిట్లు లసత్వ మాడినకా.
- ఉ. సత్యముచేతనే జగము సర్వము మ్రంగక నిల్చె, సత్యమే
నిత్యము, సత్యమే శుభము, నీరజబంధువు నీరజారియున్
సత్యముచేతనే గతు లజస్రముఁ దప్పకయున్నవారు పా
మత్యము సత్యముం లేడిన త్మాపతి కెందు జయంబు గల్గునే?
- అదియునుంగాక బొంకనివాడననిగదా! “నీమాట గురుండు వమ్ము”
నని నుడివీతిరి. నేనన్యతవాదినేని నా కాగౌరవ మేల వచ్చును?
- కా. సత్యంబే విడనాడినం గహన వాసం బేలాకో? రాజ్యభా
గత్యాగంబది యేలాకో? చెలువకుం గారాని పాక్షేలాకో?
వ్యత్యాసంబుగ నొక్కరాజుకడ నేవాపర్తనం బేలాకో?
యత్యాలోచన శాలు లీపలుకు లేలా? మీకుఁ జాలింపుఁడీ.
- ఉ. “ఇంతపరాక్రమంబు పహించిన మేము భరింప లేము కా
సంత యనుగ్రహింపు” మని యాయన పాలికిఁబోయి నేడి నే
శాంతుని జేయఁ గాఁగల నసత్యము లాడఁగఁ జాల మున్న నా
శంతమపుత్రు బాహుబల సంపద పెంపున గెల్చినారమే?

త్వష్ట— యధిష్ఠిరా ! నీ పజాతశాత్రవుండ వనుమాట నేటికిఁ దెలిసినది.
దోషిఁడును భీష్మునివంటి వాడనుకొంటివా? భీష్ముడు పదియవ
నాటి యపరాహ్ణంబున యుద్ధమిషమ్మునఁ దేరు నీయొద్దికి రానిచ్చి—

ఆ. వె. “ధర్మరాజ ! నీవు తప్పక నాదు హి

తమ్ముఁగోరదేని తడయ కిపుడె

వారువీరు నాక వీరులందఱు నొక్క

పెట్టఁ జట్టిముట్టి కొట్టుండయ్యి.”

ఇట్లుబోధించెగదా! దీనియగ్రపేమి? అతఁడు నీకుఁబితామహుఁడు.
నీమేలుఁగోరువాఁడు. అంతపఱకేని యయ్యనఘండు పెనంగుటకు హేతు
వు కురురాజునకుఁ దనయిచ్చిన బాస వమ్ముగాకుంటును జామీ! ఇంక
ద్రోణునో, శీవు శాంతుని గావించ వారు ముసితుని గావించురు- దోషి

కాంతనవులకుఁ గల భేదము వీరివీరి ప్రతినలను బట్టియే నిర్ణయించుకొన వచ్చును. “ఎవరినో రథికులను పదివేపురను సమయింతు” నని యతఁడు ప్రతిజ్ఞ చేయ నీవ్రాహ్మణుండో తనకు నేనాధిపత్య మిచ్చెనుగదా! యని యుట్టి నిన్నే పట్టికొనుటకుఁ బ్రతిజ్ఞం బొనర్చె. భిష్ముం డింతకన్న నను మగ్గుఁడా? అతఁడు పూనినచో నీవుగాని నీతమ్ములుగాని నేనుగాని

✓ బ్రదికిపోవువారమేనా యోజించుకొనుము.

ఉ. అన్యతము లాడఁగూడ దనునంత వివేకము లేక కాదు నీ యనుజాలఁ బోవనెంచి నులువైన యుపాయముఁ జేసినాడ నీ పని నెఱవేర్చవేనిఁ జనువాడను ద్వారక కేమి లాభ? మీ పనుజాలఁ గాచికొమ్ము నిజ మాడియొ లే కన్యతంబు పల్కియో.

ఉ. “ప్రాణము పోవుపట్టిన నబద్ధమునుకొ జను” నంచుఁ బూర్వగీ ర్వాణగురుండు వ్రాసె; ననివార్యపరాకృముఁ డొక్క ప్రేల్పిడిం ద్రోణుండు రూపుమాపు మనతోయము; నల్ల నె విన్ము ద్రోణ ని క్వాణము లేగతిం బ్రళయగర్జితము ల్బలె మోగెనుచున్నచో!

భీము— మహారాజ! ఇంతకును మనయుపాయము దోణికోపానలంబు చల్లా టుటకుఁగాని ద్రోణవినాశనమానకుఁ గాదుగదా! అట్లే యగుఁగాక. అయినను,

క. గురుఁడుకొ దైవము చుట్టము
సరసీజాక్షుండు మనకు సకలం బిపుడా
హరి నెప్పినట్లు చేసిన
దురితము వాయుటకు బదులు దురిత మెనయునే?

ధర్మ— తమ్ముఁడా! మీరందఱు నేకీభవించుటం జేసి యనవలయు ననుకొన్నను నా నాలుకతుదకా మాటరాదు కావున నేపాట్లు పడియో గురుని రణ రంగమునుండి మరలింతును. మీ కెందుకు మిన్నకుండుఁడు.

కృష్ణ— (నవ్వి) ధర్మతనూభవా! నా కొఱకుఁ జెప్పుచుంటి ననుకొంటివాయేమి? చ. గురువరుమోలె కేగ మది గొల్పెద వక్కట! బైసి మాలి నీ పరిగినచో మఱింత చెడుగొ నినుఁగట్టఁ బ్రతిజ్ఞ చేయఁడే కురుపతి యొద్ద; ద్రోణునెడకుం జనుదే ధరణీంద్ర! ప్రాండుభూ పరునికులంబు నిల్చు “కొక పల్కనృతం” బని కూలఁ ద్రోసెదే!

ధర్మ— వాసుదేవా! నాపల్కు లాలించి నన్ను మన్నింపుము.

చ. పలుపురఁబోలి నేను బలవంతుడనై విలుపూని బుద్ధికా
శలమున మార్తరం గెడవఁ జాలుదుఁ గాని పరాక్రమింబు నా

కలుకజనింప దట్టు లసమర్థుడ నయ్యు యశంబుఁ గొంటి నే
బలమున నట్టి సత్యమును బాసిన నేఁదల యెత్తి నేర్తునే?

భీము— కృష్ణా ! నేనేపోయి యింకొకసారి చెప్పిచూచెదను.

(నిష్క్రమించును)

(తెరలో)

ఓయీ వాచాల ! మారుత తనయ! ఏల పదిసారులు వృథాశీలము లాడెదవు?

శా. విశ్వంబు ల్లలక్రిందుగాఁ బడి దిశావేదండము ల్లాలి స
ప్రాశ్నలందుం గతిఁబాసి చంద్రుఁడు భిలుండై తార లల్లాడియు
న్నిశ్వాసంబులు లేక లోకములు పోనీ! యెన్నఁడేగాని మా
యశ్వత్థామకుఁ జావు లేదు గురుఁ డీ యాలాపము ల్నమ్ము నే?

గీ. ఆడి బొంకనివాఁడు నీ యగ్రభవుఁడు

వచ్చిచెప్పిన నమ్మగవచ్చుఁగాని

యనృతవాది వధర్మమార్గానుసారి

వేమి చెప్పిన నమ్మ నో భీమసేన !

కృష్ణ— (విని) మహారాజ ! వింటివా ? నీవుపోయి నిజమని నుడువకున్న భీమ
సేనుఁ డనృత మాడెనను కోపంబున మండిపడు గురుహుతాశనునియం
దాహుతికాఁగలఁడు. కావునఁ దమ్ముని బదికించుకొనుము.

ధర్మ— (తనలో) హా ! భగవంతుఁడా ! నాకెంతయాపదఁ దెచ్చి పెట్టితివి?

చ. బదికిన నాల్గనాళ్ళు “బుర్రవాది యుద్ధిస్థిరుఁ” డన్న మేటి కీ
రితి గలవాడనై ధరఁ జరించి తుది స్మృతకోటి మెచ్చ దు
ర్గతిఁ గనకుండ స్వర్గమునఁ గాఁపుర ముండఁదలంచు నాకు నీ
యతు కొనరించెదే కటకటా ! యదునందను పేరుమీఁదుగఁ.

(ప్రకాశముగా) కేశవా ! అనృతము లాడువారివంశము లంతరించుం
గాని సత్యవాది కులంబున కెన్నఁడును గీడురారు.

శా. సత్యం బింతయుఁ దప్పకుండిన హరిశ్చంద్రావనీంద్రుండు రా
జ్యత్యాగం బొనరించియుం దుదకు సర్వైశ్వర్యము ల్బొందఁడే ?
దైత్యధ్వంసక ! సత్యవాక్యము సమస్తత్రేయము ల్లూర్పు గో
హత్యాపాతకికైన శుద్ధియిడు సత్యాలాపి లోకంబునఁ.

(స్మృతినభినయించి తనలో) ఇట్లగుఁగాక. (అంజలిఘటించి ప్రకాశము)

చ. మొదటిదినంపుయధమున మోములు వ్రేలఁగ వైచుజోదులక
మదిఁ గని “యేను భీష్మునికి మారను బోరు త్యజెంతు” నన్న “నే

జదిపెద మీకు మించిన యసాధ్యుల" నంటివికావె దేవ! యి

య్యదనున నేదియో యొకయుపాయము చూడును నశ్చ నీకుమా.

కృష్ణ— ధర్మరాజా! ధర్మజ్ఞుండవయ్యను పొరబడుచున్నావు.

క. ఒకపంక నన్మతదోషం

బొకపంకఁ గులక్షయాఘ ముంచి గురుత్వా

దిక మెంచి చేయుమీ తా

పకహిత కార్యంబు పెక్కువాదము లేలా?

ధర్మ— (అర్జునునిదిక్కు కోపముతో) నీవేమియు నెఱుంగనట్లుండి వానుదేవు
నిచే నాకుఁ జెప్పించుచున్నావు. కాన నా మనోనిశ్చయము వినుము.

చ. ఒడబడఁ డీపృథాగ్రతనయుం డన్మతమ్ము వచింపఁ; బోయి కా
రడవులలోని యద్రిగుహలందుఁ దపంబున సర్వకాలముం
గడపఁ గలండు గాని; భుజగర్వముచాలిన ధార్తరాష్ట్రులం
గడపి యనోభరంబున సుఖింపుఁడు శౌరియు మీరు రాజ్యముకా.

(లేచిపోవుచున్నాఁడు, నేపకుఁడు వెంటఁబోవును)

అర్జు— (తనలో) అక్కటా! అన్న గారు నామనంబు గుఱితింప లేకపోయిరే!

కృష్ణ— ఫల్గునా! మన పలుకులు ధర్మజునిమది కెక్కవయ్యెను. ఇంకఁగర్త
ప్రమేమి?

అర్జు— ఏమున్నది? సర్వజ్ఞుండవయ్య నన్నడుగుచుంటివా?

చ. బ్రతుకఁగ నేగుడెంచునొకొ? భండన మెవ్వరికేనిఁ “బాటి పో
యితి” మనుదుర్యశంబు మన కేటికి? ర మ్మరదంబుఁ బోరి కా
యిత మొనరింపు మాగురునియేఁడైఱ చూతము చేతిగాండిపం
బు తెగకయుండుదాఁక రణభూమి త్యజించుట వీరధర్మమే?

భీము— (అపటిక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి పండ్లు పటపటఁగొనుచు) ఇంకను
మహారాజుచే “నశ్వత్థామ సచ్చె” నని యనిపింప కూరికున్నారేమి?

క. అపనీతలంబు నిష్పాం

డవ మగు నొకక్షణము కుంభనందనబాణో

దృఢదాపకీల లార్పం

దివురక మన ముంటిమేని ధీనిధులారా!

కృష్ణ— ధర్మపుత్రుఁ డంగీకరింపమిచే నితికర్తవ్యతామాధులమయి యూర
కుంటిమి.

భీము— హా ! దైవమా ! మమ్మీ ధర్మజస్వరూపమున సర్వవిధముల వేధించుచుంటివిగదా ? (ధర్మరాజు నుద్దేశించుకొని) హా ! మహారాజ !

ఉ. ద్రోణము డాంకరించుచు నరుంతుడమావిశిఖంబుబూని దృక్కుణము లెఱ్ఱబాట రిపుకోటిని గాలునిధంగి దీర్చుని ద్రాణులజేసె దోణుడు; విదారితదేహుల మైతిమేము; మా పాణము లీవ పాపగదె పాటునిచే బడకుండ నగ్గిజా !

(తెరలో)

క. సంశయముపలకె రాజక

పంశత్యము బానర్పవచ్చునె ? మానీం

ద్రాంశంబ కావోకో ? నీ

“ వోంశాంతిశ్శాంతి ” చదువకుంటివా యెపుడు ?

కృష్ణు— (విని) ఇవి ఋషులపలుకులు. శాంతి నుపదేశించుచున్నారు. అయినను విరమించువాడు కాడు. ఇందులకుపాయమిది. (చెవిలో చెప్పను)

భీము— కృష్ణా ! చక్కనిదారిఁ జూపించితివి. ఘటోత్కచుండు వడినను రాక్షసపుత్రి యున్నదిగదా ! ఆమె కతన మనపని సులభముగ నఫలమగును.

హిడిం— (ప్రవేశించి) హా ! హిడింబభాగినేయ ! హా ! పరస్పహస్రమాయా విశారద ! హా రాక్షసరాజ ! ఘటోత్కచ ! నీ మాయలన్నియుఁ గర్ణుని యెడల మాయమయి పోయెనే ? దైత్యవిరోధి యగు దేవేంద్రచండాలుండు నిన్నుఁ జంపుటకై కర్ణుని కాశక్తి యొసఁగియుండును. ఓరీ ! కర్ణ ! నీనెత్తురు త్రావెదను. నీమాంసము మెసవెదను. (ముందుఁజూచి) వీరే నాపతియు మఱిదియు నన్నయు నేమేమో యోజించుచున్నారు. వీరి యనుజ్ఞమిదనే కర్ణం జంపుదుఁగాక. (నమిపించి) ఆర్యపుత్ర ! నమస్కారము. కృష్ణా ! నమస్కారము.

అర్జు— వధూనికా ! నమస్కారము.

హిడిం— సుఖివై చిరకాలము బ్రతుకుము. (భీమునితో) మత్పుత్రహూతియగు కర్ణం జంపుటకు నన్ననుమతింపుము. దానంగాని నాకడుపు మంట చల్లొడు.

భీము— అందులకు నీ నెందుకు ? ఇది వినుము. (చెవిలో నేమో చెప్పను)

హిడిం— (శాంతించి) ఎంతవని ? ఇదిగో ! నాయనుచరులచే మీయభీక్షము

నెఱవేర్చించుచున్నదానను. తప్పక కర్తని జంపించి నాశోకము తీర్చుచు
గదా! (నిష్క్రమించును)

2
(తెరలో)

హా కుమార! భరద్వాజకులాంకూర! :

చ. నడముడి యెంత చెప్పిన భసన్మృతి నమృకపోతిఁ గాని యి

౧ వృధు “నిజ” మంచు భర్మజుఁడు బొంకనివాఁడు వచ్చించె నక్కటా !
కొడుక ! “చిరాయు వాడు” నని కొండిక నాఁ డనినట్టి మింటిచ
వృధు వితయయ్యెనే ? నెతలఁ బోయెనె ? నా సుకృతంబు లన్నియున్.

కృష్ణు— (విని) భీమాద్వనులారా ! వింటిరా ? ఇంకఁ గుంభసంభవుం డస్త్ర
సన్యాస మొనర్పఁగలఁడు.

సాత్య— (అపటి డే పముగాఁ బ్రవేశించి విచారముతో)

చ. “తనయునిచావు సత్య” మని భర్మతనూజుఁడు వచ్చి చెప్పిపో
యినతరువాత నస్త్రగురుఁ “ఁడీ ధను వేటికిఁ, చూపు లేటి ?” కం
చును విడనాడి కొంతపడి నూనునికై వగఁజెంది చెంది డై
వనియతి బ్రహ్మరంధ్రమునఁ బ్రాణము వాసెను యోగఽధ్యతిన్.

అష్ట— (దుఃఖముతో) హా ! జగదేకధనుర్ధర ! హా ! పరశ్వతాంలేవాసివిని
యుక్తధనుర్వేదసార ! హా ! శిష్యపత్నీ ! దోణాచార్య !

ఉ. మంచియుఁ జెట్టయుం గబిపి మాకు ధనుర్ధరు లందుఁ బేరుదె
ప్పించినవాఁడ వీన మముఁ బెంచినవాఁడవు నీస నిన్ను వం
చించి యగర్వకల్పన రచించి దురాత్ములమైన మేము చం
పించితి మానుయోధనుఁడు నెట్టిన పో గొక కారణంబుగన్.

సాత్య— (నిరూపించి త త్తటపాటుతో) అయ్యో ! అయ్యో !

క. కరవాలము నై కొని కం

ధరముం దెగఁగోసి తల యదల్పుచు మొందెం

బరదంబునుండి క్రిందికి

దొరలించెన్ వీని సైపుదురె ? పార్వతునిన్.

(కోపముతోఁ బండ్లుగొలుకుచు) ఓసీ ! తుత్రియచండాల ! పాంచాల
కులకలంక !

మ. దురహంకార మడంతుఁ గాచికొను మో దుష్టాత్మ ! నీ ! నీ ! యుధి
స్థిరభూపాలుఁడు విన్న ని న్నెడమముచ్చెన్ గొట్టకట్లుండు ? భూ

వరులెల్లం గని మెచ్చు క్రౌపదియు “నీపాపాత్ముఁ డెట్లయ్యె నో దరుఁ” డంచుం దల వంపఁ బాండవుల కంతస్తోషము న్నింపఁగఁ.

(ధృష్టద్యుమ్నునిపై కుటుకబోవ భీముఁడు పట్టుకొనును)

శబ్ద— (సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి) సాత్యకీ! ఊరకున్నకొలఁది నోరికివచ్చిన టెల్లఁ బ్రేలుచుంటివి. కాని యీ మహారథులలో నేరమి కావించనివాఁ డెవ్వఁడు ?

చ. ఎదుట శిఖండి నుంచుకొని యేసినతూపులచే జయింపఁడే
ముదుఁకిని భీష్ము నర్జునుఁడు; మార్గ ! యెటుంగ మె సౌమదత్తి నీ
చదివిననీతి; ధర్మము డసత్యము లాడిన నేటివార్త; మం
చి దనకయుందురే యెవరు చేసినతప్పును వారు దుర్మతీ !

సాత్య— ఓరీ ! బ్రహ్మఘ్నమహాపాతకీ ! ఇంకను నీతల పగులకున్నదేమి ? నీనాలుక చీలికలు గాకున్నదేమి ? పీనుంగుతల దుర్గించిన నడపీనుఁగవు నీ కభిమాన మెక్కడిదిరా ? పాండవస్థాలకుండ వగుటచే బ్రతికిపోయి తివి. లేదేని,

క. కౌరవులకుఁ బాండవులకు

గౌరవ మొనరించి ఖ్యాతిఁ గన్న ధరాబృం

దారకునకుఁ గావించిన

నేరమికిం బ్రతుకవచ్చునే యొక్కనికిఁ.

అర్జు— (నిట్టార్పుఁడుచుచు) పార్వతా ! క్షత్రియోచితము గానిపనిఁ గావించి ద్రుపదకులముఁ గూడ నలుపు గావించితివిగదా !

చ. అన్యతము లాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే యిటు లిసీ ! దశవాయివి నీవు నేయుదే
ఘనులగురాజుల్గిట్లు శవకంతముఁ ద్రుంచుదురయ్య ! ద్రాణీయున్
జనకపరాభవంబు విని పైఁచునె నీతలఁ ద్రుంప కుండునే ?

భీము— అర్జునా ! మునీశ్వరులు చెప్పవలసిన నీతులు చెప్పుచుంటివి.

చ “అన్యతము లాడి మేము భరతాన్వయమంతయు నిందపాలు చే
సినయది చాలదే” యనుచు నిగ్గిలుచుంటివి పాప మీవు; నీ
తనయునియొల్లు టెవ్వనికతంబుననో తెలిపించుకొన్నట్లు చ
చ్చినవిత మెవ్వరేని బరిశీలన చేసినఁ బోరు సాగునే ?

వాసుదేవునెదుటఁగూడ ద్రాణి క్లాగునీయుఁడేమి ? మీకంత యనివా
ర్తమైనచో నతని పరాక్రమము నేను వారిం చెదను లెందు.

చ. ఎఱిగి యెఱుంగలేవు మదహీనపరాక్రమ మొక్కవేర్మిడిక
వఱకెడఁ గౌరవప్రజము, నాశమొనర్చెద నెల్లలోకముల్,
హరిహరయుఁ ద్రుంతు, నయ్యనలు నార్పగు, సంద్రము మ్రుండుజేతు నీ
గురుతనయున్ వృథానుతులఁగూర్చెదు శౌరికిఁగూడ సిగ్గుగన్.

ధృష్ట— (విచారముతో) అర్జునా ! మీ కులశీలస్వభావంబు లెఱుంగక బిడ్డనిచి
నప్పుడే ద్రుపదకులంబు నలుపుఁ గావించుకొంటిమి. దానికేమి,

ఉ. బంధుగు లందుఁ దోడ్పడఁగ వచ్చిన బాండుమఱది నెస్వేడో
ముందఱ రజ్జులాడఁగఁ బ్రయోచము చెందుట కాక నిందనే
యందలకొందు రయ్య ! భవదన్యులు కాని యొనర్పఁబోలు మీ
కందనగాయ యాకనకగర్భుఁడు స్నేహము లేని రాతిచేకన్.

అదియునుంగాక—

చ. గురుతనయుండు నా శిరముఁ గూల్చుఁగఁ జాలినఁ గూల్చుఁగాక నీ
వరయక యిట్లు పల్కెదగునయ్య ! గురుం గడపింపఁగాదె య
ధ్వరమున నన్నుఁ గాంచె ద్రుపదిక్షీతిపాలుఁడు; చంప కుందునే
దురమున ముక్కు మూసికొని దొంగజపం బొనరించు పాతకిన్.

సాత్య— భీమసేనా ! నన్ను వారింపకుము. (విడిపించుకొనఁబోవును)

ధృష్ట— రానిమ్ము. నే నొంటిచేతి భూరిశ్రవుండను గానులే రానిమ్ము.

కృష్ణ— సాత్యకి ! ఇంతమాత్రమున కింత వివాద పెంచెదవేల? (వీరపు
జేయినైచి) ద్రుపదపుత్రా ! నా పలుకాలింపుము. **చ. అంతః**

చ. జరిగినదానికై మనము చర్చయొనర్చుట పాడి గా దనం
తరకరణీయ మేమగునో ! తండ్రిని జంపిన కిన్నమై ధురం
ధరుఁ డగుద్రోణపుత్రుఁడు వృథా మనసేనకుఁ జేటుఁ చెచ్చుఁ గ
మృతఁ గురుబోలె; గావఁ జనుమా ! పనిలేని వివాద మేటికిన్?

ధృష్ట— వాసుదేవా ! నీవును వీరితోఁ గలిసి నన్నెకసక్కెము లాడెదవా
ఈ ద్రోణపుత్రునకు గీణపుత్రునకును నేను జడియువాడను గాను.

(తెరలో)

చ. అన్యతములాడి ద్రోణుని గతానునిఁ జేసిన పాపులార ! భం
డనము తొలంగి పోకుండు కుతారము నైకొని రాచపిండు ద్రుం
చిన జమదగ్ని నూతి యనఁ జీమయుఁ దిక్కికకయుండ ధర్మ పు
తునిబలమెల్ల నేనొకఁడఁద్రుంచి యొనర్తు నపాండవంబిలన్

కృష్ణ— (అకించి) పార్వతా ! వింటివా ? గురువధనంబాతగురుకోర్కెంబున
నడరరుద్రునిపలె నశ్వత్థామ సంగ్రామమున కులుకుచున్నాడు.

గీ. కల్లలాడి దోణుఁ గడతేర్చితిమి గాని
చావఁడు చిరకాలజీవి యితఁడు
మొనకలంగకుండ మొగియింపు మీ వేగి
తీర్చుకొంద మపల దీనితగవు.

(తెరలోఁ గలకలము)

ఓ కృష్ణార్జునులారా ! ఓ వాయునందన ! మీరెక్కడికేగితిరి ? ప్రళ
యకాల హుతఃహ జ్వాలాబాజ్వల్యమానం బగు నెనుమంట రణరంగమం
తయు భస్మముగావించుచున్నది. రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు.

భీష్మ— (తత్తటపాటుతోఁ బ్రవేశించి)

గా. ఓ యీసాత్యకి ! పాటిసొమ్ము తఱితో ; నోద్రాపడిసోదరా !
కాయ మెట్టుల్లా నిల్చుకొమ్ము చనుమీ ; కాలాంగ గాఁ బోకుమీ,
యీయగ్గిం బడి మృగిపోయెడము మేమే యేవురుక ; నేటితో
మాయకాలత ద్రెస్సెద్రాణకతనక ; బాపాత్మకుల్ ద్రుంగరే ?

క. ఈదితిని ద్రోణభీష్మ ము
హోదధి ; “జయమయ్యె” నంచు నుప్పొంగితి న
య్యో దైవమ ! గోష్పదమం
రేదంగా నొనట్రవాసి లే పార్థులకుక ?

కృష్ణ— (చైత్రమతో) భర్తనందనా ! భయపడ నక్కఱలేదు. క్షణమోపిక
వెట్టును. (ఓగ్గఱగా) ఓ నేనావతులార ! నేనలార ! అది గురుపుత్ర
ప్రయుక్తమృగు నారాయణాస్త్రంబువలని మంట. కావున మీరెంద
తాయుధంబులు విడిచి వాహనంబులు డిగ్గి నిటలఘటితకరాంబులై
మొక్కుండు. ఇదే మేము వచ్చుచున్నాము. (భీమాదూతో) ఈ
నారాయణాస్త్రంబునకు నమస్కారంబు తప్ప నొండు ప్రతీకారంబు
లేదు. నమస్కరింపుడు. (అండలునట్లొనరింతురు)

భీము— అర్జునా ! కావడగ్ధక్షత్రీయకుల సంభూతుండగు నీ గోపాలుని మాట
చొప్పున నీ పౌరష వేటఁ గల్పకొందువా ? ప్రత్యర్థియస్త్రంబునకు
శరణు చొచ్చుట ప్రత్యర్థిని శరణు చొచ్చుట కాదా ? (ఓగ్గఱగాఁచెర
పంకకుఁజూచి)

చ. అడఁచెద ద్రాణి సాయకదవానలశీలలు సేనలార ! కే
 ల్కడుసకుఁ డేను వచ్చితి (ధృష్టద్యుమ్నునిపంకఁ దిరిగి)

“శమోనకు” యంచు విశోధియస్త్రముం
 గడచుట పాడి గాదు బలగర్వము చాలినఁ జాలుఁ జాలదే
 నడఁగెద మేగుదెమ్ము సమరావనికిం ద్రుఘదక్షి తీంద్రజా !

(ధృష్టద్యుమ్నుని చేయిపట్టి లాగుకొని పోవుచుండఁగా)

కృష్ణ — (నెంటనేచని పట్టుకొని తత్తట పాటుతో) అర్జునా! అప్పుడే యస్త్ర
 జ్వాల లితని జాట్టుముట్టుచున్నవి. తదుపశాంతిక్త వారుణాస్త్రంబు
 నడ్డంబు వైచి ధర్మ జాదులతో నీవుగూడ నిటురమ్ము.

క. చేతులు జోడింపింతము
 వాతతనూజాతుచేత పడివడిగాఁ; ద
 జ్ఞతానలమున భస్మీ
 భూతుం డగుఁ గానిచో నిముసమునకింకన్.

అర్జు — (అస్త్రప్రయోగము నటించి యట్లొనర్చును)

భీము — (అందఱిని విదలించుచు మ్రొక్కుక పెనఁగును)

కృష్ణ — క. ఇదియేమి వెట్టితన మి
 య్యది వారింపన్ వశంబ యైనది యేనిన్
 మదమటి మొక్కుదుమే మే
 మదనెఱిగి చరింపకున్న ననువులుకలవే ? *Poetry.*

భీము — (అనాకర్ణితముగా నందఱి నీడ్చికొని పోవుచు నిష్క్రమించును)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
 పాండవవిజయమునందు బంచమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పుర దేవతామైనమః.

పాం డ వ వి జ య ము

వ ష్టాంక ము

(అంతట రథముతో శిల్పిఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

శిల్పి— (తనలో) కటకటా ! ఈ దుర్యోధనుండు నారాచక్రాలమైనఁ దలంపక నా రాచవిద్యయైన గణింపక నూతపుత్రునకు సారథ్యము చేయ నియమించె. ఇందులకు నే నంగీకరించువాడను గానుగాని తేలివాఁడైన ధుర్యమునకు లొంగిపోతిని. (సంతోషముతో) ఎల్లరాజులును విన “వాసుదేవునికన్న ఘనుఁడ” వని రారాజు సుతించుటకన్న జన్మసాఫల్యమేముండును ? (స్మృతిపఱచుకొని) మున్న మోఘనచనుండగు ధర్మరాజు “మామా ! నీకుఁగర్హ సారథ్యంబు రాఁగలయుడి. నాఁడు పాథునిఁ గాపాడవలయుఁ జూపా” యని పలికిన పలుకులు యథార్థంబులయ్యె. నేను బాండవపక్షపాతిని సమరంబునకు నోడుపడుటకై పద్మతటి మధ్యేమార్గంబున నేవకాకారంబుతో నుచితాలిధ్యంబు గావించు నెపంబున నన్ను పంచిచి తనవారిఁగాఁ జేసికొనిన రారాజును పంచిచినను దుష్కృతంబులేదు. కర్ణుని లేరు నడపునపుడు సమరోత్సాహంబు పెంచుటకు మా రనుచితంబులొడి కుంచిచెదను. ఇదిగోఁ గర్ణునిపట్టుకోరము. (పరిక్రమించి) ఎవఁడురా యక్కడ ? రారాజు పంపున మద్రపతి రథ చోదకుండై సర్వోపస్కర సంయుతంబగునరదంబుతో మొగసాల నిలిచి యున్నాఁడని చెప్పము.

కర్ణ— (ప్రవేశించి సంతోషముతో) మద్యోశ్వరా ! ఏమి నాసుకృతము. ఇంక మిత్రకార్యంబు నిర్వహించుటకు సందేహమేమి ? (కాఁగిరించుకొని)

చ. నలువ పురారిస్యందనమున న్నొగ లెక్కినచంద మొప్ప మా
తలి దివిషత్కులాధిపురథంబునఁ బోదకుఁ డైనరీతిఁగా
జలజలిలోచనుండు తన సారథిగా నని సేయుపల్లవును
దలఁపడఁ బోవు కర్ణునరదంబునఁ జేయుచె నూతకృత్యముకా.

గీ. ఏను మూర్ఖాభిషిక్తుడ నితఁడు నూత
కులమువాడని మది రోయకుము మహింద్ర !
నూతకృత్యంబు చేయుటచేత నేఁడు
కలుపుకొంటిమి చుట్టటికంబు మనము.

చ. హరివలె నీవు నశ్వహృదయజ్ఞాఁడవై నొగలెక్కియుండ సం
గరమునఁ గవ్వడిందొడరఁగా నిఁక సందియమేల నాకు; దు
ర్భరభుజవిక్రమంబుఁ బరిపంథికులం బడఁగింతు మద్రధూ
వర ! నరపాలగౌరవ మవంధ్య మొనర్పితి వింత యొప్పుదే ?

శల్యు— (పైకి సంతోషము నటించుచు) రాధేయా ! నీవు నుడివినపగిది మన
కును మహాత్ములగువారికిని బింబప్రతిబింబభావ మెక్కడిది ? రథారోహ
కత్వ రథచోదకత్వరూప ధర్మంబుల నుపమ వచ్చిన రావచ్చునేమో !

కర్ణు— (నవ్వుచు) మాద్రీసోదరా ! దేవతలనూ టటుంచుము. కృష్ణార్జునుల
కైన సాటిరాకుందుమా !

శల్యు— కృష్ణార్జునుల కా దేవతలు సాటియనుటకే నాకు సందేహము. ఇఁక
మనమా ?

కర్ణు— (లేని సాహర్దమతో) సఖా ! అభిమానపంతులగు నీపంటివారి కిట్లు
మార్తరం బెద్దగావించి పొగడుట తగవుగాదు.

గీ. చండభుజగర్వమున సవ్యసాచివోలె
నేను సమరంబుఁ గావించలేనొ, నీవు
తోయజాక్షునివలెఁ దేరు తోలలేవొ

సముల మెటు కాము వ్హారి కో శల్య ! మనము.

శల్యు— నూతపుత్ర ! తోయజాక్షునివలెనో యంత కెక్కుడుగనో నేను
రథంబుఁ గడపుదు నేమో కాని యా యర్జునువలె నీవు సమరంబు
చేయుటమాత్రము కల్ల.

కర్ణు— మద్రోశ్వరా ! నా భుజబలము నేను బొగడుకొనుట కాదు. చూచె
దవుకదా ! కొండంతలు పలికి గోరంతలైనఁ జేయక గలించిన భీష్మద్రోణు
లనుకొంటివా యేమి ?

శల్యు— (ఎకసక్కెముగా) చూడకేమి. ఇన్నిదినంబులనుండియుఁ జూచు
చుంటిని.

కర్ణు— చ. దవభవకీలజాలము నిదాఘమునందు వనాఘమెల్లఁ గా
ల్పువరుస నే మహాహవములో దివినుండి నుపర్య లెల్ల సం

స్తవమొనరింప నొక్కవయసం గడికండలుగాఁగ నేఁడు పాం
డవబలమెల్లఁ ద్రుంతుఁ గుడనాధుఁడు పెంచిన యప్పు దీఱఁగఁ.
శల్యు— కర్ణా! ఏల నోరికివచ్చినట్లెల్లఁ బ్రగల్భంబు లాడెదవు. జయించ
నక్కఱలేదు,

మ. గద చేతంగొని భీమసేనుఁడు మహోగ్రన్ముర్తిమై దాఁకుచో
నుదితార్కప్రభ కన్నులం దొలక మన్యజ్వల దీపింప నీ
నుదు రా కవ్వడి వాడితూపుగములన్ గుప్పించి నొప్పించుచో
నెదురై నిల్చినజాలు నేల యిపు డిస్సీ! యిట్టి యాలాపముల్.

కర్ణు— (తనలో) ఇతఁ డేలాకో మొదటినుండియు నసంబధాలాపములే మొద
లిడియెను. ముం దే యసకృతి గావించనున్నాడో! (ప్రకాశముగా
కోపముతో) శల్య! నాకు సారథినై వచ్చి చేయవలసిన యుపదేశ
మిదియా? నిన్ను నితర సారథ్యంబునం బెక్కిండు మహారథులను
జయింపలేదా? ఇంత దుష్టబుద్ధిపని యెఱుంగక రాజు నూతకృత్యము
నకు నిన్ను నియమించుటందేసి బ్రతికిపోతివి. లేదేని,

క. ఈ కరవాలముఁ గైకొని

నీ కంతముఁ దునుమకుందునే? యాలములో

నా కరదము గడపుచు రిపు

లోకము నుతియించునంతలోఁ గపటాత్మా!

ఇక నోరు మెదపక లేరు వోనిమ్ము. కాదేనిఁ బ్రాణంబులకుం
జెడెదవు.

శల్యు— రాధేయా! నేనొర్పిన దొనఁగేఁబి? సారథికి రథికహితాహితోప
దేశంబు కరణీయంబు గావున నుడివెలి. నీవు కుపితుండ నైనంతఁ
గఱదలు కఱపుటకు వెఱుకునా యేమి? కఱపకున్న నన్ను లోకము
నిందించదా? ఇంతమాత్రమునకే యింత కనలెదవు. నే నింకను హంస
| కాకేయోషాఖ్యానాదికములు పెక్కులు గాధ లుపన్యసించి నీకు హితము
చెప్పవలసియున్నదే! దానికెంత కనలెదవోకదా! శాంతింపుము శాం
తింపుము.

ఉ. ఉంటివో లేవో నీవు నరుఁ డొంటరియై పసులన్ మరల్చి నీ
కంటికడక భవత్సహజుఁ గ్రాచినయప్పుడు; ఘోషయాత్రా వె
న్నంటిన చిత్రసేనునకు నర్పణఁజేసితిఁ జ్ఞప్తియున్నదే
గెంటిరిపుణ నృపాలు బ్రతికినెదఁ నృపానుభూక్రిడియోకదా!

ఉ. ఫల్గున సాయాకాగ్ని శలభంబవు కాకుము మాతపుత్ర ! నీ వల్లిన నింద్రసూతికి భయం బిసుమంతయు లే, దికాతఁడే యల్లిన నీకుఁ దప్పదు భయం, బప్పుభాతనయంబుఁ జేయఁగా కీల్గఁగఁ బోయదేని జను మే నిదిగో నరదంబుఁ దోలెదన్.

కర్ణ— (పరికించి తనలో) మనశ్వల్యాయమానంబులగు నిరని పృథికుల పచ నంబులకుఁ దోడు దురుత్పాతంబులుపుట్టిల్లుచున్నయవి. (ప్రకాశము)

మ హితమంచుం బరుహోక్తులాడెదవీసి ! యీనాఁడు సారాయి తాళి వితివో ? మీకది తప్పవగుదు, పతి నీ విశ్వాసము న్నమ్మి స న్మృతినంచు నిన్ను డ్మత్తగాఁ బరుప నన్మృత్యురీఁ గొండాడుచుం గుతుకం బంతయుఁ గూలఁ ద్రోసెదవుగా, కుచ్చెళ్ళలోఁ బామనై.

ఉ. ఆహవమందు నే నొరులయక్కఱఁ గోరను మద్రగాజి ! క్రూ రాహిశిరం బొకంట, జమదగ్ని సుతాస్త్ర మొకంటఁ గృష్ణులం దేహము బాయఁజేయుదును నిశ్చితమీయది; యెంతగా నిరు త్సాహునిఁ జేసెదో బగవనంబునఁ జేయుము పల్కులేటికిన్ ?

శల్య— (కోపముతో) వెలసచ్చినఁ గులకాంతలను గూడ విక్రయించుకొను ప్రజల కేలికనై యంగదేశమేలు సూతాధముండవు నన్నుఁ గల్లుత్రావితి వని యధిక్షేపించినంత నాపరువు పోవునా ? వేవురు కర్ణులు వేయి నాగ బాణంబులు విడిచినను గిరీటికి భయములేదు. ఈ యనమర్థలాపముల వలనఁ బ్రయోజనమేమి ? పర్యవసానం బే నెఱుంగుదును. చెప్పెడి వినుము.

గీ. రథము దిగఁబడదే బరదంబు నేయు
నెడల బ్రాహ్మణశాపరమి గడవఁదగునె,
కలదు భార్గవాస్త్రంబని కులుకుచుంటి
నా పరశురామ శాప మే మానొ కర్ణ !

కర్ణ— (తనలో నిర్వేదముతో) అర్జునపరాక్రమప్రశంసకు వెఱవనుగాని నిక్క ముగ బ్రాహ్మణగురుశాపంబులకు వెఱచుచుంటిని. (ప్రకాశముగా) శల్య ! నీ భయోక్తులచే జడియువానిని భయపెట్టుము. ఇదిగో, మదీయ దివ్యాస్త్రంబు “లర్జునుం డర్జునుం” డని నాలుకలుక్రొయుచున్న ; వింక నోరు విప్పక యర్జునుడెస కరదంబు దోలుము. (ఎలుఁగెత్తి) ఓ చమూ పకులార ! ఓ పైసకులార !

గీ. డాగే యున్నార కృష్ణపాండవులు జడిసి
నూతనూతి పరాక్రమస్ఫూర్తి కిపుడు

వారుగల తావు చూపిన వారి కేసు
పాయసముగా నొసంగెద బహుళధనము.

శల్య— రాధేయా ! నీకింత యపాత్రదానమేల ? కృష్ణార్జునుల నొకరు చూప
వలయునా ? గాండీపవిముక్తశరపరంపరయే వారున్నతావు తెలుపునది.
రమ్ము పోదము. (పరికిమింతురు)

(తెరలో)

క. నాయందలి యభిమానం
బీయెడఁ బ్రకటింప నెంచె దేనియు నీనాఁ
డీ యవనీపతిపలుకుల
కై యలుగకుమయ్య పేర్చి నారయుమయ్య !

కృష్ణ (స్మృతినభినయించి కిగ్గఱగా) మిత్రమా ! యుద్ధబద్ధాదరం బగు చిత్త
మున నొక్కింత విస్మృతికల్గినను నీ పల్కులచే జ్ఞప్తివచ్చినది. ఇక
1 నితఁడేమన్నను నేను గోపింపను. ఇదె కృష్ణార్జునుల వధించి వచ్చు
చున్నాడను. (నిష్క్రమింతురు.)

(పిదప గృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు— బావా ! గరుపుత్రుడు వనముగూడ సమసితిమనియే తలఁచెను జుమి
ఉ. నొచ్చె శరీరమంతయుఁ దనూరుహకూపములెల్ల విచ్చె నా
కచ్చెరు వయ్యెఁ జచ్చిరి మహారథులందఱు; నేన పాఱఁగాఁ
జొచ్చె భయంబునం; గడుపు చుమ్ములువారఁ దొడంగె నుగ్రుండై
వచ్చినకర్ణచేత మనపార్థివుఁ డెట్టివిపత్తుఁ జెందెనో ?

కృష్ణ— కిరీటీ ! భర్తృపుత్రుని కేమియు భయములేదు. కొంచెము విశ్రామిం
చియే మనము కర్ణు నెదిరింతము. అందాఁక భీమసేనాదులాతనితోఁ బోరు
చుందురు.

అర్జు— (లేనింతోషముతో) బావా ! గరుతనయ పరాక్రమాతిశయంబున
కర్ణవాదంబుగా ముచ్చటించితినేగాని నీ దయయు గాండీపంబు నున్నంత
పఱకు విప్పచ్చునకు విక్రాంతియేల ?

చ. యీరదము సాగనిమ్ము తునుమాడెద మారి మసంగినట్లు మా
ర్తురబలగంబుఁ బట్టుదలతోఁ; గడతేరెచ్చదఁ గర్ణు; దంతిపై
కుఱుకక మానునే యలసియుండియు సింగము; నేటియధమే
చిరముగఁ గోరుచున్నదియుఁ జేతికిఁ బండువు దేవకినుతా!

వ ప్తాం క ము

(చేయొత్తి) ఓ పాండవసేనానులారా ! కర్ణసమరోత్సాహ దోహల భుజాండగు వివ్వచ్చుండు వచ్చుచున్నాడు. తొలంగకుండు (ఎలుగెత్తి) ఓ కాంతేయమధ్యమ ! ఓ వాయుకుమార ! ఓ భీమసేన ! ధర్మతనయుం డెచట ? నీవు కాలినడకం జనుడెంచుటకు గతమేమి ? (చెబియొగ్గి) “ధర్మతనయుండు రాధేయకృతపరాధవంబునం జెన్నమాసి శిబిరమ్మునక కరిగె. మేమును రథాశ్వసూతశేతనంబులు గోల్పోయి డీల్పడియు నెట్లో పెనంగుచున్నార” మనుచున్నారా ? (తలపంకించి) వానుడేవా ! పగంబులు సడల విడువుము.

కృష్ణ — మంచిది. ఇదిగో రథ మతిత్వరితంబుగఁ దోలుచున్నాను (అట్లోనర్చును)

అర్జు — (సమరభూమిఁ దేజిపాఱఁజూచి యాశ్చర్యమతో)

✓చ. గతనడఁజేయుచుండె గఱకంఁడు చిచ్చఱకన్న విప్పి యీ గతిఁ జనుడెంచెనో యనఁగఁ గర్ణునిఁ జూచితివే ముకుంద ! నేఁడతని జయింపలేము మనమార్పురముం గఁజలేఱకుండఁగా బ్రతికిన లేపటం బడయనచ్చు జయ మృగదంబు ద్రిప్పమా.

కృష్ణ — హరహరా ! (చెవులుమూసికొని) అర్జునా ! నీ నోటనుండి యెన్నఁడును నెలుపడని మాటలు నెలుపడుచున్నవి. తేవుమాత్ర మీ కర్ణుడేమగును ?

అర్జు — అట్లుకాదు. నేఁడు కర్ణుడు వరప్రసాదిగా నా కంటికిందోచుచున్నాడు.

గీ. మట్టమధ్యాహ్నమందున్న నెట్ట సర్వ
కాలములయందుఁ గల్గునె ఖరకరునకు
మరలఁజనుడెంత మొక్కయామంబు గడపి
లేరు మరలింపుమో వానుడేవ ! యిపుడు.

కృష్ణ — అటులేనిఁ గర్ణకృత గురుపరాధవంబున పండురు ధర్మపుత్రు కుండు దీర్చు నెపంబునం బోయి కించిత్కాలము విశ్రమింతము. రమ్ము.

(పరిక్రమింతురు)

(పిదపఁ బరాధనశ్లేశ మనుభవించుచు ధర్మరాజు ప్రవేశించును)

అర్జు — ఎవడురా యక్కడ ? అన్న గారితోఁ గృష్ణార్జునులు వచ్చిరని తెల్పుము.

ధర్మ — (విని తనలో) మాతమ్ముఁ డాజన్మపాండవద్వేషియగు కర్ణునిం దెగటార్చి నామనోవ్యధ దీర్ప రానోపు. (సంబరముతో నెదిరికొని కఠినించి పగికాళము)

ఉ. ఎన్నడు కర్ణుడీల్లు? మనకన్నఁడు యుద్ధభరంబు తీటు? నా
కన్నఁడు సంతసంబు ఘటించు? నికన్నఁడికన్నఁ డంచు నా
పన్నుడెన్నె మురారి పదపద్మము లాటని భక్తిఁ గొల్వ నా
చెన్నటి సేటికిం దెగుట చేతులెనయ్య యనంగుఁ దమ్ముఁడా!

కృష్ణ— భగ్మపుత్రా! వాడెన్నఁడు మీతోఁ బగగొనెనో నాడే గతానుఁ
డయ్యెను.

భగ్మ— (నిట్టూర్పునొంచి) వాసుదేవా! వాఁడు నన్నుఁ బఱచినపాట్లు మఱచెద
నన్నను మఱపురాకున్నవి. జూద మాడించుట, ద్రోపదిని భంగపఱచుట
మొదలగు నెగ్గుటండనిమ్ము.

ఉ. మీ రెడయైనకాలమున మీదికివచ్చి సిడంబుఁద్రుంచి నా
తేరును సారథిం దునిమి దీప్తశరంబులఁ గాయ మత్యస్య
గ్రాగులు గాటుగాయములుగా నొనరించియుఁ జంప కెన్నియో
నోరికి వచ్చినట్లు లని నోవిడచెం బలుపల్కు లేటికిఁ?

అర్జు— (దుఃఖముతో) కడచిన పనికి పగచిన ఫలమేమి? మే మిందఱ మున్నను
దమకుఁ బరాభవంబు రాకుండఁ జేయ లేక పోతిమి.

చ. కురుపతియొద్ద నిన్నుఁగయికోగఁ బ్రతిజ్ఞ యొనర్చినట్టి యా
గురుఁడు పరాభవించు ననుకొంటిమి నాఁ డది యాఁగి తెట్లా సా
గరములఁ దెడ్డయేఱులును గాల్వలు బోదలు దాటి యింటిముం
దటి చిటుగోతిలోఁ బడిన నావికుచందము పచ్చె నక్కటా !

కృష్ణ— విధిదురతికృమణీయతం - జేసి యొక్కొక్కతటి నిట్లే తలఁపరాని
యవస్థలు తటస్థించు చుండును.

భగ్మ— కృష్ణార్జునులారా! ఏల యపస్త్రుతఁచారము? ఏల గతజలసేతుబంధనము?

చ. అలయదు మీశరీరమినుమంతయు; శూని కేంజినేయునా
తులుప బలంబునం గెలుపు దుర్లభ; మేగతి వాఁడునచ్చెనో
పలుకుడు నాదుకునులకుఁ బండువు సేయుఁడు వానిరూపు క
న్నలనిదె వేలుచున్నది మనోధృతి చాలనిభీతి చెంపునకా.

అర్జు— (తనలో) ఈయనఘండు కర్ణుఁడు తెగటారె ననియే తలంచుచు
న్నాఁడు. (ప్రకాశముగా వినయముతో) అగ్రజా! మీకు భీమసేనుఁ
డే తమ్ముఁడు. కాని నేనుగాను. గురువధవనితద్విగుణీకృత కోరిధా
తిశయంబున మొన్నటి నుండియు నశ్వత్థామ మండిపడుచుఁ దఱచు
నన్నుందాఁతుచుండును. సేదెట్ట శేలకు నతనిఁ గడచి భవదన్వేషణంబు

గావించుతటి భీముండు మీ పడినపాటు దెలుప జేవర నేమం బరసి పోదు నని వచ్చితిని. నాతప్పు నైరింపవలయును.

చ. సెలవిడి పంపినం గదన సీమకుఁ బోయి విరోధిసర్గముం
గలఁచి కురుక్షిత్రింద్రుసముఖమ్మునఁ గర్ణుని నేడు శేలకుం
బలియిడి సూర్యుఁడస్తగిరిమాటున కేగకమున్న మీ పదం
బులు విలస్కిరీటమణిపుంజముచేత నలంకరించెదన్.

ధర్మ— (దుఃఖముతో) తమ్ముడా ! కర్ణుండు భీమాదులనేకాక నన్నుఁగూడ
బరాభవింఁచెనని వినియు వానిం జంపక నా నేమం బరయ వచ్చితివా?

చ. సమరమునందు శత్రువులఁ జంపక శత్రులచేతఁ జాక జీ
వము ధరియించి త్రిమృతు శపంబగు క్షుత్రియజాతివాని నే
మ మడుగఁసేల ? శత్రుజనమారణకర్మనిబద్ధకంకణ
క్రమలగు వారిసేమ మడుగం దగుఁ గాక ధనుర్విదగ్రణి !

గీ. రాధకొడుకట్లు నన్నుఁ బరాభవించి

నందులకు నేను దుఃఖంబుఁ జెందనకట !

చేతఁ జిక్కిననన్ను హింసించుకుండ

వదలినందుల కేనింక పగవవలయు.

కృష్ణ— ధర్మపుత్రా ! ఏల వృథాప్రసంగంబు గావించుకొనెదవు? నేను మర
యవచ్చుటయుఁ దప్పాయెనాయేమి ?

ఉ. ద్రాణిశరక్షతంబుల భరంపడి యుంటిమి కాన సైనిక
త్రాణమొనర్ప నీయనుఁగుఁదమ్ముని భీమునిఁ బంచి నీపరి
త్రాణమెఱింగి నేదటి పదంపడి యేగఁ దలంచి నార మీ
ప్రాణముఁ గాచుకొందలఁచి వచ్చినవారముకాము పార్థివా !

చ. అలయికఁ గొంటి మేము పదియారుదినంబులనుండి శత్రు దో
ర్బలమునఁగాదె ? కర్ణుఁ డొకపట్టున ని స్సలయించినంతనే
కళవళపాటుతో నొరుల కష్టసుఖంబులు చూడవైతి నేఁ
డలఁతిగఁ జచ్చనయ్య వివిధాస్త్రధురంధరుఁ డాతఁ డల్పుఁడే ?

ధర్మ— కృష్ణా ! సమయోచితములగు మాటలతో నేమిలే. కర్ణుఁ డలంతిగఁ
జచ్చువాఁడును గాఁడు. ఈయర్జునుఁ డతని జయింపఁ దగినవాఁడును
గాఁడు.

చ. అని యొనరింపఁ బోవుసమయంబునఁ “గర్ణుని గెల్పువార నీ
మొన నెవ” నను నే నడుగ మొనము చేసి నితండు “నేను నే”

నని నను; లేకయున్న విపిన్దాంతరభూమికి వచ్చి తాఁక నే
ర్చునె ? నిశితాంబకంబులును మారతఘోషుని పోటుమాటలుకా.

చ. కొడుకులనిర్దురకా గనియొక గుంతి మముకా; బయి కాను పక్కటా!
పడుచయి పుట్ట కేల మగవాడయి పుట్టెనో, పుట్టుగాక ము
న్నడగిన పుంస్తవ మేటికి బయల్పడెనో? పడుగాక యూర కీ
బడుగు కరంబు గాండివము పట్టంగ నేటికి? జెప్పు మచ్చుతా !

హా ! పితృపత్నీలులారా ! అభిమన్యు ఘటోత్కచులారా !

మ. పినతండ్రికా సహదేవునికా నకులునికా బెత్తండ్రిని న్నన్ను దు
ర్జనమూర్ఖుడగు కర్ణుఁ డట్టులు ధనుర్జాయబంధనోచ్చండ వా
ఘననిర్భాతములకా గలంచి బ్రతుకంగా నేర్చునే ? యింత ద
న్నను మిరియ్యరొ యొక్కరొ తుదకు సంగ్రామంబునం దుండినకా.

అర్జు— మహారాజా ! సర్వధర్మంబు లెఱింగిన తమరే యీలీల నశ్శీలోక్తులు
పలికినఁ గాదనఁ జాలువా రెవరు ?

ఉ. చంపెద నంటి, జంపెద విశాంపతు లందఱు చూచుచుండఁగాఁ
బంపుఁడు మమ్ము, భీమునకు భార మగుం గదనంబు, చాలు మీ
తెంపును జంపు, జామునకు దెల్పెద మద్భుజవిక్రమంబు, మ
న్నింపుఁడు తమ్ములందు దయ నింపుఁడు త్రెంపుఁడు కోపవల్లికా.

ధర్మ— అర్జునా ! మరల నాముం దేటికి మగవీరము లాడెదవు?

ఉ. కుంభభవుండు నీవలనఁ గూలెనో ? భీష్మునిఁ గూల్చి విక్రమో
త్తంధన మాచరించితివా ? తామరసాక్షుని లోడులేక యా
శంభువరప్రసాది యగు పైంధవుఁ దున్నితొ ? నీవు సంగరా
రంభమునుండి యిందనుక ప్రచ్చిన శూరుల పేరు దెల్పుమా !

నీచేతం బడుటచే గాండివంబుపరువును నీకు సారథియగుటచే హరి
మర్యాదయూఁ గూడ రూపు మాసినవి.

క. రథియై తామరసాక్షుఁడు

ప్రథనము గావించు గాండివంబోసఁగము సా
రథివై నడపుము తే రీ

విధమునఁ గర్ణుండు క్రుంగు వీరన్మున్యా !

అర్జు— (కోపముతో నాలుఁదెటికి) కృష్ణా ! ఇండుల కే మందువు ?

ఉ. చూలిమి చూలి యీతఁ డనుమాటలకన్నటి కింతసేపు నేఁ
దూలిమిఁ బూనియుంటి నిఁకఁ దమ్ముడఁగా నితఁ డన్న గాఁడు బె

య్యేల “శరాసనం బొరులకి” మృతు నెవ్వఁడు; వానికంత మీ
వాలునఁ ద్రుంపఁగాఁ బ్రతి న పట్టితిఁ గావునఁ ద్రుంతు నీతనికా.

(ధర్మరాజుమీఁది కుఱుకఁబోవును)

కృష్ణ— (నవ్వి) పార్థా! ధర్మపుత్రునిం జూచి కర్ణుఁ డనుకొంటినా యేమి ?

ఉ. అన్న జగత్ప్రసిద్ధుఁడు మహాత్ముఁడు ధర్మపరుఁడు సత్యసం,
సన్నుతుడారమాననుఁడు నైరిపరాధపభిన్నుఁ డౌచు ని
న్నన్నవి పాటిగాఁ దలఁతు రయ్య! పృతిజ్ఞ విరోధిమీఁదఁ గా
కెన్నక యన్నదమ్ములపయి న్నెఱవేర్తురటయ్య? ఫల్గునా!

అందును సూక్ష్మధర్మ మాలోచింపుము. హింసావిషయిక ప్రతిజ్ఞ
నెఱవేర్చుకొన్నను శాత్రుకంబు రానేరదు. అదియునుంగాక ద్రోణవధో
పాయోపన్యాసంబున మన మయ్యనఘన కుపదేశించిన పలుకు లప్పుడే
మఱచితివా?

అర్జు— (యోజించి) కృష్ణా! నే నేమి తప్పుచేసితి నని నా గాండీపం బొరుల
చేతికిమ్ము నెను? (ధర్మరాజుం జేయెత్తి పొడుచుచు)

ఉ. ద్యూతములోన రాజ్యము సుయోధనుపా లొనరించి కానన
వ్రాతము లేలఁబోయిన గరాసపు నీ పని కేగనేల? రా
ధాతనయాశుగోత్కరవిదారితవిగ్రహతాగ్రహంబునకా
నీతివారంగ నేల? నను నెట్టనఁ దిట్టఁగనేల? ధర్మజా!

సీ. నీమూలమునఁగదా! నెలఁతకుఁ గొల్పులోఁ

గారానియిబ్బండి కలిగె నాఁడు

నీమూలమునఁగదా! నిన్న మొన్నటిదాఁకఁ

బడరాని యిక్కట్లు పడితిమేము

నీమూలమునఁగదా! నిలువ నీడయులేక

గొంతి మార్పురయింటఁ గుడువవలసె

నీమూలమునఁగదా! నేలఁబాసితొలంగె

పదిపదాఁతొండ్లు నెంబడిన కొడుకు

ధరతకుల గౌరవంబును బాండురాజు

గౌరవంబును దమ్ముల గౌరవంబు

వో నడచెనార! నీ పాఱుఁబోతుతనము

దలితనిజయోధబలలేజ! ధర్మరాజు!

కృష్ణ— ధనంజయ! భౌతికవధోత్సాహ మింకఁ జాలింపుము. నీసంతము
చెల్లఁగదా!

క. అక్కసమునఁ జంచెదనని
నిక్కముగాఁ జంతమిడియు నిందించినచోఁ
జక్కాడుటయే యగునని
వక్కాణించెదరు పెద్దవారు కిరీట్ !

ధర్మ— గోవిందా! ఏలవారిం చెదవు? కత్తి దూయనిమ్ము. కంతము దునుమనిమ్ము.

గీ. సోదరుల బాధపఱచిన నూడుకాఁడు
పాతకుఁడు ధర్మరా జేల బ్రతుకవలయుఁ ?
“గర్జనకుఁజాల కన్న నే కసిమసంగె
బలిర !” యని పేరువడుత నీ బావమఱచి.

అర్జు— (పశ్చాత్తాపముతో) కృష్ణా ! ఏ నిప్పు డగ్రజుం గినిసి పలికిన యప్రి
యంబులకును నిందనుకఁ గర్ణునిం జంపకుండుటకును దగిన ప్రాయశ్చిత్తం
బుగా నాగొంతు కోసికొనియెదను. (కోసికొనఁబోవును)

శ్శ్శ— (వారించి) విజయా ! మతిభ్రాంతమాయెనా ? గ్రహగ్రస్తుండవై తివా?
లేక కర్ణు నెదిరించుటకు జంకుచుంటివా ?

అర్జు— అయ్యా! తిక్కాలపాణి యగు శంకరుండు వచ్చినను నే జడియవాడఁ
గానని యెఱింగియు నన్ను నెల్లదము నేయుచున్నావా? యాగార్థం బగు
హయంబుతో సప్తద్వీపాక్రాంతం బగు భూచక్రం బంతయుఁ దిరిగి
యీ ధర్మనందనునిచే రాజనూయంబు చేయించినవా రెవరు ? ఈ మహా
రణంబునం గించి దివశిష్టంబుగాఁ ద్రిగర్తన నంతయుఁ జిందఱవందఱ
గావించినవా రెవరు ? మున్నుత్తరగోగ్రహణకాలంబున దోర్నికృపాశ్వ
త్థామ కర్ణదుర్యోధనదుశ్శాసనప్రముఖమహారథికుల యుష్ణీషంబులు తెగఁ
గోసి యుత్తరకు బామృపాత్తికలకై తెచ్చియిచ్చినవా రెవరు ? మదీయ
గాండివ ప్రయుక్త శరధారచే గురునేన యెట్లు పీనుగు పెంటలై
యున్నదో కన్నులున్నవానికిఁ దెలియఁగలదు. కానీ, యీనూతాత్మజునిం
దునిమిన పిదపనే ప్రాయశ్చిత్తంబుఁ గావించుకొనెదను. (ధర్మరాజు
దిక్కు) దేవా !

చ. కలువలదాయ యస్తగిరి గహ్వరమున్ జొరకుండఁ గర్ణునిం
బలుగురలోనఁ జంపి మురవైరి కొసంగెద గాండివంబు; నా
వలుకులు విశ్వసింపుము, సభాజనయోగ్యుని నిన్నుఁ గిన్నమైఁ
దెలియక కొన్ని కార్లఱచితిం, గరుణింపుము నీకు మ్రొక్కెదన్.

కృష్ణ— (చిఱునవ్వుతో) అర్జునా ! కర్ణవధయే యవశిష్టముగాని యాత్మహత్య
నిప్పుడే జరపితివి. ఆత్మస్తుతి యాత్మహత్యతో సమానమయినదేగదా !

ధర్మ— అబ్బబా! నేం గరుజించుటకు నీచేసిన యపరాధ మేమి? నీ నుడివిన పనులలా నేను జేయనిదేమి? ఎన్నితప్పులేనియూ నాయందే కలవు.

ఉ. ఏ నసమర్థుడనీ ధరణి యేలగఁ జాలఁ దపోనిరూఢిక్త కాననసీమకున్ జనఁదఁ గర్జునిఁ గ్రుంతువో ? కర్జుచేతనే ప్రాణము గోలుపోయెదవో ? భండనభూమిఁ బరిత్యజింతువో ? పూనినమానమున్ విడిచి పోయి సుయోధను నాశ్రయింతువో ?

(ద్విగుణ లేచి పోవును)

కృష్ణుడు— (పట్టుకొని) ధర్మపుత్రా! ఎవరిమీద నీ యాగహము? నిజముగా రాజ్యమేలుట కంగీకరింపవేని,

చ. అనుజాలచేత శత్రువుల నందరిని గెలిపించి వాయునం దను నవనీంద్రుఁ జేసి విజినంబుల కేగుము సంగరంబు కోరి నడుమ మాన్వఁగాఁ దలఁతురే నృపవీరులు? రాజు లేచి పోయినఁ బగవారికిన్ విజయమే యింకఁ దక్కునని పోర నేటికిన్ ?

ధర్మ— వాసుదేవా ! నే నీసంగరంబు మాన్పుట కిది యేను బ్రవర్తింపఁ
జేయిస్తా ?

చ. సంధియొనర్తు మన్నను దిసంతులు గొట్టికనవారు లేర ? గ
 ర్వాంధులు నీవెటుంగనె ? బయాపజయంబులు నావి కావు ని
 ర్భంపముచేతఁగాదె సమరంబునకుం దల యూఁచె వీతన్
 గ్రంధుఁడు ఛర్మరాజు కృతకప్రభునాముఁడు బంధు లోటిలో॥

అర్జు— (సిగ్గుచేసి దలవంచుకొనును)

కృష్ణ — నిర్బంధముచేతనే నేటి కీ పయనము మానుము. ఈ తప్పలన్నియు నావిగాఁ దలంచి దయాంతఃకరణంబున నన్నుఁజూడుము. నీ కివే పదిహేఁ వందనములు. (మొక్కును)

ధర్మ— (లేవడీసి ప్రసన్నతతో) కర్ణశకామాతుల కామాతులగు నవయవంబుల
పలని వికారంబునం గలుగిలేహృదయుండ నగుటం జేసి-

క. అన రానిమాట అని త

ముక్కుని నిన్నుంగలఁచి నింద మోపితి నా చో

సిన శేరము నీ నెమ్మన

మన మణివఁగవలయు నిక్కముగ మహితాత్మా !

కృష్ణ— అదృశా ! తలయెత్తు, మింకను విషాదపడియెదవేల? మీయన్నగారి ముఖప్రసన్నభావ మాలోకింపుము. (చిఱచివ్యవహారము) మా పుణ్యము కతంబున మీయన్నదమ్ము లిరువురును బ్రతికితిరి.

అర్జు— (తలయెత్తి) అగ్రజా! నాతప్పులు సైరింపుము (కన్నీటితో మొక్కును)

భర్మ— (లేవదీసి) తమ్ముడా! నన్ను మన్నింపుము. (కన్నీటితో గాఁగి లించును)

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బాపలారా! యిక నేడ్చు లుడిగి కర్తవ్యమాలోచింపుడు (ఇరువురను విడదీయును)

భర్మ— (చేరదీసి) తమ్ముడా భరతవంశోద్దీపక! నామాటట్టు లించుము.

గీ. “ఒడలు గడు నొచ్చెనయ్య! సుయోధనుండు
వొడుపుమనబోలు నన్ను గల్గెడు వొడిచిన
వింటి పోటుల; నింక నాకంటినీరు
దుడువఁ దగుఁజుమి కర్ణునిఁ దునిమి నేడు”

అని కడగొట్టు తమ్ముడును—

గీ. “వెంటఁబడి వింట నాకంత మంటఁచూర్చి
వెన్నకున్ దీసి వదలులు వేయి వదలి
‘పామ్మనియె దిక్కుగల్గినపాంత’
కన్వ; డయ్యధముఁజంపి నా తాపమార్చుమయ్య”

అని పెద్దతమ్ముడును నాముఖమ్మున నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నారు.

చ. వడముడి నాల్కఁ గోయఁ జని వానికి వాఁ డొనరించినట్టి యా
గడమున కెన్నిఁజెట్లొ ప్రతికారము చేసికొనెన్ సమర్థుఁ డా
తఁడు నినుఁ బోలె; మా ముగర తాపము వాపఁగడయ్య; కేర్చి ని
చ్చడఁ చని వానిఁ ద్రుంచి; నిను మొక్కగఁ రా దినె కొమ్ము దీవనల్.

అర్జు— అన్నా! ఒక్కరని వక్కాణింపనేల? మన మేగురమును వాని
యవమానము నంతో యింతో పొందినవారమే. (క్రోధముతో) దేవా!
నీపాదములతోడు. నేడు కర్ణునిం దునుమకున్న మాతాపితృగతులకుం
దిప్పవాడ. (విషయముతో) నన్ను దీవింపుము.

భర్మ— (సంతోషముతో) కృష్ణార్జునులార! మీకు జయ మగుఁగాక.

క. విజయఁ డను నీదు నామం

బజయ్యఁ డగుకర్ణ నిపుడ యనిఁద్రుంచి జయ

ధ్వజ మెత్తించి సమస్త

ప్రజకును మాకును మహోత్సవప్రద మగుతఁ.

కృష్ణ— పోయి పత్తులు రమ్మ. (కొంతవఱ కరిగి) ధర్మనందనా ! నీవిటుండి చూచుచుండుము. మా రాకకై వడముడి వేచుచున్నాఁడు.

(నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ— (తనలో) ఏమగునో ? జయాపజయమ్ములు దైవాధీనమ్ములుగదా?

ఉ. అమ్మలకూర్పునందలిరయంబున లాఘవమందు బాహుద
ర్పమ్మున నస్త్రోశస్త్రముల ఫల్గునునిగ్ గయికోడు వాఁ ; డిక్కె
దమ్మునివంకఁ గృష్ణునిసతారము కర్ణునివంక విపశ్చ
పమ్మును నామదిం దిగులు వాపుచునున్నవి కార్యసిద్ధికై.

(తెరలో)

క. ఒక్కరుండయ్యయ్య వడముడి
జక్కడఁ దొడంగె నేనఁ ; జంపుఁ డితనితో
నుక్కడఁగుదు రప్పొండవు
లక్కడికిఁ వేగ మేగ నగు మనమెల్లె.

ధర్మ— (విని) రాజు పురికొల్ప శకుని వృకోదరుం దాఁచుచున్నాఁడు (నిరూపించి) దూతం బుగ్గడించి తమ్ముఁడు విజృంభించిన నుక్కడఁగి తేరుపై నొరిగినాఁడు. “స్వాతికోగృహనాశాయ” యని వీనిచేతనే ధృతరాష్ట్రునికొంప కీ గతి వచ్చినది. వీనికిఁ జక్కని ప్రాయశ్చిత్తము జరిగినది.

(తెరలో)

ఉ. ఉమ్మలికమ్ముఁ దీర్పుకొనుచుండె గటా ! పపమాన సూతి రా
తమ్మునితోమ్ముఁ జీరి బెడిదమ్ముగ వెచ్చని నల్ల ద్రావుచుం :
బొమ్ముల పోలికం గడలఁ బొంచెదరేల నరేంద్రులార ! నీ
నమ్మక మంతయుఁ దెలిసినా ? యింక తేనికి సూతనందనా !

ధర్మ— (సంతోషముతో) కర్ణుఁడు చూచుచుండగనే పెద్దతమ్ముఁడు కృతకృత్యుండయ్యె. నీకఁ జిన్నతమ్ముఁడుమాత్ర మేలకాకుండును ? నేటికి దుర్యోధన మాయాఖిత్వికయం దొకకో దూడినది.

(దృష్టినించి యేవముతో)

ఉ. అక్కనుదీఱ రాజసతి నంతలుచేసిన వానివక్షముం
జెక్కలుచేసిన న్వగవఁ జెల్లదు గాని. తదీయ మాంసముం
గుక్కలు నక్కలుం దినవు క్రోలరు విక్రము వానిర క్షణుక
రక్కను; లక్కటా ! యెటులఁ బావిత్రీ వేసము లేక తమ్ముఁడా !

(మజ్జిమోకవంక(జూచి) పిన్నతమ్ముడు కర్ణుడు చూచుచుండగనే
వృషనేనుని తల దొల్లనేసె (యోజించి) ఈవధ కర్ణవధానంతరము
కాదనినది.

తే. గీ. ఉన్నదే నేడుక్రీడికి మొన్నసింధు
రాజు నడచినయంత పరాక్రమంబు
యోగిత్వేనను బంధువియోగదుఃఖ
జనితతాపంబు కోపంబుఁ బెనుచుఁగాదె !

(తెరలోఁ గలకలము)

భర్త— పుత్రవధజనితామర్ష మృత గర్భం దాన్నే యాద్యస్త్రమృత లుపయో
గింపఁ దమ్ముడవలీలగాఁ బ్రత్యస్త్రప్రయోగంబున వారింపుచున్నాడు.

(తెరలో)

స్పందుల కీ దురాశ; మనమిందఱమున్ గన దుస్సనేను న
స్పందితుడై విచిత్రవధ సల్పె బకారి; యతండు చూడఁ ద
స్పందనుఁ దీల్గటన్, వినెడు నానుడిఁ గర్ణుడుఁగూడ; నిప్పుడే
నిం దగదే యమాతృజనినైయ్యముఁ దియ్యము రాజనందనా !

భర్త— (విని) అన్నప్పు డన్నను గరునందనుడు విగుల దయాళుడు. ఈ తు
లవ మది కీపథ్యవాక్యము లెక్కపు.

(తెరలో)

క. మామయు నీవును బంధుకుడు
నేమముగాఁ; జావులేని చిరజీవులుగా,
మామాట కేమి, చత్తుమొ ?
యేమగుదుమొ ? దైవకీభిత మెట్లున్నదియో !

భర్త— (విని) ఆ ! నే ననుకొన్నటులే జరిగినది.

(తెరలో)

గీ. వేటివిలుకాడవయ్యను నూటిదప్పి
యస్త్రసంధాన మొనరించి తనుచుఁబైసి
యమరు లదె నవ్యుచున్నవారహిశరంబు
పరువు వోఁగొట్టె దిట్టేని యరసివిడుము.

భర్త— (ఓచారముతో) మద్రేశ్వరా ! సత్యసంధుడవుగాన నీవన్నచొప్పున
సాయమొనర్చుచున్నావు. ను యదృష్ట మెట్లున్నదో ? (సంతోష
ముతో) బ్రదికితిమి. చక్రి యేదో యుపాయము చేసియుండును.

లేనిచోఁ గిరిటము మాత్రమే హరించి యారకుండునా ? వీఁ డింద్రు
దత్తమగుశక్తి నేనాఁటి కానాఁడు తమ్మునిపైఁ బ్రయోగింతునని నుయో
ధనుతోఁ జెప్పియు మఱచిపోవు వాఁడట. ఇది యంతయు వానుదేవు
ననుగ్రహమే. (విచారముతో) హా ! కిరీటరాజును !

చ. గొనబు ఘటిల్లఁ జేసె ననుకూలనివాస మొసంగి యింద్రుఁ డ
ర్జునుతల నీకు; దాని విడఁ ద్రొచ్చెనె పాపపుఁ బాపఱమ్ము, తె
ల్లనితలపాగఁజుట్టునె విలాసచలన్నవరత్నకాంతిప
ల్లన విలసత్కిరీటసహకారము కల్గిన క్రీడిమూర్ఖముకా.

(తత్తఱపాటుతో) ఏమీ ! యీ పాపపుఁ బాపఱమ్ము శాంతించియు
విషమజ్వరముంబోరె మరల వెనుకకు విజృంభించుచున్నదే. ఇది యిట్టిది
కావుననే ఘటోత్కచునిపై దీనిం బడవేయక తమ్మునికై దాచి పెట్టి
నాఁడు. ఇదిగాక యాశక్తి యింద్రుడతలం బగుటకూడ వీనికి సందే
హకారణము గాకపోదు. పాపము శాంతించుఁగాక. ఇంక నిది యేమి
చేయఁగలదు ? (నిరూపించి) దీనికై తమ్ముని కాటు దొడ్డ నారసములు
వ్యయమైనవి. (యోజించి) కర్ణుఁడు భార్గవాస్త్రము ముపయోగింప
లేదేమో ! పాపము ! కాపోపహతుఁడెట్లు ప్రయోగింపఁగలుగును. (స్మృతి
నభినయించి) బ్రాహ్మణశాప మేమయ్యెనో !

(ఆకసమున)

క. అరదంపుఁ జక్రమది భూ
సుర శాపముకతనఁ గుంఁగు సుర నాధనుతుం
డఱలేక వీనిశీర్షము
నఱుకంగలవాఁడు వాఁడి నారాచములకా.

ధర్మ— (విని) ఇంక వీనిభయము లేక మేని నాకుండదు. కాన దరికరిగి వీనివధ
కన్నులారఁ గాంచెదఁగాక. (నిష్క్రమించును)

(అంతఁ గృష్ణార్జునులును గర్జశబ్దములును బ్రవేశింతురు.)

కర్ణ— (భుజముతోఁ జక్రమునెత్తుచు) పార్థా ! మహూర్తము శరపర్యయోగ
మాపుము.

చ. అరదము నేలఁ గుంఁగె రథమం దొక, రొక్కరు నేలమీఁద సం
గర మొనరింతు రెట్లు ? త్వరగా రథవక్రము లెత్తుకొందు, వీ
తరఘనితోడఁ బోరుట యధర్మము కావునఁ జెప్పుచుంటిఁ గా
ని రథము లేకపోయినను నీకును శాంతి జంకి కాదు నూ !

కృష్ణ— ఏమి రాధేయా! చిన్ననాడు చదివిన ధర్మశాస్త్రము నేటి కాదకు వచ్చెనా?

గీ. ధర్మమతులైన మా పాండుతనయు లేవు
రకు శుభంబగు మీ కందఱును గీడు
వచ్చు; వచ్చునుగాక కష్టడికి గరుణ
వచ్చునే దయ మృత్యుదేవతకు గర్జ!

కర్ణ— కృష్ణ! ఇందు శుభాశుభంబుల ప్రస్తావన మేమున్నది? గణ ధర్మము కావున నుడివెతిని. నిలిచిన నిలుపుడు. లేదేని మీరును గ్రొందికి విగుడు. గదాయుధము చేయుదము.

కృష్ణ— కర్ణ! నీ వేపాటి రణధర్మము లనుస్థించితివి? సిగ్గులేక ధర్మముమాట తలపెట్టెదవు. మాకు మారణధర్మంబులు తప్ప మీ రణధర్మంబులతో బనిలేదు.

ఉ. పెల్చినజాలకాలమునఁ బెక్కురు గూడి ధనంజయాత్మజుం
గూల్చుట ధర్మమా? కొడుకుఁగుఱ్ఱుల గొంతిని లక్కయింటిలోఁ
గాల్చుట ధర్మమా? కనులు గానక ద్రావది చీరలెల్ల నాఁ
డొల్చుట ధర్మమా? యల దురోదరమండలి గెల్చు ధర్మమా?

(లజ్జించుచుఁ దనలో) హా దైవమా! నాయునర్చిన సుకృతము లన్నియు నెచట దాచితివి? కర్ణ నీరీతిఁ జారుషము లేని చావు చంపెదవా? (కన్నీరు తుడుచుకొనుచు ప్రకాశముగా సారథితో) మద్రేశ్వరా! ఆరదముమీఁది గదాదండ మందిమ్ము.

మహా సంగ్రర.

తలఁగుం దిగ్దంతులెల్లం; దలఁకుఁ గులగిరు; ల్తారలల్లాడు; బృహ్మ
తలమెల్లం గుంగుఁ; గాకోదరపతియును మత్స్యార్జునాతంబుచేతక
దలలెల్ల న్వంచు; నీ కాత్రనబలములు భీతంబులై పాటు; వార్ధక్
గలఁగుం; గర్జండు కేలం గదఁగొని సమరోత్కంఠమై బోరువేళక.

శల్య— అంగరాజా! నీ గదాయుధప్రశంస యెల్లెత్తి చెప్పకుము. భీముండు వినును.

ఉ. “నాగశరంబు నూటి చెడె నాపవనంబులు నమ్ము” మంచు నే
ప్రమాగఁగవింటివే? యింక నరుం బరిమార్చుట కేదిదిక్కు? నీ
యాగడ మింతచేసె బాలుపారఁగ నేర్చిన వింటి విద్యయే
యీగతి నుతడఁగాఁ జెలియ మేమగునో? గద చేతఁ బట్టినక.

కర్ణు— శల్య! ఎన్నడును నొకరిని చూడకు. మణి యనికొని యగ్నికొని ముం గేలదాల్చిన నాకుం దగిన కా సి చేయుచుంటివి. శోగ గ్రస్తునకుఁ జెడవివిడిచిన వైద్యునివలె దిగులు నెలకొల్పుచుంటివి.

శల్య— విషగ్రస్తునకు విభీతక ఫలంబులు మధురంబు లగుగతి నీ కప్రియవాక్యంబులు గాని రుచింపవు. కానినో నా ప్రియోపదేశంబు నీకు వెగటగునా ?

కర్ణు— అది పరస్పర సమాగమకాల ప్రభావముగాని వేఱుగాదు. ఇంకనేని యిట్టి కొఱగాని యుపదేశంబు లొనరింపక గద నాచేతి కందిమ్ము.

శల్య— అంగవతి! నా పలుకులు విశ్వసింపుము. నీవు గదాపరిశ్రమ మెఱుంగవు. లేరు పెకలించుకొనుము. ఏనుసు సహాయపడెదను.

కర్ణు— (తనలో) కటకటా ! ఈ పాపాత్ముం డూరకుండఁడు. (భుజముమోపి రథచక్రము పైకెత్తుచు) ఇదియేమివిత ! నగరారణ్యపట్టణ సముద్రంబు, లతోఁ బుడమి యొగయుచున్నది గాని రథచక్రంబులు కదలవు. కాల మానన్న మైనదిని తోచుచున్నది. హా ! దుశ్యోధన ! నీకు జేయఁదగిన యంత యుపకారము చేపితిని. నన్ను మన్నింపుము. దైవప్రీతికూల్యంబున మడియుచున్నాఁడు గాని కర్ణుఁడు మనుష్యప్రయత్నమున మడియువాఁడు కాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. ఓ గురుపుత్ర! యోక్యపుండ ! యోక్యతవర్పుండ ! రండు కర్ణుడా లాగున డస్సియుం డనబలంబునఁ గ్రుంగిన స్వందనాంగమున్
లాగిన రాక కష్టపడులాగు గనుంగొను చూరకుందు ర
య్యో ! గతిమాలువాఁ డగునొకో? యింక తేఁడు హితుండుగ్రుంగుటన్.

కృష్ణ— ఘల్లనా ! వింటివా నుయోధనుని పలుకులు. తడయక వీనిశిరంబిపుడే తుగ్గింపవలయును. లేదేని వారడ్డమువత్తురు.

ఉ. ఓదము త్రివి కాచుకొని యొద్దకు జేరిన మత్తుపేనుగుం
బాదలి యెవ్వఁడేని నపపాతమునం బడఁద్రోయకుండునే ?
సాదుతనంబు చూపెద నసాధ్యుఁడు వీడగు తేపు; చాలు నో
హో ! దయ; ప్రార్థు గ్రుంకువడుచున్నది కంఠము దుస్మృ మద్దనా !

(తెరలో)

ఉ. ఏనిది పోయి యా యరదమెత్తెద మెత్తెదఁ బార్థకృష్ణుల
స్మాను మధైర్యముం జొరవమానకు మెక్కటిపోరు పోరుటే

వానితలంపు గానఁ బయివారముగా నిటు బూరకుంటి మా
దానికినింతఁగా దిగులా చాల్చుట బీరమే కారవేశ్యరా !

(అశ్వత్థామ ఖడ్గపాణియై పగిలేంచి చేయెత్తి)

చ. జడియకుమాయికర్ణ ! రథచక్రము నెమ్మియి నెత్తికొమ్ము నెం
బడిఁ జనుదెమ్ము నీ పడెడుపాటుఁ దలంచి విభుండు “పామ్ము” నా
వుడుఁ జనుదెంచి నాఁడ నినుఁ బ్రోచుటకై ; చనివిశ్రమింపు మే
నడఁచెదఁ బార్థకృష్ణుల రణాహమికత్వ భుజావలేపముల్.

అర్జు — (కృష్ణునితో) దేవా ! అధర్మయుద్ధ మొనర్చుటకుఁ జేతులాడకున్నవి.
మది యొప్పుదు. నేనేమి చేయుదు ?

కృష్ణ — కానిమ్ము. అశ్వత్థామకర్ణుల సంభాషణము విందము. గురుపుత్రసంపర్త
జలధరంబునకుఁ గర్ణుని వాక్యంబులు జంఝామాదకుతంబులు కాకపోవు.

కర్ణ — (సిగ్గుపడుచు మరలఁ జక్రమెత్తఁ బోవును)

అశ్వ — కర్ణా ! ఏల వృథాప్రయాసము ! క్రొవ్వి తెచ్చుకొనిన విప్రశాపంబు
రిత్తవోవునా ? పుడమియైనఁ గదలాఁగాని యీ రథచక్రములు కదలవు.
దైవోపహతుండవగు నిన్ను నేఁడు దూఱుట పొడ్డిగాదు.

గీ. పరువుపోయిన మరల రావచ్చుఁగాని
నాశ మొందిన మరలఁ బ్రాణములురావు
తలఁగునీమీఁద భారమంతయును మోపి
ధరణియేలఁగ నున్నాఁడు కురువిభుండు.

కర్ణ — (కోపముతో రథచక్రము విడిచి) గురుతనయా ! వెంగలియగు సుయో
ధనుండు నిన్నునిపిన ననుచుఁగాత. నీచేతఁ బ్రోవఁబడువాఁ డెవ్వఁడు ?

ఉ. ఇచ్చితి నర్థికోటికి మనీషులు మెచ్చఁగ వాంఛితంబు లం
దిచ్చితి మేటిలగ్గులు మహీశ్వరు చేతికి ; నేనుగాంచితిం ;
జొచ్చితి సంగరంబున నసుప్రకరంబుఁ దృణీకరించుచుం
జచ్చెదఁగాక బ్రాహ్మణులసాయముఁ గోరుదునే రణంబునన్.

అశ్వ — రాధేయా ! “చింతవిరిగినను బులుసు విఱగలే” దనురీతి నేటికిని
నీకున్న పట్టుదలకు సంతోషించుచుంటిని. కురురాజున కుపకారము
చేయుటయే నాతలంపుగాని నిన్ను బ్రదికించుటగాదు. కానీ నీవుచచ్చిన
నెనుకనే వచ్చెదనులే. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

అర్జు — నూతపుత్రా ! ప్రాద్దు గుండుకున్నది. నీ కోరినవిధంబున ముహూర్త
కాలంబు గడచినది. సంగరంబునకు వచ్చెదవా ? తొలంగిపోయెదవా ?

కర్ణ— (రోషముతో రథముమీది గదలాగుకొనుచున్నాడు)

శల్య— (గదను మరల లాగుకొనుచు) కర్ణా! నీకింతలో మానహాని రానేరదు.
తొలగి చనుము.

కర్ణ— చీ! మద్రదేశ్వరా! నీవంటి తుచ్ఛరాజులు చేయఁదగిన పనిగాని నాబోటి
పోటు మానినులు చేయఁదగిన పనిగాదు. (గదపుచ్చుకొని అర్జునునితో)
ఫల్గునా! సమస్థలంబున గదచేతనే పోరెదను రమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

కృష్ణ— అర్జునా! తడయక వీని శిరంబువెనువెంటనే వాఁడితూపునఁ దునుమును.

అర్జు— మంచిది. అట్లనే చేసెదను. రథంబటుపోనిమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

శల్య— (నిరూపించి) కర్ణుఁ డిప్పటికిని నెట్లు పెనఁగుచున్నాఁడో! (పెదవి
విఱచి) ఈ యస్త్రము తప్పక కర్ణుని మస్తకమును దునుమక మానదు.
(ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! యీ రథచక్రము కర్ణశిరంబుతోడన పైకి నులు
కుచున్నది. (విచారముతో)

ఆ. నె. కర్ణచాపు చూడఁగాఁ జాల కక్కట!

రాజరాజమొగము లేజమెడలి

దుఃఖసాగరమునఁ దోయంగఁబడియె

ధైర్యంబు చెప్పి యరుల నడఁతుగాక.

(రథముతో నిష్క్రమించును)

గద్య.

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన

పాండవవిజయమునందు పహంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

పాం డ వ వి జ య ము

సప్తమాంకము

(తెరలో)

ఉ. అఱినిలోఁతు నీటికొల నక్కట ! పూచిన తమ్మికిఁ విధి
జేరణ రాలిపోయినవి తేకులు తొంబదితొమ్మిది; దిప్పు డా
నీరజమందుఁ దా మిగులునే యొకతే, కటు లుండఁ బో; యలం
కారము లొనె యా కొలనుగాని సరోజముగాని భూమికిఁ.

చుక్కో— (రక్తసిక్తాంగుడై తల్లపాటుగాఁ బ్రవేశించి, విని, తనలో)
ఎవరో నాతండ్రిని నన్నును నెత్తిపొడుచుచున్నట్లున్నది. కానిమ్ము.
లోకము నో లెవఁడు కట్టఁ గలఁడు? (యోజించి) ఈ మాటలు నాకు
దైవపాయనప్రదంబునకు దారి చూపుచున్నయవి. (పరుగిడి దైవపా
యన హృదిమం జేరును.)

(తెరలో)

ఉ. తాతలనాటనుండి కడు ధర్మముగా నిల యేలుకారవ
వ్రాతము రూపుమానఁ గడరా ! ధృతరాష్ట్రునిబాపవైన నీ
మాతులతాప్రభావమున మాన్యులు పల్కెడు “సర్వనాశకో
మాతుల” యన్నవాక్య మనమంజన మానె? తలంచి చూచినక.

చుక్కో— (విని) అక్కటా ! శస్త్రవర్షణంబులకన్నను యీమాటలు వేదనా
పాదకము లగుచున్నవే ! ఇయ్యవి యెవ్వరినై యుండనోపు? (యోజించి)
మతెవ్వరివియుఁగావు నాకై యడలుచు నన్ను వీడలేక వెంబడించు
చున్న నా రాజ్యాధిదేవతనై యుండును.

(తెరలో)

తే. గీ. ఒక్కఁడే గల్వజాలిన యుక్కఁడీడు
నేటికేనియు నట్టిద్రాణినిఁ బరాధ
వింతురే ? నీ చరిత్రలు వింత లేవు
హాఘమొనరించిరో ? చీకుటాలు మగలు.

దుర్యోధనుడు — (దీనముగా) అమ్మా! సకలమును నెఱిగియు నీవుగూడ నిట్లధిక్షేపించెదవేమి? కర్ణునికేమి, శల్యునికేమి, నేను గురుతనయుని యనుజ్ఞచొప్పుననేకదా సేనాధిపత్య మిచ్చియుంటిని. (యోచించి) అవును నాదిలోపమే. నేను “అధిపత్య మెవరి కిమ్ముందు” వని యతని నడుగుటచే ధనకిమ్మునుట కతఁడు సంశయించి యుండును. పదఁపడి లోకుల కిట్టి యనుమానము కల్గినది. అమ్మా! ఇప్పుడేని నీ యాజ్ఞ శిరసావహించి యమ్మహామహుని సేనాధిపతిం గావించి నీయడ లుడిస నిన్ను స్థాపింపఁగలను. నన్ను తుమింపుము.

౨. పద్యము. (తెరలో)

ఉ. కాళులుఁ జేతులుం దెగిన కాల్బలముం గని వారు మువ్వరుం
గాలము దూఱుకొంచుఁ జనఁగా నెనుకన్ మనరాజు “సంగరం
దే” లని కాల్కూలందిఁ బరువెత్తెఁ గటా! యొకమాఁపు పైగదం
దాలిచి; కాలకర్మములు తప్పవుగా! భువి నెంతవారికిన్.

దుర్యోధనుడు — (విని సంశయముతో) ఈ కంఠధ్వని నెనుకటిదానికన్న భిన్నముగా నున్నదే! (పరికించి) ఓహో! ఇతఁడు స్వపక్షనాశముకై యడలుచు నా పరిచారకుఁడు కంకాళమనితో నన్నునుసరింప నరుదంచుచున్న సంజయుఁడు. (నిరూపించి) మడుగునొడ్డునకు వచ్చితిని. కాన నిట నిలిచి యితనివలనఁ గొన్ని సంగతులు వినుట కొంతయవసరము. (లజ్జాదైన్యములతో) ఈ యవస్థలో నేను వీరల మొగ మెట్లు చూడఁగలను? ఓహో దైవమా!

క. నతులై యుడుగరలోసఁగడు
క్షితిపాలురచేతఁ గొల్వఁజేసియుఁ దుదకుకై
గతి లేనివానిఁ గావించి
చితివే రారాజు, నెంతచేసితి వకటా!

సంజయకంకాళములు — (ప్రవేశించి దైన్యముతో నమస్కరించి) మహారాజా! జయము జయము.

దుర్యోధనుడు — (లేనితెల్వితో) సంజయా! నేను రణము వదలిన పిదప విశేషము లెట్టివి?

సంజ — కుమారా! యేమిచెప్పుదును. మనస్కంధావారము కాలిపోయిన యూరివలె సర్వకూన్యమైనది. కృపాశృణ్ణామకృతపర్యలు మాత్ర మెటకో చనిరి. వారిబలమున నిప్పటికి రెండువేల రథంబులును, నేడు

నూర్ల దంతావళంబులును, పదివేల కల్పలమును, సయిదువేల ఘోట కమ్ములును, యుయుత్సండును, ధృష్టద్యుమ్నుండును శిఖండియు, బ్రౌపదేయు లేగుడును, కృష్ణసాత్యకులును, పంచపాండవులును మిగిలిరి. పదఁపది యంతఃపురస్త్రీల యడలు వినఁజాలక యుయుత్సండు ధర్మజా ననుమతి గొని పాలికలనినుండి వారలను బురంబునకుఁ దీసికొని చనియె.

మహ్యో— (తలపంకించి) కానిమ్ము, వీరుమాత్రం మింకెంతకాలము మిగులుదురో చూచెదఁగాక. (కన్నీరునించి) నేనెంత బలసంపన్నుడ నయినను విప రీతదైవమున కేమిచేయదు? తక్కినవన్నియు నట్లుంచుము. అక్కటా! శల్యునంతవాఁడు ధర్మరాజుచే పధింపఁబడువాఁడా!

క. యమ తనయుం డీతఁడు ని

క్రమటంచుం దెఱయఁ జేయఁగడఁగి మహా యు

ద్ధముగావించెను నేటి ది

నమున నొకఁడు సురలు ముదమునం గనుగొనఁగన్.

సంజ— కుమారా! అట్లనవలదు. అజాతశత్రుఁ డసమర్థుఁ డనుకొంటివా? నిక్కముగా నతఁడే యల్లినచోఁ గ్రిడియెందుకు? పడముడి యేల?

మహ్యో— (పెడచెవినిబెట్టి) సరే, మీరెందల కిటు వచ్చితిరి?

సంజ— నేవాధర్మము కావున నేకాదశాక్షాహిణీపతి వగు నీవొంటిఁ జను చుంటివను వగవున ననుసరింప వచ్చితిమి.

మహ్యో— పాండవులవలన మీ కేయెగురు గలుగలేదుకద.

సంజ— వారిపలన బరుగకున్నను శత్రువిజయ సంధ్రమమున నొడలెఱుంగక కాఁబోలు, సాత్యకి నన్ను ముండలఁజేటి నఱకఁబోవునంత వ్యాసభగ వానులు వచ్చి వారించి బ్రతికించిరి.

మహ్యో— (కోపముతో) హా! దుర్మార్గు లనపరాధివగు నిన్నుఁ గూడఁ జంప నుంకించిరిగా! కానిమ్ము, నానిశ్చయము వినుము.

క. కొండొక యీ మడువున నే

నుండి శ్రమము దీర్చుకొని రఞోర్వికఁ జని నా

యుండు రథిక్రయము రాఁ

బాండవ హతకులను బట్టి బరిమార్చింతున్.

నీ వరిగి మాతండ్రికి నకలమ్మును దెల్పుదువుగాక.

(నిష్క్రమించును)

సంజ— కంకాళకా! చూచితివా? ఇలాకను వారి నేమో చేయుదువనియే
యహంకరించుచున్నాడు. ఇప్పుడేని ధర్మజుని శరణన్న నతఁడు
ప్రొవనివాఁడు కాఁడునుమా! కానిమ్ము. వృద్ధరాజుకడ కరుగుదము
రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(రథిక త్రయము ప్రవేశించును)

కృపా— కుమారా! అతఁడు జలస్తంభన మెఱిగినవాఁడు. తప్పక యిందే
యుండును.

అశ్వ— అట్లయినఁ బిలిచిచూతము రమ్ము. (బిగ్గరగా) మహారాజ! దుర్యో
ధన! మేము కృపాశ్వత్థామ కృతవర్మలము. నిన్నుఁ గనుఁగొనవచ్చితిమి.

చ. భయమున డాఁగియుంట పరువా? పెఱవారికి మాత్ర మేమిటం
జయుము లభించె మద్రపతి చచ్చినమాత్రన పోరు మాని తే
మి యనుదు నిన్ను; లేమ్ము రణమేదినికిం జనుచెమ్ము మార్త ర
ప్రియములు నేయకుండఁగ భరించెద నేను సమీకభారముకొ.

కృపా— కారవేశ్వర! హతవిధి నీయట్టివానిచేఁ దుద కెట్టి విపద్ధశ యనుభ
వింపఁజేయుచున్నాడు! ప్రాణాశ కలవాఁడవేని నానుడువు లాల
కింపుము.

చ. తలఁపకుమయ్య లోఁగడ గతంబు; గతంబు దలంపఁ బోకు మీ
యులకతనంబు; ధర్మజునియొద్దకుఁ బోయి భరింపుమన్న వా
యలుకుడి విన్నఁబ్రోవఁగలఁ డాతఁడు నీ సగపాలాసంగి; యా
వల సకలంబుఁ గల్గును భవత్సహవర్గము గౌరవేశ్వరా!

దుర్యో— (మడుగునుండివచ్చి) కారద్వితా! నీ పలుకులు నిన్నునే దత్తోత్తరం
బులయ్యె. నీవు నాహితంబు గోరినవాఁడ వని యెఱుంగుదు. ఐనను.

చ. చలము బలంబు మానము యశంబును మాయఁగఁ బోయి పొందువు
త్రుల శరణందుఁగాక దయతో ననుఁ బ్రోతురుగాక ప్రొచ్చినం
గలుగుదు రాలుబిడ్డలటుగాక సహోదరు లేగుచెంతురో?
కలకల నవ్వుకర్ణుని మొగంబు గనుంగొనుభాగ్య మబ్బునో?

కృపా— (ఎకసక్తముగ) రాజా! నీకుఁ గర్ణుని మొగమే చూడవలయునని
యున్న స్వర్గమునందే చూడవలయును. అదియునుఁగాక (అనునగ్ధోక్తిలో)

అశ్వ— మామా! ఇది పురస్కారమునకు సమయముగాని తిరస్కారమునకుఁ
గాదు. మహారాజా మిగుల నాచదపాలై డెస్సియున్నవాఁడు. ఇంక
గలిమి వహించుననుట కలలోని వార్త.

ఉ. కొమ్మలు గాలిచే విఱుగఁ గుంకటి వేరసియాడఁ జెట్టుపాం
క మ్రొడఁబాసియున్న సహకారము తీయని కాపుగాచునో!
కమ్మని పూతఁబూచునో! పికప్రముఖద్విజపాలిచేతఁ జి
త్తమ్మన కింపుఁగూర్చునో! సదా తెరువర్లకు నీడ యిచ్చునో!

పదునొకం డక్షాహిణులకు మనము మువ్వరము గదా మిగిలితిమి.
ఇష్టపడితివేని పోరితమున కాయిత మృగుడము. లేదేని గిరిముఖంబుల
కరిగి మునివృత్తి సలుపుకొందము. అంతియకాని రాజం దూఱనాడుట
యనుచితము. సంధిసేయు మనుట యంతకంటె ననుచితము.

కృత— ఆచార్యనందన! లెస్సపలుకు పలికితివి.

ఉ. లే వరదంబులుం; గరులు లేవు, మనుష్యులులేరు; గుఱ్ఱము
లేవు, సహోదరుం డొకఁడులేడు, సుయోధనుఁ డాజిలోపలం
జాపక మేనుదాచుకొని సంధికొడంబడినం బ్రతిష్ఠయుం
జేవయుఁ బోవుఁగాని తనజీవముఁ దాల్చిన లాభమున్నదే.

అయినను మహారాజుతలంపు గట్టిగాఁ గనుఁగొందము. (రాజుతో)
అయ్యా! ఇందుల కేమనియెదవు?

దుర్యో— నన్ను పృథాజీవితాళ గలవానినిగాఁ దలంచుఁడు. ప్రతిష్ఠాప్రతి
ష్ఠలుతప్ప నిప్పుడెవరు గెల్చిననుఁ బ్రాముకొనునది లేదు. కులక్షయంబు
నకు వగవంగాని గాంగేయుని గెడపిన శిఖండి యొకఁడును గురువధ
మహాపాతకంబున కొడిగట్టిన పాంచాలకులకలంకంబును బాండవకులాం
కూరంబులగు ద్రౌపదేయు లేవురును బ్రదికియున్నందులకు వగచుచుంటిని.

చ. అరసితిఁగాని మీరధము లచ్చటఁ గన్నడవయ్యె; నొచ్చెమే
దురగమువోయె; నేనొకఁడనుం జనుచెంచితి విశ్రమింప నాఁ
డరదపుఁజక్ర మెత్తుకొను నప్పుడు చంపిరి కర్ణునంచు; నీ
తరమగు నేని శాహ్పదయతాపము వాపుము ద్రోణనందనా!

ఉ. పోటుదనంబునం దుడుకుఁబోకలుబోవుమఁ “గూడ” దన్నమీ
మాట నిరాకరించితిఁ గుమారుల నందఱు గోలుపోతి నా
చేటున కేమి యాముసలిచీకుల కక్కట! బుద్ధిహీనతం
గూటికిఁ గాటికిం బరులకొంపకు జేరునవస్థఁ దెచ్చితిఁ.

ఉ. కాలము చేరువయ్యెఁ గలకాలము గాజ్యము జేసి రేఫరా
పాలురు? కాలకర్మపరిపాకము దాటఁదరంబె! కంఠ మీ
వాలునఁ ద్రుంచి నాకుఁ దిదివంబునఁ జాపుము వారి నెల్లఁ జం
దాలుఁడు భీముఁడేల కురునాథునిఁ జంపవలెకా ద్విశోత్తమా!

అశ్వ— మహారాజా ! కడచినపనికి వగవనేల ? నామేనం బాగ్రాము లున్నం
తవఱకు నిన్ను భీమసేనుబారినుండి కాపాడెదను.

ఉ. మించి పరాక్రమించెద సమీకము నేటి కపాండవంబుఁ గా
వించెద నేడు నీకుఁ గనిపించెద నాభుజవిక్రమంబు మె
ప్పించెద, నూతనూతి మఱపించెద నీమది; నీకురాజ్య మి
ప్పించెదఁ, బాండువంశము శపించెద; నమ్ముము కౌరవాధిపా !

(తెరలోఁ బెద్దకలకలము)

శ్లోత— (లేటిపాఱఁజూచి) ఎట్లు తెలిసెనో కాని పాండవులు వచ్చుచున్నారు
మనకుఁ గర్తవ్యమేది ?

దుర్యో— నే నిప్పుడు యుద్ధము సేయఁజాలను.

✓చ. ఒడలు పృథాకుమారచటులోగ్రాశరాహతి డస్సి మండఁగాఁ
చొడఁగెఁ బ్రతీకసంఘలు విధూతములయ్యెఁ గదల్చఁజాల లో
దడ జనియించె గుండెలు యథాయథలయ్యెఁ జరించి ప్రాణముల్
నుడివడెఁ గాన నీమడుగులోపలఁ గొండొక విశ్రమించెదన్

అశ్వ— మహారాజ ! మేమిప్పటి కెటకేనిఁబోయి మరల నిటకు వచ్చెదము.
నీవందాక నీమడుగులో నిశ్చింతగా నుండుము.

కృత— వా రేమన్నను చెడలిరాకుము. మేము పోయివత్తుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

దుర్యో— హాశకుని ! హా దుశ్శాసన ! హా కర్ణ ! హా శల్య ! హా నరేంద్రులార !

ఉ. “ అందనిమ్రానిపం ” డని మహాత్ములుసెప్పిన ధిక్కరించి మి
మ్మందఱి ఘోరయుద్ధమున కాయితపెట్టి సహానుగంబుగా
మ్రుండఁగఁ జేసియుం దుదకుఁ బ్రాణము మానముకంటె హెచ్చుగాఁ
బంద నుయోధనుండు నృపపాంసులుఁ డక్కట ! నీట డాఁగెదన్.

(మడుగులో డాగును)

(పిదపఁ బాండవపంచకంబునుఁ గృష్ణుండునుఁ గిరాకుండునుఁ

(బ్రవేశించుచున్నారు.)

ధర్మ— (చేతఁజూపి) ఓరీ కిరాత ! ఇదియేనా నీవు వారినిఁజూచిన మడుగు.

కిరా— ఇదియే దేవర ! ఆపలిచైపునుండి మాటలాడినారు.

ధర్మ— (ఆ వైపునకుఁ బోయి) కృష్ణ ! ఇవిగో హలకులిశద్వజ్రములు

రేఖాంకితంబులగు పాదంబులజాడ. లీచెమ్మ నేలఁ గనబడుచున్నవి.
చూడుము. ఇవి దుర్యోధనుని పాదములేనా ?

కృష్ణ— ఓరీ ! దుర్యోధన మహారాజును నీవెఱుంగుదువురా ?

కిరా— దేవరా ! యెఱుంగకేమి ?

కృష్ణ— అతని నెట్లు గుర్తుపట్టితివి ?

కిరా— మరాజుగారి చేతిలోని గదవంటి గద యొకటికలదు. కిరీట మున్నది.
శరీరమునిండ నెత్తురుచారికలున్నవి.

ధర్మ— అయ్యో ! యేల సందేహపడెదవు ? అతఁడు జల స్తంభనవిద్య యెఱింగిన
వాఁడు. తప్పక యీమడుఁగులో డాఁగియున్నవాఁడు. కాదేని నడ
విలో నుండు జడదారులకుఁగాని కిరాతులకుఁగాని పాదములయం దిట్లు
నున్నట్లులుగ భాగ్యరేఖ లుండునా ?

కృష్ణ— అయిన నిపుడు మనము చేయవలసినదేమి ?

భీము— నేనీమడుగులో డిగి కరికలభము కలంచినట్లు కలఁచినై చెదను.

కృష్ణ— కాదు కాదు. ఈమడుఁ గ గాఢమైనది. పాతాళగంగకును, దీనికిని
ద్వారము కలదని విందుము.

భీము— అటులేని పోటుమాటలతో నెత్తిపాడిచెదను. అభిమానధనుఁ డగు
వాఁడు బయలు పడక మానఁడు.

కృష్ణ— నీవు కాదు. నీయన్న ధర్మనందనునిచే ననిపితము. (ధర్మజునితో)
ధర్మజా ! నీవు పిలువుము.

ధర్మ— (మడుఁగు సమీపించి బిగ్గఱగా)

మ. చతురంభోధిపరీతమైన ధరణీచక్రంబు శాసించి భూ
పతివర్గం బరిగాఢులై కొలువ నేనానప్రమరాజేంద్రమా
లితలాలంకృతరత్నదీధితి సరోలీసుండవై యుండు నీ
స్థితి యీరీతిగ నేటికిం బరిణమించెం గాదె దుర్యోధనా !

ఉ. చచ్చిరి సోదరు ల్సుతులు చచ్చిరి చచ్చిరి రాజులెల్ల, రీ
కచ్చెక్కు మూలకందమగు కర్ణుఁడు మామయుఁ జచ్చి రీ గతిం
బచ్చని కొంప మాపితివి బాపురె ! కారవనాథ ! నీ సగం
బిచ్చెద జీవిలేచ్చ గలదేని బయల్పడు మయ్య ! గ్రక్కునకా.

దుర్యోధ— (తనలో) అభిమానమా ! కొంఠకాటము నా మనఁబ్రామా బ్రవేశించ
కుము. ఛీ ! మూఢ దుర్యోధన ! అభిమానముకంటె బ్రాణము హెచ్చని

తలంచుచున్నావా? బయల్పడుము. (అలోచించి) నా కుపకారకంబగు రథికత్రయంబు నన్ను మడుపు నెడలకుమని చెప్పిపోయిరి. హా! భగవంతుడా! నాకెట్టి యిక్కట్లు సంభవింపఁ జేసితివి? ఓమనమా! తొందరపడకుము.

చ. “మడుపున డాంగఁబా” మృసుచు మార్తరముందట హెచ్చరించి నా కడలు జనింపఁ జేసితి వహా! యిపు డీవు “జలంబునుండి వే నెడలు” మటంచుఁ దెల్పెను వివేకము సుంతయుఁగాని యున్నదే చెడుగుమనంబ! నీకుఁ; బరిశీలన చేయకపోతి వక్కటా!

భీము— ఓయీ! దుర్యోధనమహారాజ! మడుగులోనుండి దయచేయుము.

ఉ. దంధము పన్ని సంగరపదంబు తొలంగి హ్రదంబునన్ జల స్తంభనవిద్య డాగిననుఁ జాపక యుందునె మూఢుఁడా! జలో జ్వంభణఁజేసి జాలరులు చేపలఁ బట్టిన రీతిగా దురా లంభుని నిన్ను నా భుజబలంబున నేఁ డెటులేనిఁ బట్టెదన్.

నకు— దుర్యోధనా! ఏల కష్టపుం జావుఁ జచ్చెదవు? క్షత్రియోచితంబుగ మడిసిన నిహపరంబులు రెండును గలవు.

ఉ. కారవులందుఁ బుట్టియు నఖండరమావిభవంబు పట్టియుం బోరనఁ గీర్తిగట్టియు నపూర్వ గదారణమందు జెట్టివై పోరి రణంబులోపల రిపుప్రకరంబున కోడిపోయి కా సారముఁ బొచ్చి తీవని ప్రజల్వని నవుద్రురే మొగంబునన్.

సహ— సుయోధనా! గాంధారరాజదౌహిత్ర!

ఉ. మానిని ద్రౌపది న్వలువ మాసినదానిఁ బరాభవించుచోఁ గానల కేగునప్పు డొడికారముమై మము నిందనేయుచోఁ బూనిన పౌరుషంబుఁ దలపోయుదువే? త్రవ లేకపోయెనే మానసమందు; నీ దురభిమానము కర్ణురితోడఁ బోయెనే?

అర్జు- ఉ. శాంతనవుండు ద్రోణుండు విశాంపతు లందఱు నీ నిమిత్తమై యంతముఁ జెంది రంగపతి యంతటి వితృప్తముండు చచ్చె, నీ పంతము లొచ్చిపోయెఁ బరిపంథికులంబు బలంబు హెచ్చె, నీ వింతటి మొండిదైర్యము వహించుటకుం గత మేమి తెల్పుమా.

కృష్ణ— కారవేంద్ర! నాఁడు సభాముఖంబున “బ్రతికినన్నాళ్లు రారాజు ననిపించుకొనవలె” నని మీ యమ్ముతోఁ బరికిన పలుకులు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుము.

ఆ. వె. మడుగు వెడలివచ్చి మాతోడ నెదిరించి
 తేనిఁ చేరునిలుచు నీల్లుదాక
 లేకయున్న నిన్ను లోకంబు పొలుబో
 తనుచుఁ బిలుచుఁ దప్ప దనియు నీకు.

దుర్యోధ— పాండునందనులారా! ఏల యీ మదాలాపములు. ధర్మనందనా !

ఉ. ఏలుము రాజ్య; మైతివి మహేంద్రుడ; వేను బరిత్యజించితిం
 గాలము చేరు వౌదనుకఁ గానలలోఁ దప మాచరింతు నే
 నాల మొనర్పఁగాఁ దగిన యాయుధము ల్లిరి లేవు యుద్ధ మిం
 కేల? ధవన్యనోరథము లే నొడఁగూర్చుచు నుండ నిత్తటికొ.

ధర్మ— దుర్యోధనా! దానపూర్వకముగా గ్రహించుటకు మేము బ్రాహ్మణు
 లము కాము. నిన్నుఁ గడలేర్చుటయే మా మనోరథము గాని రాజ్య
 మేలుటయుఁ గాదు. కావునఁ దడయక వెడలిరమ్ము.

దుర్యోధ— (తనలో) ఈ దురాత్ములు వెడలింపక మానరు. ఓ వనదేవతలారా!
 ద్వైపాయనప్రహడిపావనోదకంబులారా !

గీ. అనుగు నెచ్చెలి! నీవు చేసిన ప్రతిష్ఠ
 తప్పకుండఁగ నెఱవేర్చఁ దలఁపుమయ్య
 పాండవుల బారిఁ బడఁద్రోచెఁ బట్టుపట్టి
 నన్నుఁ జండాల దురభిమానగ్రహంబు.

అని నామాటలుగా గురు నందనునకు విన్నవింపుడు. (ప్రకాశముగ)

ధర్మతనూజ !

గీ. అరదమైనను లేదు నిరాయుధుండ
 నెదిరి మాతోడఁ బోరుట యెట్లుటంచుఁ
 బల్కెతిని గాని మీరు తప్పదనితేనిఁ
 గదలి చనుదెంచుచున్నాడఁ గాచికొనుడు.

(మడుపునుండి వెడలి వచ్చుచున్నాడు)

ధర్మ— (చూచి) కురునాథ! ఆయుధంబులు లేవనియు నేకాకిననియు పంతం
 కెందకుము. ఇదిగో నీ యిచ్చవచ్చిన యాయుధములు గైకొని మాయేవు
 రలో నీయభిమతం బగువానితోఁ గయ్యమొనర్చుము.

ఉ. ఈవు రణంబనం గెలిచెదేని జయంబు పొంది యేలు మీ
 భూపలయంబు మేము పసభూముల కేగెద మట్లు గాక నీ
 వే వడినకొ ధరాధరణ మేము పహింతుము రాజరాజ! నీ
 చావునుఁ జావకుండుటయు నజ్జనగణ్యముగా నొనర్చుమా.

దుర్యో— (తనలో) ఔరా ! యీ ధర్మపుక్కుని న్యాయాతిశయము ! తన్నో, కపలనో, విష్వచ్చునో గదాయుధమునకుఁ జేర్కొనిన నాకు గెలుపు సులభముగదా ! ఛీ ! నేనేల వారి పేరులు తలపెట్టెదను ? చచ్చిన భీమునిచేతనే చావలయును, కడతేర్చిన వానినే కడతేర్చవలయును. (ప్రకాశముగ) కాంతేయగ్రజ ! నీ ధర్మవర్తనమునకు సంతోషించితిని. కపచ శిరస్త్రాణాదుబాహుత్రము కైకొందును. నీ యాయుధములతోఁ బరిలేదు.

గీ. యమగదాదండమున కుపాధ్యాయమైన
నా గదాదండ మిదిగో ! యున్నయదికేల
నెవరు వచ్చినరండు మీ యేగురందు
నాలమున రాజరాజోలమాన గొనఁడు.

(కపచాదిధారణ మొనర్చును)

భీము— అన్నదమ్ములారా ! అట్లేని నన్నే యుద్ధము చేయనిండు.

మ. యువరాజక్షతజామృతోదనముచే మార్జ్జ స్వలంబైన యీ
పవమానాత్మజనామబాహుశిఖరస్ఫూయద్గదాదండ మా
హవమం దీప్తతేరాష్ట్రజాగ్రజుఁ ఁ క్కాడం గట క్షింపుఁడీ
నవనంబే దుదముట్టఁ జేసెద మదుత్సాహంబుఁ జెల్లింపుఁడీ.

దుర్యో— భీమసేనా రా రమ్ము. నాకును మనోరథ ముట్లేయున్నది? (స్మరించి)

మ. బలరాముం బలరాము నేళికునిగాఁ బ్రార్థించి చేకొన్నవి
ద్యులుగావే ! ఖురలీగచారణము; లా ధన్యాత్ము శేనైవనం
దలఁపం జెల్లదె ? రాజరాజ భవదన్యప్రాణియొద్దం గదా
బలముం జూపి కలంకుఁ దెచ్చునె స్రుంబహ్మోజ్జ్వలత్కీర్తికిన్.

(తెరలో)

ఓ జడదారులారా ! ఏమబ్రహ్మహత్యానోష నివారణంబునకై తీర్థ
యాత్రలు సేవింపఁబోయి మరల వచ్చిన బలరాముఁడను. ద్వైపాయనప్రా
దంబునకుం దారిచూపుడు. దానియందుఁగూడఁ గృతావగాహనుండనై
హస్తినాపురంబునకు దుర్యోధనాదులగు బంధుగులంజూడఁ బోయెదను.
ఏమనుచున్నారు ? ఇంకను దుర్యోధనాదు లెక్కడననియా? పాండవు
లచేఁ దనవారందఱుఁగూల నేకాకియై దుర్యోధనుం దెచ్చటికో పాటిపో
యెనా ! ఔరా ! విధిప్రాతికూల్యము ! ఎంతలో నెంత మాటినది?
కానిండు. నేను నేగముపోయి రారాజును వెదకించి వాని రాజ్యము

వాని కిప్పించెదను. మంచది ! యీ కదంబవృక్షపాటికకు దక్షిణభాగ మునందున్న యేకపదిం బట్టి పోవలయునా ! (ప్రవేశించుచున్నాడు)

కృష్ణ — (విని యర్జునునితో) ఫల్గునా ! నీవియ్యంతుఁడు బలభద్రుఁడు సుయోధనుని యదృష్టముచే గాఁబోలు నిచటికే వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు — (విచారముతో) కృష్ణా ! ఇక నెక్కడి వియ్యంతుఁడు. తొల్లింటి బాంధవ్యమే మిగిలెనుగదా. నేనతని మొగ మెట్లు చూడఁగలను.

చ. “అనుపమవిక్రమక్రమసమన్విత శరణు జీవవంతు ల
య్యును శశిలేఖకుం బలివియోగ దశానుభవంబుఁ దెచ్చి
యని మొగిడింప నేల విలయంబునకై యిటు” లంచు రిత్తవో
యినమదితోడ నీముసలి యెట్టిదురాగ్రహముం గ్రహించునో.

కృష్ణ — ఫల్గునా ! దైవగతికి మన మేమిచేయుదుము. నేను దానికనలేదు. ఈ జరుగఁబోవు భీమదర్శోధనగదాయధనుమాత్ర వితఁడు చూడఁదగినదికాదు.

జల — (ఆశ్చర్యముతో) వీర కురపాండవయూధపతులు ! అందఱు నిచ్చటనే యున్నారు ! (అలోచించి) జలస్తంభనవిద్యచే దానియున్న దుర్యోధనుని బయలు పఱచుటకై వచ్చిరనుకొనియెదను. పో కురురాజకంఠీరవా ! పాండవులు నీకెంతవిపదృశ తెచ్చిరి ! (సమీపించుచున్నాడు)

దుర్యో — (చూచివిపర్లదనముతో) కారవశ్రేయస్కామా ! బలరామ !

చ. కొడుకులఁ దమ్ములం గదనకోవిదుఁ బ్రాణసమానుఁ గర్ణ వృ
ద్ధుఁ డయిన యాపగాతనయు ద్రోణునిఁ దక్కినయుక్కడిండ్ర నె
వ్వడు పోలియించి తా మిగిలెఁ బాపభరంబునఁ జానకుండ నొ
క్కడగుచు; నా సుయోధనుఁడు కైకొనుమా కడసారి మ్రొక్కెడుకొ.

భీము — (సంతోషముతో) బావా ! హలాహియ !

ఉ. బ్రాపదికట్టచీగలు నదస్సన దుల్చినయన్నదమ్ములం
బావులఁ జంపఁగాఁ బ్రతినపట్టి నహోదరు ముందుఁ జంపి సం
తాపము కొంత దీర్చుకొని న్యాయముగాఁ బెరివారిజీవముం
బాపఁ దలంపూపవని నమస్కృతిఁ గైకొను మయ్యతాగ్రజా !

అర్జు — (కన్నీటితో నమస్కరించి) బావా ! నీకు ఘటపరానిదుఃఖముఁ దెచ్చి పెట్టిన యీ పాండవులకన్న తుమింపుము.

ఉ. మాయఘటోత్కంచుండు పెనుమాయ స్వజించి విరోధులం దృఢ
ప్రాయులఁగా విదల్చుచు విశాహము చేసినచేత కివ్వడ

యోగి యని కుండలగా పలకె నో యదుభూమణ ! తొలి దుర్లభ
ప్రేయలమైన యిరువరము చేసినపాపఫలము లెట్టివో.

కృష్ణ — వెట్టియట్లునా ! లక్ష్యమనకే యిచ్చితిమనుకొనుము. శశిరేఖకివారత
తప్పనా!

బల — ఏమి ! అభిమన్యుడు మడిసెనా ! హాసుభద్రాకుమార ! ఈ కురుపాం
డవయ్యుద్ధము నీమృతికొఱకే తటస్థించెనా ! కాకున్న వంతగండరగోళము
జరిగిన పెండ్లి యెట్లక్కఱకు వచ్చును ? ఓ పాండవవీరులారా !

గీ. పెద్ద లరిగినపిమ్మటఁ బిన్నవాండ్రు
బవర మొనరింపఁ బోవుట పాడిగాని
కలదె యెందును ముందు సంగరములందుఁ
జంటివాండ్రను బంపించి చంపుకొనుట.

కృష్ణ — అగ్రజా ! దానికిఁ దగినంత కారణము లేకపోలేదు. సావకాశముగ
నివేదించు కొందుము. ఇప్పుడు నీశిష్యు లిరువురకు గదాయుద్ధము కాను
న్నది. మనమిందుఁ గూర్చుండి యావేడుకఁ గనుఁగొందము.

బల — ఈ ఘోరయుద్ధమున కాదిక రైవైన నీకిది వేడుకగా నుండదా ! నీ వొన
రించిన కపటోపాయంబులంగాక జగదేకవీరులగు ద్రోణ భీష్ములు మడి
యుమరా !

గీ. సంధి గావించకుండువే చతురుపాయ
ముల నెఱింగిన బుద్ధికౌశలము గలవు
ఉత్త వైరంబుఁ బెంచితి; రిత్తశేలఁ
దలధరించి నుభించునే ధర్మరాజు.

కృష్ణ — అన్నయ్యా ! వామిడ లేని యపవాద మోపిన నేనేమందును. అద్ద
మున్నది మొగమున్నది. దుర్యోధనునే యడుగరాదా ! “అయిదుల్లిచ్చినఁ
బాండవులకుఁజాలు” నని నేబతిమాలితి నో లేదో ! కడచినదానికేమి.
నేడు నీవు కూకలిడి సంధిచేయింపుము. పాండవుల నే నొప్పించెదను.

బల — సర్వకూన్యమైన పిదప సంధికావించిన నేమి ? కావించకున్న నేమి ?

గీ. ఇరువురొకరూప నాకు నిందవరియరదుఁ
గాని కించి దధర్మంబు కానిపిఱచె
నేని జాతుము. నేను సహింధజాల
నెవరి కర్మము వారి దే నేనెఱవాడ,
పాం. వి. 15

ధర్మ— బావా ! నీ పుపద్రవ్యమై యుండ నట్లేల జరుగును ? ఇందు నీయానతి నుల్లంఘించు వారెవ్వరు ?

ఉ. పాక్షిణభయంబునం బెదటి పాటి సుయోధనుఁ డీహృదం బను
త్రాణముగా మొఱంగిన కథావిధము నివని యేము వచ్చి “ నీ
రాణ యిటున్నదే ” యని యరాళము లాడ సహింపలేక యు
దీక్షితమై సమీక మొనరించుట తప్ప దటంచు నెల్వడెన్.

తరువాత రణసామగ్రి లేక యేకాకియై యున్నయతనితో—

క. “ ఏయాయుధంబుఁగోరిన

నాయాయుధ మొసఁగువార మనికిఁ గడఁగుమా

మా యేగురయం దెవ్వరి

నో యొకరినిం బేరుకొనుము యుద్ధంబునకున్.

వానిం గెల్పితివేని జయము నీపక్షముగా నంగీకరింతు”మని పల్కితి.

బల— బలే ధర్మరాజా ! నీబుద్ధికి సంతసించితి. కావున నీ ధర్మయుద్ధమును గనుఁగొనియే యేగెదను.

కృష్ణ— (జనాంతికముగ నర్జునునితో) ఈ ధర్మనందనుండు పోవుచున్నవానిని బలాత్కారముగ నాపుచున్నాఁడు. భవితవ్య మెట్లున్నదో !

ఉ. న్యాయముగా గదారణ మొనర్చిన భీముఁడు కారవేశ్వరుం
ద్రోయుట దుర్లభం బొకనితో రణమే కద ! నిర్ణయించె న
న్యాయ మొకింతయుం జరిగినం గని నైఁపఁడు సీరపాణి; యిం
కాయనతోడ మీకుఁ గలహంబు ఘటిల్లుట నిక్క మర్జునా !

అర్జు— మా యన్నగొనర్చు పనులన్నియు నేమిపాపమా మనకపకారము గనే పరిణమించుచున్నయవి. కానిమ్ము. భవితవ్య మెట్లును గాకమానదు.

ధర్మ— మనమందఱ మీ ప్రాదఘట్టింబునం గూర్చుండదు రండు. (కూర్చుంచురు)

శీను— (పరికరము బంధించి గద నుద్దేశించి)

ఉ. కమ్ముని జాళువా యెఱపు గంటలుగట్టి యహర్నిశంబు నే
మమ్మునఁ బూజ చేయుచు నమస్సు లొనర్చుచుఁ గొల్పుచుంటిఁ జి
త్రమ్మున నిన్ను నమ్మితిఁ గదమ్ము సుయోధనుతోడి నేటి క
య్యమ్మునఁ బేరు నిల్వఁగఁగదమ్ము ! మదంబ గదావతంసమా !

దుర్యోధను— చేతిలావును బుద్ధికాశలమును సుండవలయుఁగాని పూజాపురస్కారములతో గదారణకోవిదుండ వగుదువా! చాలు నీస్తోత్రపాఠములు-
రారమ్ము.

అర్జు— (కృష్ణునితో జనాంతికముగా) గదాగ్రజా! బుద్ధికాశలంబున రారాజునకు భీమనేనుండును, జేతిలావున భీమనేనునకు రారాజునుఁ జాలతనుకొని యెదను. నీ యభిప్రాయ మేమి?

కృష్ణ— చేతిలావున భీముఁడెక్కుఁడైననుఁ జిరతరాభ్యాస పాటవమందును నేర్పునందును సుయోధనుఁడే ఘనుఁడు.

గీ. అప్పుడప్పుడు వేడి మదగ్గజాతు
వలనఁ దత్తద్రహస్యము లైలిసికొనుచు
సలిపె నితఁడు గదాపరిశ్రమము మీరు
వనమునందున్న పండ్రెండు వత్సరములు.

భీము— (క్రోధహాసములతో) దుర్యోధనా! ప్రాణభీతింజేసి నీటఁ డాగిన నీతో రణ మొనర్చుటకే నాకు సిగ్గగుచున్నది. కాని రణసత్రము ముగియమింజేసి చంపఁదగిన వాఁడనైతివి.

చ. “అపని సమస్తమేలుకొనుమయ్య! రణంబిఁక నే నొనర్ప మా నివరులతో నరణ్యమున నిత్యసుఖాప్తి మెయిం జరింతు నయ్య ఓదవు”మంచు వేడఁగ దయామతి నీవయి రాక పోయె ధర్మబిభునకే; దురాత్మ! పసమానతనూజున కింకవచ్చునే.

దుర్యోధను— ఓయీ వాచాల! వృధాస్వార్థసంభావక! పాండుకుఘ్నార! (నాలుక కఱచుకొని) కాదు కాదు, వాయుకుమార!

ఉ. ఎందఱు రాజు లీ ధరణి యేలఁగ రోసి చరిత్యజించి మా నీందులతోడి చెల్మికయి యేగిరి కావల; కల్ల సౌఖ్యము ల్పొందినవాడ నాటఁ బరలోక నుఖంబున కంటిఁగాక మీ కుం దిది వేది యంటి ననుకొంటివె? మూర్ఖకులూపతంసమా!

బలఁ ఓ భీమ దుర్యోధనులార ! మీకుం బరస్పరజుగుప్పానచనంబులతోఁ
బనిలేదు. ఈప్రజేశము శమంతపంచకములోనిది కాదు. కావున స్వర్ణా
పవర్గప్రదంబును బావనంబును నగుపాలికలనికిం బోదము గండు. మీ
యధముగూడ నయ్యెడనే యగుట ప్రశంసనీయము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
పాండవవిజయమునందు సప్తమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః

పాండవవిజయము

అష్టమాంకము

(పాండవచతుష్టయమును కృష్ణబలరాములును ప్రవేశింతురు)

నకు — సహదేవా ! ఈ దెబ్బతో దుర్యోధనునితల చెక్కలుగాక మానదు.
చూడుమా మనభీముని చూపునందలి యొడుపు.

క. బరిమీఁది యురగ మొడుపుగఁ
గఱచుటకుం దిరుగుకగణిఁ గౌరవనాథ
స్మరదురుగదాహతులకుం
దొరకక తగుసమయముం గనుంగొనుచుండెన్.

సహ — అగ్రజా ! అరరే ! ఆ దుర్యోధనుఁ డాదెబ్బ నెంతసులువుగాఁ దప్పిం
చుకొనెనో చూచితివా ?

గీ. తద్గదాఘాతముల కోర్చి తగినసందు
వేచి గుఱిచేసి తలమీఁద విసరినట్టి
యన్నగారి పవనబోలు నన్నగారి
గదకు గుఱియయ్యెనకట సైకత తలంబు.

అర్జు — కృష్ణా ! ఈ కురురాజు శరీరలాఘవంబున తొక్కులున్న పక్షివలె నెంత
దూరమెగురు చున్నాఁడో చూడుము.

ఉ. గాలిపటంబులీల దివిఁగన్నడు నొక్కొకమాటు తొక్కులం
గ్రాలు ధరాధరేంద్రము ప్రకారముగాఁ దనరారు నొక్కెడం
దూలక నిల్చు నొక్కపరి దూలము గాలికిఁ దూగులీల గాఁ
దూలు మఱొక్కసారి గద దూలము పోలికఁ గేల నొప్పగఁ.

కృష్ణ — అర్జునా ! నేనేమంటిని ? వీనిం గడలేర్చుట కొక్కయింపాయము
కలదుగాని పక్షియొకలరుద్రుం డగు నేమోయని మదగ్రజంజాచి వెను
దీయుచుంటిని.

ఉ. పాములవానిచేఁ బడిన పన్నగమట్లు కరంబు డస్సెన
య్యో ! మనభీమసేనుఁ గనుమోయి కపిధ్వజ ! దీనతాస్పదం
బై మదహీనమైన మొగమంతట నల్లవడెం బ్రమర్దనో
ద్దామములైన బాహులు మదంబటిఁ ప్రేలఁగఁ జొచ్చెడున్ గటా !

అర్జు— (ఆశ్రమతో) ఈసారి గదాఘాతముతో మనప్రయత్నము లన్నియు
విఫలంబు లగుచున్నవని తోచుచున్న దేమిగతి !

చ. అన్యతములాడి దోణుని గతానుని జేయుటకన్నఁ బాడి మా
దీనపని యున్నదయ్య ? యవలీల నొనర్చితి మట్టికార్య ; మా
పెనుక పాలాయుధు న్నతులు నెట్టి ప్రసన్నునిఁ జేసికొంద మీ
యన పడకుండఁగాఁ గల దుపాయ మటంటివి తెల్పు మచ్యుతా !

కృష్ణ— లెస్సపలుకు పలికితివి.

మ. “విఱుగన్ గొట్టెద నూరయగ్గు” మని మున్ పీఠండు మీయన్న కో
పరసావిష్టుఁడు వల్కె; నాభికి నధఃస్పృంతమునన్ గొట్టు టా
పురు తా మెందు గదారణ్ణ; లివుడీ పాపాత్ము మాయాగతిన్
బారిగోకున్న నీతిండు మీకినుఁడుగాఁబోవున్ ద్రుపం బర్జునా !

అర్జు— (భీమునికిఁ గనుపడునట్లు తనతోడవైఁ జరచుకొనును)

బల— (లేచి కోపముతో) ఓసీ ! పాపాత్మా ! వృకోదర ! బలరాముఁ డున్నాఁ
డని యైన భయంబులేక గదారణంబున నాభిక్రిందఁ గొట్టఁగూడదని
యెఱింగియుఁ దొడలమీఁదఁ గొట్టితివేమిరా ? నిలువు నిలువుము ! ఈ
ముసలంబునకు నీతల బలియొసంగెదను. (భీముని మీదికి పోఁబోవును)

కృష్ణ— (అన్నను ఒట్టుకొని) అన్నయ్యా ! ఏమిది నెట్టికోపము ? ఆదెబ్బ
తోడల మీఁదఁదగిన నడుమునైఁ దగిన చూడకుండఁగోపించెదవేల ?

బల— నడుము మీదనా ! గదావిత్తేప మెఱుంగని వానికి బోధించినట్లు బో
ధించుచుంటివి. అయిననుఁ జూతము చద. (అందరునుఁ బరిక్రమింతురు)

(తెరనెత్తుదురు; తొడలు విరిగిన దుర్యోధనుఁడు కన్నట్టును)

బల— (సమాపించి) కారవేంద్ర ! కాశ్యాది నిలువుము.

దుర్యో— (నగరుచుచుఁ దొడలు జూపించి మూర్ఛపోవును)

బల— కృష్ణా ! దీని కేమందువు ? (పరికించి) ఆ దురాత్ముఁడేడి? కానరాదు.

భీము— (సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి) ఓసీదురాత్మా ! కారవజ్రునన్ !

శా. “కాతర్యంబు వహించె నోసి పశునా ! కానిమ్మిఁకొక్కండు నీ
పాతిపర్వత్యము వోపునే” యని నభం బాంచాలి నన్నట్టి నీ
బూతుంగూతల కీ ఫలంబు గలిగెం బో ! యిద్ది మా ధర్మభూ
నేతం బెట్టిన పాట్లకుఁ ఫలము కాని పాపదుర్మోహనా !

(ఎడమకాలితోఁ గిరీటముఁ దప్పును)

ధగ్ధ — ఆ! ఆ! భీమసేన ! ఎంత తెలివిమాలిన పని గావించితివి ! ఉడుగు
మడుగుము.

బల — (మండిపడి) కృష్ణా ! ఇంకను నీ నీచు నెట్లు త్నమింతును ?

చ. కసి గలదేని బాహుబల గర్వముచేఁ గురురాజ నాజిలోఁ
గసిమసగింతు గాక శోఱగాక గదారణమందుఁ బాడి లే
క సముఖమం దొకండు శృంకార్య మొనర్చినఁ జూచి రాముఁ డీ
ముసలముచేత వానితల ముక్కలు స్థేయక యూరకుండునే.

కృష్ణ — అగ్రజా ! దీన భీమునియందుఁ దప్పేమి ? బంధుత్వ మటుంచుము.ఁ
ద్రోపది యొక సామాన్యపనితయే యుచుకొందము.

గీ. నిండుఁ గొల్వన దుశ్శాసనమందు వలున
లొల్వఁగాఁ జూచి నీ పూరకొందుకోటు
కురువుఁ జూపింపనచ్చునే ? కూరుదుండు
మరుమఁ గులకాంత కీ సుయోధనుఁడు నెపుమ.

నాఁడు ధర్మజనిగళఁధంబగు భీమమత్తగజంబు కదలలేక, “ఓరీ
దురాత్మ ! రణంబున నిన్నుఁ దొడలు విఱుగ నడచెద” నని వాచాశూర
త్వముమాత్రము చూపించెను. నేడది నెఱవేర్చికొనెను.

బల — తొడలు విఱుగఁగొట్టుట యొకతప్ప. దాని నటుంచుము. తలదన్నట
యెంత నీచపుఁ బని ? దాని కేమందువు ?

కృష్ణ — ఇది తప్పినమే కావచ్చునుగాని, యిదియును నతని ప్రతిజ్ఞలోనిదేయై
యుండనోవు. కాకపోవుఁగాక, ఈతఁ డొనర్చిన దొనఁగొలలోనిది
శతాంశమునుఁ గాదుగదా ! అదిగాక, ఇది కలియుగము. ధర్మము
నాలుగుపాదముల నడచునా ? శాంతించి యనుగ్రహింపుము.

బల — కృష్ణా ! కురురాజమాత్రము ధర్మశీలుఁ డెఱి నా ? మీరొనర్చిన యధ
ర్మము లెన్నియో వా రొనర్చిన తప్పు లేన్నియో నేను జూచితి నా !
(ధర్మజాదిక్రై) ధర్మరాజ ! పోవువాని నన్నాపి యీ యధర్మముఁ
జూపించితివిగదా !

ఉ. “కారవనాధు నుందొడలు గాఁడఁగ నేసి శిరంబు దన్నె న
మూరుతి మధ్యవర్తియగు మాబలరాముఁడు నూచుచుండఁగా
నార?” యటంచు ధర్మనిధులందఱు దూఱఁగ నెల్లకాల మీ
దారుణమైన దుర్యోశముఁ దాఱిచి నేఁ డలయెత్త నేర్తునే?

కృష్ణ— సహోదరా! ఇందు దుర్యోశ మేమన్నది? మేనత్తకొడుకుల కుప
కారము నేసె నందురు.

బల— చాలుఁజాలు. కషటోపాయములకు మూలకండుమనై నీవు నేయుచుం
టివి చాలదా? ఇందు బలరాముఁడుగూడఁ గలియవలెనా? (విచార
ముతో) హా! దుర్యోధన!

గీ. ఎన్ని దుష్కృపటంబులు వన్ని నీదు
బలముఁ బరిమార్చిరోగదా పాండుసుతులు
దైవవిధి యేరికైననుఁ దప్పదిప్పు
డెదుట నుండియు బలరాముఁ డేమిచేసె?

(కోపముతో) ఛీ! యీ పాపాత్ములమొగముఁ జూడరాదు. పాప
వ్యూహదర! నీన్న ముసలమునకు బలి యిచ్చి నాయప్రతిష్ఠ తీర్చుకో
వలయును.

భీము— క. గడఁగి యేటికి నీ నడ
ముడికిం గదలేకె? నీకు ముసలమ్మన్నక
“దొడ లనిలోపల కుటుగం
బొడిచెద” నని నుడివి రిత్తవోదు నె ముసలీ.

బల— ఏమీ! నాకు ముసల మన్న నీకు గదకలదా! నిలువు నిలువుము.
నాముసలేతనముఁ జూపించెదను. (మీది కుటుకఁబోఁగా)

కృష్ణ— (అపే యర్జునునితో జనాంతికము) ఫల్గునా! ఈ భీముఁ దూరకున్న
వాని మరలఁ గదికె. ఈ బలరామ ముసలాఘాతమున కింత డెంత
వాఁడు? (జనాంతికముగ) భీమనేనా! కాంతింపఁగదోయి. మీయన్న
కాంతమునకును నీకోపమునకును బ్రతుకరేకున్నారము.

అ. వె. మొదటఁ బోవువాని పదముల కర్ణుపా
ద్యమ్ములిచ్చి నిలికె ధర్మరాజు
నేడు పోవు వాని నిటలభుఁకుటచేత
నిల్వఁదలకు వార! నీలచేలు.

బల— (కోపావేశముతో) మంచిమాట చెప్పితివి. అవును మీసంగతి గుఱు తెలుగక ఈపాపపు సభలో నిల్చుట నాదేతప్ప. (నిష్క్రమించును.)

దుర్యో— (మూర్ఛతెలిసి) హా బలదేవ ! నీవుండియు నిట్టియన్యాయమున కొడి గట్టితివా ? నీతమ్ముని మాయమాటలకు లోబడితివా !

గీ. మధ్యనర్తివి రణధర్మమయఁడవీవు
కలవనుచుఁ గాక నే నూర్ధ్వకాయమునకుఁ
గాపుదల చేసికొని యధఃకాయమునకుఁ
జేసికోలేనె యకట ! పంచితుఁడనైతి.

భీము— (కోపముతో మరల దుర్యోధనునితలఁ దన్నఁబోగా)

ధర్మ— (వారించి విచారముతో)

గీ. మంచియో చెడ్డయో పదిమందిచేత
మెచ్చుగాంచునో లేదో భవచ్చరిత్ర
మించినోయెఁ బ్రతిజ్ఞచెల్లించుకొంటి
విట్టియాగడపుం బని యేల యిపుడు ?

మ. ఇతరప్రాణి కలభ్యమైనసిరిచే నేకాదశాక్షాహిణీ
పతియై సర్వవిధంబులం జెడి దురాపంబైన దైన్యంబుచే
నతిశోచ్యత్వముఁ జెందుఁగాక మన దాయాదుండు నీవిత హీ
నతగాఁ జూతువె ? రాజరా జితనిఁ దన్నం బాడియే మాళిపై ?

గీ. కాలమునుఁ గర్మమును రెండుఁగలిసి యిటులు
దైవవిధిచేత మనకు నింతలు జనించె
కాని నీ కీతఁడెవ్వఁడు ? కలదె నాకు
నీతనికి భేద మాపంతయేని భీమ !

భీము— (కాంతించి) ధర్మనందన ! ఈ దురాత్ము నేమిచేసిననుఁ బాపములేదు. కలదుగాక సరకమునకేపోవుదును. ఓ పంచభూతములారా ! ఓ నూర్య / చంద్రులారా !

ఉ. పయ్యెడ లాగె నేచనఁటి “బంధక నీ” యని సాధ్యి నే ఖలుం
డొయ్యన సన్నచేసెఁ దనయూరుపులందు పసింపుమంచు నే
నియ్యెడ వానిఁ గూలిచి మదీప్సితము న్నైఱవేర్చుకొంటి న
న్యాయ్యమొ న్యాయ్యమో సరక మైనను నా కది స్వర్గలోకమే.

ధర్మ— (దుర్యోధనుని సమీపించి కాఁగిలించుకొని)

గీ. నేడు భీముడు చేసిన నింద్యకర్మ
మును సహింపఁగదన్న ! తప్పులు త్నమింపు
మన్న ! మదిసిగ్గుఁ జెందకుమన్న ! పూర్వ
కృతముఁడప్పింపఁ జేయఁగా నేరితరము ?

క. ఏలా వగచెద వకటా !

నీ లోభము నీ మదంబు నీ చిన్నతనం

బీలాగు పరిణమించెను

గాలముఁ గర్మంబుఁ గడవఁగలరే మనుజుల్ ?

అబ్బ — దుర్యోధనా ! విచారించకుము. తత్త్వమరసిన నీవే సుకృతివి.

ఉ. బందుగు లెవ్వరుం దిననిభాగ్యము భాగ్యమె ! ధర్మహీనలై
కుందుచు మికశత్రుములు గొల్లు మనం గనుఁగొంచు దూఱఁగాఁ
గొందలమందుచుం గెలుచుకొన్న ధరానరకంబుకంటె ని
ర్దిండితసౌఖ్యరాశి యగు నిర్జరలోకము మేలుగాదాకో ?

కృష్ణ — ధర్మజాడ్డునులారా ! ఎందుల కీయప్రస్తుతనిశ్చేదము ?

ఊ. కోరి సమస్తముం గెలుచుకొంటిరి బందుగులెల్లఁ జావ కే
పోరును లేక చతురై రిపుల్ ? చనుదెంచునె రాజ్యలక్ష్మి మీ
కోరినరీతి ? ధైర్యమెదిఁ గూర్చుఁడు నేటికిఁ దీటిపోయె మీ
వేరము; లేడుపు ల్గొదలువెట్టితి రక్కట ! నవ్వువేళలకా.

దుర్యో — (కృష్ణనివంకఁ జూచుటఁ జూచుచు)

క. పాపము నేసియుఁ బశ్చా

త్తాపంపడుపాండవుల నదల్చుచు నీ వో

పాపాత్మ ! యేలాకో సం

తాపము చెందెదవు కంసదాసకుచారా !

నీవు పాపపుబండితోలుటయు విజయుఁడు తొడమీఁదఁ జఱచుకొం
టయు నేను జూడకపోలేదు.

మ. ఎటులైనకా ధర ధర్మపుత్రకుచిచే నేలింపఁగానుంటి మ
త్పటుశక్తిం బవమానసూచుఁడు గతప్రాణుండు గానీ భవ
త్కుటిలత్వంబు నసూయయుకా దెలిసె నో గోవింద ! కీల్బామ్మ లీ
వెటు లాడించిన నట్టులాడుదురుగాదే పార్థ లీయేవురుకా.

లజ్జాపరిత్యాగముఁ గావించిన నన్నేకాదు, ముల్లోకములు జయింప
వచ్చును. శిఖండి నెడుటఁజెట్టుకొని పితామహుని జంపించితివి. “చక్రం
బుఁ దాల్చి” నని ప్రతినవట్టియుఁ జేపట్టితివి. ధర్మరాజుచే నసత్య

మాడించి కుంభసంభవుం బరిమార్చితివి. సిగ్గుమాలి పార్వతుండు శవకుంఠము నఱకుచుండ నివారింపలేకపోయితివి. దూరమునుండి భూరిశ్రవస్సు చేయి నఱకించితివి. కర్ణునిఁజంప ధర్మభీతిచే వెనుదీయు నర్జునునకు దురుపదేశం బొనర్చి పాపము గట్టికొంటివి. తుట్టతుద కొంటివైన నన్నుఁగూడ ఋజుమార్గంబునఁ జంపింపలేకపోయితివి. ఛీ! సిగ్గులేక తగవులాడఁచితివి. నీయితివృత్తం బెవ్వరెఱుంగరు ?

కృష్ణ— దుర్యోధన! నీ శక్తికొలది దుష్కృతులు నీవునుఁ జేసితివి.

క. నీకర్మంబున కెవ రో

యీకర్తలు ? వాసుదేవుఁ డెవ్వఁ డొనర్పె

బాకారికైనఁ బాపం

బాకారమునం గులక్షయం బొనరించుకొ.

భీమునకు విషము పెట్టించి, పాములుఁగఱపించి, నీటఁద్రోయించితివి. కుమారులతోడఁ గుంతిని లక్కయింటఁ గాల్పించితివి. పాంచాలరాజు పుత్రికి సభలోఁ గట్టువలువ లొలిపించితివి. చేత గాని ధర్మరాజునకును మాయాద్యూతవిశారదుండగు నీ మేనమామకును దురోదరంబుఁ గల్పించితివి. నీ బాపముఁజదిచే వనంబున ద్రౌపదినిఁ బరాభవింపఁజేసితివి. నన్నుం గట్ట నుంకించితివి. పదిమంది రథికుల నొక్క బాలునిమీఁదికిఁ బురికొల్పి చంపితివి.

క. దుండగములు మాకంటెను

రెండింతలు గలవు హెచ్చరించిన విను మెం

దుండును ధర్మము జయ మం

దుండుననుచు నెవ్వరెఱుంగ రోయి దురాత్మా !

దుర్యో— గోపాలా ! ఇది ధర్మమునకుఁ గాలము గాదు. కలికాలము వచ్చినది. కపటోపాయము లేనివారికి జయము లే దనుము. ఇది వినుము.

సీ. చదివినాఁడను వేదశాస్త్రంబు లర్థల

కిచ్చినాఁడను మనోభీష్మితమ్ము

లేలినాఁడను భూమి యేకాతపత్రంబు

ప్రజలను సంతోషపఱచినాఁడఁ

జరిపినాఁడను పెక్కు జన్మము ల్పుత్రులఁ

గాంచితిఁ బున్నరకంబు వాయ

మెచ్చించినాఁడ నుమిత్రుల నార్జించి

పొందినాఁడను సర్వ భోగములను

క్షుత్రియులచేత మిగులఁ బొగడ్లగన్న
కదన మరణంబుఁ గంటి నాకంటె భాగ్య
కాలి నుకృతి వదాన్యుండు చతురమతియుఁ
బండితుం డెవ్వఁ డేమిలోపంబు నాకు ?

గీ. బంధుగులు లేక సైన్యసంపదలు లేక
సంతసము లేక తగిన వంశంబు లేక
బహుళ దుఃఖాకరంబగు పాడునేల
యీ యుద్ధిస్థిరుచేత మోయింపుమయ్య.

(తెరలోఁ గోలాహలము, దివినుండి పుష్పనల్లము గుటియును)

ధర్మ — (సిగ్గుతోఁ దనలో) ఔరా ! ఈ సుర లీతని పల్కు లెట్లు పొగడు
చున్నారో ! (తల పంకించి) ఔను. ఇతఁడు మనయెడల నెట్టివాఁ
డైనను రాజ్యపాలనాదులయం దెందును దుర్మార్గుఁ డనిపించుకొన్న
వాఁడు కాఁడు. (యోజించి)

ఉ. అమ్మలపాన్ముమీఁడఁ దనయంతన చావఁదలంచి మాఘమా
సమ్మునుఁ గోరి తాత దినసంబులు లెక్కిండుకొంచు నున్నవాఁ
“డెమ్మయి రాజరాజును జయించితి వీ” వన నెట్లు లీ యధ
ర్మమ్ము పచింతు వృద్ధ కురురాజు నిఁకేగతి నూఁడించెదన్ ?

చ. మడిసిరి బంధుజాలము సమస్తము; రాజ్యముఁ బ్రోవఁజాలు నే
కొడు కనుకొంటిహా యతఁడుఁ గూలెను ముండితమ్మగ్గయైన యీ
పుడమిఁ బునర్బుపు న్వయసుపోడిమి వోయిన నేను సంతసం
పడుచుఁ బరిగ్రహించుటకుఁ బాల్పడఁ జేసెనె దైవ మక్కటా !

కృష్ణ — ఉ. ఇంటికిఁబోద మేల పదునెన్నిది నాఘ్య గతించె వీరికిన్
గంటికి నిద్రలే దుదయకాలముదాఁకను బోదు పొగొని మీ
తుంటు; కంతనే పితనితో శవజాగరణంబు రండు మీ
బంటులు మీరు చేతు లెదపై నిడి స్వస్థత విశ్రమింపగన్.

— మంచిది. (అందఱితోఁ బరిక్రమించి) బావా ! పసుదేవనందన !

క. పరమపతివృత్త గాఢా

రరాజవృత్తపుత్ర మదిఁ గరంబును శోకం

బారసి మనల శపియించెడిఁ

గురురాజు నధర్మరీతిఁ గూల్చితి మనుచున్.

కృష్ణ — ఆమెను మీ పెద్దతండ్రినిం గూడ నే నిప్పుడ చని తగువిధంబున
నోదార్చి కాంతులంజేసి వచ్చెదను. రండు పోదము. (నిష్క్రమింతురు)

(తెరలో మంట కన్నట్టును)

దుర్యో— (తేటిపాటుజూచి తనలో) ఏమో! అర్జునుని తేరట్లు మండుచున్నది. వట్టి తేరు మండిన నేమిలాభము? (ప్రకాశముగా) ఎవరురా అక్కడ? (యోజించి) ఛీ! మూఢదుర్యోగన! ఇంకను నీవు పిల్విన బలుకువారెవరు?

Truly Love

సంజ— (దుఃఖముతోఁ బ్రవేశించి) దేవా! నేను సంజయుడను. నేనిక్కడనే కనుపెట్టుకొని యున్నవాడను.

దుర్యో— (కాగలించుకొని కన్నీటితో) సంజయా! పాండవు లొనర్చిన యగ్రమును గన్నులారా గాంచితివిగదా! గురుపుత్రుతో నివియెల్ల జెప్పిక. కడసారి తల్లిపండుగల

యదుగులకున్ నాకు మారు సంజలి యిడి వా

గడలకయుండు నుపాయము

కడువడిఁ గరిపురికి నరిగి కావింపు మిఁకన్.

సంజ— ఇట్టిస్థితిలో నిన్నొంటిగ డించి యుగ నాకెట్లు కాంక్షింతువు?

దుర్యో— ఇంతకన్న నాకు నిప్పుడు కాపలిన ప్రయోజనము వేరొందు చెను పామ్ము. (నిరూపించి) నాకై కుండుమఁ బాపల్లెఁ దిప్పచ్చుచున్నారు. వారి నోదార్చి పునఁబున కంపుము. (సంజయుఁడు కన్నీటితో నిష్క్రమించును)

దుర్యో— (తెరవంకఁ దిరిగి)

ఆ. పౌరులారా! పగవఁ బలిగెడు నాకునై

చనుఁడు ధర్మబాతు శరణమనుఁడు

యశమునాది వారల న్యా యవర్తులై

యపయశంబుఁగొనిరి హరికలేమున.

(దెసలు పరికించి తనలో) హా! ధైర్యమా! క్రూరస్వర్ణభయంకరం బగు నిమ్మహారణ్యంబున నన్నీరాత్రి యెట్లు గడపింతువు? ప్రాణ నాయువులారా! గంపంత బలగము పడలిపోయినను భగ్నోపనగు నీ శరీరమును వదలలేకున్నారా? హా! సర్వలోకబాంధవా! అందఱు బండుగులవలె నీవుఁగూడ నాపై దయ విడచి చనెదవా? నీహోవుట న్యాయము గాదు. ఇప్పుడు మన మిరువురము సమాన తేజ ఓహోబల కాంతులు కలవారము. తుల్య వ్యసనులము.

కా. మందేహాభిధరాక్షగత్తజరమ్యంబయ్యె నీమేను; నాకుం దృష్టారిగదాపరిహారజనితహృరాహతిక రక్తమయ్యెందేహంబు; విపత్సముద్రమున మందే ముగ్ధితి స్నేను; ముగ్ధందావైతివి నీవు; తుల్యులము కానక దేవ! నీవాఁగుమా.

కటకటా! భాస్కరదేవ! నారోదన మరణ్యరోదనము చేయుచున్నావా! నీకు నేనేమి యెఱ్ఱుఁ గావించితిని? (యోజించి) అవును.

“పాండవులందు నాకుఁ గడుఁ బక్షము ధన్యతనూభవుండు మన్మండవుటక ద్వీదీయ మరణంబు హితంబ” యటంచు లోకబంధుండవు నీవు నా కభిమతుండవు గాకిపు డేగుమండె, మిత్రుండవు కష్టక్షేళ నిసిరో! యిటు తోడ్పడకుంట పాడియే?

కొండొకకాల మస్తవినపకుము. ఇంతలో నా రధికత్రయము వచ్చి నా మనోరథముఁ దీర్చుగలదేమో? (అలోచించి) మూఢబుద్ధి! దుర్యోధన! గురుపరాధవాభిభూతుండవై నీవిట్లనుచుంటివే కాని నూర్యచంద్రుల గతి యాఁగునా? (ఓగ్గఱగా) హా! అశ్వత్థామ! ఏను గతప్రాణుండవైనను నీ పనిన ప్రతినమాత్రము చెల్లించవలయును జూహ!

(మూర్ఛిల్లును)

(రధికత్రయము ప్రవేశించును)

అశ్వ— (కన్నీటితో నమిపించి) హా! దుర్యోధనమహారాజ!

క. నిన్ను నధర్మపు యుద్ధము
న స్మృతిఁ దొరఁగి యిట్లానర్చి రనెడి వా
ర్తన్నెను వింటి, వచ్చితిఁ
జన్నే యింక మిన్నకుంట శక్తుడనయ్యుక.

మర్యో— (మూర్ఛతెలిసి)

చ. గురుతనయుండ! నిన్నుఁ గనుఁగోననువు ఓబగఁబట్టియుంటి సత్వరముగ రాఁగదయ్య! బలవత్తైర మైన విధిం దరింప నెవ్వరితర? మీప్రకారపు నవస్థకు లోనయితిం దురాత్ము లామరహరభీమధల్లునులమూలమున నివ్వసినంబు లోపలక.

(కాఁగిరించుకొని)

క. నుదుల నుడికించి నన్ను
న్వేడఁదలించిరి నీటనుండి, వెడఁదలించి ననుక
జడువేది గదారణమునఁ
దొడలు విఱుఁగగొట్టి రకట! దుర్నితిమెయిక.

అశ్వ— (కోపముతోఁ దలపంకించి) ఏమీ ! దురాత్ములగు పాండవు లిట్లాంటి వానింజేసి నిన్ను భంగపఱచిరా ! చూడు నేఁడు నీమనోరథము దీర్చి భానుమతీదేవితో ద్రౌపదింగూడ సమాన దుఃఖభాజనం గావించెద. దైవానుగ్రహమున నంతదనుక నీ పాత్రములు నిలిచెనేని మరల పచ్చి నీ కా వృత్తాంతమును వినిపించెదను. సన్నభిషేకించి యనువుము.

కృపా— (జనాంతికము) అబ్బాయీ! అడుమఁదొక్కనేల కాలుగడుగ నేల? భవదీయ విజృంభణంబు పాండవుల కపకారము గావచ్చుఁగాని, యీ సుయోధనునకు మాత్ర ముపకారంబు గానేరదు. కావున నీవీ దుర్వ్యవసాయ ముడుగుము. సంశయేదము నేయరాదు సుమీ !

అశ్వ— మామా ! అటులేనిం దితృద్వేషియగు పాంచాలపశువును బంపకుండు మనెదవా ? పాండవసంశయేదము నేఁడు వేటుగఁ జేయ నక్కరలేదు, మ. బగదాచార్యుఁడు శస్త్రము ద్వీదివి న్వేచ్చం బ్రాణబంధంబు వాయుగ దుర్మార్గుఁడు గత్తి చేకొని తదీయగ్రీవ నిగజ్జతఁ దెగఁగఁయంగని రెప్పుడో యపుడె పో ! నిర్మూలీతం బయ్యె ; నా పగ సాధింప నిమిత్త మాత్ర మిపు డశ్వత్థామ శారచ్చి తా !

అనియునుంగాక పాండవులు నాకు సుయోధనామిత్రులగుటచే శత్రువులను కొంటివేమో ! కాదు కాదు. గురుద్వేషియగు పార్వతీని చేతులు నఱకింపకపోవుటచేతఁ జూమీ !

మ. అకటా ! బాపమఱచి యంచుఁ దిగజ త్యాచార్యుఁడో నొజ్జకున్నికృతిం జేసిన నీదుఁ గాతురొకా ! యంతేనాసులే పాండుపుత్రకు ! లీ రీతి బరాధవంబు తనయంతం బాపఁగా నున్నతాతకుఁ జేయింతురె గొంతుకోత ? పరమాత్మదోషులలో మాతులా !

ఛీ ! వారిమాట తలంపకుము. తండ్రికిని గురువునకును భేదమున్నదా ! (ఆలోచించి) కాలప్రేరులకుఁ దుండ్రయెడలఁ గౌరవమున నెట్టిది ? భూమి యం దెందఁ తెందఁతో రాజులుండ నై నవేయుల నాశ్రయించిన గురున కిట్టి యపమానము వచ్చుట యబ్బరముగాదు (దగ్గఱగా)

గీ. కర్ణుడెనఁ బేర్చిఁజూపిన కారవేంద్రు
పట్టుదల యీ ప్రకారము భండెఁగాక
నాఁడు కాదొకా ! ద్రోణిసేనానియే న
పని యపాంచాలయాదవ పాండవంబు.

దుర్యోధ— ఆచార్యనందన ! నాయపరాధము లన్నియు సహింపుము.

ఉ. శాంతనవుండు పోరుదివసంబులఁ గట్టఁడు లేమి, దా నతం
 ఁడంతముఁ జెందుదాఁక నమరావని కీ వొకభంగి యటాట, నిం
 తింతలు పుట్టై నంతటియద్భుతము నే మును నోచనైతి నా
 సంతతి మాపుకొంటి సహజస్మృత నందఱిఁ గోలుపోయితిన్.

కృత— మహారాజ ! ఎందులకీ కృతోద్భూతము ! నేడైన మమ్ము నిరువుర
 నేనగా నిర్ణయించుకొని యితనికిం దిదాధపత్యం బొసంగుము.

దుర్యో— ఎవఁడురాయక్కడ ? పాశనోదకంబులు తెప్పింపుము (అలోచించి)
 హా ! మూఢదుర్యోధన ! నక్షత్రమండలాధిపత్యంబు గావించియుఁ బిలి
 చినఁ బలుకువారులేకుండఁ జేసికొని యొరిని బిలిచెదవు. నీవేతెచ్చికొమ్ము.

కృత— (కలశముతోఁ బాశనోదకముండెచ్చి) దేవా ! ఇవిగోఁ బరమపవిత్రం
 బులగు నుదకంబులు. తడయక గురునందను నభిషేకింపుము.

దుర్యో— (ఆశ్చర్యమొందుచు) మదీయనే నాధిపత్యము పహింపుము. (యోజించి)
 నేనాధిపత్యమేకాదు. రాజ్యమే యేలుకొనుము.

మ. మతిమంతుం గురునంతవాని నిను దుర్మానంబునంజేసి య
 ర్పితుఁ గావించక నూతపుత్రకునకున్ నేనాధిపత్యం బొసం
 గితి నాయెఁగునసొంపు మన్న ! నను నీకీర్తిగంటఁ గాపాడు మ
 న్న ! తగన్ దీర్పగడన్న నాయెడదయ న్నాకోర్కి ద్రోణాత్మజా !

అశ్వ— మహారాజ ! మేము పోయివచ్చెదము. (నిష్క్రమింతురు)

దుర్యో— (పరుండి)

గీ. కడలుచున్నాఁడు కీడింకఁ గలదు ప్రాణ

మనుచు నక్కలు దూరమునంద నిలువఁ

గటికినేలఁ బరుండునే కారవేంద్రుఁ

డంపబావులు బగబగమనుచు మండ.

హా ! అశ్వత్థామ ! నీవు గావించునపాండవము వినుటకు నే నోచ
 కుంటిని గాఁబోలు. మూఢచిత్తమా ! పాండవపంశ వంతరించిన నీకేమి
 లాభము ? కాకపోయిన నీకీదుర్లభ మనోరథము దీర్చువారెవ్వరు ? హా !
 దుశ్శాసనాదిసహోదరులారా ! సోమదత్తభగదత్తాది మూర్ఖాభిషిక్తులారా !
 హాప్రాణాగ్నియా ! గాధేయా ! మీరందఱుఁ ద్రిదివంబున నాకై నిరీక్షిం
 చుచున్నారా ! మీ దరికివచ్చుదారి నాకు లేకున్నది. హా ! అనూర్యం
 వశ్య ! లక్ష్మణమాత ! భానుమతీ !

గీ. “నిండు పేరొంగులను నీకుగండ్లు
వలువలొల్పించెఁగాఁదె దోవది” కటంపు
భీముఁ డే మానహాని గావించువాఁడొ
సత్యసంధుని ధర్మజు శరణమనుము.

ఈ తల్లిదండ్రులారా

గీ. తనయులను నూర్చురను ధురంధరులఁ గనియు
బాపమతియగు నొక్క నావలవమీకు
మునలితనమునఁ బగయింటి భోజనంబు
విధవకుఁతురు దిక్కట విధి లిఖించె.

ఓ నిద్రాదేవి ! నీకైన నాపై దయలేకపోయేనా ! (కన్నులుమాసి
కొని) రథధ్వనినలె నున్నదే ! రథికత్రయము వచ్చుచున్నదేమో ! (ఆకాశ
మవంకఁజూచి) రాత్రి యామ మాత్రవశిష్టము కావచ్చినది.

క. పలపలని చెన్నెలలు ది
క్కులకుఁ బర్వంగ వజ్రకుండలశోభా
కలితమయి చంద్రబింబము
చెలఁగెఁ బ్రాచీపురంధ్రి చెవికొనయందుఁ.

అశ్వ— (కృపకృతవర్మలతోఁ బ్రవేశించి) ఓ మహారాజ ! బలికియొం
టివా లేదా ?

క. మామయఁ గృతవర్మయఁ దో
డై మది కుల్లాసపలుప నరుల నడచి నీ
కా మాట దెలుప నశ్వ
త్థామ దరికి వచ్చె దోణతనయు నెఱుంగుదే !

పాటిపోయిన పాండవ పంచకంబును నీతమ్ముఁడు యుయుత్సుండును
గృష్ట సాత్యకులును దివ్య దక్కిన బలమంతయును నామావశిష్టముఁ
గావించితిని.

దుర్యో— (విని యల్పస్వరముతో) గురునందనా ! యీవైపునకు రమ్ము.

గీ. నిన్ను మదమునఁ గనుఁగొని నీ మొగంబు
గా నపాండవమును విని మేనువాయఁ
బ్రాణములు నిల్చుకొంటి నో ద్రోణతనయు
యిమ్ము కడసారి యాశ్చేషణమ్ము వాకు.

అశ్వ— (నవ్వింటి) మహారాజా ! నీకురివారమునకు దెల్ల మేమో విశ్వాస
హీనులము.

గీ. అందఱాత్మీయులను మునుముందబంపి
కదలుచున్నావు స్వర్గలోకమునకీవు
లేక పోయెను నీతోడిలోకమునకు
మాకుఁ జనుదెంచు పుణ్యమో మానవేంద్ర!

ఉ. “నీకు విరోధియైన జననింద్యచరిత్రునిఁ జంపెఁ బార్వతుకొ
నీకొడు” కంచుఁ దెల్పు మనసీధవ ! గ్రోలునితోడఁ; బాండవా
నీకము నెల్ల నేడు స్మరణీయుముగా నొనరించె నంచు స్వ
గ్లోకమునందు దేవతలలోపల నీయశ ముగ్ధుడింపఁగన్.

కృత— మహారాజా ! ఇది పరాజయ ము తలంపక దేవేంద్రునిఁ బోలి స్వర్గ
మేలుము.

గీ. పాండవుల కోడి నీవు ద్వై పాయనహా
దమున డాఁగితి పనుట కా దపయశంబు ;
ద్రోణపుత్రుని కోడి వారును బలాయ
మానులైరిగదా ! యభిమాన ముడిగి.

కృపా— కారవేశ్వరా ! నీవు వారికంటె సర్వవిధంబుల సుకృతాత్ముడవు.

గీ. బాంధవులతోడ సకల సంపదలతోడఁ
ద్రిదివమున కేగుదువు జగద్విదితకీర్తి ;
పంశమా లేక తగిన సంపదలు లేక
వారుజీవచ్ఛవంబు లైనారు నేడు.

దుర్యో- ఆచార్యా ! సత్యము వచించితివి. (అశ్వత్థామనుద్దేశించి పరమప్రీతితో)

ఉ. ఎంతపరాక్రమంబు వహించితి ! వింతటిసంతసంబు గ
ల్గింతుపటంచు నే నెఱుంగ లేఖవిభుకొ దలఁదాటి నాఁడ నే
డింతపరికొ బొనర్చిరె మహీసురపుత్ర ! గురుండుఁ గర్ణుడుకొ
శాంతనవుండు శల్యుడును; సఖ్యపుమేరను దెల్పితి మ్రొయికొ.

మీ ముగురికన్న నాకొండోరు లుపకారులు లేరు. ఎన్నటికైన మరల
మీదర్శనంబు త్రిదివంబున నగుంగాక. నాకై విచారింపకుండు. సర్వ
మనోరథము లనుభవించిన నా కే కోరికయును లేదు.

కృపా— ఇంతదయక మధ్యమలోక దేవేంద్రుడనై యి.కం బరలోక సౌఖ్య
సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకము నందనున్న నీకుఁ గావలసినదేమియును లేదు.
అయిన నిట్లగుఁ గాక.

భరతవాక్యము

చ. ఇల ధరియింతుగాక ధరణీంద్రులు నీవలె, గాని యానరేం
 గ్రులకు సతీపరాధము ద్భూతము లాడుట పిన్నతండ్రిపు
 ట్రులకు ధరాంశ మీక విత నొమ్మి యొనర్చుట లేక పోవుగా
 కెలమి రచింతుగాక సుకవీశ్వరు లీకథ బెక్కుకావ్యము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య

ఇని శ్రీ కింకరీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
 బాలనరస్వతి శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే
 రచియింపఁబడిన పాండవవిజయమున నర్వంబును
 అష్టమాంకము సంపూర్ణము.

త ప్ప ప్ప ల ప ట్టి క.

పేజీ.	పంక్తి.	తప్పు	ఒప్పు
10	30	డెవ	డెవఁ
29	12	“పసువురు నిన్నుఁ జాట్టిముట్టు చురుగాక” అనిన తరువాత ..నీకు జయము లేకపోవుగాక” అని చేర్చుకొనవలయును.	
61	2	బాగు థ	బాగుఁ థ
62	7	మొదట (తెరలో) అని చేర్చు కొనవలయును.	
78	31	రిపుకొ	రిపుకొ
112	20	మీదికి	మీఁదికి
114	14	చీ	చీ
115	20	నించె	నించెఁ
115	21	కాని	గాని
117	5	చీ	చీ
119	8	కొంగ	కొగి
121	21	రితి	రితిఁ

శ్రీ మత్పర దేవతా యైనమః

శ్రీ

పా ం డ వా శ్వ మే ధ ము

—• ఇందు వచ్చు పాత్రములు —

ప్రధమాంకము—

అశ్వత్థామ
కృపాచార్యులు
కృష్ణుడు
భీముడు
అర్జునుడు
వ్యాసుడు
నారదుడు
ధర్మరాజు
ద్రౌపది

ద్వితీయాంకము—

ధృతరాష్ట్రుడు
గాంధారి
విదురుడు
వ్యాసుడు
పంచపాండవులు
కృష్ణుడు

తృతీయాంకము—

నారదుడు
పంచపాండవులు
ద్రౌపది
దౌవారికుడు

కృష్ణుడు

నారాహుడు

చతురాంకము—

కవి
వర్తకుడు
భీష్ముడు
ధృతరాష్ట్రుడు
విదురుడు
పంచపాండవులు
కృష్ణుడు
వ్యాసుడు
గంగ

పంచమాంకము—

ధామ్యుడు
కాణ్వ్యుడు
సూర్యవర్మ
కేతువర్మ
ధృతవర్మ
మంత్రి
పశ్చిదత్తుడు
గంధర్వుడు
దుస్సల

ఓం
శ్రీమత్పరమేశ్వరామైనమః

పాండవ శ్వామీ ధము

(ప్రథమాంకము)

(నాంది)

ఉ. భారతసంగరాంతమునఁ బాండుతనూభవులందు దుఃఖపుకొ
భారము దీర్చి వారల కపారపు రాజ్యము నిచ్చి యుత్తరా
దారకునేమ మారసి పడంపడి వారల నశ్వమేధసం
చారులఁజేయు కృష్ణుఁడు భృశమ్ము యశ మృనిశమ్ము శమ్మిడుకొ.

(నాంద్యంతమున నూత్రిధారుఁడు ప్రవేశించి తెరవంకఁ జూచి)

నూత్రి— మారిష ! ఏల యీ యాలస్యము ? ఇటు రమ్ము.

మారి— (ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చితిని. ఆలస్యమున కేమున్నది?

నూత్రి— ఎవరితోడనో యెందులకో వివదించుచున్నట్లున్నావు !

మారి— (తనలో) ఇంతపటకు వినిపించినదే ! (ప్రకాశముగా) ఇంక నెవరు
న్నారు ? మన మైత్రేయుఁడు.

నూత్రి— పాపము శాంతించుఁగాక, గురువుతో గుర్జులూడ మొదలు పెట్టితివే!
అందునను ఏగురువు ననుగ్రహమ్మున మనమిట్టి రంగస్థలమున నిర్భయమ్ముగ
నిలువఁ గలిగితిమో, అట్టి భారతగురువుతోడనేనా కలహించుట!

మారి— (తనలో) భారతగురు వెనరు ? దోరిజాచార్యులాయేమి ? (యోజించి)
కాదు భరతశాస్త్రగురువు గాఁబోలును (ప్రకాశము) గురువుతోఁగాదు,
గురువుత్రునితో.

నూత్రి— ఓహో ! ఇదియీ నీ తెలివి !

క. గురునకు గురుమతునకు నం

తరముండునె వెట్టిగాని తత్తనయుని న

గ్గురునిబలె నరయ నేరని

మొఱకులు గూలుదురు నరకమున నిక్కముగకొ.

పాం. ఆ. 1

మారి— (గర్వముతో) సమయమువచ్చినచో నేను గురువునే లెక్కించువాడను గాను నా కితఁడు లక్ష్యమా !

సూత్ర— (నవ్వుచు) అవును “తల్లిచెవులు త్రేంచువానికి చినతల్లిచెవులు బీట పువ్వులును గా” వట. సరే ఇంతకును గలహ మెందుకుఁ దటస్థించినది?

మారి— ఎందుకా ? ఎందుకేమిటి దుర్మార్గులకు! నిన్నరాత్రి నిదురఁబోవుచున్న మా పిల్లల నితఁడు గొట్టి నాడట.

సూత్ర— అతఁ డేమంత యవివేకి కాఁడే ! నిదురబోవువారి నెందుకుఁ గొట్టును? ఎట్టివారి నేని యింతకుఁ గొట్టులనిన యవసరమేమి ? ఇది నమ్మఁదగినది కాదు. ఈలా గని నీతోఁ జెప్పినవారెవరు ?

మారి— మాయింటి యజమాని పుట్టింటి నవుకరు. ఆ పైని నాభార్యకుఁ గోపము వచ్చి యతని నెట్లేని యవమానింపక తప్పదనియు, నందులకు జరిమా నాగా నాతని శిరోధూషణముఁ జెమ్మనియుఁ బట్టుపట్టినది.

సూత్ర— ఆడువాండ్ర మాటలను బుచ్చుకొని మనము యుక్తాయుక్తములు విడిచి కలహమునకుఁ గాలుద్రవ్వపచ్చునా ?

మారి— నేను గలహము గూడదనియే నేర్పుగానే యడిగించి నాడను.

సూత్ర— (కోపముతో) చీ! చీ! ఇంకను సిగ్గులేక యేమో చెప్పఁబోవు చున్నావు. గురుద్రావ్యాపహరముగూడ నీ కుచితమని తోచినదా? (తనలో) ఓహో! ఈ పృశంసలోఁ బ్రకృతము మఱచితివే! (ప్రకాశము) సరే దానిం గుఱించి పిదప మాటలాడికొందముగాని, యీనాఁడు మనము ప్రదర్శింపఁదగిన నాటక మెయ్యది ?

మారి— పాండవాశ్వమేధమని యూహించితిని.

సూత్ర— ఎట్లు ?

మారి— మీ రొనరించిన నాందినిబట్టి.

సూత్ర— చక్కఁగాఁ బోల్చితివి. ఈ గ్రహింపువలననే కాఁబోలును, మీరు తెరలో మొదటి యంకము నప్పుడే కొంత పృదర్శించినారు.

మారి— (తనలో) ఓహో! ఈతఁడింకను అవిషయమై నన్నెత్తిపొడుచుచు నే యున్నాఁడే! (యోజించి) అయినను ఇప్పుట్ల నాకిది యనుగ్రహమే (ప్రకాశము) అవును పాండవులకన్న మన మెక్కువవారమా యేమి? వారు తప్పవనించిన గురుపుత్రునిఁ బరాధవింపఁ బ్రయత్నింపరేదా? (తెరలో) ఎవఁడురా నన్నుఁ బరాధవించువాఁడు?

సూత్ర— (అనాకర్షితముగా) సరే, యీ పోలికలకేమిగాని మనము కవుల ప్రశంస బొత్తిగా సభాస్థారులకు శ్రుతపఱపమైతిమే.

మరి— ఈ కవులంగుఱించి వేతే మనము చెప్పనక్కఱలేదు. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు శతావధానులు చర్లబ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలవారి శిష్యులు ననిన నెల్లరును నెఱిగియే యుందురు.

నూత్ర— అవును. ఆ మాటనిజమే, వీరు సుప్రసిద్ధులే; వీర లిదివఱ కనేక గ్రంథము లొనర్చి యున్నవారలు.

(మరలఁదెరలో) ఎవఁడురా నన్ను బరాధవించువాఁడు?

మరి— (ఆకర్షించి) అదిగోఁ జూచితివా? ఇప్పటికిని విరమింపక మైత్రేయుఁడు నాపైఁ గయ్యమనకుఁ గాలు ద్రవ్వచునే యున్నాడు.

నూత్ర— (నవ్వి) నీ గొడవనీది, ఆతఁడు మైత్రేయుఁడు గాఁడు, అశ్వత్థామ. మన మీపాటికిఁ బోవుదము. (నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

(అంతఁ గత్తిచేతఁ బట్టుకొని రక్తసిక్తాంగుడై
యశ్వత్థామ కృపకృతనర్మలతోఁ బ్రవేశించును.)

అశ్వ— (క్రోధావేశ సంతోషములతో)

ఉ. శత్రుల నెల్లఁ జక్కఁడఁచి స్వామిబుణమును దీర్పఁగంటి; న
శ్చుత్రిండ్ల నైతిఁ దండ్రితలఁ ద్రుంచిన ఘస్మరు నుగ్గణించి; లో
కత్రయ రాజ్య మబ్బినను గా దిక నింతటికన్న మోద; మీ
గాత్రముతోడఁ జేయఁదగు కార్యము లే దిక నాకు నెయ్యెడన్.

(కొంచెమాలోచించి) లేకేమి? పాండవహతకులును గృష్ణసాత్యకులును గూడ నీవేషముతోడనే పధింపఁదగినవారు. (తూర్పుదిక్కుచూచి) ఇంకను గొంత రాత్రి మిగిలీయే యున్నది. ప్రభాత మగుసంతపఱకును మహేశ్వరుని పర మనుసరింపఁదగినదే. (నెనుకకు మఱలి) సఖా! దుర్యోధన! ఇదిగో నీ మనమ్మున నున్న కొఱతఁ దీర్చ గురుపుత్రుం డేగుచున్నవాఁడు. సజీవుడవై యున్న నీకీవార్త వినిపింపని నన్ను మన్నింపుము. భీమగదాఘాతంబుల నలిగియున్న నీవీమాత్రము వార్త కేని నోచవేమో యని వారల వెదకక త్వరగా జరిగినపట్టు వినిపింప వచ్చితిని. కానిమ్ము,

క. పాండవుల మరణ మదియొ

క్రొండున్ దక్కంగ వింటికాదె! కడమ, నీ

పిండంబులపై ధారకు

నుండున్ దప్పేమి? యిదియు నొక సంతసమే.

ఓరీ ధర్మజ భీమాద్జన నకుల సహదేవులార!

ఉ. మాయలమారి కృష్ణాడు ప్రమాదము దప్పగఁ జేయఁ బోలు; నీ
రేయి యపాండవంబు నొనరించినవాడనె లేక యున్న; మీ
రేయెడనేని యున్న నెదురేగుడు; నేనిదె సస్యసింపఁగా
నాయిత మైతి; నీ కొదవ యన్నది నాకీక నుండకుండులక.

(చెవియొగ్గి) ఎక్కడను బ్రతిశబ్దము వినరాదు. పాణుబోతులు
ప్రత్యుత్తర మెందు కొనంగుదురు!

చ. హృదమున డాఁగెనందు నృపు నాఱడికూతలు మాసినట్టి మీ
రెదురిపుడేల రారుర యిహీ! యిది పౌరుషమానురోరి? దు
ర్మద మది యేడఁ బోయెనుర? మాటున భీతిలి డాఁగుకన్నఁ జ
చ్చి దివికిఁ జేరుటొప్పుదె యిసీ! యభిమానములేదె, పందలే?
ఎక్కడ డాఁగుదురో చూచెదంగాక, మిమ్మితఁడు శేషము, మిగుల్పు
వాడను కొంటిరే. (పోబోవును.)

కృపా— (నడుము గట్టిగా చెనుకనుండి పట్టుకొని) గురునందనా! శాంతింపుము
శాంతింపుము. పాటిపోయినను జచ్చినను నొకటియేకదా! ఎందు కీ
యకాండ తాండవము.

అశ్వ— మామా! నీకు నమస్కారము, నన్నీపట్టున నడ్డగింపకుము.

కృపా— ఇంతకన్నను, విజయ వగుదువు గాక, ప్రభాతము కావచ్చినది. ఇప్పు
డిక వారల చెదకుటకు వ్యవధిలేదు. శాంతింపుము.

అశ్వ— ఏమి ! యింతకన్నను విజయమా ?

గ. చంపీచంచని రీతిఁ జంపితిని ధృష్టద్యుమ్ను నైస్యమ్ములక
గుంపుల్ గుంపులుగాఁగఁ గూర్చితిని నేగుర్పాండవుల్ దక్క మా
యింపక జేసితిఁ బోటుమానిసుల నా కీనాటి కయ్యమ్మునం
దింపే పుట్ట దెదుర్కొనక గడఁగు వా రెందుక గనక రామిచే.

కృపా— గురునందనా ! అప్పటి మాటట్టులుంచుము. ఇప్పుడుమాత్రము నిన్నెవ
రేనిఁ దేటిపాఱఁజూడఁగలరా ?

లే. గీ. కట్టుపుట్టమ్ములెల్ల రక్తమున నిండి
నిదురలేమిని గన్నుల నెత్తురులఁ
బూల నిందు నశోకపు భూరుహమ్ము
నశ్శకరించునినుక గన నడలువుట్టు.

కృపా— కుమారా ! నీ వింతకుమున్ను చెప్పినదేయైనను విస్మయముగాఁ దలి
యమిని మరల నడుగుచున్నాడను. ఉపపాండవు లేమైరి ?

ప్రథమ అంశము

అశ్వ— ఏమైరా ? మేనమామలకుఁ దోడైరి.

కృపా— శివశివా ! ఎంతపాతకము నొనరించితివి !

అశ్వ— (నెడనవ్వుతూ) పాతకము గాక యింకొకటి పుణ్యమున్నదా !

ఉ. పాపమొ పుణ్యమౌ విను మహాండవమున్ బొనరించుపాంతు నే
నీపనిఁ బూనితిన్ మిగిలి రేవుగు వారలు వారిఁ జంపుటే
యీపసిబాలురన్ గడపు నీపయి వారలు రాజ్యమేలఁగా
నోపరు ; దీనిచే మన సుయోధనుచిత్తము సంతసిల్లెడున్.

ఇదిగో నేనీ పాపాపశాంతి కై తపంబు చేసికొన నేగెదంగాని మీకి
శుభవార్త పుత్రుతోకాతురుండగు నాంబిలేయున కెఱిగించి యూఱడింపు
దురుగాక !

ఉభయులు— మంచిది (నెళ్ళబోవుదురు.)

అశ్వ— మామా ! మాట, రారాజుతో నిందాఁక నీమాటచెప్పితివా ?

కృపా— ఏమాట ?

క. “ధృష్టద్యుమ్నుని నీకు న
నిష్ఠుని నిద్రించియున్నయెడ నెన్నెన్నో
కష్టములు వెట్టి తుదకు ని
కృష్ణపుం జంపుఁ జంపి గడపితి ననుమి.”

ఇట్లు పుణ్యలోకగతుడగు మిత్రుండైతొక జెప్పు మనియేనా ?

అశ్వ— అవును.

కృపా— చెప్పితివి, మాకు బాగుగ జ్ఞాపకమున్నది.

కృత— ఇదియే కాదు. “తక్కిన మనరాజులనందఱిని గూడ నడిగితి” నని
సయితము చెప్పుమంటివి. నీవీ కోర్కెగావేశముచే నిష్వడు మఱితివి.

అశ్వ— అట్లైనఁ గృతకృత్యుడనైతిని. మీరు చనుఁడు. నేనును బోవు
చున్నాను. (కృపకృతవర్మలు నిష్క్రమింతురు.)

(అశ్వశ్లాఘ కొంత వఱకునడచి తనలో)

అప్పుడే భగవంతుండగు సూర్యుఁ డుదయించినాఁడే?

క. మంచేహు లనెడి రక్కసు

లండఱినిం దునిమి రక్తమిది తన దేహం

బం దెల్ల నిండ రవి నా

చందమునన్ సత్పదవికి జనియెడి నడుగో.

అవును. ఇంతకన్న సన్మాగ్గమేమందును? సన్న్యస్తశస్త్రుండైనైతపం
బున కేగుమంటిగదా? (దృష్టినిగూడ్చి) అదిగో ద్వైపాయనాశ్రమము.
ఇక ఖడ్గ మెందుకు? (ఖడ్గమునుద్దేశించి)

ఉ. చాగములకొ వధించెడి కసాయి విధమునఁ గుత్తుకొన్ దెగఁ

గాఁ గెరలించి రక్తమును గంఠము నిండఁగ సారెసారెకున్

ద్రాగితి తృప్తిసొందితి పినాకిపదముల వ్రాలి మొక్కి నా
యాగతి నెల్ల దెల్పఁ జనుమోయిక నిన్నుఁ బరిత్యజించితిన్.

(ఖడ్గమును బాఱవైచి పరిక్రమించి) ఇదిగో ద్వైపాయనాశ్రమము
నకే వచ్చితి నిక నిమ్మనులతోఁగూడి వారు చెప్పినచొప్పున నిష్పాతక
మునకుఁ బ్రతీకార మొనర్చుకొనియెద. (వైమనస్యముతో ఒండెము
చేతఁబట్టుకొని)

క. పుట్టినది బ్రహ్మకుల మెటు

పట్టించితి వాయుధముఁ బట్టించితి పో

యిట్టిపనులు నేయింతురె

కట్ట! యజ్ఞోపవీతకమ! దయఁపడె.

(తెరలో)

మ. గురుపుత్రుండని మీకు సంనియము గల్గెఁ గాక భీముండు ము

క్కురులకొ నైఁచెడివాఁడు గాఁడు గురు వొక గాకన్యఁడొక గాక దు

శ్చరీకున్ ఒంపక యన్నరాజు చెడు చాత్సల్యము తనట్టి యి

ద్గురతాత్మున్ నిధయించి దోషదికి సంకోపము గావించెదన్.

(కృష్ణార్జునులతో భీముండు ప్రవేశింపను.)

అశ్వ— కానిమ్మ దీని కెమి, మంచిపనియే చేయించితివితే,

తే. గీ. పరశురాముండు మును రాజవరుల కెల్ల

దునిమెనని చెప్పటది కొంత తుర్రుపకట్టె,

మరలఁ బొగరెక్క నీ రాచమండలంబు

తీరగియును బ్రహ్మతేజము దెలిపి తీవు.

అమృతాత్ముండు వోవుగతికే యేనునం బోవుదుఁగాక. (సంశయ
మతో) అమంగళము శాంతించుఁ గాక. ఆతఁడు తుట్టతుదకుఁ గురు
పంశజుఁ డగు భీష్మునిచే నవమానింపఁ బడియె; నట్లు నాకునుఁ గలిగెడి
నని స్ఫురించుచున్నదే! (దైర్యముతో) కానిమ్మ (బ్రహ్మశిరోస్త్రంబు
నాయొద్ద నున్నంతవఱకు నీ కురుపంశజులగు నడ్డనుండును గిర్జనుండును,
భీముండును గీముండును నన్నేమి నేయఁగలరు. (నిష్క్రమించును)

భీము— బావా! యదునందన! నీవంత మెల్లగా రథము నడిపినం గాదు.
త్వరగాఁ బోవనిమ్ము. లేదా నేను ముందేగెదను. మీరు వెనుక రండు.
(“గురుప్రత్రుండు” అనునది మరలఁ జదివి పోఁబోవును)

కృష్ణ— (చేయి పట్టుకొని) బావా!

చ. గురుసుతుఁడన్న నేమియనుకొంటివో! క్రోధునికన్న నెక్కుడే
వ్యరికి నఁద్యుఁ; డీవు బలసంతుండవే యనుకొ; మృత్యునకు
ద్వరపడు టొప్పునే! యతని దర్ప మెఱుంగనిదే! యుపాయముకొ
బఱపినఁ గాక మత్తకరిఁ బట్టుకొనక వశ మొనె యెరికిక?

భీము— (కోపముతో) ఏమంటిని?

క. ఏమంటివి గురుసుతుఁడా

నామందఱ నిల్చువాఁడు! నా గద యశ్వ
తామను గిశ్వతామను
భూమికి బలియీదె, దీని పొగ వెఱుంగనిదే?

అర్జు— అన్నయ్యా! శాంతింపుము.

తే. గీ. అతఁడు చిరజీవి వివిధశస్త్రాస్త్రజేది
యతనిఁ జంపఁగ మనకెట్లు లలవియగును?
పరిభవ మొనర్చి ద్రుపదాత్మభవకు దుఃఖ
భరము దీర్చుటయే పెద్ద భరము తుదకు.

క. ఇరువురము సమానముగ

గురునొద్దక జదివెతిమి; యగుం బుత్తుఁడ
గురున కతం, డేశిమ్యుడ
నిరువురకుక భేద మింత యిట నుండుఁ జమి.

చ. అతఁ డిటువంటి పూన్కి మెయి నాపాపభూమికి బుద్ధిపూర్వక
స్థితి నరుదేడు; పచ్చినను జేసెడి చేతయె లేదు; నేడు దు
ర్మతి యగు నా సుయోధను పరాభవముకొ విని స్వామియప్పు దీ
ర్పు తలఁపు వుట్టి యిప్పనికిఁ జొచ్చె నతం డతి రాద్రిమూర్తియై.

కృష్ణ— సంశయ మేమి? వెనుక నారాయణాస్త్రము పరియోగించినప్పు
డేమైనది? అది యీతఁడుమాత్ర మెఱుంగనిదా? భీష్మద్రోణకృపాశ్వ
తామలు నల్వరును మన కజేయులే. అయినను, అందు రెండు సముద్ర
ముల నాయా యుపాయములం జేసి దాఁటితిమి. తక్కు రెంటితో
మన కప్పు డంత యవసరమే లేకపోయినది. ఇప్పు డిప్పనియైనను,

క. అనయమతి యైన దుర్యోధ

ధను పంపునఁ జేసెఁ గాని తనయంతన తా

నొనరించునె గురుసుతుఁ డెం

దును ధర్మాధర్మపద్ధతులు నేరఁడొకో.

అర్జు— సంశయమేమి? ఎంత యోగ్యుల కైనను రాజనిరోధమ్మునఁ గొన్ని యకృత్యమ్ములు పాసఁగుచుండును.

చ. గురుఁడును భీష్ముఁడు మనకుఁ గూర్చెడివారలు కారె, వార లి
ర్వరుఁ జనుదేరె యుద్ధమునఁ బోరఁగఁ, జంపరె పెక్కుమంది, నె
వ్వరుఁ దమ పూను వేషమును బట్టి చరించుట యొప్పుదే! మతుల్
దిరుగనె తన్మయం బగుగతికొ బవరంబు లొనర్చుపట్టునకొ.

కృష్ణ— నీవు చెప్పినదియే యిక్కడఁ దగియున్నది. నాటకములోని వేష
ధారులే యొకప్పుడు తన్మయు లగుచుఁ దత్తత్కృతులకు సిద్ధ మగుదురు.
అట్టిచో నిజముగా యుద్ధసన్నద్ధు లగువారి కాయా సమయమ్ముల బంధు
త్వాదికంబు పొడకట్టునే?

భీము— యుద్ధసన్నద్ధు లగువారిం జంపిన నీతఁ డపరాధియే కాఁడు.

క. ఎదఁ జేయి చెట్టికొని పారి

నిదురించెడి వారిఁ బట్టి నింద్య మనక చం

పెదరఁజె శూరులు! లోకం

బిది మెచ్చునె? పరము గలదె! యహ మండెడినే?

కృష్ణ— ఆ తప్పునకే కదా, యితఁడు గురువుత్త్వం దైనను బరాభవింపవలసి
వచ్చినది. (పరిక్రమింతురు)

అర్జు— అదిగో ద్రౌపదాయనాశ్రమము. అటఁ బారాశర్యమునీంద్రులు శిష్యు
సహితముగాఁ బఠ్యగోష్ఠిచేఁ గాలం బపనయించుచున్నారు. వారి
దర్శింపవలసినదే కాని వారిప్పటి మన యద్యక్షమ్మున కంతరాయ
మొనరింతురు. కాన నిటనుండియే సమస్కరింపుడము. (రథమును
దిగుదురు, సమస్కరింతురు)

భీము— (కొంతమందఁ నడచి దృష్టి నిగుడ్చి) ఇదియే భాగీరథీతీరము. మన
మాతని నీయెడలనే వెదక వలయును.

కృష్ణ— అదుగో. ఒక పిన్నసన్యాసి, కాఁడు కాఁడు. అశ్వశ్రామ.

తే. గీ. కేల జపమాల మెయినిండ రాలు బూది

దండను గమండలువు మ్రోల దర్భలోపు

నయనములు మోడ్చి కృష్ణాజనంబుమీఁదఁ
గురుచున్నాఁడు తపసియై గురుని కొడుకు.

బావా! పవనపందన!

చ. తనపానరించు దుష్కృతికిఁ దద్దయుఁ బాండవు లల్లి పత్తుఁ
యనుభయమో, యిసీ! ద్విజుడనై పానరించుగ రానికృత్యమున్
బానరిచినాఁడ నన్ హృదయమో ద్వయమో గురునందనున్ విర
క్తినిఁ గనఁజేయఁ బోలుఁ బరికింపుమ యీతనిలైన వేసమున్.

(అశ్వత్థామ పశివేళించును.)

భీము— (పండ్లు పటపట గొలుకుచు) నీవు మొదల నుడివిన హేతువే సరిగా
నున్నది. (ముందుకునడచుచు) ఓరీ! విచ్రమలాభము! భూణహత్యా
పరాయణ!

ఉ. బాణకలాభిమాన మది భగ్నముగా నిసివేళఁ బోయి ని
ద్రాణులఁ జంపి దొంగవలెఁ దాపసిని యిట కేగుడెంచితే!
ద్యోమపృథివ గంగఁ బడఁ ద్రోచితే! యింతన చావు దప్పెనే!
ప్రాణము లింత తీపె? పసిబాలురఁ జంపితి వేమి? దుర్మతి!

అశ్వ— (చూచితనలో) ఓహో భీముడా! వెనుకఁ గృష్ణార్జునులుగూడ నున్న
ట్లున్నారే! అగుం గాక, వీరిలక్ష్యమేమి. (ఊరకొనును)

భీము— తే.గీ. లేచిరావేమి రోరి? నీపీఠ మడఁచు
నీచపుం బనిఁ జేసియు నేమమేల?
గురునుతుండ వటం చూరకొందు మనుచుఁ
దలఁపఁబోకుమ! యా దారి తప్పేనేడు.

చ. చదివెతి వేమి సార్థకము శాస్త్రము వేదము నెల్లవిద్యలన్?
మది నొకయింతయున్ దయయు మానము లేని వివేకహీనపుం
బ్రదుకును గణ్యమే? యెటకుఁ బాటిన నెయ్యొడ సాచ్చినన్ త్నమిం
పమ గద! నే త్నమించినను మద్దప యోరి దయావిహీనుఁడా!

(కృష్ణార్జునులు సమీపించుచున్నారు.)

అశ్వ— (తనలో) మనమూరకున్నను ఈతఁడూరకొనునట్లులేదు. ఈ శ్రేణి
కిదియే యత్తరం బగుఁగాక (తృణమునభిమంత్రించి) తల్లీ! బ్రహ్మశిరంబ!

చ. ధర కలిగెం గదా! యనెడి ధర్మమునన్ బాగచెక్కి “దేవునై
గురువుననై” యనుంగతిని గ్రొవ్వి చరించెడి యిద్దురాత్ములన్
బారిగొని నాదుపూనిమి యి భూమి నపాండవమున్ బానర్చి య
క్కురుకులనాధు చిత్తమునకున్ ముదమున్ దనుకంగఁ జేయుమా.

(పాం. అ. 2)

(విడుచును.)

కృష్ణ— (తత్తలముతో) అర్జునా! అర్జున!

ఉ. పాపనిల్కలక గనలి బ్రహ్మశిరంబు సరంహుడై మహీ
దేవసుతుండు నించె నిది దిగ్విప్రంగ శాకును, నీకునుకొ మహా
దేవునకుకొ గడింది నెన దీనికి దీనినె పంపుమయ్య యా
ప్రేవిధిఁ జూచుకొంద మదె పాపని చచ్చెడిఁ జచ్చెడికొ సఖా !

అర్జు— (శరమభిమంత్రించి విడిచి)

శా. అమ్మా! బ్రహ్మశిరంబ! నాగురుఁడు ద్రోణాచార్యుపుత్రుండు జీ
వమ్ముం బాయక యుండఁగా వలయు; మావంశమ్మునుకొ మేము సా
ఖ్యమ్మున్ గాంచవలెన్; బ్రపంచమునకున్ గజ్జమ్ము రా రాదు; నీ
విమ్రోహము ననుగ్రహించి చనుమీ! యాయస్త్రమున్ ద్రిప్పమీ!

(తెరలో) ఓహో సాత్యవతేయ! దగ్గట నుండియు నిట్టిపని చూచుచు
నూరకుంటివేమి? వారింపుము వారింపుము.

(వ్యాసులు పగివేళించును)

వ్యా— (అకాశమువంకఁజూచి తనలో) ఓహో! నారదులవారి వాక్యములా
యివి!

౮౭.

(నారదుఁడు ప్రవేశించును.)

నార— ఓ అశ్వమాత్థామార్జునులార!

క. ఇప్పటికి నెన్నియుద్ధము
లిప్పుడమిం జరిగె! నెవ్వరేనియు దీనిం
గుప్పిరె? యిది జగ మడఁపదె?
యిశ్వాపపుఁబనికి మీర లెట్లాప్పితిరో?

వ్యా— అర్జునా!

క. గురువన గురుసుతుఁ డన నొ
క్కరూపు గా కున్నె? యతఁడు కనలిన మనకుం
ద్వరపడు టుచితమె? శరమున్
మరలింతువు గాక జగము మాయించెదవే?

అర్జు— (వినయముగా) మహాత్ములారా! తమించి నామనవి చిత్తగింపవలయు

క. మీయానఁ గట్టువడి నే
నా యస్త్రము గ్రమ్ముతీంతు నతఁ డారీతిన్
జేయునొ భేయఁడొ యది మీ
రే యూహింపంగవలెఁ జూడీ దయకలిమిన్.

(అస్త్రమువంకఁ జూచి) అస్త్రరాజమా !

తే. గీ. గురువునెడ భక్తిఁగలనేని గూఢతనపుఁ
బనికిఁ జొరనేని బీతులఁ జెనకనేని
నిన్ను నమ్మి పూజించితినేని శాంతిఁ
జేంది లోకహితంబు నేనెదవుగాక.

నార— కుమారా ! నీయస్త్రముం గూడ నుపసంహరింపుము.

అశ్వ— ఇదిగో నుపసంహరింపుచున్నాఁడను. (తనలో)

గీ. అతఁడు దేవాంశసంభవుఁ డగుటఁజేసి
యధిక గురుపాదనిరతాత్ముఁ డగుటఁజేసి
యుపశమింపఁగ నేర్చె నా కుపశమింప
రాదు, చేసెడిదేమి ? యీమీఁద నేను.

ఇట్లగుంగాక (ప్రకాశము) మహాత్ములారా ! వినుండు.

చ. ఎఱుంగుదు నిట్టి యస్త్రమును నేయుట తప్పని; రాజరాజు నాఁ
బరఁగు నుయోధనుకొ శిరము ప్రయ్యంగఁ దన్నిన దానిచేఁ గృపా
భరము పహింపలేక యిది పాండవులన్ గడతేర్చుపాంతు నేఁ
బఱపితి లోక మీ శరముబారికిఁ దా గుటి గాక యుండుతఁక.

వ్యా— ధర్మాత్ములగు పాండవుల వధించుట నీ తరము గాదు. మా మాట విని
మఱలింపుము. మఱియు నింకొకటి వినుము.

తే. గీ. పోరు దుర్యోధనునితోడఁ దీఁతు మీకు
నిరువురకు నాల మియ్యది యెందుకొఱకు ?

నార— ఎందుకొఱ కననేల ? ఇతఁ డొనర్చిన యకార్యముంబట్టి సహేతుకమే
యైనను యేదో యొకవిధమున సంధి యగుట శ్రేయము.

వ్యా— (ఆలోచించి) గురునందనా ! యెవరేని నీది తప్పనక తీఱదు. సత్య
ప్రతిజ్ఞ లగు పార్థులు మిన్నక పోవువారు గారు. కావున,

తే. గీ. నీ శిరోమణి వారి కీ నేర్చదేని
సంధి యగు నింత కొండు పొసంగ దిందు.

అశ్వ— (తనలో) ఓహో ! మును లెంత పక్షపాతముగాఁ దగవు దిద్దుచున్నారు.
అగుంగాక ముని నైతింగదా ! ఇంక వైరము తగదు. ఈ మణితో నా
కేమి యనసరము ? (ప్రకాశముగా)

చ. కురుపతిఁ గెల్చి రత్నములు కొల్లలుగాఁ గొనినట్టి ధర్మభూ-
వరునకు నిట్టి రత్న మొక బ్రాంతియె ? విశ్రుల ద్రవ్యముకొ గ్రహిం

చిర నెగడన్ దలంచు నృపశేఖరు ? లిచ్చితి దీని నో మునీ
శ్వర భవదర్శితమ్ముగ, భవద్వచనం బవిలంఘ్య చూటచే.

ఇద్దాని ధరించువారలకు నాఁకలియు డప్పియు శ్రాంతియు నెప్పు
డును జనింపవు. ఇట్టి నాప్రాణమ్ము నిచ్చియు నిక శాంతి యెట్లు
పొందనేర్తును ? (కోపముతో)

తే. గీ. బ్రాహ్మణస్వాపహారమ్ము పాండవులకు
వేడ్కగావున నిది పాండవేయ దార
గర్భముల నెల్ల హరియించుఁగాక పిదప
శాంతి గనుఁగాక కనుఁగాక సంతసంబు.

కృష్ణ— (తనలో) ఓహో ! యీ దురాత్ముఁడు మరల నస్త్రయును బ్రజ్వ
లింపజేయుచున్నాడే !

మునులు— అంబొక్కటి మా పచనంబున నిలుచుఁగాక.

కృష్ణ— విధిగా నట్లగుఁగాక.

అశ్వ— (తనలో) ఉత్తరాగర్భయు గాఁబోలును. (ప్రకాశముగా) మీ పక్ష
పాతపచనమ్ము లిప్పట్ల సాగవు.

ఉ. మీరును మీరునుం గలసి మెల్లఁగఁ జల్లని మాట లాడినం
దీశైలిపాటి గాదిని సుతీక్ష్ణము బ్రహ్మశిరోస్త్ర, ముత్తరా
దారకు గర్భమంద భవితం బొనరించెడిఁగాక దానిచే
బోరిది యేల వచ్చెనని పొక్కుచు నుండురుగాక పాండవుల్.

కృష్ణ— గురునందనా ! యిటు చూడుము.

ఉ. నీదగు నస్త్ర మిట్టిదని నేను నెఱుంగుదు; నందుకే కదా !
నీదెన నింత చెప్పితిమి నీ పటు చంపెదవేని వానికే
నే దయఁ బ్రాణ మిచ్చితిని నీవికఁ జేసిడి దేమి ? పొమ్ము నిన్
గాదన నేల ! నీకుఁ దగుఁ గా కిది యొడ్లకు నెందుఁ జెల్లునే.

అక్కొమరుండు నీ మేనమామయొద్దనే యస్త్రవిద్య నేర్పికొని
భూమిం బరిపాలించుఁ గాక. నీ వి ప్పాపమ్మునం జేసి మూడువేలం
డన్నపస్త్రమ్ములు దొరకక దుర్గంధదూషితశరీరుండవై తిరుగుదువుగాక.

వ్యా— అది తప్పక యమోఘ మృగుఁ గాక.

అశ్వ— ఏమీ ! నన్ను శపించితివిగా ! నీకును నేను బ్రతిశాప మీసేర్తును
గాని యయ్యది నేఁట రేపట నొక్క పతివ్రతాశోమణిచేఁ గానై
యింటఁ జేసి యూరకుంటి.

చ. విదురుని యింట విం దనుచుఁ జెట్టితి సంధి చెడంగ; నాజికిం
గుదురని హనిఁ బార్థుఁ బురికొల్పితి గీత లటంచుఁ జెప్పి; యా
పద గలవేళఁ గర్ణపయిఁ బంపితి పార్థశరంబు ; చక్రమున్
దుద కొకసారి పట్టితివి; దోహము లియ్యవి కానె ? మాధవా !

ఇవి యిట్లుండుం గాక.

చ. నరుఁ డతిగర్వితత్పురుఁ డనం దగు నుత్తముఁ డయ్యు నీ వచ
స్సరణికి లోఁగి కాదె విరసమ్ములు పెక్కుఁజూనరె ; నాఁటిసం
గరమున నన్న నేయు టిది కాపురుషుల్ పానరించుకృత్యమా ?
పరువు గలట్టి యుత్తముల పద్ధతియా ? వివరింపు మోహరీ !

నీవు విష్ణ్వంశసంభూతుండ నగు మహానుభావుండ వగుటం జేసి నిన్నే
మియు ననఁగూడదు కాని యైనను యథార్థమునకుఁ దప్పండఁ
గూడదు గదా !

ఉ. కర్ణుఁడు దుర్జయుం డగుచుఁ గౌరవనాథుని బాడుచేసె ; నీ
నిర్ణయ మాడిరించి యవినీతులు పాంపవులైరి ; నీవును
గర్ణుఁడు లేక యున్నయెడఁ గౌరవపాండవయుద్ధమున్నదే ?
గర్ణుఁ డొకండె దుర్జనుఁడు గాఁడు మహా పనుదేవనందనా !

ఇక నొకమాట నీతోఁ జెప్పి విరమించు నెంచుకొన్నాఁడను. ఇది
యంగూడ సావధానంబుగ నాకర్షింపుము.

ఉ. పావనుఁడైన ధర్మజునిఁ బట్టిపలార్చి నిరోధజెట్టి నా
చావు వచింపఁ జేసి కలశపృథవున్ గిడురించి చంపి ; తీ
యేవపుఁగార్జునుల్ జగము నెల్లెడ నెవ్వ రెటుంగనట్టివా ?
గీవీకఁ గోటిజన్మముల నెత్తిన నిద్దురితమ్ము వాయునే ?

ఇకను నీ దోసమ్ము లనేకములు గలవు గాని నేఁ బోవుచుంటి తమిం
చి నాయందు దయ యుంచుము. (నిష్క్రమించును.)

వ్యా— (రత్నమును భీమునికిచ్చి) నాయనా ! పవమాననందన !

ఉ. ఈమణి నిచ్చి ద్రోణికిరమే యనుకొమ్మని చెప్పి పుత్రశో
కామయమగ్నయో దుగ్రీవదునాత్మజ నూటడిలంగఁ బల్కుండ ;
క్రామిని ధర్మజం డెదురుఁ గన్నులు గా మిము వేచి యుండ్రు; మీ
రీమెయి నిల్వకే చనుడ యేమును బోయెద మిచ్చకచ్చుగన్.

(వ్యాసాదులు నిష్క్రమింతురు)

(ధర్మరాజును ద్రోపదియు బ్రవేశింతురు.)

ద్రోప— అయ్యో! కుమారులారా! అభిమన్యుని మృతికే విచారించుచుండ మీరుగూడ గన్పొందితిరా? అయ్యో! అన్నలారా! అయ్యో తండ్రీ! అక్కటా! పుట్టినది మొదలెన్నడును సుఖమెఱుగనైతిగదా! అన్నా బాదమా! యెంతచేసితివి!

ధర్మ— దేవీ! యూజిడిల్లు మూజిడిల్లుము, క్షుత్రియపుత్రుల కిట్టిమరణమే యెప్పటికైనఁ దటస్థించెడిది.(తనలో)

మ. గురులక జంపి కుమారులక గెడపి కోర్కుల్ మన్నుగాఁ జేసి యిక్కురువంశమ్మును బాండువంశమును బాగుల్ నేసి తే మంచు నిక జరకాలమ్మననుండి రాజవరులుచ్చేదింపరై రోదురో దరమా! నీదగు పేరెఱింగియును గట్టా! మోసపోతింజుమి.

ద్రోప— అయ్యో! యీదృష్కృత్యము వలదని కృపాచార్యులైన బోధింపక పోయెఁ గాఁబోలును. తండ్రులారా! ఎంతదుర్మార్గురాలనైతి నోయి! (కృపాచార్యులు ప్రవేశించును)

కృపా— దుర్జివదరాజపుత్రీ! నేను బోధింపక పోయినవాడఁగాను. తల్లీ యిదియంతయు నవశ్యంభావించు కాలపు దౌర్మార్గ్యము. అట్లుకాదేని, ఉ. ఏగుఁ బార్థులక మిషమెయిల దొలగించిన యాదవోత్తముండీగుఱు తించుకం తెఱుగఁడే? యిటు లౌటకు నొప్పికాదె తామేగెడివేళ వీరి నిటనే దిగద్రావుట నాటఁ బాండవుల్ దాఁగిరి గాని ప్రాణములు డక్కుట దుర్లభ మేరికేనియుక.

ధర్మ— ఆచార్యా! యెప్పటికన్న నాటి విశేషమేమి?

కృపా— చెప్పెద నవధరింపుము.

చ. అటలు సయోధనుండునుప నయ్యెడ కేగెడివేళ మధ్యనొక్కట వికృతాకృతిక శివుఁడు గానఁగ నై తుదకుక బ్రనన్నఁడై “యిటు విధిచోదితంబ యగు మీవు నిమిత్త” మటంచు ఖడ్గమొక్కటి దయచేసి తా నతని కాయమునం దిమిడెక స్వయమ్ముగక.

ధర్మ— వింటివా? పాంచాల రాజపుత్రీ! ఇది ప్రళయకాలరుద్రుం డొసర్చిన కృత్యముగాని యశ్వత్థామది కాదునుమి!

ద్రోప— మనుజులు నిమిత్తమాత్రులుగాని యన్నింటికిని భగవంతుఁడే మూలము. అయ్యో! తండ్రులారా! మఱిదులయందు దయగల్గి శ్రీకృష్ణునకు మీయందు ధయలేక పోవుటయు నా దురదృష్టమే!

ధర్మ — పతివ్రతా శిరోమణీ! ఇది యవశ్యంభావియే కానిచో,

ఉ. వెన్నుఁ డెఱుంగనట్టి పని వీనము నుండఁ జెఱుంగనట్టి భం
గిన్నటియించు; భూభరము కేవలమున్ హరియించుపొంఁటెఁ దాఁ
బన్నెనటంచు వింటిఁ గురుపాండవయధ్ధ, మబద్ధమానె? యా
పన్నులఁ బ్రోచుకొరి కిది భారమె! వీరల కాయు ఘండినన్.

కృపా — సమస్త ధర్మ నేదులగు మీ కొరలు చెప్పవలసినది లేకమునుం గాన
రాదు. అమ్మా ద్రౌపదీ!

ఉ. వీల సమస్తముం దెలిసి యిట్లు వృధా విలపించెదమ్మ? గో
పాలుఁడు నిన్నుఁ జెల్లెలిని బాలన నేయక మిన్న కుండునే
వీ లొకయింతయున్న? నిది విశ్వజన ప్రళయంబు కానిచో
నాలములోన లేని గురునాథుఁడఁ డేమిటి కల్లఁగావలెన్.

ద్రౌప — ఎందు కల్గిన నేమి. నా కడుపునఁ జిమ్ము నెట్టెనుకదా. అయ్యో!
బ్రాహ్మణుఁడై పుట్టి యిట్టి యకృత్యమునకుఁ బాలుపడుట యెచ్చటను
గన్నదియు విన్నదియుఁ గాదు. కొడుకులారా! అప్పాపాత్ముఁడు
మిమ్మెంత కష్టపెట్టి చంపెనోకదా!

ధర్మ — (ఆలోచించి) ఆచార్యా! యింక నొక్క బాహ్యకారణ మియ్యోడ
లేకపోలేదు సుమీ!

చ. దుర్బుధుని నాటనుండియును ద్రోణునికిం బడ; దక్కతమ్మునన్
దుర్బుధునుతుండు ద్రోణుల దుర్బుధుల సభర్మము గాఁగ; దానిచేఁ
గుపితమనస్కుఁడై యితడు కోలుమనంగెను పైన్యపెల్లఁగ; గో
పపరివృతాత్ము లౌజనులు పాపముఁ బున్నెముఁ జూడ నేర్తురే!

కృపా — అవును. నీ వనినదియు యథార్థమే (పరికించి) రాజా! భీమార్జును
లెక్కడ?

ధర్మ — (సంకయముతో) పుత్రశోకాతుర యగు పాంచాలి నూరార్చ గురు
పుత్రునిపై కరిగిరి.

కృపా — (కొంచెముకోపముతో)

గీ. అందఱును సల్పియుంటి మనర్హకృతులు
గణనచేసిన నిందు యోగ్యతయు లేవరు?
నీ వెఱుంగవొ సంగతి నేనెఱుంగనొ
భారతమె బొంకు గాదె? యో పార్థివేంద్ర!

ధర్మ — (తనలో) ద్రోణుని మృతికై నాయొనరించిన దుష్కృత్యము నుగ్గ
డించుచున్నాడే? (ప్రకాశము) అవును, సత్యమే. నాకు గురుపుత్రుని

బరాభవించుట యంత యిష్టమేలేదు. మన కర్మమున కతఁ డేమి యొనర్చును. మీరు భీముని కోప మెఱుంగని వారు కారుగదా! అతనివెంటఁ గృష్ణార్జునుల నేవో యొకవిధమున సంధి గావించుటదని పంచితిని.

కృపా— రాజా! మంచిపని చేసితివి. నీకు సర్వవిధముల వృద్ధియగుఁ గాక!

చ. మిగిలిన వార మేని యిది మేలది కీ డని చెప్పికొంచు దై
వగతికి నక్కజంపడుచు వందురువారల కొండొకళ్లు శాం
తి గలుగఁ జేసి కొంచు సుగతిన్ గనుమార్గము చూచుకోక యీ
పగ లివి యేల? మీరనఁగఁ బార్థివ మేమన నేటివారమే?

క. మీరని కొమరుం డనియును

నారయఁ డొక్కింత భేద మాదేశికుఁ; డా

ధీరుమొగ మైనఁ జూచి వి

చాఁచితి మంచితోప సారాచారా!

ద్రౌప— అయ్యో! పట్టరానిశోకమున మారుతిం బ్రేరేపితి. దీన నేమి యుప
ద్రవము సంఘటిల్లునో? దైవమా! ఇప్పడింక నేమి చేసినను నా కొమ
రులు లేచిరారుకదా!

కృపా— (తనలో) ఆహా! యీమె యెంతయోగ్యురాలో కదా! ఇట్టి సమయ
మునఁ గూడ వంశద్రోహి పట్ల నిట్లు పశ్చాత్తాప పడుచున్నది. (ప్రకా
శము) అమంగళము శాంతించుఁ గాక! కృతసంఘలై యరుదెంతురుగాక!

(అంతఁ గృష్ణ భీమార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

భీము— పాంచాలరాజపుత్రి! ఇదిగో నాతని శిరోరత్నము. నీప్రతిస నెఱి
వేర్చుకొనుము.

ద్రౌప— (పుచ్చుకొని) దీనికేమి! యమ్మహాత్ముఁడు నా కొమరులవలెఁ దల్లకి
దుఃఖిదాయి కాలేదు కదా!

కృష్ణ— వ్యాసాదుల యనుగ్రహముం బట్టియు ద్రోణుని నిష్పక్షపాతముం
బట్టియు నిప్పటికి మీయత్తగారును నావెయు ధన్యురాండ్రే.

ధర్మ— (సంశయముతో) అర్జునా! బ్రహ్మశిరంబు పయోగించెనా యేమి?

అర్జు— అన్నగారి పలుకులం గనలి మొట్టమొదటనే యాతఁడు దాని నుపయో
గించెను.

గీ. గగనమెల్లను మంటలఁ గప్పిపుచ్చు
నమ్మ హస్త్రమువలన నెవఁతడుచుట!
యతని తండ్రియె యాప్తమై తానవలెనని
మనలఁ గాపాడె; లేకున్న మనము మనము.

ధర్మ — ఆమృతాత్మనిం దలంచుకొన్న నా కెవ్వరిచావుకన్న దుఃఖము నొడ
మెడుఁజూచి !

చ. కొమరునికన్న నెక్కుడుగఁ గూర్చు తలంపున విద్య చెప్పె; సా
ధ్యమయిన వట్టుఁ దా మవలఁ దాఁకకయే బవరంబొనర్చె; రా
జ్యము మన కీదలంచి తనచావున కేనియు నొప్పె; నిట్టి యు
త్తముఁడు దట్టస్థమానె ? యిక్కఁ దమ్ముడ ! జన్మము లెన్ని యెత్తినకా.

అర్జు — ఒక్కయాయనయే యేమి ? వీరో,

చ. కృష్ణఁ డను నామ మీయనకె కేవలముం దగుఁగాక యాలమం
దెపు డెవరికా వధించు నటులే కనుపట్టి; దసాధ్యమైన బా
హుపటిమ గల్గి యీతఁ డిటు బూరక యుండుటఁ జూడ, నస్మదీ
యపరిభవాన కొప్పమియె యాఁ జుమి కారణ మెన్నిభంగులకా.

కృపా — నీ పనినట్లే సాధ్యమైనంతవఱకు సంచరించినను దుట్టుతుద కీహూర
కృత్యమునందు నేనుగూడ నుండవలసివచ్చెఁ గదా యని విచారించు
చున్నాడను.

ధర్మ — గురువర్యా ! ఇవి యేటిమాటలు ?

ఉ. ఉండక తీరునే యొరులయొద్దఁ దగక గొలుపుండి ! యందులో
ధండన మాచరించుపనిఁ బట్టి చరించెడునట్లు; శత్రులకా
గండడఁగించు టన్న సరిగా నగునే ! యొకవేళఁ గొన్నియు
ద్దండపుఁ గార్యముల్ వలసి తప్పని పయ్యెడుఁ దప్పు మార్గముల్.

ద్రౌప — ఇంతకు నెవరి కర్మమన కెవరు కర్తలు ? ఎప్పుడో యిట్టి దుఃఖము
నితరులకుఁ గలిగించితిని. ఇప్పుడనుభవించుచున్నాను. ఒకరా! యిద్దఱా!
అయిదుగురు కొమరులు వోయి రాయివలె జీవించియున్నదానను.

ధర్మ — ఆశ్చర్యమేమి ? నూఱుగురు కొమరులు వోయిన గాంధారి జీవించి
యుండలేదా !

కృష్ణ — ఇక నిట్లున్నకొలఁదిని దుఃఖ మతిశయించుచునే యుండును. లెండు
త్యరగా స్నానము లాచరింపుడు.

క. పరలోక గతులకొకటె

వ్వరు నింటకొ దాన మాడ పలదు; తటినైకై

యరిగి యటఁ గ్రుంకు లిడుటయ

మరియాద సమస్త ధర్మమార్గము లంచుకొ.

కృపా— అది యట్లే, నీవెఱుంగని ధర్మము లేవి గలవు?

ధర్మ— (తనలో) అక్కటా! నాకుఁ బెద్దతండ్రిపోలికయే పచ్చినదిగదా
దైవమా!

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ...లిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండువాళ్ళ మేధమునఁ

బ్రథమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పర దేవతామైనమః

పాండవాశ్వమేధము

ద్వితీయాంకము

(అంత గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు విదురసహితముగాఁ బ్రవేశింతురు.)

ధృత— దేవీ! యూఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

ఉ. ఏకుటిలాత్ము లొడ్ల కెపు డెగు ఘటెంతుగొ యేరు పెద్దలక
నైకొని యేలఱో సకలకష్టములుం దుది వారి కబ్బు; లో
కైకహితమ్ముగా నడచునట్టి మహాత్ములు సౌఖ్యభాక్తు; లీ
శోక మిదేల? దైవగతి చోద్యమె! శోకము కార్యకారియే?

గాంధా— (దుఃఖముతో) అయ్యో లక్ష్మణకుమారా! నీవైన బ్రతుకవైతివి
గదరా! నాయనా!

ధృత— తండ్రీ! యింత జరుగు నని యెఱింగితి నేని నిన్ను రణరంగమునకే
పోసీయకపోదును గదరా!

విదు— దేవి నోదార్చుటకు బదులు తాముగూడ నజ్ఞానమునఁ బడెదరేమి?

ఉ. ఇయ్యెడ శోక మందు ఫల మేమి? సమస్తము మున్నెఱుంగమే?
కయ్యము సౌఖ్య మిచ్చుటయుఁ గల్గునె? యా యభిమన్యుఁ డిట్లనే
యయ్యకు నమ్మకుం గడుపునం దనలం బిడఁడే? జగమ్ములో
నెయ్యెడ నిట్టి శోకముల నెవ్వరు కుందనివారు? పార్థివా!

ధృత— (కనులు దుడిచికొని) నాయనా! దుర్యోధన!

చ. కడుపు దవానలంబుగఁ బొకారెడి; గన్నులు మున్నె కానరా;
పడలెడి మాకు నేమి గతి యంచుఁ దలంచితి సయ్య? నూర్వరక
గొడుకులఁ గన్న మాకు నొక కొడుక్కును జేతికి నూత లేక పో
యెడినె? విధాత నీయెడల నింత వహించునె పక్షపాతముక?

గాంధా— తండ్రీ! దుశ్శాసనా! నిన్ను నేనెట్లు మఱచి పోదు నోయి!

విదు— (తనలో) ఎంత కష్టమెంత కష్టము. నీరి కేమి చెప్పి యూఁడిల్లఁ జేయఁగలను. ఇట్టి కష్టము శత్రువులకేని లేక పోవుఁగాక (ప్రకాశము) అమ్మా! పఘానికా!

ఉ. శత్రుల నాజి నోర్చి పెలుచఁ జగ మంతయు నాక్రమించి నీ
పుత్రకు లేలి యేలి తుడిచోయిరి యాహవరంగమం; దిదే
క్షుత్రయు లైనవారలకు సమ్మత; మేడువ నేల? ద్రౌపదీ
పుత్రులు వోరె? జ్ఞాతులకుఁ బోరిత మూరక యిట్లు కల్గెనే!

ధృత— (కొంచెము సంతోషముతో) గురునందనుఁడు మాత్రము తుదకు మంచి పనిఁ జేసినాఁడు సుమిత్రమ్ముఁడా! ఇంతపని కర్ణుఁ డేనియుఁ జేయలే దనియే నాతాత్మర్యము.

విదు— (తనలో) ఇప్పటికిని నితని కీదుర్బుద్ధి వదలనే లేదు. అయినను నిప్పు డేమియు మన మనఁగూడదు. (ప్రకాశము) ఏమంత శ్లాఘ్యమైన పని చేయలేదు. ఈ యకార్యమునకు నీవంటి జ్ఞానవంతులు సంతోషించుటచితము గాదు. ఇంత యెందుకు? అతనికి బాసటగానున్న కృపాచార్యులే యిందులకు సంతోషించలేదుగదా! ఈసంగతి యాయన చెప్పిన మాటలవలన నీకు స్పష్టపడియే యుండును. “సర్వేజనా స్సస్థితో భీషంతు” అందఱును సుఖముగా నుండవలెనని యెవరు కోరుదురో వారికి భగవంతుఁడు శుభముల నొడఁగూర్చును.

గాంధా—అమ్మా! దుస్సల! మామూలమున నీకు వైధవ్యము తటస్థించినదికదా!

ధృత— ఓహో! పుత్రశోక మెంత తీవ్రమైనది! తండ్రీ! దుర్యోధన!

ఉ. అల్లుడు వోయినప్పుడుఁ ద్వదాత్మజాఁ డీల్గిన యప్పు డెల్ల రా
ట్టల్లజ లేగినప్పుడు నెదం గుదియించితిఁ; గర్హపోకకుఁ
దల్లడ మంతగాఁ గొనని ధైర్య మచెక్కడఁ బోయె నేఁడు నీ
త్రెల్లినవార్త వింటిఁ గడలేటితిఁ జచ్చితిఁబో పాకాలితిఁ.

గాంధా— అయ్యో! అయ్యో! (మూర్ఛిల్లును)

విదు— (తనలో) ఆహా! పతివ్రతాశిరోమణీ! నీకడుపున నెంతటి దుండగులు పుట్టిరి! (ప్రకాశము) అమ్మా! గాంధారరాజపుత్రి!

ఉ. కన్నులూ లేని భర్తదళఁ గాంచు గడమృ! యతండు నీదు దుః
ఖోన్మఱివేసిపొగింతుల నూ డెప్పడి; సౌఖ్యము పైచి; కష్టముల
పనిష్టనఁ భాతఁడై యిడలఁ బాడి యిబమృ? ద్వయమ్ము తుల్యమే
యన్న బుద్ధోక్తులం దలఁపవచ్చు! పురాకృత మీదఁ బోవునే!

గాంధా— (ముగ్ధుడై) అయ్యో! భీము! డెంత దుష్కృత్యము చేసినాడు.

ధృత— దేవీ! మన బంగారము మంచిదైన గంసాలి యేమిచేయును?

ఉ. “మాయ దుర్యోధరం బుడుగుమా” యననో! “ద్రుపదాత్మజాత న
న్నాయము సేయఁగాఁ దగదురా” యననో! “వెనక బాలు పంచి యా
దాయలతోడఁ గూడఁ దగదా” యననో! వినఁదాయె నింతకున్
బాయని మంచిచెడ్డ లవి పుక్కులఁ దీలునె? యింత సేయవే!

(కొంచెము కోసముతో)

గీ. స్వామికుండనై కొంపను గూలఁద్రోచి
తాత్మజుల మేనమామనై యడఁచినైచి;
తీవు చేరిన ఫల మిప్పు డింత తేట
తెల్లమాయె; వృథా మాట ధీరు లనరు.

విదు— అన్నయ్యా! యేమి మీ నెట్టి, శకుని యేమి చేయును? దైవగతి
యిట్లున్నది.

గాంధా— అయ్యో! తమ్ముడా! నీ నెందుంటివోయి?

ధృత— (తనలో) ఓహో! ఇది యామెకు మఱిత దుఃఖపేతు నైనదే!
(ప్రకాశము) దేవీ! శోకావేశమున నొడ లెఱుంగక యట్లుంటిసే కాని
యతఁ డేమి కర్ణుఁ డేమి యెల్లపుడును మన బాగునకే ప్రయత్నించుచు
అయినామి? మన మిరువురమును దురదృష్టవంతులము.

గీ. ఎన్నఁదో పెట్టిపట్టితి మిన్ని బాము
లనుభవించుచునున్నార మనియె యిపుడు
కాదు కూడదటన్నఁ బోబోదునుమ్ము
ఎవఁడు చేసిన కర్మమ్ము నెవఁడు గుడుచు?

విదు— (తనలో) ఇట్టి సమయమున నితని నేమియు ననరాదు గాని, వినను
(ప్రకాశము) అన్నయ్యా! మొదటి నుండియు మీకీ భ్రాంతియే యింత
తెచ్చినది.

ఉ. శకునియుఁ గర్ణుఁడున్ సలుపు సంగతులం దొకఁడేని మీరు లె
క్కకుఁ గనఁజేయుఁడీ సుకృతకార్యము! వీరల పాత్తుఁ జేసి కొం
పకుఁ గలిగెన్ వినాశము పార్థసత్తమ! యెందు బాలనా
యకము నశింపకుండునె! వృథాగృహముల్ తుది ము ప్పొనర్పవే!

ధృత— అవును. తమ్ముడా! ఇది యంతయు నాలోపమే.

ఉ. పారిఁ జెప్ప నిల్లు గట్టుకొని పోరితి; వేసును దేవయం దుర్యో
ధర మది యాదిగాఁ బ్రతిపదమ్మును జెప్పితి; మింత వంత ను

స్థిర మయి యుండఁ బోలుఁ; జెవిఁ జేర్చక పోయె నొకింత యేని య
కురుకులపాంసనుండు; కడకున్ మముఁ ద్రోచె విచారనీరధిక.

(యోజించి)

లే. గీ. అంతరించిన వంశంబు నడఁగ నీక

మన పితామహి కెందు కీ మమత పుట్టఁ

గావలయు? గావలయు నిన్ని కానిపనులు!

కావలయు దాని నాఁగఁగాఁగలరె యెరులు?

(అంత వ్యాసులు ప్రవేశించును)

వ్యాసు— (తనలో) అయ్యో! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము! కొడుకుం గోడలి
నేమొగముతోఁ జూతును? అక్కటా! నావంశమున కెంత ముప్పు
ముఁడినది. చీ! అజ్ఞానము నన్నఁగూడ నావరించుచున్నదే.

ఉ. గీతలు నూత్రముల్ దగ లగించితి మేటి విరక్తి నంది లో
కాతిగ మైన జ్ఞానమున కాస్పద మైతిని; నన్నఁ గూడ నీ
జ్ఞాతివధానలమ్ము పెలుచక గరఁగింపఁగఁ జొచ్చె నక్కటా!
౧ రాతికినేనె దప్పదు భరమృగు దుఃఖము చేత మున్నచో.

(విదురునితో ప్రకాశము) ఓహో యింత జరిగినదా?

విదు— మహాత్మా! వీరి దుఃఖమ్ము నాప నావశము గాకున్నయది. తా మివ్వా
రిం దేర్చి యనుగ్రహింపవలయు.

ధృత— (తనలో) ఏమీ! నా తండ్రీయగు సాత్యవతేయుఁడా! (ప్రకాశము)
దేవీ! యూజుడిల్లుము.

వ్యాసు— అంబికేయా! ఏమి నీ యజ్ఞానము!

లే. గీ. ఎవ్వరేనియుఁ జేసెడి దేమి గలదు?

పాండుమరణంబు వని నేను బ్రతుక లేదె?

దాని నటులుంచు భీష్మునంతటి సహోద

రుండు వోయియు నిటు లొంటి నుండవలసె.

గాంధారి— అయ్యో! అయ్యో! యెంత పాపాత్మురాల నైతిని. ఒక కొడుకు
నేనియు మిగుల్పు నైతివిరా నాయనా భీమన్నా!

విదు— అమ్మ! గాంధారిరాజపుత్రీ! వ్యాసభగవానులు వచ్చినారు. ఇంక
మనకు దుఃఖోపశాంతి కలుగును. శోకముమాని వారి దివ్యోపదేశములను
విందము.

శృత— తండ్రీ ! సాత్యవతేయ !

చ. జగ మఖిలమ్ము నోర్చె జయశాలి భృగుద్రవ్యహు నాఁగెఁ దండ్రీచేఁ
దెగనివరమ్ముఁ గైకొనియె ధీరుఁడు భీష్ముఁడు ద్రెళ్ళనేల ? యే
వగ నతఁ డంపకయ్యుపయి వందురుచుం డెనొ ! వంశవృద్ధు ని
ట్టి గతికిఁ దెచ్చు మాళలకు డెప్పురమే యింక నేను నానుతుల్ ?

వ్యాసు— తనయా ! అటు లనవలయు.

చ. తన కులమెల్లఁ బోవునని తా మునుమున్న యెటుంగుఁ గాన నా
యనుజుఁడు నే౯చ్చజీవి యగు నైనను జూడఁగలేక యాది నే
పని నెఱవేర్చి కొండొక నెపమ్మున నిట్లొనరించె గానిచో
మన మెటు లొప్పుఁ జెప్పుమ ? కుమార ! కుమారుల చావు చూడఁగన్.

అదియునుంగాక,

చ. అతని యనుజుఁ గైకొనియె యట్లొనరించిరి వారు; కానిచో
బ్రతుకఁ దరంబె ? కృష్ణు నొక బ్రాతంగ జూడని భీష్ముమందు దే
వతలకునేని; నీ కొమరువైఖరు లింతకు నింతఁ దెచ్చె; దు
ర్మతు లుదయించు వంశములు మాయవె ? పెద్దలు బుద్ధిహీనులే !

విదు— “బుద్ధిఃకర్మానుసారిణీ” ఇంతకు నిది యిట్లు కాక తప్పదు.

చ. ఇరువుర మేలు గోరు జగదీద్యుఁడు భీష్మునికన్న, వంశపుం
గురువగు దోణుకన్న, ననఁగూడదు గాని, యెరులో పలంతులే ?
యెఱిగియు నాపయిం దురము నేమని తా సరిపెట్టఁడయ్యె న
క్కురుపతి ? సర్వనాశనము గోరకయుండిన నింతనేయునే !

వ్యాసు— మన మిప్పు డేమనుకొన్న నేమిలాభము?

చ. జరుగవె పెక్కు యుద్ధములు, చావరె చల్వరు, పూర్వకాల మె
వ్వరికిని నిట్టి సంగరము వచ్చినయట్లును నిట్టి దుర్మృతుల్
దొరఁగినయట్లునున్ వినము; దోర్బల ముండిన నుండుఁగాక, యెం
డొరులు నశింతురే ? కడుపు లొక్కటఁ గాలిన యన్నదమ్మలై.

శృత— అయ్యో దైవమా ! సర్వసముఁడ వగు నీకీ పక్షపాత మెందుకు ?

ఉ. విదుగు రైదుగు ర్గలిగి యట్లన యుండిరి సోదరాత్మజుల్;
నాదు సుతుల్ శతంబును వివాళము నందిరి; యిందు నొక్కఁడు
న్నీదయకున్ దగఁడె ? యివినీతి యొకింతయు లేదె వారియం ?
దేఁ దగువాఁడనే దినము నీపయి వారిడు పొట్టకూటికిన్ ?

గాంధా— అందుకును భీముఁ డొప్పికొనఁడు. ఇంత నెట్టి యెందుకు ? కొడు
కులకన్న మనుమలకన్నను మనకీ మేనులు త్యజింపరానివా ?

ధృత— చక్కగా నుడివిలివి.

ఉ. ఇంతకుఁ బూర్తిగాఁ జవర, మేనునునుదురు; వారి వాకపుం
బాగ్రింతునునునుఁ దూర్పుడి యుపాయము మేను కుదిర్చిజేయుచున్నాఁ
యంతయు లేని దుఃఖముల నా ర్తి వహించుట కన్న జచ్చుటే
కాంతి; మఱియును నిత కుసకాంతులు గల్గవు గల్గ నెప్పుడొక.

ఎవరురా యక్కడ ! మాకు జరిగి బేర్పింపుము.

వ్యాసు— కుమారా ! యేమి నీ యవివేకము !

ఉ. చచ్చినవారితోడఁ బడి చత్తుమె ? యాత్మవిఘాతుకత్వముల్
దెచ్చునె నద్గతిక ? వలదె లేకున ? యార్దుల నేవ లేదె ? యు
ద్యచ్ఛరతుండు ధర్మజుడు తండ్రికి నెక్కుడు నిన్ను జూడఁడే !
నొచ్చుకొనందె నీగతి గనుంగొని ? వేటొక చూపు చూచునే !

క. మీయన్న కుకుండు విద్య ల
నాయాసముగాఁ బరించినట్టిఁడు బాల
ప్రాయమున మృతిం గన నే
నాయుర్దాయమున నుండనా ! గనుగొనమా.

ధృత— తండ్రి ! నే నెవ్వరిం జూచికొని బ్రతుకుదు ?

చ. ఒక కొడుకేని యుండెనని యుండునొ ? మన్మలకోస ముందునో ?
యకట ! యమంగళాస్పదములైన మొగంబులతోడ నేడ్చు కొం
డికతనపుకొ సభామణులు నిండిన సంస్కృతిఁ జూడనేర్చుటే
సుకరమొ ? చావు మేలొ ? తగఁజూచి వచింపుము నాకునిమ్మొక.

వ్యాసు— నాయనా ! విదురునివల్ల నమస్త ధర్మములు వినియున్న నీకు నే
నిప్పుడు కొత్తగాఁ జెప్పవలసిన దేముండును ?

చ. ఎవరిని జూడ నేమిటికి ? నెవ్వరి కెవ్వరు ? మాలసంత ! కా
లవశమునకొ జనుర్మరణలక్షణముల్ జను లొందుచుండు రి
య్యవి గనకే నిరంతరము నాత్మ తిరుండయి యుండు జ్ఞానముం
దవులని వార యెడ వృథా విలపించెద రింతయేటికిక.

విదు— సంశయ మేమి ? జననమరణప్రవాళాభయస్థ మగు నీ సంసారమునకు
బాగ్జ్ఞు లంతగా మమత గూర్పంజనదు. అన్నయ్యా !

ఉ. ఎందఱి కీవు తండ్రివొ మఱిందఱికిం దనయుండవో మదిం
గొందల వుండనేల ? కనుగొమ్మ విచారణనేయు వయ్యయో !
తుండుడు కింత చెల్లునె బుధుండవు గానె యెఱుంగవే ? ధృతికొ
జెందుము చి తవ తి నిటు చిందజవందజఁ జేయ నాయమే ?

ధృత— తమ్ముడా ! యిది యంతయు నిట్టిదే.

ఉ. ఇప్పటి కన్నిజన్మ మల నెత్తితిమో యిక నెన్ని యున్నవో
యెప్పటి కప్పుడే మఱచి గూగతి వందురుచుందు; మేరికి
దప్పదు కష్టమున్ సుఖము త్రాసునఁ దూగుచునుండు; నైనను
ముప్పన నిట్టి బాధ నను బోటికి ధార నిధించి యొంచునే.

వ్యాసు— అదియే యజ్ఞనము.

ఉ. ధాత యెవండు నేయుటకు? దక్కారు లెవ్వరు? పాక్కితంపుఁ గ
ర్మాతిశయమృతం గలుగు నన్నియుఁ; దానిని దాటఁ జాలఁ దా
ధాతయు వానితాతయును; దప్పక తత్ఫల మంది తీరుటే
చూతుము కాని వేటొకటి చూడము చూడఁగనేర రన్యులన్.

గాంధా— అయ్యో ! నాదుర్దశవంటి దుర్దశ వినినదియు వినఁబోవునదియుఁ
గూడఁగాదు. దైవమా, దైవమా ! యెంత దుర్గతిఁ దెచ్చితివి !

వ్యాసు— గాంధారరాజపుత్రీ ! విచారింపకుము.

చ. కొడుకులు పుట్టలేద యనుకొన్ను ; కులానఁ గళంకునించు న
కొడుకులు కొడ్కులే ? నయము కొంకక చెప్పితి చెప్పఁజేసి తె
క్కుడుగ; వినండ నీకొడుకు కూళతనంబున నింతకున్ జగం
బడఁచు తలంపుతో నుదయమందె నితండు పతివ్రతామణి !

ధృత— అయ్యో, దైవమా !

చ. మనమునఁ దాపమూఁగ గడమా తొకమాటు తనూజలన్ గనుం
గొనుటకుఁ గన్ను లేనిఁ దనకుం దయసేయవుగా ! మఱెంత యా
పిన నదియేమొ దుఃఖమది పెచ్చగుచున్నది ; యీపె శోకమున్
గనుఁ గొనఁ జాల; నిందుఁ బ్రతికారము గన్నడ దేవిసేయుదున్ ?

వ్యాసు— దంపతులారా ! మీకట్టి యభిప్రాయమున్నచోఁ జూడుడు. శ్రీకృ
ష్ణం డయ్యెడల దృష్టిని మీకుఁ బ్రసాదించఁగలఁడు.

విదు— ఇక నాలస్య మెందులకు ? ఇమ్మహాత్ముని వచనం బహేళుము. ధర్మ
బాదులతోఁ గృష్ణం డీపాటికి నయ్యెడకు వచ్చుచుండవచ్చును. మనము
గూడ నయ్యెడకుఁ దక్కుంగల జనులతో నరిగి యొకసారి చూచి యుచిత
క్రియలు నిర్వర్తించుటయే కర్తవ్యము. (నిష్క్రమింతురు)

(అంతఁ బాండవులు కృష్ణసహితముగాఁ బ్రవేశింతురు)

ధర్మ— కృష్ణా ! నానుడేవ !

క. ఏ మొగమునఁ గనుఁగొందును

మోమోట మొకింత దక్కి ముది తొక్కుల దుః

ఖామయమగ్నుల ? నకటా !

యేమాడ్కిన్ వీరిదుఃఖమిది చల్లాణున్ ?

కృష్ణ— బావా ! మీ శాంతమునకుఁ దగిన ఫలము గలుగనప్పుడు మీరేమి చేసెదరు ?

భీము— (కోపముతో) ఓహో ! యేమి యీవిరుద్ధము ?

ఉ. చచ్చినవాఁడు చావక నెనక గురుపుత్రునిఁ బిల్చి యాతనిన్

మచ్చికఁజేసి ద్రోపదికుమారులఁ దక్కిన రాజనైవ్యమున్

బొచ్చెముమై వధింపుటకుఁ బుచ్చిన దుర్మదునింక నొక్కమా

తెచ్చటనైనఁ జంపవలదే ? యటుగామిని గోప మాణునే ?

ధర్మ— భీమన్నా ! “మరణాంతాని నై రాణి” యనుట యెఱిగియు నిక నెందుకోయీ కోపము ?

భీము— అన్నయ్యా ! ఈశాస్త్రములు లోకమునకేగాని యీ దురాత్మున కుపచరింపవు. ఏమంటిరా ?

చ. మరణముతోడఁ దీటుదురు మంచివిప్ర ర్తన గల్గవారు; దు

శ్చరితులు చచ్చియున్ బగఁ బిశాచములై కనఁజేతు ; రిట్టియు

ధూరచరితమ్ము గల్గుటనె దుష్టచతుష్టయ మన్నయట్టి యీ

బిరుదు సుయోధనాదులకే పేర్కొనఁగాఁబడెడిక జగమునన్.

ధర్మ— తమ్ముడా ! ఇది సమయముగాదు, శాంతింపుము. (కృష్ణునిపంకదిరిగి) వాసుదేవా !

తే. గీ. తగుదునని యే మొగముతోఁదెగని వగలఁ

బొగులు తలదండ్రిలను గనఁ బోదునయ్య

|| ఇంత కష్టము దోపలే దెపుడు నాకు

|| నాఁడు పనవాస మప్పుడైనను మహాత్మ !

భీము— (కోపముతో) అన్నయ్యా ! మీరు మొదటనుండియు (అనునథోక్తిలో)

అర్జు— (వారించి)

చ. ఒకరి నొకళ్ళు చూచుటది యొక్కటి తప్పని కార్య మాటచే

నకట ! యిటులే చనన్ వలసె ; నంతియెకాని ఘటోత్కచుండు నా

ను కొడుకు ద్రోపదేయులును దోపఁగఁ జేసెడివంతకన్న దు

ష్టకుటిలబుద్ధు లాత్మజు రెడెందఁ బగుల్తురె తండ్రిగారికిక ?

కృష్ణ— అచాతశత్రూ ! మహారాజ !

ఉ. సామము చెప్పి చూచితిమి సంధికే జొన్పితి; మెందు కేని యా
 ✓ సోమరి యొక్కటక హితవు చూపడ; కార్యము లేక యంత సం
 గ్రామము చేయఁబూనితిమి; కాలము చెల్లినవారు వోయి రి
 చోచ్చమనవోషమేమి ? యననూయులకుఁ సకలంబు డెల్లమే.

నకు— దేవా ! జగన్నాథ !

క. మనమొగము చూచు టెటులని
 జనకుఁడు శంకింపవలయు సంధికేదాఁ బూ
 నినఁ గాకపోవునే ? యా
 యనదోషముకాదె ? కులము నడుగంటిం చెఁ

నహ— బావా ! దేవకీపుత్ర !

క. తల నెరసినంతనే పె
 ద్వలె ! తానొక్కింతఁ బూని తన తమ్ముని పు
 త్తులమైన మాకుఁ బాలీ
 దలఁచినఁ బోకున్నె యిదియుఁ దగదే తనకుఁ !

ధర్మ— అన్నలార ? యెందు కీ గతజలనేతుబంధనము ? ఎటువంటి యార్థ్యల
 కును నొక్కొక సమయంబుల బుద్ధులు తప్పుత్రోవలం బడియెడి.

చ. పనమున ద్వాదశాబ్దములు వాసము నల్పితి మాఁగదా నుఖం
 బుచు గనకుంటిమే యపుడు ? పోగొనరించి జయించి రాజ్యముం
 గొనుటయకాని లేరు కొడుకుల్, మఱియెవ్వరికోస ? మిప్పుడే
 మనుకొన నేమిలాభ మగు ? నన్నియు నింతకుఁ దీఁతుఁ బూర్తిగఁ.

భీము— అన్నయ్యా ! అట్లనెదరేమి ? కొడుకులే కావలయునా ? మనుమలు
 దినఁగూడదా ?

ధర్మ— అక్కటా, యెంత నెట్టివాడవోయి !

ఉ. దుర్భగుఁడైన ద్రోణిశరదుస్సహతాపముచేతఁ గ్రాఁగుటక
 గర్భమునంద చచ్చియును గంజదళౌతు ననుగ్రహమ్ముమై
 నర్భకుఁ డెట్లులో యుదయ మందెడి నుత్తర కాతఁ డిమ్ముహీ
 భూరభృతి నల్పవాడనుచుఁ దోషము వొందుదమయ్య ! తమ్ముఁడా !

ఉ. పేరును బెంపునుక నెలయు బెట్టిదుఁడొ నభిమన్యుఁడుక మహా
 శూరులు ద్రౌపదేయులును సోమునివంశము వృద్ధి నేయఁగా
 నేరనియప్పు డీనినువు నేర్చునటంచుఁ దలంచుటెట్లు ? సం
 సారమునందుఁ గోర్కి కొనసాఁగిన వారలు లేరు తమ్ముఁడా !

పరిశీలించి చూచినచో నిప్పటి ఘనపరివారమునకన్న నేదియేనియు
ముఖకరమే.

ఉ. పిల్లనిమోముఁ జూచి పొరి బెగ్గిలి యుత్తర యేడ్చు; నాపె సాం
పెల్ల నశించెఁగా యనుచు నేడు సుభద్ర; గృహం బింకెట్లు శో
భిల్లేడి ? కేస్తు లిట్లనుభవింపఁగలారె సుఖమ్ము ? లంతయున్
జెల్లినమీఁద రాజ్యమును జేయుటకన్నను దోసముండునే ?

కృష్ణ— (దృష్టినిగుడ్చి) ధర్మనందనా ! అరుగో, విదురధృతరాష్ట్రు లిటు నచ్చు
చున్నారు. మనము వారి నెదుర్కొనవలయును. (పరికిమింతురు)

(విదుర ధృతరాష్ట్రులు ప్రవేశింతురు)

విదు— అన్నయ్యా ! అదేపాలికలను, దగ్గఱకు వచ్చినారము. ధైర్యమవలంబించి
బందుగులం గనుఁగొందువుగాక.

ధృత— తమ్ముడా ! యింతకన్న ధైర్య మేముండును ?

తే. గీ. అందఱుఁ గుమారులును బోయినట్టి వార్త

వినియు నీగతి నుండె జీవనముతోడ

వృక్షమో ! లేక రాయయో ! వీడదుమరుజ

జన్మ మేదైన నిది యెట్లు సంభవించు ?

ధర్మ— (దగ్గఱకరిగి) తండ్రీ !

ఉ. జూదరి జ్ఞాతిఘాతుకుఁడు తుద్రుఁడు శీతక రాన్వవాచవి
చ్చేది యజాతశత్రుఁ డను చెల్లనిశేరు పహించువాఁడు నీ
మోదము నెల్ల నాజిపిన మూఁకుఁడు కష్టఁడు వీడ నేఁడు నీ
పాదయుగమ్ము మ్రొక్కెడిఁ గృపక గని తప్పలనెల్ల సైవవే.

ధృత— (కాగిలించుకొని) నాయనా ! ఇందు నీతప్పే మున్నది ?

నా. విమాశ్చేనియుఁ జాలు నదిమ హరి నీ పంపింపఁగా లేదె ? నీ
దేదీశేరము ? దానిపై సుతులచే నిప్పింపఁగా లేని నా
దేదొడ్మార్గ్యముగాక ; నిన్ను సుఖిఁ గా దీవించితికొ దండిరి ! నీ
వేది శ్మేషమని నిన్నుఁ గూడఁ జెటుప న్నే న్నెంతు నో పుత్రకా !

భీము— (నమస్కరింపఁబోగాఁ గృష్ణుఁడు వారింపును.)

ధృత— (ప్రేమతో) నాయనా ! ధర్మనందన ! భీమున్న యే దోయి ?

కృష్ణ— (తనలో) ఇట్టి—యెంత ప్రీతియో, పాపము ! (ప్రతాపము) ఇడుగో
(ఇనుప భీముని ముందటికిఁ బ్రోయును.)

ధృత— (తనలో)

చ. కొడుకుల నెల్ల బొట్ట నిడుకొన్న దురాత్ముడు వీని బంపి నా
యుడు కొకకొంత దిచ్చుకొను టొప్పుదె; యింతకు వీడు పాపి; పెం
దొడ గద నుగ్గ జేసి తల ద్రొక్కునె? తత్ఫలమెల్ల వీని ని
ప్పుడ గుడిపించెదన్ ముదము నొంది నుదాత్మజు డుబ్బునట్లుగన్.

(ప్రకాశము)

ఉ. ఏల కుమార! కొంకు గొనసేటికి దప్పారించి నాసుతుల్
కాలము చేసి; రెవ్వరికి గానివి కష్టసుఖము; లంఘనోఁ
కాలము చేరు వైనపుడు కల్మషపున్ మతు లావహిల్లు; నా
పాలిటి కీనె పుత్రుడవు; పల్వరు గల్గిన నేమి లాభమా?

(కాగిలించుకొని నలిపివేయును. అందఱును నాశ్చర్యము మూచింతురు.)

కృష్ణ— (ఎకసక్కెముగా) మామా! కురుకులగరిష్ఠ!

చ. నిజమగు భీముడే యనుచు నీమది గల్గిన కోపమెల్ల న
క్కజముగఁ జూపి యిన్ము పొడిగా నొనరించితె; నీమనంబు ధ
గ్గుజునికి బోలె నా కెఱుంగ రానిది గాదునుమా! యెఱింగి నీ
గజబిజి మాన్వగా నిటులు కల్పన నేసితి నిన్పభీమునిన్.

ధృత— (వెలవెలబోవుచు దనలో) అయ్యో! దుఃఖములో నపమానముగూడఁ
దట్టింపఁచె గదా! ఇంక నేమి చేయుదును? ఇందుపాయమేమి?

అర్జు— (తనలో)

క. పదివేలేస్తుల బలము

న్నది యీతని కంచు నంద డాడుట విని యి,

య్యది యతిశయోక్తి యని నా

మది నెంతు నిఁకింతవాడు మహిలోఁ గలఁడే.

సకు— (తనలో)

క. ఇతఁడే నిజముగ సంగ్రా

మ తలమునకు వచ్చె నేని మన మొక లెక్కా!

చతురుదధిపరీతంబగు

క్షీతియెల్లను నొక్కటైనఁ జేసడి దున్నే?

సహ— (తనలో)

గీ. అన్నకన్నను బలవకు లవని లేర

యనుచు ననుకొంటి నితనిముం దాతఁ డెంత

పూర్వకాలపు వారి కీపురుషులకును
నింతభేదము గల్గుట యిప్పుడు తెలిసె.

భీము— (సంరంభముతో)

ఉ. భీముడ నీ కుమారకులఁ జెక్కురఁ జంపినవాడఁ ఘోరసం
గ్రామములోన నీకొడుకు రక్తము గ్రోలినవాడ నిన్ను దు
ర్ధీమహితుఁ మదగ్రజుని ప్రేరణఁ జేసి యరామ్యశింపఁగా
నీమెయి పచ్చినాడ నిపు డింతయుఁ జూచినవాడ నీకృతికొ.

ధర్మ— (నిర్వేదముతో) తమ్ముడా! కాటికిఁ గాళ్ళు చాచుకొన్న కులవృద్ధు
లతో మన కీ యధికప్రసంగ మెందుకోయి?

భీము— ఇప్పుడును నన్నే మందలింప వలయునా?

లే. గీ. వృద్ధుఁ డంటివి సత్యమే యెందుకీ దు
రాగ్రహము వృద్ధలక్షణ మందువేమె
పరమచండాలుఁ డితఁ డెట్టివాడయేని
నిజము వధ్యుండు వధ్యుండు నీనెఱుంగవు.

ధర్మ— తమ్ముడా! నామాట విని యంతలోఁ జాలింపుము.

క. సుతశోకజ్వరమున సం
ప్రతిపన్నం బయ్యె సన్నిపాత మితని కి
ట్టి తఱికొ బొనర్చుపని దు
స్కృతమో సుకృతమ్ము తెలియునే రోగులకుకొ.

కృష్ణ— మామా! అంభికేయ!

గీ. కొడుకులూ లేరు! వారల కొడుకులేని
లేరు! వీరల నెల్ల బల్మిని వధించి,
యపయశము నొందుటయె తక్కనక్కటకట!
యెవరి కిచ్చెదు రాజ్యమ్ము నెఱుంగఁ జెప్పు.

భీము— ఎవరి కెందు కీపలెను? తానే పరిపాలింపఁ గలఁడు. చేతకాదా
యేమి? భిగవంతుఁ డెఱిగి గుండ్రవానిఁగాఁ జేయఁబట్టి గాని లేనిచోఁ
బ్రవచమంతయు మింగక పోవునా?

ధర్మ— భీమన్నా! యింక నీ వితనిం గుఱించి మాటాడితివేని పాండునృపాలుని
యడుగులకుఁ దప్పినవాడవు. ఏదో చెప్పదగిన సంగతి బాప చెప్పు
చున్నాడు చాలదా?

కృష్ణ— మామా! సత్యవతీపాత్ర!

క. తనకడు పొక్కటియును ద

మృనికడు పొక్కటియునే సమున్నతమగు ప

ర్తన గల్గు నుత్తముల ? కే

మన సేరుతు మింతకన్న సధికముగ నినుకొ.

విరు— వాసుదేవా ! మహానుభావ !

చ. ఎఱుంగనివాఁడు గాఁడు “పరమేశ్వరు నంశమ పీ” పటంచు; నీ
యరయుట వీరికిం గల దటంచు నెఱుంగనివాఁడు గాఁడు; న
త్వరమున భీముఁ జంపుటకుఁ బాల్పడి మేటియవజ్ఞ నేసె; సా
దరమతిఁ జూచి యెట్లయినఁ దప్ప యమింపఁగదయ్య మాధవా !

ధృత— దేవా ! పనుదేవనందన !

చ. సుతులను జంపె వీఁడ నెడి శోకభరం బని దేహ మెల్ల వ్యా
పృతమయి రాఁజి రాఁజి యొక పెట్టన బగ్గన మండి యిట్టి దు
ష్కృతిని వివేకముకొ విడిచి చేయఁగఁబూనితి , సత్యమే; కృపా
రతి ననుఁ బోషఁగావలె శరణ్యుని నికొ శరణంటి మాధవా !

ఉ. మామహు ! జెద్దవాఁడను నమస్కృతి చేసెదనన్న దాన నీ
సేమము వోవు నంచు మది చెల్లదు; దేవుడ వయ్య నీవు మా
భూమిని బుట్టి చుట్టజీకముకొ మముఁబోటులతోడఁ గల్గుపే
నూ ! మది నిట్టి సంశయముఁ జొప్పడఁ జేసెడు సేతు వల్లఁడా !

కృష్ణ— మామా ! నీవు నిజముగా నపరాధినయ్యును బళ్ళాత్తప్తుండవై నిర్దోషి
వైతివి. (చేత ధర్మజు నిర్దేశించి)

మ. ఎమటకొ జెప్పఁగరాదు గాని యితఁడీ పృథ్వీధరం బొక్కటా !
తీర్థిదేవం బేనియు నేలఁగాఁ దగిన వర్ణిండు; కృష్ణుండు మొ
క్కఁదగుకొ వాఁడనుకొకు; మితఁడు జగత్కళ్యాణశీలుండు మొ
క్కఁదగుకొ వాఁడును మాకు నెల్లరకు; నిక్కం బిట్టిఁ దొండుండునే !

విరు— కృష్ణా ! మహానుభావ !

ఉ. నీచరితం బ దిట్టి దని నిర్ణయ మెవ్వఁడు సేయనేర్చు గా
నీ చతురభివేషిత మహీపలయమ్మున ధర్మనూతి కే
రాచకొమారులుకొ సవతు రారను మాటచి విక్కునంబు సం
శోచము లేదు లోకమునకుకొ గురు వీతఁడె శీలసంపదకొ.

కృష్ణ— సంశయ మేమి ? ఒక శీలముననే కాదు. సర్వవిధములచేతను నితని
కొరలు సాటిగారు. మామా ! కురుకులశ్రేష్ఠ !

ఉ. అట్టి యితఁడు నీయెడ మహాదరముగ గడుభక్తియుం గలం
 డెట్టియెడగ నహాదరలు నీతని యాజ్ఞకుఁ గట్టు దప్ప రీ
 విట్టి కుమారు లుండియును నెందుకు దుఃఖము నొందె? దయ్యయో!
 చెట్టలునూర్చు రండిన విశేషమె? యిట్టిఁ దొకఁడు చాలఁడే!

ధృత— కృష్ణా! దేవకీనందన!

ఉ. ఈ పనినట్లు ధగ్మసుతుఁ డిట్టిఁడ, బుద్ధి జనించె నాకు నీ
 నేవ కతమ్మునక మనుపు చేసిన పాపము లెల్లఁ బోయెఁ గా
 నీ పగ పింకనుక మనము నీటుగఁ జేయుచు నున్న దయ్య! యో
 దేవ! మహానుభావ! యిది తీర్చఁగ వేడితి నిన్ను మాటికిక.

నిన్నొక్కసారి కన్నులారఁ జూచినం గాని నాకీ దుఃఖ ముపశ
 మింపదు.

ఉ. మన్నొకసారిఁ జూచితిని; మద్దులు మాటలు గట్టఁ జాలు నీ
 యన్నప రూపు; దాని నిపు డారయఁ జేయు మిఁకొక్కసారి; యే
 జన్మములక ఓడమ్ములను సాగనిసౌఖ్యము దానఁ గల్గు నం
 చున్నది లోనఁ గోర్కె; దయ యంచుము భక్తపరా! పరాత్పరా!

కృష్ణ—(తెనలో) పాపము కొడుకుల నందఱిం గడసారి జూచుటకై కాఁబోలు
 నిట్లు కోరుచున్నాఁడు. (ప్రకాశము)

తే. గీ. కనుఁగొనుము నేఁడు నీపుత్రగణమునెల్ల
 రాజబంధులతోఁ గూడ, రమణితోడ
 నిచ్చితిని దృష్టి, పాలకల నిదుగొ చూడు
 మా! యొకించుక దూరాన మానవేంద్ర.

ధృత— (కలయంజూచి) నాయనా! యొక్కసారి దగ్గఱగాఁదీసికొనిపోయి
 చూపింపుము.

కృష్ణ— ఇదిగో, నిటరమ్ము. (అందఱును బడిక్రమింతురు)

ధృత— (చూచి)

చ. విఠిగినలేరుల్లా యివి! భుజక బడిపోయిన గౌరుభారులా!
 సురిగిన నూచలా! యకట! చూడఁగఁ జాల జనాద్దానా! మహా
 భర మనిపించుచున్నది; కృపక పరలించఁగ గదన్న దృష్టి; యే
 పరమును మందభాగ్యుడగువానికి మోదము గూర్చుజాలునే!
 (తెరలో)

కా. కోదండైకగురుండు తండ్రి; యనదృతుల్ పెద్దతండ్రిల్ పితృ
 వ్యాదుల్; కిర లటుండఁ గేవలము లోకాధ్యుండు జీవం విడం

గా దక్షిణం దగ్గు తేజమానుః శత్రుచక్రం బెట్టు నిజం జంపె నా
దా దౌర్భాగ్యము కాక నీవు దిక్కులన్నా ! గడ్డిపోతులో గదా !

కృష్ణ— (విని) బావా ! సుభద్ర కాబోలును దుఃఖించుచు నిటు వచ్చు
చున్నది. నీవు పోయి యోదార్చి జెనుకకుఁ బంపుము.

నకు— (నిష్క్రమించును)

(మరలఁ దెరలో)

చ. అన్న ప్రతిజ్ఞ త్రిప్పటకునై చని యే బ్రతిమాలుకొందు నా
వన్న శరణ్యుఁ డాతఁడు కృపక “బతిభిక్ష” మటన్న “లేదు పా”
మృన్నను “గాచ కూడ” దని యప్పటి కెట్టులా “యొప్పుఁ జెప్పుచా
నకనరు” నంటి నాపలుకు నాబకపోయె నిఁకేమి నేయుదుక.

ధర్మ— (విని) అర్జునా ! దుస్సల కాబోలును. నీవే పోయి యాపె నోదార్చుము.

అర్జు— (నిష్క్రమించును)

(మరలఁ దెరలో)

ఉ. పేరును పెంపునుక వెలయు పెద్దలు ద్రోణుడు మున్ను గాఁగ న
వీరులు కారవేశ్యరుని ప్రేరణ కారణమై యహో ! దురా
చార మటం చెఱింగియు నసాధ్య నినుక బారిఁ జాట్టుముట్టిరే !
వేరము దీర్చి యే మనుభవించిరి నా రపకీర్తి దక్కినక ?

ధృత— పాపము. ఉత్తర కాబోలును. అయ్యో ! దైవమా ! యెక్కడఁ
జూచినను నోదనధ్వని తప్ప రెండవ ధ్వని వినబడదుకదా !

ధర్మ— తమ్ముడా ! నీ వరిగి యాపె నోదార్చుము.

సహ— (నిష్క్రమించును)

(మరలఁ దెరలో)

ఉ. ఒక్కరొ యిద్దఱో శతము నొక్క మొగిఁ బలియిచ్చి భీముడక
దక్కలిశక్తి, కక్కరణిఁ దీవ్రపురోకముఁ బట్టినేర్పు; న
మృక్క ! యదేమి దారుణ మొ ప్రాణము వోపడు పొ మృటన్న; నే
నక్కలు రావు నాదరికి నందను మెక్కుచు నున్న వక్కటా !

క. కొడుకా ! యంతటి రాజ్యము

విడిచి జనకు విడిచి నన్ను విడిచి యనుజాలుక

గొడుకులును దోడ రా న

ట్టడవిని నిలు గట్టికొంటివటరా ! తండ్రీ !

పాం. అ. 5

ధర్మ— (విని) తమ్ముడా! ఆపె పరమపూజ్యురాలగు గాంధారరాజపుత్రి-
మనకు బెద్దతల్లి; ఆమెకు గోపాపశాంతిగా వేడికొని యామె యను
గ్రహముం బడయుట కిట్లు ప్రార్థింపుము.

ఉ. అమ్మరొ! నీదుపుత్రకుల నందఱఁ జంపితి ధర్మమో యధ
ర్మమొ రణమ్మునం, దనపరాధిగఁ జూచి కృపారసాభిషే
క మొనరించు చూడ్కులను గాంచగదమ్మ! భవత్పదాంబుజా
తమ్ముల దక్క నిష్కృతిపథ మ్మిక లేదు గదమ్మ! యెమ్మెయిన్.

భీము— (నెళ్ళబోవుచు)

కృష్ణ— బావా! మాట. (రహస్యముగా) ఆమె నిన్నిట్లనంగలదు.

గీ. “పోరుదురుగాక రిపులఁ జంపుదురుగాక
రాజ్యమును గొండుగా కెందు రాజవరులు
రక్తమును గోలినట్లు లే రాజ్యమందు
మున్ను వింటిమె? యోగోరి మూర్ఖతముండ!”

ఇందుకు నీవిట్లుత్తరమిమ్ము.

స. “పరమపతివ్రతన్ ద్రుపదుపట్టినఁ బట్టి భవత్పుతుండు ము
ష్కరమున వల్వ లొల్పుతఱిఁ గట్టినయట్టి ప్రతిజ్ఞకై నిజా
ధర మొకయింత రక్తమునఁ దడ్పితి నంతియకాని యంత త
ప్పెఱుంగనివాడనమ్మ! మది యేసము నైచునటమ్మ! నమ్ముమా.”

భీము— (నిష్క్రమించును)

(తెరలో)

క. రారాజనై యశేషధ
రారమణులు గొల్చు నిన్ను గొద్దలు చుట్టుం
జేరెనె ధర్మజునకు ముద
మారెనె? నీదగు నవస్థ మాతొనె? తనయా!

ధృత— కృష్ణా! నీహాసంగిన దృష్టి మాదంపతుల కెంత యపకార మగుచున్న
దోయీ తండ్రి!

ధర్మ— (తెరవంకఁ జూచి) అమ్మా! గాంధారరాజపుత్రీ!

క. నీకొడుకులఁ జంపించితి
వాకొడుకులఁ జంపుకొంటి నయహీనుడదు
ర్భీకుడఁ బాపాత్ముడనో
చ్యాయకారుడ నాకు కాప మర్పింపఁ జగున్.

ధృత— తండ్రీ! నిష్కలుషుండ వగు నీకు కాప మెందు కీవలయు ?

విదు— గీ. ధర్మమకదా యనుచుఁ గేల ధర్మమాని
గుణమకద యంచు నద్దాన గుణముఁ గూర్చి
తంతియే కాని నీవేరి కాపావమున
నపకృతి యొనర్చి యెఱుంగ వయ్యయ్యై రాజ !
(తెరలో) కృష్ణా ! కురుపంశ కృష్ణవర్త !

ఉ. కూడఁటివేళ్ళతోడఁ గురుకోటికురుట్పటలిక వెలార్చి తీ
వే కుటిలాత్మ ! జ్ఞాతులకు నింతలు పుట్టునె లేకయున్న, లే
వే కలహమ్ము లెయ్యెడను ? నీయుసురంతయు నిన్ను నట్లనే
తాఁకి నశింపఁజేయు నిది తప్పదు నేనొక సాధ్యి నైనచో.

కృష్ణ— (లేని సంతోషముతో) అత్తా ! నీవు నాకు కాపమిచ్చినను నది యను
గ్రహముగానే పరిణమించినది సుమీ !

ఉ. యాదవు లేరికిఁ సమరమం దవిజేయులు చచ్చు టెట్లాకో
యీ దురహంకృతుల్ భువికి నేగతిఁ దీటునొకో భరం బటం
చేఁ చలపోతు; నీకొడుకులే యనుకొంటిని నీవుఁ గూడ నా
పై దయఁ జూపి భూభరము వాపితి పంతియ చాలు నెమ్మొయి.

ధర్మ— బావా ! పాండవులవలనఁ గదా మీవంశమునకుఁ గూడ నిట్టి యాపత్తు
ఘటించుచున్నది. అయ్యో ! పుణ్యమునకుఁ బోయినఁ బాప మెదు
రగుట యిదియే కాఁబోలును !

గీ. ఎన్నివిధముల సంధికి నియ్యకొల్పి
తెంత కష్టించితివి పోయె నిదియు నెల్ల
నక్కటా ! యాపె యొక్కింత యరయదయ్యె ;
పైఁపఁగదవయ్య మాతల్లి సాహసంబు.

కృష్ణ— ధర్మ ! దినా ! నీకింత నిర్వేద మెందుకు ? ఇది యీమె కాపంబువల
ననే కాఁదగినది కాదు. మున్నిట్లు యాదవులకు బ్రాహ్మణ కాపం
బున్నది. అది యట్లుండ,

క. ఎందులకు నేనియును జం
కందగుఁ జావునకు జంకఁగా రా దది తా
నంచుట యొక్కపరియె యగుఁ
గంధిఁగ నేమిటికి దీనికోస మ్మనసూ.

విదు— దేవా ! మహానుభావ ! అజ్ఞులకుఁ గాని యప్పట్ల భవాదృశులకు దుఃఖ

మెక్కడిది? అసె యేనియు సమస్తధర్మము లెఱిగినదే యైనను నెందు
లకో యిప్పట్లు తొందరపడినది. ఇంతకును నీ పనినట్లు,

తే. గీ. ఇతర మగు శాప మిచ్చిన నిందుకంత
జంకఁగావలెఁ గాని యీ శాపమునకు
జంకఁ బని లేదు; చాపక శాశ్వతమ్ము
గా నిలుచువార లంచు జగానఁ గలరె !

ధృత— దేవా! జగన్నాథ! మాతస్స లన్నియు త్నమించి మమ్ము మన్నింపుము.

కృష్ణ— ఇం దెవరి తప్పును లేదు. ఏది యెట్లు జరుగునో అట్లు కాక మానదు.
మనము నిమిత్తమాత్రముగా నుండక తీరదు.

(తెరలోఁ జెద్ద రోదనధ్వనులు)

విదు— (విని) అరుగో! అంతఃపుర జను లందఱును నొక్క పెట్టఁ దమతమ
బంధుజనంబులకు విలపించుచు నిటు వచ్చుచున్నారు. మన మీపాటికి
పీరల నందఱిని నోదార్చి యుచితక్రియలు నెఱవేర్పఁ బోవుదము.

కృష్ణ— ఇఁక ని ట్లున్న కోలఁదిని దుఃఖ మతిశయించుచునే యుండును గావున
నట్లొనరించుటయే మంచిది. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
బగు పాండువాళ్ళ మేధయ్యన
ద్వితీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండువాళ్ళమేధము

తృతీయాంకము

(నారదుడు బ్రవేశించును)

నార — ఓహో! నేటి దినమున ధర్మజుని పట్టాభిషేకమహోత్సవముట. అటు కరిగెదను. అయ్యెడ శ్రీకృష్ణదర్శనము పైతముగలుగును. కానఁ దీర్థమును స్నానమును గూడ గలసివచ్చును. (పరిక్రమించి) ఏమీ! యీ బ్రాహ్మణులు లండఱును గుంపులు గుంపులుగా నేమేమో చెప్పకొనుచుఁ బోవుచున్నారు. “విఘ్నేశ్వరునిపెండ్లికి వేయి విఘ్నము” లన్నట్లు లేదేని యంతరాయము రాలేదుకదా! (దివ్యదృష్టింజూచి) నే ననుకొన్నట్లే జరిగినదే! పాపము!

క. ఇంత దనుక దాచిన యా

కుంతికి నే మంత వచ్చెఁ గొడు కని కర్ణక

మంతనము విడిచి చెప్ప ర

పంలేనియు సిగ్గు వలదె! యాడుదిగాదే!

ఇంతకు నామె యేమిచేయును! కర్మలోపమునకు శంకించి నొడివి యుండును. (కోపముతో)

గీ. ఎదుటనన్నను గోపించి యెగిరి మీదఁ

బడి శపించునుగాని దుర్వాసు లకట

కొంపతీతకుఁగాక తాఁ గుంతి కేల

యాయఁగావలెఁ గన్నియ కిట్టి వరము?

సరే, ఆపె చేసిన శుశూప్సుఁడ బ్రతిఫలముగా నిచ్చియుండును దానికేమి,

లే. గీ. నూర్చుఁ దేమంత యోగ్యుఁడు! మదతి దన్నుఁ

బిలుచుఁగాక వరమ్ముది తెలిసికొనఁగ;

వచ్చేబో! మునియాజ్ఞ యవార్యమాటఁ
దప్పు తమియింపు మన్నప్ప డొప్పవలదె.

దీని కేమిగాని కర్ణుని మనోనిశ్చయము మాత్రము కొనియాడఁదగినది.
క. ఎఱుంగును బాండుసుతులు సో

దరులని; యల్లెటిఁగి మనమునం దిండుకయున్
గరుణ జనియింపకుండ బ
వరమున నరికట్టుటన్నఁ బైపై గలదే !

ఇతఁడెట్టివాఁడు గనుకనే యనేకులు యోధవరు లుండఁ “గర్జునితల
భారత” మను కేరితనికి వచ్చినది. సరే ఇంతకు మనము వచ్చిన పని
వాకిటనే నెఱవేఱినది. ఇంక మరలిపోకెందుకు ? (మరలి) పోనీ వచ్చిన
వాడను రానే వచ్చినాను. ఒకసారి చూచి పోవుట మంచిది గదా
(కొండొక పరిక్రమించి) అదిగో ధర్మజుం డచటనే విచారముగాఁ
బాంచాలీసహితముగ సోదరులతోఁ గూర్చున్నాఁడు. పోయి పాప మా
తని నోదార్చెద.

(అంతఁ బాండవులు ద్రౌపదితోఁ బ్రవేశింతురు.)

ధర్మ— (అర్జునంజూచి కోపముతో) అక్కటా ! తల్లి యెంతపనిచేసినది !
ఇంక స్త్రీల కీరహస్యగోపనశక్తి లేకపోవుఁగాక (శాంతముతో) తమ్ము
డా ! ఆమెలోపముకన్నను నా తెలివితక్కువ యిక్కడ నెక్కు డనక
తప్పదు.

ఉ. కుంతిమొగమ్ము తీరచటఁ గొండొక గన్నడ సంశయించి “యీ
వింత యిదేమి” యంచడుగ వేమఱు నాలుక జాఱఁబోవ న
ల్లంతనె “భావ్యమానె యిది” యంచు మరల్పితిఁ గాని యాపెతో
మంతనమంచుఁ బల్కిన సమస్తము నా కెఱిగింపకుండునె.

నార— దౌవారికా ! మేము వచ్చితిమని చెప్పము.

దౌవా— (ప్రవేశించి) జయము జయము నారదులవారు విచ్చేసిరి.

ధర్మ— ప్రవేశపెట్టుము.

దౌవా— స్వామీ ! ఇటు దయచేయుండు. (అందఱును లేతురు)

ధర్మ— బ్రహ్మపుత్రా ! నమస్కారము. ఆ యాసనము నధిష్ఠింపుడు.

(అందఱును గూర్చుందురు)

నార— అభీష్టవాప్తి రూఢియ్యాల.

చ. హరి కరుణావిశేషమున నర్జును గాండిపపాటవమ్మునకొ
గరువలిపట్టి బాహుబలగర్వమునకొ రిపులకొ జయించి భూ
భర మడఁగించి రాజ్యమును బాలన సేయుచు నుంటివే ! పసుం
భరసుకృతమ్ము లిప్పటికిఁ దద్దయుఁ బండెనె ? గోర్కి నిండెనె ?

ధర్మ — (విచారముతో) దేవా ! మహానుభావ !

ఉ. జ్ఞాతుల నెల్లఁ జంపి సిరిఁ గైకొనినట్టి యపాత్రు ధర్మసం
జాతుని మిమ్ము బోఁటి మునిసత్తము లింత ప్రశంస చేయఁగాఁ
జాతురె ! యెల్లవారలును సూతతనూజుని గాఁగఁ జూచు స
ర్వాతిశయండు సోదరుడె యానట ! మాకిక నేమిసేయుదుకొ.

ఉ. తల్లి వచించె నాఁడు పితృతర్పణమున పచరించునప్పు “డా
సల్లలితుండు సూర్యుని పృసాద” మటం చతఁ డేము నైననో
నెల్లజగమ్ము లొక్కటయి యెత్తి పయి కొ బడెనేని లక్ష్యమా ?
చెల్లె సమస్త మిప్పటికిఁ; జేసెడిదేమి? మురిచంద్రచంద్రమా !

భీము — (విపాదముతో)

ఉ. “నన్నుఁ బరాభవింపఁ దగు నాయకుఁ డెవ్వఁడు రా ! ” యటంచు నే
మున్నునుకొంచు నేటికి సమూల మెఱింగితి నక్కటక్కటా!
మున్నరికంపు మాటల సమధ్ధతిఁ జూపితిఁ బాపి నైతి నా
యన్న యటం చెఱుంగక మహాత్మ ! కడుం జెడిపోతి నింతకుకొ.

అర్జు — (విచారముతో)

చ. అతఁ డెగురైన యప్పు డని నర్కులు వేపురు బోఁచినట్లు నా
మతిఁ గనుపట్టి “శూచ్యుఁ డను మాటిని నిక్కురు మానొకో ! యదే
బుత మగునెని యిట్టిస్మృతి యింతటి చే విల్లునంటిపారుపో
న్నతియు ఘటించునే ? ” యనుచు నామది నెంతు ననేకభంగులకొ.

నకు-ఉ. ఎన్నఁడు నేరిఁ జూచి భయ మించుకయుం గని యే నెఱుంగ ; నా
కన్నరనాగుఁ జూచినపు డాత్మనదేమొ, భయోదయంబు మా
యన్న యజాతశత్రుఁ గనినప్పటికిన్నను గొంత హెచ్చెడుకొ;
మన్ననఁ జేసి తత్పదనమస్మృతి నేయఁగ బుద్ధి పుట్టెడుకొ.

సహ — క. అని నతని నప్పుడప్పుడు
గని “యింతటి మేటి గొల్వ గావించునె ? యొ
క్కనిచెంత” ననుచు నామది
ననుకొంటిని గాని, యిట్లు లనుకొననైతికొ.

ద్రావ— అక్కటా! నాడు సభామధ్యమున నన్ను కేశపక్కాశుమాటల కేట
నేయ, నది యేమో! సభాధ్యక్షుడయెడఁ గనఁగిన మన మిష్టుహాత్ముని
యెడ నంతగాఁ గనలక సమ్మతిం గనఁ జేసెను. ఆయ్యా! అత్తగారు
మితోఁ జెప్పక పోయిన నాతోడనైన నించుక చెప్పక పోయిరిగదా!

వార— అమ్మా! ద్రుపదరాజనందని!

ఉ. ఇంత యమాయకత్య మద్విఘ్నాచ్చటఁ జూచి యెఱుంగఁ; గారణం
బింతకు నిట్లు లుండ మఱి యెవ్వరు కేటికిఁ జెప్పఁగావలె?
నంత ధృవముగా మిము నవశ్యము చెంద కథించె ధాత యే
మంతన మిట్లు దాఁగెనను మాటలు మున్నెపుడేని వింటిమే ?

క. తనకుఁ దనతండ్రి నెప్పఁడో!

జనని పచింపదో యి దిట్టి సంగతి యని! మం

తనమునఁ గృష్ణుఁడు నెప్పఁడో!

వివఁజాలెనె యతఁడు? మీకు వెట్టి యిదేలా.

ధర్మ— ముసీంద్రా! యెవరు చెప్పినను మాయన్న గారితోడనే చెప్పిరి గాని
మాకు నొక్కొంత చెప్పక పోయిరి కదా! పోనిండు.

ఉ. ఎట్టి రహస్య మైన మది నించుకనేపు పహింపలేని మీ
యట్టి మహాసభాఫలను నన్ను దదృష్ట మదేమొ? నాలుకక
గట్టిగ కిగ్గఁ బట్టి మముఁ గాపురుషాగ్రిణులం బొనర్చి య
ట్టి ట్టనరాని దుఃఖమున కిక్కలఁ జేసితి రేమి పాపమో!

వార— (సంశయమతో) రాజా! యిప్పట్లున నేను గూడ వ్రతభంగం
బొనర్చుకొన్నమాట సత్యమే. ఏమంటివా! దానికిఁ గారణము లేక
పోలేదు.

క. ఈరణ మెటులైనను భూ

భారహరణమునకె మున్ను బ్రహ్మాదులు దా

మేరుపఱచి; రిటు విఘ్నము

నారదుఁ డొనరించె ననుచు నాపైఁ బడరే ?

అప్పటికేనియు నేను దాఁచెడివాఁడను గాను గాని,

క. సనకాదులతో సరిగ

దెను గూర్చుండఁ దగువాఁడ దీనిని నే నే

మని నీతోఁ దగుదు నటం

చును జెప్పుదు ననుచు లజ్జ చొప్పుడె ననఘా!

ధర్మ — మనిషిరా! తను రిష్ట డిష్టు తృప్తుకొనుచున్నార గాని నిజముగా
మాయందుఁ దమ కనుగ్రహ మున్నయెడల,

లే. గీ. అనయమును మాకు కాత్రపుండ్రై న యట్టి
యల సుయోధనుతోనైనఁ గల తెఱంగు
తాము గరుణించి చెప్పిన దాని మీఁద
నతఁడు భండనమునకేల యున్నామనించు ?

(కర్ణు నుద్దేశించి)

కా. అన్నా ! నీవు గతించుమీద భవదీయఁ బైన రాజ్యంబు గై
కొన్నకొ గొందును గాక న్యాయమగుటకొ, గుంతిమహాదేవి యా
జ్ఞ నీ కే మునుమున్న భార్య యగు పాంచాలికొ గురుద్రోహియై
యి న్నిచుండు పరిగ్రహించె నకటా యాదోషముం బోవునే !

భీము — అన్నా ! హరిదత్తనందన !

చ. “కురుపతి యంగరాజ్యమునకు న్ననుఁ బట్టముగట్టె” నంచు సం
బరపడి; తెవ్వఁ డాతఁడు ? భవత్పరిపాల్యమ కాదె యర్ధరా
జ్యరమము దీనిలోన లవమైనను నుండునె యంగభూమి, బం
గరు మసిపాతఁగట్టఁ బడె; గార్యము లే దింక నేమి నేయుదుకొ?

అర్జు — అన్నా ! లోకైకవీర !

క. “ఎన యొకరి కొకరు కర్ణా
ర్జును” లని జనులాడుకొన నసూయపడుదు “నా
కెనయానె? సూతసుతుఁ ” డని
మనువుమ యీ తప్పొకండు మన్నించి ననుకొ.

నీ. “పాంచాలికాసతీ పరిణయమ్మునను నీ
తోఁ బోరి నికొ బాఱుదోలితి ” నని

“ఉత్తరగోగ్రహణోత్సవమ్మున నిన్ను
మించి వెన్నంటి భంజించితి ” నని

“సర్పముఖాస్త్రప్రసారంబు కృష్ణుని
దయఁ దప్పె లే కున్న దప్పని ” దని

“అసమయమ్మునఁ బాడియగుఁగా దనక
బాణమేయకుండినఁ దెగఁ డీతఁ ” డనియు

లే. గీ. నొక్కొక కృష్ణుడు మనమున న్నాహ నేతు
నంతియేకాని నా జయ మభిలషించి

పాం. అ. 6

“ యా వ్రపేక్షించితి ” పటంచు నెఱుగనైతిఁ
గూరమతి నైతిఁ గృష్ణుండు గొంపదీసె.

(కృష్ణుండు పోవేళించును)

కృష్ణు— అవును, పాపము నే నే కాదు కొంపతీసివది ! మీయన్న తీయలేదు
కాబోలును. ఆవేళ నతనిచే నవమానింపఁబడి నిన్నును నన్నును నేమని
యెనో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనుము ? ఇంతకును చీతమును బత్తెమును లేని మీ
కొలుపు గొలిచినందులకు నన్నిట లనవలసినదే.

ధర్మ— ఇంతకు మాకర్మ మిట్లున్నప్పుడు నీవేమి చేసెదవు ?

ఉ. “ సూతజ్ఞఁ జంప లే వయిలి శూరుండ నంచుఁ బ్రగల్భపుక నచ
శ్చాతురిఁ జూపఁ గాఁ గలవె, చాలును గాండివ మింక నేల నీ
చేత ధరించెదో ? ” యనుచుఁ జిన్నెలు వన్నెలు నెట్టి తిట్టితిక
బాతకి నైతి ముక్కు తెగబారెడు చేసితి నిక్క మచ్యుతా !

భీము— సరే, అందులకు మాత్రమితఁడే కాఁడా నిమిత్తము. ?

ధర్మ— తమ్ముఁడా ! అతఁ డేమి చేయును ? సంధి కరిగినప్పుడు మంతనమున
నమ్మిపో మహునితోఁ గలతెఱంగు పచియించెను గదా ! అతఁ డొప్పుని
యప్పు డితని తప్పేమున్నది ?

భీము— అంతలో నేమిలాభము ?

ఉ. చెప్పెనె యన్ము “ తమ్ములను జేరుము నీ ” వని యంత మాత్రఁ దా
నొప్పెడివాఁడె కర్ణుండు మహాకృరి యట్టిఁడె ! యన్నమాటకుక
దప్పునె ? యా సుయోధనునిఁ దన్నెద నమ్మినవాని నూరకే
యొప్పురికించునంతటి యయోగ్యుఁడె ? నీ కెనగాఁడె యన్నిటక !

నకు— బావా ! నీకుఁ గోపము లేనిచో నేనొకటి మనవి చేసికొనుచు
న్నాఁడను.

చ. ఎఱుంగనియడ్డపు “ సూతజ్ఞఁడనే ” యను బుద్ధి సుయోధనుక నిరం
తరము భజించి తత్కృపను దా నొకరాజయి “ పార్థనోర్తు సం
గరమున ” నంచుఁ బల్కి, తటి గల్గినయప్పు డెఱింగి తానయై
మరలి మచుక గనుంగొనెడి మాత్రమే ? యాతని శౌర్య మల్పమే ?

సహ— బావా ! నీమనమున నిజముగాఁ గపటమే లేనియెడల మాతో నించుక
చెప్పవలసినది.

గీ. అట్లు చెప్పితివేని మాయన్న గారు
కోరి బ్రతిమాలి రాధతోఁ గొంతచెప్పి

యొప్పఁగాఁ జేసి యాపక్షముండునటుల
సరిపి యాతని రాజఁగా నిలుపకున్నె!

ధర్మ— తమ్ముడా! అంతవఱ కెందుకోయి?

ఉ. అన్నగదా ! మనందఱికి నాతనిమాటకు నడ్డువారమే ?
యిన్నరుఁ డేనుఁ బాపనియు నీరలుఁ; గృష్ణుఁ డొకింత చెప్పకే
కన్నులు మూసెఁగాని “యల కారవనాథుఁడె నాకు సమ్మతుం”
డన్నను “మంచిదే” యనమే ? యాతనిఁ గొల్పుట కొప్పు కుందుమే?

ద్రౌప— అవును, మీరు “రాజ్యము వదిలి యరణ్యమునకుఁ బడం” డనిన నెదురు
చెప్పనినా రమ్మహామహుఁడు “దుర్యోధనునికే రాజ్య మి” మ్మన్న
నట్లొనరించుటకు సందియమేమి?

నార— (తనలో) వీరల కించుక కలహమును జెంచెదఁగాక. (ప్రకాశము)
అవును. తక్కినవారి మాటకేమిగాని శ్రీకృష్ణులవారుమాత్రము కొంచెము
నూచనయైనఁ జేయవలసినది.

కృష్ణ— (క్రోధహాసములతో) మహానుభావా ! కలహభోజన ! యేమి యిట్లు
సెలవిచ్చు చున్నారు !

ఉ. ఏనటు చెప్పటే నిజమ యేనియు వీరలు నేసినట్టియ
స్మృతములౌ ప్రతిజ్ఞలవి యొప్పునె ? వీరలు సమ్మతించుట
త్వేనను నూరువులౌ విలుదుటా ! రుధిరమ్మును గ్రోలుటా ! మృతుం
గా నొనరించుటా ! యొకటికాదు గదా ! మఱి యేరి కిన్నియున్ !

అర్జు— బావా ! బలభద్రసోదర!

చ. ప్రతిన యనంగ శత్రువులపైఁ బ్రసరించునె కాని యెయ్యెడకే
హితులకు నన్నదమ్ములకు నిట్లగునయ్య ? స్మరింపు మమ్మహా
ధతు పథియింపలేని నను ధర్మజుఁ డించుక దూఱనేనుఁ జి
న్నతనము చూప నేమనుచు నాఁడు పచించితి వీవు ? మాధవా!

ద్రౌప— (కొంచెమునవ్వుతో) అన్నా ! నిన్ను వారు వృథాగా నాడిననాడు
దురుగాక, నే నట్లనుదాసను గాను గదా. ఇయ్యెడల నెఱిగియో యెఱుఁ
గకో నీయందు లోపముమాత్రము లేకపోలేదు. నీశక్తి యెవ్వరెఱుఁగనిది?

నార— (తనలో) అయిన నేమిగాని చక్కఁగా నడిగినది. దీనికేమి యుత్తర
మిచ్చునో ?

కృష్ణ— (భారముగా) ఇంతకు “నేను గపటముగాఁ గర్ణునిఁ జంపించి నా”

ననికదా ! మీరందఱును నిందించుచున్నారు. సరే మంచియో చెడ్డయో యిందులకు నేనొప్పుకొన్నాడను గాని,

చ. అలయభిమన్యునికొ దుగ్రీపదునాత్మజాలకొ మఱి నీకుమారులకొ
గలన పథించువాఁ డితఁడు గాఁడు గదా ! కపటమ్ము పన్ని, వా
రల బ్రతికించుకొం డవల రాధసుతుకొ బ్రతికించి యేను నా
తల నిడినట్టి తప్పిదము తప్పగఁ దోసెద నింత యేటికికొ ?

నార— ఎందులకేని నీవే సమర్థుండవు గాని వీరలవలన నేమగును ?

ద్రౌప— మహాత్మా ! చక్కగా నెలచిచ్చితిరి.

భీము— బావా ! అభిమన్యునిమాటకు నేను జెప్పఁజాలను గాని తక్కినవారి
మరణమునకు నీవు గాక మఱియెవ్వరు నిమిత్తము ?

తే. గీ. మమ్ము నెద్దియొ యొకనిమిత్తమ్ము నెప్పి
శిబిరమును బాపినట్టి విశిష్టదృష్టి
యూరకే కల్గెనే నీకుఁ ? గారణమ్ము
నెఱిగియును జెప్పుకుంటచే నింతపుట్టె.

అర్జు— బావా ! తమింపుము.

కా. నీతోఁబుట్టువు పూర్ణగర్భవతికి నేనై గాలముకొ బుచ్చుఁ గం
జాతప్రాయహవిధమ్ము నెప్పునెడ నాసాధ్యవతంపమ్ము ని
ద్రాతైక్య్యమ్మునఁ గ నొగొడప్ప శిశు వంతస్థాయి యూఁకొట్టుచోఁ
గాతర్యమ్మున మధ్య వచ్చి యది కిప్పు మ్రొందఁగాఁ జేయవే ?

నార— అవును. ఈసంగతి నేను స్వర్గమున నప్పుడప్పుడు విన్నదే. ఆశనికై
బద్ధప్రాయహము చొచ్చుటయే కాని మరల పచ్చుటఁ దెలియమి కినే
హేతు పని మాత్రము ప్రవాద మొకటి లేకపోలేదు.

కృష్ణ— నుహాసుభావా ! మీరుఁ గూడ నాయెడల నింత యుపగ్రహించుచు
న్నారేమి! కొంచెము సందర్భా సందర్భములు విచారించ నక్కఱలేదా !
ఊరకే యనినంతలో నేమరుకు? గర్భములోని శిశు నెక్కడనేని యూఁ
కొట్టునా? యూఁకొట్టునే యుండు.దానిచే నాకుఁ గాతర్యమెందుకు !
సరే, అప్పుడు నేను విప్పుముచేసినచో మఱియొకప్పు డితఁడు తనకొమ
రున కా శేషమును బోధించగూడదా ?

నార— చిగురు సంగతికి నేను తరము చెప్పఁజాలను గాని దాని వెనుక సంగ
తికై జెప్పఁ గలను.

కృష్ణ— (తనలో) ఓహో ! ఈయన నిష్కరణముగా నాపై లేనిపోని తుట్టి

వేయుచున్నాడే ! (ప్రకాశము) పోనీ దానికేని తగిన యుత్తరము
సెలవిండు.

నార— ఎందుకా కాతర్యము, సంపూర్ణముగా విన్నచో నభిమత్యుని జయించు
వారెవరును నుండరుగదా ! అప్పుడతనికి మరల నీవే యపతరింప వలసి
నచ్చును. “ గోశ్వం దీరెడిపనికి గొడ్డ శ్శృంధుల ” కని యట్లొనరించి
యుండవచ్చును.

కృష్ణ— (నవ్వుచుఁ గొంచెము కోపముతో) ముసీందారి ! మీరు మఱియుఁ
సక్కఁగా సమర్థించు చున్నారే !

తే. గీ. లేక లేకొక్క చెలియ లాలేమొక్కఁ
డే సుతుండట ! యన్నాని కితఁడు మేన
మామయట ! నానివృద్ధి కై మానసమునఁ
గనలునట ! కంటిమే యిట్టి కట్టుకథలు !

నకు— బావా ! త్నమింపుము.

క. నరకాసురుండు నీకుఁ గొ
మరుఁడేకద ! యతని నీవు మడియింపవె ? భూ
భరము నివారించెడి నీ
కరయఁగఁ బుత్రుఁడనిఁ శత్రు వనియుం గలదే.

కృష్ణ— దుర్మార్గుడైనచో భూమికి భరమగల్గింపఁగాని సన్మార్గుఁ డట్లు
చేయఁడు కదా ! అభిమత్యునకును నరకునకును నెక్కడిసాటి !

తే. గీ. నరగుఁబండ్లైన పాగుని డట్టి నాకు
మేనయల్లుండు సుగుణవిధాన మకట !
యతని కతమునఁ బుడమి కే యడరుగల్గు ?
నెవ్వరును నమ్మరీగాధ లింత నిజము.

నార— భవిష్యత్సందర్భము దెలింగిన నీతో మాటలాడఁ గల మఱు కాని.

తే. గీ. ఒక్కఁడెవ్వండాదక్క నీయుద్ధమందు
మడియ రాజులు లోకసమ్మతులుగారె !
వీరు భూభారకారులు గార యేని
యెందులకుఁ దెచ్చి పెట్టితి విట్టి రణము ?

ధర్మ— (తనలో) ఓహో ! యితరులకలహమును జూచి సంతసిల్లెడు నార
దుఁడు స్వయముగనే కలహమునకు దిగుచున్నాడే ! (ప్రకాశము
కృష్ణునివంకఁ జూచి) కృష్ణ ! వాసుదేవా !

ఉ. వీరిషయమ్యుగూడ “నిద మిత్థ” మటంచు వచింప లేము గా
నీ విను మొక్కమాట, యెది యేనియు గోచర మాను నీకు; నే
కోవిదు లేని యిప్పలుకుగూడ దనం గలవారు కారు, నీ
నేదకులైన పాండవులనేగికి నెప్పుడు నొప్పు పువ్యతా !

వార— రాజా ! నీవు చిగురునఁ జెప్పినమాట సత్యమే. ఈతఁడు పాండవుల
నేగి కెప్పుడును నొప్పులేదు.

కృష్ణ— (తనలో) ఓహో ! వీరు విరమించినను నిమ్ముని విరమింపక మరల
నేదో లెట్టించుచున్నాడే ! (ప్రకాశము) మునింద్రా ! బ్రహ్మమానస
పుత్ర !

ఉ. ఏ నొక మర్త్యుడ౯ సకల మెట్లు లెఱింగెద మిమ్మువంటి పృ
జ్జానిధు నైన సన్నుతల సంగతి నెంచు కెఱింగి యన్న మా
టే నిజ, మైన నయ్యది బహిం బడ నైచుట తప్పుకాదె ? క
ర్మాను గతుల మరల్చు చరమా ఛరమాత్మకు నేని ? వారదా !

భీష్మ— ఇంతకును సతఁడు నెప్పినట్లు కర్మ మనివార్యము.

ఉ. కడచిన దానికి౯ శగచి కార్యము లే దికమిఁద నైన నీ
గొడవలు మాని పాపమునకు౯ దగు నిష్క్రమి తేసి కొంచు న
ట్టడవిని మిమ్ము బోలెడు మహాత్ముల గొల్చుచుఁ గాలేశేష మి
ట్లుడుపఁ దలంచి రాజ్యమిది యొప్పుగఁ జెప్పితి వాయు సూతికి౯.

అర్జు— (తనలో) ఓహో ! తిరిగియు నన్న గారు పూర్వపు వైరాగ్యములోనికి
దిగుచున్నారే ! ఇందు కేమి యుపాయము ?

ద్రౌప— ఆయన విఠమృతులు గారా ? మీ కున్న యడవులాయనకు లేవా ?
తీరఁదగు ముచ్చట లన్నియు నిప్పటికి తీరినవి. ఇంక నిష్ప డరణ్య
వాసమెందుకు ? పోనిండు, ఆట్లొనర్చిన మీయన్నగారు గాని తక్కిన
వారుగాని లేచి పచ్చెదరా ?

వార— రాజా ! ఆపెయుఁ బుట్టెఁడదఁ ఖిమలో నున్నది. నీకై ధైర్య ము
లంఁచి యాడది దై నను నీట్లు శలకుచున్నది. ఆ శలకు విశ్వసించి,
లే. గీ. క్షురక్షణమును దుష్టక్షణములు

సల్పుచును లోకులెల్లరు జయ మనంగ

ధర్మరాజును పేరు పార్థకము గాఁగ

నేలుకొనుషయ్యు ధరణికి మేలుగాఁగ.

భీము — అన్నయ్యా ! ఇందులకుఁ దా మొప్పితిరా సరే, అట్లుకాదేని,
చ. కొడుకులూ కొమ్మలూ యెవరికోసము రాజ్యము నాకుమాత్రం; మే
జడమతి నయ్యు మీకతన జ్ఞానము కొంచెము నేర్తు; మీర లె
య్యెడ వసియింతురో యచట నేనును మీపదనేవ నేయుచున్
గడపెడఁ గాల; మాజ్ఞ యిడఁగాఁ దగు నాకు ననుగ్రహమునన్.

ధర్మ — (వినువుతో) తమ్ముడా ! సేవొక్కటి చెప్పెద నాఁంపును.

గీ. ఆది నుండియు నాకు రాజ్యమునఁ గాంక్ష
యంతగా లేదు నిజమిది యని యెఱుంగు;
దానిపై నిన్ని కష్టముల్ దాపరించి
“చీ” యని విరక్తి వొడమె నాచేతమునను.

అర్జు — (తనలో) ఈయన కెవరు బోధింపఁ గలను ? మొదల నుండియు నీయన,
యభిప్రాయ మిట్టిదియే (ప్రకాశము) అన్నా ! ధర్మనందన !

క. ఇప్పు డీ వానర్పు యత్నం
బపుడే యొనరింప రాదా? యాత్మజులును భూ
మివతులు జ్ఞాతులు నీదగు
కృపను బ్రతికిపోదు; చెనఁగుఁ గీర్తియు మనకున్.

ద్రౌప — సంశయ మేమి ? అప్పుడే గట్టిగా నామనోనిశ్చయ మిట్టిదనిన నిం
దొప్పనివా రెవరు ? ఇప్పు డిట్లనిన నేమి లాభము ? వారికిని లేదాయె
మన కంతకన్న లేదాయె, ఇట్టి వృథాప్రయాస మెందుకుఁ బడవలెను?

ధర్మ — ఎందుకా ? ఇందుకు.

క. “అరులకు భయపడి యీతం
డరణ్యములు దిరుగు” ననెడి యపయశ మది నా
కు రుచించెనేనియును మీ
కు రుచింపమి నిందు దిగితిఁ గ్రూరుడ నైతిన్.

కృష్ణ — సరే, అట్లయినచో,

క. “ఇల నేలలేక కానన
ములకేగెన్ ధర్మజుండు మొగి” ననియెడి ప
ల్కులు నైఁపలేదు నీ త
మ్ములు వీరి ననుగ్రహింపు మునుపటివలెనే.

ద్రౌప — (తనలో) ఇప్పట్ల నన్న మంచి సమాధానము చెప్పినాఁడు.

భీము — అన్నయ్యా !

తే. గీ. “కడు విరక్తని నన్న కాటడవి కేగఁ
దగిన తమ్ములు గల్గియుఁ దగవు చెప్పి
మాన్వలేరై” రటించు ధీమంతు లనెడి
పల్కు లేగతి సహించు వారమయి

వార— (తనలో) కొంచెము ప్రోవఁ జూపినచో ధర్మరాజునకుఁ దగిన యుత్త
రము చెప్పదగినవాఁడు భీముఁడే; ఈ యంభోము లేనిచో నామత్తగఁ
మిదివఱకే యడవులం బడి పోవును.

నకు— అన్నా ! కొంతయూగజ !

క. రణ మన్న యప్పుడే మా
రణ కర్మము గాదె ? యది హరణమునకేకా
రణ మగును గాని సుఖకా
రణ మగునే? దీనిచే విరాగము తగునే ?

నమా— అన్నా ! సకలధర్మవేదిగను నీకొరులు నెప్పవలయునా?

తే. గీ. నృపున కన్నయఁ దమ్ముఁడు నితరులును
నధర్మవర్తనులగునెడ నుండులై కడ ?
కర్ణుఁడు నధర్మవర్తియౌ కతన దండ్యుఁ
డయ్యె నియ్యెడ సంచియమందనేల ?

వార— (తనలో) చిన్నవాడైనను మంచి ఖండితోత్తరముగాఁ జెప్పినాఁడు.
భీమాద్జనులు చెప్పినను నింత నిరాఘాటముగాఁ గనుపట్టదు. ఇంతకు
నితఁడు చెప్పినట్లు వారెట్లు చెప్పఁగలరు. ఏకగర్భజనితులుగదా. వీరి
కైదుగురకును నట్టి భేదములేదు గాని, ఐనను ఆవ్రేలి కావ్రే లెట్లెనియుఁ
గొంచెము దూరము కాకపోవునా ?

కృష్ణ— ఇప్పట్లు నితఁడు చెప్పినమాట కడుశ్లాఘాపాత్రముగా నున్నది. రాజు
లకు శత్రు మిత్రాది లెట్లు కుదురును. శాస్త్రమునుబట్టి పోవల
యును. లేదా నరకము సిద్ధము.

ధర్మ— (నిర్వేదముతో) ఏమీ ? నేనా అన్యుహాత్ముని శిక్షించువాఁడను!

ఉ. అక్కట ! యిట్లులాడఁ దగు నయ్య ? పరాక్రమశాలి దాతృతా
ధిక్కృతకల్పపాదపుఁడు దీనజనావసపక్షపాతి నే
రక్కినవాఁడు “స్వామికృతి కింతటిసాహసి లేఁ” డటంచు నే
నెక్కడ, యాతఁ డెక్కడ ! యిసీ ? జగ మిప్పుని కుతస్పహించునే.

అతఁడు విధేయులమగు మాయెడల నెట్లు నటించినను నది తప్పకానే
రదు. మాకుఁ దక్క నతఁ డెవ్వరి కేమి యపకృతి చేసెను?

చ. ఎవని భుజాబలమృతనె యింద్రతనూజుని వాయుపుత్రునిక
గవలను నిన్ను నన్నెదురఁగా గమకించె మయోధనుండు, దా
నెవనికి దానుఁడై మెలఁగ నీజగతీతల మెల్ల నేలియుకా,
శివశివ ! యమృతహామహునిఁజెప్పి మతొక్కనిఁ జెప్పనున్నదే !

బావా ! ఇంత యెందుకు ! సంగరమున నొక్క యర్జునుం డక్క
మమ్ము నలుపురను నతఁ డవమానించుట నీ వెఱుంగనిది కాదు గదా !
చేఁజిక్కినప్పుడు ఓదలిపెట్టుట కితని నీతిధురంధరత్వము తప్పవేటొందు
కారణము చూపుము. నాకన్ననే కాదు, ఎవరికన్నను నతఁడు
లోకోత్తరుఁడు. చక్కని బుద్ధితో బరికించిన నతనియెడ దోషము
వీస మేనియు నుండదు. (నిర్వేదిమతో) అయ్యా ! దాతృత్వమా ! నీవు
దిక్కు లేని దానవైతివి సుమీ !

వార— నిజమున కతఁ డట్టివాఁడే కాని దుర్యోధనునియొద్ద నుంటచే నతని
యోగ్యత కనుపట్టినది గాదు. ఆశ్రయనిశేషమునం గదా గుణములు
శోభించవలయును ! అందులో “దాతృత్వ మతనితో బోయిన”దన్న
నది యతిశయోక్తి గాదు.

ఉ. ఆతని దాతృతామహిమ మయ్యమరేంద్రుఁ డెఱుంగు “నిచ్చుచోఁ
జేతికి నెమ్ము లే” దను ప్రసిద్ధికి నీతఁడె తగ్గవాఁడు; ప్ర
భ్యాతశరీరి కర్ణుఁ డిపు డైనను జావఁగ లేదు నిక్కమే
దాతృత నిక్కు లేని దయి తా నశియించె జమీ యమాతృజా !

క. బలిశిబిదధీచు లిల మును

గల రెక్కుడు దాత లందుఁ గర్ణునితోడఁ

దులఁదూఁగువార లిరువురె

బలి కీతని దొరయుపాటి బలముం గలదే ?

కృష్ణ— సంశయమేమి ? తమరు సెలవిచ్చినట్లే.

గీ. అర్థమివచ్చుఁగాక సమస్తరాజ్య

మీయఁగావచ్చుఁగాక నెన్నెమ్ముమాంస

మీయఁగా శక్యమే చరమ మేరికేని

నితనికే వారికే తగ నింతపట్టు.

ధర్మ— (కన్నీటితో)

ఉ. అట్టి మహానుభావుఁ డిల యంతయు నేలిన నేలుఁ గాక నా
యట్టిఁడు తాదృకుండగు సుదారుని రాజ్యముఁ బూని యేలినకా

దిట్టరె పండితుల్? కవులు దిట్టరె? పేదలు దిట్టిపోయారే?

“పట్టి పినానీ వీర” డనెడు వా డెటు సే మెడఁ గట్టి కొందునో?

కృష్ణ—బావా! నీ వా దాతృతయందును నాతనికిఁ దమ్ముఁడవే సంశయమేమి?

చ. వెనుకటి రాజసూయమున విప్రుల నెందఱి నెన్ని భంగులకై
దనిపితి! చక్కవర్తివిగదా యిపు డంతకు నెక్కుడైన చ
క్కని సుకృతమ్ములకై విరివిగా నొనరింపుము; జ్ఞాతివర్గఖం
డనజనితాఘసంహతు లణంపుము చింతిలనేల దీనికికై?

భీమ— అన్నా! దండధరనందన!

చ. అమలమనీష నీవు ముద మారఁగఁ జేయఁ గదయ్య యశ్వమే
ధము దురితమ్ము లెల్లను యథా యథలై నశించు దాన; “ద్ర
వ్య మిపుడు లేదుగా” యని లవమ్మును సంధియ మందఁ బోకు, వి
కృమిఫణులైన సోదరులకన్నను ద్రవ్య మొకండు గల్గునే!

నార— రాజా! మేము విధింపఁదగిన యంశమ్మును ధర్మజ్ఞుఁడగు నీతమ్ముఁడే
బోధించుచున్నాఁడు. కావున నవశ్య మట్లొనరింతువు గాక.

అర్జు— తే. గీ. ద్రవ్యమున కేమి సంపత్ప్రసాదమైన
యంబుజాక్షుని దయ మనయందుఁ గలదు;
కామధేనువు నట్టింటఁ గట్టిపెట్టి “కోర్కె
లొనఁగూర్పు” మని యొరుఁ గోరనేల?

నకు— (పొరుషముతో) అన్నా! ధర్మవిదగ్రగణ్య! అట్లేదో నిష్కృతి యొన
రించుకొను టుచితము, అంతియెకాని,

తే. గీ. రావపుట్టువుల బుట్టి యరణ్యసీమఁ
దిరుగుదురె? బ్రాహ్మణులమె? విధించె ధాత
మనకు భూభారభరణ, మమ్ముపాతు నాజ్ఞ
పమ్ము నేయుట మీవంటివారి కగునె?

సహ— అన్నా! కాంతేయాగ్రజ! ఇదియేనియుఁ బ్రాయశ్చిత్తార్థము చేయ
నక్కఱలేదు. రాజులకు నవశ్యాచరణీయ మగుట నొనర్పఁదగినది.

తే. గీ. జ్ఞాతులను మన మేటికిఁ జంపినార!
మంతరించిరి వా రెల్ల నాత్మదోష
ముల కతమ్మున; నీవంటి పుడమి తీఁడు
బాతిధర్మమ్ము విడిచిన జగము నెడదె?

ధర్మ— అన్నలార! యెఱింగియెఱుంగని మాటలు చెప్పుకొడు. కులవృద్ధుగ

భీష్మఁడేమంత దోషియై యంతరించెను ?

(అంత నొక పురుషుఁడు ప్రవేశించును, “ ఇదుగో ” యని ఉత్తరమిచ్చును, పోవును.)

ధర్మ — (విప్పిచూచి తనలో)

క. తమ్ముంగుఱ్ఱులఁ గృష్ణుని
నిమ్మునివరు నెట్టులేని యే నొప్పింపం
గ మృది నెంచితిఁ; గులగురు
విష్వాడ్కి విధించెఁ దాతఁ; యిఁక నేమందుకా !

కృష్ణ — ఏ మిది రహస్యమా, మీలో మీరే యోజించుచున్నారు !

ధర్మ — (చేతికిచ్చును)

కృష్ణ — (చదువును)

క. “క్లిరస్తు చిరంజీవికి
సారాచారన కజాతశత్రునకు ముదం
బారఁగ శంతనసుతుఁ డా
శీరాద్యంతమున వ్రాయు సేమపువార్తల్”

ద్రౌప — (తనలో) ఏమని వ్రాయునో !

భీము — (తనలో) ప్రకృతానుగుణముగా నున్నచోఁ జక్కఁగా నుండును.

అర్జు — (తనలో)

గీ. అకట ! నాదు శరమ్ముల నంపనెజ్జఁ
గూలియుండి రపంతేనిఁ గోపమొంద
కిపుడు దీవించియే వ్రాయు నిద్రచరితు
శాంతి నా కెంతయేని లజ్జాకరంబు.

నార — తరువాత?

కృష్ణ — క. “అరుల జయించితి రాజ్యము
కరగతముగఁ జేసికొంటి కావున ధర్మ
స్ఫురణమ్ము వలయు నీకది
మరసి వచింపఁగఁ డలంతు నరుచెమ్మిటకుకా”

ద్రౌప — (తనలో) పాపము ! ఆయన యిప్పటి గూయుద్యమం బెఱుంగఁడు.

నార — అవును. ధర్మరాజునకుఁ గూడ ధర్మములు చెప్పట కాయనఘుఁడే
తగినవాఁడు. తరువాత ?

కృష్ణ— క “ఏ నిపుడు చెప్ప నెంచిన
యీనీతులు రాజ్య మూనియే వినవలె వే
వే నీవు పట్టభద్రుడ
వై నాకడ కరుగుదేగదయ్య కుమారా”

ద్రౌప— (తనలో) అమ్మయ్యా! ఇప్పటికి బ్రతికితిమి. ఎవరిమాట తీసివేసి
నను ఆయనమాట తీసివేయఁగూడదు.

భీము— (తనలో సంతోషముతో) ఇయ్యనఘరి వై రాగ్యగజమునకు మంచి
యంతుశము తట్టస్థించినది.

నార— (ఎకసక్కెముగా)

గీ. నారదుడు గాఁడు దేవకీనందనుండు
గాఁడు భీముఁడునుం గాఁడు కనలు గారు
క్రీడి గాఁడు ద్రోవది గాఁడు “కూడ” దనినఁ
దీర దింక భీష్ము డీతం దుదీర్ఘగుణుడు.

ధర్మ— (వినయముగా) మీ రందఱును నాకుఁ దెలుపఁ దగినవారు కారా!
అందులోఁ దను రేమి, హరి యేమి, ఆయనకన్నను మాన్యులు.

క. నామనము కేసలము చిం
తా మగ్నంబైన కతనఁ దమ యాజ్ఞకు నే
వై మొగియ వైతి దయతో
నీ మూర్ఖు డ్దమింప సలయు నియ్యెడ ననఘా!

నార— (నవ్వుచు) రాజా! నే నూరక యట్లంటినే కాని దేవప్రతుఁడు మా
యిరువురకన్న వేయి రెట్లధికుఁడు.

కృష్ణ— సంశయ మేమి?

సీ. జననంబు నెంతుమా ! సకలాఘసంహృతి
క్షమ మగు గంగ గర్భమునఁ బుట్టె;
జారుపం బెంతుమా ! పార్థివాంతకుడైన
పరశురాముని నాజి భంగపఱచె;
సత్యమ్ము నెంతుమా ! జనకుని పెండ్లికై
తా నన్నమాట నిం దనుక నిల్పె;
వ్రతనిష్ఠ నెంతుమా ! పార్థుచేఁ గూలి పు
ణ్య దినమ్మువఱకుఁ దా నట్టై నిలిచె;

గీ. నిండు నొక్కొక్కటియొ కడు నెన్నఁ దగిన;
విన్నియును గల్గుభీష్మున కెవరు సాటి ?

మ మ్ముటుంచుము భువనైక మాన్యులైన

మూడు మూర్తు లియ్యనఘుతో మొనయఁ గలరె !

భర్త — (విచారముతో) ఇట్టి మా తాతగారును, నట్టి దోర్జాచార్యులవారును
వీరలతోడనే పోల్పఁ దగు మా యన్నగారును నేలొకో యీ రణమున
నిహతులైరి. అక్కటా ! కాల మెంత యనివార్య మైనది !

నార — రాజా ! ఇం దాశ్చర్య మేమున్నది ? భీష్మ దోర్జా లిరువురును
న్యాయైక పక్షపాతమున మీ కుపకార మాచరింప నెంచి యస్థిరమ్ముగు
కాయమ్ము విడిచి సుస్థిరమ్ముగు యశమ్ము సంపాదించుకొనిరి. “నిష్పక్ష
పాతముగఁ బోరాడినవాడు మీ యన్నగా రొక్కఁడే” యని నిష్కర్ష
గ్న గాఁ జెప్పవచ్చును.

సీ. గోపభమ్మునకు సంకోచించి వేడిన

తఱిని విప్రఁడు దయ దాఁచఁ డేని

బ్రహ్మస్త్రయును గొను పట్టున భాగ్యవుఁ

డెఱిగి చెచ్చెర శపియింపఁ డేని

పార్థనందలి పక్షపాతబుద్ధిని నిండుఁ

డరిగి తన్నును బిచ్చ మడుగఁ డేని

యధర్థకునిఁ జేసి యపమానపఱచి భీ

ష్ముం డసూయ నొకింతఁ జూపఁ డేని

గీ. కుంతి “పర” మని పలుమఱుఁ గోరఁడేని

శల్య సారథ్య మను ము ప్పెసంగ డేని

కృష్ణఁ డన్యాయధము సాగింపఁ డేని

గర్భ నోడించువారు జగానఁ గలరె !

భర్త — మహాత్మా ! యయ్యనఘుని గుణము లెన్ని విన్నను దఱుఁగవు. దురోన్మ
ధనుఁ డొనర్చిన యకృత్యములకుఁ గోపము గల్గియును నీతని ముఖము
చూచునంతనే యయ్యది పటాపంచలై పోయెడిది. కారణాన్వేషణము
నకు మనము ప్రయత్నించెడియు నిట్లు జరుగుట యవశ్యంభావి యగుటచేఁ
గాఁబోలు నంత దీక్ష మాత్రము పహించినది కాదు.

క. జనకుండు చిన్నతనమునఁ

జనె; నగ్రజుఁ డిట్లు లాయె; సంసారము నె

త్తిని బడియె; “విడిచిపెట్టెద”

ననుకొన్నను వీలు చిక్క దాద్యుల కతనక.

నార — రాజా ! యీ యాశ్రమమున కే యాశ్రమమును సరిగాదు నుమా !
ఏమందుజేని,

సీ. వేదపితముల నాపాదించి చరియించు

బ్రహ్మచారుల కెల్లఁ బట్టుగొమ్మ

అతిథులై చరియించునట్టి గృహస్థుల

నాదరింపంగఁ గల్పగమంబు

భార్యైకయుత్తులై వనమునఁ దిరుగు వా

నప్రస్తులకు రక్షణప్రసక్తి

సంసార హింసా రిరంసా విరత్తులై

సన్న్యాసులకును విశ్రాంతిభూమి

గీ. యైన గార్హస్థ్యమున నుండి యఖిల కర్మ

ముల నొనర్చి తుదకు ముక్తిఁ బొందవచ్చు

నట్లుకాదేని యవ్వస్థిసాదిమునుల

కేల గార్హస్థ్యమున నుండు నెఱుంగఁ జెప్పుమ ?

భర్త— మహాత్మా ! మీయాజ్ఞ శిరసా వహించుచున్నాఁడను.

భీమ— (సంతోషముతో) నకుల సహదేవులారా !

ఉ. ఇంతకు మున్ను పచ్చిన సృషేంద్రవమారుల కెల్ల నేటి యీ

వింత నెఱుంగఁ జేయుటయు, వీడఖిలంబు నలంకృతమ్ముగా

నెంతయు వేడ్క సల్పుటయు, నిప్పటికిం దగు కార్యములే; పాసం

గింతురు గాక యిప్పును లొగిం దగువారల నేర్పరించుచున్.

(నకుల సహదేవులు నిష్క్రమింతురు)

భర్త— అర్జునా !

గీ. ఇప్పటి విశేషముల నెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి .

“వలయు సాధనసామగ్రి గలయఁగూర్చున్”

డనుచు ధామ్యులతో వినయమున నేను

మనవి చేసితి నని చెప్పుమా కుమారి.

(అర్జునుండు నిష్క్రమించును)

నార— రాజా ! మేము తిరిగియుం బట్టాభిషేక కాలమున కరుగుచెందుము.

కృష్ణ— బావా ! నే నిప్పటికిఁ జని యుత్సవసమయమునకు సకుటుంబముగా నరుడెంచెదను.

భర్త— అట్లనే యొనరింపుము.

చ. శపథిష లంతగా నలుపఁజాలవు నీవు, హలాయధుం డక

లృపహృదయుండె యైన మనమాటఁ దలంచినమాత్ర ముండు, నా

ఋషిశులితప్రభావునకు నేగతి నేనియు నొప్పించెప్పి బల్
కృషి నొనరించి యియ్యెడకు నెట్లయినం గొనితేవలెం జూమి.

నీనెంబడి భీమునిం గూడఁ దీసికొని పోయి యతనిచేఁ దగు మాటలు
నెప్పించి యతనికిఁ గోపోపశాంతి కావించి యిందులకు సమ్మతింపజేసి
తోడ్కొని వత్తువుగాక !

కృష్ణ — మంచిది. (భీమునితో నిష్క్రమించును)

ధర్మ — దేవీ ! దుష్టపదరాజనందని !

ఉ. పట్టపుదేవి నైతి నను భావమునక గరుచంబు దాల్చి కె
ట్టట్టులు నేరి నేరిఁ దనియింపుట యొప్పుగు నట్టు లట్టు లి
ప్పట్టున వారి వారికి సపర్యల నర్పణ నేసి కీర్తికి
బట్టునట్టు లుండఁ దగు భారము నీతలఁ జెట్టితిం జూమి !

గీ. ధనములా శాశ్వతము గావు ; తనవు లంత
కన్న శాశ్వతములు గావు ; కలిమితేము
లబ్బుతటి నుబ్బుటయును దబ్బిబ్బునడుట
సారవిదులైనవారి లక్షణము గాదు.

ద్రౌప — నాథా ! తమ యానతి చొప్పుననే సకలము నిర్వర్తించుదానను.

మన మిరువురమును దుఃఖాంబుధిమగ్నులగు మీ తల్లిదండ్రులకడ కరిగి

యోదార్చి యెట్టులేని యిందులకు వచ్చునట్లు పొంధింపజలయును.

ధర్మ — దేవీ ! చక్కఁగా బోధించితివి. ఇప్పుడే పోయి యట్లొనరింతము.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవాశ్వమేధమునఁ

దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

పాం డ వా శ్వ మే ధ ము

చతురాంగము

(అంతట నొక కవి ప్రవేశించును)

కవి— (విసువుతో)

ఉ. ఎక్కడి కేగినా కిశువులే నృపతుల్ కవితారసాయనం
 బెక్కడ! కుట్ట లెక్కడ! యిసీ! యిటు లందఱి రాజులకా యశో
 భాక్కుల దాతృతాఖనులఁ బాండవు లేమని చంపిరో కదా!
 యక్కట! సత్కవీశ్వరుల కన్న మీఁ కేగతిఁ గల్గఁగా వలెకా.
 (పరిక్రమించి చెవియొగ్గి) ఇయ్యెడ రాజు నెట్లు పొగడుచున్నారో!
 (తెరలో)

గీ. ఇంత శాంతుండు లేడు లేఁ డింత దాంతుఁ
 డింత నడయుండు లేడు లేఁ డింత దాత
 ఇంతటి నిగర్వి లేడు లేఁ డింత యోగ్యుఁ
 డింతటి యశస్వి లేడు లేఁ డింత రాజు.

కవి— ఇట్లెల్లయెడలం గొనియాడఁ జూచున్న యీ రాజు నిజముగా “పంట”
 వలంతి నోచుకొన్న నోమలపంట” యనినం దప్పేమి? ఇట్టి మహాను
 భావుని దర్శనమునకుఁ బోవుచుంటిని గదా! ఒక పద్యమేనియు
 రచించుకొనవలదా? (రచించుట నభినయించి)

చ. కృత్యుగ మాది నిప్పటికి నెండలు రాజులుగారు! రామభూ
 పతి యొకరుండు దక్క నినువంటి నృపాలకు లేరి? యాతఁడుం
 “బ్రతు” యతి జెప్పఁజాల మొకపట్టున; నింతటి భాగ్యశాలైవై
 క్షీతి నలరించు నీకు రయనేయు రమాపతి సర్వసౌఖ్యముల్.

పద్య మనకూఁముగాఁ గుదిరి యుండ నా? కదుర కేమి? కాని
 కొంచె మతిశయొక్తి పడినట్లు మాత్రము తోచుచున్నది. లేదు!

రాముడు తప్పు నిరతికి రాజు తేనే లేడు. ఉన్నచో నాదికావ్యమును రచించిన హస్త్యుకి యాతని కతిత్యమునే జేసి కైకొనవలెను ? తరువాతఁ దిరిగియు నట్టి కవి యున్నచో సీతని చరిత్రము వ్రాయఁ దగినది. ఇందు లకు నిష్పత్తి నారిలో వ్యాసులవారే తగినవారు. ఒక్కొక్క పట్టున ని య్యనఘునికి శ్రీరాముడునుం దుల్యుఁడు గాఁడు. సత్యమే ! ద్రోపదిం జెఱగొన్న సైంధవు సీతండు ప్రాణావశేషముగా విడిచినాఁడు. రాముఁడో ! సీతం జెఱగొన్న రావణునిఁ బుత్రమిత్రసమేతముగ నశింపఁ జేసెను. సరే, ఇక్కడికిఁ బద్యము కుదిరినది. రిక్తహస్తములతో రాజుం జూడఁ గూడదు. (దృష్టి నిగుడించి) అడుగోఁ, బండ్లమ్ముకొనువాఁ డొకఁ డటు పోవుచున్నాఁడు. వాని నిటు పిల్చెదఁగాక. ఓయీ ! పండ్లవర్తకుఁడా ! ఇటు రమ్ము.

(అంత వర్తకుఁడు పగివేళించును)

పర్త— ఏమయ్యా పిల్చినావు ?

కవి— పండ్లుకావలెను.

పర్త— ఇదిగోఁ గొనుండు.

కవి— వెల యెట్లు ?

పర్త— జో డద్దపావలా.

కవి— ఇక నొక మాట చెప్పు.

పర్త— ఎన్ని సారులు చెప్పినను అంతే.

కవి— సరేగాని మీరాజుగారు మంచివారు కదా ?

పర్త— ఇంత మంచివారెక్కడను లేనే లేరు.

కవి— తఱచుగాఁ గవీశ్వరులు వచ్చుచుందురా ?

పర్త— రాకేమి, తఱచు పండితులతోడనే కాలక్షేపము. తమరుఁ గూడఁ గవీ శ్వరులవలెనే యున్నారే ! రాజుగారు గ్రామములో లేరు.

కవి— (విసాదముతో) ఏమీ, యెక్కడికివెళ్ళినారు ? ఎప్పుడు వత్తురు ?

పర్త— భీష్ములవారియొద్దను వెళ్ళినారు. వా రీదినమున స్వర్గమునకు వెళ్ళెదరట.

కవి— (తనలో) ఇక్కడికి వచ్చినను మన దాకిద్ర్యదేవత వెంటనే వచ్చినదే ! (ప్రకాశము) అయినచో నాకీఫలము లక్కఱలేదు.

పర్త— పోనిండు (నిష్క్రమించును)

కవి— ఈ గొడవ యడంగినమోడఁ దిరిగియు వచ్చెదఁగాక. (నిష్క్రమించును)

(అంత శరత్లవ్విగతుడగు భీష్ముడును బాండవులును విడుర
ధృతరాష్ట్రులును గృష్ణుడును బ్రవేశింతురు)

భీష్ము— (దీనస్వరముగా) నాయనా ! ధర్మనందన !

ఉ. నీ పరిపాలనమ్ము విని నిత్యము సంతస మందు చుంటి నే
యాపద లేక భూమిప్రజ లండలును సుఖ మందు చుండి రో
హా ! పరమాత్ము డిప్పటికి యోగ్యతయు న్నిను రాజు జేసి సం
తాపము నందు భూసతికి దానొనరించె ముచం బతంద్రుడై.

ధర్మ— (విచారముతో) పితామహా ! గాంగేయ ! సర్వబంధుసంహారం బొన
రించి నే నిప్పు డెట్లు పాలించిన నేమి లాభము ? అయినను

ఉ. భవదుపదేశవాక్యములపై మది నిల్పి త్రికాలవేది మా
ధవు ననుశాసనమ్ము గొని తమ్ముల సమ్మతి యూత గాగఁ బె
ద్దవిభుని యజ్ఞ చొప్పున సదా నిదురానుమతిగ్ గృహార్థ్య శా
స్త్రవిధికి లోగి నేనుచు యథామతిఁ జూతు సమస్త సంగతుల్.

కృష్ణ— తాతా ! లోకైకపూత !

ఉ. ఎవరు సహాయు లెందులకు నీయనఘాత్యున కెన్ని యెన్ని ధ
ర్మవిధులు గల్గు నన్నియును మాన్యచరితుఁడ నై నయట్టి నీ
సవిధమునంద శిష్యుడయి సంగ్రహణం బొనరించె; దాము పాం
డవులకుఁ గాదె దేహము కడంగి వహించితి రింతకాలముక !

భీష్ము— కృష్ణా ! వాసుదేవా !

గీ. ఎవనిలో నుండు లోకమ్ము లెవడు లోక
మెల్లెడ పసించు నట్టి యోగీశ్వరేశ్వ
రుండ వీవుండ నేటొక్కరుండవలెనె?
పాండవుల పాలి పరమబంధుండ వీవు.

విము— సంశయ మేమి ?

గీ. ఎన్నియో కారణమ్ముల నిమ్మహాత్ము
నవతరించుటకై వెద్ద లండ్రు గాని
పాండుసుతరత్నజైకతత్పరతకు బని
గట్టికొని పుట్టె నని నమ్మకమ్మునాకు.

భీష్ము— విదురా ! జ్ఞానవిదుర ! నీయావా చక్కగనే యున్నది. చనము

గీ. ఇమ్మహాత్ముని యవతార మెన్నియేనిఁ
గారణమ్ములు గలయది గాని యందు

దిక్కుమాలిన నావంటి దీనులకు వి
ముక్తి నొసఁగుటయే సుమ్ము ముఖ్యఫలము.

ధృత— (కన్నీటితో) తండ్రీ ! నీవు నిజముగా దిక్కుమాలినవాడవే యైతివి.
గీ. వీర వీరాభృత ! విచిత్రవీర్యునకు వి
నాహ మొనరించితివి కష్టపడి జయించి;
అతఁడు నేటికి బ్రత్యుపకృతిని నిట్లు
లాచరించెను నావంటి యధము కతన.

అర్జు— (విచారముతో) తండ్రీ ! ఇప్పట్లు నీవుగాని నీ కొమరులు గాని లేక
మును నిందుగలు గారు.

ఉ. అని నొనరింప లేక చని యాచనఁ జేస నజాతశత్రుఁ; డీ
మనుమనియం దనుగ్రహముమైఁ దన చచ్చు నుపాయమున్ గృహ
ఖని వచియించె దాత; “యగుఁ గా” దన కేనటు లాచరించి యి
య్యనఘని నిట్లొనర్చితి నహ ! మము నిర్వృత దూఱుటొప్పుగున్.

ధర్మ— తాతా ! శంతనుపుత్ర !

ఉ. “ఏమనికోరె వీఁడు గుణహీనుఁడు ద్రోహి దురూహుఁ డక్కటా !
పామరుఁ” డంచు నెంచక కృపామతి గుట్టెఱిగించి తీవు మా
నేమముఁగోరి; “యిట్టిపని నేయుట త” ప్పని యే నెఱింగియున్
భూమికి నానఁ జేసితిఁ; దపోమహితున్ గులవృద్ధుఁ జంపితిన్.

భీము— (విచారముతో) తాతా ! శాంతిగుణోపేత !

క. కులవృద్ధు నిట్లొనర్చిన
ఖలులకుఁ గులవృద్ధి గలదె ? కాఁబట్టియె ని
ష్కలుఘలు సుతులు నశించిరి
కలనెల్లను దీర్చువై నకారణ మనఘా.

అర్జు— అందునను, నేను బరమ దుర్మార్గుఁడను.

గీ. పరశురాము జయించిన బల్లిదుండు
తాత; యీతనిమెప్పుఁ దద్దయు వహించి
నట్టి చెట్టంత కొడుకు దానాహవమునఁ
గూలునే ! దోసములు కట్టి కుడువకున్నె ?

ధృత— తండ్రీ ! అర్జున !

గీ. కొడుక ! మీ రేల నిందించుకొనెదఁగోయి ?
దోషమిది యెల్లనాదు పుత్రులది నాది

దాయభాగము శూన్యరింతుఁ దలఁచుకున్న
నింత పుట్టునె ? యిట్లొనె శాంతనభుఁడు !

ధర్మ — తండ్రీ ! ఆంబికేయ !

ఉ. నీకొడు కేమి నేయు ? నవినీతుఁడనె చని యేను “తాత ! నీ
పోక కుపాయముం దెలిపి భూమికి నక్ష బతిఁజేయు” మంటి “నీ
దొ కడిమిక్ష సహింపఁ గలమా ? దయ యుంచు” మటంటి; దానఁ గా
నే ! కులవృద్ధు నిట్లు బలి యిచ్చితి రాజ్యరమణ గృహించితిక్ష.

(భీష్మునుద్దేశించి) తాతా ! ధార్మికాక్రేసర !

గీ. తొడల నిడికొని కడు ముద్దు దొడర నెత్తి
పెంచితివి కెద్దఁజేసితి పంచితిమగ;
పాఁపజాతికిఁ బాల్వోయు పగిది యయ్యె;
నెన్ని జన్మకులకును నా కిదియ చాలు.

భీష్ము — తండ్రీ ! ధర్మనందన !

ఉ. ఏల విచార మందెద ? పహీనులు మీ రొక రుండఁ బట్టియే
యాలములోన నాకు మృతి యయ్యె; నిదే కద త్కత్రజాతికిక్ష
బోలెడితావు ! యుద్ధమున ముద్దిడుకొందురె యెవ్వరేని ? దు
శ్శీలురకుక్ష సహాయములు చేసెడివార లదండ్యు లొదురే?

క. నా కేమి కెద్దనాఁడను

జీతు కుమారుండు వీని చేతులలో నా

పోక యుచితంబ కాదొక్క ?

శోకించుట తమనె జ్ఞానశూరుండ పయ్యుక్ష ?

కృష్ణ — (కన్నీటితో) తాతా ! స్వాహా త్తతీసన !

ఉ. చక్రము కేలఁ గైకొని విశాంపతు లంద “జిసీ ! యిసీ ! యిసీ
యక్రమ” మంచు చూఱ, రయ మారఁగ బాహులు పట్టి వెన్న కీ
శక్రసుతుండు లాగ, నినుఁ జంపు తలంపున పచ్చనట్టి యీ
పక్రచరిత్రు తప్పిదము వాపి తమించి యనుగ్రహించవే.

భీష్ము — (చిలునవ్వుతోఁగూడిన భక్తితో) కృష్ణా ! లీలామానుష విగ్రహ !

క. ఎందుకుఁ గణం గవైదు ? గో

విందుండ వని మొదలమండి విని యుంటి. నీన్లు

చందం బెఱుగుదు స్వామి !

వందనములు నీ కొనర్తు పల్లదలు వేల్చుక్ష.

కృష్ణ— పితామహా ! కురుకులాలంకార! నేను గోవిందుడనైన ననుదుం గాక దానికేమి ?

మ. అసనీచక్రము నెల్ల గెల్చితది లోకారాధ్యుడైనట్టి వి
ష్ణ్వనతారుణ భృగుపుత్రు మించితివి నీ వాజన్మమున్ బ్రహ్మచా
రివి స్వాయత్తుడ వాత్మశుద్ధుడవు వారింప న్నినున్ శక్యమే ?
యవివేకమ్మున నట్లొనర్చితిని తాతా ! తప్పు సైరింపవే.

భీష్మ— కృష్ణా ! పాపారణ్యకృష్ణవర్త ! నాజన్మమునకెల్ల నేనొనర్చినవే
యీ రెండు తప్పులు. ఒకటి గురునితో నెదుర్కొనుటయు, రెండు నీ
కెదురుగా నుండి యనినల్పుటయు; భాగ్యు నోర్పుట కేవలము నాశక్తి
చేతనే యన వలను పడదు.

క. గురు వగుట వృద్ధుడగుటన్
గరుణాంతఃకరణుడగుటఁ గలనన్ నే న
పురమాత్ము నోర్వఁ గల్గితి
దురిత మొడిగట్టి కొంటి దుర్మతి నైతిన్.

ఇంతకు నప్పటి కయ్యనఘనియందు విష్ణ్వంశము లేక పోవుట మఖ్య
కారణము.

అర్జు— తాతా ! ధాన్యమైకశరణ్య ! ఇయ్యెడ నీ తప్పేమున్నది?

ఉ. ఆయన కాయనై రణమునందలి కోర్కె నినున్ పరించె; తే
నే యిట దోష మించుకయు ; నే మొనరించితి మెట్టి కూళలున్
జేయఁగ రానికృత్యము; లజేయు నినున్, గురునిన్ భవత్సమున్
మామ మెయిన్ వధించితి మహాయుకులన్ గరుణాంతరంగులన్.

భీష్మ— నాయనా ! ఇంద్రనందన !

ఆ. నె. నరుడ నీ వితండు నారాయణుండు మీ
చరిత మెఱుంగనట్టి జడుడఁ గాను
మీర లుండి రనెడి కారణమ్ముననె యు
ద్ధమున కేను సమృతమ్ము గంటి.

(సంతోషముతో)

గీ. మరణ కాలమ్మునం దొక్కపరి నొడివిన
నెవని నామంబు మోక్షమ్ము నిచ్చితీరు
నట్టి విష్ణుండు నాదు ప్రయాణసమయ
మునకు దయచేసె నాపుణ్యమునన కాద.

భీము— (కనీటితో) తాతా ! అలాకషంధ్య !

౩. ఆయాసమ్ముగ నుండఁ బోలు నిఁక మాటాడంగ లే వేమొ నీ
దాయాదాపకృతుల్ తుమించి కరుణఁ దై వారి నీక్షించి యి
మ్మా యాశీర్వచనంబు ! పాదములు తెమ్మా యొత్తెడఁ మొక్కెదఁ
గాయంబుల్ నిలువెల్లఁ గల్గియును శక్యంబే యిటుల్ నిల్వఁగఁ ?

భీష్మ— తండ్రీ ! వాయనందన !

చ. జనక పరప్రసాదమున సాయకబాధ యొకింత లేదు; నీ
మన మతి నిర్మలం బెపుడు మాయ నెఱుంగవు వెట్టి కోపముఁ
గనుటయ కాని, యంతటనె కారుణికత్వముఁ దాల్తు; నేప చే
సిన సుకృతమ్ము గైకొనుము చెందె మనమ్ము ఘనప్రమోదముఁ.

(కృష్ణునిద్దేశించి) కృష్ణా ! పరలోకబాంధవ !

చ. మృదు వగు వెన్నవంటిది శరీరము నీయది, యెట్లు కష్ట ము
న్నది నయిపంగ నేరదు పదాఱునహస్రము లిందుకై నదా
మది జపియింతు గోషికలు, మాధవ ! నిష్కరుణుండవైన నా
ప్రదరము లిందు నాటి యపరాధ మొనర్చె ననుగ్రహింపవే.

ధృత— (కన్నీటితో) తండ్రీ ! నాగతి యేమి చెప్పితివి ?

గీ. కన్నులా లేవు, మదికి సౌఖ్యమ్ము లేదు
కొడుకులా ? మనసలా ? యెందుకోస మేను ?
నన్ను నీవెంటఁ గొనిపో మృనాధమైన
షేర మిందున్న నందున్న నేమి ఫలము ?

భీష్మ— నాయనా ! ఆంక్షలేయ !

ఉ. ఏల యధైర్యముం గనెది వేగుదు పుత్రులు గల్గి యుండియుఁ
వేలవె ? కూశశా సుతులు వెక్కురు గల్గిన నేమి, యొక్కఁడే
చాలుగదా సుశీలుఁడు ! విశాలనయలో మఱి వీరి లండఱుఁ
బాలిఁ బడంగ నిత్తురే ! విచారము నొందకుమయ్య పుత్రకా !

విష— (కన్నీటితో)

క. ఏ సందియమ్ము గల్గిన
నా సందియ మంతలోన నడఁగిందు నుప
న్యాసకు నిన్నుం దండ్రీని
బాసి యెటుల్ ప్రాణములను బాయక నిలుతుఁ.

భీష్మ— విదుర ! భానవిదర !

తే. గీ. కృష్ణునికి నీ వనిన దయ కేవలముగ
స్వయముగాఁ బండితుఁడ వీవు చతురమతివి

నేను జెప్పినట్లులేదు గాని యిమ్ము
హామహు భజింపు మిహమును నబ్బు బరము.

కృష్ణ— తాతా! దేవద్రుత!

క. ధన్యుండ వీవు మును రా
జన్యులు వెక్కండ్రు గలరు జ్ఞానమున ధృతి
జన్యమున నన్యమున
మాన్య నీవంటి మేటి మానిను లేరీ!

భీష్మ— కృష్ణ! జనుదేవసందన!

గీ. ఆలుబిడ్డలు లేకున్న యట్టి నాకు
నమయమున కట్టి నీరు దగ్గన ముక్కము
సెలవు దయనేయు మయ్య! నీచే నమస్కరి
గొంటినా పరమున నెందుఁ గొరుచ లేదు.

అర్జు— (కన్నీటితో) తాతా! : ద్దుణ్ణవా!

క. గీరలలో హరి నెప్పిన
యాతీరెల్ల భవదీయమగు మరణమునకే
జూకు నిటువంటి విభా
నాతీతులు కోటి కొక్కచైనను గలకే!

భీష్మ— నాయనా! హరిసందిన!

క. హరి యనఁగ నీవనఁగ నొం
డొరువులే? యవతారపురుషు లొక్కొక కార్యం
తరముల నిటు జన్మింతురు
నరనారాయణులు; వింటి నారదు కరనక

కృష్ణ— తాతా! భువనైకపవిత్రచరిత్రుండవగు నీ కెవరి యాశ్చర్యో నేను
యవసరము.

ఆ వె. ఈవు ధర్మపరుండ వెఱుంగని దొక్కటి
లేదు నాయెడల మహాదరము
గలుగు కతన నిట్లుగాఁ బ్రీతివి నీయ
భీష్మసిద్ధి యగుఁ బ్రకృప్తహృదయ!

భీష్మ— (సంతోషముతో)

క. నీయాజ్ఞ పడసితిని నా
కేయలొకముల నేని నీకె లోపము రా

దో యదుశందన ! కృష్ణా !

పోయెద దయయేమి పురుషపుంగవ ! నృహరీ !

(ధృతరాష్ట్రాదుల సుద్దేశించి) తండ్రీ, ధృతరాష్ట్రీ ! నాయనా, విదుర ! కుమారా, ధర్మనందన ! మీయందఱితేత ననుజ్ఞాతుండనై పర సుఖిమ్మున కేగుచుంటి నాకై విచారింపకుడు.

కృష్ణ— తాతా ! నేడు మాఖశుద్ధ ద్వాదశి. ఇట్టి పుణ్యదినమ్మున నీవు దేహ త్యాగంబొనరించి పరమ్ము నలంకరించుచుంటివి. కాన నీదినము స్వతః పవిత్రమైనదయ్యు మటిత వన్నె కెక్కి నీదేరఁ బ్రసిద్ధిపడయుఁ గాక మఱియు,

శ్రీ. విప్రు లెల్లరు నీకుఁ దృప్తిగను నేటి
దినము ప్రతిపత్నరమ్ము సుదీర్ఘచరితు
నిన్ను ధ్యానించి మిగుల మన్నించి తర్రు
ణముల నిత్తురుగాక పుణ్యమును గోరి.

భీష్మ— దేవా ! నీయనుగ్రహమున్న నాకొక్కటియేఁ గొదువలేదు. నేను యోగమార్గమ్మునఁ బ్రాణమ్ములు విడువం దలంతుఁ గాన నా కించుక యాపరణం బేర్పఱచి మీరందఱును గొండొక దవున నిలుతురు గాక.

ధర్మ— ఎవరురా, అక్కడ ! (తెరవై తురు)

కృష్ణ— (తెరసందునుండిచూచి ధర్మజునితో)

క. చూచితివె ? ధర్మజా ! స

త్యాచారుడైన యిమ్మహామహు యోగ

ప్రాచుర్య మ్మిటుపలె నే

యాచారులు నేర రిది యథార్థము సుమ్మీ !

కదు— (అట్లనేచూచి) ఓహో ! యిదివిచారకర మయ్యును సత్యాశ్చర్యం బగుచున్నది.

ఆ. వె. ప్రాణముడిగినపట్ల శల్యములులేవు

కలనె ? యిట్టియెను యోగగరిమ లెందు

(అకాశమువంకఁ జూచి)

అవెగొ ! బ్రహ్మరంధ్రమునుండి యనుపమాన

మైన తేజం బొకం దేగు నంబరమున.

(అందఱును నాశ్చర్యపడెదరు. పుష్పవృష్టి కురియును.)

కృష్ణ— (ఆశ్చర్యముతో)

ఉ. చావులులేవె ? యిట్టిక్రియఁ జచ్చినవారల నెందుఁ జూడ; మీ
పాపను కారణమున నె భారతేవంశము వన్నె కెక్కె; జ
స్మావధిఁ జచ్చునంతకు రవంతయు లోటును లేనివారి నెం
దే వినియుంటిమే ? కనితె యిట్టి విచిత్రము లేందు నెవ్వరు ?

ధర్మ— (కన్నీటితో) కృష్ణా ! ఆర్తతాణపరాయణ !

గీ. అక్కటా ! యెందతో రణ మాచరించి
రందుఁ బెక్కండ్రు గలరు బలాతిశయము
కొడు కనియు తాత యని చెప్పికొనుట గాదు
నిక్క మీ యిర్వురకు సాటి నేను గాన.

ధృత— అక్కటా ! యెంత మందభాగ్యుడను ? ఎన్ని దుఃఖములు భరించు
చున్నాడను ?

గీ. కొడుకు లందఱు వోవుటకున్ సహించి
నట్టి మనమేమొ ? యిది సవ్య మని యెఱిగియుఁ
బొంగిపొరలు దుఃఖాంబుధి బ్రుండుడువడుఁ
దండ్రు నేటికి నన్నుఁ బెద్దఁగ నొనర్చె.

శదు— సచ్చరిత్రుల మరణమునకు జగ మంతయు దుఃఖించును. ఇప్పట్ల బంధు
త్వాదిక మనవసరము. (కన్నీటితో) తండ్రీ ! గాంగేయ !

గీ. ఏను వృషలుండ నయ్యు విజ్ఞాని వైన
నీవు చేపట్టి పేర్చి మన్నించు కతనఁ
బ్రబలి రాజులచే నిమ్మపండ నైతిఁ
గలద లేకున్న నాకిట్టి గౌరవంబు ?

(వ్యాసులు పోవేళించును) .

వ్యాసు—గీ బ్రతుకఁ దగినంత కాలమ్ము బ్రతికి కులము
వన్నె కెక్కించి జగతికిఁ దన్నుఁ దెలిపి
యరిగె నాసోదరుం డమరాలయమునఁ
ద న్నెదురుచూచువారి మదమ్ము దీర్చి.

ధర్మ— (విచారముతో) తాతా ! సాత్త్వవ్రతేయ !

గీ. తండ్రీ లేని పిల్లలమని దయఁదలంచి
తక్కు మనుమలకన్న నదనము గాంచి,
పెంచి విద్యయు బుద్ధి చెప్పించినట్టి
తాత నిటు చేసివారము చేతులార.

పాం. అ. 9

వ్యాసు— తండ్రీ ! ధర్మనందన !

గీ. ఎవ్వరో యొక్కరు నిమిత్త మింతె కాని
యితరుఁ డితరుని జంపుటయే హుళిక్కి
అందులో నీతఁ డనిన స్వచ్ఛందజీవి
యేల పరితాప మందె దోయీ కుమార !

చ. మరణ మలంఘ్య మేరికి; గృమమ్మున వృద్ధుల పోక యందులోఁ
బరమశుభంబు దానికి లవమ్మును జింతిల రొద్దు; లిట్టి సో
దరుఁడు గతింప నేను బరితాపముఁజెందుట మానుటేని నీ
పరసి మనంబునం దుడుగునుయ్య విచార ముదారవర్తనా !

కృష్ణ— బావా ! వారి యుపదేశమునందలి సారమును గ్రహించి దుఃఖ ముడు
గుము. అదే భాగీరథీతీరము. మన మందఱుమును నిప్పట్ల నప్పరమపాపని
యందు స్నానం బొనర్చి యిమ్మహామహుని కనంతరకృత్యములు నెఱ
వేర్ప సుంకింపవలయు నటు చనుండు. (పరిక్రమింతురు)

(గంగ ప్రవేశించును.)

గంగ— అయ్యో, అయ్యో ! తండ్రీ ! వ్యాసాదులతోఁ బాటు చిరంజీవి నగుదు
వనుకొంటిఁ గాని యింతలో నిట్లగుట యెఱుంగ నైతి నోయి !

క. ఎనమండు కొడుకులకు నొ
క్కని కేనియు నోచ నైతిఁ గాలస్థితకే
మని పగతు గొంతికొడు కే
మని నిన్ను పధించె ? నేడి యాతఁడు ? కొడుకా !

తే. గీ. జనన మందినదాది యీసరికి లెక్క
కొక్క తప్పేని లేని నిన్నోకుమార !
పంశపృథవియేనిఁ గవ్వడి యెఱుంగఁ
దాయెనా ? నాయనా ! యేమి సేయనయ్య ?

అర్జు— (తలవంచికొనును.)

కృష్ణ— (అర్జునుని కడ్డముగాఁ దాను నిలిచి) అమ్మా, త్రిలోకపావని !

చ. ఎఱుంగనిదానవేని యెవరేని వచించుట నీకుమారుని
నరుఁడు పధించె నన్న నెటు నమ్మితివమ్మ ? తదగృమందు నీ
నరు లటులుండ రక్కసులు నాకనినానులు నొక్కలెక్కయే !
దగమునఁ గాదె భృత్యుని విధమ్మున మృత్యువు నిర్చెదవృగఁ !

వ్యాసు— అమ్మా, త్రిలోకజనని !

క. నరుఁ డీతని వధియింపఁగ
హరశిష్యుండైన జామదగ్నునికన్న
శరవిద్య నధికుఁడే ? యి
పూర్ముఁడు తనయంత విడిచెఁ బ్రాణముల నొగిం.

కృష్ణ — సర్వజ్ఞువగు నీ వెఱుఁగని దేమున్నది ?

తే. గీ. అతఁడు వసువులలో నొక్కఁ డని యెఱుఁగవో ?
శాపవశమునఁ బుట్టు నంశ మ్రొఱుఁగవో ?
తండ్రి యిచ్చిన సరము విధ మ్రొఱుఁగవో ?
సకల మెఱిగి శోకించుట చనునె నీకు ?

గంగ — (కోపముతో) కృష్ణా ! కురుకులమారక !

తే. గీ. అంతయును నిక్కమే యగు; నైన నేమి,
కడుపు దరికొని మండు నెక్కరణి పైఁతు ?
నాయుసురు మిన్నకయపోదు నరుని శిరము
కొలఁది కాలమ్మునన త్రెళ్లగలదు ధ్రువము.

ధృత — (విరురునితో జనాంతికము) ఆడుదియైనను నీమె మంచికాపి చేసినది.
నూలుగురు కొడుకులను జంపినను నూరకొనుటకు గ్రుడ్డి ధృతరాష్ట్రుఁడు
గాఁడు. కాని యీశిక్ష భీమునకు జరిగినచో నాకడుపుమంట గొంత
చల్లాలును. ఎట్లయిన నాఁడువాండ్రలో నీమెయు, మగవాండ్రలో
నశ్వత్థామయు, వీర లిరువురే వీరల నధఃపాతాళ మడఁగఁ దొక్కిన
వారు.

విదు — (జనాంతికము) అన్నయ్యా! యేమి నీ యవివేకము? మొదల నుండియు
నీ కీ యవివేకమే యింతలెచ్చినది. ఎప్పుడును ధర్మము జయించును; అధ
ర్మ మడుగంటును. ఇంతకు గంగ శపించె ననికదా నీవు సంతసిం
చుట ! ఆపెయు నిప్పట్ల నీవలెనే యవివేకురాలు.

తే. గీ. ఎవని పాదమ్మునను జనియించు కతనఁ

దనకు నింతటి ఘనత పావనత గలిగె
నతఁడు శ్రీకృష్ణుఁ, డితనికి నర్జునునకుఁ
జచ్చినను జత్తు మన్నంత సఖ్య మమరు.

ధృత — (జనాంతికముగాఁ బ్రార్థనతో) అవును, నీ వన్నమాట నిక్కమే.

క. సుతులు నశించిన కతమున

మతిచెడి యిట్లంటిఁ గాని మహనీయులు పాం

దు తనయు లందును గృష్ణుని
చతురత వారలకుఁ దెద్రసాయ మ్మనఘా.

విదు— (జనాంతికము) అనుగో ! కృష్ణుఁ డేమో చెప్పచున్నాఁడు. అది
వినుము. మనమిప్పు డిట్లు గుసగుస లాడుకొనుచుండుట యంత భావ్య
ముగా నుండదు.

కృష్ణ— దేవీ, విష్ణుపాదోద్భవి !

గీ. ఎన్నఁడును లేని కోపము నిట్లు లూనఁ
దగునె ? ఘనుమఁడు ధర్మతత్పరుఁడు సుగుణి
వినయసంతుండు మిగుల వివేకి నీకు
భక్తుఁ డీతని కిట్టిశాపమై ? యకట !

వ్యాసు— (అర్జునునిచే మ్రొక్కించి)

క. మునిమనుమనిపైఁ గించి
త్తనుగ్రహము నూపు మమ్మ ! యాతనియాజ్ఞం
గొనియే యేసె నితం డో
జననీ ! శాపాంతమును బ్రసాదింపఁ దగున్.

గంగ— (శాంతముగా) కృష్ణ ! కృష్ణద్రోహాయన !

క. ఇతఁ డుత్తముండె యగు నే
నితని శపించుటకు హేతు వీ రెఱిగినదే
మృతి గని యొకింతలోపల
బ్రతుకున్ దద్విధము చెప్ప వలనుపడ దిటన్.

వ్యాసు— (తనలో) ఓహో , ఇదియే హేతువు ! అన్నా ! ననుభవ తంత
పట్టుపట్టినారు !

తే. గీ. అయిన నేమాయె దీనికి నహికులాప

|| తంసమైన యులూపి ప్రశంసనీయ
మైన పనిఁజేసె వసువుల నాశ్రయించి
నరకమునకన్న నిదియె యెంతయు హితంబు.

కృష్ణ— (తనలో)

తే. గీ. బభ్రువాహను శత్రువును బభ్రువున శి
రంబు దెగు నీతనికి, దన రమణి నాగ
కన్య బ్రతికించు, గాంగేయుఁ గలనఁ గపట
వృత్తిఁ జంపిన దొనఁగున కిదియె శాంతి.

ధృత— (విదురునితో జనాంతికముగా) తమ్ముడా! భాగీరథి యేమో కొంత దాచిపెట్టినది, యది నీవు గుఱుతింపగలవా? భావికార్యవేత్తవుగదా!

విదు— (ధ్యానము సఠించి) ఆ! తెలిసినది. కాని యది దేవరహస్యము. బయలునేయ వలనుపడదు. ఇట్లు జరుగును. (చెవిలోఁ జెప్పును)

ధృత— (తనలో)

గీ. తీర్థయాత్రను భార్యఁగాఁ దీసికొన్న
యందులకుఁ దగ్గ యుపకృతి నాచరించి
లే, యిల్లాపి! ఘదాత్మజఁ డిట్టి కాంత
నొక్కతెను గట్టికొన్నవాఁ డొకఁడు లేడు.

ఈరహస్యము వెలిబుచ్చినచో, బ్రభువాహనునితో నర్జునునకు సంగ
రమే లేకపోవు” నని కాబోలును దేవుని గప్పి పుచ్చినది. (తల
వంకించి) పోనీ దీని నేను బయలుచేయుదునా? (వెదవివెలిచి) అయిన
నేనుగను?

క. తాత నిటు చంపినందుల
కీతని కొక కొంత నరక మేర్పడు దానకొ
నాతనివి తీరునే? యిటు
లేతన్మాత్రము నరక మేరికి లేదే.

ఇంతకు నిదియేని భీమునికై నం గదా, యేను సంతసింపవలసినది.
విదురుఁడు చెప్పినట్లదియును సమంజసము గాదు.

గీ. కన్న కొడుకులకన్న మిక్కిటపుఁ బేర్చి
నన్ను మన్నించుచున్న పాండవులయెడల
దొసఁగుఁ దలఁచుటకన్నను దోసమున్నె?
తిన్న యింటి వాసమ్ముల నెన్ననగునె?

నా కింతటినుండియేని భగవంతుఁడు మంచి బుద్ధినిఁ బ్రసాదించు
గాక.

ధర్మ— (తనలో) ఏవో యొక గొప్ప యిక్కట్టును దిప్పించుటకై యీమె
యిట్లు శపించియుండును. ఇంతకన్న గొప్ప కష్ట మేముండునో!
(యోచించి) ఉండకేమి, నరక మన్నిటికన్నను దురంత మైనది కదా!
(పరీకాశము) దేవీ! శాపాంతము ననుగ్రహించి నాతమ్ముని మరల వా
కిచ్చితివి.

ఉ. నీ కొమరుండు వోవుటకు నేను బ్రధాననిమిత్త మిట్టి దు
ర్భేదని నన్నుఁ బోవిడిచి దీనుఁడు తమ్ముని కల్గ నేల? నా

కీకతనక మహానరక మెట్లాడఁగూడదో? చెప్పు మమ్ము; నీ
వేకడ! యెట్టి పాతకుల నేనిఁ బవిత్రులఁ జేతు నెమ్మయిన్.

గంగ— (కాంతముగ) తండ్రీ! నీ కన్నిటికిని గృహ్లాఁడే కలఁడు.

గీ. అశ్వమేధమ్ము నొనరింపు మఖిల దోష
ములు నశించు నక్కతమునఁ బుణ్యలోక
మునకుఁ బోనేర్తు వీవు, తమ్ములకు నెట్లు
లేని నరకమ్ము దప్పించే నిజంబు.

ధర్మ— (విచారముతో) తల్లీ! నాతమ్ములు లేని స్వర్గమునకన్న నాకును
నరకమే యనుగ్రహింపుము.

గంగ— కుమారా! యేది యనుగ్రహించుటకేని యొకరి వశమా? వారి వారి
సుకృత దుష్కృతములంబట్టి యుండును. నీకు నరకమ్ము దర్శనమాత్ర
మ్మునం దీటు. నీ తమ్ములకును ద్రోపదికిని బుత్రులకును చిక్కుంగల్లు
వారలకును యత్నించి దనుభవంబునం గాని తీఱు. పదఁపడి యందఱి
కిని బుణ్యలోకమ్ము గల్లు. ఎత్సా! యొకపరి కొమరునిఁ గడసారి చూచు
టకునై మనము తత్తఱపడుచున్నది. నా కచటికిఁ ద్రోవఁజూపుము.

ధృత— (సమాపించి) తల్లీ! నే నెప్పటికిని నిట్లు లుండవలసిన వాడనే కద!
నాకు విముక్తి ననుగ్రహించి రక్షింపుము.

క. పోయినవారలు పోయిన
నీ యనఘుల యెదుట నైన నేఁ గాయఁబుకొ
బాయదునో! లే కిట్లన
రాయిక్రియకొ మోడుకరణిఁ గాల్గుచునొక్కొ!

గంగ— తండ్రీ! అది యెవరితరము, ఇది ఎవరితరము?

విశు— అమ్మా, త్రిపథగ!

గీ. ఏ నెవఁడనయ్య భవదీయసూను దయన
గౌరవకుటుంబ మందు నొక్కరుండ నైతిఁ
బతితపాపని! నాకు నశ్య మగు మరణ
మిచ్చి కాపాడు మమ్మిగో! యిదియ చాలు.

గంగ— గీ. మీర లిరువురుఁ గుంతి గాంధారి సంజ
యుండుఁ గొండొక పనిఁ దపముండి పాండ
వులు గతింపక మున్న వోవుదురు; యాద
వులు నశించినపైఁ బాండవులు నశింతు.

మఱియు నొక్కవిశేషంబు, పాండవాగ్రజుండును నీవును ధర్మాంశ సంభవు లగుటంజేసి నీ తేజ మృమృహత్కూరియం దైక్యము నొందఁగలదు.

(గంగ నిష్క్రమించును)

వ్యాసు— తండ్రీ! విదుర!

క. కొండొక కతమున మాండ

వృం డాగ్రహమంది ధర్మ నొగి శపియిం చెన్

దండధరుండు దాసీపు

తుండై నాకతన నిట్లు దోచెను వత్స.

కృష్ణ—మన మింక నీ మృహభాగునకు నుచితకృత్యములు నెఱవేర్చి సాగిరధికిం జని స్నానము లాచరింపఁలయును. (అందఱును నిష్క్రమించును)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవాశ్వమేధమునఁ

జగుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

పాండవాశ్వమేధము

పంచమాంకము

(అంత ధామ్యులు ప్రవేశించును)

ధామ్యు— (సంతోషముతో) భగవదనుగ్రహమువలన నేటికి మా యజాత శత్రునకు మంచిదినములు వచ్చినవి.

ఉ. మృతుడగు నుత్తరాసుతుడు కృష్ణ దయఁ బ్రదికె; దుషారప
ర్వతమున కేగి యయ్యెడల వ్యాసులు చెప్పినయట్లు లదిగజా
పతిని యజించి యందుఁ గల పాతఱలఁ బెకలించి ద్రవ్యము
న్నతముగఁ దెచ్చె; యాగము నొనర్చుటయే కొడు వింక మీఁదటఁ.

ఓహో! యిట్టి యాగ మెప్పుడును గన్నదియు విన్నదియుఁ
గాదుగదా!

గీ. నవనపాతల లెక్కేమి? శాల గూడ
బంగరువుతోడ నిర్మింపఁబడియె; నిందుఁ
గొదవ యేమి? మరుత్తిచ్చెఁ గొల్లగాఁగ
ద్విజల; కనియెల్ల వీరి యధీన మయ్యె.

అహహ! ఆ బ్రాహ్మణులు పట్టుకొని పోయినది పట్టుకొని పోఁగా
మిగిలినదే యింత యున్నప్పు డంతయు నెంత యుండునో! ఇంతకు
నిప్పటి సుకృత మా మరుద్భూపాలునిది. కాదు కాదు, ఋత్విక్కు
లది. సంశయ వేమి? ద్రవ్యస్వామికిఁ గదా తజ్జన్యసుకృతము చెంద
వలయును. (యోజించి) సుకృతము మా ట్టులుండ బ్రాహ్మణద్రవ్యాప
హరణ దోషము తలస్థించుచున్నదే! ఐనను,

గీ. వారు పాతఱవై చెడి పట్టునందు
సమయము నొనర్చికొనిరట “జనుఁ డెవఁడు
దీనిఁ గనుఁగొను నిది వానిదే” యటంచుఁ
గాన విపర్యహరణశంక యిట లేదు.

(పరికించి) అడుగో! అశ్వోత్సర్జనము చేయించుటకై నాచే నంపఁ బడిన నా ప్రియశిష్యుండు కాణ్వండు వచ్చుచున్నాఁడు. ఇతనివలనఁ గొన్ని విశేషములు దెలియఁగలవు.

(అంతట శిష్యుఁడు ప్రవేశించును)

కాణ్వ— గురువరా! నమస్కారము.

ధామ్య— విద్యాభివృద్ధి రూఢియైతే. చక్కఁగా నాయశ్వోత్సర్జనమును నెఱవేర్చింపఁ గలిగితివి కదా!

కాణ్వ— దేవర యశీర్వచనమున నెందును గొడువ రాలేదు.

ధామ్య— అచ్చటి విశేషములఁ గ్రమముగాఁ జెప్పుదువుగాక.

కాణ్వ— చిత్తము. ప్రథమమున నేను ధర్మరాజుగారి యెదుటి కేగినతోడనే నమస్కరించి మీ కుశలం బడిగిరి.

ధామ్య— ఆశీర్వచనము నమయానుగుణముగాఁ జేసితివా?

కాణ్వ— చిత్తగింపుఁడు.

ఉ. పోయిన వంశమా నిలిచె; భూరి యశ మ్ముదయించె; యాగమా చేయఁగ నుంటి; సర్వమును సిద్ధమ; సాధ్య మొకండు లేదు నీ కోయవనీశ! దీవనల నొందు టిఁకెందుకుఁ గాని, యైననుఁ ప్రేయసు తృప్తికిం దగదు, చేకొనుమయ్య మహాదయమ్ములక.

ధామ్య— (సంతోషముతో) ఇక నేమి! నేను నీ వింతవాడవని యనుకోలేదు సుమీ! తరువాత?

కాణ్వ— దానిపై రాజుగారు “ఇపుడు కావింప నున్న యశ్వమేధము నిర్విఘ్నముగా నెఱవేఱున ట్లాశీర్వదింపవలయు” ననిరి.

ధామ్య— కార్యాసక్తిచే నాతఁడటు కోరనే కాని, అందులకు మన యాశీర్వచన మెందుకు?

క. ధనహీనుండయ్యను నొ

క్కని బాధింపకయె వ్యాసు కారుణ్యమునక

ధనకనకపస్తువాహన

ఖని యయ్యెక యాగ మింకఁ గా కేమగునో!

ఇది యిట్లుండును.

గీ. నాలుగు సముద్రములఁ బోలఁజాలు ననుజు;

లవులఁ గృష్ణుండు సర్వలోకావనుండు;

పాం. అ. 10

సిద్ధసంకల్పుఁ డాతండు నేయఁబూనె
నిందు విఘ్నములును గూడ నెందు కల్పు.

తరువాత ?

కాణ్వ— అశ్వమును వదలుచు వెనువెంటి పోదలఁచిన యష్టనుతో నారాజు
శేఖరుఁడు చెప్పిన మాటలు కడు నీతిదాయకములుగా నున్నవి.

ధౌమ్య— అతని నోట నెప్పు డేది యుచ్చరించినను నది యట్టిదే, ఐనను
విందుము చెప్పము.

కాణ్వ— మనవి చేయుచున్నాను. అజాతశత్రుఁడు తమ్మునింబిలిచి,

ఉ. తురగమువెంట నేగుము; చతుర్జలరాశిపరీతభూపురం
దరు లెవరు? నిరోధము నొనర్ప; రొనర్చినచోఁ గృపారసం
బురులఁగ నప్పటప్పటికి నొప్పెడిరీతి నొనర్ప మాగ్రహ
స్ఫురణము చూపి వేగ పారిపుచ్చకు మింతకే చచ్చి రెల్లరుక.

ధౌమ్య— చక్కఁగా నుపదేశించినాఁడు. దానిపై బాధ్యుఁ డేమనియెను.

కాణ్వ— ఇట్లు పలికెను. “అన్నా ! ధర్మనందన !

తే. గీ. ధర్మజునియశ్వ మన్న నేధరణిపతియు
నడ్డగింపఁడు సమరం బనవసరంబు.

ధౌమ్య— సంశయ మేమి ?

కాణ్వ—గీ. ఎదిరి దన్ను నెఱుంగక యెవ్వఁడేని
యడ్డినను వాని యసువుల కాస గొనను”

ధౌమ్య— ఇతఁడు మాత్ర మెవరు ? ధర్మరాజు తమ్ముఁడు కాఁడా యేమి !
తరువాత ?

కాణ్వ— మరల బాండ్వాగ్రజుండు; ఆయా రాజులతోఁ దనమాటలుగా
నిట్లు విన్నవించు మనియెను.

ధౌమ్య— ఓహో ! ఏమయా యీవినయము ! ఏమని చెప్పమనియెను ?

కాణ్వ-ఉ. జ్ఞాతులఁ దక్కు భూపతులఁ జంపిన పాపము నిస్తరింప మే
మీ తఱి నశ్వమేధమున కిచ్చ యొనర్చుట; యంతెకాని స్ర
భ్యాతికిఁ గాదు; మీరు త్వరగా సవనమ్మును జూడరండు, ద
ర్పాతిశయమ్ము చూపకు; డహంకృతి కాలము కాదు భూపతుల!

ధౌమ్య— సరే, ఆయన చెప్పవలసినసంగతి కనుకఁ జెప్పినాఁడు. కాని నిజ
ముగా నొక్కొక్క రాజవఁడేని యెదురైనచో నంతమాత్రమునకు
మరలఁడు.

కాణ్వ— అట్లు మరలనివారిం గుఱించి యిట్లు జరుపు మనెను.

ధామ్య— ఎట్లు ?

కాణ్వ—

ఉ. సారథిఁ గొట్టియో, రథముఁ జక్కఁడఁగించియో వాజులకా వెనకా
బాఱఁగఁ దోలయో, ధను వహస్తముఁ జేసియో నారిఁ ద్రుంచియో
వారి కొకింత నీదు బలవైఖరి నూపుదు గాని, చావరా
దేరును, నట్టివార్త విని యే సయిరింపఁగఁ జాలఁ దమ్ముఁడా !

ధామ్య— ఆతని వచనము లెన్ని విన్నను దనివి తీరదు. తరువాత ?

కాణ్వ— అశ్వమువెంట పార్థుఁ డరిగిన యనంతరమునఁ గాంతేయాగ్రజాండు
నన్నుం జూచి,

తే. గీ. అన్నియును జెప్పియే నరు ననిపినాఁడఁ
గాని మది సందియం బది మాన దకట
ఎక్కడేమగునో ! యెవ్వ రెదురుకొందు
రో ! యెవరిఁ ద్రుంచునో దయయుడిగి యితఁడు.

ధామ్య— సర్వమును శుభమేయగుగాక. రాజా ! నీ కీ సంశయ మెందుకు.

క. వడముడి ననిపినచోఁ దుం
దుడు కేదియునేని యచటఁ దొడరినఁ దొడరుకా
గడు శాంతుఁడు గవ్వడి యీ
తఁడు మఱచునె నీదునాజ్ఞ ? త త్తఱపడునే ?

కాణ్వ— నేనును ఇట్లే పలికితిని. తరువాత నా నృపాలుఁడు,

తే. గీ. ధర్మసంపేది విజ్ఞాని తండ్రివెనుక
తండ్రియంతటివాఁడు పెత్తండ్రి యమ్మ
హాత్ముకడ కేగి యాతని యాజ్ఞ వడసి
యశ్వమేధమ్మునకుఁ గర్త నగుట మేలు.

అని నన్ను వీడ్కొని పితృదర్శనమునకుఁ జనియెను.

ధామ్య— ఇది ముఖ్యముగా నిట్లు జరుగఁదగినదే. నాతోడ నేమియుఁ జెప్పు
మనలేదా ?

కాణ్వ— “ఋషుల నందఱిని సత్వరమునఁ బిలిచి రావలయు” నని తమతో
మనవిఁ జేయు మనియెను.

ధామ్య— సరే. అర్జునుం డశ్వమువెంటఁ బుడమి నెల్లఁ గ్రుమ్మరి రాజ
పుత్రులం దోడ్కొని వచ్చునంతకు మనమీచని నెఱవేర్చుకొనలేక పోదుమా

యేమి ? (యోజించి) ఎందుకేనియో ముందుఁ దనకున్న యిది నెఱవేర్చుకొనుట కడు మంచిది. కావున మనము ఋష్యానయనార్థ మర్కునవము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(అంత ధనుర్ధరులై ఇరువురు రాజపుత్రులు సూర్యవర్మకేతుపర్మలు ప్రవేశింతురు)

సూర్య- ఉ. మూఁకలతోడఁ బోరి కడ్డు ముష్కరకృత్యము నేయుచుంటి నారాక యెఱింగియుండు మరలి రావదియేమి ? మఖాశ్వ మేన చుమిత్త కడియంగఁ బట్టితిని ! పేటి మగండవ యేని నాపయిం దాఁకి రణం బొనర్చుము పినాకి నెమర్చుట నేఁడు చూచెదన్.

అర్జు— (తనలో) ఓహో ! యీబాలురఁ జూచిన నామనంబు కరుణామయంబగుచున్నయది (ప్రకాశము) త్నత్రకులాంకురములారా ! నామాట విని మీరీ యశ్వము జోడికి రాకుండు.

గీ. అశ్వమేధదీక్షితుడయి యన్నమిమ్ముఁ
బిలువ నంపింప వచ్చితిఁ బిలుపుఁ గొనుండు;
బందుగులమైన మన కేల బసరమిచ్చటఁ ?
గదలి మీరెల్ల సత్తురు గాక యటకు.

కేతు— (గర్వముతో) మేము జన్యమునకు వచ్చువారమే కాని జన్మమునకు వచ్చు వారము కాము.

ఉ. బందుగు లంచుఁ బల్కితివి, బందులు గారె నుయోధనాదు ? లేచందమునక రణంబు కొనసాగెను మీ ? కది యెల్ల నేఁడు చూడం దలఁపూని పచ్చితిమి టక్కరి మాటలఁ బోవ దింకఁ; బోరందగు గెల్వఁగాదగుఁ దురంగమమున్ మరలింపఁగాదగున్.

అర్జు— మీతో నేనొక్కమాటఁజెప్పెదిన దానిని మీరన్యథా గ్రహింపక విశ్వసించి ప్రాణప్రాణం బొనరించి కొనుండు.

క. “ మన రణమునకే పోయిరి
జనపాలకులెల్ల వారిసంతానములన్
మనము గరుణింపఁ గావలె”
నని ధర్మజుఁ డానతిచ్చె ననికీ జొరకుఁడీ.

సూర్య— (మీసము దువ్వుకొనుచు) ఏమీ ! మీయన్న గాఁటి నెలవిచ్చినారేమి ? ఓహో ! యేమి యాయన యోగ్యత !

గీ. ధర్మరాజను మాట మాత్రంబ కాని
యంతయు నధర్మమే యతఁ డాచరించె;

నతని తమ్ముని నిన్నిపుడని వధింప
బుద్ధిపచ్చెడుఁ బాప మాధామిపతికి.

అర్జు— (తనలో) ఓహో! అధికపగిసంగములోనికి దిగుచున్నాడే? అయినను
నింకొక సారి చెప్పి చూచెద (ప్రకాశము)

గీ. గాండిసంబిది వీడెల్ల పాండవుండు
అక్షయంపుఁ దూడీరము లరయుఁ డివిగొ
అడుగొ! కపిరాజు తేనమంబుఁ గనుఁడు
వినుఁడు నామాట యశ్వంబు విడిచి చనుఁడు.

కేతు— (గర్వముతో) అశ్వమ్ము విడిచి చనుట నీవా? మేమా?

చ. “ఇరువురు వీర లే నొకడనే” యని భీతిల బోకుమయ్య! యె
క్కరు నొకమాటు గైకొనుము, గైకొను మొక్కరు నొక్కమాటు; ము
విరలుని యింట బంట యి వీక ననేమలతోడ బోత తం
చెఱిగినయట్టు లోకు లను టింతయు నిట్టికె యయ్య? వానవీ!

మూర్ఖ— (క్రోధముతో)

గీ. గాండిసం బని యాపయిఁ బాండవుఁ డని
పేరు పెప్పినయంతనే భీతి పుట్టె
నొక్కొ! యిదియేమొ చూత మీ యుక్తులేల?
దిగుము గణరంగమునకు, నే దిగితి నిదిగొ.

(నిష్క్రమించును)

అర్జు— (తనలో) ఓహో! వీనికిఁ గొంచెము చవిఁ జూపినఁ గాని బుద్ధి కలుగదు.
అమ్మ! గాండిసము!

చ. కలన వధించి నీకు బలిగా నొనరించితిఁ డెక్కుమంది రా
జులఁ గడుఁ దృప్తి గంటి “పరిసూచన” ముక్త యశముక్త సరించి తిం
కలుగఁగఁ బోకు మమ్ము! సమయ మ్ముగునప్పు డబూతకత్తురీ వా
క్కులు స్మృతికెక్కఁజేసి యొకకొంత ననుకొ వెనుదీయఁ జేయుమా.

(నిష్క్రమించును)

కేతు— (పరికించి) ఓహో! నా యన్నయే ముందు నారాచములు విడిచి
నాడే! అరలే! అందులో నొకటి యర్జును శిరము దునుమలనినడ
కాని యొక్కింత తప్పి పోయినది. (విని) అర్జునుఁ డేమో యను
చున్నాడు

(తెరలో) గీ. బాలకుండ ఫల్యాన్య మెచ్చంగవమ్ము నిన్ను
నాల మింతటితోనైనఁ జాలు నుడుగు

కేమి ప్రాణమ్యులన్న నీకింత బరువె ?

బ్రతుకజాలవె ? నలవని కుతుకమేల ?

కేతు— అన్న దీని కేమి యుత్తర మిచ్చునో ?

(తెరలో)

గీ. బాలకుడ నంచు నన్నేల కేలిచేసె ?

దాహవమునకు వృద్ధులకన్న బాలు

రే తగినవారు నీ విది యెఱుంగ వొక్కొ ?

బాలకుడు గాఁడె యల్ల సుధద్రొ కొడుకు ?

కేతు— తగిన యుత్తరమునే చెప్పినాడు కాని యుపమానము మాత్రా మంత
జయనూచకముగా లేదు. మరల నర్జునుఁ డేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

క. అల సౌభద్రేయుని నీ

తలఁపున నెఱిగియును నన్నుఁ దాఁకుట మేలే ?

కులము నిలుప నుంకింపుము

చల ముడుగుము యజనమునకుఁ జనుదె మృతసూ !

కేతు— అక్కటా ! యింత శాంతిగల మహాత్ముడు మును రణ మెట్లొనరిం
చెనో ? (విని) అన్న మరల నేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

గీ. యజన మటు లుంచు మిప్పు డీ యాజి చూడు

మవులఁ దక్కిన కార్యమృత్యు లరయపచ్చు

రాచపుట్టువుఁ బుట్టి నారాచముననె

కాక యుత్తర మిత్తురే వాకు నొడివి ?

కేతు— (విని) అతఁడును వారి సారించుచున్నాడు. బలే ! ఇప్పట్ల నన్న
యెన్నఁదగిన పని జేసినాడు. ఒక శరమైనను దనకుఁగాని సారధికీ
గాని రథమునకుఁగాని తగులకుండఁగనే వారించినాడు. ఇంక నిప్పు
డర్జునుఁ డేమి చేయునో ? అదుగో ధనుస్సునకు గుఱిచూచుచున్నాడు.
(తల్లిపాటుతో) అప్పుడే విఱిగినదే ధనుస్సు. బలే ! చచ్చినం జచ్చు
గాక, యితనితో యుద్ధ మొనర్చినదే జన్మము. అన్న మఱియొక ధనువు
పైకొని యమ్ముల విడుచుచున్నాడు.

(అంత నితని తమ్ముఁ డిం కొకఁడు ధృతవర్మ యనువాడు ప్రవేశించును)

కేతు— (చూచి) తమ్ముడా ! నీవు గూడ నెందుకు వచ్చితివోయి ? ఇతనికి
మేము చాల మనియా ?

శృత— క. నరుఁ డాకి సమర మొనరుపఁ

గర మనురాగమ్ము గలదు గాన ననుకొన

త్యరమున బంపుము రాచకో

మరులకుఁ బండువులుగా సమరకృత్యంబుల్ !

శేషు— అటు మామము.

గీ. అన్న వైచిన బాణమ్ము లన్ని ద్రుంచి

యన్నరుం డొక్క యమ్మున నన్నఁ గొట్టె

అక్కటా, అయ్యో !

గీ. సొమ్మసిల్లె నతండు (భైరవు డెచ్చికొని) ఏ గణ మొనర్చి
బదులు తీర్చెద నిదె పోయి పార్థ నడచి.

(నిష్క్రమించును)

శృత— ఓహో ! ఏమి ? యాయధ్ధచమత్కారము !

ఉ. ఒకరు నిగిడ్చు బాణముల నొండొక రంతరమందుఁద్రుంచుచుకొ

బ్రతిటనఁ జేయఁ బూనిరి స్వబాహుపరాక్రమముల్; క్రమమ్ముగా

సుకరము గాక యుద్ధ మిది నూడ భరమ్ముగఁ దోచె; నన్న యిం

తకుఁ బముచేయి యయ్యో నీకఁ దప్పనిదే జరు మంచ నెంచెదన్.

పార్థండు శరములు విడుచుట గట్టిపెట్టి యేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

ఆ. వె. అన్నపాటుఁ జూచి తాతఁ డిప్పటికిని

మూర్ఖుఁడైయడయ్యె మగ్ధమతివి

గాను, మింక వైనఁ గొంతెయు జన్నమ్ము

చూడరమ్ము బవర మేడ ! పొమ్ము.

శృత— అన్న తగిన యుత్తరమును జెప్పకపోడు.

(తెరలో) జన్నమా ? చూచెడిది బన్నమా ?

గీ. బవరము నొనర్చుపట్ల నెప్పురికినేని

మూర్ఖ వచ్చుట యంత తప్పుగ గణింప

రంతమాత్రాన జయమంది నట్లు లాత్మ

సంతసించుట మాత్ర మొకింత తప్పు.

శృత— పార్థండు మరల నేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

తే. గీ. తాత తండ్రులు నాటి యుద్ధమునఁ జచ్చి
రనెడి పౌరుషమును మానుమయ్య! వారి
కన్న నధికుండ వెందును గావు నీవు
ఇంతకును దగ్గ కారణ మేని లేదు.

ధృత— (చూచి) అన్న యాతని మాట వినిపించుకొనకయే శరపరంపరలు
నిగుడ్చుచున్నాడు. అడుగో! ఆతఁడును మొదలు పెట్టి నాడు.
(సంతోషముతో)

గీ. అన్న బాణముల ఫలమునందుఁ దాఁకి
పార్థుఁ డొక్కింత కనలి విస్ఫారఘోర
శరమొకంటను నరదమ్ముఁ జక్కడంచె
సారథిని నొంచె వేటొక్క శరము నించి.

అదిగో! అన్న యనేకబాణముల 'నొక్కుమ్ముడిగాఁ బ్రయోగించి
యాతని జీకాకు పఱచుచున్నాడు. అయ్యో, పాపము! అర్జునుని
ధనుస్సు చేతనుండి జాటి క్రిందఁ బడినది. ఇతఁడు మునుపటి యర్జు
నుఁడు కానట్లుతోచుచున్నాడు. ఇదే మనకు జయము రాదగిన
సమయము గానున్నది. పార్థుఁడు మరల ధనువుగొని రథముపైకిఁ జను
చున్నాడు. (ప్రక్కగా దృష్టినిగుడ్చి) అదిగో! సమయమునకు మన
యమాత్యుఁడు గూడ వచ్చుచున్నాడు. (మంత్రి ప్రవేశించును.)

మంత్రి— కుమారా! తుదకు యుద్ధమే స్థిరమైనదేమి? సంధి కుదురలేదా!
ఆయన తనంతఁ దాను సంధికివచ్చినపుడు మనమెందుల కొప్పుగూడదు?

ధృత— ఆ. వె|| చనునె? చంకదడ్డు శరణార్థితో సంధి
యన్న యాజ్ఞ యంట! యాగమంట!
కరుణ నిట్లు లంట గానియుద్ధమునకు
జంకడంట! యెట్లు సంధిపొసఁగు!

మంత్రి— (చూచి) కుమారా! అటు చూడుము. నీయన్న రథముపై మూర్ఛిల్లి
యొరగుచున్నాడు.

ధృత— (తత్తణుముతో) ఇదె నేను వచ్చుచున్నాను. నిలువుము. నిలువుము.
(పో, బోవును)

మంత్రి— (చేయిపట్టుకొని) అరుగవచ్చును గాని నామాట మాత్ర మొకటి
వినుము.

ఉ. క్రిడి యనంగ లోకములు కేవల మొక్కట నెత్తివచ్చినకా
బాడి యొకింత తప్పుకయ భస్మ మొనర్పంగఁబాలువాఁడు మీ
నోడుట తప్పుగా దతని, కున్నతియే పయిపెచ్చు, నిల్చి పో
రాడితి రింతవట్టు, చనదా యింకనైనను సంధిసేయుటలో!

ధృత— నీమాటలు నాకిప్పుడు చెవి కెక్కవు. (నిష్క్రమించును)

మంత్రి— (విని) పాపము ! అర్జునుఁడు నావలెనే బోధించుచున్నాఁడే !

(తెరలో) గీ. రాచపుట్టువు పుట్టిన రాణ కింత

వట్టు పోరాడితిరి మెచ్చ వచ్చు మిమ్ము

నందులో నీదు సాహస మద్భుతంబు

చిన్నతనమయ్యె ననికె వచ్చితివి కడఁగి.

నీవు మీ తిగ ర్తకులమునకు వన్నె దెచ్చితివి. సంతసించితిని. మీ
యన్నల సేదదేర్చి యింకనైన బవరం బుడుగుము.

మంత్రి— (చూచి) ఆమాటలు వినిపించుకొనకయే ప్రావృష్టలధరమ్ము చగిది
శరము లులుముచు నిగుడ్చుచున్నాఁడు. పాపము ! అర్జునుఁ డెంతకరుణా
శాలియో గాని యాబాణములు వారించుకొనుటయే తప్ప నొకశరమున
నేని యితనిం గొట్టకున్నాఁడు. కాని రథమును మాత్రము నులుమునేని
నాఁడు. అక్కటా ! ఇప్పుడైనను జాలించిన బాగుండును గదా !

క. అడిదముఁబలకయుఁ గొని బిగు

నెడలక యయ్యనఘమీఁడ నితఁ డేగఁగ గ

వృడి చిలునగ వడరఁగ జే

యొడిసి. తటాలునను బట్టియును దెగఁడు కటా !

ఇక్కడికే తీసికొని వచ్చుచున్నాఁడు. (ఇరువురును బ్రవేశింతురు)

మంత్రి— (వినయముతో) ఆర్యా ! నమస్కారము. ఈశిశువును మీరు బ్రతి
కించితిరి. e

అర్జు— (నవ్వుచు) ఏమోయి ! తిగ ర్తవంశాభరణమా ! ఇంక నేని యశ్వమును
వదలి తప్పక నీయన్నలతోఁ గూడ మాయన్నగారి జన్మమునకు వచ్చె
దవు కదా !

ధృత— (సిగ్గుతోఁ దలయూపుచున్నాఁడు.)

అర్జు—మీరిరువురును బోయి మూర్ఖ మునిగి యున్న రాకొమరుల సేదదీర్చుఁడు
(మంత్రియును ధృతవర్మయును నిష్క్రమింతురు.)

అర్జు— (పరికించి) అదిగో ! అశ్వమేష్వుడే ముందుపోవుచున్నది. నేనుఁ గూడఁ బోవలయును. ఇంక ముందుఁ బ్రాజ్ఞోత్తీషపురమ్ము సహపించగలదు. అయ్యెడ భగదత్తుని పుత్రుఁడగు వజ్రదత్తుండు తండ్రివలని చైరమ్మున నడ్డురావచ్చును. (పరిక్రమించును.) (వజ్రదత్తుఁడు పోవేళిందును.)

వజ్ర—(సంరంభముతో) గీ. అడ్డగింపుఁడు గుఱ్ఱ ముల్లదిగొ ! పోవు చున్నయది కట్టిపెట్టుఁడే నుక్కడంతు వాసపుఁడు వచ్చెనేని, యన్వాసవాత్మ జుండు లెక్కయె సందియ మొందు వలదు.

అర్జు—రాజపుత్రా ! నీకు శౌర్య మనాదిసిద్ధమే కాని నామాట యొకటివినుము.

క. “ఇదివఱకె రాజులెల్లరు
చదిసిరి యెవ్వారిసేనిఁ జంపవలదు పి
ల్వఁ దగుకొ జన్నమ్మున’ కం
చు దయామతి యన్న సప్పెజూ నా కనఘా !

వజ్ర— (గర్వముతో) మీయన్న నీకట్లానతిచ్చినది నిజమే యైయుండును. కాని,

ఉ. ఏనయి రాఁగ నుంటి మిము నెల్లర నెక్కటి పోరఁ ద్రుంప, నీ
వే ననుఁ జేర వచ్చితివి; నెట్టిసే , నిన్నిఁకఁ బోవనిత్తునే ?
మానము గల్గి నిల్వ; మును మా జనకుం డతి వృద్ధుఁ డాటచేఁ
బ్రాణము గోలుపోయె; బదు లప్పటి కిప్పుడు తీర్చి పుచ్చెదకా.

అర్జు— (తనలో) కొంతవఱకు రణము నడిచిన పిమ్మటఁ గాని మన సామవచ నము లితని కెక్కవు. అందులో నితఁడు సామాన్యుఁడా ! నరకాను రుని మనుమఁడు. (ప్రకాశము)

తే. గీ. అనికె రమ్మంటి వచ్చెద నంలెకాని
నిన్నుఁ బంపుట కాజ్ఞ మా యన్న యిడఁడు
ఎందు కిట్టి వృథా రణ మెవరు మెత్తు ?
రశ్వమును వీడి యరుగుమా యపుల కనఘ !

వజ్ర— (గర్వముతో)

తే. గీ. పట్టిమాటలఁ బోయెడివాఁడు గాఁడు
వజ్రదత్తుండు నిన్నుఁ జావఁగ నడంచుఁ
దోడు లేకుండ వచ్చితి తోయబాక్షుఁ
బిలువ సంపుమ ! యిరువురఁ బిలుకుమార్తు.

అర్జు— (పరిహాసముగా) తోయబాక్షు నెదిర్చిన నీతాతగారి గతి నీ చెఱిగినదే కదా ? వృథా గర్వాల్పము లెందుకు ? నామాట వినుము.

వజ్ర— మొట్ట మొదటఁ గేపలము గర్వా లాపములుగఁదోచినను ననుభవ కాల మ్మున నిక్కపు విలాపములుగాఁ గనుపట్టుమఱే ! రణరంగమున కవ తరింపుము.

అర్జు— (తనలో) ఓహో ! వీనికి బట్టదల గట్టిగానున్నదే. కానిమ్ము, క్రమ ముగాఁ దగ్గక పోవునా ? (ఆకాశమువంకఁ జూచి) ఓయంబరచరులార !

చ. కనుఁగొనుఁడయ్య మీ రిపుడు గాఁడివిసేత కృపారసమ్ముమై
వినఁచెడు పల్కు లన్నియును వీటికిఁ బుచ్చి యితండు దానయై
చెనఁకుచు నున్నవాఁ డొకటఁ జే యెటు జాణునా? యేమి యానా? యే
వ్వనికిని హాని నాకతన వాటిలకుం డేడిఁగాక మిక్కిల.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(గంధర్వుఁడు ప్రవేశించును)

గంధ— (తనలో) భారత యుద్ధానంతరమున నేటికి మరలఁ దగినవానితో నరు నుని యుద్ధము జూచుట తటస్థించినది. (చూచి) అడుగో, వజ్రదత్తుఁ డైరావలము ననుకరించు నేనుఁగువై నుండి యమ్ములు విడుచుచున్నాఁడు. అర్జునుఁడు వాని నెల్ల నవలీలగాఁ దుర్గించుచున్నాఁడు. (వెదవి విఱచి) ఇతని సంరంభమేకాని యతని సంరంభము లేశమును. గానరాదు. కాకున్నఁ బారునికిది యొక లక్ష్మ్యమా ? అరఱే ! యేనుఁగు నర్జును నరదముపై కెటు లోలుచున్నాఁడో ! అక్కటా ! యేనుఁగు పీనుఁగైనదే ! (పరిశీలించి)

క. గద కేలఁ బూని కడు దు

శృదమున భగదత్త సుతుఁడు మండలగతులక

బొదిలుచు నైశమ నరుని య

రదముపయికి దుముకు నదిగొ రభస మృడరక,

ఓహో ! గాఁడివి గదఁగూడఁ జూర్ణముఁ జేసినాఁడు. పాపము ! వజ్ర దత్తుఁడు నిరాయుధుఁడై యతఁ డింతకు మున్న విడిచిన యంపగముల నారించునుపాయము లేక కాఁబోలును, వెనుకకు జరుగుచున్నాఁడు. (సంతోషముతో) సెబాసురా ! రాచకొడుకా !

క. వెన్నిచ్చినచోఁ దప్పిద

మన్న భయమ్మునఁ బిఱింది కటు చనుచును నీ

ప న్నరుమొగంబుపై దృ

ప్తిన్నిగుడుచుచుంటి నీదుచేప యలఁతియే.

అహా ! కరుణాకాలి యగు నర్జునుఁడు శరపయోగమ్ము చాలించి యితని వెనువెంట వచ్చుచున్నాఁడ

(ఇరువురును యధోక్తముగాఁ బ్రవేశింతురు.)

అర్జు— (గౌరవముతో) కుమారా ! నీసాహసము శ్లాఘ్యమైనది.

క. చనుదేవలెఁ జామ్మి ! నీ
యనుఁగులుఁ జుట్టములు నీవు సందలు సవనం
బునకుఁ; వచ్చెడి పున్నమ
దినమున కటనుండ వలె విధిగ రాజమణి !

వజ్ర— (సిగ్గుతో) మీయాజ్ఞ శిరసా వహించుచున్నాఁడను.

గంధ— (తనలో) మరల నేదేనిఁ దగినయధము దటస్థించినప్పుడు రావచ్చును—
ఇక నెందుకు ? (నిష్క్రమించును.)

అర్జు— (చూచి) అప్పుడే యశ్వము ముందరుగుచున్నది. ఇక సింధుదేశము
సమీపముగను. అచ్చట నా తోబుట్టువు దుస్సలకొడు కుండును.
అతఁడు గూడ నశ్వము నడ్డుపెట్టునా ? దుస్సల యట్టిపని కొప్పికొన్న
గూడదు. (పరిక్రమించును) అప్పుడే వచ్చితిమి. అదిగో ! సింధునది.
(తెరలో)

క. పోనీకుఁ డశ్వమును రా
ట్టునుఁడు లేకున్న కొదువ చొప్పడకుండం
గా నేగి పట్టు, డమరే
శానతనూజుండు మనకు శత్రుండు కదా !

అర్జు— (సంశయముతో) రాజపుత్రుఁడు లేకపోవుట యెందు చేతనో ? మీర
తెవరై యుందురో ? రాజబంధువులై యుండ నోపుదురు. అక్కటా!
దుస్సల కింతటిలో నీదుఃఖ మెట్లు దటస్థించెనో ?
(దుస్సల మనుమని నెత్తుకొని ప్రవేశించును.)

దుస్స— అన్నా, యర్జునా ! యీపసిబాలుని రక్షింపుము, రక్షింపుము.

అర్జు— (కాగిలించుకొని) అక్కా ! నీకొడుకేమాయె ?

దుస్స— (దుఃఖముతో) ఏమి చెప్పుదును. నీ వశ్వమువెంట వచ్చుచుంటి
వనువార్త నింతకుఁ బూర్వమే చారులవలన విని బెంగఁబెట్టుకొని నే నెంత
బోధించినను నమ్మఁజాలక తుదకు మరణించెను.

అర్జు— (విచారముతో)

చ. కటకట ! రావపుట్టు విది కాల్పనె ? పేర్వినుమాత్రొఁ బ్రాణ మూ
ద్దుట ఘటియించు పాతకునిఁ జూచుట కెవ్వఁడు రోయకుండు ! న
క్కటికము లేని పుట్టువులకన్నఁ బిశాచము మేలుగాదె ? యే
మిటికి ధయంబుఁ జెందె ? దనమీదికి నే నని కుత్సహింతునే!

ఒక్క తనమీదికే గాదు, “రాచనిసువుల బోలి కిండుకయుఁబోక
యే యశ్వమును ద్రిప్పుకొనిర ” మృనికదా! యన్న యాజ్ఞాపించినాఁడు.
సారాకఁజెప్పినవార లీమాటఁ గూడ నెందుకుఁ జెప్పరైరో?

దుస్స — ఒకరెందుకుఁ జెప్పవలెను ? నేను “ నీకిండుకయు భయము లే ” దని
చెప్పితిని. కాని, తండ్రియవస్థ దలఁచుకొని భీతిల్లి తుట్టుతుదకు నన్నుఁ
బుత్రతోకా ర్తిలో ముంచినాఁడు.

అజ్జ — అక్కా! విచారింపకుము. గతించినదానికేమి చేయఁగలము ? (పిల్లవాని
నెత్తికొని) తండ్రీ ! నీవు దీప్తముఘృంతుఁడవు కమ్ము. (దుస్సల
నుద్దేశించి)

తే. గీ. అన్న కావింపనున్నాఁడు యాగ మొకట
రమ్ము మనుమనితోడ నీరాక కెదురు
చూచుచుండుము మా నెదునుమ్ము మాకు.
లేరు నీకన్న నక్క నెల్లెండు నేఱు.

దుస్స — తప్పక వచ్చెదను. అన్నా ! తల్లిదండ్రులకుఁ గుశలమకద !

అజ్జ — ఆ ! డేమముగా నున్నారు. నీరాకకు వారును నెదురు చూచుచుం
దురు. ఇక నీవింటికి నరుగుము. (దుస్సల మనుమనితో నిష్క్ర)
మించును.)

అజ్జ — (చూచి) అప్పుడే యశ్వము ముందుఁ బోవుచున్నది. ఇటుపైని గొన్ని
దేశములు తిరిగినపిదపఁ బాండ్వదేశము తట్టెనును. అచ్చటి మఱి
పూరపురము నాపిరియరాలగు చిత్రాంగద పుట్టినిల్లు.

తే. గీ. పెండ్లియాడితి నప్పుడు పేర్నికొలఁది
మరల నొకపరి యేనియు నరయ నైతిఁ
దిరుణి నన్నెంత దూఱునో ! దనయుఁ డేమి
యయ్యెనో ? యెటులుండెనో ? యరయఁబడదు.

కానిమ్ము, అశ్వముం గలిసి కొనియెద. (నిష్క్ర)మించును.)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవాశ్వమేధమ్మునఁ

బంచమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరబ్రహ్మసామ్యము

పాండువాళ్ళ మేధము

వషాంకము

(అంతర్నాటకము.)

(నాంది)

తే. గీ. ఆర్తుల కెవండు సంజీవనోషధంబు,
గల్పపాదప మెవండు భక్తగణములకు
నెవని మాయ దురూహ మాయాశ్వురుండు
శుభము లేదు జగన్నాటకసూత్రధారి.

సూత్ర— (నాంద్యంతమునఁ బ్రవేశించి) మారిష ! ఇటు రమ్ము.

మారి— ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర— నాటక మాడుఁడని యాజ్ఞాపించియు భర్తరాజుగా రిప్పటికిని
సభకు విచ్చేయని హేతువేమో?

మారి— తమ్మునియొద్దనుండి వార్తాహరులేని రాలే దని యోజించుచున్నా
రట. అక్కతననేకదా కాలయాపనకై మనలం బిలిపించుట !

సూత్ర— (ఓక్కిరిసి గొట్టి) అదిగో ! రాజుగారు దయచేసినారు. మన మింక
నాటక మారంభింతము.

(అంతఃస్సుగ్గురు తమ్ములతో ద్రౌపదీసమేతముగ భర్తరాజుప్రవేశించును.)

మారి— ఈనాడు మన మేనాటకము ప్రదర్శింపుదము ?

సూత్ర— ప్రకృతోచితమగు బ్రథువాహనవిజయము.

మారి— చక్కగా యోజించినావు, కాని యీకతమున వారి మనస్సునకు నొప్పి
కలుగునేమో ?

సూత్ర— “ప్రతాదిచ్చే త్వరాజయమ్” కనుక బ్రథువాహనునిచే నర్జునుఁడు
జయంపఁ బడుటకు వా, రానందమునే పొందుదురు.

(తెరలో)

నిటలఘటితాంజలిపుటుండ నై యేను మాతండ్రి దర్శనమునకుఁ బోవు
చుండ నసంబద్ధప్రలాపము లాడుచున్నారేమి ?

మారి— (విని) అర్జునుని దర్శనముకు బభ్రువాహనుండు వచ్చుచున్నాఁడు గాన
మనమింక బోవుదము. (నిష్క్రమింతురు)

పరిస్థానన.

(అంత నర్జునుండును బభ్రువాహనుండును వేటువేటునై పులను బ్రవేశింతురు)

బభ్రు— మా నెట్లతండ్రిగా రశ్వమేధయాగదీక్షితులై యశ్వము వెంట మా
తండ్రిగారి ననిపిరనియు, వారు మాపురము సమీపమునకు వచ్చి రనియు
వింటిఁ గావున నెదురేగి వారిని బురంబునకుఁ దీసికొని వచ్చి
సన్మానించి జన్మయును గృతార్థముగాఁ జేసికొనియెద. (పరిక్రమించి)
అరుగో, తండ్రిగారు ! (సమీపించి)

చ. తనయండ బభ్రువాహనుండఁ డిండ్రి ! భవచ్ఛర శాబ్ద దర్శనం
బునఁ గృత్తివైతి, మజ్జననముకొ గడు మాన్యత గాంచెఁ, బట్టణం
బున కొకసారి నచ్చి పరిపూత మొనర్పఁగ వేడుకొందు, మ
జ్జనని యిటుల ననుం బనిచె, సర్వము విన్నప మాచరించితికా.

అల్లదె, యమాత్యపురోహితసామంతాదు లండులును దను రాకకై
యెదురు చూచుచున్నారు. కృపానలోకనంబుల వారలనెల్ల పీక్షింపఁ
గోరెద.

నౌరీప— (తనలో) మూఁడుమూర్తుల నితఁడు నిజముగాఁ బాండవమన్య
మునివలెనై యున్నాఁడు. నాటక మైనను వేషము లిట్లుండిన నదిరమణీ
యముగ నుండును.

ధగ్ధ— (తనలో) ఓహో, తమ్ముడా ! నిన్నుఁ జూచి యెంతకాల మైనవోయి!
నేటి కీ నాటకులకతన మరల నినుఁ జూడఁ గల్గెను.

భీము— (తనలో) ఇతఁడా, బభ్రువాహనుండు! తమ్మునికి నితనికిని భేదమే
కనుపట్టును.

నకు— (తనలో) ఇందుల కన్న యేమని యుత్తర మిచ్చునో ?

సహ— (తనలో) కొమరుండు వచ్చి నమస్కరించినఁ గౌగిలించుకొని గౌర
వింపక యేమో కోపముగా నుత్తర మిచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు— (అనాదరముతో)

ఉ. “నా కొమరుండ” వంచు నెటు నమ్మదు? నశ్వముఁ గట్టిపెట్టితో?
 ఏక నెదిర్చితో? యిదియు విం దగునే నరపాలనూలి? కీ
 రాక గనుంగొనంగ నిను “రా కొమరుండ” పటన్నమాటతో
 లోకము విశ్వసింప డెటులో యింక “నాకొమరుండ” వన్నచో?

ధర్మ— డేవీ! చూచితేవా తమ్ముని యవివేకము? నేను జెప్పిన సంగతులూ
 మరచినట్లున్నాఁడు. తనంతటఁ దానే కయ్యమునకు దిగుచున్నాఁడు.

ద్రౌప— నాధా! యిది నాటకము గదా! కవులు వారి వారి యిష్టానుసార
 ముగాఁ గల్పింతురు.

భీము— అవును. నీవనినట్లే, లేనిచో నిట్లు విరుద్ధముగా నతఁ డెన్నఁడును మాట
 లాడఁడు.

ఋభు— (చిన్నవోయి తనలో) అక్కటా! లోకోత్తరుఁ డైన వివేకి తండ్రి
 యేమి కతమున నిట్లాడి యుండునో? నే నెంత సంతోషమ్మున నిక్క
 డికి వచ్చితినిో యంత విచారముగాఁ బోవలసిన వాడ నైతిని. కానిమ్ము.
 ఏమైనను జనకునితో వివాదము సమంజసము గాదు.

క. “జనకునికి ఏరోధించిన

తనయుఁడు తనయుండు గాఁడు తల్లికిఁ దత్పు

త్రుని కతన సతీమణి గా

దను నవయశ మబ్బు” నందు రమలమనీషుల్.

ఇంతకు నన్నీ యనఘుఁడు మాతామహ కుటుంబమున కిచ్చివేయుటం
 బట్టియుఁ బుట్టినది మొద లిందనుకఁ జూడకుంటం బట్టియుఁ ప్రేమబం
 ధము తెగి యుండును. “న్నేహము ప్రవాసాశ్రియమున నశియించు”
 నని కదా పెద్దలు నెప్పుదురు! (మరలి పోవుచు) తల్లికడ కరిగి ఆపె
 యేమనునో చూచి కాని యెందులకును స్వతంత్రింపఁ గూడదు.

గీ. గర్భమునఁ బడిమాసముల్ కష్ట మనక

తన్ను ధరియించి మోసి యంతట నఖండ

మైన వేదనఁ బ్రసవించినట్టి తల్లి

జనకుకన్నను హెచ్చగు శతగుణంబు.

ధర్మ— పాపము! తల వంచుకొని మరలి పోవుచున్నాఁడు. (అతని నుద్దేశించి)
 తండ్రీ! కురుకులోద్భవుండ నగు నీ కిదియే యుచితము. ఏవ్వరో
 యొక్కరుఁ డొక్క మని వంశంబున నవినీతు లిప్పటికి జనింపలేదు.

ద్రౌప— ఇది నాటకము. అటు చూడుడు, ఒక నాగకన్యక ప్రవేశించుచున్నది.

(అంత నులూపి పాతాళము నుండి ప్రవేశించును)

భీము— ఈమె యెవరో?

నకు— చిత్రాంగద యేమో?

సహ— చిత్రాంగద నాగకన్య గాదు గదా! తినఁ బోవుచు రుచు లెందుకు? ముందు తేలవచ్చును.

ఈలూ— కుమారా! యిట్లు నిర్విణ్ణమాననుండవై యేగుచుంటివేమి? మీతల్లి మాత్రము నిన్ను “రణము మాను” మను ననుకొంటివా? తండ్రి మనోరథమ్ము నెఱవేర్చుము. శూరులకుఁ దండ్రీయుఁ గొడుకును నన్నయుఁ దమ్ముఁడు నను భేద ముండదు. అందులోఁ బాండువంశసంజాతులకు బొత్తిగా బాంధవ్య మవిచార్యము.

ధర్మ— ఈమె యెవరో గాని మంచినీతియే బోధించుచున్నదే, అకటా! నాక తన వంశమున కెట్టి దుష్కీర్తి వచ్చినది. దేవీ! చిగురుమాట నీవు వింటివికదా?

ద్రౌప— నాటకము గదా, దీనిని మన మంత లెక్కఁగాఁ జూచుకోరాదు.

ధర్మ— ఎందుకుఁ జూచుకోఁ గూడదు? ఇం దనత్య మేమున్నది? నేను బంధుఘాతుకుఁడను గానా యేమి?

ద్రౌప— అగుదురు, కారు; దాని కేమి? అటుచూడుడు.

బభ్రు— (తనలో) ఎవరో! ఇంతకును నాలో నే ననుకొన్నసంగతు లెట్లు గుఱుతించినది. (ప్రకాశము) తల్లీ! ముందు నీ పెవ్వరవో నా కాన తీయవలయు.

తే. గీ. కార్తికేయుని జననివో? కాక మన్మథాంబవో? జయంతు తల్లివో? యల్ల సప్త ఋషుల మాతవో? త్రిజగమ్ములెల్లఁ గనిన యాదిశక్తిరొ? వచియింపు మమ్ము నాకు.

భీము— అడుగఁ దగిన సంగతి నడిగినాఁడు.

నకు— ఇంతకు నీమె “యితనితల్లి మాత్రము గా” దని తేలినది.

సహ— అంతయు నిప్పుడు విస్తప్తమగును.

ఉలూ— తండీ! నీకు నేను బెద్దతల్లి నగుదును. మీ యమ్మకన్న మున్ను మీతండ్రి నన్ను గాంధర్వవివాహమున పరియించె, నా పేరులూపి. పాతాళము నివాసము, నాగకన్యకను, నీ వియ్యోడఁ దల్లివెనుక తల్లినగు నామాట విశ్వసించుము. తండ్రిమనోరథం బీడేర్చుము.

సహ— ఇక్కడికిఁ దేలినది కదా!

నకు— పథూనికా! నమస్కారము.

భీము— ఇది నాటకము.

ద్రౌప— (నవ్వుచు) నాగ్గా! మీతమ్మునికిఁ దీర్థయాత్ర బహునివృత్తో జరిగినదినుండీ!

ధర్మ— (అనాకర్ణితముగా) ఈమె యాకారము జూచినఁ బరమపతిప్రత పలఁ బాడకట్టుచున్నది. ఇంతకు మున్ను వినికియు నిందుకు భిన్నముగా లేదు. అట్టి యీమె యేలూకో, యిప్పట్ల నిట్టి దురుపదేశం బొనరించి కుమారుని మనముఁ ద్రిప్పుచున్నది!

ద్రౌప— దురుపదేశ మేమి? “తండ్రియాజ్ఞను శిరసా పహించు” మని బోధించుచున్నది.

ధర్మ— నీవు పక్షపాతముగాఁ జెప్పుచున్నావు. “చెల్లెలుగదా!” యని చెల్లెలి మాట సాధించుట నిష్పక్షపాతము గలవారల కుచితమా?

ద్రౌప— (నవ్వి) ఇంతకు నిది నాటకము గదా!

ధర్మ— నా మనమునకు నిది నాటక మనిపించు కున్నయది.

ద్రౌప— కా కేమి, యటు చూడుఁడు.

బభ్రు— (తనలో) ఈసంగతి తల్లికతన మున్ను విని యున్నదే. ఇంతకు మాయురుపురకును రణము దైవచోదితమై యున్నది. లేనిచో నీపె కాక తాళియముగా నియ్యోడకు వచ్చి యిట్లేల బోధించును. (ప్రకాశము) తప్పక నీయాజ్ఞ నిర్వర్తింతును.

ఉలూ— నాయాజ్ఞ గాదు, తండ్రియాజ్ఞ.

బభ్రు— ఉభయులును మాస్యలే కదా, ఇదిగో, యుద్ధసన్నద్ధుండనై యురుఁడెంచెదను. (నిష్క్రమించును)

ధర్మ— (తనలో) “ఇది యుచితము గా” దని తమ్మునితో బోధించుదునా? లేనిచో నేమిచిక్కువచ్చునో? అయినను గొంతసేపు చూచి యట్లొనరింప వచ్చును.

ఉలూ— (తనలో) అకృత్యమైనను సపసరముం బట్టి చేయఁబూనినందులకి
క్కొమరుం డంగీకరించెను. లేనిచో నిమ్మహానుభావునికి భీష్మవధ
జనితదోషంబు వేయి జన్మంబు లనుభవించినను దీక్షదు. ఇంతకు పనువు
లనుగ్రహించి యిట్టి యుపాయ మొనరించినారు. (పరిక్రమించి)
అడుగో, నాప్రియుఁడు! తిరిగియు నెన్నాళ్ళ కీతని దర్శనమునకు నోఁ
చికొంటిని! ఇంతకు నాచెట్టవట్టినదిమొద లేదియో యొక చి క్కిమ్మహా
మహునికిఁ దటస్థించుచునే యున్నది. నేను దురదృష్టవంతురాలను.
అంతియ కాదిప్పుడు పరమ దుర్మార్గురాలనుగూడ నగుచున్నాను.
కానిచోఁ దండ్రికిని గొమరునకును వైరము పెట్టుదునా? చిత్తమా!
యొక్కొంతనేపు కౌతన్య మవలంబించుచు. లేనిచోఁ గార్యము నెఱ
వేఱదు.

భీము— అడుగో! కుమారుఁడు సన్నద్ధుండై వచ్చినాఁడు.
(బభ్రువాహనుఁడు ప్రవేశించును.)

నకు— ఇతఁడు రెండవ యభిమన్యుడే.

సహ— ఏమో? వినయముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

బభ్రు—

చ. కనుఁగొను మయ్య తండ్రి! యొక గాండివముఁ సగుణం బొనర్చు “నీ
యనుమతియే పృథ్వాన” మని యాహవముఁ బొనరింప వచ్చినాఁ
డను; “దనయాండు వీఁ” డను కటాక్షము చూపఁగఁ బోకు; మేనునుఁ
గనికర మూనఁ “దండ్రి” పని; కాఁదగు నెయ్యదియో రయమ్మునఁ.

ధర్మ— ఓహో! చిలికి చిలికి గాలివాన యగుచున్నదే!

ద్రౌప— మీతమ్ముఁ డేమో యానందముతో ననుచున్నాఁడు, వినుఁడు.

అర్జు— (సంతోషముతో) కుమార! నీ మ్రొ క్కిప్పుడు నైకొంటిని. ఇదిగో!
అభిర్యచనము.

గీ. మనుమ చిత్రాంగదను వీరమాతఁ జేయు
మెలవి మాకు యశమ్మును గలుగఁ జేయు
|| మస్థిర శరీరమున కేమి, యశము మనకు
ముఖ్య మద్దాన నీమది మనుఁగుఁ గాక.

ధర్మ— (తత్తటపాలుతో) డేవీ, వింటివా! తమ్ముని నోట నెప్పుడును రాని
మాటలు వచ్చుచున్నవి. శరీర మస్థిర మట! ఇ ట్లెందు కనవలెను?

ద్రౌప— అస్థిరము కాక మస్థిరమా! అం డేమి తప్పున్నది? కేషము వినుఁడు.

అర్జు— రణభూమి నలంకరింపుము. ఇదే నేను వచ్చుచున్నాడను.

(నిష్క్రమించును)

ధర్మ— వినుట కేమున్నది. రణమునకుఁ బ్రాగంభించినారు. ఇమిగో, నేను బోయి వారిం చెదను. (లేవబోవును)

ద్రౌప— (చేయి పట్టుకొని) నాథా! యేమి మీ వెట్టి! యిది నాటకముగదా!

ఉలూ— ఇక్కడికి నేను సగము కృతార్థురాలను. తక్కిన కొడువ శీఘ్రము గనే తీజపచ్చును. (పరికించి) కుమారుడు వింట నమ్ములు సంధించి యును నెండులతో జాల మొనర్చుచున్నాడు. అవును, ముందు తండ్రి విడిచినం గాని విడువడు. పరమపతివ్రత యగు చిత్రాంగదకును నఖండ నీతిధురంధరుం డగు విజయునకును బాడమి కుమార్తమున నీతఁ డడుగు వెట్టునా? అదిగో, నాదయితుఁడే ముందుగా నమ్ములు విడుచుచున్నాడు. అక్కటా! కన్న కొమరునిపైఁ గఱకుటమ్ములను విడుచుటకు నాథా, నీకుఁ జేతు లెట్లు వచ్చినవి! బలే! యొకరికన్న నొకరు! తండ్రి శరము లలో నొక్కటియుఁ దక్కకుండఁగ నన్నిటిని నొక్క యమ్ముననే చూర్ణము చేసినాడు. (విని) నాథుఁ డేమో యనుచున్నాడు.

(తెరలో)

క. మెచ్చితఁగదోయి! మదికిఁ

వచ్చెను నీచర్య; “పాండుపంశమ్మున ను

ద్యచ్చరితు లెందుఁ గల” రను

నచ్చెరు విది యొదవుఁగాక యఖిల జగతికిఁ.

ధర్మ— దేవీ! నన్నెందుకు వారిం చెదవు? నుతి మించుచున్నది. ఎవరో యొకరు తెగక తీరదని యూహించెదను.

ద్రౌప— నాథా! “యిది నాటక” మని యెన్నిసార్లు మనవి చేసినను మీ మన మిట్లు పరాయత్త మగుచున్న దేమి?

ధర్మ— కొలఁది దినములక్రిందట నాకొక దుస్వప్నము వచ్చినది. అప్పటినుం డియు నామనము మనముగా లేదు.

ద్రౌప— ఇన్నాశ్శనుండియుఁ జెప్పరైతిరేమి? దాని పర్యవసాన మెట్టిది?

ధర్మ— పర్యవసానము శుభముగా నుండఁ బట్టియే యింతవఱకు జీవించుఁ గలిగితిని.

ద్రౌప— అట్లయిన నికఁ బరితాప మెందులకు? స్వస్థచిత్తులరై కనుఁగొనుఁడు.

ఉలూ— (తనలో) ఈ యధ మొకలాగు జరిగినచో గడు నెన్నఁదగి యుండును. వీరిలకుఁ బరిస్పరజ్ఞాన మించుక ప్రతిబంధించుచున్నది. (చూచి) ఓహో! తుదకుఁ జూడక కృమ గాకున్నదే? ఒకరి నొక రెట్లు కొట్టుకొనుచున్నాఁగో! ఇట్లు లింక నొక క్షణకాల మున్న నొక్కరే కాదు. ఇరువురును ద్రెళ్ళవలసినవారే. వల దని వారెందునా, (యోజించి) అయ్యో! మరల నష్టానమునఁ బడుచున్నాను. వారించినచో ఘటించిన లాభమేమి? సంజీవనమణి దగ్గఱనే యున్నది. భయమెందుకు? పాపము! ఈసంగతి విని చిత్రాంగద నన్నేమని నిందించునో!

(అంతఁ దత్తఱపాటుతోఁ జిత్రాంగద ప్రవేశించును)

ధర్మ— (చూచి) దేవీ! యిది నాటకమే యైనను నేను జూడఁజాలను. “ఇంతటితోఁ జాలింపు” మని భీమునికిఁ దలయఁ జేయుము.

(కన్నులు మూసికొనును)

ద్రౌప— నాథా! మధ్య మానిపించినచో ససాధానముగ నుండును. అటు చూడుఁడు. మఱియొక దివ్యసుందరవిగ్రహముగల యెలనాగ విచారించుచు వచ్చుచున్నది.

చిత్రా— (ఆత్రమతో) తండ్రీ, తండ్రీ! యెంతటి యకృత్యము నొనరించుచున్నావు! ఉడుగు మడుగుము. (రంగమునకుఁ దోపుచుండఁగా)

ఉలూ— (తనలో) ఇది గొప్పయంతరాయముగాఁ దోచుచున్నది. ఈమె నెట్లు వారెందును? ఇట్లుగంగాక. (చేయిషట్టుకొని) అక్కా! ఇటు చూడుము.

చిత్రా— (చూచి) అక్కా! నీవిక్కడ నుండియే కొమరుని దుష్కృత్యమును వారింపకుంటివా?

భీము— తమ్ముడా! ఈమె చిత్రాంగద కాఁబోలును.

నకు— కావచ్చును, కొమరుని వారింపుటకై పోవుచున్నది.

సహ— పథునికా! నమస్కారము.

ద్రౌప— (నవ్వుచు) ఇది నాటకము.

ఉలూ— (తనలో) ఇప్పట్ల ననత్యమాడక తీరదు. (ప్రకాశము) నాయావచ్చుకైని జెప్పి చూచితిని, విన్నారుకారు. అయిన నేమిలే, కొంతనేపటికి వారే యూరకొందురు.

ధర్మ— (కోపముతో) ఛీ! జాతిలక్షణము పోగొట్టుకొన్నావు కావు. లోపల విషము పెట్టికొని పైకి లేనెమటలు చెప్పెద నేమి? ఇదియంతయు నీవు

చేసిన పన్నుగడకాదా! ఆడుదాననై పోతివి లేనిచో నీబ్రదు కేమి యగునో!

దొంగ— నాథా! వృథాగా నీదీనురాలిపై నెందుకుఁ గోపించెదరు?

చిత్రా— (తనలో) ఏమి, యీమె యిట్లుచున్నది! ఇంద్రమైనఁ గపటము లేదుకదా! (ప్రకాశము) నన్నుఁ బోనిమ్ము. నేను వారిం చెదను.

అలా— నీవు వృథా పరిశ్రమము పడుటయ కాని, లాభము లేదు, వినరు. ఇంతకు నియ్యది విసోదముగా నొకరి శక్తి యొకరు పరీక్షించుకొనుట కేర్పడిన కయ్యమే గాని మఱియొకటి కాదు, “కొమరుఁడు తనయంత వాఁడగునో కాఁడో” యని నాధునకు సందియము గల్గినది. అది తీలు చున్నది.

దొంగ— (తనలో) ఈమె మొదట నుండియుఁ గుటిలముగానే వర్తించు చున్నది. నిజముగా నిట్లు జరిగె నేని యీమె యట్లాచరించుటకుఁ గారణ మేమో?

చిత్రా— (చూచి) అయ్యో, అయ్యో! ఇట్టివిపరీత మెచ్చటనేనిఁ గలదా? ఇది పరీక్ష కే యైనచో నింత ఘోరముగా నుండునా? నీవెఱిగియే దాచుచున్నావు. నన్ను నిర్బంధింపకుము. పోనీ, వినకుందురుగాక, నామనోభిప్రాయ మెఱిగించి నాధునియెడల నిరపరాధిని నయ్యెదను నన్నుఁ బోనిమ్ము.

ధర్మ— (తనలో) ఈమె పోయి మధ్య నిలిచినచోఁ దప్పక వీరు రణ ముడు గుదురు.

అలా— (తనలో) ఓహో! యీమె నాఁగుట దుర్బలము గానున్నదే! (ప్రకాశము) స్త్రీలు సంగరభూమికిఁ బోవు టుచితముగాదు, నామాట వినము. (గట్టిగాఁ బట్టుకొని యాపును.)

ధర్మ— (తనలో) ఔరా! యీభుజంగి దౌరాత్మ్యము! ఏదో యొక యడ్డు వెట్టి యీమె నాఁగుచున్నది. (ప్రకాశము) సాధ్యమణీ! యీ వామ గామినితో నేమి? నీవుపోయి వారింపును.

దొంగ— నాథా! నాటక మాడునపుడు సభ్యులు మాట్లాడుట పరిహాస్యము కాదా!

చిత్రా— (చూచి) అయ్యో! అయ్యో! కొమరున కెట్టివారసము వెన్నుచ్చి పోయినదో! అక్కటా! ఆకోపముచేఁ గొమరుఁ డర్థచంద్రాస్త్రమును బ్రయోగించుచున్నాఁడు. దైవమా! యేమి చేయుదును? కడుపు, వీపు, నిండెవరి యాపదఁ జూడఁగలను.

ద్రౌప— (తనలో) పాపము ! ఇప్పుడీమె యవస్థ యెట్లున్నదో ?

ఉలూ— ఎవరికి భయములేదు. కొంచెము నేపు శాపము.

ద్రౌప— (తనలో) ఈమెదైర్యమేమో ? నిశ్చింతగా మాటలాడుచున్నది.

చిత్రా— (చూచి) అక్కా ! అక్కా ! యెంతదుర్మార్గురాలనైతివి ! అదిగో !
నాధుని శిరము త్రెల్లినది. అయ్యో ! అయ్యో ! (మూర్ఛిల్లును)

ధర్మ— (కోపకోకముతో) దేవీ ! అదుగో ! నన్నువారింప నిచ్చితివి కావు.
తమ్ముని శిరము దెగినది అయ్యో ! అయ్యో ! (మూర్ఛిల్లును)

ద్రౌప— అయ్యో ! అయ్యో ! (మూర్ఛిల్లును)

నకు— (మూర్ఛిల్లును)

సహ— (మూర్ఛిల్లును)

భీము— (దుఃఖముతో) అక్కటా ! యిది యేమి విరుద్ధము ? భీష్మద్రోణాదు
లతోఁ బోరునప్పుడేని నాతమ్మునికిట్టి దురవస్థ యెన్నడువలెదే ! ఇయ్యది
నిజమై యుండునా ? (దైర్యముదెచ్చుకొని) కల్పితమై యుండును.
(నలుదెసలు పరికించి) ఇది యేమి పీఠంబటుచు మార్చిల్లెనే ! (అటు
చూచి) ఓహో ! కుమారుడును ద్రెల్లినట్లున్నదే. రథముపైఁ బడియు
న్నాడు (యోజించి) ఇది కేవల మసత్యము. తుట్టతుడకీట్లు నాటక
మెప్పుడు సమాప్తింపఁగూడదు. వీర లీరువురును దిరిగియు బ్రదుకుట
యిండువలెను. (సంకయముతో) తలదెగిన తమ్ముఁ డెట్లు బ్రదుకును ?
(కోపముతో) ఓహీ ! పండితమ్మున్నా, సూత్రధారా ! యిట్టి దుష్టనాటక
మెట్లు ప్రదర్శింపుచుంటివిరా ? ఇదుగో ! నీతల పగిలినది. చచ్చితివిరా,
లక్షణజ్ఞానవిహీనులైన శుంఠలు చెప్పిన నాటకముల నాడి జగమును
మోసము చేసెదవురా ? దురాత్మా !

సూత్ర— (భయముతోఁ బ్రవేశించి) అయ్యో ! నైపుడు. వీర లీరువురు నిప్పుడే
జీవింతురు. ఇది మహాబక్షణవేత్తలనుఁ ద్రికాలజాలునునగు కైలాసశిరో
మణి గట్టాచాక్యుల వారిచే రచింపఁ బడినది. దేవరకోపముచే మస్య
నాటకము విరస మగుచున్నది. అచగ్రహింపవలయును.

ధర్మ— (మూర్ఛదెలిసి) అదిగో ! “తిక్రికాలజ్ఞుఁ” డనుచున్నాడు. ఇది యిట్లు
జరుగఁ బోవునని యెఱిగి ముందే వాత్మికివలె వ్రాసియుండును. ఇంతకు
నిది నిక్కమే. అయ్యో ! అయ్యో ! (స్మృతినభినయించి) గంగాశాప
మువలన నిట్లు జరిగినను దిరిగియు జీవింప వచ్చును. (సూత్రధారు నుద్దే
శించి) ఓయీ ! త్వరగా నెఱవేర్చుము. చూడఁజాల కున్నారము.

నూత్ర— చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

భీము— (ద్రౌపదిని దిమ్ములను లేపఁ బోవును.)

ధర్మ— (వారించి) తమ్ముడా ! మీరు తిరిగియు జీవించుపజను మీరలను లేప
కుము. మీరు చూడఁజాలరు. ఇంతదనుక నాటకమని యెఱిగియు నిప్పుడు
మీరు తన్మయులై యుండురు.

ఉలూ— అయ్యో ! దైవమా ! యెంత పని జరిగినది ! కుమారుడు మూర్ఖిల్ల
నాడు. నాధుడు త్రెల్లినాడు. అక్కటా, అక్కటా ! యెంత
మందభాగ్యురాలను ! (స్మృతినభినయించి) నేనగూడఁ దన్మయురాలనై
విచారించుచుంటి నేమి ? ఇది సంతసించదగిన యవసరమేకాని విచారిం
పఁడు నవసరము కాదు. ఈ రూపముగా నితని పాపము శాంతించినది.
(చిత్రాంగదంజూచి) అయ్యో ! ఈమె యిప్పటికిని మూర్ఖుడై యున్నది.
(ఆలోచించి) ఇది యీపె కీసమయమున నుపకారకమే. నారలం బ్రది
కించి పిదప నీపెకు శీతోపచారము లొనరించెద. కానిచో బలిసుత
మఁడమ్మ లొక్కటఁజూచి యీమె భరింపనేరదు. హృదయమా !
దైర్య మవలంబింపుము. నన్నక్కడికి రయమునఁ గొనిపోమ్మ.

(నిష్క్రమించును)

చిత్రా— (మూర్ఖుడైన) అయ్యో ! అయ్యో ! శిత్కూటముండగు కొమరునిం
గన్న నా పెట్టి యాపద యొనను రావచ్చును. (కన్నులువిచ్చి) అక్కటా !
కొమరుడు గూడఁ ద్రెల్లినాడు. శివ శివా ! పరమేశ్వరా ! యెట్టియా
పద దెచ్చి పెట్టితివి ! (లేచి శవములదరికిఁ బోవుచు మధ్యమూర్ఖిల్లును)
(ఆకాశమునఁ బుష్పవృష్టి, సతీసుతసమేతముగ నర్జునుడు ప్రవేశించును.)

ధర్మ— (సంతోషముతో) డేవీ ! (ద్రౌపదినిలేపును)

భీము— (సంతోషముతోఁ దిమ్ములను లేపును.)

అర్జు— (ఉలూఁగించి తనలో) ఇట్టియువకృతి నాచరించిన యీమె యెవరై
యుండునో ? (స్మృతినభినయించి) ఉలూపి కాదగదా ?

ద్రౌప— నాధా ! మీరు మరల నెట్లు బ్రతికినారు.

ధర్మ— ఆనాగకిన్యక యెట్లో గాని బ్రదికించినది యని యూహించెదను

సకు— మొదలఁగయ్య మొదకుఁ దెట్టవలెనో ?

సహ— పాపము ! ఆమె యే మెఱుంగును ? అన్నయే కదా ప్రథమకారణము !

ధర్మ — దీని కేసో యొక్క కారణ ముండితీరవలెను. ఆమె మాత్రము పరమ యోగురాలు.

ద్రౌప — మీరిందాఁక నాపెను మాతీతిరి కదా ?

ఉలూ — అక్కా, చిత్రాంగదా ! లెమ్ము!

అర్జు — (తనలో) సంశయమేమి ? ఈమె నిక్కముగా నులూపియే ! ఇప్పటికి విస్పష్టమైనది. కానిచో “అక్కా !” యని యేల పిల్చును ? ఐనను ముందుఁ జేలకుండునా ? కాని యిక్కడి కెందులకు వచ్చినదో !

చిత్రా — అయ్యో, అక్కా, యెంతవనిఁ జేసితివి ! నన్నుఁ బోనీయవైతివి. దైవమా నీకు నే నేమి యపకృతి చేసితిని.

ఉలూ — కన్నులు తెలుపుము. అడుగో ! కొమరుఁడు, ఇడుగో ! నాథుఁడు.

చిత్రా — తల్లీ ! నేను చూడఁజాల, నన్ను నిర్బంధింపకుము. నాకుఁ జితిఁ బేర్చింపుము ! నాథునిఁగూడఁ బోయెద !

ద్రౌప — పాప, మీపె యింకను వారు జీవింపలేదనియే యనుకొనుచున్నది ! అక్కటా, యిట్టికష్టము శత్రువులకైన వలదు.

ఉలూ — అట్లు దటస్థించినచో నీవు పోవుదానవును నేను నిల్చుదాననునా ! అరుగో ! సజీవులై నీయెదుట నున్న వారు విలొకింపుము !

అర్జు — (తనలో) నిక్కముగా నీమె యులూపియే !

చిత్రా — (చూచి యాశ్చర్యముతోఁదనలో) ఏమివిచిత్రము ? ఇది కలయేమో ? (సిగ్గుతో నర్జునునికి నమస్కరించును)

ద్రౌప — ఓహో ! యీమె సౌందర్య మనుపమానము గదా !

అర్జు — దేవీ ! తే. గీ. వీరమాతవై యెక్కుడు పేరుదెచ్చి
నట్టి నీ కేమి దీవన యాచరింతు
నిన్నుఁ బెండ్లాడు ఫలము నందితిని నేను
సతికతనఁ గాదె యశ మయశమును బతికి !

ఉలూ — (సిగ్గుతో నమస్కరించి) నాథా ! ఈతప్పంతయు నాది, నన్ను దీక్షింపుము.

అర్జు — (తనలో) ఏలాకో ! యీమె పరమోపకారిణి యయ్య నిట్లు నొడుపు చున్నది. (ప్రకాశము) ఇందు నీయపరాధ మే మున్నది ? అంతయునాదే !

బ్రభు— (తనలో) ఈమె నన్ను ప్రేరేపుట కేదో హేతువుండవలెను.

చిత్రా— మిమ్ము నిరువుర వారింపఁ బోయెడి నన్ను “నియ్యది కలహముగాను విసేద” మని చెప్పి యాపినది.

అర్జు— (ఉలూపింజాచి) చెప్! అందుకా, నీ విట్లు సంశయించుట! అట్టి యెడ నెవ గడ్డ పైనను లాభములేదు. అని గాక పీఠచర్చులకును, నీగ మాతలకును నది సమంజసము గాదు.

ఉలూ— నాయపరాధ మంతమాత్రమే గాదు, ఇదియే “తండ్రితో సంగర మొనర్చుట బొత్తిగాఁ బాడి గా” నని మఱి పోవుదుండ నేఁ బరికొల్పితి.

కౌశ— ఎందులకుఁ బరికొల్పితివో యిమ్మే తేల నని యున్నది.

అర్జు— మంచివని చెప్పితివి. పీఠమాతలలో నగ్రగణ్యురాల నైతివి. కావుననే,
క. నీకొమరుఁ డిరాంసుఁడ
నేకానీకముల నని గయించి గుడకు నె
న్నీక సమరాంగణమృన
నేకాయము విడిచి స్వర్గ మేగె మృగాక్షీ!

ధర్మ— అయ్యో, నెట్టి తమ్ముడా! ఇప్పు డీమేమ మగల నాసంగతి యెందు లకు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి.

ఉలూ— (కన్నీరు నించును.)

చిత్రా— అక్కా! ఊహిల్లుము. రాచకొడుకుల కిది యుచితమేకదా!

అర్జు— దేవీ! నాగరాజనందని!

క. ఏరికనివిచారింపుడ

మోరాటివాక్షీ! కొమరు లొక్కటఁ గని గీ

భారతరణమున నిది భూ

భార తరణమగుట నట్లు పనుపడె నబలా!

దౌశ— అక్కా! విదుగురుకొమరులను నేను మ్రింగితిని, ఏమిచేయుదము? ఊహిల్లుము. (కన్నీరు విడుచును)

ధర్మ— దేవీ! ఊహిల్లుము.

చిత్రా— అనునకుమాత్రము కొమరుఁడు గాఁడా? విచారము లేకపోవునా? శోకించిన ఫలిత మేమి? ఊహిల్లుము (కన్నీరు దుడుచును)

ఉలూ— అక్కా! తండ్రికిని గొడుగునకును గలహము పెంచెడి పాపజాతికి నాకట్టి కొడు కెందుకు దక్కును.

చిత్రా— పరమ యోగ్యురాలవగు నీవు మిన్నక యిట్టిపని నాచరింతు వని నామది నమ్మకున్నది. యిందేదేనిఁ గారణ ముండి తీర వలెను.

ద్రౌపది— (తనలో) ఈమె వితర్కము కడు జ్ఞాఘనీయును.

ఉదా— కాగణము లేకేమి ? “భీష్మునిఁ గపటోపాయమునఁ జంపినందులకై నాధునికి సగకబాధ తప్పక రెట్టస్థించు ” నని యొక నాఁడు వింటిని.

అర్జు— (తనలో) ఓహో, యెట్టి దుష్ప్రీతి సంపాదించుకొంటిని!

క. హరిసేన్పఁ గాక యగ్రహఁ
డఁ లే కలు బాష్పఁగాక యక్కట! నేనీ
దురిత మొప్పు నగునే?
శరీరములు వోవుఁగాని చన వపకీర్తుల్.

భీష్మ— (విచారముతో) అవును, తమ్ముడా! దేహములు క్షణభంగురములుకాని కీర్త్యవకీర్తులు క్షాంతిస్థాయులు.

చిత్రా— ఎవరెవలన వింటివి ?

ఉదా— పనువులనను, భాగీరథిలనను.

భీష్మ— గేహీ ! ఇక్కడికిఁ గొంత దేలినది.

ద్రౌపది— తక్కినది గూడ విని కాని చెప్పఁ జాలను.

చిత్రా— ఎక్కడ ?

ఉదా— గంగయొడ్డున.

చిత్రా— రరునాత వారిని నీవేమి కోరితివి ?

ఉదా— పాదములపైఁ బడి యీ సరకమునకు నిష్క్రమి యేదేని యనుగ్రహింపక తప్ప దని వేడుకొంటిని.

భీష్మ— సాధ్యమణీ ! మంచి యుపకారము నాచరించితివి.

చిత్రా— వార లేమిరి ?

ఉదా— ఇది తప్పక యనుభవించియే తీరి పలసిన దని నొడివిరి.

భీష్మ— సుకృతమమ్మృతము, లూరక యెట్లు తీయును ?

చిత్రా— పర్యవసానమును చెల్పుము.

ఉదా— తుట్టతుదకు “నీతని పొమరుఁడు బభ్రువాహనుని చేతిలో నితఁ డొక పరి మృతం డయ్యెనేని యితని కీపాపము తీయి” ననిరి.

చిత్రా— తరువార?

ఉలూ— మాతండ్రి యనుగ్రహమున నా కెట్లులేని సంతోషముణి యంత దుర్లభము కాదని యెంచి, యట్లనే జరుగునట్లునుగ్రహింపుఁ డని కోరితిని.

భర్మ— ఇక్కడికిఁ జేరినది. చచ్చినవాని నీమె సంతోషముణిచే బ్రతికించినది. ఇంతకును నామ్మునికి గండము దాటి పోయినది. ఇంక గంగ యిచ్చిన శాపము మఱొక్కటై యుండదు.

ద్రౌప— నాధా, అట్లనే యగుఁగాక ! కాని యిది నాటకము. ఎంతవఱకు సత్యమో ?

బభ్రు— (తనలో) అట్టి యుజ్జీవనాపద ముండుటం బట్టియే యీమె మా కలహమునకు సమ్మతించినది.

అర్జు— (తనలో) ఓహో, దీని ముఖ్యాంశ మిది!

క. పనువులు గంగయు నొక్కట

గుసగుసలాడంగ విని యిగురుఁబోడి తదీ

యసమాచార మెఱిగి య

వ్యసువులఁ బ్రార్థించి యిట్టి పల నార్జిం చెఱె.

చిత్రా— అక్కా ! నిన్నొక్కటి యడుగుచున్నాను. జగదేక వీరుఁడగు నాధుని నీ శిశువెట్లు జయింపుఁ గలిగెనో? యని సందేహించుచున్నాను.

భీము— నాకును నిదియే గొప్ప సంశయము.

ఉలూ— నేనప్పుడే పనువులను ప్రార్థించితిని.

చిత్రా— ఏమని ?

ఉలూ— మీ ర మృహామహుని జయింపఁ దగు సామర్థ్యముఁ గొనునకుఁ గలుగఁ జేయవలయు నని.

బభ్రు— (తనలో) ఇప్పటికి నేను నిరపరాధిని.

సహ— తగినంత తృప్తిగా లేదు. పనువులు దురునికన్న నెక్కువవారా ?

నకు— మహాదేవుఁడు భక్తపరాధీనుఁడు గదా ! అయ్యనఘుని జయించుట మన మొక గొప్పగాఁ జూచుకొనఁ దగదు.

భర్మ— తమ్ముడా ! నీవు చెప్పినదే సదుత్తరము. పనువులకు మనపై ననుగ్రహ ముండదు కదా ?

గీ. ఒక్క వను సంశ మగు భీష్మ నోర్చుటకుఁ ద
రంబు గాదయ్యె మును సమరమున మనకు;
నట్టి వా రేడ్డురంట ! పయి ననుజ మరణ
రోషరూషితు లట ! యిందు దోష మేమి ?

చిత్రా— అక్కా ! యింత పరిశ్రమము చేసి నాధునికి సరకముఁ బాపిన
నీ మేలు నే నేమని కొనియాడఁగలను.

ఉలూ— స్వకార్యమునకై యే నింత శ్లాఘింపఁ దగను.

చిత్రా— కుమారా ! జనకునకు సమస్కరించి క్షమాపణ కోరుకొనుము.

బ్రభు— (సమస్కరించి)

క. ఎఱిగెయు నెఱుంగక చేసిన
పొరపాటు క్షమించి నన్నుఁ బుత్రుని బరమా
దర మొలుకు కటాక్షముల
సరయుము నీయాజ్ఞ యేదియైన నొనర్తు.

అర్జు— (కాఁగిలించుకొని) తండ్రీ ! నీనెందుకు క్షమింపఁబడదలయును ?

గీ. సరకముఁ దరించుటకుఁ గదా ! నరులు కొమరు
లం గనుట! నీకతన నా ఫలమ్ముఁ గంటి,
నాత్మజుఁడు తండ్రీకన్తును నధికుడైన
యప్పుడే కద తండ్రికి నబ్బ ముడము !

అనేకులఁ గొమరులఁ గన్నను నేను నీకతన ధన్యుండ. నీమనమ్మున
నిందులకు లేశమ్మును సంశయము వలదు. వచ్చు ప్రేత పూర్ణిమ నాటికి
నీ తల్లి దీప్తితోడను నశ్వమేధమ్మున కరుదెమ్ము.

బ్రభు— (విషయముతో) జనకుని యాజ్ఞ శిరసా వహించితిని. తండ్రీ ! ఒక
సారి పురమ్మునకు విచ్చేసి పిదప దయచేయవలయు నని ప్రార్థించెదను.

అర్జు— కుమారా ! నేను దీక్షఁ బూనిన కతన నిప్పటికి రా వలనుపడదు.
కావున న న్ను పరోధింపకుము. నీవు నీతల్లలతోఁ బురమ్మునకుఁ జనుము.
నన్ననువును. నే నింకను గాంధారాది దేశమ్ము లి య్యశ్వమ్ముతోఁ
జరింప వలయును. ఇప్పటికే యన్న నాకై యెదురు చూచుచుండును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

(ఇది అంతర్నాటకము.)

ధర్మ-- (దెసలు పరికించి) తమ్ముడా ! యింతలో నెక్కడి కేగితివి ?

ద్రౌపద-- ఇప్పటికి నాటకము పరిసమాప్తమైనది. పాత్రము లన్నియు నిష్క్రమించినవి.

ధర్మ- చ. అరిగె దురంగమమ్మనను కర్జునుఁ డెంతయొ కాలమయ్యె; సం
గరములె తారసించెనో? సఖమ్ముగ జేకమె చూచుచుండెనో?
యెఱుంగఁగ రాదు, వార్తయును నిప్పటికియ్యెడ కంపఁ డయ్యె; ఏ
త్రుణపడు మానసం బకట! తమ్మునిఁ జూడక యెట్లు లోర్యెదన్.

భీము— అన్నా! సకల భూచక్రముం గ్రుమ్మరి కాని రా వలను పడదు కదా!
అది గాక మధ్యమధ్య యుద్ధములు పట్టించుచున్న ట్లిప్పటి నాటకము
పలననే మనకు విస్తృత మగుచున్నది.

ద్రౌపద— నాటకముమాట కేమి గాని తగిన సహాయ లెవ్వరును లేకుంటచే
నా మనము కొండల మందుచున్నయది.

ధర్మ— అట్లనకుము, ఇదియును సత్యమే యై యుండును. “త్రీకాలజ్ఞా” డని
కదా యిక్కవిని బేర్కొనిరి.

నకు— దేవీ! అసహాయశూరునకు సహాయ మెందులకు?

క. ఖాండవ మేర్చెడు తటి గో
మండలి మగలించునపుడు మతి యెవ్వరు తో
డుండిరి? కోరం డాతం
డొం డెగ్గయు గాండిసమ్మ నొక్కఁడు పక్కన్.

సహ— దేవీ, పాంచాలి!

గీ శూకకన్యను జగముల శూరు లొరులు
లేరు గద! య మృహాత్ముతోఁ బోరు నపుడె
అన్న యసహాయుఁ డితరుల నెన్ననేల
యతని లావు నెఱింగియు నెతలు దగునె.

భీము— తమ్ముడా! చక్కఁగ నొడివెట్టివి.

క. అన్న యిటు లొచరించిన
వెన్నెనియుఁ గలవు దురము, లిది యొక లెక్కా!
మొన్నటి బహరం బంతయు
నన్న పయిం దెల్లె ననుట కభ్యంతరమే?

ధర్మ— అది యట్టిదియ, యైనను నెవరికిఁ దగినట్లు వారు పాటు పడుటం బట్టియే
జయింపఁగలిగితిమి. ఇందులో నొకరి కొకరు దీసిపోవు వా రెవరును గారు

చ. అలఁతులె ద్రౌపదేయులు ? మహా బలకాలి ఘటోత్కచుండు దాఁ
గొలఁదియె ? శౌరి యల్లున కొకొం డిల సాటియె ? సాత్యకిఁ దగం
బలికిన నోట నింకొకనిఁ బల్కఁ దరంబె ? కవల నిరన్యులే ?
బలమున నీట సాటియగు పార్థివు నొక్కని నేని గంటిమే.

ద్రౌప—నాఁడు సౌగంధికకుసుమానయనమ్మున కి య్యనఘు నంపినయది మొదలు
నా కొంటిగా నిం దెవ నెయ్యెడ కరిగినను మన సొప్పుదు.

ధర్మ—అవును. అప్పటి యలజరి కితఁడు గనుకనే కాని హత్యయొక్కని కా
ముక్కడి చక్కనుల బారిఁ దక్కకుంట హుళిక్కి. నిన్నను గార్యాన
సరముం బట్టి యొంటరిగా నెతని నంప నలసి వచ్చినది.

కప—అపనరము లేదని యూహకొనిరి గాని బాప నంపినచో శృనేజెట్లును.

సహ-- అవును. అట్లొనర్పగలసినది. వా రివవురును సభ్య మసామాన్యము.

ధర్మ-- నిజమే కాని, కొంచెము సంశయించితిని.

క. మనకుఁ సంధి యొనర్పఁగఁ

జనులెంచిన నాటఁగోలె త్రాంతి యనుట యొ

క్క నిమేషమ్మును నెఱుంగఁ డి

తని నిఁక మోహుట వెట్ట ధర్మం బగునే!

ద్రౌప-- ద్వాపకనుండి యెవరేని శ్రీకృష్ణుని యవచరులు వచ్చిరేమో? ఆ సమీ
పమున నున్నయెడ బాడఁ దెలియ నయ్యెడిని.

(అంతఁ గృష్ణుఁ డొక నార్తావహునితోఁ బ్రవేశించును.)

కృష్ణ-- (తనలో) పాండవాగ్రజుండు తమ్ముని బాడఁ దెలియమిని జింతిల్లు
మండం బోలు. పార్థుని యుదంతమ్ము జేకొని వచ్చిన యీ పశుపాలునిచే
నతని మనోవ్యాకులతను బోఁగొట్టెదను. (సమీపించును.)

ద్రౌప-- అన్నా ! యిప్పుడే నీమాట చెప్పుకొను చున్నాము. మాటలోనే
నీవు వచ్చితివి.

ధర్మ-- (పశుపాలు నుద్దేశించి) ఇతఁడు ద్వారకనుండి వచ్చెనా యేమి ?

కృష్ణ-- అవును. మీ తమ్ముఁ డితనిచేఁ దన కుశలవార్త నంపించినాఁడు.

భీము-- (అదీరముతో) అతఁ డప్పుడే ద్వారకకు వచ్చి యట నుండి వెడలెనా
యేమి ? అట్లయినఁ గొలఁది దినమ్ములన యిటకు రావచ్చును.

ధర్మ-- ఓయీ ! మాతమ్ముఁడు కుశలముగ నున్నాఁడు గద ? నీచే రెవరు ?

పశు-- శ్రేమముగ నే యున్నాను. నాపేర్లు పశుపాలుఁడు.

దొంగ-- (తనలో) అమ్మయ్యా! యిక్కడికి బ్రతికితిమి.

నకు-- పసిపాలా! ఏమేమి సంగతులు చెప్పి పంపెను?

సహ-- ప్రోవలో నెక్కడెక్కడ యుద్ధములు జరిగినవో?

భీము-- జరాసంధ పాత్రుఁడు మేఘసంధి తప్పక యశ్వము నడ్డగించు ;
యోజించెదను.

కృష్ణ-- (నవ్వుచు) మీ రందఱును నన్ని పృశ్నలను వేసిన దేనికని యతఁ
డు త్తరము చెప్పను?

ధర్మ-- ఓయీ! తక్కినసంగతులు పిమ్మటఁ జెప్పవచ్చును, గాని యతని
కొమరుఁడగు బ్రథునాహనునికి నతనికిని సంగరము జరిగినమాట నిక్క
మేనా?

కను-- ఆవిషయము నాతోఁ జెప్పలేదుగాని యాకుమారునిం గుఱించి మీతో
నిట్లు మనవి చేయుచున్నారు.

ధర్మ-- ఎట్లు?

కను-- క. అరుదేరఁగ నున్నాఁడం
బరచరులకు నేని నోరువక రాని దురు
ధర్మశక్తి బభ్రువాహనుఁ
డెఱిగి యతని గారవించు టెంతయు నొప్పుక.

భీము-- నిక్కముగా జరిగియే యుండును. లేనిచో నతని నంతగాఁ గొని
యాడఁడు.

నకు-- కొనియాడకేమి? ఆతఁ డెఱిగి పుత్రుఁడు గదా!

సహ-- అందుచేతనే నుతికిం దగ కుండుట.

ధర్మ-- పృథానమైన యంశమునే తెలిసికొన్నావు కావు. కానిమ్ము, ఇంక
నేమేమి సంగతులు చెప్పెను?

కను-- ఇదిగో, మనవి చేయుచున్నాఁడను.

లే. గీ. ధరణియెల్లను దురగమ్ము దిరిగె నచ్చ
టచ్చట నృపాలతనుజాతు లడ్డుపడియు
సంధి యొనరించుకొని రొక్క సమరమునను
రాచకొమరులు చాలెదు రాజచంద్ర.

భీము-- సంధి యొనరించుకొన్నప్పుడు చచ్చుట యేల తటస్థించును?

ధర్మ-- తరువాత, తరువాత?

పశు-- క. బలములఁ జంపియొ రథముల
నిలఁ గూల్చియొ సారఘులను హింసించియొ భీ
తిలఁజేసి సంధికిఁ--మదిఁ
గలిగిరెచితి నెల్ల రాచకాన్పుల కనఘా!

ధర్మ-- తండ్రీ! మంచిపని చేసితివి. అంతమాత్రమును హింస జరుగకుండ నెఱ
వేతినది కాదేమి !

భీము-- పశుపాలా ! మేఘసంధి సంగతిని గుఱించి చెప్పవైతివి.

పశు-- పూర్వవైరమును మదిఁ బెట్టుకొని మేఘసంధి యశ్వము నడ్డగించినప్పు
డాయన యిట్లనియె నట.

ధర్మ-- ఎట్లు ?

పశు-- క. మాయన్న యేరినిం జా
నేయకు మని యాజ్ఞ యిచ్చె నెందుల కని నక
దాయంగ వచ్చెదవు పా
మ్మా ! యసువులు నీకు ధరమె ! మ ముఁ బోనిమ్మా.

నకు-- ఇంతభూత్రమున కతఁడు మరలువాఁడు గాఁడే !

పశు-- క. అను మాటలు చెవిఁబెట్టిక
నను నారాచములఁ గొట్టినక నడుమనె నా
నినిఁ ద్రుంచి యతని రణసా
ధనములఁ దునుమాడితిని భృదరముల మాఁటక.

నహ-- పాపము ! విరఘుఁడైనాఁడు, ఇక సంధి నేయక చేసెడి దేమి ?

పశు-- ఆ. నె. అంత నీడఁబోక యాతఁడు గడగొని
పృథ్వీకాలశమను పగిదిఁ గదియ
మెచ్చి యొక్క యమ్ము వుచ్చి యగ్గద భగ్ను
ముగ నొనర్చి తాని కొగి నటంటి.

భీము-- చిన్నవాఁడైనను దాతఁడుగొల్పేరు నిలుపక పోలేడు; తరువాత ?

పశు-- క. నిలిపితివి తాతఁడుల
బలము పరాక్రమము యశము బాపురె ! నీకుం
దల్లకఁ బుట్టెడు పాపం
ములకుం దెగ ; రమ్ము శస్త్రమును గనుఁగొనఁగక.
పాం. అ. 1344

నకు— పాపము, సిగ్గిలును “మంచిదే” యని తల యూపెను గాబోలును.

సహ— శకునికొమరుఁ డేమైన నడ్డువచ్చెనేమో?

ధర్మ— అవును. అది ముఖ్యముగా వినఁ దగినదియే?

పశు— శకుని కొమరుఁడు తన బలములతో నడ్డు వచ్చినప్పుడు మీరమ్ము
 ఓట్లనిరఁట.

ధర్మ— ఎట్లు?

పశు— క. చిన్నతనము మానుము? మా
 యన్న నినుకొ జన్మమునకు నరుదె మృత్యునె? వి
 ల్ప సేసేను వచ్చితిని, రా
 వన్నా! బంధుగులు కయ్య మాడుట తెన్నా?

సహ-- అది యతఁ డసమర్థతగాఁ బరిగణించు బోలు!

పశు-- ఆ, మీరనినట్లే జరిగినది. అంత నతం డది పెడచెవినిఁ బెట్టి మీయన్న
 గారిపై శరపరంపరలు నిగుడ్చుచుం గవియుటయు నా నృపనందను
 శరమ్ముల నారించి కిరీటమ్ము మాత్ర మొక్కయమ్మునఁ గూలనేసిరఁట.

ధర్మ-- అంత నైన నతఁడు మరల లే దేమి?

పశు-- అటుపై నేమి జరుగునో యని, మంత్రు లడ్డమై యారాకొమరుని యర
 దమ్ము సెనుకకుఁ బట్టించుటయు కాక శరణమ్ము వేడికొనిరఁట.

భీమ-- మంత్రులు చెల్వికలవారుగాఁ దోచుచున్నారు.

పశు-- పిమ్మట మీసోదరు ఓట్లు పలికి రఁట.

ధర్మ-- ఎట్లు?

పశు-- ఆ. వె. అన్న సెలవు లేమి యట్లుండ మాయమ్ము
 పంకఁ బుట్టినింటివారు వీరు
 కాన నితని నేను గాంధారనృపపుత్రుఁ
 దలఁచి విడుచు తెట్లుండప్పుదునుండి!

ద్రౌప-- అవును. ఆయమ నిట్లు గారవింప వలసినదే.

ధర్మ-- ఇంతకును “గుళలముగా నున్నాఁ” డని చెప్పితివి, అంతే చాలును.

భీమ-- అన్నా! నాటకులవలనఁ జూచినయంశము నిక్కమే యగునా?

ధర్మ-- నిక్కమే. కానినో నతఁ డతని నంత “గౌరవముగాఁ” జూడుమని
 నొక్క పక్కాణింపవలసి యుండదు.

నకు-- ఇప్పుడో, యికనో అన్న రానే వచ్చుచున్నాడు. అన్నియును నతని వలననే తెలియఁగలవు.

(అంత నర్జునుఁడు ప్రవేశించును)

కృష్ణ-- (చూచి) అడుగో! మీతమ్ముఁడు వచ్చినాఁడు.

ధర్మ-- (తత్తఱపాటుతో లేచి కవుఁగలించుకొని)

క. తమ్ముడ! నేమమె గద దే

శమ్మునకు స్నీకు? ద్రోవ సంగ్రామములే

యెమ్మెయి నడిచెను? నశ్వము

నెమ్మెయి మరలించితి? వచియింపుము నెమ్మిక్.

సహ-- అన్నా! నీ వితనిని ముందుగాఁ బుచ్చుటచే నింకను నెన్నాళ్ళకో కాని రావనుకొన్నారము.

అర్జు-- ఇతనితోడనే నేనును ద్వారకనుండిబయలుదేరితిని. పిదప యుద్ధమ్ము లెక్కఁగను లేమింజేసి యితఁడు వచ్చునప్పటికే రాఁ గలిగితిని.

ధర్మ-- అంతకు మున్ను విశేషించి సంగరములు జరిగిన వేమి!

అర్జు-- జరిగినవి కాని,

క. నీయాజ్ఞం దల నిడికొని

యాయా దేశముల నెల్లనశ్వమువెంటఁ

బోయి యిట కేగుచెంచితి

నేయెడలను రాకొమరుల హింస యొనర్పఁ.

నకు-- అన్నా! బభ్రువాహనుంగుఁడొచ్చి యంతగాఁ జెప్పి పుచ్చితివేమి?

అర్జు-- అతని పరాక్రమం “బిద మిత్థ” మని చెప్ప నాతరము గాదు.

ధర్మ-- అట్లయిన మేము విన్నసంగతి యథార్థమే కావచ్చును.

అర్జు-- ఎట్లు వింటిరి? నే నితనితో నాసంగతి విస్తరించి చెప్ప లేదే!

ధర్మ-- త్రికాలజ్ఞుఁడగు నొకకవి వ్రాసిన దృశ్య పరిబంధమువలన నీశిరము నతఁడు దెగవేసినట్లును మరల సంజీవనమణిచే బ్రతికినట్లును గననయ్యె.

అర్జు-- ఇంతయును జరిగినమాట సత్యమే.

ద్రోవ-- నాధా! ముందుగా మీరతని నేమంటిరి?

అర్జు-- (సంశయించును)

కృష్ణ-- బావా! సంశయ మెందుకు? పీ రంతయు నెఱిగినదే, దానిని ఋజువు చేసికొనుటకుఁ గాఁబోలును, అడుగుచున్నది.

అట్లు— మొదల నతఁడు తొందరపడిన జాపపలసిన యాచారమును వినియమును జాప నే నిట్లంటి.

తే. గీ. అడ్డఁ గలిగిన నశ్వము నడ్డవలయు
నంతయే కాని “కొమరుండ” నందు నమ్మ
టిదియు నొక రాచపాడియే యెఱుంగఁ జెప్పును
“నాడుకొమరుండ” వనుటకు నమ్మనంటి.

ధర్మ— తమ్ముడా! యిప్పట్లమాత్రము నీవు తొందరపడితివి సుమీ!

క. “జనకుండ” వని నినుఁ బేర్చి
గనవచ్చిన పుత్రుఁగాంచి కౌఁగిలియిడుటె
ల్లను బోయె నట్టులుంచుము
“తనయుఁడుగా” వనుట గొప్ప తప్పిదము సుమీ!

అట్లు— (తలవంచుకొని యారకొనును)

కృష్ణ— (నవ్వుచు) ఇం దితని తప్పే మున్నది? కురువంశజుల కిదియొకయత్రూ
ర్వముగాదు.

క. భరతుని దుష్కంతుఁడు కొ
మరుడని యెఱిగియును బేర్చి మన్నింపక పె
క్కురు గల సభ నవమానము
పఱపఁడె తన జనని వెంట వచ్చినవానికా?

ద్రౌప—(చిలునవ్వుతో) అనుట కవకాశము గలుగుటంబట్టి కదా యను
చున్నావు?

ధర్మ— ఇంతకును నియ్యది నీలోపము కాదు. శాపవశమున నీకట్టిబుద్ధి యని
వార్యమై కలిగియుండును. (కృష్ణుని ద్వేషించి) బావా! నాతమ్మున కెప్పు
డును నాకతన దుఃఖమే గాని సుఖము లేక పోయెఁ గదా!

కృష్ణ-- ధర్మనందనా! ఎందుల కీయనమయనిచ్చెదను! ఇది యీతని లక్షణ
ముల యందలి వోషమే కాని నీవోషముగాదు.

ధర్మ-- గీ. అన్నియును మాపోరాజ చిహ్నములె కాని
'యేదెనను నీతనికి దొసఁ గింత లేదు
కష్టమే తప్ప నకట సుఖ మొల్పెఱుంగఁ
డిప్పటి కదేమి హేతువో? యెఱుంగఁ జెప్పును!

కృష్ణ— ఈతని కష్టమునకే కాదు, యావత్కుటుంబకష్టమునకును గారణమగు
దోష మొక్కటి సర్వలక్షణలక్షితుండగు నీతనియందుఁ జెందుగ్రనకుఁ గళం
కమువలె నున్నది.

ధర్మ — అని యెప్పుని ?

కృష్ణ — ఆ. నె. అన్నియవయవము లనుకూపములె యము

నూరు లించుకంత యునుపు లితని
కక్కతమున నిట్టి యాటత్తు లబ్బె మీ
కెల్లగకును దీని నెఱుంగు మధిప!

ధర్మ — ఇది సామద్రిక కాస్త్రదోషము. దీని కేదేని యుపశాంతి యుండదా!

కృష్ణ — ఇది యిదివఱకే యనుభవముచే దీజిపోయినది. అయినను సర్వదోష
హరంబగు నశ్వమేధమును గావించుచునే యుంటివి. ఇంక విచార
మెందుకు ?

(అంత ధామ్యులు ప్రవేశించును.)

ధామ్యు — క. మును లెల్లరు విచ్చేసిరి

జననానతనూజులెల్లఁ జనుడెంచిరి యిం

దున కేర్పఱచిన యల దిన

మును దాదాపయ్యె దీక్షఁ బూనుమునృపతీ!

తే. గీ. వేదఘోషము పురమెల్ల విస్తరించె

రాజరథఘోషములు పూరిఁ దేరినె

నందఱును నీదు నభివృద్ధి నాత్మఁ గోరి

యున్న వారితకును మోదముండు నొక్కొక్క !

ధర్మ — పరమసంతోషము. ఇదియంతయును దమ యాశీషప్రభావమున, నియ్య
నఘుని దయయును.

కృష్ణ — నీ యదృష్టమును నీతమృత భాగ్యరేఖయును.

చ. అమల జయించి రాజ్యరమ నందితి; వంతియకాక యన్వయాం
కుర మది నిల్చెఁ దమ్ముడును గొప్పవిడత్తు తరించె; ధారుణిం
దిరిగి తురంగమ మ్మొనుగుడెంచె; మునివ్రహ్మణ్ త్వదీయ మ
ధ్వరము తీరమృగా జరుప వచ్చిరి నిచ్చలు మోద మందుచుకొ.

ధామ్యు — రాజా ! నీ కింతకన్న నేమి ప్రియము గావలెను ? అయిన
నెట్లగు గాక !

భరతవాక్యము

తే. గీ. వేషాస్త్రములుందును విఫలందు
 గోవులందును సజ్జన కోటియుందు
 బ్రజల కత్యంతసద్భక్తి ప్రబలుఁ గాక!
 తామ మడుగంటుఁ గాక! సౌఖ్యమగుఁ గాక!

మఱియు,

క. మది ముదమున నెల్ల జనులు
 స్వదేశ రాజులను వారి వర్తనలును నె
 మ్మది కెక్కఁ జేసికొని స
 త్పదమున వర్తింతుగాక! పరమాత్మకృపకా.

Xద్య

ఇది శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
 బాలసరస్వతీశతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వరవిరచితంబైన
 పాండువాళ్ళ మేధమ్మ నందు సర్వంబును షష్టాంకము.

త ప్పొ ప్పల ప ట్టి క

సేదీ	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
5	17	గెడ	కెడ
10	17	మాథా	థామా
13	18	గర్జ	కర్జ
26	10	చ్చిను	చ్చిన
29	3	కొంతఁది	కొంతఁదీ
32	12	రిజూ	రిజూ
33	10	నన్ నరు	నన్నరు
53	21	యథము	యపథము
56	19	యతి	యని
64	14	గొడువ	గొదవ
65	9	యూతా	యూఁదా
64	26	వెందు	వెందు
68	3	ళక్కి	ళక్కి
68	20	నేడి	నేడి
70	13	దఁప	దవ
72	7	కొదు	కొద
74	11	బురు	బుర
93	31	కిలే	కిలే
95	8	అదు	అది
100	5	నామ్మ	నాఠమ్మ

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః

శ్రీ

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

—• ఇందు వచ్చు పాత్రములు •—

ప్రథమాంకము.

- 1 సూత్రధారుడు
- 2 నటి
- 3 రంభ
- 4 నారదుడు
- 5 ప్రభావతి
- 6 చెలికత్తెలు
- 7 రాయంచ

ద్వితీయాంకము.

- 1 శుచిముఖి
- 2 పరిచారకుడు
- 3 శ్రీకృష్ణుడు
- 4 కృష్ణుని భార్యలు
- 5 మంజువాణి
- 6 ప్రయ్యమ్నడు
- 7 గౌతముడు

తృతీయాంకము.

- 1 నారదుడు
- 2 పరిచారిక
- 3 ప్రభావతి
- 4 చంద్రవతి
- 5 గుణవతి
- 6 కొందఱుకన్నెలు
- 7 రంభ
- 8 ఊర్వశి
- 9 దౌవారికుడు

10 వజ్రనాభుడు

11 పరివారము

12 శుచిముఖి

చతుర్థాంకము.

- 1 సూత్రధారుడు
- 2 చెలికత్తె
- 3 రాకొమిర
- 4 వజ్రనాభుడు
- 5 సునాభుడు
- 6 భరతాచార్యులు.
- 7 మంత్రి
- 8 దౌవారికుడు

పంచమాంకము.

- 1 శ్రీకృష్ణుడు
- 2 ఇంద్రుడు
- 3 ప్రయ్యమ్నడు
- 4 గురుడు
- 5 సాంబుడు
- 6 శుచిముఖి
- 7 ప్రభావతి
- 8 గుణవతి
- 9 చంద్రవతి
- 10 ప్రభావంతుడు
- 11 చంద్రప్రభుడు
- 12 గుణవంతుడు
- 13 కీర్తిమంతుడు

ఓం

శ్రీమత్పరబ్రహ్మసమము

ప్రబావతీ ప్రద్యుమ్నము

ప్రథమాంకము

నాంది

కా. శ్రీరామామణి రుక్మిణీననితయై నేవింపఁ బూవిల్లుఁడు
గారామైన కుమారుఁడై ప్రమదముం గావింప ద్వారావతికై
బేరై రాక్షసఖండనక్రియ పయిం బ్రేమించు కృష్ణుండు మీ
ప్రారంభంబుల కెల్లవేళల శుభప్రాచుర్య మిచ్చుకొ గృహక.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు పుష్పంజలి యిచ్చి)

అతిప్రీతిభావతీయకు మతియును బ్రవృద్ధంబగు ద్యుమ్నంబును గల యో
సభాసదులారా ! నేఁడు మా నటిని మా రాజహంసిని నొక కార్యంబు
నకై పంపితిని. భవదభీష్మితనాటకావతరణంబునకై కొంతతడవు నైరింప
వలయు. ఆమె పచ్చసమయమై నది.

(తేరవంకఁ జూచి) ఆర్యా ! ఆర్యా !

నటి— (ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్ర ! ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర— ఆర్యా ! ఏల తడసి వచ్చితివి ? నాటకావలోకంబునకై వచ్చిన
సభాసదుల నింత తడవు పూరక కూర్చుండ నీయవచ్చునా ? మనము నాటక
ప్రదర్శనంబునఁ బేరు మోసినవారమనియు నటవిద్యాపారంగతురాలవగు
నీవంటి నటి యీసమాజము నందున్నదనియుఁ బ్రేక్షకులు పెక్కుదిక్కుల
న్పండి చనుదెంచిరి. అదియునుఁగాక,

చ. యవనికలెల్ల క్రొత్తవి నటాదికు లందఱుఁ బ్రాంతవారు రాం
కవములు భూషణంబులు భగద్ధగితప్రభవీనుచుండె నీ
భవనము నుందరంబు మృదునాయువశంపదమాట దర్శన
శ్రవణభవశ్రమం బెడలి నభ్యులయుల్లము పల్లవించెడుక.

నటి— ఆర్యపుత్ర ! మనము నేఁడు ప్రదర్శింపఁబోవు నాటకమేది ? ఏవరిది

నూత్ర— క. శ్రీరావు రామయాంబిక

స్త్రీరత్నము కీర్తికాంత దిక్కుల కాలం

కారికయగుఁగాత సదా

పేరైన కవీంద్రుని లెపుడు వినుతి యొనర్పన్.

అని యాశీర్వాదించి యామె కభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగ శతావధానులు, తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు రచించిన ప్రభావతీప్రయత్నము నాటకమే నేడు మనము ప్రదర్శింపఁ బోవునది.

నటి— ఆర్యపుత్ర! తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు సుప్రసిద్ధులే. ఆంధ్రప్రదేశంబున వారి పేరెఱుంగని పట్టణముగాని జనపదముగాని లేదు. ఈ స్త్రీరత్నమెవరు?

నూత్ర— ఈమెయు సుప్రసిద్ధురాలే!

క. కోలంక వీరవరముల

నేలు జమిందారురాలు హితమతితో నేఁ

డాలంబమగుచుఁ గవికు

త్మీలుం బోషింపుచుండె దిరుపతికాస్త్రీన్.

నటి— ఇంతకుమున్ను వారి నాటకములు కొన్నింటియందుఁ గృష్ణభూపాలుని పేరు వినఁబడుచున్నదే?

నూత్ర— అవును.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీకవితల్లజాలంచు నొక్కనిన్

దిరుపతికాస్త్రీ నెంతయుఁ బదింబదిగాఁ బదునెన్నిదేండ్లు న

బ్బురముగఁ జెంత నిల్చుకొనె బోలవరక్షితినేత కృష్ణరా

వరమర లేని మేటిసఖుడై పొరపొచ్చెము లేక యుండఁగన్.

చ. పరమపదించె నాశ్రితుల పాలిటి కల్పకమైన కృష్ణభూ

వరుఁ డనవత్కుండై పిదపఁ బత్ని వహించెదదాధిపత్యముం

దిరుపతికాస్త్రీపోషణ మనిందితశీలకు బాల కామెకున్

ధర మనిపింపఁగా, పదలివై చెఁ గవీం ద్రుఁడు తత్పరిస్థితున్.

నటి— అదియును న్యాయమే.

౧ గీ. కవిత సర్పించు సుకవిపుంగవుల కేటి

కకట నిర్గంధకుసుమంబు లగు నృపతులు

మాధవీఫల మాళికల్ మమతఁ దాల్చు

వనచరుల కేల యగసాలెవాని చనులు.

నూత్ర— అర్యా! ప్రసంగవశమునఁ గథాముఖము విస్తరించుచున్నది. కావునఁ బ్రకృత మనుసరింతము.

నటి— పృథుతము నేఁ జేయవలసిన దేది ?

నూత్ర— ఏమున్నది ! నాటకానుగుణం బగు వసంతర్తువుం గూర్చి నీ గాన చాతుర్యమును నృత్యసౌకర్యమును జూపించుము.

నటి— వానికేమి, చేతనైన పనులేగదా.

గీ. పాట పాడెద నూర్వశి వచ్చినట్లు
రంభకై నను తలవంపు రా నటించు
మందు సంగీతకము నృత్యమును సభాస
దులకుఁ గావలె మచ్చుమందులు నడేంద్ర !
(తెరలో)

అయ్యో, యెంత దుష్కలము వచ్చినది ! దురాత్ముం డగు వజ్ర నాథుం డచ్చరలనెల్లఁ గ్రొచ్చెఱలపాలు గావించిన కలంబున మా సాధ నంబులు మూలఁబడినవి.

“పాట పాడెద నూర్వశి వచ్చినట్లు
రంభకై నను తలవంపు రా నటించు”

అను మనుజు స్త్రీల వచనములు వినవలసివచ్చె. “చింత వచ్చినను పులును చావ” దనునట్లు మే మెంత నిర్వాహరల మైనను గాంధర్వ మందైన మనుజు స్త్రీల సతిశయింపలేకపోదుమా ?

నూత్ర— అర్యా ! వజ్రనాథునిచేఁ గారాగారమునం దుంపఁ బడియుం గార జాంతరమున విడువఁబడిన రంభ నీ వచనంబులకుం గినిసి పచ్చు చున్నట్లు తోచుచున్నది. మన మిందు నిలుచుట కర్జుంబు గాదు. పోదము రా.

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది పృథుస్తావన.

(పిదప సకరుణావస్థ యగు రంభ ప్రవేశించును)

రంభ— కృతాంతకృతాంతుం డగు వజ్రనాథుం డీ వేళ నే బాలిమీఁద నుం డెనో గాని పోతుటిగకుం జొరరాని యంతిపురంబున నున్న తన కూర్మి పుత్రి ప్రభావతికి సంగీతము నేర్పుమని నన్ననిపె. ఆ పృథావతియు నేదియో మనంబునం బొడమిన విచారమున భిన్నయగుచు నుభవనక్రీడా వినోదంబునం బొదలనెంచి నన్ను నేటికిం బొమ్మనియె. నేనును మత్స్యాణపదం బగు నలకూబరుం జూడమిఁ గన్నులు వాచియున్నదానఁ

గాన నీ యవకాశంబున దేవతా సాధ్యం బగు నాకాశ గమవంబునఁ బోవుచు నట నటీ సంభాషణంబు లాలించి యిండు నిలిచితి. (నలు దిక్కుల గలయఁ జూచి) కలహాశనముని కాఁబోలు నీ దెసనుండి చను జంచు చున్నాఁడు. (సమాపించి) మహాత్మా, నారదా! నమస్కారము. నేను దేవవేశ్య నగు రంభను.

నార— నీ యావనం బక్షయం బగుఁగాఁక !

రంభ— దేవ ! యేటి కీ యాశీర్వచనము ? ఈ యక్షయ యావనమే మ మ్మిట్టి దుర్భిక్షమృల పాలు నేసినది.

నార— వజ్రనాథుని చెఱ మీకును దటస్థించెనా యేమి ?

రంభ— మాకే తటస్థించెను.

ఉ. డెందము నిశ్చలం బగు కడింది తపంబున రాక్షసాధము
ల్లందరకాని నా వెడఁగుఁ దాతను బ్రీతు నొనర్చి స్వర్గ మే
లం దగుపాటి మే ల్వరములం గొనుచుం దయచేయుచుండ్రు ము
మ్మందుగ నప్పూరింగనల పుట్టి మునుంగుఁ జూచి మనీశ్వరా !

చ. బ్రీతుకఁ దలంప కొక్కఁడు పర ప్రమదం జెఱచెట్టేనేని స
స్మృతిగలవారు త్యాదృశులు మానిని మానము గావనెంతె రా
యతిశయం కాప మీఁదగిన యంతటి శక్తియుఁ గల్గియుండు నే
మతిఁ బరికించివం బయిసిమాలిన జన్మము లంజ జన్మమే.

నార— రంభా ! విచారింపకు, విచారింపకు. నీ కష్టంబులు కొలఁది కాలం బుల్లో గట్టెక్కఁగలవు.

రంభ— ఆ ప్రియత్నముఁ జేయు మహానుభావుఁ డెవరు ?

నార— దుష్టశిక్షకొఱ. కవతరించి ద్వారపతీపురమేలుచున్న వానుదేవుండు.

రంభ— ఈ దురాచారి బారి శ్రీవారికిం గూడఁ దగిలెనా యేమి ?

నార— లేదు లేదు. కాని యార్తపాలనకభాగోమలమానసారవిందుం డగు నా
గోవిందుని పాలికిరి బోయి. మన రాజు తన యశస్థ లన్నియు విన్నవించు
కొనియె.

రంభ— ఇంతవఱకు వచ్చినగాని మన మహారాజు తగిన ప్రయత్నముఁ గావించి
పఁడు. మునీంద్రా! (నేరదానజననాథుడు) తన బలమును స్వర్గమునంజే
విడియించెనటగదా ?

నార— అవును. వాఁడును, స్వర్గమునందే యున్నవాఁడు.

గంధ— మన మహారాజుగా రెందున్నారు ?

వార— వాసుదేవుని యానతిచే సమయనిరీక్షాతత్పరుడై పులోమనందనతోఁ గూడ నెందో యొక గిరికందరంబున డాగియుండె. మేమందఱ మిటు లోక సంచారమునకై నెడలితిమి.

సీ. కల్పవృక్షముల కాఖిలయందుఁ బలుమాంస

ఖండము లేవ్రొలాడఁ గట్టినారు
మందాకినీవారి యందున్న సౌవర్ణ
కమలము స్త్రీయించి కలఁచినారు
పురుహూతుఁ డెపుడు కాఁపురముండు పెద్దమే
డ లొసంగినారు లంజలకు విడిది
యమరావతికి ముఖ్యమైన యా పెనుకోట
బురుజులన్నియు క్రిందు పఱచినారు

గీ. మద్యపాయులు సతతదుర్మార్గ నరతు
లగ్గిరాములు కొఱకచ్చు లక్ష్మపక్షు
లింగిలాయలు కొంటె కోణంగులైన
యా దురాత్ముని భటులు దురాగ్రహమున.

సీ. మాయంటి కంపించుమా యూర్వశి నటించు

నొక రాక్షసుఁడు తన కుబుసు పంప
నొక శరాత్ముండు కల్పకములు గీయించి
కల్లుపంపుమటంచుఁ గబురునేయ
మందాకినిఁ జరించు మగ రాజయంచల
మాంసంబు నొకదురాత్ముఁడు గోర
కామధేనువుపాలు కాంచి పంపుమటంఘఁ
జిడుముపోవొక్కండు చీటి వ్రాసు

గీ. నెట్టిగావింపలేక నా యట్టిచాని

కేటికి లభించె నీమాయయింద్రీయదవి
యంచు రోయుచుఁ బాకారి యతివ మూట
మోచికొనిరాఁగ నెచటికో లేచిపోయె.

గంధ— మహాత్మా ! మత్స్యానివీర్యుండగు నలకూబదం డెందనిఁ ద్రిలోక సంచారివగు నీ దృష్టివధంబునం బడలేడుగదా ?

వార— నలకూబరుడా !

ఉ. ఆ బలభిన్ని కేతనము లన్నియుఁ బాడుపడంగఁ జేసి గా
రాబము కల్గునందనము రాణయు గాణ యొనర్చినట్టి బా
హుబలకాఠికిం దగనిదా యిది! యిప్పుడు వాని తేరికిం
గూబరరక్షకుండు నలకూబరుడే సుమి యంబుజాననా !

రంభ— కటకటా ! రాజరాజకుమార, కుసుమేశ్వరశరీర ! (డిల్లబోయి) ఓకి
మాల దైవము !

చ. అనితరపారవశ్యమయ్యమైన మనంబున నన్ను నే నెఱుం
గని తమివేశదప్పఁ గనుగందునొకొ యని భిగ్గకొంగిరిం
తను దనయంగకంబులకుఁ దార్చుటెఱుంగని రాజరాజపు
త్రుని బలలాశిపాలఁ బడఁ ద్రోచితివే యరదంబుఁ బోవఁగన్.

(మూర్ఛిల్లును)

వార— రంభా ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. (తనలో) ఏమీ, యారంభ కా
నలకూబరునియందున్న యనురాగాతిశయము !

క. వెలవెలదుల కొక్కనిదెస
వలపు నిలువదనుట యింకఁబై బొంకనుకొ
వలయు న్నలకూబరుపై
వెలలేమకుఁ దనరునెనరు వెలలేకునికొన్.

రంభ— (మూర్ఛఁదెలిసి) ఈ దురాత్ముండు నీతండ్రియిచ్చిన వరంబు పెంపున
నింతగా వేచుచున్నాఁడు. వాని యానతిలేకుండ వాయువునకైనఁ
దత్పురంబు చొరరాడఁట ! వీని చావునకై మీపంటివా రేదేని యొక
యుపాయ మాలోచింపకున్న మాపంటి యనదలకు దిక్కెవ్వరు ?

వార— దేవేంద్ర క్షేరితుండై వాసుదేవుం డీ ప్రయత్నము చేయనున్నాఁడని
తెలిపితిగదా ! నేనును నయ్యరునందను పోత్సాహమునకై యాప
ద్వారక యగు ద్వారక కే పోవుచున్నవాడ.

రంభ— మహాత్మా ! ఏనును నుపసక్తిగావిసోదంబు చాలించి యింటి
కేతెంచు ప్రభావతీపాలికిం జోయెద. మీరును వాసుదేవుని దర్శించి
కర్తవ్యం బరసి రండు. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్ణుంభము.

(పిదప నుపవనక్రీడావిహారంబు చాలించి కూర్చున్న

ప్రభావతి, చెలులు ప్రవేశింతురు.)

ప్రథ— ప్రభావతీ! యీ బాలాశోకపాదప మెంత చక్కగా నున్నదో చూడుము.

ద్వితీ— ఈమాధవీలత దీని మీఁదికిం బ్రాకించిన మఱింత బాగుండును.

ప్రభా— చెలులారా! మీవచనంబులు నాచెవులకుం జవులు దేకున్నవి.

చర్య— ఏమమ్మా, యట్లు మాటాడుచున్నావు?

ద్వితీ— (జనాంతికముగా) చంద్రముఖీ! ఏమోకాని మన ప్రభావతి యుదయమునుండియు భిన్నయగుచుఁ గన్పట్టుచున్నది. తండ్రియానతింజేసి సంగీతము నేర్వవచ్చిన రంభ నావలకుం బొమ్మనియె. ‘అక్కా అక్కా’ యని పిలుచు రాచిలుకకు మాటు వలుకదాయె. చంద్రవతీ గుణవతు లాటలకు రమ్మనిన మాటాడబయ్యె. మన మాటలు రుచింపకున్నవట! ఇవన్నియుఁ జూడ నీయమ్మ మనం బేదియో దీర్ఘలోచనంబుఁ జేయుచున్నటులు తోచుచున్నది.

ద్వితీ— పద్మముఖీ! ఏ యాలోచనమైనను మనకు దాచునది కాదే! అయినను బ్రస్తావితము.

ప్రథ— చెలీ! మా మాట లంత రుచింపకుండుటకు మేము చేసిన యపరాధ మేమి? నీ ముఖవిలాసము నేడు వేటుగాఁ గన్పించుచున్నది. నీరూపంబు విన్నదనంబు నూచించుచున్నది.

ద్వితీ— పద్మముఖీ!

క. ఈ విధము జూడ మనచెలి

భావం బల తుంటవింటివాని కతలకుం

దానైన దనుచుఁ దోచుం

గావున నిదియేమొ? మనము గనుఁగొనవలయుకొ.

ప్రథ— చెలీ! యిది వట్టి పిచ్చిమాట సుమీ.

చ. తరుణిపయిక్ మరుండు తన దర్పముఁ జూపఁ దలంచెనేని నుం
దరుఁ గనిపింపఁగావలెఁ గదా! యది యేగతిఁ గల్గు? చిమకేక
జొరఁగ నశక్య మీపురము చోటికి రాజు ననుజ్ఞలేక; యె
వ్వరు మనమున్నతావునకు వచ్చిరి రాసుత నిట్లుచేయఁగక?

ద్వితీ— చెలీ! నాయూహ పిచ్చియూహ కాదు.

చ. లలితములైన చెక్కుల విలాసము బూడిద బ్రుంకునట్లుగా
 నెలనెలబాటగాఁ గాఁ దొడఁగె వీక్షణపంక్తులయందుఁ జేలవం
 బలసతయుం జనించె బిగియైన చనుంగవయందు సుంత శై
 ఢిరి జనియించె నీయవి రతిప్రియచేష్టలు చువ్వె శోమరీ!

పృథ— అయినచో నాయడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానమేమి ?

ద్వితీ— సమాధానము లేకేమి ?

మ. కలలోఁ జూడఁగవచ్చు సుందరతరాకాసుం దదాకార మి
 య్యలలో నుండఁగవచ్చు మానసమునం దేర్పాటుకావచ్చు ని
 శ్చలభావీకృతభావనాబలముమై సాధ్యస్వరూపంబు శో
 మరీ! తొల్లింటి పురాణముల్ వినవె? యీమార్గంబులుం గ్రొత్తవే ?

గీ. నలమహారాజు నిద్రలోపలనె మున్ను
 భీమతనయకుఁ గన్పించెఁ గోమలాంగి
 యతని రూపంబు మది హత్తి యతనుబాధ
 కగ్గమై యాతని వివాహమాడెఁ దుదకు.

పృథ— ఏటి కుయ్యలలోని షిల్ల కూరంతయు నెదకుట ?

ప్రభా— చెలులారా ! యేమేమో గుసగుసలాడుచున్నారు. నాతోఁగూడ
 రవంత చెప్పరాదా ?

చెలులు— మే మడిగినమాట నీవు చెప్పితివి కాఁబోలు !

ప్రభా— మీకుఁ జెప్పనిదాననే యనుకొంటిరా ?

చెలులు— పట్టిమాటలతో నేమి ప్రయోజనము?

ప్రభా— సుందరంబగు నీగుడివింద పందిరిక్రిందఁ గూర్చుండము రండు.
 (అందఱు గురివింద పందిరిక్రిందఁ గూర్చుందురు.)

ప్రభా— చెలులారా ! ఈ పొదరింటి చుట్టుపట్ల నెవ్వరును లేరుకద.

చెలు— మన యంతఃపురా రామసోపరంజన కలంకారంబుగా మీ తండ్రి
 ముదలఁగొని యనుదినంబు వచ్చుచున్న హంసమిథునంబులు తప,
 నెవ్వరును లేరు.

ప్రభా— ఈ రాయంచలయందుఁ గొన్ని కామరూపంబులై మాటలాడ నేర్చిన
 వుండును జూమి !

పృథ— చెరీ ! ఈ దెనకుఁ జూడు. మన మిందఱుమన్నను నా దుండగపుం
 దుమైద నిర్భయముగాఁ బూగు త్తిమీఁద వాగిలి యెట్లు తనకరంద
 పానముఁ జేయుచున్నదో !

ద్వితీ— చచ్చుముఖీ! పృథ్వీ పృథ్వీమంకము మాని యితర ప్రసంగముఁ గావించెదవేలే?

ప్రభా— చెలులారా! వినుండు. ఈనాటి వేకువ నాకొక కలవచ్చినది. అది తలంచుకొనిన నాకే మిగుల నాశ్చర్య మొదవుచున్నది. అందుఁ గొంత కల్గి, కొంత నిజము. (సిగ్గుపడి యూరకుండును.)

ద్వితీ— (జనాంతికముగ) చెలీ! నాపల్కుల కవతారిక బయలుదేరుచున్నది.

ప్రభా— ప్రభావతీ! తరువాత నూరకొంటివేమి?

క. చెలులార, వినరుగా యని

కల సంగతి తెలుపుదాని గతి మొదలిడియుం

బలుకక సిగ్గులుచుంటివి

చెలులయెడం దగునె యిట్టి చెయ్యలు చెలియా!

క. ఒట్టిడుకొంటిమిగద మన

మెట్టి రహస్యములు దాచు తెఱుంగమిక్కె? రా

పట్టివి గావున నవృతము

పట్టిననుం జెల్లు నీకు బర్వేందుముఖీ!

ప్రభా— చెలులారా! సిగ్గుగాదు. మీకుఁ జెప్పకుండవలయుననియుఁ గాదు. ఎకసక్కముఁ గావించురేమో యని యూరకుంటిని.

చెలు— చెలీ! ఇంత దారుణ ముండునా! నిన్ను మేము వేళాకోళముచేసెదమా!

పృథ్వా (లజ్జా సంతోషములతో) నెచ్చెలులార!

చ. పలిమలరాచబిడ్డ కల వచ్చి మ్రొగంబున రేతలేత న

వ్యోలయఁ “ప్రభావతీ” యని మృదూక్తులచే నను లేపి “నీకు నీ

కులుకుల కందచందములకుం దగు చక్కనివాని నొక్కనిం

జెలువుని వ్యాసి తెచ్చితిని జిత్రమునం” దని చూపె జూపినకా.

నేనును ముదితాంతరంగంబుతో జిత్రగతంబగు నా దివ్య సుందర

విగ్రహంబుఁ దనివితీరఁ గాంచుచుఁ దదీయ కులగోత్రనామంబు లెఱుం

గక వెఱంగుపాటుతో వాగగోచరం బగు నానందమూర్ఖుం జెందితి.

పృథ్వా— నిద్రయే మూర్ఖ! అందు నిది యొక యవాంతరమూర్ఖ కాఁబోలు! తరువాతఁ, దరువాత?

ప్రభా— తరువాత నో చెలులారా! నాకు మూర్ఖ తేఱుటయు, నిద్ర తీఱుటయు, జెల్లవాఱుటయు నేక కాలంబునం దటస్థింప నే నా నగరాజ కుమారిం గానక యెదుట నున్న చిత్రఫలకము మాత్రము కాంచితిని.

పృథ్వా— ప్రభావతీ! ఇది మిగుల జిత్రముగా నున్నది.

చ. కలలు శుభాశుభంబు లనఁగాఁ గనఁగాఁదగుఁ గాని నిద్రలో
 పలఁగలలోఁ గనుంగొనిన వస్తువు లుండుటఁ జూడ నంభికా
 వలినదభాగ్నీ నిక్కము కనంబడి నీ కిది యిచ్చి పోయె న
 ర్మిలఁ, గలఁగాఁగ నీ వపధరించితివేమో ? భ్రమించి నెచ్చెలీ !

ప్రభా— అంత తెలియనిదాన ననుకొంటిరా యేమి ! కాక భ్రమకుఁ గోరణ
 మేమున్నది ?

ప్రభ— అటులేని నగరాజకుమారికకు నీయందలి వాత్సల్యమే కారణము.

ద్వితీ— చిత్రఫలక మిచ్చి యంతర్థాన మాయెనా ? లేక నీతో నేవేని కొన్ని
 మాటలు మాటాడెనా ?

ప్రభా— ముఖ్యముగ నీ మాఁడు మాటలు మాటాడె. “ఇష్టాన్యపురుషుని కుల
 గోత్ర నామాదులు నీ కచిరకాలంబుననే తెలియఁగలవు. ఇతండ నీమనో
 హరవిలాససౌభాగ్యములకుం దగిన పెనిమిటి. ఇతని వలన నీకుం బొడ
 మిన కుమారుఁ డీ వజ్రపురం బేలు” నని.

ప్రభ— చెలీ ! ఈవృత్తాంతము వజ్రనాథునికిం దెలిసిన మన మానప్రాణంబులు
 దక్కవు సుమీ !

ద్వితీ— కావున రహస్య మతి జాగ్రత్తగాఁ గాపాడవలయు.

ప్రభ— తాతకు దగ్గులు నేర్పెదవా యేమి ?

ద్వితీ— ప్రభావతీ ! ఆ చిత్రఫలక మేది ? చూపెదవా ?

ప్రభా— ఉదయంబునన లేచి యెవ్వరికిని దెలియకుండ సుందరంబగు నీమాధవీ
 లతా మందిరంబునం దాచితి. (పల్లవాంతరితమగు చిత్రఫలకముం
 దీసి చూపించును.)

చెలులు— (చిత్రముం బరికించి)

1) సీ. మాటాడ నుంకించు మాద్రి సుందర మంద

హాసంబు మోవిపై నమరునట్లు

రక్తరేఖా సుందరములైన కం దమ్మి

యంచులు కరుణ చిందించునట్లు

అజానులంబంబులైన బాహువులఁ గాఁ

త్యాగగార్హులుపాతాడునట్లు

కష్ట వికాల వక్షః పృథ్వీమన మ

హలక్ష్మి తాండవం బాడునట్లు

గీ. ప్రణయకళ యట్టిపడునట్లు వ్రాయఁబడియె
నదిర ! యిది యున్న రూపమో, యదయమాన
చిత్రకారకచిత్తపవిత్రభావ
భావితాకారమో, యెంతవట్టు నిజమొ ?

ప్రభా— చెలులారా ! నాకు నీ సంశయమే కలదు. కాని నా మనంబున
సంకల్పవికల్పంబులు పొడముచున్నవి.

సీ. ఉన్నరూపము వ్రాయకున్న నసందర్భ
మిచ్చుట నీ పుట్టుమచ్చ వ్రాత
బ్రహ్మచేత సృజింపఁబడని చక్కని రూపు
శివ యేల తెచ్చి నా చేతి కిచ్చు
ఏతాదృశస్వరూపాతిశయంబు సృ
జించుట ధాతకుఁ జేతనగునె
ఆయె బో, యేతాదృశాకృతి కనునైన
స్త్రీస్వరూపంబు సృజింపవలదె

గీ. యనుచు డోలాయితం బొచు నంతరంబు
నిర్వికల్పసమాధినిర్మిద్ర మగుచు
నుండకేమంచుఁ దలపోయుఁ జండికాప
చోరచన దప్పునే యనుచుం దలంచు.

ప్రభా— చెలీ ! నీ వికల్పములలో నొక్కటిమాత్ర మనుచితము.

క. నీవంటి యువిద సృష్టిం
గావించిన ధాత మున్నె కావంపఁడొకో
తావకభావుకలీలా
సౌవర్చసయోగ్యు నొక్క చక్కనివానిన్.

ప్రభా— చంద్రముఖీ ! నీయూహ నాయందలి సౌహార్దమునకుఁ దగినదేగాని
సత్యమునకు మాత్రము దూరము.

సీ. ఈమోహనాంగుని కోమలాధర మాను
యోగ్యత కలదె మదోష్ఠమునకు
ఈమనోహరుఁడు నే నే కాంతముగఁ జూటు
కారంబు సలుపు భాగ్యంబు గలదె
ఈభోగి పర్యంకభూభాగమున నుండఁ
దగునె మీచెలియ సౌందర్యగరిమ

నామేని కున్నదే యీమేటి మేటికా

గిలిలోన సుఖియింపఁ గల యదృష్ట

గీ. మీమనోభవుడేడ, నే నేడ! మొట్ట

మొదట నీదృశ సౌందర్యమునకే నాకు

నమ్మకము లేక యున్నది నెమ్మనంబు

పాటుతెంచునొక రిత్త కోరికలకు.

ద్వితీ— ప్రభావతీ ! నామాట వినుము. నీ మనోరథంబు నిరంకుశ ప్రచారంబుగాని రిక్తంబు గాదు.

చ. శివ లిఖించి నీకిడిన చెల్వుడు లోకములోన లేనివాఁ

డవునె ! విచారమేటికిఁ దదన్వయనామనివాసభూముల

స్వవధిగ నీకునుం దెలియునంచు పచింపదె ! లేకయున్నచో

జీవచివ పచ్చి చిత్రమును జేతి కొసంగిన లాభ మున్నదే ?

ప్రథ— నాకును నాయాలోచనమే యున్నది.

ప్రభా— అగుటనగుట నాసమర్థురాలగు పరమేశ్వరియే చేయవలయుఁ గాని యిప్పుని యన్యుల కసాధ్యము.

క. నా తండ్రిముదల లేనిది

వాతార్థకుడేని పురము పంకకుఁ దానై

యేతేరనేరఁ డాతని

యాతత్వశాసనము దాటనగు నెవ్వరికిన్ ?

ప్రథ— (నాల్గుదెసలుఁ బరికించి) ప్రభావతీ ! ఆ యంచమగున మనమాటలు వినుచు మనలఁ గనుచు నేవో ప్రత్యుత్తర మీఁదలంచినదానిపలఁ గన్పించుచున్నది, చూచితివా ?

ప్రభా— అంచలలోఁ గొన్ని మాటలాడనేర్చిన వుండునని నే నంటినిగదా ! ఇది యాజాతీలోని దేమా ?

ప్రథ— ఇది మాటలాడనేర్చినచో మన ప్రయత్నమునకుఁ గొంత తోడ్గనును.

ద్వితీ— అవును. ఇవి మందాకినీతరంగడోలావిహారము సలుపు రాయంచలు, భవజ్జనకనైనికు లచటి కనకవలీసీకంపంబులన్నియుఁ బెల్లగించి మన క్రీడాజలాశయంబునండు నాటుటచేఁ దిండిలేక మీ తండ్రియనతి నిండు ముఖాహారంబుఁ గొనుచు విహారంబు సల్పుచున్నది.

ప్రథ— రాక్షసేంద్రుండును సరోవరాలంకారంబు లనియుఁ బక్షులనియు ముదలయిడియె.

ప్రభా— అటులేని మనప్రయత్నమునకు మఱియు నుపయోగమే. కారణాంతరంబున నిందుండినను నీపక్షి కోటికి మనరాక్షసకోటి విపక్షికోటియే.

చెలులు— అవును. ఇంతకు మాటలాడ నేచ్చెనో, లేదో?

ప్రభా— మాటలాడనేర్చుటయే చాలునా? ఏతాదృశకృత్యంబులందెంత తెలివితేటలుండవలయు!

చెలులు— మాటలు నేర్చిన పక్షులకుం దెలివితేటలుండకపోవు.

ప్రభా— అటులేని చటుకునం బోయి తోడికొనిరండు.

ప్రభా— (పరిక్రమించి)

గీ. రమ్మ, రాయంచగరిత ! మా కొమ్మ నిన్నుఁ
బిలుచుచున్నది నీమీఁది షేర్మి నిండ
లలితసౌరభ సౌవర్ణవలిననాళ
ఖండములు నీకు విందిడుఁ గడుపునిండ.

(తెరలో)

గీ. అమ్మ, రాకేమి షేర్మి మీ కొమ్మ పిలువ !
మేము మందాకినీతీరభూమి యెపుడు
విడచితిమె నాఁటినుండి యీడిదకు దాను
రాండ్రమే యందులకు సంశయమ్ము వలదు.

[రాయంచగరిత ప్రవేశించును.]

ప్రభా— (ఆశ్చర్యముతో నెదురుగాఁ జని) వరటానభీ ! నిన్నింతవఱకు రావించి సంభావించని తప్పు సహింపుము. నిన్ను నాయంతరంగిక సభిజనంబు లోనిదానిగాఁ బరిగణించుకొంటిని. నాయందును దాదృశతాత్పర్యముంచి యనుగ్రహింపుము. నీ కులగోత్రనామాదులు మాకుం గర్లరసాయనంబుఁ గావించుము.

రాయంచ— ప్రజాసాధకుమారీ ! చెలులతో సంతోషాధాయకంబులగు మంతనంబులు నలుపుచుండఁ దనంతఁ బొంత కన్యకాంత రాఁగూడదుగదా యని దవుదవుల నిలుచుంటి. పరమేశ్వరీ ప్రసాదసమాసాదితంబై నీయొద్ద నున్న చిత్రఫలకంబునందలి యకృత్రిమమనోహరుండు నాచే దృష్టతూర్వకా, కాఁడా యను సంశయంబు వొడమి తత్సంశయ నివృత్తి యగు దాఁక నడుమనడుమ నశ్చిత్తి చూడఁచొడఁగితి.

చృభా— రాజహంసీ ! నీమట్టలవలన మాకు సంశయనివృత్తికి మాటు సంశయమే ప్రబలుచున్నది. ఈ చిత్రగతమనోహరస్వరూపంబు దృష్టచరమా, యదృష్టచరమా, సహజమా ? సంభాష్యమా ? యోజించి చెప్పుము.

రాజహంసి— రాజకుమారి ! ఏను నలినాసనవాహనంబులలోని యొక మరాఠ పతికి ధర్మపత్నిని. నాపేరు శుచిముఖి యందురు. చిన్నతనంబున సరస్వతికి శిష్యురాలనై సంగీతసాహిత్యంబులు నేర్చితి. వ్యాకరణంబుఁ జదివితి. చదువుటయే గాదు, లక్ష్యలక్షణచాచకకళంబునం దద్వితీయ ననిపించుకొంటి. అదియునుంగాక,

సీ. అర్థగంభీరంబులైన శబ్దముల పాం
దిక ముత్యములకోవ తీరుగాఁగఁ
దత్తద్రసోచితతాత్పర్యపర్యాప్తి
సురుచిరాలంకారశోభమాన
గుణసాటవంబు దూషణహాన్యలేయుఁ బ్రౌఢ
శయ్యాచమత్కార చతురిమంబు
వ్యంగ్యమర్యాదయుఁ బ్రతిభావిభావిత
కల్పనాకాశల్య గౌరవంబు

గీ. వెలయునట్లుగ నాశుకవిత్వ మట్లు
టభ్యసించితి వాణీదయావిశేష
ప్రేభవంబునఁ గొన్ని కావ్యములుఁ గొన్ని
నాటకంబులు వ్రాసితి నవ్యభిణితి.

నా కవిత్వంబునకు వెచ్చి సరస్వతియే “బాలసరస్వతి” యను బిరుదొసంగి యాగండపెండేరంబు కాలకిం దొడిగె. మఱియు రాజరాజీ శ్వరీహంషశిమహావిద్య నభ్యసించితి.

చాలులు— ఏమీ, మాభాగ్యము ! నీవంటి పండితురాలితో మాకుఁ జెలికారము లభించె.

రాజ— నేనొక పండితురాలనా ? మాలో నా తలమీఁదివారు కలరు.

జివితీ— తరువాత, తరువాత ?

రాజ— ఇట్లుండ ద్వారకాపురంబు కాపురంబుగ దప్తశిక్షణ శిష్టరక్షణములు కృత్యములుగ నిత్యం బార్తజనపరిపాలనజాగరూకుం డగు శ్రీకృష్ణుండు డిమర్చిండ్రి పనుదేవునిచే యాగంబుఁ జేయించుచున్న శతావధానవిధాన మునకై నన్నుఁ బిలిపించె.

ప్రభ— రాక్షసకులనాశకుండని విందుము. తరువాత, తరువాత ?

రాజ — నేనును గొంత పరివారముతో,

క. విద్వాంసు లనేకులుగల

తద్వారక తేగి శతపథానముచే నే

తద్వాచకాక్షరాశీ

మద్వరకలథాతవిరుదమాన్యతఁ గంటిన్.

చెలులు — అప్రతిహతకవితాధురంధరురాలగు నిన్ను సత్కరింపనివా రెవరు?

రాజ — ఆనమయమున భద్రుఁడను నొక నటశిఖామణి నేడేగిన నాటకంబులు గొన్ని పూర్తియైచె. అతని నాటకపూర్వనపాటవం బనితరసామాన్యంబు. నేటికాలంబునం దా నటసమాజముపంటి సమాజం బొందుకానఁబడదు.

ఉ. ఆనధలందుఁ జూచినటు లాదిపు వచ్చుచునుండె నీమహా

భాసురవిగ్రహంబు నరపాలకపాఠ్యపచారకావలిన్

నే సరిగాఁగఁ బోల్చుటకు నేర నొకించుక “సోయ” మన్నది

ధ్యానయొనర్చుకుండ నుచితస్మృతి కల్గునె యెంతవానికెన్!

ప్రధ — ధారణాధారణీవిశేషంబున శతపథానంబొనరించు నీవంటి మేధాతులకే విస్మృతి తటస్థించుట మా దురదృష్టము.

రాజ — అపేక్షాబద్ధి లేనిచో నెట్టి మేధావికిని దృష్ట స్మృత్యణము కలుగదు.

ప్రధ — రాజహంసీ! గతమున కేమి, ప్రకృత ప్రళయ వింటివిగదా?

రాజ — అగును, వింటిని.

ప్రధ — విన్నచోఁ గర్తవ్య ముపదేశింపుము. స్మర్తవ్యము స్మరింపుము. చిత్ర లిఖితమనోహరసమావేశముఁ జేయించి ధర్మదారికం బ్రతికింపుము.

రాజ — చెలులారా! పురుషప్రయత్న మెంత యున్నను దైవబలము సమకూరవలయు. అది కలదనియే నా నమ్మకము. లేనియెడఁ బరమేశ్వరి స్వచ్ఛమం దీ చిత్రఫలక మేల తెచ్చియిచ్చును?

ద్వితీ — రాయంచగరితా! ఇంకొకటి,

ఉ. ఇట్టి మహాశయండు కలఁడే యనుకొందము నీవు పోయి యె

ట్టెట్టులా యాతని న్నెదికి యిట్టి మనోహగరూప మానవా

ల్పట్టెదుగాక యియ్యసురపట్టణసీమకుఁ జేర్చి యెట్లు రా

వట్టికిఁ జూపెదో? చెలియభారము సర్వము నీచ హంసీరో!

ప్రభా — చెలులారా! ఆసంగతియు మనము చెప్పవలయునా?

గీ. అన్ని చదువులుఁ జదివిన శ్రాద్ధపనిత :

చేయవలసిన కృత్యంబు చేయలేదె ?

“నీవె తగ్గివి తండ్రివి నీవె, నీవె

చోవి మాచెలి” కంచు వచింపుఁ డంతె.

రాజ + చెలులారా ! దీక్షారోపమునకు మహూర్తము కుదురనిండు. నేను
మం దింద్రప్రస్థపురంబున కరుగవలయు. ఎమంటివా ? ద్వారకాయందు
నాఁడు జరిగిన జన్మంబున,

వీ. విద్వాంసులను గౌరవించు కార్యము పూనెఁ

బ్రతికితేజుఁడు పృథా ప్రథమసూతి

పాచకావలికి సంభారంబు లందింప

మసలుచుండెను బార్థమధ్యముండు

శకటముల్ రథములు సారట్లు గుఱ్ఱముల్

త్రిప్పించుండె మాద్యోయుఁ డొకఁడు

రాజబంధువుల గౌరవసంప్రపత్తులు

సవరించు పనిఁ బూనె సవ్యసాచి

గీ. సవ్యసాచికిఁ దాఁ జేతిసాయ మగుచుఁ

దిరుగుచుండెను గడమ మాద్యోయుఁ డప్పు

డీ తరుణమూర్తిగూడ నీ యిరువురకును

సాయమైనట్లు నామానసము తలంచు.

కావున నే నా సహదేవుచేనొండె సవ్యసాచిచేనొండె నాతని కులగోత్ర
నామనివాసాదులు తెలిపించుకొనిన పిదప నచ్చోటికిం బోయి తద్రూప
మీ చిత్రిత స్వరూపముతోఁ బోల్చుకొవలయుఁ గదా ? చిత్రఫలకంబు
వెంటఁ గొంపొయినంగాని యప్పని సాధ్యంబుగాదు. దాన మనచెలికి
దుఃఖోపశమనంబు జేయుటకు మాటు దుఃఖముఁ దెచ్చిపెట్టినదాన నగుదు
నేమో యని శంక వొడముచున్నది.

ప్రేధ || వలయునేని గొంపొమ్ము. భర్తృదారిక యంతఃప్రాణంబుతోఁగూడ
బహిఃప్రాణంబు నీయధీనంబు నేయుటకు సందియమేమి, కాని,

ఉ. ధాదుణిఁ జేరునెంది తపధానములన్ నయనేందియక్రియా

కారితమైన చిత్తమునఁ గల్గునె విస్మృతి కన్నదావి కీ

వారయ వారపీరువలె నప్పుడు చూచిన డట్లు విస్మృతిం

గూఁడెదదానవే ? ముఱచికో లొకటున్నదె నీకు ? హంసిరో !

నాకు నీయందుఁగల విశ్వాసంబుఁ బరీక్షనేయుటకై యిటులంటివి.
కానిమ్ము.

ద్వితీ— రాజహంసీ ! రాజపుత్రికి వేటొందు కాలయాపనోపాయముఁ గల్పించుము.

రాజ— (అలీచించి) ఇంతకంటెఁ గాలయాపనోపాయ మేమి కల్పించగల్గుదును ? చెబులారా !

చ. వయసు గతించుచుండె నెలఁబ్రాయమునంగల మేధ నేడు రే
దయమయమంచు నంగకము లం దుదయించిన ప్రత్యభిజ్ఞ ని
శ్చయముగ నిర్ణయించుటకుఁ జాలునో చాలదో యందుఁబోయి యే
నయ యెటు నేయఁబోయి యెటు లొనో యటంచు మనంబు జంకెడున్.

ఈషడాకార భేదంబుగల సుందరు లెందఱో యందురు. కాని
యాకారవిశేషబోధకంబులగు గుర్తు లొకటి రెండేనియు నుండకమానవు.
కావున నీ సుందరాకారంబు చిత్తంబున నింకొకమాటు హత్తించుకొని
యెద. (చిత్రిఫలకంబు పరిశీలనాపూర్వకంబుగఁ బరికించి)

నీ. హంబట్టుపలకపై నున్న నీలమలీల

నెదుటొమ్ము తలుపుపైఁ బొదలు మచ్చ

అంటుమామిడిపండువంటి గండంబులం

దుదయించుచున్న శ్రుత్రూర్ణమంబు

నీరెండ కెంజాయ పాతెడు నచ్చోద

కాసారముల మించు కన్నుదోయి

కెంపుదాపినరీతి సొంపైన నఖముల

నలరారు నిడుపైన యంగుళములు

గీ. కలయఁబూచిన చూతవృక్షంబు భౌతి

మోదమొనరించు నవయాపనోదయంబు

వజ్రపుం దునుకలఁబోలు పండ్లపరుస

సుందబుద్ధులకేనియు మఱపు రాదు.

చెలులు — (పరికించి చూచుచు) హంసాంగ నాశిరోమణీ ! ఏతాదృశదివ్యసుం
దరవిగ్రహంబు విరించి స్పష్టంబు లగు విష్టపంబులం దొండు తప్పు వే
టొండు కలదనుకొనుటయు మా యభిమతంబు గాదు. ఏకైకాంశ
మొక్కొక్కచోట నుండిన నుండవచ్చుంగాక. కావున నీచిత్తంబు
సంశయజ్ఞోలాయ త్రంబుఁ గావించకుము.

మ. ఇవిగో దామరతూండ్లు సంబళముగా నీ దృఙ్మహాభాగసం
భవపుణ్యాకరమైన దేశమునకుం బక్షద్వయాభూతమే
ఘవివారంబగు నభిమార్గమున వేగంబోయి యా వ్యక్తి క
గ్గవగీరించి తదాత్తుసంఘటనముం గావించి రక్షింపుమా.

కా. ద్వారంబుల్పనిలేదు శోటలనినం దాటూర్ తదంతస్థితా
 గారంబుల్ చొర శంకలేదు పులుగుల్ గాకిట్టి కార్యణులు లే
 వ్యారల్ సేయగలారు? మా చెలియ సర్వంబుం ద్వదాయత్త; మా
 ? పేరాగ్రేసరు నున్నిపట్టు గని యీ వృత్తాంతముం దెల్పుమా.

ప్రభా— చెయిలారా! యీ రాయంచగరిత యనిన నెవ్వరనుకొంటిరో! నాకు
 నేటికిఁ దెలియవచ్చెను. మన మామె కుపదేశించుపాటి నలంతులమా?

చ. వలదమయంతు లిరువర ననల్పతరపృతిభాచమత్కృతుల్
 తొలుకఁగఁ గూర్చి కీర్తిని దిగిలోకగతం బొనరించినట్టి యం
 చలయొడయండు వంశపతి సారససంభవులేదినార్వ మీ
 తెలివరి కంచు నేఁ జదివితం జామి మున్నొక నాటకంబునకే.

రాజ— అవును, రాజపుత్రీ! ద్వారకాపురంబున భద్రుండవు నటపరుని సమాజ
 ముచేఁ బ్రదర్శింపఁ బడిన నాటకమునందే మా వంశావళి వ్యాసితిని.
 అదియుఁ బఠియించితి ననుటయే నీ యనన్యాదృశవిద్యావత్తత్వం గుఱుతు.

విభ— వరటామణీ! మాచెలి భావిభాగ్యోదయంబున మంచి యుపోద్ఘాతము
 తెచ్చినది.

శా. నాటకదర్శనంబన ఘనప్రమదంబవుచుండు మా తమి
 స్సాటకులంబుతాళిళి కాతనియానతి నెల్లకాల మీ
 కోటకు పచ్చుచుండు నటకోవిదసంఘము చూపుచుండు నా
 నాటను పూవుదోటఁగల నాటకశాలను నాటకములకే.

సీ. శివ వ్యాసి యిచ్చిన చిత్రస్వరూపంబు
 దబ్బరకాక సత్యంబ యేని
 మా పుణ్యవశమున మా సెన్నిధానంబు
 నిజముగా నీవు కన్నెట్టితేని
 యీబిడ సౌందర్య మీబిడ యశురాగ
 మా మహాశయ మది కలిక వేని
 వజ్రినాభుని పావపరిపాకదశయు మా
 పడఁతి యదృష్టంబుఁ బండెవేని

గీ. అపుడు తత్సంఘటన కుపాయములు కొన్ని
 నీవు యోజించుపట్టున నీవిధాన
 ముందు కనుగుణమానేమి యదియుఁ గూడ
 నీమదిని నుదయకోసమ్ము, యో మనాళి!

రాజ— నాకును నీనాటకప్రయోగవిధానమే సంఘటనోపాయమగునను తలంపు
వాడమినది. ఇరువుర యూహా యోజనవిరచించినచో గార్యంబు సఫలమగు
నని నీతివిదులు వక్కాణింతురు. చెలులారా! నాకు నెలవిండు
పోయినచేద.

చెలులు— మరాళప్రియవధూటీ! నీకు శుభముగఁ గాక! (అందఱు సాగ
నంపుదురు. రాజహంసిం బురస్కరించి చేతులొగ్గి)

నీ. బ్రతికింపుమమ్మ! యీశ్వర ఫాలవహ్నిచే
జచ్చిపోయిన పుష్పకదని మరల
నిల్పుమా! సుకవి వర్ణితమైన శృంగార
రసమున కున్న గౌరవము జగతి
అనుకూలమైన జాయపత్యఘటనచే
దెప్పింపు మజని కీర్తికిఁ బ్రశస్తి
విఫలంబుఁజేయక సఫలంబునేయుమా!

నీచేత నిడిన మా నెలఁత బ్రతుకు
గీ) రాజరాజేశ్వరీ దయాప్రాప్త సుకవి
తా విశేషంబును శతావధానగరిమ
కలిగి యలరినదానపు గాన యామ
హేశ్వరి వచించినట్లు చేయింపు మమ్మ!

(ప్రభావతియుఁ జెలులు వెనుకకు మరలుదురు.)

రాజ— (తనలో) ఈరూపంబున వజ్రనాభునకు వినాశంబు సమీపించినది.
దీనివలన దేవకార్యనిర్వాహంబును బ్రభావతీమనోరథనిర్వాహమును
గూడఁ దటస్థించును. సాక్షాత్పరమేశ్వరీ సంకల్పంబుగూడ నట్లే యుండ
నోపు. లేదని యిట్టిచీకుమారుండగు పృథ్వీమ్ముని రూప మేల వ్రాసి
యిచ్చును. నే నిందలి స్వరూపంబు ప్రద్యుమ్నకుమారునిదని యెఱిం
గియుఁ గొంతవఱకుఁ దెలియనిదానివలెఁ గపటనాటకంబాడితి. నే
నిష్పడు ద్వారావతికిం బోయి యతని నేకాంతంబున దర్శించి రాక్షస
పుత్రీరామణీయకంబు వర్ణించి సమానురాగులగు నీదంపతుల సంఘటనో
పాయంబుఁ గల్పించి యనురాగలతాంతరముఁ బెంచి యనల్పంబగు
కాత్యాయనీ సంకల్పంబు నిర్వహించెద. (నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇది... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునం బగ్రథమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

ద్వితీయాంకము

(శుచియుఖి ప్రవేశించును.)

శుచి— (ఆశ్చర్యముతో) ఇదిగో! ద్వారకాపురవరోపాంతప్రదేశంబెల్లఁ బ్రమదవనములచే నిండిపోయినది.

సీ. నలునైన యిసుము తిన్నెల నేలలన్నియు
గుఱ్ఱమామిడితోట గుంపు లయ్యె

పల్వలమ్ములకల్మిఁ జెల్వంబు గనుభూము
లండెల్ల నారికేళాగమములె

ఖరసంకులమ్ములౌ గజకబీళ్ళన్నియు
నంబరచుంబిసౌధంబు లయ్యె

నుష్పపం డెడి సాగరోపాంతమండెల్ల
రమణీయపుష్పితౌరామతతులె

గీ. అంతలో నింత మాత్రె నయ్యారె! యండ్ర

నీలమయమైన వాసుదేవాలయంబు

కాసుపింపకపోయిన నానవాలు

పట్ట శక్యంబె ద్వారికాపట్టణంబు!

బాపురే! భూపురం ప్రీతాపురంబైన యీపురంబునఁ గాఁపురంబు
నేయు ప్రీపురుషుల యదృష్టం బెందు నదృష్టవరంబు.

సీ. మండు వేసఁగినైన మంచుకాలము నేయు

కడుఁ జల్లఁగా వీడు కడలిగాలి

ఏపూట కాపూట నాపణంబుల ధూళి

పడకుండ పర్షించు వారిదములు

ఏవీధిఁ గనుఁగొన్న నావీధిమొగ విశా

లాటీకనములు శృంగాటకములు

ప్రక్కఁ జూచిన నాప్రక్క లతితపుష్ప
లతావరణశాలి సౌధపాళి

తే. గీ. నిరత సంచార్యమాణ కర్ణీరథములు
కలిగి తనరు భూలోక నాకం బనంగ
నాదినారాయణుఁడు గృష్ణుఁడై జనించి
కాఁపురము నేయు నీ ద్వారకాపురమున.

(కలయఁజూచి) ఇదే, గోవిందుని మందిరము. (స్మృతి నభినయించి)
ఇంద్రనీలమణియమ్మగు నీ నగరి పాలుపుం దిలకించు నాకు నిమిత్తం
డింతకుమున్ను యాజ్ఞాపించిన సందేశంబు జ్ఞప్తి దగులుచున్నయది. కాని
ప్రభావతీసం దేశం బంతకన్నఁ బరమగుటచే బుమ్ముచే బూర్వమునకు
బాస శాస్త్రవోదితంబు కావునఁ బ్రప్రమమునఁ బ్రమ్యము దిర్భవమే
యాచరింపఁదగి యున్నది. అటుగాన నతఁడెక్కడ నుండెనో యిక్కడి
పరిచారకులవలనఁ దెలిసికొనియెడను (మరల యోజించి) బౌను.
శీఘ్రోపసేతమగుకరన శ్రీకృష్ణసందర్శన మంతరంగ మ్మగుచున్నదే!
కృతాకృతప్రసంగితాప్రయుక్తత్వి ముఖయత్త్ర తుభ్యమే కావున నిత్య
త్వచిచార మనావశ్యకము మితయు వాసుదేవసందర్శనమున నంత
రంగత్వమే కాక భావికార్యసభసూచకంబగు కతన నొకవిధమగు
నూతనాపవాదత్వముగూడఁ గన్పట్టుచున్నయది. (యోజించి) పై హే
తువులంబట్టి తొలుదొల్ల నందనందను నారయుటయే నిశ్చితమైనను నటు
కరుగకమున్న పృథ్వీముని యునికిపట్టు కనుఁగొనుట యావశ్యకము
కాకపోదు. (స్మృతి నభినయించి) ఓహో! నానాటికి నాబుద్ధికి
విస్మృతి మెండగుచున్నదే! ఇప్పునికై యింతకుమున్నేకదా! నాసహ
? చారిణి మంజువాణిని నియోగించి నే నియ్యెడ కరుదెంచితిని. స్వామిని
సందర్శించి సురకార్యము నివేదించివచ్చు నీలోపున మంజువాణి
ప్రద్యముని యునికిపట్టు లోనగు కొన్నిసంగతులు కనుఁగొని నారా
కకై పృతీక్షించుటకు సంవియ ముండఁగూడదు. ఇంక నిశ్చితముగా
గోవిందుని దర్శింప నరుగుదుంగాక.

(కొండొక నడిచి యెదుటఁ జూచి పట్టరాని సంతోషముతో)

మ. చిరకాలమున కక్షిజాడ్యము శమించెన్ సర్వదేవద్విష
త్తరుణీమంగళమాత్రీఖండనచణోదారప్రభావస్ఫుర
త్తరకేళీపరబాహుదోహలకళా తిలకస్యమానామరా
భరణత్రాణుని వాసుదేవుని మహాభక్తావసుం జూచుటన్.

(కిగ్గరగా) ఎవరక్కడ?

చరిచారకుడు— (ప్రవేశించి) ఎవ్వ రా పిలిచినది? (దెసలు పరీకించి) ఎవ్వరును గానరాలే! ఇంతలోనే నిరాశులయి మరలిపోయి యుండరుగదా! నేను లేకమును నాలసించినది లేదే! ఎటుచూచినను స్త్రీలుగాని పురుషులు గాని కానరాలే! మరలఁ బిల్చి చూచెదంగాక. (అట్లు చేయును.)

శుచి— (తనలో) పాపము. ఈ చరిచారకుడు చింతాక్రాంతుఁ డగుచు న్నాడు. ఎవరో స్వామిసంపర్శనమ్మున కరుదెంచి తనమాంద్యముకతన హతాశులై యరిగిరేమో యని పగచుచున్నట్టు లితనిముఖకళవలన నెఱుంగ నయ్యెడిని. వీనియోగ్యతం గనిపెట్టుటకేకదా! నేను వెంటనే 'నే' నని ప్రతి చెప్పక మిన్నకుంటిని. ఆకారసామ్యముండేని నన్నీతఁ డంతః పురపు రాయంచనుగా గణించెనే కాని వెనుకఁ జూచియున్నను సరిగా గుఱితింప లేడయ్యెను. ఇక వీనిసందియము తీర్చెదను. (ప్రకాశము) నన్నే యెఱుంగవా? ఇంతలోనే మఱచితివా? నాటి యజ్ఞమ్మున నొకనాఁడు శతాపధానము జరిగిన సంగతియేని జ్ఞప్తియందున్నదా?

చరి— (సంతోషముతో) అమ్మా, మీరా! క్షమింపుఁడు. ఇక్కడి రాయం చవే యను కొంటిని. (స్మృతి నభినయించి) అమ్మా! మీ రిరువురుగాదు?

శుచి— (విచారముతో) ఇప్పుడు నే నొంటరిని గావలసివచ్చినది. నా సహచారిణి బమ్మలోకమ్మున కరుగవలసి యరిగినది. తనకవితానైపుణ్యముచే నా చతురాననుఁ దనువుచు నాపె యచ్చటనే నిల్చిపోయినది. అది యటులుండె. నారాక దేవరకు విన్నవించి రమ్ము.

చరి— చిత్తము. (లోనికిరిగి మరలఁ బ్రవేశించి) ఆజ్ఞయైనది, రమ్మ. అదె సభార్యుండై స్వామి యచటఁ గూర్చుండెను.

(శ్రీకృష్ణుడు యథోక్తముగాఁ బ్రవేశించును.)

శుచి— (ప్రవేశము నటించి)

కా. శ్రీదంబుల్ నిజభక్తమండలశుభాశీఃప్రాపకంబుల్ సమస్తాదిత్యప్రభవిష్ణుమాళిమణిబాలాదిత్యనిర్ణీద్రమల్
యాదోనాథనుతాపరాజతరరామాంకాస్పదమ్ముల్ భవత్పాదబ్రహ్మలకు న్నమస్కృతులేవే షద్రాక్ష, షద్రాధనా!

(పాదమ్ములపై నమస్కరించును.)

కృష్ణ— (సబహుమానముగా) చింతితార్థసిద్ధిరస్తు. (స్మృతి నభినయించి) జంట ఁడిచి యొంటరినై వచ్చితివేమి? నాఁడు మీ శతాపధానముం దిలకించినది

మొదలు తఱచుగ మీరిరువురును గన్నులకుఁ గట్టినట్లగునట్టి నట్లు యొడిసి.

శుచి— (విచారముతో) దేవా ! దేవర కగోచరంబగు విషయ మేమందును? ఇప్పుడు నా సహాధ్యాయుని సత్వలోకమృతం దున్నయది. ఆపె నిక ? మరలఁ జతురాననుం డిట కనుపడఁట !

కృష్ణ— విచారింపనేల ? కాశ్యపబ్రహ్మలోకనివాసనిధికన్న నాకాశ్య మొండుండదు. ఈమాట సర్వథా యభినందనీయమే కాని నిన్నొంటరిగాఁ దిలకించుట మాత్రము కొండొక శోచనీయము. అది యటులుండె.

గీ. దేవవిభునకుఁ గుశలంబె ? దిక్పతులకుఁ
దక్కువారలకెల్ల భద్రంబె ? యేమి
కర్జమున కంపె నిను శత్రుత్రుఁడు తెల్పు
మా ! భవద్వాక్యరచనకు మనము తనియ.

శుచి— దేవా ! తమ మనమ్మునకు గోచరింపని రహస్యము లింద్రలోకమృతం ద కాదు మఱి పదునాల్గుభువనమ్ములందును నశ్రుతచరమ్ములే. అయినను మమ్ముఖమున వివగోరుట యనుగ్రహాతిశయంబ కాని వేఱుకాదు. అవధరింపుఁడు.

గీ. వజ్రినాభుఁడు రాక్షసశల్లభుండు
నలుపు దుశ్శేష్టలెల్ల నీ సమ్ముఖమున
మన్న మాతొఁడు స్వయముగా విన్నపమ్ము
నలిపినట్టిదె పునరుక్తి గొలుపనేల ?

వాని వినాశమునకుం దగిన యుపాయము శీఘ్రకాలమున యోజింపవలయు.

మ. అమరత్వమునఁజేసి చా వొదవమిం బాణావశిష్టండుగా నమరేకుండు వనాధివాసి యయి నిన్నత్యంతముం జిత్తపద్మమునన్ నిల్చుచుఁ గాలముం గడుపుచుకొ మానేది యున్నాఁడు తక్కిమమున్ జ్ఞప్తికిఁ జెచ్చుపాంఠె ననుపం గా వచ్చితికొదేవరా !

ప్రస్తుతకార్యమున కనుకూలించు నుపాయమునకు పలయు సాధన సామగ్రిని మత్స్యమి ముదలగొని యేను గొండొక సంపాదించి మనమ్మునంద భద్రపఱచియొంచితిని. అయ్యది గోప్యాతిగాప్యము. ఏమిసెలవు?

కృష్ణ— కొండొక తాలి వినుతువుగాక. (భార్యలవంక సాధిపాయముగల్గి దృష్టినిగొడుచును. అంతఃపురము నిక్కురిమించును.)

శుచి— దేవా ! సావధానచిత్తమున ననుగ్రహింపవలయు.

చ. కల దల వజ్రనాభున కఖండతనూవిభవాభీరామ ము
 ధ్వల గని యండచండముల పోవు గోమయై రావు మేలి వి
 ద్దల నిలయంబు కూతురు; తదీయతనుప్రభ కారణమ్ముగా
 నలరుఁ “ప్రభావతీ” వరసమాఖ్యయు నావెకు సార్థకమ్ముగన్.

కృష్ణ— తరువాతఁ దరువాత,

శుచి— దేవా ! ఇకఁ జెప్పఁబోవునంశము మనకార్యమున కెంత యను
 కూలమో తిలకింపుము.

ఉ. భావేధిం దలంచెయొకొ, పావ్యతి యాసతిస్వప్నమందు సం
 భావతయై భవత్కుతుని వాగ్దాసిన చిత్తరు విచ్చి యేగె నో
 దేవగ ! నాటంగోలె నల తియ్యనివంటివజీరుపోరికిన్
 దావల మయ్యె నయ్యతివ దానమనోగతు లేమి చెప్పదన్ !

కృష్ణ— (సంతసముతో) పరటాశిరోమణీ ! పరమేశ్వరీ పరప్రసాదంబగు మా
ప్రద్యుమ్ననియెడ నయ్యంజికకు మిక్కిలి దయయని వేలుగఁ జెప్పనక్క
ఱలేదు. ఇది యతని పురోవృద్ధికి నూచక మనుటకు సందియము లవమును
లేదు. చక్కని వ్రసక్తి తటస్థించినది. ఇక నీ తెల్వితేటలై విని
యోగించి యక్కన్నెయం దితని మనంబు లగ్నమ్ము గావంపుము.

శుచి— దేవా ! అక్కన్నియ రావణీయకంబు విస్తరించి పచించినచో రతిప్రి
 యుం డయ్యెతియెడ ననురక్తుం డగుటకు సందియ ముండదు. కాని మగ
 యీగఁజేని యా రక్తసుననమతి లేక చొరరాని యయ్యెడ కియ్యంగ
 జావతారం డరగు కెట్టులు ఘటించెడి నని సంశయించెది.

కృష్ణ— కవయిత్రీవణీ ! నీబద్ధి కీమాత్రమున గోచరింప లేదగా ! కనుము.

మ. రతి మయావతి యౌచు శంబరపురీరాజమ్మనం దుండి మ
 త్సుతుని న్మాయలలోనఁ బండితునిగా శోధించె బ్రద్యుమ్నఁడ
 క్కతనన్ శంకరఁ జంపె నీకేషయముం గన్నెట్లే యుండు వి
 క్కృతి కప్పాండితి కెలయో కలదను ఖీక్షింపు నంబంధమున్.

మఱియు నొండొక్కటి వినము. భద్రుండను నటరాజశిరోమణి
 నీయెఱుంగనివాడు కాదు. అతఁడు భవత్కృతమ్మలగు నపూర్వ
 వాటకమ్ములు గొన్ని మజ్జనకాధ్వరమ్ముతటి నీటఁ బ్రధర్మించి తత్కా
 లమున సభానదులగు ఋషిశ్రీమరులచే పరమ్మ లెన్నియో వదసి యిపుడు
 సప్రదీప్తమృల నిరాఘాటండై చరించుచున్నవాడు. నీవేదేని గోష్ఠీ

వశమైన వజ్రనాభునితో వీని కళాకాశలము నివేదించి యేతదాగమనాను
రక్షుం గావింపుము. మీ యిందుగిండు పర్వస్తత విషయమున నాతోఁ
బ్రసంగించుపట్టున నీకు వజ్రనాభునియొద్దఁ గల చన పనన్యాదృశమని
వక్కాణించి యున్నవాఁడు. నీ మాటలయం దారణ్యోనేతకుఁ బక్షపాతం
బధిక మగుటంజేసి తదాగమనమైనను దప్పకయంగీకరించును. పిమ్మట.

శా. భద్రాకారముతోడ వజ్రపురికిన్ బ్రహ్మమ్ముఁ డేతెంచుఁ ద క్తవాన్
చిద్భ్రమ్ముల్ కనిపెట్టు రక్కసునొగిన్ ఛేదించు మీ తేనికిన్
భద్రమ్ముల్ సమకూర్పు వేగ చని నీ పాగ్రవీణ్యము నేర్పరుపుం
దద్రక్షుఁపతి కెక్కఁజేసి కృతకృత్యత్వంబు సంధింపుమా.

శుచి— (సంతోషముతో) దేవా ! యిక్కఁ దప్పక వజ్రనాభుండు మడిసెఁ
శక్తికొలఁదిని దేవరయాజ్ఞ నిర్వర్తించెదను.

[తెరలో]

నీ. అంబరమణిబింబ మభ్రవీశీమన్య

భాగమ్మునందుఁ బ్రజ్వలింప దొడఁగె

నలసి వ్యాపారస్థులగు జనులందంద

సదనాభిముఖు లెచుఁ జనఁ దొడంగి

రగములు డిగ్గి పతగజాలములు చెల్లు

నీడల నల్ల నఱ్ఱాడ దొడఁగె

నాతపమ్మునకు చాయాపటలమ్ములు

జడిసి హ్రస్వమ్ములై ముడుగఁదొడఁగె

గీ. సరసుల జలమ్ము సలసల మరిగె దైవ

తాలయమ్ముల నర్చనాకాలఘంటి

కానినాదమ్ము లడరెఁ జక్రానుకృతుల

తోడ జంఝానిలములు వీధులఁ జరించె.

శుచి— (వినుట నటించి) దేవరకు మాధ్యాహ్నికసంస్థ విజయాధాయక మగుఁ
గాక. నా కానతిండు.

కృష్ణ— భవిష్యద్విషయమ్మున నప్రమత్తురాల వగుదువుగాక. (నిష్క్రమించును)

శుచి— (అంతఃపుర నిర్గమనము నటించి) ఇప్పటికి నావచ్చిన పనులలో నొకటి
నిర్వర్తించితిని. ఇట్లే రెండవ కార్యముగూడఁ జక్కఁజెట్టికొని భవిష్య
ద్విషయమ్మునకుఁ గడంగవలయు. (కొండొకపోయి) ఇదె నానూచారిణి

మంజువాణి నాకై నిరీక్షించుచున్నది. (నిరూపించి) ఈమె ముఖ కాంతినిబట్టి కృతకృత్యత్వము ధ్వనిత మగుచున్నది.

(మంజువాణి ప్రవేశించును)

మంజు — సఖీ, శుచిముఖీ! నీ యాదేశము చక్కఁగా నిర్వర్తించితిని. సాయం సంధ్యాసమయమునకు వాహ్యశీకై ప్రతిదినమును బ్రహ్మమ్ముఁ డీప్రాంత మందలి యల్ల యుపవనమ్మున కరుఁడెంచునట. కావున మన మంతదనుక నా యుద్యానవనమున నతని రాక ప్రతీక్షింపవలయు.

శుచి — అట్లే చేయుదము. (ఉపవన ప్రవేశము నటించి) మంజువాణీ! నందన వనమ్మునఁ జరించెడి మనకుఁగూడ నీ యారామము వింత గొల్పుచున్నది సుమీ!

మంజు — నీ వనినట్లే. సఖీ! నందనవనమ్మునందు భూలోకోద్యానమ్ములకన్న నాధిక్యమ్మునకుఁ గఠంబు కల్పవృక్షసంపత్తియే కదా!

శుచి — అవును. అంతకన్న నితర మేమి కావలెను?

మంజు — అగుచో, నా కల్పవృక్షము లిచ్చటను గలవుగదా!

శుచి — ఇచ్చట ననఁగా సత్యభామాగృహోద్యానమునం దనియేనా, నీ యాశ యము?

మంజు — అట్లు కాదు. ఈ ద్వారకాపురవరోపాంతోపవనములం దెల్లెడల నని నా తౌత్పర్యము.

శుచి — అగుచో నది యసంభావ్యము.

చ. తనదు సపత్ని రుక్మిణి నహికృతినేయఁగ సత్యభామ కృ
ష్ణుని నెనకొల్పి కల్పక మనోకహరాజము భర్తతోడ నం
దనవని కేగి తెచ్చిక్రాన ద్వారకలోని తదస్యపుష్పకా
వనముల కీఁగ నాయమ మనంబు సహించునె, యీను గర్విమృదే?

మంజు — (నిరూపించి) అగుచో నా దిక్కునందెల్లఁ గల్పవృక్షములే యున్నవి, కనుఁగొమ్ము.

శుచి — (పరీక్షించుట నటించి) అవి కల్పవృక్షములుకావు. కాని మఱియేవియో యపూర్వ రామణీయకనిధానమ్ము లగు వృక్షరాజములు. అడిగిన కోర్కులనెల్ల నిచ్చుటచేఁ గల్పవృక్షమ్ముల కెక్కుఁడు ప్రతిష్ఠ కలదుగాని రామణీయకతకు నానికి మించిన వృక్షమ్ము లేన్నియో యీ భూలోక మ్మునఁ గలవుసుమీ.

మంజు— ఒక వృక్షములయందే కాదు. సర్వపదార్థములయందును నందంద స్వగ్లోకపస్త్రపుల నతిక్రమించునవి భూలోకమృతం గలవనుటకు మనకుఁ బ్రభావతీరామణీయకమే ప్రథమసాక్షి.

శుచి— ప్రద్యుమ్నుని సౌందర్యము, రతీదేవి లావణ్యము, శ్రీకృష్ణదేవుని మహానుభావత్వము— ఇవి యన్నియును భూలోకము స్వర్గలోకమును ధిక్కరించుననుటకు సాక్షులే. ఇంతవఱ కెందులకు ? వజ్రినాథు పృథాపము ముందు మనతేని చరాక్రమము పూరిపుడకయ్యె గాక పోవుటచేతనే భూలోకప్రభావమును దెలిసికొన వచ్చును.

మంజు— వజ్రినాథుని మాటట్టులుంచుము. రావణకుంభకర్ణహిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిప్పాదిరాక్షసులలో నొకనినేని మన తేఁ డుక్కుడగింపఁ గలిగెనా ? ఈ మహాశూరాగ్రేసరులకెల్ల భూలోకమేకదా జననస్థానము! మఱియు నీచరాగ్రేసరుల నణఁపఁగల్గిన శ్రీరామాద్యవతారముల కీ భూలోకమే కదా పుట్టినిల్లు ! ఎన్నివిధములఁ జూచినను స్వర్గము భూలోకము నకుఁ దీసిపోవు ననియే చెప్పవలెను.

శుచి— ఒకవిశేషము మాత్రము మనము యోజింపవలెను.

కా. భూమప్రాభవులైన రావణముఖుల్ భూముద్భవుల్ వారి యుద్దామస్థితభుజాబలం బణఁచు నా ధన్యాత్ములై భూజులల్ భూమిక్ సర్వముకన్న హెచ్చనవలెబో! యన్న నే నొప్పు నీ రామాద్యాయులయందు దైవతకళల్ రంజిల్లి పెంపొందుటకై.

మంజు— నీయోజన కడుంగడు సమంజసమే. ఉక్తిప్రత్యుత్తలకేమి, అవిచ్చిన్నముగాఁ బ్రసంగము నడుచుచునే యుండును. రామాదు లెంత దైవతేజస్సంపన్నులైనను,

ఉ. చక్కని శీలముం గలిగి సజ్జనరక్షయు దుష్టశిక్షయు
సైక్కిని యాచరించుచు మనీషిహితముగ రాజ్యమేలునో
నక్కట ! రావణాదులకు నంతము రామముఖుల్ ఘటింతురే
మొక్కలులైన తేఁడులకు మూర్ఖత మారక మెన్నిభంగులకై.

శుచి— (ఆకసముపంకఁ జూచి) సఖీ ! మనము పృస్తుతమును మఱచి యేదో మాటలాడికొనుచున్నారము.

చ. పడమటికొండ దాపునకు భానుఁడు చేరఁ గడంగుచుండె ముం
దడుగిడుచుండె నీడ తన ప్రాణవిభుం గలియంగ సంభ్రమం
బడఁగ నేగు చాయ క్రియ నాతపపుంబెనుకాక తగ్గఁగాఁ
దొడఁగ నికెప్పుడో, యికనో తోటకుఁ గృష్ణనిపట్టి రాదగుకై.

నాడు శ్రీకృష్ణభగవానునితోడంబలెఁ గుమార ప్రద్యుమ్నునితోఁ జనవు విస్తరించలేదు. “అయ మయ” మితి ప్రత్యభిజ్ఞగా నన్నతఁ డెఱుంగునో, యెఱుంగఁడో? యని కూడ సందియము. ఇట్టివో మన మతనితో గోప్యాతిగోప్యమృగు ప్రస్తుత కార్యనివేదన మ్రొట్టు నిగ్వర్తింపఁ గలుగుదుమో కదా.

మంజు — ఏమి యిట్లనుచుంటివి ?

తే. గీ. ఉత్తమకులస్థులగునట్టి యోగ్యు లెందుఁ

బిత్తబహూక్యతులంధు నప్రమతము లగుదు

రెఱుంగఁచె? జయంతుఁ డెటు మనయెడఁ జరించు

నటులె ప్రద్యుమ్నుఁ డిట సందియంబు వలదు.

ఇంతయకాని యుపేంద్రపుత్రునకు నింద్రబహూక్యతులయెడల గౌరవం బప్రయత్న సాధ్యం బని నేనూహింతు.

శుచి — బాగు, బాగు. నీయూహ మిక్కిలి చక్కఁగా నున్నయది. పినతండ్రెడి పెదతండ్రీ కొమగులగు వీరలిరువురును సర్వథా మన కొకటే విధమున నభిగమ్యులగుటకు సందియ ముండఁ గూడదు.

మంజు — ఇదిగాక, యింద్రుని ధానవర్తులమగు మనము సర్వథా యమరుల లోనివారము. నరులు మనయెడల గౌరవము చూపుట యొక యక్కజము కాదని నాతలంపు.

శుచి — “కలివోసినను నుట్టిరంకకే చూచె” నన్న సామెతగా నింకను నీవు మన యింద్రుని యింద్రత్వమ్మును, మన యమరుల యమరత్వమ్మునా దలకెట్టి పొంగుచుంటివేమి? ఎవరేని ప్రస్తుతమృగు మనలోకదుస్థితి నెఱుంగని రాజపుత్రులు మన యెడల నట్టిగౌరవము కల్గి యుండిన నుందురుగాక.

ఉ. మా నగుఁబాటుఁ బాపుమని మాటికి నిందుఁడు వచ్చి కృష్ణునికా
దానయి పార్థివనల్ సలుపుఁ దవ్వెధమెల్ల నెఱుంగునట్టి యీ
ధీనిధి రుక్మిణీసుతుఁడు ధిక్రతిమాపక యస్మదాదులం
బూనిక గౌరవింపు నని బుద్ధిదలంచుట యెట్టివో కదా !

ఇదియునుంగాక మన యింద్రుని లెందైనను నొక నందనందనునికి దీటగుదురా? దీనిని గుఱించి మన మిప్పుడేకొంత చర్చించుకొని యుంటిమి. మధుఁ బ్రశక్తిఁ దెచ్చితిమి. కాన కొంత విస్తరింప వలసి వచ్చినది.

సీ. అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండనాయకుఁ డితం
 డాతఁడో స్వర్గమాత్రాధినేత
 సృష్టిస్థితిలయమ్ము లితని కార్యము లాత
 నికి శక్తి యిందొక్కటికినిలేదు
 యాపదస్వరూపుఁ డగు నీరఁ డాతఁడో
 యానైకదేశభాగాధికారి
 అనపరతంబు పాయదు లక్ష్మీయితని నా
 తని కట్టి యోగమ్ము తఱచు లేదు
 తే. గీ. లోకకాసనుఁ డీతండు పాకమాత్ర
 కాసనుఁ డతండు వాక్యవిస్తరమదేల ?
 మర్త్యతామర్త్యలతేమి, మన విభవకుఁ
 గృష్ణానకుఁ దాతమ్య మెంతేని గలదు.

మంజు — అవును. నీవనినట్లే. ప్రత్యక్షమ్ముగా ననుభూతమ్ముగు నీయంశమునఁ
 గూడఁ బొరఁబడుట నా బుద్ధిమాంద్యమే. యదునందనుండు లీలామా
 నుషవిగ్రహుండు, సాక్షార్పరాత్పరుండు నని యెఱిఁగియు నపుడపుడు
 బ్రహ్మరులే యజ్ఞానమున బ్రుంగుడువడుచుండఁగాఁ బక్కులము మన
 లెక్క యేమి !

సీ. పురిటింట నున్నయప్పుడ పూతనను గూల్చి
 మేటిఁఖ్యాతిచే మించినాఁడు
 అతిబాల్యమైన ప్రాయమున మద్దులఁ గూల్చి
 యందరాని యశమ్ము నందినాఁడు
 అంత కింతైన ప్రాయమ్ములోనన దావ
 దపము మింగి పరీక్ష నీ దవిలినాఁడు
 అంత కొక్కింత హెచ్చైన ప్రాయమున నే
 నగమెత్తి సత్కీర్తి నెగడినాఁడు

గీ. కాళియాహిమదం బడఁగంగఁ ద్రొక్కెఁ
 గంను హింసించె దనవారి కప్తముడిపె
 రుక్మిణిని బెండ్లియాడి నిరూఢి మెఱసెఁ
 గృష్ణుఁడు పురాణపురుషుఁడు విష్ణుమూర్తి.

శూచి — శ్రీకృష్ణుండు పరాత్పరుండను నంశమును దెల్పు విశేషమ్ము లెన్ని
 యేనిఁ గలవు. వానింగుఱించి పునరుక్తిగాఁ బ్రసంగింపనేల ? మనవ్రస్తు
 తకార్యము చూచుకొందము. కాల మతీకరిమించుచున్నది.

మంజు — (దూరముగాఁ జూపు నిగిడ్చి సంతసముతో)

మ. అదె యుచ్చైశ్రవమో యనంగఁదగు నయ్యశ్వమ్ముపై నెక్కి యొ
ప్పిదిపుం జక్కఁడనంపుఁబ్రో వనఁగ నీ వీధికి రతీకుండు న
మృదనంపాదకసర్వలక్షణలనన్మందానిలాందోళనా
భ్యుదయస్థానకికప్రసాదకలనాపూర్ణుండు రానయ్యెడిక.

శుచి — సఖీ ! మనమరుఁడంచిన కార్యమ్మునకుం దగిన సమయము పోతీక్షించు
చుఁ గొంతతడ వీ నమి పట్టమ్మును మాధవీకుంజమ్మున డాగుట యుచి
తము. ఏమందువా? ఒకవేళ నిక్కుమారుం డీ నాఁడు కార్యాంతరమున
రిసాంతగవ్యాఖలుండై యుండునెడల నివేదించినను మన ప్రయోజనము
నిష్ఫలమగును గదా !

మంజు — నీ పూహించినది చక్కఁగానే యన్నది. (డాగుదురు)

(అంతఁ బూర్వోక్తరీతిగాఁ బ్రద్యుమ్న ప్రవేశము)

ప్రద్యుమ్న — (సోత్కంఠముగాఁ దినలో)

ఉ. ఆ సొబ, గా మనోహరత, యా యనవద్యత, యా సమస్తను
శ్రీ సమవేతతాగరిమ, చెల్వలయందు మఱొక్కచోఁ గనం
గా సమహార, దారచన కంజభవుం డెటు లాచరించెనో !
దోసము పీసమే నచటఁ దోచు దటల్ ఘటియింప శక్యమే ?

(స్మృతి నభినయించి) ఔను. మఱచితిని. “ఈపెను దాను స్వయ
ముగా సృష్టించితి” నని కదా యండిక వచించియున్నది అట్లేకానచోఁ
బరమచ్చాందసుండు కంజభవుఁ డేడ ? ఆ యాకృతివిశేష మెక్కడ ?
నిశ్చయముగా నండికచేతనే యక్కన్నియ నిర్మింపఁబడినది. ఇది
యిటు లుండుఁగాక. ఔరా, ఆశ్చర్యము! అయ్యది చిత్తరువే యయ్యను
సజీవము భంగిఁ బొడకట్టు చున్నదే !

ఉ. చూచినయట్లు బల్కుబడి చొప్పడినట్లు దరస్మితప్రభల్
దోచినయట్లు నా మదికిఁ దొయ్యలీపట్టున సారసారకుక
గోచరమయ్యెడిక, గునుమనోమలిచిత్రపటంచె యింత “దో
బూచియు దొంగబూచి” యట ! పొల్లి మఱెంతభ్రమంబు గొల్పునో!

(ఆశ్చర్యముతో) ఆహా ! పరివేశ్వరికి నాయం దెంత యనుగ్రహ
మును లేనిచో,

మ. కలయందుం బొడకట్టి “యేను ద్రిజగత్కళ్యాణినో యన్న ! త్వ
త్కులజుల్ గొల్తును నన్ను వేలుపుగ నాకుఁ మేనయల్లుండ వీ
వలయుపొగ్గిన ! నీకుఁ గన్యనిడుటల్ న్వాయంబగుం జూడు మీ
లలనక, నచ్చినచో గగ్గిరింపు” మని బాలాచిత్రమున జూపునే!

బొను. ఈ యనుగోహ మా యంబికకు నేటినిమాత్రమే కాదు.

సీ. అస్మజ్జనకుని దివ్యావతారమునకుఁ

దోడునీడై యుండి తోగ్గిన చూపె

నా తల్లి పెండిలి నాఁ డీపె చేసిన

సాహాయ్య మది యెన్న శక్య మగు నె

దరిఁజొచ్చి రాకున్న తతి ని మృహమాత

కృపయే కదా కీడు గడపి ప్రోచె

దండినూ టటు లుంచుదము నా పునర్జన్మ

మన కీపెయే కదా ముఖ్యహేతు

గీ. వాకఁ డనఁగ నేల ? యి మృహమాతగమయ

లేని కార్య మొక్కింతయు లేదు జగతి

సకల మీపె వశమృత జరగు నీపె

మాత్రము స్వతంత్రతామహిమమున నొలయు.

(యోజించి) జగదంబికకు మనయందుఁగల యనుగోహము పర్వనీయ
మనుట యటులుండుఁ గాక. బాగుగఁ బరిశీలించినచో నిప్పట్ల నేవో
యొక దేవరహస్యము గూడ నుండితీరవలయును. అట్లేకానినో,

శా. నా కాంతామణికన్న నుంచరులు భూ నాకావిలోకమ్ములం

దేక న్యాతిలకమ్ములందుఁ గిన రానే రారటంచుం జగం

వేకీభావమునక వచించెడిఁ గదా ! యిట్లుండ, నేతాదృశ

స్త్రీకాంతుక భగ్గిమగొల్పు కాంతశోక తేజ స్మప్తింపఁగా నేటికిక ?

ఇయ్యోడ నంబిక కల్పించిన “మేనయల్లుండవు” లోనగు దూరపు
బాంధవ్యమాత్రమున సంశయనివృత్తి యగుట లేదు. ఇదియే నిక్క మగు
నేని యీ బాంధవ్య మింతకు మున్నే మైనది ? ఈ యంశము ఫలమువలన
నిర్ణయింపఁబడినదియే కాని యింత నంతఁ దేలునది కాదు. (స్మృతినభిన
యించి) ఏమీ, నా నర్మసఖుఁడు గౌతముఁ డింకను రాకుండెనే! అతఁ
డును, నాచిత్రపటమును దక్క నా కియ్యోడఁ గాలయాపనోపాయమ్ము
గ నుపట్టదు. (అతనికై పగిలీక్షించుచుండును)

శుచి— (వెల్లగా) సఖీ! కనుపెట్టితివా? ఈ మనోహరాకారునియం దేదో గొప్ప మార్పు పొడకట్టచున్నయది. ఆకారగోపనమున నివుణుడయ్య నీతఁడు ప్రకృతమున సన్యథాగానే కనుపట్టుట కేదో పెద్ద వికృతికారణ ముండితీరవలయునుజమి!

మంజు— అవును. నాకును సళ్లే తోచుచున్నది.

మ. మనమందేదియొ దొడ్డకోక్కిలికొఱకై వల్లడుభావము తోచుచిన దీక్ష్ణునిపట్టిమోమున జగచ్చేయమృలం గూర్చుదట్టునపత్యమృనకుఁ లభింపని దొకండుం గల్గునే? యట్లులేనిని వేటొక్కటఁ బూర్ణకాముడగువానిం జూడ వాటిల్లునే.

శుచి— అది యేటియూహ? తండ్రికిఁ దెలియకుండ నెఱవేర్చుకోఁదగిన కోర్కెలుండఁగూడదా?

మంజు— (ఎకసక్తముగా) మహాకవితాధురంధరురాలవు. నీ యూహయే నిక్కమగుఁగాక. అగుచో,

మ. రతికిన్ భర్త యితండు ముజ్జగములన్ రమ్యత్వమందున్ బ్రభావతికిం దక్క మటొక్కలేమ రతిసావర్ణ్యమృనన్ మీఱదీ యతివం గృష్ణునిపట్టిచూచుటయొ లేదా వింటయో యిందు సం గతముం గావలె నిట్టి దేజదుఁడు సంకల్పించి జీవించెడిన్?

శుచి— తనకొమిరె స్వప్నమునఁ గూడ నేరికిని నగుపట్టకుండ ప్రజ్ఞానాభుని శాసనము ప్రతిబంధింపఁ గలుగునా యేమి?

మంజు— మహాకవయితివి. నీకు బోధించుపాటిదాననుగాను గాని, యననుభూతవస్తు సందర్శనముపట్ల స్వప్నములు ప్రయోజన కారులుకావు గదా?

శుచి— నీమాట శాస్త్రజ్ఞసమయానుసారికాదనను గాని, యీ శాస్త్రజ్ఞసమయమునే పట్టినచో మన ప్రభావతికిఁ బ్రద్యుమ్న సందర్శనమమాత్ర మెట్లు సంఘటించెడిని. ఈ స్వప్నమునకుఁ బూర్వానభూతి నెట్లు కల్పిం చెదవు?

మంజు— నీవిచ్చియూచుతి దుర్వారవేకాని యట శ్రీమత్పరదేవతానగ్రహ మఘటితఘటనాసమర్థకత నందవచ్చునుగదా?

శుచి— అగుచో నాపరదేశత యనగ్రహమునే యిద్దఱుడఁగూడ మన మనుసంధించుకోఁ గూడదా?

మంజు— “తినబోవుచు రుచు లెందులకు?” (దృష్టి ప్రసరింపజేసి) పశ్చిమ
 ముని చెలికాడు కాబోలును వచ్చుచున్నాడు. వీ రిరువురసంభాష
 నలో మనకుఁ బ్రస్తుతవివాద్యాంశము లేకపోదు.

[గౌతముఁడు ప్రవేశించును.]

గౌత— (విసుపుతో) ఇదిగో నయ్యా ! నీ చిత్రపటము. నీ విద్వానిని ముసలాగగ
బుద్ధినగు నాచాకచక్రము సర్వము నెఱిగియు నాచేతికి దాచుచున్నది.
దాచినచోటు వెదకుటకు నాకింత నేపు పట్టినది.

ప్రద్యు— మిత్రమా ! ఇయ్యది సూక్ష్మవస్తువుగాదే, దీనిని వెదకవలసి యేల వచ్చెను ?

గౌత — నీకివరహతాపములో మలియేపోయినట్లులున్నది. దాచినచోటునే మఱచితిని నేను జెప్పుచుండగా, వస్తునిష్ఠమగు స్థాల్పసౌత్తువైచారమున కవకాళ మెక్కడనున్నది ? అదియునుంగాక, చిత్రోపటము నూత్తు వస్తువుకాకపోవచ్చును గాని, నాబుద్ధి నూత్తుతి నూత్తువస్తువుగదా, యీనూత్తువస్తువున కీహూలవదార్థము గోచరింపనిచో దప్పేమి ? ఇది యిటులుండుగాక. చెలికాదా ! ఈచిత్రోపట మెటులభించె ? ఇందలి స్త్రీ యెవ్వరె ? ఈ పటము లిఖించిన శిల్పియెవ్వరు ? నాకుంజెప్పనగు నేని జెప్పుము.

ప్రద్యు— (చిటునవ్వుతో) నీకుం జెప్పవట్టున నాకించుకయు సందియము లేదు గాని నా చెప్పవిషయమును నీ వెంతవఱకు విశ్వసించెదవో యని కొంకు చున్నాఁడను.

గౌత— (వికృతముగా నవ్వి) సఖా! నీకే నమ్మిక లేనివిషయమున నాకెట్లు విశ్వాసము గలిగెడిని.

పర్యాయము— పరిత్యక్త పరిమాణముగ నీ చిత్తపటము కన్పట్టుటచేఁ గాని పరిస్తత విషయమున నాకును నమ్మిక లేకపోవలసివచ్చియే.

గౌత— వృథా కాలయాపన మెందులకు ? కథాసందర్భమును వచించితివేని యందలి సత్సాసత్సములను వేరే నిర్ణయించికొందును.

ప్రద్యు— చెలికాడా ! పరమేశ్వరియని చెప్పగా వినియంటివికదా ?

గౌత— వివరేణి ? మీరండ్రి శ్రీకృష్ణభగవానుడు పనివాడుగానున్నప్పుడు
పురిటింటికీ గంనునిచంపున వచ్చి పాలిచ్చి తుట్టరుడకు జచ్చిన పెను
రక్కసి నే యెఱుంగనా ?

ప్రమ్య— (నవ్వి) అపె దుష్టబుద్ధియగు పూతనగదా ?

గౌత— సుబుద్ధి యగు నీపె యెవ్వరు ?

ప్రద్యు— సాక్షాత్పర దేవత.

గౌత— ఆమాటకు నాకర్థమే తెలిసినదిగాదు.

ప్రద్యు— విస్తరించి వచించెద నాలకింపుము.

సీ. జగములు సృష్టించి సంరక్షణమొనర్చి

విలయమొందించు నే విశ్వజనని

మూఁడుమూర్తులకును మూలకందంబయి

సకలమ్ము నడపు నే సర్వసేవ్య

అమృతసముద్రమస్యగతమణిదీప్తిప

మందుఁ జెల్వారు నే సుందరాంగి

హృల్లేఖలోనా ననేక శక్తులతోడ

నిండుకొల్పొందు నే నిరుపమాన

గీ. యాపెయే పరదేవత యాపె యాజ్ఞ

కతన సకలమ్ముజరుగు నొకండుగాని

తద్వశుఁడు గాకతీరు తన్మహస్సు

సకలము నతికృమించి నేవచ్చును రహించు.

గౌత— ఓహో ! నీ మూఁడవహస్తమునకుఁ బరిమితి లేకున్నదే. ఈ దేవతను జెప్పట కింతసోద పెంచితేవేమి ? “మన గ్రామ దేవత దుర్గ” యని చెప్పిన మాత్రన నేను దెలిసికొంగలను గదా ! మనదుర్గ స్వప్నమునఁ బొడకట్టి నీ కీ చిత్రపటము నిచ్చినట్లు విస్మయమైనది. నాకును ననేక పర్యాయములు స్వప్నములో రాజ్యాధిపత్యము లభించినట్లు, పక్వాన్నములతోఁ గడుపునిండ భుజించినట్లు, మఱియు నేమేమో మహాయోగములు చేకూరి నట్లగవట్టుట కలదు. కాని కన్నువిచ్చి చూచునంతలో యథాపూర్వపుఁ గుటీరమే, యథాపూర్వపు మంచమే, ప్రత్యక్షమగుటతప్ప వేటొండు గానరాదయ్యె. “అద్దములోనిముల్లె, కలలోనివార్త” లోనగు లోకోక్తులుకూడ నా యనుభవమునే బలపఱచుచున్నవి. ఆయినను మాకును నీకును బోలిక కాదుగదా ! సాక్షాన్మహాలక్ష్మీ పుత్రికఁడవు. నీవు పట్టిన జ్వల బంగారమగుటకు సందియముండదు. అందుచే నీకు స్వప్నదృష్ట పదార్థములుగూడ నుపలబ్ధములగుచుండవోలు. లేదా, యే యైంద్రజాలి కుండేని వంచింది గ్రామదేవతారూపముం గనఁజేసి యీపటము నంటఁ గట్టి సుఖముగానున్నవాని కీ పరితాపము తెచ్చిపెట్టియేని యుండవలెను. కానిమ్ము, ఎట్లయిననేమి, నీకీ చిత్రపటము లభించినమాటలు మాత్రము సత్యము. ఇంక భవితస్య మేమి ?

ప్రద్యు—భవితవ్యమునకేమి, ముందు పరమేశ్వరివచించిన వాక్యములువినుము.

గౌత— వచింపుము.

ప్రద్యు— ఈ విషయము పరమరహస్యముగా నుంచఁదగినది. నీనోట నువ్వుగింజ నానదు. అంతిపురమున కెక్కనిచ్చెదవేమో?

గౌత— నా తెల్విలోపముచే నీయంశ మంతిపురమున కెక్కనక్కఱలేదు. నీముఖకళవలననే యట నీ రహస్యము బయలుపడవచ్చును. లేదా, యే నిదురవేళనో యున్నదున్నట్లు పలవించుటవలననేని బయలుపడఁగలదు. అపుడు గూడ నీవు నాయంచే యపరాధమును మోపవుగదా?

ప్రద్యు— (అనాకర్ణితముగా) గోప్యాతిగోప్యమైనను బ్రాణమిత్తుడై వగుట నా రహస్యమును నీకర్ణమున కతిథిం గావించుచున్నాఁడను.

గౌత— అట్లయినచో నీయెడమచెవిలోఁ జెప్పుము.

ప్రద్యు— ఏమటులంటివి?

గౌత— బ్రహ్మాపదేశపాపనమ్మగు దక్షిణకర్ణమున నీశృంగార వార్తావర్ణ మ్ములను ధరింపఁజాలను. అపుడు నీరహస్యము బయలు కావచ్చును.

ప్రద్యు— నీతో నాకు వాదెందులకు? ఎట్లేని నీవు గోప్యముగాఁ గాపాడుటయే నాకుఁ గావలసినది. (ఎడమ చెవిలో నేమో చెప్పును.)

గౌత— అంభికకు నీవేదో దూరపు బాదరాయణసంబంధముచే మేనయల్లుడ వను మోతువునఁ గన్యాగాన మొనర్పనలసివచ్చినట్లును, నక్కతన లోకోత్తరతరుణీమనోహరుండవగు నీకొఱ కీప్రతిమాగతమగు కన్యారత్నమును సృష్టించినట్లును విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. (పెదవి విఱచి) అపె యెంత మహానుభావురాలైనను నిప్పట్ల నీయెడలఁ దలపెట్టిన కార్యము చాల శిష్టవిగర్హితముగాఁ దోచుచున్నయది.

ప్రద్యు— మిత్రమా! ఏమట్లంటివి?

గౌత— నేనేకాదు. పృథ్వీ మంభికపూనిన యిక్కార్యము నేప్రాప్ణులును సమ్మతించరు. భార్యాధర్తలను విడఁదీయఁబూనుటకన్న దుష్టకార్య మేముండును? వినలేదా, నీవీ పద్యమును?

కా. “తలింబిడలఁబాయఁ జేయుటయు నిద్రాభంగముకై భర్తతో నీల్లలికై విడఁదీయఁబూనుటయు దుష్కృత్యప్రవృత్తిం గథా సల్లాపముల కంతరాయకృతులకై సంధించుటలో తుల్యమై చ్చెల్లకై దేవర! బ్రహ్మహత్య కిది నా చేసేఁతఁ జేయింతువే!”

ప్రద్యు— వేటొక తలోదరితో సంపర్క మేర్పడినంతమాత్రమున భార్యకును భర్తకును నెడఁబాటు వాటిల్లననుకొనుట శృంగారరసవేత్తలు సమ్మతించునది కాదు. అట్లేని దక్షిణనాయకుఁ డీలోకమున నుండకపోవలసి వచ్చును. ఇదిగాక, నీవు శృంగారమునందు ధర్మశాస్త్రప్రసంగము నిమిచ్చి నీ బుద్ధిమాంద్యమును వెల్లెబుచ్చుచున్నాఁడవు.

గౌత— (కోపముతో) అనేకసహస్రపనితాకాముకుని కుమారరత్నమునకు నా చెప్పు ధర్మవాక్యములు బుద్ధిమాంద్యప్రయుక్తములగుటలో నాశ్చర్యమేమి? పోలిమ్యు, నాకెందులకు? నేను నీకార్యమునఁ జేయవలసిన సాహాయ్య మేమో వచింపుము. శక్తిరంచనలేక పాటుపడి నీమెప్పునకుఁ బాత్రుఁడనుగాఁ బ్రయత్నించెదను.

ప్రద్యు— ఇంతమాత్రమునకే యింత కోపమేల? మనస్సు కుదురుపఱచికొని యంభిక యుద్దేశ మిప్పట్టిన నెట్టిదియై యుండునో విచారించి నిర్ణయింపుము.

గౌత— (కనులుమూసికొని ధ్యానము నటించి) ఇదిగో, గోచరించినది. నీ భార్య సౌందర్యాదిలక్షణములలో స్త్రీజాతికెల్ల నుపమాస్థానమేయైనను, నీకన్న వయస్సునఁ జాల ముదురు. పయోధికతరుణీసమాగముమవలనఁ గల్గు నట్టములకుఁ బరిమితిలేదని శృంగారరసవేత్తలే కాక భిషగ్వరులు కూడ వేనోళ్ళ ఘోషించుచున్నారు. కాన నీ భార్యకన్న మిన్నయు నీకన్న వయసునఁ జిన్నయు నగు నీకన్నెమిన్నను నీయందలి యనుగ్రహముచే జగదంభిక స్మృప్తించి యుండునని నేనూహించుచున్నాను.

ప్రద్యు— నీయుత్పేక్షాపాండిత్యమున కేమిగాని, యీతలోదరి తనుసౌష్ఠవముం దిలకింపుము.

గౌత— రితిమనోహరు నువ్విఘ్నూరఁ జేయుటచేతనే యీకన్నెమిన్న సౌందర్యమునకుఁ బ్రతిఘాత్రము లభించినది. పరికించినచో నెంచేని గొన్ని లోపము లుండకపోవు.

ప్రద్యు— అంభిక స్వయంఘా సృజించిన యీ యన్నమిన్న సౌభగనందుఁ గూడ లోపముల నాపాదించగలవాఁ డుండునా?

గీ. శుకప్రలగుహారు భావశాస్త్రాత్మకలిమి

‘నెట్టి మూర్ఖుని గుర్చించి యెందుఁ గల్గు

‘మూలను జుట్టింతునో, యట్టి మూర్ఖికన్న

యన్న యీతన్నె యింతకు లోపెన్నుఁ ధరమె?

గౌత— కవుల వర్ణనములును కాముకుల మనోదౌర్బల్యములును నే నెఱుంగనివి కావు. నీవు కడుంగడు పలచి కులుకుచున్న యిక్కన్నెయెడల నేను లోపములు చూపుట పాడిగాదని కాని, లోపములు లేకపోలేదు.

ప్రద్యు— వీరీ చూతము, నీ వొక్కలోపమును బరిగణింపుము.

గౌత— అట్లేని యాపటము నిటు తెమ్ము. (పటము పుచ్చుకొని తడేకదృష్టిగాఁ జూచుచుండును)

శుచి— (మెల్లఁగా) చెలీ! ఇక్కడికిఁ దేలినదా? ఈ ప్రసంగమంతయును మన ప్రభావతికి సంబంధించినదే. ప్రభావతికిఁ బ్రద్యుమ్నుని యృష్టమునఁ జూపి చిత్రపట మిచ్చి యరిగినట్లే ప్రద్యుమ్నునకును బ్రభావతి చిత్రపటము నొసంగి యంభిక యంతర్ధానమునొందినట్లు స్ఫుటమగుచున్నది.

మంజు— విషయమంతయు నీ వ్రూపించినటులే యున్నది, కాని వీరి ప్రసంగములో నింతదనుక మన రాకన్నియ నామాక్షరములు మాత్రము వినఁబడలేదు సుమా!

శుచి— నామాక్షరములు వేఱుగ వినఁబడవలయునా? రతిమనోహరునిఁ గూడ నిటు లువ్విశ్కారింపఁగల తనుమధ్య మనప్రభావతిగాక వేఱెవ్వఁగును?

మంజు— అవును. నీ వనినట్లే. (వినుట నటించి) మఱల వా రేదో ప్రసంగించుకొనుచున్నారు. విందము.

గౌత— ఇహిహిహిహి చెలికాఁడా! ఈపె యేమో సర్వానవద్యాంగి యని నీవు కడుంగడు మురియుచుంటివి. నా కిక్కన్నియ రామణీయకము నందు దొసఁగులు కుప్పతిప్పలుగాఁ బొడకట్టుచున్నయవి.

ప్రద్యు— వీరీ, చూత మొక్క దొసంగునేని నిరూపింపుము?

గౌత— అట్లేని యవధరింపుము. ఈలతాంగి నెమ్మోము మాఁడుముహూర్తములఁ జందురని బుణికిపుచ్చుకొనుటకు నీ వొప్పికొందునా?

ప్రద్యు— ఆ! నిస్సందేహముగా నొప్పికొందును. అగునో నిదియే యొక దొసఁగంచునా యేమి?

గౌత— తొందరపడకుము. “కశ్చిత్కాంతా” యనుటతోడనే పూర్వపక్షమున కారంభించుట! శౌంచ మెపిక పెట్టుము. అంతవఱ కొప్పికొంటివికదా!

ప్రద్యు— ఒప్పికొంటివనియున్నే తెల్పితినిగా.

గౌత— ఆ! అట్లేని తొలివకే వచ్చితివి. శురల నిటు చూడుము. ఈవిడ

కనుగవ పద్మముల యందమును జూఱఁగొనుటకుఁ గూడ నీ కొప్పుదల
యేనా ?

ప్రద్యు— ఆ ! ఒప్పుదలయే. వక్తవ్యమును వచింపుము.

గౌత— ముమ్మాటికి నొప్పుదలయే కదా ?

ప్రద్యు— ముమ్మాటికే కాదు. ఎన్నిమాటులకేని యొప్పుదలయే.

గౌత— అగుచో, నికవినుము. ఈపె బ్రహ్మసృష్టి కాదనియు, జగదంబికా
సృష్టియనియు, నక్కతన నిరవద్యాంగి యనియుఁ గడుంగడు నుబ్బి తబ్బి
బృగుమంటివిగదా ! చంద్రుఁడు ప్రకాశించునపుడు పద్మములు ప్రకా
శింపవు. పద్మములు ప్రకాశించునపుడు చంద్రుఁడు ప్రకాశింపఁడు.
ఈ యంశము సర్వజనులకు విదితమే. నీ విందుల కేమి సమాధానము
చెప్పి యీపె సౌందర్యమును సమర్థించెదవు ?

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వు నవ్వి) ఇషియా, నీ యోజన ! నెబాసు. “ఘృతమునకుఁ
బాత్రి మాధారమా, పాత్రిమునకు ఘృత మాధారమా?” యను సామెతను
జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నది. సాక్షాచ్ఛందోపద్మములకుఁ గల విరోధముప
మెయములపట్లఁ గూడ వినియోగించుట లోకానుభవ విరుద్ధము కదా !
ఇది యిటులుంతుము. వేటొకచో నొక తేజస్వింగుఁజేరిచి ప్రస్తావిం
చుచుఁ గవి యగ్నితోఁ బోల్చు ననుకొందుము. ఇంక నా తేజస్వి నిప
శించు గృహ మెట్లు పరశురామస్మృతికిఁ దాపలముగాక నిల్చెనని కూడఁ
బ్రశ్నింపవలసినవాడవే యగుదువా ?

గౌత— నా కీమత్యమును దెలియకపోలేదు. మొగము చంద్రునిపంటిదిగా
కొంచించిన శిల్పి కనుగవను గలువల వలె నిర్మించుట సమంజసము.
అట్లేని యాచిత్యములు మెత్తురు. లేదా పెదవి విలువకమానరు.

ప్రద్యు— కానిమ్మ. ఇంక నేమేని దోసఁగు నిగూఠింపఁగలవా ?

గౌత— చూపకేమి ? కాని, నీవు “తాపలచినది రంభ”గా వాదించునపుడు
నే నేమి చూపినను నీ మనస్సున కెక్కడు. కానిమ్మ. ఇక్కన్నియ
కొక యవయవము పూర్తిగా లోపించినటులున్నది పరిశీలింపుము.

ప్రద్యు— (ప్రతికృతిని కలలోకించి)

గీ. వి యవయవమ్మునం దెంత యెంత పుష్టి
యెంత సౌందర్యమున్నచో నెలమి భావ
విదుల కబ్బినో యట్టు లీ వెలది యొడలి
పన పసందుగ నొప్పి నా కెనక మెసఁగె.

అట్లాటచే నీ మాటలు నా కర్థశాస్త్రములుగఁ బొడకట్టుచున్నవి.

గౌత— కాముకులకు నాపంటివాని మాటలయందేకాదు, వ్యతిరేకముగ నున్న
నో మఱివర్ణమాటలయందును సర్థము పొడకట్టును. ఇది సర్వజనవిదితము.

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వుతో) చెలికాఁడా! తనుమధ్యగా నుండుటగూడ నీ మత
మునం గొండొకదొసఁగే యగునోటు?

గౌత— (తొందరగా) దొసఁగా! మఱియుం దొసఁగా! ఏమందువా?
ఈ కన్నియ స్వలక్షణలక్షిత యగుకతన మహద్బ్రష్టశాలినియే యనుకొం
దము. మునుముందు నీకు భార్యయగుటయే నిక్కమగునని నీప్రియు
రాలు రతీదేవికింబలెఁ గర్తవ్యమున నే రాక్షసరాజు మహాసనమందేని
యూడిగ మొనర్చవలసివచ్చిననో నీతనుమధ్యత్వ మప్పట్ల నెంత యప
కారక మగునో విచారింపుము నన్నడిగితివా, యతివలకు సర్వధా
నడుముపుష్టి ముఖ్యముగా నుండవలసిన దనియే చెప్పదును. ఇట్లుండుట
యంతఃపురచారిణీత్వమునకును నంత బాపకము కాదు. పక్షాంతరము
నందో మహాపకారకమే. ఎంత యతఃపురచారిణి యయ్యును దిన
యూర్ధ్వకాయమునని తా నశ్రిమమ్ముగ వహింపఁదగిన నడుముబలిమి
కలిగియుండుట యెప్పుకుండెడినా? ఏమి మాటాడవు?

ప్రద్యు— నీయొనర్చు నిరుత్తరపూర్వపక్షముపై నెవ్వరికిని నుత్తరము స్ఫురిం
పడుగదా? సఖా! తుట్టుతుదకు నీ వాక్యసార మిట్లు పరిణమించినది.
ఈ కన్నియ చంద్రిముఖి, పద్మనయన, తనుమధ్య, స్థాలీపులక న్యాయ
ముగా నీయొనర్చిన విచారణంబట్టి చూచిన నీపె సౌందర్యము కడు
మనోహరమని నీవును నొప్పికొనినట్లైనది.

గౌత— ఇహిహిహిహి! నీమాట నేల త్రోసివేయవలయును? నా పూర్వపక్ష
ములు నిరుత్తరములే యైనను, నీ యభిప్రాయము ననుసరించి యీ
యతివ సౌందర్య మనవద్యమే యని యేనును నంగీకరించితి ననుకొనుము.
ఈపె పేరేమో తెలిసికొంటివా?

ప్రద్యు— పేరుగూడ నీచిత్రపటమునందే లిఖింపఁబడియున్నది. తిలకింపుము.

గౌత— (చదివి) ప్రభావతి యను పేరీ మెకుఁ దనుకాంతింబట్టియే పెట్టియుం
దురు. కాని వజ్రాదికమునకుఁబలె నీపె కాంతికిఁగూడఁ జిత్రపట
ముద్బోధకమగుటలే దనుటలో నాక్షేపణ యుండఁగూడదుకదా?
అట్లుగటచే నీయంశము ప్రత్యక్షప్రమాణనిశ్చయమై యున్నది. అంగీక
రింతువా?

ప్రద్యు— (చిఱునవ్వుతో మిన్నకుండును.)

శుచి— సఖీ! ప్రస్తుతప్రసంగము మనకు సంబంధించినదే కావున మన మేలేని
చింతకార్యము సఫలమయినట్లే.

మంజ — అవును. కమర కదటి కరిగి నవయోచితముగ మన యరుఁడెంచిన
సందర్భము నివేదించటయే యిక్కడ గర్తవ్యము.

శుచి— అట్లే కావంతము రమ్మ. (ఎదుటి కరుగుదురు.)

పౌరద్యు— (చూచి అశ్చర్యముతో) చెలెక్కాడా! ఆ యంచల రామణీయకము
విలొకించితివా?

గౌత — ఆ! చూచితిని. ఇయ్యవి మన క్రీడాసరోవరపు రాయంచలవలె
గాక వేటొక తెఱఁగునఁ గనుపట్టుచున్నయవి. ఇదియునుం గాక నిర్భ
యముగా మన నికటమ్మనకే పచ్చెడి ప్రోడతనము మిగుల నాశ్చర్య
జనకము.

ప్రద్యు— అవును. మన యంచలకును కీనికీని జాలభేదము కలదు. మఱియు
నీ రెంటిలో నొకదానినిఁ గొలఁదికాలముక్రిందటఁ జూచినట్లు జ్ఞప్తి
దగులుచున్నయది.

శుచి— (సమీపించి)

నీ. శుభమస్తు నీకు నిస్తులవయఃపరిపాక

సౌందర్యవిజితనిర్జరకుమార!

కళ్యాణమస్తు శ్రీకమనీయతరభోగ

భాగ్యపూర్తిసంపన్న! నీకు

సుఖమస్తు నీకుఁ బ్రహూననారాచాప

రావతార! మహానభావ! దేవ!

అర్హగ్యమస్తు సర్వాతిశాయి పరాకర్

మక్రమాటోపనిర్వకర్! నీకు

గీ. నీకు విజయంబు నీకు నిర్విద్యోక్తి

నీ కఖిలలోకసమ్మోహనీయగరిమ

యదియిది యనంగలేల? నీ యంతివట్టి

రెల్ల బంగారమగుఁగాక కృష్ణనూతి!

ప్రద్యు— (సంతోషముతో) సుకవిశిరోమణీ! భవదాశీర్వచనము శిరసాఽహిం
చుచున్నాఁడను.

గౌత—(అపవారింపినవృత్తు) సఖా ! విరటివికదా, యోగీర్వచనము. సభ్యభా
నీరొట్టే నేతఃబడినట్లు దీనియర్థము స్ఫురించుచున్నది. “ సత్కవి
వాక్యము రిత్తవోవునే ? ” పక్షులలో నచ్చటచ్చట మాటలాడునవి
కలవు గాని యర్థయుక్తముగ మాటలాడునవిలేవు. కావుననే “శుకాను
వాద” మని యర్థగ్రహణశక్తి లేని మాటలయెడ వాడబడుచున్నది.
అందులో నీమాటలు కేవలము మాటలనుకోపలనుపడదు. ఛందోబద్ధములు
గదా ! ఇట్టి శక్తి మహద్భూతము.

ప్రద్యు— సందియ మేమి ? నీ పనినట్లే. మఱచితివేమో కాని యాయంశ
శతపథానవిధానచాతురీధురీణము సుమా !

గౌత— (స్మృతి నభినయించి) అవును. నాఁడు మీతాతగారి జన్మంపు
టుత్సవముతరి నపథానమైనర్చిన యంచల జంటలోని శుచిముఖియా,
యాయంచన్ని

ప్రద్యు— అవును.

గౌత— (శుచిముఖిదిక్కు) కవయిత్రీ ! నీకుఁ గుళలమా ? ఈ రెండవ రాయంచ
నాఁటి. నీ తోడిరాయంచయే యగునా ?

శుచి— కాదు. అపె యశశకాయము మాత్రమే ప్రస్తుత మీలోకమున నిల్చి
యున్నది.

గౌత— (చెవులు మూసికొని) శివశివా ! యెంత దుఃఖకరమగు వార్త వినవలసి
పచ్చినది.

✓ గీ. శతపథానంపు శకటమ్ము నతిరయమున

మీర లిరువురు నడుపు నా ధోరణి విని

యిచటి సత్కవిత్వజు లెల్ల దలలుఁ

పంచిరి నమస్కరించి నుతించి రెలమి.

అక్కవులు నేఁడు ని న్నొంటరిగాఁ జూచి మిగుల విచారించుదు.

ప్రద్యు— సంశయ మేమి ?

గీ. ఒండొరుల యాత్మలం గల యూహ లాండొ
రులు శ్రమమ్మువినాగన తెలిసికొనుదుఁ
బద్ధసంపూర్తి యొనరించు భాగ్య మరసి
యిపుడు నినుమాత్రమే చూచు పెంత చింత !

శుచి— (సవిచారముగా మిన్నకుండును)

ప్రద్యుమ్న—సర్వజ్ఞుడగు నీ కొరులు బోధింపవలసిన యంశములు లేవు. “అపరిహార్యైర్థేన త్వం శోచితు మ్హసి”

ఆ. వె. నాన్నగారి దర్శనం బొసరించితే ?

వారు నీవటన్న బ్రాహ్మ మిత్తు

రేమికర్జునునకు నీ విట కరుడెంచి

తదియు సఫలమైనదని తలంతు.

శుచి— కుమారా !

శా. శౌరిక గాంచితి భక్తిమీఱగ నమస్కారమ్ము గావించితిక

నా రాకక హరి పృచ్ఛచేసె జగదానందప్రదంబైన మ

త్రాస్వగంధమ్ము వచించితిక, విని సమాధానమ్ము వాక్కుచెప్పి, నిక

జేరక వచ్చితి గార్య మిద్దె సఫలశ్రీ నిండి దైవారెడిక.

మీరీ యుద్యానమ్మునకు రాకపూర్వమ మే విట కరుడెంచి యియ్యె

డంగల రామణీయకమ్ములు తిలకించుచుంటిమి. మృదుమధురగంభీరమ్ము

లగు మీ యిరువుర సంభాషణంబులయందలి యుక్తిప్రతియుక్తులును గొం

డొక యాలించితిమి. సర్వథా ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నల కత సత్కవీశ్వ

రుల కవితారచన కలంకారమై చెల్వారు గావు.

గౌత— తిథాస్తు. ఇక్కడలో మాతో బాటు నీవును నొక పాత్రమనై కార్య నిర్వహణ మొనర్తువుగాక.

శుచి— లోకములోని వివాహనిర్వహణమునకును బ్రస్తుత వివాహనిర్వహణము నకును బాల భేదముకలదు. తత్పట్టాప్రవేశాది సందర్భములకుం దగు నుపాయమ్ము మహామాయాసనాశుం డగు శ్రీకృష్ణుండే యుపదేశింపఁ గలఁడు. నా శక్తివంచనలేక నేనును బాటుపడుదును. నేఁ బోయి వచ్చెద. నా కానతిండు.

(శుచిముఖీ మంజువాణులు నిష్క్రమింతురు)

ప్రద్యుమ్న— చెలికాండా ! మన రహస్యప్రసంగ మీ కవయిత్రి వినుటవలనఁ గార్యభంగ మగుటకు బదులు కార్యసాఫల్యము సిద్ధించుచున్నది.

గౌత— సఖా ! ప్రస్తుత మీయంచ నీ ప్రియురాలి సన్నిధిని విద్వాంసురాలుగా నుండినట్లు మన మాహించుకోవలయు నా యేమి ?

ప్రద్యుమ్న— సంవియ మేమి. అపె వాక్యములయందలి పొందిక యీ యంశమును నుట్టముగా ధ్వనింపఁ జేయుచున్నది. చాటుననుండి మన ప్రసంగము

విని “తనకార్యము సఫలమైన” దని చెప్పటచే బ్రకృత మీ రాయంచ
కవి యిక్కార్యమున దూతయని విస్పష్టమగుచునే యున్నది.

గౌత— నీ పూహించినట్లే. (అక సముపంకఁ జూచి) చెలికాండ! సంధ్యా
పందన సమయ మప్పుడే యతిక్రమించినది. నేను నీతోఁబాటుగా స్వకృ
త్యమును మఱచి పోయిశ్చిత్రార్థ్యప్రదాన మొనర్పవలసినవాడ నై తిని-
ప్రద్యు— (ఎకసక్కెముగా) అవును, పాపము! నీవంటి మహాబాహ్మణున
కిట్టి దురవస్థ తటస్థింపఁగూడదు.

(తెరలో)

ఉ. అంబుజముల్ చలించె బలగావలి గూళ్ళకు కేగుదెంచె దీ
రంబులనుండి విప్రులు కరంబుల డంబుగ నీరుకావి ప
స్త్రంబుల సంపుటంబులు పాసంగ గృహంబుల కేగుదెంచి ర
భ్రంబున సంజ తగ్గె విరబాతెఁ దిమంబు కృమంబుగా దెసల్.

గౌత— గృహమ్మున కేగునప్పటికి కేషించిన సంధ్యావసరముగూడ నస్తమిం
చును గాన నీ యుద్యానసరోవరమ్మున కేగి కాల్యకృత్యములు నెఱవేర్చి
కొని వదపడి సదనమ్ముల కేగుట యుక్తము.

ప్రద్యు— అట్లే కావంతము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది...శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునం ద్వితీయాంకము.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

తృతీయాంకము

నారదుడు — (ప్రవేశించి తనలో) వజ్రనాభుడు పోతుంటే గమగూడ బ్రవేశ మంగీకరింపనివాడయ్యు సంగీత విద్యావ్యసనకారణమున నేటికి బ్రతి చున్నాడోటి పక్షపాతి యని నయితము నన్ను శంకింపక యంతః పురకన్య కల విద్యను బరీక్షించుటకుఁ గోరి రప్పించినందులకు వీలైనంతలోఁ బ్రస్తు తము కడుంగడు దీనులై నవయుచున్న నిలింపుల కుపకృతి నాచరించుట నా కత్యావశ్యకము కాకపోదు. ఇందుల కుపాయమేమి? (ధ్యానము నటించి) ఆహా! వరాకి శుచిముఖయెంత పరిచేసినది! పరశక్తిచే ప్రభా వతీ ప్రద్యుమ్నుల కాపాదింపఁబడిన యచురాగభీజమును బెంచి పెంపొం దించి కాళోపకాళులుగల పెద్దవృక్షము గావించినది. ప్రభావతీసమాగ మమున కేయుపాయమున నైన నేమి, ప్రద్యుమ్నున కిప్పురప్రవేశము తప్పదు. అట్టితటి నతఁ డెంత యసహాయశూరుడైనను గొండొకసహాయ ముండుట మతింత బలకరము. కావున యదుకుమారులలో శూరాగ్రేస రులగు గదసాంబులకుఁగూడ నియ్యడఁ బ్రద్యుమ్నునకుంబలఁ బ్రవేశ కారణము నాపాదింపవలయును. (యోజించి) ఇది నాకుఁ బ్రస్తుత మొక దుర్బటకార్యమును గాదు. ఏమనిన, వజ్రనాభసోదరుడగు సునాభుని కొమిరెలు చంద్రవతీగుణవతులు కొమరునక బ్రభావతికి దీటు గుదురు. గదసాంబులో, ప్రద్యుమ్నునకు దీటుగుదురు. కావున నీజంట కును నాజంటకును ననురాగభీజమును నాటిలిసేని దీర్ఘస్వార్థములు రెండును గలిసివచ్చు ననుటలో సందియముండదు. (తలపంకించి) వీరల కనురాగమును నాటునపుడు ప్రభావతికిఁ దెలియనీయఁ గూడదు. ప్రభా వతి ప్రద్యుమ్నునియం దనురాగిణి యను సంకమింతవఱకు చంద్రవతి గాని, గుణవతి గాని యెఱుంగరు. ఒక ప్రభావతికి మాత్రమే గాదు. ఈ యిరువురలోఁ గూడ నన్యోన్యమును దెలియకుండునట్లే సంఘటిం చుట యుక్తము. కావున నట్లే ప్రయత్నింతుఁగాక.

పరిచారిక— (ప్రకాశించి) మహాశక్తి! నమస్కారము. అంతఃపురము తమ రాకకు నిరీక్షించుచున్నది.

నార— అట్లేని పోవుదము, పద.

పరి— (విషయముతో) వీణ నాచేతికిండు. నేను భద్రముగా దేవరశుక్రావ నాచరింపఁగలను.

నార— మాకిది బరువుగాదు. అయినను గైకొనుము.

పరి— మహాప్రసాదము. (వీణపుచ్చుకొనును. ఇరువురను బరికృమింతురు.)

నార— ఓసీ! ఇప్పుడు నేను బరీక్షింపఁదగిన రాకన్నియ లెల్లరు నొక్కగురువు నొద్దనే విద్య నభ్యసించుచున్నారా?

పరి— దేవా! మఱి కొందఱుగూడ నభ్యసించుచున్నను ముఖ్యముగా నభ్యసించు మూగురు రాకన్నియలకును గురువు లిరువురు. ప్రభావతిగురువు రంభ. చంద్రవతీ గుణవతులకు గురువు శార్వతి.

నార— (తనలో) అవును. ఇందుఁ గొంత నాఁడు సూచనగా రంభవలన విని యేయున్నాఁడను. (ప్రకాశము) సరియేకాని యీ దేవవేశ్యాద్వయమున కేమేని వివాద మేర్పడినదా యేమి?

పరి— ఏర్పడినది కనుకనే దేవరవారి రాక కిప్పరము నోచుకొనినది.

నార— (తనలో) అగుచో నిని కేవలము పరీక్షమాత్రమేకాదు. వివాదవిషయముగూడ నగుటచే జయాపజయనిర్ణయము గూడఁ జేయవలసివచ్చును. ఇది ప్రస్తుతము నాకు మిగుల సంకటము. రంభపక్షము చెప్పిన సూర్య శికిఁ గోపము. ఊర్వశి పక్షము చెప్పిన రంభకుఁ గోపము. నిష్పక్షముగాఁ జెప్పినను నెవరిపక్షమునకో జయము కాకపోదు గదా! ముని నగుటయేకాక పరమవిరాగినిగూడ నయ్య నీ సంగిత విద్యాకారణమున నీలంజయల మోమోటమున కించుక లోఁగవలసినవాఁడ నైతిని. అట్లే గుటచే నెట్లో వీలైనంతలో నిరువురను సంతోష పెట్టుటకే యత్నింతుఁ గాక. (యోజించి) ప్రస్తుతము వీండ్లు తమకు జయము నభిలషించి మాత్రమే యీ పన్నుగడ పన్నియుండరు. ఈవ్యాజమునఁగాని యితరుల నిటకుఁ బ్రవేశింపఁజేయ వీలు గాదని యెఱిగి యిట్లు కల్పనచేయింతురు. అందులోఁ గలహాశనుండనగు నన్ను రక్షించినచో నేనోయుద్ధము పాసఁ గుననియు నలదు దైవవశమున పజ్జినాభుని నాశనము ఘటించినచోఁ దమ్మును జైఠసాలసుంచినందులకుఁ బ్రతికార మొనర్చినట్లగుననియు నీలంజయలయూహ కావచ్చును. భవతు, వీండ్రయందేకమే సఫలమగున

గాక. (ప్రకాశము) సరియే, మా రాకకేమి? ఇప్పుడు మీ ప్రభువే మా స్వర్గమునకుఁ గూడ రాజుగా నుండెనుగదా. రాజధానియగు మీపురమునకు మేము రాక యెట్లుమానుదుము?

పరి— దేవా! అదిగో! అంతఃపురము. వారే విద్యార్థినులు.

(యధోక్తముగా చంద్రసతీగుణసతీప్రభావతులును మఱికొందఱు కన్నీయలును, రంభోర్వసులును బ్రవేశింతురు.)

రంభోర్వసులు— (సమస్కరించి) దేవర దర్శనలాభ మింతకాలమునకుఁ దటస్థించినది.

వార— మనోవాఁచాఫలసిద్ధిరస్తు. (రంభనుద్దేశించి) నీవు నాఁడొకపరి కన్పట్టితివి. ఊర్వశిని జూచి చాలఁ గాలమైనది.

ఊర్వ—చిత్తము, స్వర్గము వదలినతరువాత, మరల నేఁడే తమ దర్శనభాగ్యము.

రంభ— (రాకన్నీయల నుద్దేశించి) ఆహ్లా! పరమగురువులకుఁ బూజాపురస్కారములను నిర్వర్తింపుఁడు.

(ముగ్గురు రాకన్నీయలును యధోక్తముగా నాచరింతురు.)

వార— రాకొమిరెలారా! మీ వినయవిధేయతలకు మామనము మిగులసంతసించె.

గీ. గానవిద్యాభివృద్ధియఁ గలుగుఁగాక

కలుగుఁగావుత మనుకూల కాంతసిద్ధి

యదియు నచిరకాలమ్మున నమరుఁగాక

మేలగునుగాక ధరణికి మికతమన.

ప్రభా— (తనలో) మహానభావులు. వీరివాక్యము తప్పదు. కావున నోహృదయమా! ఊహిడిల్లు మూఱడిల్లుము.

రంభ— తమ యాశీర్వచన మీ భర్తృదారికలు శిరసావహించుచున్నారు.

వార— (రంభోర్వసుల నుద్దేశించి) మహారాజు నన్నిటకుఁ బిల్వబంపిన యంశము మీరెఱిగినదేకదా?

ఊర్వ— శిష్యురాండ్రొద్దాగమన మామా విద్యాప్రాప్తవత్తును నిర్ణయించి మమ్మును గౌరవించుటకు రప్పించినారు.

వార— ఈ మాగురకును గ్రంథము సమముగనే యయినదా?

రంభ— చిత్తము.

వార— ఏదేని పల్లవి నెచ్చిన స్వతంత్రముగా జాగాచేసికొని పాడగలుగుదురా?

ఊర్వ — చిత్తగించెదరు గదా !

వార — అగుచో నొక పల్లవిమాత్ర మిచ్చిచూచెదను. తారతమ్యపరీక్ష కీ మాత్రము పరీక్షించినఁ జాలును. ఈ క్రిందిపల్లవిని, తోడిరాగములలో రూపకతాళములలోఁ గొన్ని యావృత్తములు పాడింపుఁడు.

పల్లవి.

తత్త, దిమిత, దింపి, యని, సదా, శివుఁడాడినాఁడె, తత్తపిమిత దిందియనిసదా !

రంభోర్వములు — అమ్మలారా ! వింటిరా ? గురువరుల యాదేశము. ఇట్టి పట్టున ప్రీతి జననహజమైనను లజ్జ నుజ్జగించవలయును జాడీ !

రాకన్నియలు — (మిన్నకుందురు.)

వార — ఆలస్యమెందులకు ? ప్రారంభింపుఁడు.

ప్రభా — (తనలో) విరహజేదనాదోచాయమానముగు నా మనమున కొక్క ప్రమయన్నును రాగమురక్కఁ దక్కిన రాగములుగాని తాళములుగాని స్మరించుటయే లేదు. ఇట్టియవస్థలో నే నేమి పాడఁగలను ? నేఁడు నా యుపాధ్యాయురాలికి నాకతన నవనూనము ఘటించు నేమొకదా ? ఈయంశము నెఱిగినచో నాపె నన్ను నేఁడు పరీక్షాస్థానమునఁ బ్రవేశ పెట్టుకొనక యేపోవును. ఈ నా రహస్య మీపె తెలియించుటకు వీలు గాదుగదా ? ఇందుపాయమేమి ? (విచారించుచుండును.)

చంద్రవతీగుణవతులు — అక్కా ! పల్లవి నారంభింపుదమా ?

రంభ — (ప్రభావతి నుద్దేశించి) అమ్మా ! సంశయింపకుము ప్రారంభింపుము.

ప్రభా — (ఆరంభింపఁబోయి, మరల సంశయించును.)

వార — అమ్మాయీ ! సంశయింపకుము. నీకుఁదోచినట్లు గతి నేర్పఱచుకొనుము.

రంభ — స్వామీ ! సిగ్గుచే వెనుదీయఁచున్నదేకాని వేటొకటిగాను. సర్వజ్ఞులగు లేమ రెఱుఁగనిదేమున్నది ? “నగము చచ్చి సంగీతము, నంతయుఁ జచ్చి హాస్యమును గదా !”

వార — ఊర్వశీ ! నీశిష్యురాండ్రేని ప్రారంభింపవచ్చును. ఆపెయే మొదలిడవలయునను నియమము లేదు.

ఊర్వ — శులవైనచో బాగ్రంభింపఁజేయదును. కాని జ్యేష్ఠానుక్రమమును దప్పించరాదని సంశయించుచున్నదానను.

రంభ — స్వామీ ! ఊర్వశి చెప్పినమాట యుక్తిసహము. ముందు నాశిష్యు

రారే ప్రారంభించును. (ప్రభావతిదిక్రై) అమ్మా ! సంశయింపకుము. ప్రారంభింపుము. పల్లవిని వింటినికదా !

రంభా—(ప్రారంభింపఁబోయి మరల మాని తనలో) ఏమో, నామనము నెన్ని గతుల ఒతిమాలినను విషయాంతరముమీదికిఁ జనకున్నయది. ఈ పల్లవి కన్న నా మనోహరునికి సంబంధించిన యగ్ధముగల వేటొక పల్లవియైనచో నా హృదయము దానిపైఁ బ్రసరించెడినేమో కాని, సర్వజ్ఞుడయ్య నామని కట్టియూహ తోఁచకుండుటయు నాదురదృష్టమే.

వార— రంభా ! నీ శిష్యురాలి కీ పల్లవిగతి స్ఫురించినట్లు లేదు సుమా !

తార్య— (తనలో) నాకిది ప్రియము, నాకిది ప్రియము.

రంభ— దేవా ! దేవర క్రొత్తవారగుటచేఁ దమనన్నిధిని గొంతెత్తి పాడుటకుఁ గొంతుచున్నది. అంతయకాని తాము నెలవిచ్చినట్లు స్ఫురింపక కాదు. (ప్రభావతి నుద్దేశించి) అమ్మా ! మునీంద్రులవారు మఱియొకలాగు భావించుచున్నారు. కావున నొక జాలము మానుము.

ప్రభా— (కంతము సవరించుకొని మిన్నకుండి తనలో) నాచిక్కు నాది. ఈపె తొండర యీదెది. పాపము ! మిక్కిలిగ శంభదచేసి నన్నుఁ దయ్యారుచేసినది. నావలనఁ దన చేసిన కృషి కీమెకుఁ బ్రతిఫల మవ మానముడక్క వేటు కనుపట్టుటలేదు. నాకు బుద్ధిస్వాస్థ్యము లేదు. నే నేమి నేయదును ? “స్వస్థే చిత్తే బద్ధయ స్సంభవంతి”.

వార— ఏమి రంభా ! ఈపల్లవిని మాని వేటొకపల్లవి నివృండువా ?

రంభ— చిత్తము. దీనిగతి నా శిష్యురాలికి స్ఫురింపలేదను కారణమున నట్లు తమరు మార్చనక్కఱలేదు. కాని వేటొక కారణమున మార్చవలసి యున్నది.

వార— ఆకారణ మెట్టిది ?

రంభ— సర్వజ్ఞులరు తమకు మాబోటులు విన్నవింపవలసినది లేదు. అయినను మన్నింతురేని మనవిచేసికొందును. నవనవోశ్మేష యావనలగు కన్ని యలు తఱచు ప్రధానపైఁజతముగా మన్మథునారాధించుచుఁ దదితరదైవ తమలయెడ సంతగ నాదరములేక యుండురనుట క్రొత్తసంగతి కాదు. అందులో స్మరారాతి యగు శివునియెడల నట్టి కన్నియల కాదరాభావమే కాక కొండొక వైరముగూడ నుండవచ్చును. తమరిడిన పల్లవి శివస్మరణ ప్రధానముగ నుండుటచే మా ప్రభావతి యాపల్లవి వారంభింపఁ గొంతు చున్నదని నాయూహ.

నార— (తనలో) ఔరా, యీ మదిలో తుకాతూ మత్స్యేమాపాటప మంత
దూర మెగబాగినది !

ఊర్వ— దేవా ! చిత్తగించితిరా ? తనశిక్షాలోపము నీపె యెట్లు సమర్థించు
కొనుచున్నవో ! ఈయూహ యుత్సేమామత్యముకాక నిక్కమేయైనచో
నాశిష్యు రాండ్రును నిప్పట్లఁ గొంకవలసియే యుండును గదా ?

నార— ఆ ! నీవనినట్లే. (రంభ నుద్దేశించి) ఏమిరంభా ! నీవిందుల కేమందువు ?

రంభ— (తనలో) ఊర్వశి నాపన్నగడను బూర్తిగా ఖండించినది. ఇంక
మపాయమేమి ? (యోజించి) ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) దేవా ! సామాన్య
దృష్టితోఁ బరికిలించినచో నూర్వశియాడినమాట యుక్తిసహముకాక
పోదు. కాని విశేషదృష్టితోఁ బరికించిన దేవరచిత్తమునకే సర్వమును
విదితము.

నార— (తనలో) రంభయాడినమాట కిప్పట్ల నర్థమేలేదు. కాని యొకవిధమున
యోజించినచో నర్థముకలదు. కాని ప్రభావతీహృదయరహస్యము రంభ
కూడ నెఱుఁగుననుకొనుట కవకాశములేదు. అది శుచిముఖియును, ప్రభా
వతి ప్రాణసఖులలోఁ గొండలును దక్క నొరులెఱుఁగరనుట సత్యము.
ప్రస్తుతము ప్రభావతి యన్యాయ త్రిచిత్తయి యున్నమాట వాస్తవమే.
కాని రంభ యాయంశ మెఱిగికాకపోయినను యాదృచ్ఛికముగాఁ
బన్నిన యీ పన్నగడ దాని యుద్దేశమునకు మించి పనిచేయుచున్నది.
స్మరాపరావతారుడగు ప్రద్యుమ్నుని ద్వికరణశుద్ధిగాఁ బతిగా నేర్పఱు
చుకొని తత్సమాగమమును వేచియున్న ప్రభావతికిఁ దదరాలియగు శివుని
యెడల ద్వేషమునుట కదుంగదు యుక్తిసహమే. కాని యీ గుట్టునెఱుఁ
గని రంభనోటినుండి వెలువడిన యీవాక్యము గ్రుడ్డివానిచేతి తాయిగా
నున్నది. ఇప్పటికి రంభ యిట్లు తప్పికోడలఁచినది. కాని యాదృశ
వస్థలోనున్న ప్రభావతి కిప్పుడు వేటొకపల్లవి పాడుటకూడ రుచింపనే
రుచింపదు. అయినను నాపె మహారథమున కనుకూలించు తెఱఁగునఁ
గల్పించి పల్లవి నొసఁగెదను. (ప్రకాశము) ఊర్వశీ ! నీవాదము కాదన
రాదు. కాని “మాటకు మాట తెవులు, నీళ్లకు నాఁచు తెవులు.” వేటొక
పల్లవి నిచ్చుటకు నీ వంగీకరింపుము.

ఊర్వ— దేవరచిత్తమున కన్యథా మనవిచేసికొనుటకు నే నెంతటిదానను.

నార— రంభా ! ఇదిగో, మఱియొకపల్లవి. దీని, నిచ్చవచ్చినతాళము, నిచ్చ
వచ్చిన రాగము నేకరించి. పాడనిమ్ము.

పల్లవి. ప్రభుత్వజనక, పాలింపరావే

రంభ — (సంతోషమునాపికొని తనలో) హృదయమా ! నీ వికారము నొక్కమాటుగా బయల్పడచెడవేని నికముందుఁ గాఁదగిన నీవాంఛకు విఘ్నమేర్పడఁగలదు నుమా ! తొందరపడకుము. నుధామధరములగు ప్రియ నామాతృరములచేఁ జిహ్నితమగు నీపల్లవిని నాచేఁ బాడించి నాయుపాధ్యాయురాలికి మాటదక్కింపుము. (పల్లవి నెత్తికొనఁబోయి, మాని తనలో) ఈ నారహస్యము నిక్కడి రంభోర్వశ్యాదులు పలువురెఱుంగకున్నను నాప్రేమడి చెలికత్తియలలోఁ గొందఱును, ముఖ్యముగా దివ్యజ్ఞానసంపన్నుడగు నిమ్మహామనియు నెఱుంగదురనుట ధృఢము. వెనుకటి పల్లవిని బాడక దీనిని బాడినచో నన్న వీరు లఘుహృదయనుగా భావించి యెల్లదమాడునుచేపాకదా ! (యోజించి) బాగుగ యోజించినచో నవసరముపడినగాని దివ్యజ్ఞాన ముపచరింపదు గాక. అట్లేకానిచో నీ దేవతేశ్వర్యుగళమునకుఁ గూడ నాగుట్టు విస్పష్టపడవలసినదియే. ఇందేమిగతి? (మిన్నకుండును)

రంభ — (తనలో) ఈ పల్లవి నెత్తికొనుటకుఁ గూడ నీపె కొంకుచునేయున్నది. కారణ మేమైయుండునో ? విద్యావిషయమున నీపె కించుకయు లోటులేదని నాకు బాగుగఁ దెలిసిన యంశమే. ఏమైనను నేఁ డీపె మనము స్వస్థముగా లేదనుట నిక్కము. కావున నిప్పటి కెట్లో సురుగుట కింకొక యుపాయము నాలోచించుకోవలయును. (యోజించుచుండును)

నార — ఏమి, రంభా ! ఈపల్లవియెడల నీవు మున్ను చూపిన శంక లేదుగదా ! దీనినిగూడ నీ శిష్యురాల నాదరించినటు లున్నదే ! కారణ మేమి ?

ఊర్వ — (తనలో) నాకుఁ బ్రియము, నాకుఁ బ్రియము.

రంభ — (తనలో) ఇప్పటి కిట్లు దాఁటికొందునుగాక. (ప్రకాశము) స్వామి ! దేవర సర్వజ్ఞులు. తమకు మాబోలులు బోధింపవలయునా ? ఈపె రక్షశ్చక్రవర్తి కుమార్తె. మీరొసఁగిన పల్లవి రాక్షసారాధిపక్తి ప్రబోధకము. అందుచేఁ గొంకుచున్నట్లు నా తలఁపు.

నార — (నవ్వి) నిజమగుఁగాక, కాకుండుఁగాక. నీవు బొంకినను నయ్యదిటకున్ సరిపోయినది. మఱియొక పల్లవి నిమ్మందువా ?

ఊర్వ — ఇంతకుమున్ను చూపిన దొసఁగుకన్న నిప్పటి దొసఁగు యుక్తియుక్తముగ నుండుటచే నీపల్లవిని మార్పుటకు నాకును నభిమతమే.

రంభ — (తనలో) వేఱొకపల్లవి నేని ప్రభావతీ పాడి నేడు నాకు మాటదక్కించునో, లేదో ? చిత్త మస్వస్థముగానున్నపు డదిమాత్రము పాడనొకించునా ? ఇంతకు నీపె చిత్త మస్వస్థమగుటకుం గత మేమో ? ఈ

యాంశము సామాన్యజ్ఞానమునకు గోచరించునట్లు లేదు. దివ్యజ్ఞానసాధ్యముగాఁ దోచుచున్నది. కావున దాని నుపయోగింతుఁగాక. (ధ్యానము నటించి) అయ్యో! యెంత మందభాగ్యురాల నైతిని! ఈ దిక్కుమాలిన చక్కనిముండకొడుకుల సంపర్కపు దోషముచే నాకు దివ్యజ్ఞానసాధ్యము నశించినది. (విచారముతో) అవును. అట్టి దివ్యలోక నివాసమే పోయి, యిట్టి దుర్దశ చేకూరినపుడు దివ్యజ్ఞాన నాశమునకై కుందిన నేమి లాభము? ప్రస్తుతము తప్పికొనుట కుపాయము యెఱింతుఁగాక. (అలోచించి, ప్రభావతి యొడలిపైఁ జేయివైచి) ఈ యుపాయముపలన నేటి కీ పరీక్షయే నిల్చిపోఁగలను. (ప్రకాశము) అక్కా, యూర్వశీ! ఇటు రమ్మ. పృథ్వియొడలి వేడిమిని బరీక్షింపుము.

ఊర్వ— (దగ్గఱకు వచ్చి యొడలిపైఁ జేయివైచి) మితిమించిన కాఁకగానున్నది. పాపము! జ్వరము తగిలినదేమో! (నారదుదిక్కి) ఏమి యాజ్ఞ?

నార— (తనలో) పాపమీ యమాయకురాలు తనంతటఁ దానే నేటి కీ యాంశము నుపరమింపవలయునని నన్నుఁ గోరుటకు సంసిద్ధురాలగుచున్నది. ఈ ప్రభావతికి మదనజ్వరము బాధించుచున్నదను నంశ మీపె యెఱుఁగదు. అవును, జ్వర మెట్టిదైనను బృస్తుతాంశమున కంతరాయమేకదా! (ప్రకాశము) నేటి కీ పరీక్ష నాచుమందువా?

ఊర్వ— దేవర యట్లుగ్రహించితిరేని మహాప్రసాదమే.

నార— ఏమి రంభా! అటులానరింపుదమా?

రంభ— (వినయముతో) మహా ప్రసాదము. నెలవొసంగినచో నీపె నుపచారార్థ మంతిపురికిఁ గొంపోయెదను.

నార— తథాస్తు.

(ప్రభావతియుఁ జెలులును రంభయు నిష్క్రమింతురు)

ఊర్వ— దేవా! నాకుఁగూడ నెలవొసంగుఁడు.

నార— మంచిది.

(ఊర్వశి నిష్క్రమించును)

పరిచారిక— మునీంద్రా! మరల నీ పరీక్షాసభ యెప్పటికి మార్చితిరి?

నార— మీ రాజుగా రెపుడేర్పఱచిన నపుడే యగును.

పరి— చిత్తము. అంతదనుకఁ దమ రిచ్చట నిల్చియుందురా?

నార— రాక్షసేంద్రుని యభిప్రాయము ననుసరింపక తీరదుకదా !

పరి— చిత్తము. తాము సర్వసముఖ. కాన మాబోట్లతోఁ గూడఁ జనవిచ్చి మాటలాడుదురు. అనుజ్ఞయైనచో నీ దాసి తమతో నొక విన్నప మాచరించుకొనున్నది.

నార— అది యేవో తెలుపుము.

పరి— చిత్తము. నూ యీ భర్తృదారికలకుఁ బెండిలియైనచోఁ జూడవలయు నని మా కెల్లరకును మిక్కిలి కుతూహలము. వీర లిరువురకును దగిన వరులను దా మెక్కడఁజేనిఁ దిలకించిన యువసముదయమున నున్నచోఁ దెలుపఁగోరెదను.

నార— (నవ్వి) మీ రాక్షసనేత స్వయంపర మేర్పఱచినచో నెల్లరును జనుచుండురు. అందు స్వానురూపవరుల నేరికోవచ్చునుగదా ?

పరి— చిత్తము. తాము సర్వజ్ఞులు. తమకు గోచరింపని యంశము లుండవు. కావున మనవిచేసుకొంటిని.

నార— (తనలో) నేనిదివరలో నూహించిన యంశమునకు దైవచోదితురాలై యీదాసి యుపోద్ఘాత మారంభించినది. కావున వీరిలో నొండొరుల నందర్భ మెండొరులకుఁ దెలియకుండునట్లుగా భద్రపఱచి దీనితోఁ గథానిజమును బ్రసాదించవలయును. (ప్రకాశము) కానిమ్ము. నే నీయంశమును గూర్చి యోచింపుదుందును. ఇంతలో నీవు వీరిని గురుజనసన్నిధికిం గొంపోయి మరల వత్తువుగాక.

పరి— (యథోక్తముగా వాచరించి) స్వామీ ! యేమియాజ్ఞ ?

నార— (తనలో) ఈముద్రసలిది యీ దేవరహస్యమును వినుడనుక నన్ను వదలదు. (యోచించి) చలిసిక్లకు వేడిసిక్లు తోడనునట్లు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నకథ కిక్కడ కొంత తోడ్పడవచ్చును. కావున దీనికిం తెప్పదు. (ప్రకాశము) నీకోరినయంశము దేవరహస్యములలోనిది. ప్రీత్యభావమునజేసి బయటఁబెట్టితివేని దేవత్యామునకు భంగము వాటిల్లును జామా !

పరి— (నవ్వి) భేష సర్వజ్ఞులు. నా ఘనోదార్థ్యము మాత్రము గుఱుతెలుగకుండురా ? సర్వభా భద్రపఱచి మీమెప్పు నందెదను.

నార— ద్వారపతీపురి నెఱుంగుదువా ?

పరి— ఎఱుగకేమి ? చూడలేదు గాని తమను విఘ్నమున్నదియే, యదువంశ.

తిలకంబగు శ్రీకృష్ణభగవానుని విచిత్రచరిత్రమున కాలవాలంబగు నచ్చి
త్తనము నెఱుంగనితాచే తేరడి నే ననుకొనియెద. కడమ నెలవిందు.

నార— ఆహనఘని కెందఱో భార్యలును గొమరులును గల రనియు నీవు
వినియేయుచువు. కావున విస్తరింపను. అక్కొమరులలో గడసాంబా
లను నిరువురు యదుకుమారులు మీభర్తదారికలకు భర్తలు కాఁగలరు.

పరి— స్వామీ ! తాము నెలవిచ్చిన సంగతి యమోఘమని నాకుఁ బరమ
విశ్వాసమండియును తేజస్విమిరన్వాయమునఁ బ్రసరించు రక్షోరాక్షి
రక్షశ్చక్రపర్తులు వియ్యంకు లెట్లగుచుఁకదా యని సందియము మితి
మీటి బాధించుచున్నయది. దీనిం బాప వేఁడెదను.

నార— మొదటనే చెప్పితినిగదా, యిది దేవరహస్యముని ; మరలం బ్రశ్నించెద
వేల ? ఈ ప్రపంచ మహామాయానాటకమున మీ రాకొమిరెల పరిణయ
భాగ మొకయంతర్నాటకముగా నుండెడిని. అచిరమృతన సర్వము
నీకనుభూతము కాఁగలదు. ఇప్పు డింతకన్నఁ జెప్ప వలనుపడదు.

పరి— చిత్తము. నెలవు. (నిష్క్రమించును.)

నార—(తనలో) రాక్షసేంద్రుండు తనకొమిరెల విద్యాతారతమ్యము నెఱుంగ
నా రాకకై వేచియుండును. (పరిక్రమించి) అదిగో, రాజమందిర
ద్వారము.

దోహరికొడు— (ప్రవేశించి) మునీంద్రా ! మా తోడు మీరాకకై వేచి
యున్నవాడు.

(అంత వజ్రనాథుఁడు సపరివారముగాఁ బ్రవేశించును.)

నార— ఇదే వచ్చుచున్నాఁడను.

దోవా— ఇటు దయచేయుడు. ఇటు దయచేయుడు.

వజ్ర— (సగౌరవముగా లేచి) మునీంద్రా ! ఆ యాసనము నధిష్ఠింపుడు.

నార— (అసనమునఁ గూర్చుండును.)

వజ్ర— మునీంద్రా ! మీరాకవలన మేమెల్లరమునూ ధన్యులము.

నార—(తనలో) ఇతఁడు దేవతారాతీయయ్య దేవమునినగు నాయెడల నింతటి
గౌరవమును బావులు యత్కజము. (యోచించి) ఆవును ప్రస్తుత
మితఁడు గానవిద్యాధురంధకుండనను హేతువున నన్నింత ప్రేమగాఁ
బాచుచుండవచ్చును. “విద్యాకౌసుల్యశ్రీపూజ్యతే” కనుక దీనివిషయ

మన శత్రుత్వ మంతబాధకము గానేరదు. (ప్రకాశము) నీకుంగల గానవిద్యాభిమానమునకు నాకు విక్కిలి సంతోషము.

జబ్రి— స్వామీ! మీరు దేశతాపక్షపాతులరయ్య నామాటం బాటిచేసి నాకొమిరెల ఓద్దియం బరీక్షింప నేతెంచుట తమ సర్వసమత్వమును వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుచున్నది.

నార— (తనలో) నేనును దేశకార్యార్థినై యేదేని రంభము నారయు మన మ్ముతో నీయపకాశమున నిట కరుదెంచినవాడనే. (ప్రకాశము) అను కేంద్రా! మరాసురశబ్దములయందలి పరస్పర వ్యతిరేకముకతన మీలో మీర లనోన్యశత్రువులయిన నగుదురుగాక. కశ్యపుడు మా మునుల లోనివాడగుటచే దదపత్యభూతులగు మీ రెండు తెగలును మాకు నొక్కగూప యగుటలో నాశ్చర్యమేమున్నయది.

జబ్రి— చిత్తము. తమ సమర్థనము చక్కగా నున్నయది. ఇదియునుంగాక మామా విరోధములు పరస్పరబాహుబలప్రయుక్తములు. తామె, కేవలము శాంతిధనులు. తమ హృదయమున కిట్టిపట్టున జోక్యమే యుండదు.

నార— (తనలో) “కేనై తే మునినేగాని తిరుగవేసిపొడువు” మన్నట్లు మాకు జోక్యములేని యుద్ధములే యుండవు. మాకు నీవంటి జగదుపపనకార కులను వధింపజేయుటకూడ నొకతపమే. (ప్రకాశము) అంతే. నీయూహ కడుంగడు యుక్తియుక్తము.

జబ్రి— స్వామీ! ప్రశిష్యురాండ్ర గానవిద్యాభ్యసనముం బరీక్షించితిరికదా! అందు రంభార్పసులలో నెవలెకుఁ దాము జయమెనగిరి ?

నార— వాండిరువురును సమర్థురాండ్రే. ఒక్కతె కొకభాగమున, వేటొక్కతె కింకొకయంశమున, నెక్కుడు ప్రతిభ కల్గియుండినను మొత్తము మీద నొకరి కొకరు తీసిపోరు.

జబ్రి— ఆవిషయమిదివఱకే జగత్ప్రసిద్ధమైనదగుటచే నిపుడు కొత్తగాఁ దాము నిర్ణయింప నక్కఱలేదు. ప్రస్తుతము శిష్యురాండ్రంబట్టి జయ మెవరినో నిర్ణయించుటయే తమకు ముఖ్యకర్తవ్యము.

నార— రాకొమిరెలును దెవ్వతేటలలో నొకరికొకరు తీసిపోగూడదు.

జబ్రి— తాము ప్రత్యక్షముగఁ దిలకించుచుఁ బోతముననున్న వారివలె నభిప్రాయ మెనఁగుచుంటిరేమి ?

నార — ఇందునుగూర్చి నేడు పరీక్షజరుగలేదు. కావున ననుమానవ్యమాణము శరణ్యము కావలసివచ్చినది.

పజ్ర — పరీక్ష జరుగకుండుటకుఁ గారణమేమి ?

నార — రాకొమిరెటుగదా ! నేడు నీకొమిరెకుఁ గొంచెము మనస్సావధ్యము తక్కువగావుంటచే సభ తేపు జరుగవలసినదయ్యెను.

పజ్ర — చిత్తము. ఎట్లో శిష్యురాండ్ర ననుగ్రహించి తా మంతదనుక నియ్యెడ విచ్చేసి పరీక్షించి యింకనుంగల బోటుపాటులను యార్జిగావించుటకు వలనగు నుపాయముల నుపదేశింపఁగోరెదను.

నార — రాక్షసచక్రవర్తి ! విద్యయనునది కేవలము గురూపదేశముమాత్రమున నిద్ధించునదికాదు. ప్రప్రథమమున గురూపదేశ మనసరమే. కాని పిమ్మటఁ బలుపురవలనఁ బలుసంగతులను నేర్చికొనవలసియుండును. అది యంతఃపురచారిణుల కగమ్యమేకాక యనుచితముగూడ నగుటచేఁ బ్రస్తుతమింతటితోఁ దృప్తిపడుట యుక్తము.

పజ్ర — గానవిద్యాధురంధరులని కేరుపడసినవారికెల్ల నిటకు రప్పించి వారివారి నైపుణ్యములను దిలకింపఁ జేయవచ్చునుగదా ?

నార — (తనలో) పోతుంటేఁగకేనిఁ దనయాజ్ఞలేక నొరరాఁగూడని యీ పురము నేటికి గానవిద్యాధురంధరులకెల్ల నివాసము కాఁదగిన దినము లాసన్నచునున్నవి. “బుద్ధిఃకర్మానుసారిణీ” “వివాశకాలే విపరీత బుద్ధిః” ప్రద్యున్నాదు లీ నెపమున నిష్కరము ప్రవేశించి రంగ్రహరసి పీని పధించుట కిఁక నేమి సందియము ! (ప్రకాశము) “రాజు తలచిన దెబ్బలకుఁ గొదవా ?” అటులానర్చినచో నీ రాకన్నియల భరతవిద్య కొలఁది దినములలోఁ బరచెచ్చుస్థానము నలంకరింపఁగలదు.

పజ్ర — (స్మృతినభినయించి) కొలఁది దినములకిందట నొక నటప్రసరంగూర్చి యు, నతని నాటక సమాజముంగూర్చియు వినియుంటిని. వానికేరు భద్రుండట ! ఏడుదీప్తలయందును నతఁడు నిరాఘాటుండై చరియించు చున్నాఁడట ! అతని నిటకు రప్పింపవలయునని యనుకొనుచున్నాఁడను. ఇందులకుం దమ రేమనియెదరు ?

నార — (తనలో) ఓహో ! శుచిముఖి యప్పుడే తననాటకమునకుఁ బ్రస్తావన కావించి యుంచినదే ! ఇఁక నేమి, సురపక్షమునకు శుభదినములు సమీపించినట్లే. (ప్రకాశము) భద్రుని పేరు భూలోకమునందేకాదు, స్వర్గము వందును వ్యాపించినది. తప్పక యాభరతపుత్రుఁ డిటకువచ్చి కొన్ని

నాటకములు ప్రదర్శింపఁదగినవాఁడే. ఇయ్యది మిఁకొమిలెలకు సర్వభా-
యభివృద్ధి నూచకము.

వజ్రి— మునీంద్రా! ఆ కుశీలవాగ్రణి కఠిరంగూడఁ గడుం జక్కఁగ నల్లువాఁ
డటకా?

వార— (తనలో) ఆతఁడు కఠిర నల్లువాఁడో కాఁడో కాని నీకు విధిగా నల్లు
వాఁడగుటకు సందియములేదు. (ప్రకాశము) కవితాశక్తి లేనివాఁడు
నాటకసూత్రధారపదవి కెట్లు తగియఁడిని?

వజ్రి— ఇదిగో, తప్పక యిప్పుడ యతనిరాకకై శ్రేణిం బుత్తెంచెద. ఆతఁడు
నాటకములు ప్రదర్శించుపట్టునఁ దాముకూడ నిటకు దయచేయ వలయు
నని యభ్యర్థించెదను.

వార— ముఖ్యముగా నట్లే కావించెదను.

వజ్రి— ఎవఁడురా, యక్కడ? శుచిముఖిని బిలిచికొనిరమ్మ.

దొవారిమఁడు— (ప్రవేశించి) చిత్తము.

(నిష్క్రమించి శుచిముఖితోఁ బ్రవేశించును.)

శుచి— దేవరకు జయమగుఁగాక! నన్నెందులకుఁ బిలిపించితిరి.

వజ్రి— నీవానాఁడు మాతోఁబ్రసంగవశమునఁ బ్రశంసించిన భద్రుఁడను నట
శిరోమణి యిప్పు డెచ్చటనుండెనో యెఱుఁగుదువా? మాయాజ్ఞ నాత
నికిం జెప్పి యిటకు శీఘ్రమ్మన రప్పింపఁగలవా?

శుచి— (తనలో) వీనికి వినాశకాలమును, ప్రభావతికిఁ గళ్యాణకాలమును
దానైనట్లున్నది. నాకుఁ బ్రియము. (ప్రకాశము) దేవర యన
యన్నచోఁ ద్రిదశేంద్రులు నైతము శిరోమ్యమ్ముగ గౌరవించునపు
డీ నటుఁడన నేపాటి? తప్పక వచ్చియేతీరును. మీవంటివా రాతని
నైపుణి వారసినచో నతని విద్వియకు సార్థక్యమొదవు. ఇక్కఱన
నక్కుశీలవాగ్రణి పద్యమును డగుటకూడఁ దలఁగించు.

వార— (తనలో) ఓనీ, పరాకీ! నీక్లేపపాండిత్యము కొఁడొక నేపు గట్టి
కెట్లము. కార్యకేళుతుకత్వమున కొకప్పు డీ శ్లిష్టవాక్పాతురి కారణ
మైనఁ గావచ్చును.

వజ్రి— ఆతని విద్యావైశద్యము మా మనమునకు నచ్చినచో నతని కొఁక యెట్టి
దేని నయ్యది తీర్పుటకు మా కభ్యంతరమండదని నీవు చెప్పవచ్చును.

శుచి— నేఁ జెప్పకమున్నే యతఁడు తమ యాదార్యమును వినియుండును.
తమకుం గల కుతూహలాదికమును నేనును విశదపఱచి తోడికొనిరాఁ
గలను. నా కాజ్ఞ యొసఁగియుండు.

వజ్ర— నీకు కుభమగుఁగాక. పోయిరమ్ము.

(శుచిముఖి నిష్క్రమించును.)

వజ్ర— మునీంద్రా! నాటకకాలలం గొన్నింటి నీ కోటలోఁ గట్టించియుంటిని.
అందు వలయు పరికరమ్ము లవ్వారిగా నేకరించియుంచితిని. తా మొక్క
పరి చిత్తగించి సంపాద్యమ్ము లేవేని యున్నచో నెలవియ్యఁ గోరెదను.

నార— అట్లే చూతము, పద.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గ ద్య

ఇది శ్రీ ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన
ప్రభావతీప్రద్యమ్ము నాటకమున దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

చ తు ర్థాం క ము

(అంతర్నాటకము)

నూత్రధారుడు— (ప్రవేశించి) నేడు పెందలకడ నాటక మారంభింపవలసి యుండునని యానతిచ్చియు నిందనుక రక్షోవిభుడు కొల్విన కేల రాకుండెనో? (దెసలు పరికించి) అదె సపరివారుండై రక్షోవిభుఁ డొక్కడెనను, నుచితపరివారముతో నంతఃపురము వేటొకడెనను బ్రవేశించుచున్నాడు. ఇక్కడ గర్తవ్యమన కుపకరిమించుటయే యుక్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(యథోక్తముగా వజ్రనాభాదులును, అంతఃపురమును బ్రవేశించును)

నాం ది

గీ. ఓషధీట్టిత్రరేఖామహోంచితుండు

నాణధృతవిష్ణుతేజుండు ప్రథనభూమి

నెందు ననిరుద్ధుడై జయమెనక మెసంగ

వజ్రలెడి భవుండు మీకు శుభమ్ము లొసంగు.

నూత్ర— (నాంద్యంతమునఁ బ్రవేశించి తనలో) రక్షశ్చక్రివర్తి నేడు పరిద ర్శించెడి నాటకంబునందలి కథ యత్యంతాపూర్వమ్మును గడుఁ జను త్కారజనకమ్మునుగా నుండవలయునని మున్నే కబురంపి యున్న నాడు. కావుననే మా భరతాచార్యుఁ డట్టి దొక్కొండు గల్పించి పాత్రమ్ములకెల్లఁ బంచియిచ్చి సన్నద్ధపఱచి యున్నవాడు. (ప్రకాశము) నేడు ప్రదర్శింపఁబోవు నాటక కథ కేవలము క్రొత్తది యగుటచే నించుక దానిం గుఱించి ప్రస్తావించిన పిదప నాటక మారంభింపఁ బడును. ఏతావన్మాత్రే మాతస్యమగుటకు సభ్యులు మమ్ము మన్నింప వలయు. ఈ కథననుసరించిన ప్రధానపాత్రముల కేరికిని నిందు నామము

లుదాహరింపఁ బడవు. కావున నందుంగూర్చి మమ్ముఁ బ్రశ్నింపవలదని ప్రార్థించుచుఁ గథ మొదలిడుచున్నవాడను. ఒకానొక పట్టణరాజ మ్మునఁ ద్రిభువనజేతయై యెందు నెదురులేక విరాజిల్లు నొకానొక సార్వ భౌమండు నివసించుచుండు. ఆ పట్టణపు గోట శత్రువు డుచ్చేదము. ఆ యలఘుని కొక్క కొమరిత త్రిలోకసుందరి కలదు. ఆపెరుఁ బెండ్లి కనునగు వయస్సు ప్రప ర్తిల్లుతటి నొక నాటి రాత్రి యొక త్రిలోకసుంద రునితో రమించినట్లు స్వప్నంబై, మేల్కొంచిన పిదప నక్కమనుం డగుపట్టమికి మిగులం జింతలం జివుకుచుండ నా రాకొమరె చెలిక త్రియ యెట్టకేల కా గుట్టెటింగి త్రిలోకమ్ములందలి సుందర పురుషుల నెల్లఁ జిత్రించి “ఇందు నీ మానంబుఁ జూఱఁగొన్న పురుషులన్నం బెవ్వరో చెప్ప” మని యాపె నడిగి తుద కాపెవలన న ప్పురుషసింహు నెటింగి యాత్మమాయాబలమ్మున నప్పరుషుని నిద్రావస్థాంతర్గతునిఁ దెచ్చి తన భర్తృదారికకు సమర్పించిన కథాంశములం గూర్చి నేటి నాటకము ప్పవర్తింపెడిది. ఇం దప్రధానాంశములు త్రోసివేసి ప్పధానాంశ ములు మాత్రము ప్పదర్శింపఁబడును. సావధాన చిత్తమ్ములతో నవధరింప వలయును.

(తెరలో)

ఎవఁడురా, పోతుట్టెగకుఁగూడఁ జొరనశక్యమ్ముగు సంతిపురమ్మున మాభర్తృదారికకు నేను జిత్రించి చూపుచున్న సుందర పురుషులం గూర్చిన ప్రసంగమ్మును బయటఁబెట్టునంతటి సాహసి! జాగ్రత్త. మా చక్కనత్తితోఁజెప్పి నిన్నేమిచేయించెదనో చూడుము.

నూత్ర— (భయము నటించి) ఓహో! తాటకాశూర్వణఖాది మాయావతుల కన్న మిన్నయగు ప్రకృతకథానాయికాసవయస్య ప్పవేశించుచున్నది. కాన నే నిట నుండుటర్హము గాదు.

(నిష్క్రమించును.)

(ఇది ప్పస్తావన)

(అంత చెలిక త్రియలతో రాకొమరె ప్పవేశించును.)

చెలి— సఖీమణి! ఈ యువపురుషు నవలొకింపుము.

ఉ. ఈ నవమోహనాంగుఁడు సురేంద్రునిపుత్రుఁడు వీని పేరు ప ద్మాననరో! జయంతుఁ డని యందురు చెల్వున సాటిఁజెప్పుచో ధీనిధులెల్ల వీనిని మదికొ గణియింతురు వీడు కాఁడుగా, మానిని! నీదుస్వర్నమున మానము గొన్న మనోహరుం డొగిక ?

రాకొమిరె— (అనాదరముగా) మఱియొక చిత్రపుటం జూపుము.

చెలి— (తనలో) బేరా ! జయంతుడుంగూడఁ గొఱగాకపోయెనే !
(మఱియొక చిత్రపుటపై గవునన దీసి ప్రకాశము)

ఉ. కోమలి ! వీనిఁ జూడు నలకూబరుఁ డీతఁడు, రంభవంటి స్వ
ర్భామకు వీడు పాణిములప్రాణము, సంపదలందు నెందు ను
ద్దాముఁడు శ్రీదపుత్రకుఁడు ధన్యుఁడు మాన్యుఁడు వీడు గాఁడుగా,
కామిని ! నీమనోధనము నైకొని యేగిన చోరుఁ డమ్మెయిన్ ?

రాకొ— (అనాదరముగా) వేటొక చిత్రపుటముం జూపుము.

చెలి— (తనలో) దిక్పతులకొమరులే త్రోసిరాజగుచున్న సందర్భమున దిక్పతు
లంజూపి కాలయాపనమొనర్చుట వృథాప్రయాసము కాకపోదు. కావున
నిక మనుష్యులకమునందలి సుందరపురుషులం గొందఱం జూపుట
యుక్తము. (వేటొక చిత్రపటముం జూపి ప్రకాశము.)

మ. నకులుం డీతఁడు వీనిఁ జూడు లలనా ! నాసత్యతేజంబు వీ
నికి నుత్పాదకమాటచే నొరులు వీనిన్ బోలఁగాలేరు మా
ప్రికిఁజెప్పన్ మఱి వీనితమ్ముఁ డగుమాదేయంబు దొకండుండె
(సహదేవుపటముంగూడఁ జూపి)

నిం, దొకఁడుంగాడె? కల న్నినుం గలఁచుధన్యుం డో చకోరేక్షణా !

రాకొ— (అనాదరముగా) వేటొకపటముం జూపుము.

చెలి— (చిత్రపటములు తీరుగవేయుచుండును.)

వజ్ర— తమ్ముడా ! యింతవఱ కీనాటక సంవిధాన మిట్టిదని నిర్ణయింపవలను
గాకున్నను నిప్పుటి కియ్యది నేటికాలపు చరిత్రకు సంబంధించినదే
యని స్ఫుటమగుచున్నది సుమా !

సునా— నకులనహదేవుల ప్రసక్తింబట్టి కాలనిర్ణయము తేలుచున్నను, తక్కిన
విషయ మగమ్యగోచరముగా నున్నయది.

వజ్ర— క్రమముగా నదియును దేలఁగలను.

చెలి— మృదుశాంగీ ! ఈ చిత్రపటముల నవలోకింపుము.

చ. ఇతఁడు కలింగరాజసుతుఁ డీతఁడు మద్యనరేంద్రహేతుఁ డ
ల్లతఁడె విదేహరాజతనయాగ్రణి యాతఁడె వంగభూమిభృ
తునుతుఁ డనవద్యు'లిందఱును సుందరు లీశ్వరతాకథాంచితుల
వితతయశస్కూ లిందు'సోక వీరుఁడు 'నీ కలవచ్చినట్టిదే ?

రాకొ — మఱికొన్నిటిం జూపుము.

చెలి — (చిత్రపటములను సవరించుచుండును.)

మనా — (అన్నదిక్కి) అగ్రజా ! యీ గర్భదాసి యిదివఱ కీ గాకన్నియ కెన్నియో చిత్రపటములఁ జూపించెనుగదా, యందుఁ బరాక్రమప్రశిత మగు మనరత్నః కులమునఁ బొడమిన యుపకులప్రసంగము లేకమును గాన రాకుండుట కేమికతంబో!

సజ్జ — (కోపనూచకమును నగవుతో) నాకును బాలసేపటినుండి యీవిషయము ననే శంక గలుగుచున్నది. కాని యందుఁ గొన్నియేని చిత్రములు రక్షిరాజముఁ కులవి లేకపోవని నాలో నేను సమాధానముఁ జెప్పికొను చుంటిని. ఇంతలో నీకును శంక గల్గినది.

మనా — నాకేకాదు. ఎవరైన యిటు సందియము కలుగకమానదు. దీని నిటు లుంతము. ఈ కథాసంగ్రహమున మునుమున్న చెప్పిన కొన్ని యంశ ములకుబట్టి చూచిన నీ నాటకము సర్వథా మనల సన్యాపదేశముగాఁ బరచుచుండుట కేర్పడినట్లు నాకుఁ దోచుచున్నది.

సజ్జ — (తలవంకించి) బాగుగా నాలోచించితివి. సర్వథా కేవలకల్పితంబగు నీ నాటకము మనలం బరహసించుటకే ఁ డుద్రిప్తమిచ్చిరి. (నాటకుల దిక్కి కోర్కెపూరినములతో)

శా. బేరా, యోరి మిశిలవాపశదులారా ! యేటికి నాటకం బారంభించితి? దెవ్వఁ డిట్టిరచనలో వ్యాపింపఁగాఁజేసె? ని స్సాగరచీకన దీనికల్పనయు నీచం వింకఁ జాలెంపుఁ డో హా ! రాల్పుత్రికిఁజూపఁగా పరలులేరో, దైత్యులం దెచ్చటక !

నూత్రి — (పటాక్షేపముగాఁ బరివేశించి వినయముతో) రాక్షససార్వభౌమా ! మునుమున్న రక్షియుపకులంగూర్చి ప్రస్తావించవలసినదని మా భరతా చార్యు లెఱుంగనివారు కారు. ప్రస్తుతపాత్ర నిచస్త్రీయగుకతన నద్దాని కీయాదిత్యము దెలియకుండునట్లు కల్పించినచో దిత్వాత్మోచిత్యమును మీఁటిభాషణలు గని మెచ్చికొందురని యలులొనరించిరని మనవిచేసి కొనుచున్నాఁడను.

సజ్జ — (తనలో) ఏమీ, వీని సమయోచితవాచానైపుణి ! ఈ తప్పుడుగల్ప నకుఁ గూడఁ గొంత వన్నె వెట్టుచున్నాఁడే! (తమ్మునిదిక్కి పరీక్షాశము) తమ్ముఁడా ! యీ సమాధానము సమంజసముగాఁ దోచుచున్నది కదా ! యిందులకేమందువు ?

మనా— అన్నయ్యా ! యీకుశీలపుడు వచించినసమాధానము సత్వేతరమే యయినను బ్రక్కతోపయుక్తముగ నుండుటచే యథార్థమేమో యని సంశయించవలసియున్నది. నిపుడంతగలవాండుగ బొంకెడి బొంకులన్నియు నిట్టివిగనే యుండెడిని.

చ. చదునున మిట్టుపల్లములు చాతుర వొల్చెడి శిల్పియున్ దుర
భ్యుదయు లవా స్తవమునెడ నొండ్చొక వా స్తవమున్ భ్రమప్రమా
స్పదులకుఁ దోచునట్లొనరుపంగల రించుక చర్చచేయుచో
నది యిదియున్ మదిం దెలియు నద్దమునందలి మోముపోలికన్.

వజ్ర— (యోజించి తలపంకించి) నీయూవా కడుయుక్తియుక్తము. అయ
థార్థమైనదానిని యథార్థమనిపించడగు దుర్విదగ్ధులును, యథార్థమును
గూడ యథార్థముగ నమర్శింపనేరని యమాయకులును బలువు రీ ప్రపంచ
మున నున్నమాట నిక్కమే. దీని నిటులుంచినను, ప్రస్తుతకథావిధా
నము మన కన్యౌపదేశముగా నవమానం బొనరించుతలంపునఁ గల్పించి
మనయెదుటనే ప్రదర్శించఁ బూనుట మిక్కిలి సాహసముకాక మఱేమి?
ఇందుల కీమందిబాగ్యులేమి యుత్తర మొనఁగుదురో? (నాటకులదిక్కులై)
ఓయీ భరతపుత్రా! ఇందుల కేమిసమాధానముచెప్పెదవు?

మ. కతనూత్నంబుగనుండునట్టి దెదియో కల్పించి చూపించుట
చతిమోదమృత మేము గోర నది శుద్ధాంతాపచారాత్మక
స్థితిలో నుండునటుల్ ఘటించి మము నెంతే హేళనం జేయఁగా
మతినూహించి వృథాగఁ జాగ నెటులాత్మక గోర్కిమికల్పెరా?

మాత్ర— (తనలో) ఓని యవమానకరంబులగు నీచసంబోధనముల నిక పైరింప
వలసినదిలేదు. ఓని నాశనమే కడమగాని తక్కినకార్యము లన్నియు
నింతకుఁ జరకాలమ్ముక్రిందిటనే గల్గెక్కినవిగదా! ఇకఁ గార్యార్థము
ధరించిన నా భద్రనామధేయమునకు 'వీర' పదంబుచేర్చి వికృమించు
టకుం దిగిన ప్రస్తావనను గాలమానన్నమగు కతనఁ ద్రిభువనకంటకుండగు
నీరక్షశ్చక్రైర్మే తెచ్చుచున్నాఁడు. ఇదియుంగాక నే నీ నాటక
వ్యాజమునఁ బంథ మిత్రముగా నిట కరుదెంచి యింపు మించుగ నొక
వత్సర మతిక్రమించినది. నన్నుజూడక యిన్ని వాళ్లు నాతలేదందు
లును దిక్కుటి స్వజనమును మిక్కిలి వగలఁ బొగులుచుండుదు. కావున
నిక పీని వధించి సతీసుతులతో నిజపురమ్మున కరుగుటయే కర్జము.
(యోజించి) ఇంతకాలమ్మునుండి యెన్నండుగాని నాప్రియురాలితో
“ననసరమగునడల నీతండ్రిని వధించినచో నీవంగీకరింతువా?” యని
నేను బ్రస్తావించినేలేదు. ప్రస్తావించుటయే తడవుగాని యిందుల కాపె
సమ్మతించుటకు లవమ్మును సందియ ముండఁగూడదు.

ఉ. మున్ను హిడింబ వాయుసుతు మోహము మై వరియించి వెంటనే
యన్న హిడింబుఁజంపునటు లానతియాయదె ! భర్తృవల్లభ
త్వోన్నతి ముఖ్య మంగనకు, నొండెదియున్ సరిగాదు దాని, కిం
కెన్నఁబనేమి భర్తయెడ నెగ్గు దలంచెడి బంధు నైనచో ?

కావున నే నాపెత్తోఁ బ్రస్తుతాంశమును నుడువుటయే తడవు కాని
యాపె యభ్యుజ్జకుఁ దడవుండదు. ప్రియురాలికడ కరిగి నే నిటు
నచ్చునందాక నీ మాయావాటకము జరుగుచునే యుండవలయును గాన
రక్షశ్చక్రివర్తితో నింకను వినయముగ నే మాటలాడవలయును. (ప్రకా
శము) రాక్షససార్వభౌమా ! (అని యేమో చెప్పఁబోవునంతలో)

వజ్ర— (కోరిధావేశముతో)

చ. అడిగినమాట కుత్తరమునైన వచింపవు తప్పితోవలం
బడినపు డుత్తరం బెటులువల్కు స్ఫురించెడి? జావు డగ్గఱం
బడెనొకొ ! మా ధనంబు తిని మా కనమానము దోచఁజేయు త
ప్పడుకత మా సమక్షమునఁ బోలునె యాట కుపకృమింపఁగన్ !

మాత్ర— (వినయాతిశయముతో) దేవా ! దేవరవారి కనమానము స్ఫురింపఁ
జేసెడి యంశము లిందున్నవని మీము తలంపలేదు. నిక్కముగా నట్టివి
లేవు. ఒక్కచో నున్నట్లు తామభిప్రాయపడునెడల దానింగూర్చి
గ్రంథకర్తను బ్రక్షింపవలయును గాని పృథర్వకుల నడుగుట న్యాయము
కాదు. కావున ననుగ్రహింపఁగోరెదము.

వజ్ర— (కొండొక కాంతించి) అట్లేని గ్రంథకర్తనే యిటుకు రప్పింపుము.

మాత్ర— చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

భరతాచార్యులు— (ప్రవేశించి) రాక్షససార్వభౌమా !

ఆ. వె. నీకమంగళమ్ము నీకజయమ్మును
నీకకీర్తి మఱియు నీకసీతము
కలుగఁజేయుఁగాక కడఁగి నీయొనరించు
నట్టికర్మముల ఫలానుషక్తి.

సునా— (కోరితామృతముండై గదపుచ్చుకొని) ఓరీ ! యమంగళప్రలాపా !
ఏమని పేర్లుచుంటివి?

భరత— (భయమునటించి) అయ్యా ! నేనేమంటిని, ప్రభువు నాకిర్వచిం
చుటయు దోసమగునా ?

మనా — (పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు)

మ. దురభిప్రాయముతో దురభిప్రాయముతో దోచు నాశీర్వచః
 పరిమాణం బదియప్రధానగతిగా భాసింప నీ వాడు ని
 ద్దురితోక్తుల్ చవిగావు నిన్నిపుడె తుంగింతుక గెవలాశ్లీలవా
 గృహముక గ్రక్కినదానికిక ఫల మొగిక బ్రాపించి గూఁచెట్టగక.

మూర్తి — (రణోచితవేషముతోఁ బ్రవేశించి) మహారాజసోదరా! సర్వవిధముల
 నపాయకరమృగు కవినిండకుఁ గడంగుట యుక్తముకాదు. కొండొక
 యుపశమింపుము.

పజ — (తనలో) ప్రస్తుతము భద్రుం డిట్టి రణోచితవేషముతో రావలసిన
 యావశ్యకత ప్రకృతకథానకూలముగఁ గన్నట్లుదు. తమ గురువును నిర
 సించిన నాతమ్మనివైఁ గినుకవొడమి యక్కతన నొడలెఱుంగక
 సాయుధుండై యరుదెంచియుండఁబోలు. వీఁడు రహస్యము భయములేక
 నాతమ్మనినే యధిక్షేపింపఁబూనినాడే! ఇందులకుఁ దిమ్మిడే తగిన
 ప్రాయశ్చిత్త మొనరించుఁగాక.

మనా — (కోపావేశముతో గదాపాణియై నిలిచి)

కా. ఓరీ! నీచ! కుశీలవాపశద! నీయొగంబుమూడెక వృథా
 కాఱుల్ ప్రేరిన నీగురుప్రపరు నాల్కజేల్తు నీయధ్వే
 మరంభం బదియెట్టిదో, నిలిచి నీయాచార్యుఁ గాపాడికొ
 మ్మారాధ్యుండగనొక్కొ? యిట్టి కువచోవ్యాసంగి దుశ్శీలుఁడా!

(అని పైకుఱుకఁబోఁగా)

మంత్రి — (వారించి) మహారాజసోదరా! ఇది నాటకము. వీరు నటులు. తమ
 కోపాటోపముమందు పీఠెదరు? ఉపశమింపుఁడు.

మనా — పిండ్ర ప్రస్తుతస్థితింబట్టి విచారించిన నాటకులని నామనము లేకమును
 విశ్వసించకున్నది. (ఎదుటికిఁజూచి) అడుగో, భద్రుం డేమియో వడరుట
 కుద్యమించుచున్నట్లు పొడకట్టుచున్నాఁడు.

మూర్తి — (తనలో) చేయఁదగిన కట్టుబాటు లన్నియు నంకితురి కరిగి చేసి
 పచ్చితిని. ప్రస్తుతము గురునిందావ్యాజమున నిద్దురితాత్ముల వధించుటయ
 యిఁకఁ గర్తవ్యము. కావున నున్న యాభాగ్యము నెల్ల సంగంహముగ
 వినిచి యారక్షోదరల కోపం బాటోపింపఁజేసెదఁగాక. (భృకాశము
 గంభీరముగా) ఓయీ, చక్రవర్తిసిహోదరా! చక్రవర్తీ! మీరిరువురను
 వాచించు వాక్యములను బాగుగ విమర్శించి విధివ సేది కర్తవ్యమౌ

నిశ్చయించుకొనుడు. మేము వాటకులము గాము. రక్షకముగాలే
మృగాభేదకులము. మీ దుర్మార్గతనము భరింపలేక యమరేంద్రప్రభృ
తులు మాతండ్రి శ్రీకృష్ణభగవానునిం బ్రార్థించునందర్భమున నీమాత్ర
పుఁ బని కష్టమేటి కేల పనికల్పించువలయు నని యెంచి యీవ్యాజ
మొందు కల్పించుకొని చిరకాలముక్రిందటనే యిప్పురిఁ బ్రవేశించి
యంతకుమున్నే పరియించి మారాక నభిలషించి వేచియున్న మీమా
పురతనయలను మా మాయాచాతుర్యమున గాంధర్వవిధిఁ బరిగ్రహించి
యమ్మాగురయందును నల్వరు కొమరుల నాత్మానురూపులంగని యీ
బాంధవ్యము కఠిన్మున మిమ్ము వధించుటకు వెనుకముందాడుచు నిప్పు
రమ్మునఁ గుశీలవవ్యాజమునఁ గాలమ్ముగడపుచుంటిమి. ఇంతట నేటికి
మీకుఁ గాలమాసన్నమగుటం జేసికాఁబోలు,

మ. అనిమి త్రమ్ముగ లేనిపోని యొక త ప్నాపాదనంజేసి మ
మ్ము నధిక్షేపణఁజేసి యంతఁ జన కేమో మా యుపాధ్యాయులక
వినరానట్టి దురుక్తు లాడుకతనక వ్రేఁగై మిమున్నేడు కా
లునిసాన్నిధ్యముఁ జేరనంపుటకు నాలోచించి నే నిల్చితిక.

(వజ్ర)నాథను నాభులు పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు మండిపడుచుండురు)

మోత్ర— (కాంత సంరంభముతో) ఇంకను వినవలసినది కొంత కడమకలదు.
అప్పుడే మండిపడెదరేల, కొండొకనేపు సైరింపుడు.

కా. దూరక్షోఃస్నుఁడు శౌరి, తత్సతుఁడు ప్రద్యుమ్నండు వీఁ, డల్ల య
వ్వారేనూ! గదసాంబు లుద్ధతులు నా భ్రాతల్, వృథా చాక దు
శ్చారిత్రంబును వీడి చక్క బ్రదుకక జర్పింపుఁ దొండేని మీ
క్రూరత్వమృనకుక ఫలమ్ము గని యేగుం డా జముక జూడఁగక.

దోవా— (పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించి నమస్కరించి) దేవరకు జయమగుఁగాక!

వజ్ర— (సంశయముతో) ఏమి, యేదో యత్యాహితము మూడినవానివలె నగు
పట్టుచుంటివి?

దోవా— మహాప్రభూ! యేమి మనవిచేయుదును! కన్యకాంతఃపురమున నల్వరు
రాకొమరులు సమంకురితయావనవయస్కులు సాయుధపాణులై నెలయు
చున్నవారు. వారల మొగముల తీరు మూడుమహార్తముల మీ
మాగురుకొమార్తల మోములం బుణికిపుచ్చుకొనుచున్నవి. ఈ పరమాశ్చ
ర్యంబు తమకు విన్నవింప వచ్చితిని. ఇంక నర్వథా దేవరప్రమాణము.
నా కనుజ్ఞ కొనఁగూడు. (నిష్క్రమించును.)

వజ్ర— (తమ్మునితో) తమ్ముడా, ఇది యేమి మాయ!

ఉ. ఏలిక వజ్రనాభుడంట ! యెన్నియొ మాయలు నేర్చునంట ! త
త్పాలనమందు నంతిపురిపట్టున నెట్టనఁ బోతుంటేగయుం
గా లిడలేనిచోటనంట ! కావలు లేవ్వరొ మూగురంట ! దు
శ్శీలురు సాయుధుల్ నిలిచి చేయుదురంట ! యెదే నపాయముక.

సునా— అగ్రజా ! త్నమింపుడు. ఇది యంతయు స్వయంకృతాపరాధము
దక్క- మఱిండు గాదు. ఆ పాడుపక్షి నిరర్థకపు మాటలకు లోనైనై
తా మెప్పు డీ పట్టణమునకు నీ బూటకపు నాటకంబు బిలిపించితిరో
నాడే మొదలు మన కీ యనర్థపరంపరకుం దగిన నూచనలు కొన్ని కను
పట్ట మొదలైనవి. గతమునకు విచ్చారించిన ప్రయోజనము లేదు.
ఆ నల్లరుఁగూడ నీ కూటమికి సంబంధించిన మాయావులే కావలయును.

మ. త్వరలో వీండ్రిను వాండ్రును జదిపి దుర్గర్వాంధతావోషవి
స్ఫురణం బింత యుపేక్షమై బెనుచు నజ్ఞుక సోమరిక బమ్మదే
వర గాటమ్ముగ శిక్షసేయవలె నిర్వక్రక్రమాటోపమై
పరఁగంగావలె నస్మదీయమగు నైశ్వర్యంబు శశ్వద్గతిక.

నూత్ర— (ప్రౌఢస్వరముతో) ఓహో, యేమి మీ యకార్యజ్ఞత! నా వచించు
వచనంబులందలి సారమును విచారించి మఱియు నితికర్తవ్యమునకుం
దిగుడు.

క. ఈ మూగురు జామాతల

కా మూగురునొకరు పుత్తు లాహవధీరుల్

మీ మీ దుహితల కొమరులు

మీ మారణమునకుఁ జాలు మేటులు సుందీ.

అచిరకాలమ్మునన మన కింతటి దౌహితు లెట్లు వెలసిరని శంకింతు
రేని వినుడు. మీ నల్లరును లోకముతోపాలు నవమానమ్ములు గర్భ
మ్మున వసించి పొడమినవారేయయ్యుఁ బొడమిన కొన్ని నిమేషముల
లోనన సంపాదిస్తయోవనులుగాఁ గనుపట్టెరను నంశ మిట కడుంగడు
నవీనము. ఈ యంశముఁబట్టియేని మీ మీ పరాక్రమము లిప్పట్లఁ బని
నేయవని యెఱింగి,

క. మఱిఁ దెలివిఁదెచ్చికొనియు దు

హితలకు హితమైన త్రోవనెఱిగి జగద్దోఁ

హిత విడిఁ బ్రదుకుటాప్యకు

నితికర్తవ్యమ్ము మీ శిక్షయిటుమీదక.

వజ్ర— (కుండిపడి) ఓరీ, దుర్మార్గ! అంతఃపురాపచారదూషిత! కుశీలవాధమ! కుశీల!

మ. ఇదె మిమ్మెల్ల వధించెదన్, గొమిరె లేయే మీ హోయల్సూచియో మృనుచిత్తమ్ముల మీకు లోగిరనుమాటే నిక్కమానేని దుష్టదళోపేతలఁ గూతులం జదిపెదన్ సద్వంశమం దిట్టిదూ అదృష్టంజేసిన బమ్మకుం దగినదేనో శిక్ష కావించెదన్.

నూత్ర— బంధుత్వముం బురస్కరించికొని నా సలుపు సదుపదేశమ్ములు మీ మనమ్ముల కించుకయు నెక్కుకున్నవి. కూతులకతన మీ వంశమునకు వన్నె కలిగినదని సంతసించుటకు బదులు దూఱుదయించినదని యేవగించు కొనుట పిచ్చితనంబుకాక మఱియేమి? పైగా వంశమ్మున కిక్కారణ మ్మునఁ బ్రాశస్త్యమ్ము గలిగించిన బమ్మదేవరం గూడఁ దెగడుటకన్న వేఱొందు వివేకశూన్యత కలదే?

ఉ. ఇట్టి వివేకహీనతలె మెచ్చుతపమ్ములు నేసి దేవతా రాట్టులఁ దృప్తులం జలిపి ప్రాకిన యుచ్చపదంబునుండి మీ దట్టుల నెల్లరన్ ద్రుటి నధఃపథగాములుగా నొనర్చె నట్టిటని మిట్టిమిట్టిపడ కీపయి నెమ్మది నుండు టొప్పదే!

నీ నెంత పరాక్రమశాలివో నీవు బ్రహ్మవలనఁ గొనిన వరమ్మువలననే ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపఁగలుగుదురు

చ. సరసిజసంభవున్ దపముసౌరున దృప్తునొనర్చి దాన నే వరమును గోరితో యదియ వాతులతన్ బ్రకటించు భీతికిం దెరుపయి కాక “యన్యులు మదీయపురిన్ జొరరా” దటంచు దే సరను వరమ్ము గోరికొను పార్థివశేఖరుఁ డెందు నుండునే!

తాను బరాక్రమశాలియేని యెవ్వఁ డరుదెంచిన నేమి భయము? ఇది గాక శూరులకు శూరులతో నభినందించుట పండువుగదా. అట్టిసితిలో నంతఃపురమున డాగు చానంబలఁ గోటలో నడఁగి మడఁగి యుండు నీ వొక శూరుండ వని నేన కాదు మఱెవ్వరును భ్రమింపరు. వృథా వాగాడంబరమును వినియోగింపక యితకర్తవ్యము నెడల జాగరూకత గలిగి జీవింపుము.

వజ్ర— ఊరకున్నకొలఁదిని దుష్ప్రగల్భములు మితిమీఱుచున్నవి. (నునాభు దిక్తై) తమ్ముడా! యీ దురాలాపుల నింక నెందనుక త్నమింపుమందవు. కర్ణకతోరమ్ములగు వీని యసారాలాపములకు వినుచు ఘిన్నుకుంటివేమి?

మనా— అన్నా ! యీ కుశీలవాపశదుని దుశ్చరిత్రమునకు మనమునం బాడ
మిన లజ్జాదైన్యములు నన్నిటికర్తవ్యతామూఢునిం జేయుటచే నేమియుఁ
దోచక మిన్నకుండవలసినవాడ నైతిని.

ఉ. పేర్వినమాత్ర ముజ్జగము బెగ్గడిలక ధరనేలు నెవ్వఁ డా
ధూర్వహు ముద్దుకూతులట ! దొంగలబారికి నగ్గమెరఁ టి
గుర్వహనము నివనియుఁ గూతుల మోమెటు చూడవచ్చు? నిం
కుర్వర నెందు నంతిపుర ముండునె యట్టిదె యిట్టిదె నవో!

సజ్జ— సహోదరా ! యీ తప్పుడుముండకొడుకు మాటలను నమ్మి నీమనము
చింతకులం బగుచున్నది. వీనిమాటలను నిక్కమని విశ్వసించకుము.

ఉ. నాటకులన్న బూటకమునం జరియింతురకాదె ? వాండ్రెదో
మాట వచించినంత నది మర్మముసూచినయట్లులై వృథా
గాటపుఁ జింతలోన మునుఁగం దగునయ్య భవాదృశుల్ ; శిర
స్సోఫటన మాచరించి జముపోలికిఁ బ్రేలరి నంపకుండఁగఁ.

మనా— అట్లేని యది యెంతవని. ఇదిగో నన్నుఁ దిలకింపుము.

(నూత్రధారునిదిక్కి)

కా. ఓరీ ! ప్రేలితి వింతనే పెవియొ సీచోక్తుల్ తదాడంబరం
బాట న్నోటికి బుద్ధిచెప్పి శిర మల్లాడింతు నభ్రస్థులై
శూరాశ్రేణుల లారయంగ, మును కంసుకజంపె నీతండ్రి; య
వీరుం డిక్కడి కేగుచెంచి కొమరుక వీక్షించి దుఃఖించుతఁ.

నూత్ర— ఆసన్న మరణులకు మీకు నా హితోపదేశము లెక్కకున్నయవి.

ఉ. చావుఁడు నాదు నస్త్రముల చండతకుఁ బలియై; భవత్పుర
క్రివిధి నేటి కిట్టిగతిఁ జెందఁగ వ్రాఁయఁగఁబోలు, మన్మ లీ
పై విభవంబు సర్వమును బాలనసేతురుగాక, దేవతల్
కావలులక వధించుట కఖండ ముదంబును గాంతుగావుతఁ.

మనా— (మండిపడి గదం ద్రిప్పుచు) అట్లే కావించువుగాని రహోచితస్థలము
నకు వచ్చి మరలం చేల్చుదువుగాక.

(ఎల్లరును నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం బగు
ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంబునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః

ప్రభావశ్రీ ప్రద్యుమ్నము

పంచమాంకము

(తెరలో)

గీ. విష్ణుకొమరునిచేఁ దెగవేయఁబడిన
రక్కసుల మాంసఖండముల్ మెక్కుపొంటె
గరుడి పెక్కురూపులు చాల్చుకరణి గృధ్ర
తండములు విష్ణుపదమున నిండుకొనియె.

(ఇది చూచిక.)

(అంత గరుడారూఢుడై 'శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించును.)

కీర్తి— (నలుదెసలు పరికించి తనలో)

గగనతలాన నున్నపుడె కానగనయ్యెను గోటలోనఁ బొ
ల్కుగనగుచున్న పోరచటఁ బూపవయ స్సలరాదు నల్వరూ
చగఁ దివిజారలక నలుకుచందము మెచ్చొనరించె వారెపో
యగుదురు నాదుమనస్థితి నాత్మజు లూనిరి యుద్ధభారమున్.

పాపము! ఈ వజ్రినాథను నాభులు నాకుం జుట్టయ్యులయ్య నిట్లు
పృథాహంకారమ్మున మడియనున్నవారు. వినినను వినకున్నను, వీరల
కించుక హితముపదేశించుట ప్రస్తుతము కాకపోదు. (ప్రకాశము)
ఓయీ! రక్షశక్రవర్తీ! క్షణకాలము సంగర మాపి నా పచనమ్ముల
నాశింపుము.

గీ. జందుగులైతి మేమిటికిఁ బ్రాణహరమ్ముగు కయ్య మిట్టియీ
సందడిలో జయించినను జచ్చిన రెంటునుగూడ నీకగుక
గుం దదిగాన నానుడులు గొండ్రిక డెందమునందుఁ జేర్చి నీ
పందతనమ్ము వీడి తగుచై ఖరిమై మనుటొప్పకుండునో.

(తెరలో)

ఏవా, నీవా! కీయొద్దనున్న బొల్లిగొద్దం బట్టియే కాక, మాతో నీవుడు కెనగుచున్న యీ కుశీలవాపశదుని యాకృతిసామ్యముంబట్టికూడ నీ పల పరమనీచుండగు కృష్ణుండవని స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఇట్టి నీ బాంధవ్యము నక్షేపించుట కీవజ్రనాథుం డొక వెట్టి గొల్ల యనుకొంటివా?

కా. నిన్నుకొని దుతనూజులం గెడపి మీ నేస్తమునం గన్న మా యున్నంగూతుల కొడ్కులం దునిమి, వై నస్మత్తనూజాతలకొవన్నెవాసినిగన్న రక్కసుల కీ వాంఛించెదంగాని యీ బన్నంబుకొ సహియించి యారపుర నీ బాంధవ్యముం గొందునే!

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావా! నీమాటలేల కాదనవలయును? నీపరాక్రమ మట్టిదియే యనుకొందము. ఇంతటి పౌరుషశాలివికదా, యెట్టియభిమాన శూన్యఁడును బొనర్చు నిచ్చగింపని యీదృశ స్త్రీపునర్వివాహమునకు నీమనం బెట్లు గోయక సమ్మతించెడివి? సంతానవతులగు కూతులకుం బునఃపరిణయం బాచరింప నమకట్టు నీవు పోతుట్టిగకుఁగూడ నంతిపుగమునఁ బ్రవేశము నంగీకరింపరానియంత కట్టుదిట్టము నేల చేయవలసి వచ్చెనో యని విచారించుచుంటిని.

(మరలఁ దెరలో)

ఇప్పుడు నీతో నుముకదంపుమాటలు ప్రసంగించుటకు మాకుం దీగదు. నీకొమరలను వధించి నిన్ను వధింప నరుడెంతయు. నీ వేమేని యయ్యెడ, బ్రసంగించి తత్ఫల మనుభవింతువుగాక.

కృష్ణ— ఆసన్నమగు మరణ మెవ్వరికిఁగాని సదుపదేశముపంకకు మనమ్ముం దిరుగనీయదు. అందులో కిండు పరమమర్కాగ్రమగు రక్షకులమ్మనఁ బొడవిన దుండగిండు (తెరవంకఁజూచి) పోరు కడుంగడు భరమ్ముగా నున్నది. కుమారప్రద్యుమ్నుఁడును, గదసాంబులును దిండోప తండ్రమ్మలుగా రక్కసులం గూల్చుచున్నారు. ఇక వజ్రనాథునాథులు కుమారుల నెదుర్కొనియెడరు. రథస్థులగు రక్కసులతోఁ బదాతి మాత్రులుగనన్నకొమరులు పోరుట భరముగా నుండునేమోకదా! (మరలఁ బరికించి) లేదు. ఇప్పటి వీరి సంగ్రామము శ్రేతనాటి రామ రావణ సమీకముకొ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నయది. (అకసముపంకఁ జూచి) అదిగో, నాయన్న మూగురకును మూఁడురథములను బంపి తా నియ్యెడకు రణదిభృత్తాతాహలమ్మనఁగాఁజోలు నరుడెంచుచున్నవాఁడు!

ఇంద్రుడు— (ప్రవేశించి సంతోషముతో) ఆపదుర్భారకా! నమస్కారము
(పాదములపైకొరగుచు)

కృష్ణ— (ఒరగుచుండఁగనే లేవనెత్తి) అన్నా! యాశీర్వచన పాత్రుండగు
వీని నిట్లసమానింపఁడగదు.

ఇంద్రు— దేవా, లీలామానుషవిగ్రహ! యెంత మాటాడితివి! ఏవో కార
ణాంతరమున నాడు మాయమ్మ గర్భమ్మున నీవు నాకనుజుండనై జని
యించినమాట వాస్తవమే. నేటి మానవజన్మంబునుంబోలె నదియును
నీకొకలీలామాత్రంబు. అంతమాత్రమ్మున నీపరాత్పరత్వంబు మఱచి
సాపరాధుడనగుదునా? అట్లొకపరి నీబాల్యమ్మునఁ బ్రమత్తుడనై యొన
రించిన యపరాధమ్ము చాలక మరలఁ జెడుదునా?

కృష్ణ— (చిటునవ్వుతో) చిన్ననాట బాల్యచాటల్యమ్మున నా యొనర్చిన
యెగ్గు నుగ్గడింనుటచే నాకు సిగ్గుగుచున్నది. దానిని మఱచి నన్ను మన్నిం
పఁగోరెదను.

ఇంద్రు— దేవా! నిన్ను మన్నింప నే నెవఁడను! నీవు సర్వజగత్కర్తృత్వ,
భర్తృత్వ, హర్తృత్వ. ఇక నన్ను బొరఁబెట్టుము. ఇదిగాక, కుమార
సంగ రాలోక నకుతూహలాయ త్తేజిత్తులమగు మన కిపు డన్యప్రసంగముల
కవకాశమునులేదు. (పరికించి) 'పోరు మిక్కిలి మిక్కిలుముగాఁ బ్రవ'
ర్తించుచున్నది. చూచువారల కానంది జనకముగా నున్నను గుమారు
లకుఁ గొండొక భారముగానుండకపోదు.

ఉ. ఎంతయొకాల మీరణము నేటికి సాగఁగనిత్తు వింతలోఁ
జెంతకునంపరాదె హరి! శిక్షితనక్రము చేతిచక్రమున్
మంతువు లెన్నియో సలుపు మానుషఖాదుల శీర్షముల్ తదా
క్రాంతికి నగ్గమై నుఖముఁ గల్పితమా సురభాసురాళికిన్.

కృష్ణ— అగును. “అలస్యాదమృతం విషం” కనుక నట్లొనరించుచున్నాఁడను.
(చక్రము నుద్దేశించి) చక్రరాజమా!

చ. తునిమితి నెందఱో రిపులఁ దొల్లి మదీయకరమ్మునుండియే
చని యిపు “డాతృ పుత్రుఁ” డను కాస్త్ర మెఱింగిన నీవు నాదు పు
త్రునికరముకా భజించి యల దుర్మచులన్ సుతుడంప నేగి య
య్యన వధియించి యంతన స్వహస్త మలంకృతముం బొనర్చుమా.

(చక్రము పర్యవేక్షించుచు నికడకంపును.)

ఇంద్రుడు— (పరికించి) వాసుదేవా ! అటు దిలకింపుము.

చ. కొమరుడు పంపఁగానరిగి క్రూరుల రక్కసులం దురిటికొ బరి
భ్రమణరయమ్మునం బొదివిపట్టి శిరమ్ములుద్రొంచి లోకభ
ద్రము సమకూర్చి నీదగుకరమ్మునకుఁ జనుదెంచె జక్రరా
జము దివిదేవతల్ కునుమసంతతివన్నము సారె కొల్లంగన్.

కృష్ణుడు— (చక్రమును ధరించుట నటించును, పుష్పవృష్టిగురియును.)

చంద్రుడు— (లజ్జాసంతోషములతోఁ బ్రవేశించి యింద్రోపేంద్రులకు నమస్కరించును.)

ఆదానంబులు— (అట్లే పర్యవేశించి నమస్కరింతురు.)

ఇంద్రుడు— (ప్రీతిపూర్వకముగా లేవనెత్తి) మికతన మీయాదవాన్వయమేకాక
సురాసురాన్వయములు గూడఁ దరించినవి. మీకు సమస్తసభమ్ముల
చేహరుఁగాక.

కృష్ణుడు— (ప్రీతిపూర్వకముగా వాలింగనము చేసికొని) “పుత్రాదిచ్ఛేత్సం
జయ” మ్మున నభియక్తోక్తికిఁ బ్రథమోదాహరణమ్ముగా నన్ను సమర్థి
చిన మీకుఁ గళ్యాణ సమృద్ధి చేహరుఁగాక.

ఇంద్రుడు— తండ్రులారా ! ఎప్పటికప్పుడు మీజ్ఞేమోదంతమును శుచిముఖివలన
విని యానందించుచునే యున్నాడను. ఐనను బ్రత్యక్షముగా నొకపరి
మనుషులను గోడండ్రను జూచి యానందింపనలెనని యిటు కరుదెంచితిని.

(అంత శుచిముఖియు, పృథ్వివీర్యచంద్రవతీగుణవతులును,

వారల కొమరులును బ్రవేశింతురు.)

శుచి— అమ్మలారా ! తిరిలోకపూజ్యులగు మామలకు నమస్కరింపుడు.

పృథ్వివీర్యులు— (సంతోషింతురు.)

శుచి— ఆశౌచదోషమ్మువలని శంక నుడుంగుడు. కించిహ్వరమ్ముననుండియేని
నమస్కరింపుడు; లేదా శిరమ్ములు పాదమ్ములకు సోకునట్లేని నమస్క
రింపుడు. పతితుల మరణమువలని యాశౌచమును బరిత్యజించినను నం
దోనగుండదని నా తాత్పర్యము.

చంద్రుడు— (తనలో) సర్వధర్మవేదియగు నీరాయంబకవయిత్రి నుడులకన్న ధర్మ
కాస్త్రము లెక్కుడుగాదు. (నమస్కరించును.)

చంద్రవతీగుణవతులు— (అట్లే నమస్కరింతురు.)

కృష్ణ— (ప్రీతితో) అమ్మలారా! వీరభర్తృకలును, వీరమాతలునగు మీ కాశీర్వదింపదగినభద్ర మేముండును. సుఖియ్యులం దులఁదూఁగుదురు గాక.

ఇంద్రు— (ప్రీతితో) ఇఁక మీవంశము సద్గుణోభితంబై జగమ్మున కమితా నంద మొనఁగుదుఁగాక.

శుచి— (కుమారుల నుద్దేశించి) ఆయుష్మంతులారా! మీమీ నామమ్ములం దెలుపుచు మీతాతలకు శుభసంఘాతలకు నమస్కరింపుడు.

ప్రభావంతుఁడు— తాతా! ప్రభావతీప్రయ్యమ్మతనూజుండు పృభావంతుండు మీమనుమండు మీకిదె నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ— (ప్రీతితో) తండ్రీ! ఆయుష్మంతుడవు కమ్ము.

చంద్రప్రభుఁడు— తాతా! చంద్రవతిగర్భసంభూతుండు గదాత్మజుండు మీమనుమండు చంద్రప్రభుండు మీకిదె నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ— (ప్రీతితో) తండ్రీ! ఆయుష్మంతుడవు కమ్ము.

గుణవంతుఁడును } తాతా! గుణవతీగర్భసంభూతులు, సాంబాత్మసంభవులు
గీర్తిమంతుఁడును } గుణవంతుఁడును గీర్తిమంతుఁడును మీకిదె నమస్కరించు
చున్నారు.

కృష్ణ— (ప్రీతితో) తాతలారా! మీమీ నామమ్ములకు వన్నె నెట్టుగతి దీర్ఘాయుష్మంతులై నిర్దిష్టుఁడు.

(అట్లే నలువురును ఇంద్రునకుఁగూడ నమస్కరింతురు)

ఇంద్రు— మనుమలారా! సమస్తజగత్కల్యాణసంధాయకుండగు శ్రీకృష్ణభగవానుని ముద్దుమనుమలకు మీకొకఁ డాశీర్వదింపదగిన దేముండును? (కృష్ణునితో) అప్పు దిచ్చాచుసారముగా నాశీర్వదించుటకు దమకు సమ్యక్ మేనా?

కృష్ణ— అనుచుండ్రా! నాయుచ్చ యొకటియు, నీయిచ్చ వేటొకటియు నగునా! నీ చిత్తాచుసారముగా నీకొమరుల ననుగ్రహింపుము.

ఇందు— అట్లేని యిట్లుగఁగాక.

క. మాతామహాజ్ఞితమునకు

నేతలగుచు నల్వరును వినీతియెలర్పన్

ఖ్యాతివిభూషితులై యీ

భూతల మేలుకొనుఁ డయము పొంపిరివోవన్.

కృష్ణ— తథాస్తు. అమరేంద్రు నాజ్ఞంబట్టి యిప్పుడే స్వస్తివాచనపురస్సర
ముగ లఘుపట్టాభిషేకము నిర్వర్తింపఁబడుఁగాక.

శుచి— (పట్టాభిషేక మంగళమును నిర్వర్తించి) నాయనలారా! ఇంతకన్న
మీకుం గావలసిన ప్రియమేముండును. అయిన నిట్లుగఁగాక.

భరతవాక్యము

గీ. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతర వైరములకుఁ

దావులేకుండ భరణి భద్రమ్ముగలిగి

వేదసమ్మత మగునట్టి వృద్ధి కిక్క

యై సకలసమ్మతిని జయమందుఁగాక!

గద్య

ఇది శ్రీ కింకరీంద్రఘటాపంచానన బాలకలానిధి బాలనరస్వతీ

విద్యత్కవి శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వర ప్రభావతీ

ప్రద్యుమ్న నాటకమున ఋచమాంకము

సంపూర్ణము.

త ప్పా ప్ప ల ప ట్టి క

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
3	8	నూరి	నుద
10	27	గాఁ	గాం,
17	26	స్పష్ట	స్పష్ట
44	21	కుచం	కుజం
49	29	స్యథా	స్యథా
54	6	రంధ్ర	రంధ్ర
56	19	నుప్ర	నుబ్ర
59	4	పుగో	పుగో
67	19	నదృ	నదృ

శ్రీమత్పరచేతామయై నమః

(శ్రీ)

దంభవామనము

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

---

1 వ అంకము.

- 1 సూత్రధారుడు
- 2 మారిషుడు
- 3 బలిచక్రవర్తి
- 4 రాక్షసులు
- 5 ఇందుడు
- 6 బృహస్పతి
- 7 అచ్చగలు

2 వ అంకము.

- 1 అదితి
- 2 ఇంద్రుడు
- 3 శచి
- 4 జయంతుడు
- 5 కశ్యపుడు
- 6 విష్ణుమూర్తి

3 వ అంకము.

- 1 గంధర్వులు
- 2 ఇంద్రుడు
- 3 బృహస్పతి
- 4 జయంతి
- 5 శుక్రుడు

4 వ అంకము.

- 1 రక్కసులు
- 2 బృహస్పతి
- 3 బలిచక్రవర్తి
- 4 శుక్రుడు

5 వ అంకము.

- 1 నుబ్బిక్షీతులు
- 2 వేంకటచయనలు
- 3 వామనమూర్తి
- 4 బలిచక్రవర్తి
- 5 శుక్రుడు
- 6 వింధ్యావళి
- 7 దాసి

6 వ అంకము.

- 1 రక్కసులు
  - 2 శుక్రుడు
  - 3 బలిచక్రవర్తి
  - 4 వామనుడు
  - 5 ప్రహ్లాదుడు
  - 6 వింధ్యావళి
-

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

దంభవామనము

ప్రథమాంకము

(నాంది)

మ. పరమాత్ముండు పయోజగర్భముఖ దేవవ్రాత సేవ్యుండు భీ
కరరక్షోమదహారి శీఘ్రపుండు భక్తస్వాంతిసంచారి సా
గరసంవాసి యుపాయశాలి జగదాకారుం డుదారుండు శ్రీ
హరి యయ్యుక్ హరిసోదరుండు నగుపద్మాక్షుండు మి మ్మేలురక్ష.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుండు ప్రవేశించును.)

సూత్ర— (తెరవంకఁ జూచి) మారిష ! ఇటు రమ్ము.

మారి— (ప్రవేశించి) ఆర్యా, ఇదె వచ్చితి.

సూత్ర— వింటివా ? సభ్యులయాదేశము, భగవంతుం డెట్టివారికి సహాయం
డగునో! పరోపకార మొనర్చువారి తోఁగి గట్టిదియో తెలియం దగునాట
కము నేడు ప్రదర్శింపవలె నట.

మారి— అట్టి నాటకము తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన దంభవామ
నమే కదా! దానిం బ్రదర్శింపుదము.

సూత్ర— అవును చక్కఁగాఁ దెల్పితివి కాని,

గీ. మాయ పన్నిన కపట వామనునికన్న
నాడి తప్పక మేదిని యఖిల మతని
కిడిన బలి యుత్తముండని యెన్నదగదె ?
ధర్మమన వేలుగలదె సత్యంబుదక్క ?

అని వామనుని విషయమునఁ గొందఱు దురభిప్రాయపడియున్నారనుమా !

మారి— అవును. అవిషయము నేనును నెఱిగినదే. అయూహ తమ రన్నట్లు
దురూహయే, దుర్మార్గులను పంచించుట కెట్టియుపాయమేని యొనర్చు
వచ్చును. ఎట్లేని దుష్టభంజనంబు కర్తవ్యంబు. “గోవులను జంపి చెప్పవలెను

దానము చేసినయట్లుత్తమునకు బాధ గలిగించినదప్పుడే దోయెక విషయమున యోగ్యుడుగా నున్నమాత్రంబున సహజసద్గుణసంపన్నుడగునా ?

(తెరలో) ఏవఁడురా నన్ను నిందించుచున్నవాఁడు !

మాత్ర— బలిచక్రవర్తి కాబోలును నాకముపైకి దాడి సెడలుచు నిటు వచ్చుచున్నాఁడు. మన మీపాటికిఁ బోవుదము. (నిష్క్రమింతురు)

(ప్రస్తావన.)

(అంత బలి సేనతోఁ బ్రవేశించును.)

బలి— (బిగ్గరగా) ఓ రాక్షసవీరులారా ! పాతాళభువనమునుండి యియ్యెడకనేక కష్టములం బడి వచ్చి యెట్టకేలకుఁ గోట ముట్టడించితిమి. ఇఁక మీరెల్ల నెనుకటి మన పరాభవము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని మీమీ పరాక్రమములం జూపుదురుగాక. భృగు పరప్రభావమున నిప్పు డిందుర్పిడు మనల నించుకేని యెదిరింప నేరఁడు. మీకు మంచిదినములు సమీపించుచున్నవి.

మ. ననమందార సుమత్రగావధులతో నాకాంగ నాసౌఖ్య నై భవలీలకు దులదూఁగుచున్ నిరతసంపదాత్రి యా కామధే నువుపాల్గొలుచు నాకలోకమునయందున్ మీరు క్రీడల్ పాన ర్ప వలెన్ రక్కసులార ! సంగరసమాగంధస్థితి బొల్పుడి.

రక్క—(అందఱును నొక్క పెట్టున) సిద్ధముగా నున్నారము. జయము, జయము.

బలి— (సంతోషముతో) మీవంటి సమర్థులు నాకుఁ దోడుగా నున్నప్పు డిఁక గొదవ యేమి ? మీయానందమే నాయానందము. లోకము లనేకములున్నను దీనివంటి లోకము మఱియొకటి గాదు. కావున మన మెట్లేని దీని నాక్రమించుకొన వలయును. (యోజించి) కాదు, కాదు. ఆక్రమించుకొంటిమి. ఇఁక మీచిత్తము వచ్చినట్లు విహరింపుడు.

చ. నిరతము నాటపాటున నేర్పరులై గడిదేతినట్టి సుందరులగు రంభ యూర్వశి ఘృతాచి తిలోత్తమ మేనకాశ్రమ ద్వరలును విప్రజిత్తియును దక్కిన యచ్చరలున్ బ్రహ్మదబంధురముగ మిమ్ముఁ గొల్వఁ దులదూఁగుఁడు నందనమందు దానవుల్.

రక్క— చిత్తము. ఇదిగో నందనవనమునకుఁ బోవుచున్నారము.

(అని కొందఱుపోవుదురు.)

బలి— ఏమి ! ఇందుర్పిడు గోట వదలి లేచి పోయెనా. లేనిచో లోనఁ గల కలమేని వినఁబడకుండునా ?

(తెరలో) దేవా! రాక్షసేంద్రా! తమయాజ్ఞచొప్పునఁ గోటం బ్రవేశించి యింద్రునివెదకితిమి. ఆతఁడుగాని దిక్పాలురు గాని యెక్కడను గాన రారైరి. స్వర్గమును వదలి యగర్వములపాలై పోయిరని యోజించెదము.

(అంత నిండ్రుండును బృహస్పతియును ప్రవేశింతురు)

బలి— రక్కసులారా! తెలిసినదా, యిక్కడి కింద్రుని పరాక్రమము? మనము గూడఁ గోటలోనికిం బోవుదము పదుండు. (పరిక్రమించి)

ఉ. వాడెవ నెంత? వాని బల వైభవ మెన్నఁగ శాంతులందు మా తాడని తాపసోత్తములయందుఁ బరాంగనలందుఁ జెల్లు; బో రాడుట కప్పగోంగనల కానె? తపస్సు లజించుభంగి; దూ టాడెదఁ గోటి యింద్రు లొకటై యని న న్నెదిరించిరేనియున్.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇంద్రు— (విచారముతో) గురువర్యా! మనము స్వర్గమును దుర్గతి పా లొనరిపి యి ట్లగర్వమున నుండవలసిన దనియేనా తమ యభిప్రాయము?

బృహ— మహేంద్రా.

క. అగు నది కాకుండదు దై
వగతికిఁ బ్రతి నేయు నట్టివారమె! చేయం
దగు నైనను యత్నమును
బగరను భంజింపుటకు నుపాయం బున్నన్.

ఇంద్రు— (కన్నీటితో)

మ. అమరస్థానము వాని రాజ్యముగఁ గల్పగప్రసూనమ్ము ల
య్యమరా రాతిపరమ్ముగా మఖము లా హంకారి పాల్గొగ సం
ద్రుమనన్ బుట్టిన గోవు వానిదిగ నదైత్యుండు పెంపొంద దై

న్యమునన్ముని సురేంద్రు డి ట్లగుటయు న్నాయంబై యో యాశ్వరా!

బృహ— సురేశ్వరా! మన యదృష్టమునకు నీశ్వరుం డేమి చేయును?

చ. బలియుఁడు క్షేత్ర మొందుట యపాస్తబలుండు సుఖమ్ము చెందు టు
జ్వలమతి గల్గు ధీరునకు సంపద లేమియుఁ దెల్వ లేనివాఁ
డెల్లముగలిన్ మహా విభవ మందుట శూరపరాభవంబు భీ
తుల విజయంబు నన్నది బుధుల్ పరికింతురు దైవికమ్ముగన్.

ఇంద్రు— దేవమంత్రి! మునుపు మనచే నోడిపోయిన బలి కిప్పు డింతటి శక్తి యెట్లు గల్గినదో?

బృహ— ఇది భృగువుల యనుగ్రహము. వారిడిన మంత్రం బలి నిష్ఠతో జపించి బలి మన కజేయం డయ్యె.

ఇంద్రు— అక్కటా! ఆచ్చరల గతి యేమయ్యెనో?

(అంత నిరువు రచ్చరలు పగివేళింతురు.)

ప్రథ— చెలీ! దైవవశమున నిప్పటికి మన మిరువురమును ధన్యలము.

ద్వితీ— ఏమీ! ఆ ముగ్ధుడి రక్కసుల బారిఁ బడక తప్పించుకొని వచ్చితి మనియేనా? సఖీ, యెంత తెలివిలేకున్నదానవు? తనవార లందఱును సుఖముగా నున్నప్పుడు గదా సుఖము తనకుఁ గలుగుట!

ప్రథ— అవును. అక్కటా, మన రా జెక్కడ నుండెనో? శచి యేమయ్యెనో? జయంతుఁ డెట్టి దుర్దశలో నుండెనో కదా?

ద్వితీ— (చూచి) చెలీ! అరుగో! ఇంద్ర బృహస్పతులు. (సమీపించి నమస్కరించి) జయము, జయము.

ఇంద్రు— చెలులారా! ఇంక నెక్కడి జయము? మీ రేవిధమైన యపాయమును బొందకున్నారు గదా? ఆ బలి ప్రభుత్వ మెట్లున్నది?

ప్రథ— దేవా! ఏమి చెప్పదుము.

చ. అమరపదమ్ము చేకొని సురారిమయమ్ముగ నేలుచున్ గ్రమ్మ
కృమమునఁ దక్కు దిక్పతుల గద్దియలన్ దనపాలు చేసి వి
కృమమున మూఁడు లోకముల రాజ్యము నేయుదు నందనమ్మునం
దు ముదము మీఱ నచ్చరలతో విహరించు నవార్యచద్యుడై.

బృహ— అక్కటా, నాకమున కెట్టి దుర్దశ మూడినది! తరువాత?

ద్వితీ— ఇంతటి దుర్దశ శత్రువులకేని లేకపోవుఁ గాక.

చ. అనసరతంబు కల్పకసుహంఁచితుడై సుధఁ గోలుచున్ సురాం
గనలఁ జెఱుగ దగిల్చి కడుఁ గంటకుడై మఖభాగముల్ హరిం
చి నిఖిల దేవతల్ తనదు సేనయకాఁ బచరించి తత్కృతుల్
పానరుచు జేయుదు న్నెగడఁ బొంపిరివోయిన మేటి సంపదన్.

ఇంద్రు— దేవతల కేవిధమైన యధికారముల నిచ్చుటయే లేదా?

ప్రథ— లే దనియే చెప్పవచ్చును. ఇచ్చినను బ్రధానాధికారము లిచ్చుటలేదు.

చ. ఒకఁడు యముండు శ్రీఁడు డింక నొక్కఁడు పహ్ని మహాకృడింక వే
టొకఁడు దినేశ్వరుండు శశియున్ మఱియొక్కఁడు వాయుదేవుఁ డిం
కొకఁడు నొకండు పాళి యిటు లొక్కొకఁ డొక్కొకరుండు గాఁ దడి
యకృతులు సేయ నేర్పఱచె నాత్మకు నచ్చినదాన వేంద్రులన్.

బృహ— ఇక్కడ బరిపాలనము వేతే చెప్ప నక్కఱలేదు. వారు దేవతలను గడుఁ గట్ట పెట్టుదురు. రక్కసులకు సుఖదాయకులుగా నుందురు. కాని, యియ్యెడ మన కొకలాభము లేక పోలేదు. పక్షపాతియగు రాజు శీఘ్రమునఁ బదభ్రష్టుఁ డగును.

ఇంద్రు— గురువరా ! ఇవి యేటిమాటలు ? అని మనము మీన మేషములు లెక్కించుచు మిన్నకుండఁ జనునా ? ఉపాయ మాలోచింపుడు.

బృహ— (యోజించి) ఉపాయమున లేమున్నది ? “న గాయత్ర్యాః పరం మంత్రం న మాతుః పరదేవతా.” కనుక మాతృభక్తి గలవారలకు సమస్త సంపదలును గలుగును. తప్పక యదితిని నేవింపుము. ఆ దేవమాత నిన్ను పృథి చెందించును.

మ. మనమం దెన్నఁగ నేల యన్యులను “నోమాతుః పరా దేవతా” యనువాక్యమున మాతృశబ్దమున కన్యార్థము గానేర్చునే ? జననీరూపమునకొ సదా సులభమై శాసించు శక్తికొ బరాంబు భావించినవాని కొందు గొదవే ? భాగ్యము చూరదే!

ఇంద్రు— అట్లయిన నాపెదర్చనమునకే పోవుదము. (నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ .. తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
దంభవామనము నందుఁ బ్రథమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

దంభవామనము

ద్వితీయాంకము

(అంత నదితి ప్రవేశించును.)

అది— (విచారముతో) అక్కటా! నా సంతతి కట్టిదుర్గత వచ్చినది. ఇప్పుట్ల నాచెలియలు దితి తనసంతతి నించుకంతయేని మందలింపక పోయెగదా? అవును. ఇంక నెక్కడిచెలియలు! ఎప్పుడు సవతుల మైతిమో యప్పుడే శత్రువుల మైతిమి. తండ్రీ, మహేంద్ర! అమ్మా, శచి! నాయనా, జయంత! మీరెయ్యడ నేయే కష్టముల ననుభవించు చున్నారు?
(అంత సతీసుతులతో నిందుగ్గిడు ప్రవేశించి)

ఇంద్రు— పందే మాతరం.

శచి— పందే దేవమాతరం.

జయం— పందే పితామహీం.

అది— యథాపూర్వ మైశ్వర్య మనుభవంతు వత్సాః.

జయం— కారడవులలో నైశ్వర్య మెక్కడ వచ్చును?

ఇంద్రు— కుమారా, యట్లనకుము. ఆమెవాక్య మమోఘము కదా!

అది— నాయనా, జయంత!

చ. కలిమికి నెట్లు లట్టులనె కన్నడు లేమికిఁగూడఁ బోకడల్
కులికినవారె క్రుంగుదురు క్రుంగినవారలె కుల్కుచుందు రెం
దులకు విచార మండెదవు? తొల్లికి నీసిరి నీకు వచ్చుఁ గొం
దల మింక నైనఁ బోవిడుము నవివరములు పట్టణంబులె.

శచి— అత్తా, మీవాక్య మనంధ్య మగుఁగాక.

ఇంద్రు— తల్లీ! నాకుఁ బునస్సామాజ్యపదవి గల్గుట కుపాయమేమి?

అది — నీకుఁ గల మాతృభక్తియే నీయభివృద్ధికేఁ గారణము కాఁ గలదు. నే నీవిషయమై మీతండ్రితో యోజించి పర్యవసానమును బిడపఁ దెలిపెదను. ఇప్పటికి గూఢము గా నెక్కడ నేని వసింపుము, సొమ్ము.

(ఇంద్రాదులు నిశ్చయమింతురు)

(కశ్యపుఁడు ప్రవేశించును.)

కశ్య — (ఆకాశమువంకఁ జూచి) ఏమి ? “దైత్యులును ఆదిత్యులును మరలఁ గలహము పెట్టుకొన్నా” రనుచున్నారా? సరే, యిందుఁ గ్రొత్త యేము న్నది? ఇది నూతనము గాదు. “ఇరువురు పెండ్లములనుగని కిబ్బందిమరణ” మన్నట్లు లీయనస్థ కడుఁ జిక్కుగా నున్నయని. ఈబాధ పడలేకయే నేను విజనమగు నివ్వనమ్మునఁ దప మాచరించు కొనుచున్నాఁడను. ఇక నాకు పార లేమైనను విచారము లేదు.

అది — (సమీపించి) నాథా ! నమస్కారము.

కశ్య — (తనలో) ఇదిగో, వచ్చినది. ఏదో యింక నన్ను వేధించుటకు మొదలు పెట్టును గాఁబోలును (ప్రకాశము) కల్యాణం భూయాత్. నీకుఁగుశలమా? చ. కొమరులు చెప్పినట్లు విని కోమలి! నిక భజియింతురే? సమస్తమునకు నీమనాజ్ఞ శిరసావహించుచు నీవధూజనంబు మెలగుచుండునె? కలహముల్ నమకూడవుగా పరస్పరంబురులకు సురారులకు నన్నివిధంబుల సౌఖ్యమొప్పనె?

అది — దేవా ! దేవరకు సర్వంబును గోచరమే. అయినను నడిగితిరిగాన మనవి చేసికొను చున్నదానను. దుర్జనులగుదైత్యులు సుజనులగు నమరులంబట్టి నెడలఁగొట్టి స్వర్గ మాక్రమించుకొన్నవారు.

కశ్య — సాధ్వీ ! ఇది క్రొత్తసంగతి గాదు. ఇరువురును నిరువురే. ఇం దొకరి కొక రెవ్వరును దీసిపోరు. ఎవరి కని చెప్పఁగలను.

అది — స్వామీ ! మీకిరువురును గొమరులే యైనను న్యాయాన్యాయములు విచారించ వలదా ? నాకొమరులకును దితి సుతులకును యోగ్యతలోఁ దారతమ్యము లేదా ? నామనవి విని దైత్యులను మందలించుడు.

కశ్య — దైత్యులు శుద్ధాపాత్రు లనియు నీకొమరులు పరమయోగ్యులనియును నీవు చెప్పుచున్నావు, చక్కఁగా నాలోచించిన వా రట్లు నొడువరు.

గీ. శశి బలాత్కారమున గురుసతి హరించె

ధర్మమెఱిగియు గౌరవతరుణిఁ గలసె

నిండ్రుడు, గురుండు గొనె భ్రాతృనింతి గర్భ

పతి నరసిమాడ నిట భర్తృపర్వతంచే ?

ఎందుకు, మనము మాట్లాడ తురకుండవలెను. “కడుపు చింపికొన్న
గాళ్ళవెబడును.”

అది— అవును సత్యమే. అయినను వారయంత దుండగులు మాత్రము వీరలు
కారు. వీరి ననుగ్రహింపక తప్పదు.

కశ్య— సతీమణి! నామాట విని కొంతకాల మడవులలోననే పసియింపనిమ్ము,
దానిచే గప్తసుఖములు చక్కగా వంట బట్టి మంచిచెడ్డలు దెలిసి
యోగ్యులగుదురు. అది గాక వీరేమి వార లేమి రాజ్యలోభమ్ముచే
గ్రుమ్ములాడుచున్నారు.

గీ. ఎంతరాజ్యమ్ము కల్గినసేమి! నుఖము

కలుగనేరదు లోభసంక్రాంతమతుల

కదియొకటిలేని వారల కన్నియెడల

గలుగు సౌఖ్యమ్ము నామాట కలికి! వినుము.

కావున నీవు పోయి లోభగుణం బుడిగి వర్తింపుఁ డని నీకొమరులకు
బోధింపుము.

అది— నాధా! మీరు పచించినసంగతులు కేవలవిరాగుల కుపచరించునే కాని
సాంసారికలకుఁ బనికి రావు. కావున నేదేని యుపాయము యోజించి
నాకొమరుల రాజ్యమ్ము నిప్పింపుము.

కశ్య— (నవ్వి) ఎంత వెట్టిదానవు! “అడ్డాలలోనే ఓడ్డలు గాని గడ్డములు
వచ్చిన పిమ్మట బిడ్డలా?” నేను బోయి దితిసుతులతో నొక్కి
చెప్పితినేని వాఁడు చెప్పదురు.

గీ. “ఉభయులము స్వార్థపరులమ యుభయులమును

గశ్యపోద్భవులమ ధనకనకవస్తు

వాహనమ్ములకొఱకు నుభయుల మని నొ

నర్చు కొక్కెడఁ బక్షమానంగఁ దగునె?”

అది— ఒకరికి బాతాళమును వేటొకరికి స్వర్గమును బంచి యిచ్చితరి కదా!
అట్టియెడల దమభాగముకాని స్వర్గమునకుఁ దా మెందుకు రావలెను?
దీనికు తరమిట్లు చెప్పఁగూడదా?

కశ్య— వినువారుండవలెను గాని చెప్పటకేమి. ఏదోచెప్పనేవచ్చును. ఇంత
కును రాజ్య మన్నప్పు డెవరు బలవంతులో వారిది. కావునఁ బ్రకృతము
దైవశక్తున సురిలు బలహీనులైరి వీరికి రాజ్యము లభింప నేరదు.

అది — నాదా! ఇది కేవలము పిచ్చిభాట. ధైర్యమని యున్న దనుటకు నేను బొత్తిగా నవ్వను. ఆయా సమయములయందు భోమకులు తమ లోపముల నదృష్టముపైఁ బడవేయకును. కావున మీ రెట్లేని యుపాయ ముహించక తప్పదు.

కళ్య — (తనలో) ఓహో, గట్టిగా బాధించుచున్నదే! (యోజించి) అట్లయిన నీవు నయోవృతముం బూని తపం బొనర్చుము. దానిచే నారాయణుండు ప్రీతుండై నీకొమరులం గెలిపించును. అష్టాక్షరీమంత్రంబు నీ కింతకు మున్నే వచ్చియన్నదికదా?

అది — తమయాజ్ఞచొప్పున నే నివ్వడే తపమునకు మొదలుపెట్టుచున్నాను. తామొకసారి పోయి రక్కసులకు బుద్ధి చెప్పి చూడుడు.

కళ్య — మంచిది. (నిష్క్రమించును)

అది — (కసులు మూసికొని కొంతసేపు జపించి)

గీ. దేవదేవ! జగన్నాథ! దివ్యబోధ!
కుటిలరాక్షససంహార! క్రూరదూర!
ఆర్తజనతాపహరణ! లోకైకభరణ!
సగుణనిర్గుణరూప! నికా నన్నులింతు.

దండకము.

శ్రీమానినీచి త్తచోరా! ఉదారా! కృపారాశి! వారాశిధీరా! మహావీర!
భూదార! ని న్నెంచ నేనెంతదానక! గటాక్షించి నామొట్టి నాలింపు దేవా!
దురాచారు లత్యంతదుర్మార్గులనృత్యనాటకులకా మించి వంచించి ముల్లోక
ముల్ తామెదై రక్కసుల్ కర్మశత్రుములమై నేలుచున్నారు; తత్ఫలనా
ధీసులై దీసులై హీసులై లోకులెల్లం గడుక జింతలక మ్రగ్గి కర్తవ్యముం
దోషమిం గుండుచున్నారు; దుర్మార్గులం దింతపక్షము నీ కుంటకుం గారణం
బేమో? సన్మార్గులౌ దేవతల్ గాన లే కూరకే చూచుచున్నారు. నీమాయ
నూహించుగాఁ జాలువా రెవ్వరో! లోకరక్ష! విపక్షపరీశిత్! నీయక్షయం
లైన కారణ్యముం జూపగాఁ గాల మేతెంచె నీజాలమింకేల? యేలీల నీకూళ
లకా గూలగాఁ ద్రోచి మమ్మేలెదో? తాళగాఁ జాల కన్నార మోపదృ
శాభా! స్వభావంబె కా! నీకు ధర్మంబుఁ గాపాడి ధర్మేతరంబుం దిగం
ద్రొక్కు చందంబు, తండ్రి! యటల్ సేయ కిట్లారకుంటేని వేదంబులకా
కాస్త్రముల్ తప్పలే; యొప్పు లెట్లొ? మహాత్మా! “నుఖంబందుపైఁ గత్తముల్
వాండు పేవారికేసిం గడుక దుఃఖ” మంచుకా సురేశుండు దిక్కేదియకా
లేక నామొల కేతెంచి చింతించినన్ వానిదీనత్యమున్ గన్నులారన్ విలా

దం. 2

కింప లే కేను నీకై తపంబూనితిన్; గర్జ మీవే పొనర్చన్ సమర్థుండ, వింతల రాజ్యంబు నాపుత్రులం జేర్చి రక్షింపు మోదేవదేవా! మహాభావ! లోకేశ! లోకాత్మ! మూర్తిత్రయతీత! స్వామి! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

ఏమీ, దేవదేవున కింకను నాపై ననుగ్రహము రాకున్నది!

(మరలఁ గనులు మూసికొని జపించును)

గుణరహితం బయ్యును సగుణంబును, స్థూలం బయ్యు నూత్మంబును, చతుర్దశభువనాధారం బయ్యు నరూపంబును, ననేకావతారప్రసిద్ధంబయ్యు నభవంబును నగు పరతేజంబునకు నమస్కరించెద.

(అంత విష్ణువు ప్రవేశించును)

విష్ణు— సాధ్వీమణీ! నీతపయ్యునకు మెచ్చితి. నీ కేమి పరము కావలెను?

అది— (నమస్కరించి) దేవా! నీ వెఱుంగని పరయ్యు లేమి కలవు? నా సవతి కొమరులచే నాపుత్రులు పరాభవింపఁబడి కడు నవయంచున్నారు. వారి రాజ్యయ్యు వారి కిప్పింపుచు.

విష్ణు— పతివ్రతామణీ! నే నింతకుచున్న యీ సంగతి నారదునికతన విని యున్నాడను. బలికిఁ ద్రిలోకాధిపత్యము వచ్చినది మొదలు,

నీ. ✓ పన్నులు హెచ్చయ్యె భగవంతుడా! యెట్లు
శీపైని బ్రతు” కంచు శేడువారు

“రాజానుచరులె చార్యము లొనర్చ నిఁకేటి
పరిపాలన” మటంచు వగచువారు

“నేమయ్య గాఁ బంటచేలుండినను దిక్కు
మాలినకఱ” పంచు మఱుగువారు

“అతిసీచులగు రాక్షసాధములకు నెట్లు
కేలు మోడ్తు” మటంచుఁ గెరలువారు

గీ. “యజ్ఞములు మూలఁబట్టె” నంచడలువారు

“అడుగుబట్టె సదాచార” మనెడువారు

“ప్రభువు లోపంబె యిది” యంచుఁ బలుకువారు

“కాదు సంబంధులది” యనఁ గడఁగువారు.

మఱియు నా నామకారణంబుల విలపించువారును నై ప్రజలు కృశించు చున్నవారట. కావున నేనీబలి నెట్లేని పవిత్రస్థునిఁగాఁ జేయ నూహించుచున్నాడను. ఇందులకు నీవు ప్రేరకురాల వైతివి. నీవు మహా పతి వ్రతవు. పరమపావనివియు నగుట నీగర్భమంద నేను నామకుడనై

జన్మించి యిక్కార్యంబు నెఱవేర్చు నిచ్చుగింతు. ఇంక నీవు నుఖంబుండుము. పోయివచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

అది— (తనలో) “ఏకా క్రియా ద్వ్యర్థకరీ బహువ” అన్నట్లు నేను భగవంతునికే దల్లి నగుటకుఁగూడ నోచితిని. ఎంత ధన్యాత్మురాలనోకదా! ఈ మహానుకృతమును నాధునకు విన్నవించి కృతార్థురాల నయ్యెదను. (నిష్క్రమించును)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
దంభవామనము నందు ద్వితీయాంకము.

గమహిమ మేదిపట్టిమముఁ గాంపఁగడయ్య ! మహాత్మ ! తండ్రి యే
త్రమమున నున్న బుత్రులఁ గరంబు ననగ్రహబుద్ధిఁ జూడఁజే ?

దేవా ! నీయనగ్రహలోప మొక్కటి దక్క నాకేమి లోప
మున్నయది ?

గీ. ఆయుధం బెన్న వజ్రం, బతేయులైన
సురలు నైన్యమ్ము, మంత్రయో ఖరమమంత్ర
వే త్ర లోకజ్ఞుఁ డెట్టి వివేకులను
మేటి గీష్మతి, యింకేది లోటు నాకు ?

బృహస్పతి— (ప్రవేశించి తనలో) అక్కటా ! ఎంతవాని కెంత దుస్థితివచ్చి
నది ! అట్టి యింద్రుని నీయరణ్య భాగంబునఁ జూడవలసివచ్చెఁగదా !
ఇంతకును గర్మగతి యనివార్యము.

గీ. రుద్రుఁడు కపాలి, చంద్రుండు రోగియాట,
సూర్యుఁడు పరిభ్రమించు టించుకయు
నన్య కారణమ్మునఁ గాదది కర్మఫలము
నకల జగమును గర్మవశమ్ము సుమ్ము. ✓

(యోజించి) ఇతఁడు నేను వచ్చిన సంగతినే కనిపెట్టక యేమో
యోజించుచున్నవాఁడు. (ప్రకాశము) సురేంద్రా ! కుశలమా ?

ఇంద్రు— (తత్తటపాటుతో) గురువరా ! నమస్కారము. నాతత్వము మన్నింప
వలయును.

బృహ— పునస్సామ్రాజ్యమస్తు, నన్నెందులకుఁ బిరిపించితివి ?

ఇంద్రు— దేశికేంద్రా ! అసురగురుండు ఘోరతపం బొనరించుచున్నవాఁడట.
నిమిత్త మేమై యుండునో ?

బృహ— (యోజించి) దివ్యదృష్టిం జూడఁగా రక్కసుల కెప్పుడును స్వర్గాధి
పత్యము స్థిరముగా నుండునట్లు సాధింపుట కని పొడకట్టినది.

ఇంద్రు— ఇందుల కుపాయమేమి ?

బృహ— ఉపాయమున కేమున్నయది ! నీ కొమిరె జయంతిని కుక్రునికడ
కంపింపుము. తత్తపం బక్కన్నె యడంచు; బిడపఁ జూచుకొందము.

ఇంద్రు— అట్లనే పఠెదను. దానికేమిగాని యిప్పుడు రక్కసులకే రాజ్యము
స్థిరపడియున్నదిగదా ; మరల నీ వృథాపరిశ్రమ మెందులకు ?

బృహ— ఎందులకా ? అదితి నీకు రాజ్యం బొనంగఁ దలచి సాధాయము

గూర్చి తపంబాసరింప నద్దేవుండు ప్రత్యక్షమై తప్పక నీ కొమరునకు
రాజ్యమిప్పించెదనని పృతిజ్ఞచేసెను. అది శుక్రుఁడెఱింగి శివుంగరించి తమ
మాచరింప నద్దేవుండును సతనికిఁ బ్రత్యక్షమై వరంబు వేడు మన,

క. సురలకుఁ బరాజయమ్ము న
సురులకు విజయం బొనర్చు కుభమంత్రము నా
దరమున నా కి మ్మునవుడుఁ
బరమేశ్వరుఁ డిట్లు లోన భావించె నొగిన్.

క. కృత్యుక్కులయెడ నితఁ డప
కృతినేయఁ దలంచె వారి కేక్రియనైనన్
గతిఁ గల్పించు టుచిత మని
యతిదయ గలఁడగుచు నిట్లు లానలియిచ్చెన్.

ఇంద్రు— గురువరా! ఈశ్వరుండు రాక్షసపక్షపాతి యనికదా ప్రవాదము!

బృహ— ఇది వట్టిప్రవాదమే కాని దుర్జనులయెడ దేవున కెప్పుడును బక్షముం
డదు. ఇది నిశ్చయము.

ఇంద్రు— అది సత్యమే ఏమనియానలిచ్చెను?

బృహ— క. తలకిందుగ వేయేడులు
నలయక పొగదాగ్రుచును నియమమునఁ దవముం
బలువిడి గావించిన నీ

తలఁపు నైఱవేర్డుఁ బొమ్ము దడయక శుకాగ్ర!

అనవుడు ససురగురుండు తదాజ్ఞప్తవిధానమ్మున గంధమాదనమ్మున
కరిగి తపంబు సల్పుచున్నవాఁడు.

ఇంద్రు— గురువరా! నాకొమిరమాత్ర మా తపమ్మునకు విఘ్నమ్ము సలుప
నేర్చునా?

బృహ— ఏమీ! ఇతం డీశ్వరునికన్న నెక్కువవాఁడా! పార్వతీపరిణయము
వినలేదా! సత్వరమ్మున నీకొమిరె నంపుము.

ఇంద్రు— చిత్తము, తమరు దయచేయుండు, ఇప్పుడే తమయాజ్ఞనిర్వర్తిం చెదను.

బృహ— నీకు కుభ మగుఁగాక. నేను పోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

ఇంద్రు— (తనలో) కొమిరెతో నేమని చెప్పుదును? అక్కటా! రాజ్యలోభ
మెన్ని దుష్కృత్యము లొనరించుచున్నది! కానిమ్ము, పోయివచ్చెదను.
(పరికిరించి) అదిగో! నాకొమిరె గుహామఖమ్మున లేడిపిల్లలతో

నాడుకొనుచున్నది- (అంత జయంతి ప్రవేశించును)

జయం— (తనలో) ఓహో! ఈవన మెంత రమణీయముగా నున్నది. స్వర్గము స్వర్గ మనుటయే కాని యంతకన్న నయ్యెడ నేమి విశేషము లున్నవి? (పరికించి) ఆ చెట్లపై బట్టు లెట్లు దుముకులాడుచుఁ గేరుచున్నవో! (వివారించును)

ఇంద్రు— (సమీపించి) అమ్మా! ఆడుకొనుచున్నావా?

జయం— తండ్రీ! నమస్కారము.

ఇంద్రు— తల్లీ! నీకు శుభమగుఁ గాక. నే నొక్కమాట చెప్పెదను, సావ ధానముగ విందువా?

జయం— తప్పక తమయాజ్ఞ నిర్వర్తింతును.

ఇంద్రు— తల్లీ! నీ కిష్టమైనయెడలనే యొనరింపుము, లేనిచో నక్కఱలేదు క. తనయా! నిను శుక్రాచార్యున కిచ్చెద గంధమాదనోర్వీధరమం దు నతండు తపంబున నుం డినవాఁడన్నగమునకుఁ గడించి రయమునకా.

క. చని యతని మనమునకు వ

చ్చిన యుపచారములఁ దనిపి చేతఃప్రియుఁగా నొనరించికొని తపోనియ

తి నడంచి మదీయధయము దీర్చుము తల్లీ!

జయం— నే నట్లనే యొనరించి యయ్యనఘుని యనుగ్రహమ్ము పడసెద. మీరిప్పనికై నన్నింత నొక్కి చెప్ప వలయునా!

ఇంద్రు— (సంతోషముతో) అమ్మా! నేను గృతకృత్యుండ నైతిని. కాని నీ వమ్మునిని నేవించునెడలఁ గడు జాగరూకురాలనై యుండవలయును జూచి!

సీ. శ్రమమునఁ దొడరుభుర్మజలంబు వోవంగ

విరివీనవలచేత విసరుమమ్ము

మధురసుగంధి నిర్మలవారిపూరంబు

సమయ మ్మొటింగి యొసంగుమమ్ము

భగభగ మను పట్టపగలింటియెండ పైఁ

బడకుండ వసనమ్ము పట్టుమమ్ము

ఆకటికై పక్వమైన వస్యాహార

ములు తెచ్చి మోదంబుఁ గొలుపుమమ్ము

గీ. దర్బలుఁ జివుర్లుఁ బఱచి మెత్తందనమ్ము.
 దవిలి యెనకంబొనర్చు తల్పం బమర్చి
 దేశకాలమ్ము లెఱిగి నిదేశ మకసి
 కవికి శుశ్రూష నేయు మోకన్నతల్లి!

జయం— చిత్తము. సర్వంబును జాగరూకురాలనై యెనర్చి కార్యసిద్ధిం బడ
 నెదను.

ఇంద్రు— అట్లయిన లోనికిం బోయి మీయమ్ముతోఁ జెప్పి యెప్పించి రమ్ము.
 నిన్ను నే నక్కడికి వెంటఁ బెట్టుకొని పోయెదను.

జయం— చిత్తము. (నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి) ఆమె యనుజ్ఞం బొం
 దితిని. “మీయభిప్రాయమే ఆమెయభిప్రాయ” మనిచెప్పినది.

ఇంద్రు— అమ్మా! అటులైనఁ బోవుదము రమ్ము. (పరిక్రమింతురు)

జయం— తండ్రీ! అక్కడ నేమి జరిగినదియు మీ కెవరికతనఁ దెలియఁగలదు?

ఇంద్రు— తల్లీ! ఎప్పటికప్పుడే ఆసమీపమునకు సిద్ధసాధ్యుల నంపుచుం
 దును. నీవు వారితో నా యీసంగతులు చెప్పి యంపుచుండుము.

జయం— (మరలఁ గొంత పరిక్రమించి) తండ్రీ! ఆయనఘన నాశ్రమమింక
 నెంతదూరముండునో?

ఇంద్రు— తల్లీ! సమీపమునకు వచ్చితిమి, ఆయెదుటం బొడకట్టు చిన్నగట్టు
 దాఁటితిమేని గంధమాదనపర్వతము కనుపట్టును. అక్కడనే యమ్ముని
 తప మాచరించుచున్నవాఁడు. (పరిక్రమింతురు)

జయ— ఇదియే నా, గంధమాదనము?

ఇంద్రు— అవును. వచ్చితిమి, ఆచెట్లతోపు చాటుననే దైత్యగురుండు తపం
 బొనరించుచున్నవాఁడు. నే నిక్కడనే యుండి నీపోక చూచుచుండును.

జయం— (కన్నీటితో) తండ్రీ! నాక్షేమమును దఱచుగనుఁగొనుచుండువుగదా?

ఇంద్రు— తల్లీ! ప్రతిక్షణమును నీకుశలమారయచునేయుండును. నీకు వచ్చిన
 భయ మొక్కటిలేదు. సంశయింపకుము. (యోజించి) అమ్మా! నేను
 స్వకార్యమునకై ని స్సంపుచుండినను నీకు ననకూలమగు పరుడే సుమీ
 యమ్ముచోనుభావుఁడు.

ఉ. నుండరులందు నెన్నదగు నుండరుఁ డెప్పుడు జప్యనంబు చె
 న్నొండెడివాఁడు విద్యల మహోన్నతుఁ డాపయి సత్కవిత్వ ము
 న్నండన సామ్రే ప్రణ్యజననాయకు లెల్లరు శిష్యులై సదా
 వందనముల్ భుజించెడి సభాజనరత్నము శుక్రుఁడల్లుఁడే.

జయం— (సంతోషముతో) తండ్రి ! నాకు మిఠిలలు వేసి యపకృతి నొనరింతు రని నేనెట్లునుకొనియెదను ? మీ యనుగ్రహమ్మున నా కెందును గొడవలేక యుండుఁగాక. (కొంగిలించుకొని) ఇంక నరుగుదునా ?

ఇంద్రు— నీకు శుభమగుఁగాక. తల్లీ ! నే నీ దరి నున్న పొదరింట నుండి నీ మార్గ మరయుచుండెద. (నిష్క్రమించును)

జయం— (కొంతనీచి వెనుకకుఁ జూచి) తండ్రి ! నన్నీ కార్యమున నియమించి నందులకుఁ గృతార్థురాలను గాఁగఁగితి నేని ఓత్పబుణమును దీర్చుకొన్న దాన నగుదును. (పరిక్రమించి చూచి) అడుగో, నమ్మహాముని. ఓహో! ఏమి యాత్రేవోవిశేషము ! ఈతండు నన్ను పరించిన నాయదృష్టము మఱి యొక్కరికి రారు.

చ. ముని యను పేరు గాని కడు ముద్దులు గుల్కుచు నుండె సౌరు కా
మినులకు పీనిఁజూచిన నిమేషము నెమ్మన మాప వచ్చునే ?
నను జనకుండు దా నిటకు నంపిన దెందులకైననుకొ గృతా
ర్థ నయితి నిట్టి నుందిరులు దైవతార్థమునందుఁ గల్గిరే.

(అంత శుక్రుండు ప్రవేశించును.)

శుక్రు— (ధ్యానము నటించి)

గీ. సహజసుఖసంతులకుఁ గడు సౌఖ్య మబ్బు
దుఃఖితుల కెల్ల దుఃఖముల్ దొలఁగిపోవు
ముక్తి గోరిన వారికి ముక్తి గల్గుఁ
దండి ! నిన్ను మనమ్మునఁ దలఁచిరేని.

గీ. సృష్టిరక్షా ప్రళయములు నేయు నీరు
చరిత మెఱుంగరు బ్రహ్మాది సకల సురలు
పాపసంసారతారక పటిమ నలరు
త్వత్పదమ్ములు గొల్తురు ధన్యపతులు.

(మరలఁ గనులు మూసికొని జపించును.)

జయం— అక్కటా ! యెంతకాల మిట్లుందును. ఇప్పటి కీతండు నారాకయే యెఱుంగఁడు. మరలి పోవుదు నేని యిన్ని నాళ్లనుండి చేసిన పరిశ్రమము వృథా యగును. ఎట్లేని యీతని తపం బగునంతవఱకు వేచి యుండి యియ్యమలాత్ము ననుగ్రహమ్ము పొందవలయును. (యోజించి) తండ్రి యీతని తపంబున కంతరాయ మొనర్చు మని కదా నన్నుఁ బంపెను. తనము తుదముట్టుకుండునట్లనే యేను బ్రయత్నింప వలయును.

ఇందులకేమి యుపాయము! (యోజించి) ఉపాయ మేదియును గానరాదు. నాశంక కించుకేని జూచినంగదా, యుపాయముండెడిని.

(నిలిచి యుండును.)

శుక్ర— క. శరదందుముఖులు చామర
లిరుప్రక్కల వీవ శిబిక లెక్కి మహానం
దరసాల్లి నోలలాడెడి
నరు లెల్ల బురాభవమ్మున న్నిభక్తుల్.

క. కరులు గలనారు విలస
త్తుణీసంభోగనిరతతారుణ్యమవో
ద్ధురత గలవారు నరపర
పరిచితచరణులును నీదు భక్తులు తండ్రీ!

(తెరలో) ఓ దైత్యాచార్యా! నీతపంబు తుదముట్టె. నీ కోరిన మంత్రమ్ము నీకు వశంబగు నీక నిష్ఠ చాలింపుము.

జయం— (విని) భగవంతుండగు నాది దేవుండు నాకుఁగూడ నిమ్మహామహా కతన దర్శన మిచ్చినాఁడు (తెరవంక దిరిగి నమస్కరించును.)

శుక్ర— (విని కనులు తెరిచి తనలో) ఇక్కడికిఁ గృతకృత్యుండ నైతిని. ఇక నా శిష్యుల కీమంత్ర ముపదేశించి జపింపఁ జేసెదను. (దెసలు పరికించి) ఓహో! యేమి, యీకన్నెయెవరై యుండును? ముక్తికామిని కాదు గదా!

(నిన్వేషపడిచూచి మనోవికారము నటించును.)

జయం— (తనలో) అక్కటా! నాతండ్రీ నన్నెందుల కంపెనో యాకార్యము నెఱవేర్చలేనయితిని. కానిమ్ము, ఈతని దృష్టిరీతిఁ జూడ నాయం దనురాగివలె బొడకట్టుచున్నాఁడు ఎట్లేని యీయన దైత్యులయొద్ద కరిగి మంత్రోపదేశము సేయకుండఁ జేయలేకపోదునా? (సమీపించి ప్రకాశము) మహాత్మా! నమస్కారము.

శుక్ర— (చిఱునవ్వుతో) కళ్యాణం భూయాత్! సుందరీమణీ!

ఉ. మంగళమస్తు నీదు కుచమండలలక్ష్మికి; నీదు మోవికి
మంగళమస్తు; గేమభూరమంజులనాగమృత ప్రసక్తికి
మంగళమస్తు; నీదు తనుమార్దవసంభదకుఁ బునః పున
ర్మంగళమస్తు; నీవదనమండలికి శుభమస్తు సర్వదా ✓

చ. ఎవతెఱు నీవు? నీచుకుల మెయ్యది? నీ జనకుం డెవండు? ముగ్ధవు ననయావనంబు గలదానవు మత్పరిచర్య సేయుండు

టివి కత మేమి ? తెల్పుము కడిందిమనోరథమైన సిద్ధి జెం
దువర మొసంగువాడఁ జరితుష్టి యొనర్పితి వీవు మాకొగ్గె.

జయం— (సిగ్గుతోఁ దలవంచికొని యూరకుండును.)

శుక్ర— (తనలో) ఏమీ, ప్రత్యుత్తర మిచ్చుటకు సిద్ధపడుచున్నదే! ఆట్లయిన
దివ్యదృష్టిం జూచెదఁగాక. (ధ్యానమా నటించి ప్రకాశము) లతాంగీ!
నీవు దేవేంద్రుని కూఁతురవు. నీ మనోరథమ్ము మాకుం దెలిసినది. ఐనను
నుధారన మొలుకు నీవలుకులు విన నెంచి నిన్నిట్లభ్యర్థించుచుంటిని.

జయం— (మఱింత సిగ్గుతోఁ దలవంచికొని) భార్గవోత్తమా! నన్ను మాతండ్రి
తమకు నమర్పించె. అక్కతమున మీయనుగ్రహము నభిలషించి చిరమ్ము
నుండి నేవించుచుంటి. దేవరచిత్తము, నాదు భాగ్యము. సర్వజ్ఞులగు
తమకొక సంగతి దాఁగునా! అదిగాక మహాకవీశ్వరులు గదా!

క. మడనుడు దుర్మార్గుఁడు నా

మది భీరువు కాన నన్ను మన్నించి స్మరున్

బెదరించి కోర్కె దీర్పం

గదవే ? నను ధర్మపత్నిఁగాఁ జేకొనవే.

శుక్ర—(తనలో) ఇంద్రుఁ డిక్కన్నియను నాకడ కంపుట కేమిహేతువో ?
ఏ హేతువోయగుఁ గాక, ఇప్పటికే నా తపంబు తుదనెగ్గె గదా.
(యోజించి) కాని శిష్యులకు ప్రకృత ముపకారము మాత్రము చేయ
వలసియున్నది.(అనాదరముతో) ఇట్టియెడల నుపకృతులను గిపకృతులను
జూచిన చేతి కందిన ఫలము దాఁటిపోవును. ఇది యుపేక్షించుట తగదు,
సహ్య ! యేమి నా యదృష్టము

జ. తానంట యింద్రపుత్రియంట ! తానయి తా ననుఁ గోరునంట ! యెం
తేనియునెమ్మె లాఁడియంట ! యిచ్చటికే చనుదెంచెనంట ! యి
మ్మనిని మానుటెట్లు ! పలు మాటలు నెప్పుఁగ వచ్చుఁగాని ; యే
మైనను దీనిఁ గూడ వలదా ! యిలఁ దా జనియించి నందుకున్.

(అనురాగముతోఁ జేయిపట్టుకొనిప్రకాశము)నుందరీ! నీయందు నాకుఁ
దద్దయమనంబు లగ్నమై యున్నయది. కావున,

క. ఏరికిఁ గనుపడకుండఁగ

మారాగమవిహిత నూత్రమార్గమ్మున సం

చార మొనర్చుచుఁ గ్రీడా

పారమ్యముఁ గొందు నొక్కపదివత్సరముల్.

జయం— (తనలో) ఇప్పటికి సర్వవిధములఁ గృతకృత్యురాలనైతిని కాని, యంత
 రహస్యమున నియ్యనఘుతో నున్న నా కీ సమాచారము జనకునకుఁ దెలి
 యఁ బడుదుట తటస్థింపదు. అందుకై చింతింప వలసి యున్నది.
 (యోజించి) దివ్యజ్ఞాన సంపన్నుడగు దేవగురుం డుండఁగాఁ దెలియక
 యెట్లుండును? (ప్రకాశము) చిత్తము సర్వమునకు దేగరయే ప్రమాణము.

శుక్ర— అట్లైన మనము మన గృహమున^{లే} పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్లో .. తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లానర్చిన
 దంభవామనము నందుఁ దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామై నమః

దంభ వామనము

చతుర్థాంకము

(అంత నిరువురు రక్కసులు ప్రవేశింతురు)

ప్రథ— మన గురుండు తపస్సున కరిగి చిరకాల మయ్యెగదా ! ఇప్పటికిని బాడ గానరాకున్నదేమి ?

ద్వితీ— గంధమాదినగిరియొద్ద నుండే నని కదా వింటిమి. అట కేగదము.
(పరిక్రమింతురు)

ప్రథ— ఇయ్యెడ నెచ్చెరో యొక ముని తపం బాచరించిన బాడలు కననగు చున్నవి.

ద్వితీ— అవును. ఈ ప్రదేశ మాశ్రమచిహ్నములతో నొప్పి యున్నయది. ఇవిగో, నన్నులుంచిన చోటలు.

పృథ— గురుండు గానరాకున్నవాడు, కారణ మేమో ! (పరిక్రమింతురు)
(అంత శుక్రాచార్యనేషముతో బృహస్పతి ప్రవేశించును)

బృహ— (తనలో) శుక్రుండు తపస్సిద్ధి నొందియును జయంతీచారణ్యవారాశి నోలలాడుచున్నవాడు. కావుననే యింద్రుని కుపకారం బొనర్చుటకుఁ దగిన సమయము దట్టించినది. (తనవంకఁ జూచుకొని) నేనే శుక్రుఁడ ననుకొని రక్కసు లెల్లరు నన్ను పదేశికుఁగాఁ గైకొందురు. ఇప్పటికి వీరికి దుర్మంత్రోపదేశం బొనరించి దానిచే దురాచారులుగా నొనర్చెద. దురాచారం బబడిన పిదప వీరి వెంటనే తొలగ ననుటకు సందియ ముండదు. (దృష్టి నిగుడ్చి) ఇరుగో, మఱికిందలు రక్కసులు. వీరు రాజున కాంతరంగికులుగాఁ దోచుచున్నారు. ముందు వీరిని నా పలలో వైచికొని పదఁపడి వీరల సాహాయ్యమునఁ జక్రవర్తినిఁ గూడ లోబఱచి కొనియెదను. (సమీపించి) ఓ యంతేవాసులారా ! మాకుఁ గుఱలమా ?

రక్కసులు— (తల్లెఱపాటుతో) నమస్కారము. దేవా ! నమస్కారము.

బృహ — శుభం భూయాత్.

చ. పురమథనం గుఱించి తపముం బొనరించితి భూమపాయినై
పరము పరించితిన్ ద్రిదశవర్గము గెల్వగఁజాలు మంత్రమున్
? రికుఁ డనుగ్రహించె నిక గీటడఁగింతము నిగ్ధరాళికన్
బరమహితుండు చక్రికిని బ్రాణభయమ్ము మదిం గలంపఁగన్.

౧౯౫ — స్వామీ! ఇప్పటికి రాజ్యమెల్ల మనదే యెయున్నది. చక్రీయుఁ
గిక్రియు నేమెఱో కనుపట్టరు. కాని, యదితికిమాత్రము “రాక్షసుల
నిర్జించి నీ కొమరులకు రాజ్యం బొసంగెద” నని పరమిచ్చినాఁ డని
ప్రవాద యొకటి కలదు.

బృహ — అందులకే గదా! నేను “బ్రహ్మికి తిమ్మి” చేసినం గాని పలనుపడ
ఁని యెంచి శివుంగుఱించి తప మాచరించితిని.

క. హరుఁడును నా కొనఁగిన మం

త్రీరాజములు మీ కొసంగెదను నిక మీ రా
హరివలనన్ గిరివలనన్

దరమున్ బొందకుండు మేటి ధైర్యము కలిమిన్.

౧౯౬ — స్వామీ! తాము మా కిప్పు డుపదేశించెడి మంత్రము లెయ్యవి?

బృహ — మంత్రము లనఁగా యాలోచనములే కాని వేఱు కావు. వినుఁడు.
అందులో ముఖ్యమైన యంశములు సూత్రస్థులుగా నొనర్చి చెప్పు
చున్నాఁడను. దేవుఁడు లేడు; ఆచార మక్కఱ లేదు; ధర్మశాస్త్ర
ములు పురాణములు వేదములు మొదలైనవి నమ్మఁగూడదు; వర్ణాశ్రమ
భేద మనవసరము; యజ్ఞములు మొదలైన వానికన్న దుష్కార్యములు
లేవు; కడుపే కైలాసము; వివాహ మిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొవచ్చును;
నావివరుస లకించిత్కరములు. ఇట్లయినచో నెప్పటికిని మన రాజ్యము
; సిరిమై యుండును.

౧౯౭ — (తనలో) ఈయన బోధించెడి దంతయుఁ గడుఁ గ్రొత్తగా నున్న
యది. ఐనను మన చక్రవర్తి దగ్గఱకుఁ దీసికొని పోయినచో దీని
యాధార్థ్యము డేలఁగెడు. (ప్రకాశము) చిత్తము. ఈసంగతులన్నియు
ముందు రాజున కుపదేశింపుఁడు. పడఁపడి మే మాచరింతుము.

బృహ — అట్లయినఁ బడుఁడు. (పరిక్రమింతురు)

(అంత బలిచక్రవర్తి ప్రవేశించును)

౧౯౮ — దేవా! దేవరకు జయమగుఁ గాక. గురువులవారు విచ్చేసిరి.

బలి— ప్రవేశించఁ జేయుఁడు.

బృహ— రాజా ! నీకుఁ గుశలమా.

బలి— దేవా! నమస్కారము. తమ యాశీర్వచనమువలన సకలముచునుచుఁబ.
తా మొనరించు యత్నము సఫల మైనదా ?

బృహ— (తనలో) ఇతర రాక్షసుల వంచించుట యొక గొప్పగాదు. శరణి
నమ్మించుట కడు దుష్కరము. అయిన నేమి? నా బుద్ధిబలముం దాని
వంచించెద. (ప్రకాశము) సఫలమే; కాని యా నగజాధిపతి యుగదేశిం
చిన సంగతులు మీకుఁ గ్రాత్రగా నుంటచేఁ గొంతకాలమువఱకు విరుద్ధ
ములుగాఁ దోచును.

బలి— ఈశ్వరుండు నెప్పని విషయము విరుద్ధమైనను గ్రాహ్యమేకదా !

బృహ— (“దేవుఁడు లేఁడు” మొదలైనవి మరలఁ జెప్పును.)

బలి— (తనలో) ఏమి, యీ యనఘుఁ డిట్టి దురుపదేశ మొనర్చుచున్నాఁడు.
(ప్రకాశము) స్వామీ ! శిష్యుని గొక మనవి. దేవుఁడు లేఁడు నదా!
మీరు తప మొనరిం గూర్చి చేసితిరి ?

బృహ— గట్టి శంక నే చేసినాఁడు. అయిన నిదియొక లక్ష్యమా? (ప్రకాశము)
చక్కఁగా నడిగితివి. ఈశ్వరునిం గూర్చి చేసితిని. ఈశ్వరుఁ డెఁగా
నైశ్వర్య సంపన్నుఁడు. అతఁడు మనకన్న గొప్పవాఁ డగుటచే నతనిం
గూర్చి వేడుకోవచ్చును. నీకన్నఁ దక్కువవాండ్రు నిన్ను వాశ్రయించి
కోర్కులం బడయుట లేదా? అతమాత్రమున నీవు దేవుఁడ నైతిగా!

బలి— (తనలో) కడు ననుకూలముగ సమర్థించినాఁడు. తక్కువవాఁ డెఁగా
వానిని దైవ మని యనుకొనుట లోకానుభవనిద్ధమే! (ప్రకాశము)
ఇదియే నిక్కమైన మత మనియ, తమ యభిప్రాయము ?

బృహ— ఇందులకు సంశయముగూడనా ?

బలి— అట్లైన మనము చేయఁఫలసిన మార్పు లేమి ?

బృహ— (తనలో) ఇతఁడు గూడ సులభముగనే వలలోఁ బడినాఁడు. (ప్రకా
శము) దేవాలయములను గూలఁదొర్యించుట, వేదములు తగులఁ దెట్టెం
చుట మొదలైనవి.

బలి— ఓ రక్కసులారా ! మీ రీ కార్యములు జాగరూకులై నివర్తించు
చుండుఁడు.

రక్క— చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు)

బృహ— (తనలో) ఇక్కడికి వీనికి “వివాహకాలే విపరీతబుద్ధి” అనునట్లు దుర్బుద్ధి పుట్టించితిని. ఇతఁడు రాక్షసుం డైనను గడు యోగ్యుఁడు. ఆత్మికుఁడు, గర్జరుఁడు. అక్కతమున నితనియందు లక్ష్మీ చంచలగాక నిచ్చియున్నది. ఇత నిలువదు. కాని శుశ్రువడరుడెంచి మరల దీనికి విఘ్నమొనర్చు నేమో?

(అంత నిజమైన శుశ్రువఁడు ప్రవేశించును)

శుశ్రు— (తనలో) అక్కటా! కామ మెంత చెడ్డది! పది వత్సరములనండి యిప్పటిగఱకును నిమృహాసముద్రమున మునిగి శిష్యులగతియే కనుక గొనకపోతిని. (పరిక్రమించి) అడుగో, శుశ్రువర్తి! (పరిశీలించి) అక్కడ నెవ్వరో నావలెనే యొకఁడు గూర్చున్నాఁడే! ఇతఁడెవ్వరో? ఓహో! ఇతఁడు నేవగుదువు. వీరల వంచించు నిట్టి రూపమ్ము ధరించు బోలు (ధ్యానము నటించి) ఇది నిక్కమే!

చ. గురుఁడట! సర్వశాస్త్రములకుం దెరవొనర్చు! పాపదీపలో భరితి నసత్యవాక్యములు వల్లె సురారల మోసపుచ్చి సు శ్ధిరమతి నున్న వాఁడట! యిసీ! కడుఁ బాపపు లోభ మెంతయు స్నేహకవుఁడ్రోహ, దీనిఁ గనినక జనుఁ డెప్పని నేయకుండునే? (చిరికరిగి) అక్కటా! యెవ్వరును నన్నుం జూచి గౌరవింపు కున్నారే?

బృహ— (చూచి తనలో) ఓహో! సమయమునకుఁ బడిపోయినట్లు నీతఁడు గూడ వచ్చినాఁడే! వచ్చి యేమి చేయఁగలఁడు? కాని (యోజించి) మరల నడువదే! మెనర్చి వీరలం దిరిప్పునేమో! తిరిప్పు నేరఁడు. ఏమనిన, దురువదేశ మెక్కడట్లు మనమునకు నడువదేశము లెక్కవు.

బలి— (చూచి) ఇది గడుఁ బిత్రముగా నున్నదే! ఇక్కడ శుక్రాచార్యుం డుండ మఱియొక శుశ్రువ డెక్కడినుండి వచ్చెను? (యోజించి) ఒక రిని బోలినవారు మఱొక రుండవచ్చును గదా! (మరల యోజించి) లేక వేరుగాఁడు గావచ్చును.

శుశ్రు— (సమీపించి తనలో) ఇతఁ డేదో గట్టిగా నమ్మించినాఁడు. ఇత నన్ను వీరు గలుగలే వట్టుట లేదు. ఇదిగాక వీరిని వదిలి యనేకకాలము గాంచుచున్నది. ఇట్లుగఱగాక. (ప్రకాశము)

గీ. ఏయ నిక్కపు శుశ్రువఁడ నితఁడు దాంభి

కుఁడు మదాకృతిఁబొరసిన గురుఁడు నమ్ముఁ

డితని పలుకుల నాథుమీ తనయఁబోకుఁ
డక్కటా ! చెడిపోయెద తుక్కుదక్కి.

బలి— (తనలో) ఇతఁడు నేషగాఁడుగాని మఱియొక్కఁడుగాని కాఁడు.
కేవలము మనల వంచించు నేతెంచిన బృహస్పతియే కావలయు. (ప్రకా
శము) స్వామీ! చూచితిరా, యా దేవతల కృత్రిమహాపాయములు!

బృహ— (తనలో) ఇతనికిఁ గాలవశమున దుర్బుద్ధియే పుట్టచున్నది. సంతో
షమే. (ప్రకాశము) రాక్షససార్వభౌమా ! చక్కఁగా గుఱుతించితివి.
కావుననే లక్ష్మీ నీయందు సుస్థిరమైనది. ఇంకను గాఁగలదు.
(దనుజులవంక దిరిగి)

ఉ. దానవులార ! నమ్ముకు డితం డమగప్రియ మాచరింపఁగా
లోనఁ దలంచి ముమ్ములను లోభమునం గికురింప వచ్చినాఁ ;
దేను భవన్నిమిత్తమున నీసునిఁ గొల్చితి విద్యఁ గొంటి ; ని
ద్రాని కతమ్మునకొ నురల దర్ప మడంతురు మీర లొప్పుగఁ.

శుక్ర— రాక్షసచక్రవర్తి ! పారపడి చెడిపోవుచున్నావు. నామాట నమ్మి
యీతని నవలకుం గొట్టింపుము.

బలి— (ఎకసక్కెముగా)

క. సదమలమతియై యెక్కుడు
పదిలముగా విద్య గఱపు పరమగురుని బల్
నదయునిఁ గా దన నేర్తుమె ?
మదిలో నెఱిగితిమి నీదు మాయలనెల్లఁ.

బృహ— (తనలో) భేష్ ! బాగుగా నమ్మినాఁడు. ఇంక శుక్రఁ డెన్ని చెప్పినను
నితని కెక్కపు.

శుక్ర— (రోషముతో) నేనే మాయ నేయువాడ ననుచున్నావు గాదు !
కానిమ్ము, నీప్రియంబుఁ గోరిన యథార్థవక్తనగు న న్నవమానించితివిగా!

ఉ. ఎండకు వానకుకొ హృదయ మించుకయుకొ జలియింప నీక లో
మండెడి జాతరాగ్ని కొకమాత్రము లక్ష్యము నేయ కెట్టులో
పండఁగఁజేసి సత్తపము పక్షమునకొ నిను బాగుచేయ నీ
దండకు వచ్చు నన్నుఁ గని దండము నైతము బెట్టవైతిగా !

ఓరీ ! గురుదోషీ ! దురాచారపరాయణా ! కపటాత్ములను దరికిఁ
జేర్చుచున్నావుగా ! దానికిఁ దగిన ఫలం బనుభవింపుము.

గీ. అల్పకాలమ్ములోన నీయభిలరాజ్య
మిట్టి కపటాత్ముడే యొక్కడ డేగుదెంచి
యపహరించి భవచ్ఛత్రు నుపకరించి

నీ కథాకారమొనరించు గాక తులువ ! (నిష్క్రమించును)

బృహ— (తనలో) జరుగఁదగిన పని జరిగినది. ఇంక నేనిక్కడ నెందులకు ?
దురాచారమునకుఁ దోడు గురుశాపముగూడఁ దట్టస్థించినది. ఎట్లైన
నితఁడు రాజ్యహీనుఁడు కాకతప్పదు. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా ! నీ వీ
శాపమున కించుకయు జంకక చెప్పినచోష్వనఁ దిప్పక వర్తించుచుం
డుము. నేను బోయి వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును.)

బలి— (తనలో) ఇం దెవరు నిజమైన శుక్రుఁడో ముందు తెలియఁ గలదు.
ఇది కడు సులభముగను సర్వజనాచరణీయముగను నున్నయది. ఇట్టి
మాగ్గోపదేష్ట కేవలము నిష్కపటిగా నుండితీరవలెను. ఓహో ! యెంత
సుకరముగా నుపదేశించినాఁడు.

మ. ఉపవాసమ్ము లటంచు చూడుచుట లే ; దున్నాఁడు దేవుం డటం
చపలాపించుట లేదు ; వేటొకరిచే నాక్షేపణ లేవు ; పా
పపుఁగార్థ్యం బని పుణ్యకార్య మనియున్ వాదించుట లేవు ; బా
గుపడున్ లోకము దీనిచే నిజముగాఁ గొండాట విం కటికిక ?

ఇట్టి వెట్టి మొట్టి కట్టుకబాట్లు పెట్టుకొనుటచేతనే దేవతలకు రాజ్యము
స్థిరము కాక పోయినది. మనముఁగూడ నిట్లే వర్తించినఁ దుదికు మన
గతికూడ నట్లేకావచ్చును. అందులకే యీ యుపాయమును దేశికుండు
కనిపెట్టియుండనోపును. ఈ మతమే మంచిదను జ్ఞానము రక్కసు లంద
ఱికిఁ దెలియునట్లు తగినవారల నేర్పఱచి యూరూర బోధింపజేయు
వలయును.

(అంతఁ గొందఱు రక్కసులు ప్రవేశింతురు.)

రక్క— అయ్యా ! మనచే నింతకుమున్ను జయింపఁబడిన దేవత లిప్పు
డెక్కడఁ జూచినను దామయై రాక్షసుల నెదిరించి యోడించుచున్నారు.

బలి— (తనలో) ఇంతలో నిట్లు జరుగుటకుం గత మేమైయుండునో ! (ప్రకా
శము) మన ప్రజల వర్తన మెట్లున్నది ?

రక్క— అందఱును గ్రొత్తమతము నవలంబించి యున్నారు.

బలి— అప్పుడే యీమతము దేశమందంతటను నెట్లు వ్యాపించినది ?

రక్క— తమ యొద్దకు నిప్పుడు దయచేసిరి గాని గురువులవారు పదియేండ్ల నుండి దేశ దేశములు తిరిగి యీమతమును వ్యాపింపజేయుచున్నారట.

బలి— అట్లేని మనపక్షమున కపజయము కాఁగూడదే ! ఇయ్యెడ లోకుల యభిప్రాయ మెట్లున్నది ?

రక్క— దేవర త్నమింప వలయును. తమ రింతకుమున్ను దైవభక్తి గలిగి కులాశ్రమాచారములు చక్కఁగాఁ బరిశీలించువార లనియు, నది యిప్పుడు తగ్గుటచే నిట్టియవస్థ వచ్చినదనియుఁ జెప్పుకొనుచున్నారు.

బలి— (తనలో) బృహస్పతి మనల మోసపుచ్చెనేమో కదా ! (యోజించి) తప్పక మోసమునే చేసెను. లేనిచో దేవుఁడు లేఁడని యెవ్వఁడేని పలుకునా !

చ. తెలియక భ్రాతృభార్య రతిఁ దేలిన పాతకు మాయఁ జిక్కి ని
ష్కలుషు గురుం దృఙ్చించి యిటు శాపహతిం గనినట్టి బుద్ధిహీ
నుల మనలఁ జయింపఁగ మనోగతి నెంచి నురల్ రణేచ్ఛపెం
చలరఁగ నున్నవారఁట, కటా ! మన కిష్ట సహాయులెవ్వరో ?

కాని అప్పు డిట్టి యనుమానము కల్గియును నతని వాఙ్మధుర్యమునకు లోనై నిష్కారణముగా న్వగురు నపమానించి శాపదగ్ధుండ నైతిని “ జన వాక్యంతు కర్తవ్యం ” గనుకఁ బ్రజలందఱు నేమనియెదరో అట్లానర్చుట న్యాయము. (ప్రకాశము) ఓయీ ! పృజలు దీనికి శాంతి యేమిగా నూహించుచున్నారు.

రక్క— మరల దేవర నిజశుక్రనిం గొలిచి యాయన కరుణ పడయుటయే తప్ప మఱియొక శాంతి లేదట.

బలి— అట్లయిన నమ్మహామహుని దర్శనమునకే పోవుదము, పదుండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

గ ద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లానర్చిన

దంభవామనమునందుఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరబ్రహ్మసూత్రము

దంభవామనము

పంచమాంకము

(అంతః గొండలు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించుదురు)

సుబ్బదీక్షితులు — ఏమోయి, వేంకటచయలు ! ప్రపణ బొత్తిగాఁ జెప్పవు?

వెంక — ఒక రెండుకుఁ జెప్పవలెను. బలిచక్రవర్తి మహాసర్వాత్ముఁడు. అఖండవ్రత, పెద్దక్రతువు చేయుచున్నాఁడు. ఘృతకుల్యా, మఘకుల్యా, విన్నావా?

సుబ్బ — అతఁ డీమధ్య నేదో వెట్టిచుతములోఁ బ్రవేశించినట్లు విన్నానే.

వెంక — అవును గాని వెంటనే యా మతమునందుఁ గల యాథార్థ్యమును గనిపెట్టి శుశ్రుసిపాదములం బడి తుమాపణ వేడుకొఁగా నతఁ డనుగ్రహించి తిరిగియు సన్మతములోనికి దింపినాడట.

సుబ్బ — అట్లయిన నక్కడికిఁ బోవుదము. (చరిక్రిమించి) చయనులూ ! అడుగు ముఱచితిని గాని యా మధ్య నీ దగ్గఱ నొక పొట్టిశిష్యుఁ డుండువాఁడు, వాఁడేమైనఁ దెలివి గలవాఁడేనా?

వెంక — తెలివీ ! బేరా ! ఎంతమాటన్నావు ! వాని ముందట మూఁడులోకములును నాఁగవు.

సుబ్బ — అవునట. అట్లే విన్నాను. “పొట్టివానికి బుట్టెఁడుబుద్ధు” లనుట యక్కడ యథార్థమే యైన దనెదవాయేమి?

వెంక — అతఁడు నా శిష్యుఁడు గనుక నే నేమియుఁ జెప్పఁగూడదు. కాని సాక్షాద్భగవదవతారము.

సుబ్బ — సరే. “ముఖే ముఖే సరస్వతీ” దానికేమి? కాని నాకీనాఁడు కొంచెము పని యున్నది. అది నెఱవేర్చుకొని తేపు యాగముఁ జూచుటకు వచ్చెదను.

వెంక — నేనును తేపే వచ్చెదను. (నిష్క్రమించుదురు) (విష్కంభము)

(అంత వామనుడు ప్రవేశించును.)

వామ— (తనలో) గురువుగారు బలియాగమునకై చని రని గురుపత్ని చెప్పినది. కావున నేనును బోవుదుఁగాక (ఆకాశముపంకఁ జూచి) ఏమనుచున్నారు? “బలిచక్రవర్తి పంటిదాత లేడు. అతఁ డెవ రేమికోరిన నదియే యిచ్చుచున్నాఁడు. త్వరగాఁబూ ” మృనియా! ఇదిగో, నెళ్ళుచున్నాను. (పరికిమించి) అడుగో! రాక్షసచక్రవర్తి తానును భార్యయు శుక్రాచార్యపురస్సరముగాఁగూర్చుండి దానమ్ము లాచరించుచున్నాడు.

(అంత బలి యహోక్తముగాఁ బ్రవేశించును)

బలి— ఓ విప్రపుంగవులారా!

క. ఇది యది యని యెంచకుఁ డె

య్యది గోరిన నదియే యిత్తు ననఘాత్ములు మీ

ముదమే నా ముద మిఁక నె

య్యదియమ నిక్కమ్ము గాదు యశ మొకటి వినా.

(తెరలో) మహారాజా! సమృద్ధి సమృద్ధి. చాలును చాలును. ఇంక నింతకన్న మోయఁజాలము.

వామ— (సమీపించి కుడిచేయైత్తి)

శ్లో॥ శుభమ స్తవవిఘ్నమస్తు క్షీరస్తు చిరాయురస్తు విజయోఽస్తు
అస్తు ధనధాన్యవిభవ శ్రేయోవిద్యాయశోఽంగనాసిద్ధిః.

శ్లో॥ ఇతోఽప్యధిక సంపత్తి రితోఽప్యధిక సంతతిః

ఇతోఽప్యధిక కీర్తిస్తే రక్షస్సమాధ్వరంధర!

బలి— (ఆశ్చర్యమతో) ఓహో! ఏమి యీ వాక్య మాధుర్యము!

ఉ. పిల్లఁడు చూచినకొ గుఱుచ, పెద్దలకుకొ బయిపెచ్చు పల్కు, లే
తల్లికి నెట్టితండ్రికి నితం దుదయించెనో? మేల్! నెబాసు! పం
శోల్లసనంబు గల్గుటకు నొక్కఁడె యిట్టిఁడు చాలు, బుత్తొకుల్
కొల్లులుగా జనించుటకుఁ గోరుదు రేటికి చెట్టికోరికల్?

(ప్రకాశము) గురువర్యా! చిత్తగించితిరా?

శుక్ర— ఆ! చూచితిని. బుద్ధిమంతుఁడును గాఁదగినవాఁడుగాఁ బోచుచున్నాఁడు.

వామ—ను. బలి యంచు న్నినుఁ జెప్పుచుండును మహాభాషాబలప్రాప్తి నీ
తులకుకొ వచ్చెడివారు లోకములందుకొ లేనె లేరంచు నీ

తులకు మిన్నపటంచు దాతృతకు నీతో సాటి రేరంచు మేల్
బలికే! యో బలిచక్రవర్తి! నినుఁ జెప్పక వచ్చు ధన్యాత్ముఁగా.

బలి— శ్రోత్రియపుత్ర! నీకు స్వాగతమా? అటు కూర్చుండుము.

వామ— మంచిది. (కూర్చుండును)

దేవి— ఆహా! యేమి యీ లేజోవిశేషము! ఇతఁడు సాక్షా ద్భగవంతుఁడై
యుండనోవు. ఇతని కతమున నీ యజ్ఞంబెల్లఁ బవిత్రం బయ్యె.

బలి— ద్విజార్థకశిరోమణీ!

ఆ. వె. ఏమి యూరివాడ? వేపేరివాడ? విం

దేమికతన రాక? యేది పలయు?

తల్లిదండ్రు లెవరు? ధన్యుడనైతి నీ

దర్శనంబుకతనఁ దగ వచింపు.

వామ— (నవ్వి) రాజా! నీ పౌశ్నంబులు కడుఁ జిత్రముగా నున్నయవి.

గీ. ఇంటిలో నేడు, మఱునాడు మంట నుండు

వారికి నివాసమున నెది? పేరు నేది?

యూరు నెయ్యది? కన్నట్టివారు నేరు?

నీవు నే నను భేదమె నిజము కల్ల.

అయినను నీవు నన్నుం గడుఁబ్రత్యాసత్తితో నడిగితివి కావున వినుము.

చ. ఇలఁగల బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు, నారలలోన నొక్క యు
జ్జ్వలునకు నొక్కసాధ్యకి నపత్యము నేను, నమస్త విద్యలం
గలదు ప్రవేశ మొప్పుగ, జగం బఖిలంబుఁ బరిభ్రమింతుఁ గా
పలినీనఁ బేరు చెప్పెదను, వామనుఁ డందురు నన్ను నెల్లరుక.

శుక్రు— (తనలో) ఈ పే రితనికిఁ దగి యున్నది.

బలి— బాలశాస్త్రీ! ఇంతకును నీ పే రొక్కటియే చెప్పితివి కాని కడమ
యించుకయుఁ జెప్పవైతివి కదా?

వామ— (నవ్వి) రాజా! ఇంతకుమున్ను నీ వెఱిఁగినవా రైనచో నాతల్లిదం
డుల పేరు చెప్పిన నీకుం దెలియు. ఎఱుఁగని యప్పుడు చెప్పినను
నొకచే, చెప్పుకున్నను నొకచే. ఇక నీ వడిగిన సంగతు లన్నియు
నట్టివియే. నీ వడుగఁదగినదియు నేను జెప్పఁదగినదియు నాపేరొక్కచే.
అది చెప్పనే చెప్పితిని. బాగుగఁ బరిశీలించిన స్వవామము చెప్పనే
కూడదని శాస్త్రము లుద్ఘోషించుచున్నవి. ఇక నా రాకకుఁ గారణ
మడిగితివి. ఇదియును దత్తోత్తరమే!

క. వేదమో! శాస్త్రము! పుణ్యా

పాదకమగు తీర్థమో! నృపాలునిఁ జూడక

రాఁ దలఁచేటికి ధనసం

పాదనకే కాక చెప్పవలయునె యిదియెన్ ?

బలి — (తనలో) ఓహో! ఇతనితో మాటలాడుటయే కడుఁ గష్టముగా నున్నదే! ఇంతకును జిన్నతనము గనుక “అహమేవ పండితః” అను నవస్థలో నున్నాఁడు. ఎటులనో యిదని వాక్యములు మఱికొన్ని వివరింపెను. (ప్రకాశము) వామనశాస్త్రీ! అట్లయిన నీ కేమి కావలయునో కోరుకొనుము.

వామ — రాజా! “అసంతుష్టా ద్విజా నస్త్యై స్సంతుష్టా ఇవ పార్థివాః” కావున నీకేమి తోచునో యదియే యొనఁగుము. దానితోడనే సంరసించెదను. “దానం దాతృవశ” మృనికదా! పెద్దలు చెప్పదురు.

బలి — బాలశాస్త్రీ! యీబలి యెవ రేది గోరిన నది యిచ్చుటకే యేర్పాటు చేసికొని యీ జన్న మారంభించినాఁడని నీవు విని యుండ లేదా?

వామ — వివరేమి? వింటిని గాని గోరిన కోరికలెల్ల నిచ్చుటమాత్రము తటస్థింప దని నా యభిప్రాయము.

బలి — నీవేది కోరినను నిచ్చువాఁడను నే నుండఁగా నీకట్టి యభిప్రాయము కలుగనే కూడదు. కోరికొనుము.

ఉ. కావలెనే మహాశ్వములు? కావలెనే కరు, లగ్రహారము?

కావలెనే కనతనకకల్పితరత్నవిభూషణావళి?

కావలెనే ధనంబు? లేవి గావలె నీ కవి గోరుకొమ్ము, నే

నీవలె, నీవు పుచ్చుకొని యేగవలెన్ ధురస మింత వామనా!

వామ — రాజా! ఇ వన్నియు నీకున్న వని చెప్పటకా యేమి! బ్రహ్మచారుల కివి యేమి పనికి వచ్చెడిని?

బలి — ఓహో! ఇక్కడికి నీ యభిప్రాయము దేలినది. తగు కన్నీయం బిచ్చి వివాహమొనరువు మని కోరెదవా? అట్లయిన నది యెంత, మా పురోహితులు భృగువు లుండనే యున్నవారు. వారలతోఁ జెప్పి నీవు గోరిన కన్నీయ నిష్పించెద.

వామ — అదియును నా కక్కఱలేదు. ఏమంటివా?

చ. పనితను జేరి తద్వశత వర్తిలి దుఃఖము సౌఖ్య మంచు భాగం
తని గొని సంస్మరిం బడి గతిన్ గన లేక కృపించు నెఱ్ఱులన్

గనుఁగొనియఁ వివాహము సుఖమ్మని యే నెటు సమ్మతించు దుః
ఖనియతమైన సౌఖ్యము సుఖం బనఁ గూడునె రాక్షసేశ్వరా !

బలి— సరే ! అట్లయిన నీ కేమికావలెను ?

వామ— నాకోరికతో నీ కేమి యవసరము ? నీకుం దోచిన దిచ్చి పంపింపుము.

బలి— నీవు కోరినం గాని నే నీయను.

వామ— నీ వీనిచో నే నూరకయే పోయెదను.

బలి— నిన్నట్లు చెడలనీయను. కావున నీకోరికం దెల్పి నన్నుఁ గృతార్థుని
జేయుము.

వామ— (తనలో) ఓహో ! యేమి యీ దాతృత్వము ! ఇంతటి యోగ్యుని
పంచించుటకన్నఁ దప్ప లేదు. అయినను నదితి కిచ్చిన పరము వేటొకఁ
టం దీరదు. (ప్రకాశము) తప్పక కోరిన దిచ్చెదవా ?

బలి— ముహూటికి నిచ్చెదను.

వామ— వదాన్యశిఖామణి !

గీ. బ్రహ్మచారిని నేను దపంబొనర్చి
కొనెద నొక్కడఁగూర్చుండి కొంకుదక్కి
యిమ్ము మాఁడడుగుల నేల యిదియ చాలు
మాఁడులోకమ్ము లిడినంత ముదముగాంతు.

౨. — (వెదవి విడిచి) శ్రోత్రియకులూపతంసమా ! ఏమి కోరికఁ గోరితివి ?
ఈ స్వల్పము నీ వడుగనుం దగదు. నే నిచ్చుటయుం దగదు.

౩. మాఁడడుగు లేమిసేసెదు !

మాఁడుడవే ? నన్ను నగరె ముల్లోకంబులో ?

వేడి కొను మేదియేనియు

మేడలూ ? మాడలూ ? వరాలూ ? మేలోనేలువలూ ?

వామ— రాజా ! నీ విచ్చినను విశేషపరిగ్రహము భీక్షుకుల కుచితముగాదు.
అదియునుఁ గాక,

ఉ. కోరిన దిచ్చుటే మిగుల గొప్ప గదా ! యొక్క డొక్క వస్తువుకొ
గోరు, నొకండు వేటొకటి గోరు, మనంబులు పల్ తెఱంగు లేఁ
గోరిన దిమ్ము నా కదియగుకొ నకలమ్మను, నిన్నుఁబట్టి నేఁ
గోరుదునే ? నిజేచ్ఛమెయిఁ గోరుదుఁగాక త్రిలోకనాయకా !

శుక్రు— (తనలో) ఈ వడుగు చందమును నితఁ డాడు మాటలును జూచిన నేకో కపటపుఁ బన్నుగడగాఁ బొడకట్టుచున్నయది. (ధ్యానము నటించి) జ్ఞాన దృష్టిచేఁ జూచినను దానికి భిన్నముగాఁ దోఁపదు. కావున నితఁ డింద్ర హితార్థముగా నరుదెంచిన దైత్యాగ్రీయగు నారాయణుండు గావలయు. (ధ్యానము నటించి) ఓహో, ఎంతదురూహతో వచ్చినాఁడు! మూఁ డడుగులచే మూఁడులోకములు నాకృమింపవలయు ననియేనా వీని దురాశ! కానిమ్ము. నే నది సాఁగనిత్తునే? (ప్రకాశము) రాజా! అట్లు బిట్టబిగియుచున్న యీ పెంకికొయ్యకు నీవేమియు నీయనక్కఱలేదు. పొమ్ముని చెప్పును.

బలి— గురునరా! ప్రపంచ మనేకవిధములుగ నుండు. దాతలమను యశము నార్జింప నెంచువారలకుఁ గోప ముండిన ధనవ్యయమేకాని తుదకు నప కీర్తియే ఘటించును. కావున మనకుఁ గోప ముచిరము కాదు.

క. కోపము వీఁకటికూపము

కోపము పాపముల కాదిగురు వగు హింసా
ధూపము కోపము కావునఁ
గోపింపం గూడ దేరికొఱకేని మునీ!

వామ— రాజా! నామాట యేమి చెప్పితివి? నాకు మూఁడడుగులే కావలెను.

బో— అట్లయిన నంతియే కైకొనుము. ఇదిగో నిచ్చుచున్నాఁడను. (భార్య పంకఁదిరిగి) దేవీ! జలముం బోయుము, పాదప్రక్షాళనంబు నేయవలయును.

శుక్రు— (తనలో) ఇతనికి విస్పష్టముగాఁ జెప్పినం గాని తెలియదు. అట్లు చెప్పినచో నీతనికి నాపైఁ గోపము వచ్చును. వచ్చుగాక యీ నారాయణునకు గీరాయణునకు నేను జంతుదునే? (ప్రకాశము) రాజా! నా దొక్కమాట వినుము. ఇతఁడు నీ వనుకొనునట్లు బ్రాహ్మణపటువు గాఁడు. క్రిమన్నారాయణుండు. నీవు ధర్మాత్ముడవగు కతన నిన్ను దండోపాయమ్మున జయింప నేరక యీ కపటోపాయముం బన్ని యిట్లు నిన్నధించుచున్నాఁడు. ఇంతకుమున్ను నా వేషమును వేసికొని దేవ గురుఁడు నీకు దుర్బోధ చేసి యనాచారుఁగా నొనర్చుట యెఱిగియే యున్నావుకదా! ఈ కపటాత్ము నావలకుఁ ద్రోయింపుము.

వామ— రాజా! నన్నావలకుఁ ద్రోయించ నక్కఱలేదు నీవు పొమ్మన్నఁ జాలును, నేనే పోవుదును.

తే. గీ. తాతతండ్రు లార్జించిన ధనము దెచ్చి
దాచఁ బెట్టితి నే నీదు దరిని నేను?

ఇచ్చినం బుచ్చుకొందు లేదేనిఁ బోదు;
లేదు ప్రతిబంధకము వృథావాద మేల ?

బలి— (తనలో) గురుం డట్లు నొడుపుచున్నాఁడు. ఇతనిరీతిం జూచినఁ గడు
యోగ్యుఁడుగాఁ దోచుచున్నాఁడు. ఇదిగాక,

చ. అడిగిన దెల్ల నిత్తు నని యంద తెలుంగఁ బ్రతిజ్ఞ జేసి మూఁ
డడుగుల మేర యిమ్మనిన నల్ప మటంచును గేలి నేసి యీ
వడుగున కిప్పు డేమనుచు స్వల్పమునేని యొసంగ కూరకే
కడపుదు దాతలెల్ల ననుఁగాదనరే ? తలనెత్త నిత్తురే ?

అప్రతిష్ఠ మా టట్టు లుండ ననృతదోషము సామాన్యమా ?

తే. గీ. ధర్మమున కాదిపదము సత్యంబు, రెండ
పపదమెన్నఁగఁదగు శుచిత్యంబు, మూడ
పపదమెన్నఁగ దయ, నాల్గవపదమెన్న
దాన మని చెప్పు నెల్లబుగ్గదంబు.

ఇం దేమియు నుపాయము కానరాదు. గురునకు మాతాడితినా, అతఁడు
శపించును. ఇంతకు మున్నే శపించియున్నాఁడుకదా. కానిమ్ము.
ఇట్లగుంగాక. (ప్రకాశము) గురుసరా ! ఇతఁ డాదిదేవుఁడగు శ్రీమన్నా
రాయఁబుడని కదా నలవిచ్చితిరి!

ఆ. వె. దాత లుండవచ్చు దానమ్ము లీవచ్చు
నేరి కిట్టి పాత్ర మెందు దొరకు ?
నిపుడో యపుడో యెపుడో యీరాజ్య మీ కాయ
మేగకున్న దీని కింత యేల !

కావున నన్ను మన్నించి యిప్పట్ల నా కాజ్ఞ యిందు.

శుక్రు— రాజా ! నీకిప్పు డాజ్ఞ యిచ్చితివా, యింక నెప్పుడును నాజ్ఞ యీ
యనే యక్కఱలేదు. నీ కనృతదోషము గాని మఱియొక దోషముగాని
యిప్పట్ల లేకమాను దగులదు. ఏమంటివా, యితఁ డెట్టివాఁడైనను
నిప్పట్ల కేవలద్రోహి కావున మూర్ఖులలోఁ జేర్చఁ దగినవాఁడు.

క. విను మూర్ఖు లయిన ద్విజులకు
ధన మీవల దిచ్చెనే నుదరపోషణకుం
గనికెట్టి యీవలయు లం
ఘన మెనరింపంగఁ దగదుగా శాస్త్రములక.

కావున నతని కీ పూటకు సరిపడు భోజనసామగ్రి నిచ్చి పంపించుము.

వామ— ఏమి, రాజా! “సద్యోదదాతి చతుర సద్యో నాస్తీతి చతురతరః”
కావున నన్ను పృథాగా నెందులకు నిర్పదవు?

బలి— (వినయముగా) స్వామీ! క్షణమాత్ర మనుగ్రహింపుడు. (శుక్రుని దిక్కై) గురువరా! తమయిచ్చచొప్పున మూడడుగులలో మూడు భువనములు నిమిచ్చెడి మహానుభావునకు సరిపడు భోజనసామగ్రి మాత్రము మన మీయగలమా? కావున నన్ననుగ్రహించి మొదటిదానికే సమ్య తింపుడు.

గీ. సిరి యరమ్మునఁ గల దొర చేతు లొగ్గి
యడిగి కొనునట న న్నొక యధికుఁ జేసి
దాతనని పేరు వెట్టుక తగునె యట్టి
వాని కీయక యెందు కీ వైభవంబు.

శుక్రు— (కోపముతో లేచి) నీవు హితోపదేష్ట నగు నన్ను లెక్కింపకున్నాడవు
కావున రాజ్యభ్రష్టుండవు గమ్ము. పొమ్ము. (లేచిపోవును)

బలి— (తనలో) అక్కటా! గురుఁడు వెళ్ళిపోయెనే! వైపెచ్చు శాపముఁ
గూడ నిచ్చినాఁడు. కానిమ్ము. ఈ శాపమున కేమి? ఏమి పోయినను
యశ మొకటి నిల్చుకొనుటకై పురుషుఁడు యత్నింపవలయు.

చ. అనుభవహీనుడైన జడుఁ డక్కట! సంపద గోరుఁగాని న
జ్ఞుఁడు యశంబుఁగోరుగతి సంపదకుఁ మొగియండు; కీర్తియుఁ
ధనమును గల్లు కార్యము బుధవ్రజసమ్మతమై చెలంగు; గీ
ర్తి నడఁచు సంపదలో పరిహరింతురు ధీరవరుల తృణమ్ముగఁ.

అదియునుం గాక,

గీ. హాయిగా నిన్ని నాళ్ళు నే ననుభవించి
విసివీతిని సంపదల నింక వీడఁ దగదె ?
అందులో నూరకే వీడుటా! జగమ్ము
లెవఁడు పోషించు వానికి నిడుటగాని.

(భార్యదిక్కై ప్రకాశము) దేవీ!

కా. సంపాదించగ వచ్చు సంపదలు భూచక్రమ్మునం గాదు నై
లింపావాసమునందె గా; దెవటనుఁ లేఁ డిట్టి పాత్రుండు శం
కింపం బాడియె యిట్టిపట్టునఁ? బయిం గీడైన మేలైననుఁ
గంపింపం బని లేదు; పూర్ణహృదయం గావంత మీ బాలకుఁ.

వింధ్యా— నాథా! పాత్రపాణికమలార్పణముకన్న సంపదల కొండు ఫలమ్ము
లేదని యార్దులు వచింతురు. కావున నవశ్యము నట్లు లొనరింతురుగాక.

బలి— (తనలో సంతోషముతో) ఆహా! సత్కృత మన నిట్టిదియే కదా!

క. మన గతి యేమగునో యని

మనమున నొక్కింతయేని మటమట లే దీ

వనజాయతనేత్రకు నెం

దును నిట్టి కళత్ర మున్న దొరక న కీర్తుల్ !

(ప్రకాశము) దేవీ! నీ సౌశీల్యమునకు నేను మెచ్చితిని. నేనే కా
దెల్లలోకములును మెచ్చును. అట్లయిన నియ్యనఘనికిఁ బాదప్రక్షాళనం
బొనరించెదను. నీ వుదకంబు వోయుము.

వింధ్యా— చిత్తము. (బిగ్గరగా) ఎవ రక్కడ ?

(ఒకదాని జలకలక మిచ్చి పోవును)

బలి— (వినయముతో) మాణవకోత్తమా !

క. అలస్యము చేసిన నా

మాలిమి పైరించి నన్ను మన్నించి కృపా

వాలుడనై పాదంబుల

నీలాగున నిమ్మ ! కడిగి యే దరియింతున్.

వామ— (ఆదరముతో) రాజా, యాలస్యమున కేమి !

క. ఫలవంతం బగు కాలపు

విలంబనము పైఁప కేమి చెట్టినె ! శుక్రా

ద్యులమాట విందు వని నేఁ

దలఁచితి మే ర్మేలు ! నీనె దాతవు బలిరే !

క. ఏ దానం చేనియు నీ

భూదానమ్మునకు నుంత పోలవు నీకున్

క్రీడయితుఁ డిక్కతమ్మున

సాదరుడై యొసఁగు నఖిల మగు సౌఖ్యమ్ముల్.

బలి— (కాళ్లుగడుగుట నటించి చిఱునవ్వుతో) కపటమాణవకుండ వగు నో పర
మాత్మా ! ఇదిగో ! నీ కోరిక చొప్పున మూఁ డడుగుల భూమియును
ధారవోయుచున్నాఁడను. పరిగ్రహింపుము. (ధారవోయును)

వామ— (తనలో) ఏమీ ! ధారపడకున్నది. (యోచించి) అవును. ఇయ్యది
శుక్రుని కపట కృత్యము. (దర్శకజ్ఞుతోఁ బొడిచి ప్రకాశము)

కా. ఎంతోమంది నృపాలకుల్ గలరు వా రెంతేని రాజ్యమ్ము ల
త్యంతప్రాధవనీతిఁ జేసినను విద్యుత్పక్షపాతంబు లిం

అంతలో గల్గెనె వింత గాదె యిది నీవే నీకు సా టెన్నఁగా
సంతోషించె మనంబు దానపపతీ! సత్యప్రభావాకృతీ!

ఒక — (తనలో) ఔరా! యేమి యీ విప్రసటుని చాతుర్యము. నిజముగా
నితఁడు బాలకమాత్రుడే యగునా! (యోజించి) ఏమైన నేమి? భగ
వంతుం డగు శ్రీమన్నారాయణుండే యగుఁగాక. అట్లయిన నేను
మఱియుం గృతార్థుడను. (ప్రకాశము)

క. పటుకా! నీ మృదు వాచా
పటిమమ్మున కేమి యిడినఁ బ్రతిఫల మగునే
యెట నేర్చితి వెటు నేర్చితి
విటునంటి వనోవిశేష మీ ప్రియమునక.

నీకు నాచే నీఁ బడిన పృథివిం గొలిచికొని దానికిం బట్టా పుచ్చు
కొందువు గాని యీనాఁడు మా యింట విందు నొసరింపుము. పడఁపడి
సకలమ్మును గాపచ్చును. నీవంటి యతిధి వచ్చుటచే నా యాగంబు
గూడ సంపూర్ణం బయ్యె నిక నియ్యెడఁ దడయనేల? గృహమ్మునకే
పోవుదము రమ్ము.

(కేలు పట్టికొని తత్సహితముగా భార్యతోఁగూడ నిష్క్రమించును)

గద్య

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
దంభవామనము నందు బంచమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామై నమః

దంబవామనము

మస్తాంకము

(అంతః గొండలు రక్కసు లాయుధసహితులై ప్రవేశింతురు.)

ప్రథ — (కోపముతోఁజూచి) ఓహో ! రక్కసులారా !

ఉ. ఇంతకు మున్ను మిన్ను మను నేకముగా నెవఁ డాకృమించె దు
శ్చింతనుఁ డావటుం డిఫడు చిన్నశరీరము నెప్పటిట్లు భూ
కాంతునిఁమ్రోలఁ గన్నఱుచి కాలులు వ్రేలఁ దొడంగె వీని నేఁ
డంతము నొందఁజేయుద మహా ! కపటాత్ముని నైఁవఁ జెల్లునే ?

ద్వితీ — (పరికించి) అరుగో ! మన గురువుగారిట వచ్చుచున్నారు. వారితో
యోజించి పిదప నేడేని యొనరింతము.

(అంత నొంటికంటితో శుక్రుఁడు ప్రవేశించును.)

శుక్రు — (చేతితో నొకకన్నుపట్టుకొని రెండవకంటఁ జూచి) ఓ శిష్యులారా !
చూచితిరా నాగతి ? మీపంటి పరాక్రమశాలులకు గురువునై యిట్టిదుర్గ
శకుఁ బాలయితి. ఆ కపటాత్ముండగు హరి మనరాజ్య మపహరించు
టయే కాక నాకుఁ జావు దప్పిశున్న లొట్ట గూడ నైనది.

రక్క — మహాత్మా ! తమకీ దుర్గశ యేమి ? ఇదిగో, వాని నిప్పుడే సంహ
రించుచున్నాఁడు, నెలవిండు.

శుక్రు — (విసుట నభినయించి) అదిగో, నా దుర్మార్గుఁడు మన చక్రవర్తితో
నేమో యొకను మంచివానివలె సంభాషించుచున్నాఁడు. వింటిరా ?
ఇప్పటికేని వీనికి బుద్ధి గలుగలేదు చూచితిరా ?

ఆ. నె. ధార వోయునపుడు బారికొమ్మున నేను
దూరి యడ్లువడితి దోషకారి

పటుఁడు దర్భకఱ్ఱ నటునిటు పొడిచి నా
కన్నులాట్టఁజేసి క స్తి తెచ్చె.

(అంత బలి భార్యతో నామసునితోఁ బ్రవేశించును.)

చక్క— అక్కటా ! యెందులకుఁ మే మింతమందిశిష్యులుండి తగులఁబెట్టినా ?
ఇదిగో, నిప్పుడే యద్దురాత్ముం జంపి మీ పరాధము బోగొట్టు
చున్నారము.

(కోలాహలము గావించురు.)

బలి— చేయెత్తి బిగగగా)

ఉ. దానవులార ! యెందుకు స్పృహకలహం బిది వేళ గాదు నా
యాన నుండి ! రణమ్మునకునై ప్రయతించుకుఁ డిప్పు డెట్లుబో
పొణము చేతఁ బట్టుకొని పాటుఁడు కాఁకొలంప మీఁద నె
స్థేని యద్భుష్ట మున్న జగ మేలుద మాపద లట్టె యుండునే ?

* కక్క— (శుక్రనిదిక్తై) గురువర్యా ! వింటిరా, చక్రవర్తి యాదేశము?
ఇందులకుఁ దమయభిప్రాయ పేమి ?

* శుక్ర— (అనాకర్ణిరముగాఁ గోపముతో) ఓయీ ! దుర్వ్యసనపరాయణా!
పలాయనోపదేష్టా ! రాన్యప్రప్తా ! దమజలోకానిష్ఠా ! కష్టా ! నికృష్టా !

కా. నీబాగుకొ మదిఁ గోరిచెప్పి తుదకు నేత్రంబుఁ గోల్పోతి నీ
/ నీ బాటం డెవఁడో యెటుంగఁ బడెనే ? యిట్లేని లే దక్క నే
దా, బంగుల మఱి నీవునుం జెడుదు రేలా యిట్టిదానంబు ? క
ట్టా ! బోధించిన సుంతయుకొ వినవు నీప్రారబ్ధ మెట్లున్ననో !

బలి— (వినయముగా) దేశపేంద్రా ! నాతప్పు లన్నియు తమించి నన్నుగ్ర
హించి మీ రీదానవుల నందఱిని శాంతులం జేసి రక్షింపుఁడు.

శ్రీక. భగవంతునకుకొ మనమై

బగ గలిగినయప్పు డెవరి వశము జయింపం

దగ నెఱుంగు భవాదృశులకుఁ

దగవే మాబోఁట్లు చెప్ప దనుజాచార్యా !

శుక్ర— (కోపముతో) అట్లయిన నీకర్మము. మేము పోవుచున్నారము. నీవింక
నతనిని నెత్తిమీఁద నెక్కించుకొని యూరేగును. (రక్కసులతో
నిష్క్రమించును.)

నామ— రాక్షసేంద్రా !

క. మూడడుగు లిత్తు నంటివి
 పోడిగ రెండడుగు లాయె భూమియు నభముకొ
 మూడవ యడుగునకుం జో
 లేడఁగలదు ? చూపు మింక నేటికిదడయకొ.

బలి— (యోజించి)

క. లేదని నీ నెఱిగియు న
 శ్నే దెసఁ దె మ్మనెద వనఘ ! యే బొంకినచో
 మోదము నొండదవే ? యు
 మ్మదృశులకు నిట్టియూహ మరియూ దగునే !

క. సంకటము లెన్ని గల్గిన
 బొంకనివాఁ డెవఁడో, వాఁడె పురుషుఁడు దేవా !
 బొంకం జాలను నిక్కము
 బొంకంగాఁజాల నేను బొంకఁగఁ జాలకొ.

వామ+ (తనలో) అక్కటా ! యిట్టి సత్యసంఘ నెట్లు నేయట యెంతయేని
 దష్కృత్య మనుటకు సంశయము లేదు. కాని యితని యనుచరు లొనర్చు
 దష్కృత్యములం జేసి యిప్పుని తప్పక వచ్చినది. (ప్రకాశము) ఓయీ!
 నోటితో బొంకకున్నఁ జేతితోనైన బొంకెదివా ? లేదా ?

బలి— (యోజించి) మహాత్మా ! నే నెట్లును బొంకను.

ఆ. వె. బొంకువాని పుట్టు బొంకువాని ధనంబు
 బొంకువాని బ్రతుకుఁ బొల్లుగాన
 నెట్లు బొంకనేర్ప నెఱిగియు దేవ ! యా
 యడుగు వాడు శిరమునందు నిడుము.

(అంబరమునంపి పుష్పవృష్టి కురియును)

వామ— (తనలో) ఏమీ ! ఇయ్యనఘుని మనోనిశ్చయము. నిజముగా నితఁడు
 పృష్ఠాదుని మనుమఁ డనిపించుకొనఁ దగినవాడే.

(అంతఁ ప్రహ్లాదుండు పర్యవేషించును)

ప్రహ్లా— (వామనునికి నమస్కరించి)

సీ. కలుము లీనైడి పాలకడలి రా కూఁతురు
 నునుదొడఁ దాల్చు రతనపుఁ దొడవు
 పాతకమ్మలు పంచ బంగాళముగఁ జేయు
 నట్టి గంగాదేవి పుట్టినిల్లు

ప్రాచుర్యము కల్గి గారావుఁ జెయ్యలకు ని
దానమై యొప్పు నుద్యానవనము
స్వారాజునకుఁ ద్రిలోకీ రాజ్యభారమ్ము
పట్టమ్ము గట్టెడి పట్టుగొమ్ము

తే. గీ. నేవ్యమై యొప్పు నల గయాక్షేత్రమను కొ
లంకునం దింపు మీఱు మేల్పంకజంబు
బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతాప్రభుశిరముల
నెరయు మవ్వంపు మకుటంబు నీదు పదము.

ఇట్టి పదమ్మున నామనుమని శిరంబుఁ బవిత్రం బొనరింప నెంచెడి నీ
యనుగ్రహమ్ము నే నేమని కొనియాడఁ గలను ?

వామ— (బలిశిరమ్ముపై పాద ముంచును)

బలి— (శిరమువంచి) దేవా ! నే నిప్పటికి ధన్యుడను. (ప్రహ్లాదునిదిక్కి)
తాతా ! నమస్కారము.

వింధ్యా— (విచారముతో) దేవా, మహానుభావా ! ఇయ్యనఘుండు నీయెడ
నించుకయుఁ గపటమ్ము లేక నీవు కపటాత్ముండ వని యెఱిగియుఁ
ద్రిలోక రాజ్యమును సమర్పించెగదా ? ఇట్టి నా దయితు నవమానింప
నీ కుచితమా ? తమించి నాకీ సందియముం బాపుము.

వామ— (శిరమునుండి పాదము దీసి) పతివ్రతాశిరోమణీ ! నీయడిగిన పృశ్న
మ్మున కవశ్యము ను త్తరంబు చెప్పఁదగి యున్నది. వినుము.

తే. గీ. ఇతఁడు ముమ్మాటికిని యోగ్యుఁ డింతవాఁడు
మూఁడు కాలమ్ములందును లేఁడు నిజము
నాపరీక్షకు నీపతి యోపినాఁడు
కాన నామెప్పు నీతఁడు గాంచివాఁడు.

ఇది యవమాన మ్ముని తలంపకుము. బాగుగ నూహించిన సన్మానమునుమీ !

ప్రహ్లా— దేవా ! నీమెప్పుఁ గాంచుటకన్న నిక నెక్కుడు సామ్రాజ్యమే
ముండును !

క. కనులుండి గుడ్డివారలు
వినఁగాఁ జెవు లుండియుం జెవిటివారలు భూ
మిని బాలించెడి నృపతులు
ధనమును రాజ్యమును గోరఁ దలఁచురు తద్జ్ఞలో.

ఉ. ఇంతకు నెంతమంది నృపు లేలిరి ? యేలఁగ నున్న ధారుణీ
కాంతు లిఁ కెంద ? అక్కట ! యెకండని నిశ్చయ మేల ? భూమి లో
యింతి, తదీయనాధుఁ డొకఁడే యెటు లాఁ ? గనలేరు దీని నొ
క్కింతయు, శాశ్వతం బని నశేంద్రులు పొంగుచునుండ్రు మందులై.

సీ. ఇందుని యైశ్వర్య మెవ్వఁ రెటుంగని
దితఁ డెన్ని సార్లెట్లు హీనుఁ డయ్యె
నహుఁడు డింద్రపదమ్మునకు వచ్చినప్పటి
యీతని దురవస్థ నెంచికొన్న
నింద్యత్వమునకన్న నేపనియేనియు
మెఱుంగనియును నిట్టి పరువుమాలు
సుద్యోగ ఫల్యంబు నొందుట గర్భశ
క్రమము నైనను గూడ దనుచుఁ దోచ

తే. గీ. కున్నె ? యేపాటి తెలివయు నున్నవాని
కనఁకు ! నామనుమి రాజ్య మపహరించి
తనుచుఁ జింతింప మదమత్తతను హరించి
బాగుఁ జేసితి నీపదభక్తి నిచ్చి.

౭౬ — (భక్తితో)

ఉ. ధన్యుడ నైతి నీదుపదతామరసమ్ము శిరమ్ము సోకి సా
జన్యము గల్గె జన్యము ప్రళస్తత గాంచె చరిత్రమున్ జగ
న్మాన్యతకెక్కి, నెక్కతన మాణిషకోత్తమ ! నన్ను నింతలో
నన్యనిఁగాఁ దలంచి శిరమందలి పాదము దీసి తక్కటా !

వామ — రాక్షసచక్రవర్తి ! నీజ్ఞానమ్ము కడు నర్థనీయము.

క. దాతలలో నేతలలో
నీతివిదగ్రణులయందు నిన్నుం బోల్పెన్
నాతరమె వేరొకరుని
న్నితో సామ్యంబు చెప్ప నీకే చెల్లున్.

నీ విప్రుడ నాయానతిం జేసి రసాతలం బరుగుము. నీయాజ్ఞ రక్క
సులెల్ల శిరమ్మునం దాల్చి యెప్పటియట్లు మెలంగుచుండురు. చక్రధారి నై
యెల్లప్పుడును నీను నీసేమ మారయు చుండెదను.

బలి — (సంతోషముతో)

క. అజ్ఞాన మెల్లఁ బోయెన్
విజ్ఞానము గల్గెఁ గనులు విడియెన్ మిగులన్
బాండ్లుండ నైతిని నిక్కము
యజ్ఞేశ్వర ! యజ్ఞపరద ! యజ్ఞాకారా !

వామ — దనుజలోక సార్వభౌమా ! నీవు రాఁబోవు సాక్షాత్కమన్వంతరంబున
నింద్రత్వము నందఁగలవు. ఇప్పటి కీ రాస్యంబెల్ల నింద్రుండు
పరిగ్రహించు.

ఉ. ఇందుల కింతుకేని యును నీవు మదిం గదియింపఁబోకుమీ
నందియ; మస్మదీయకృప చాలఁగఁ గల్గుటకున్ ఫలం బిదే
యందురు జ్ఞాను; లెయ్యెడల నారయ లేదె యతీంసుర్నిన్, బిదా
నందను తప్ప నందద తృణంబుగ వాన లనాదరింపరే ?

బలి — (సంతోషముతో) దేవా ! నాకు నీ పుష్కరియే యెప్పటికిని ననుగ్ర
హించుము. నాకు నిక నింద్రత్వ మెన్నఁటకిని నక్కఱయే లేదు.

సీ. ఈ జగత్త్రయ మేలునింద్రునికైన స
న్నాసి కున్నంత సౌఖ్యము లేదు
సాక్షాన్మహాలక్ష్మి పతుమందున్న వి
ష్ణునకేని యతి కున్న సుఖము లేదు
తిరిజగత్కుటుంబియా నజానికైనను విర
క్తు కున్నయంత నిశ్చలత లేదు
అణిమాదియుక్తుడౌ హరునికైనను గోచి
పాతరాఱుని కున్న భౌతి లేదు

తే. గీ. తపములకు విఘ్నము లొనర్పఁ దలఁచుటయును
దైత్యుల హరింపఁ దలఁచి భేదంబు గొనుట
యును గదా! వీర లొనరించుపనులు నే నె
ఱింగియును సంగమునఁ బడి క్రుంగ నేల ?

పరిష్కా — (తనలో సంతోషముతో) ఆహా ! నామనునికె గూడఁ జక్కని
జ్ఞాన ముదయించినది. ఇక నాపంశ మెల్లఁ బాపన మైనది. (ప్రకా
శము) తండ్రీ! లోభగుణంబుం జయించి పరమవిజ్ఞాని వైన నీకుఁ ద్రిలో
కాధిపతులే కాదు పశుశభువనాధిపతులును సాటి గారు.

తే. గీ. ఎంతరాజ్యమ్ము గల్గినదేమి? సుఖము
గలుగ నేరదు లోభసంకారితమతుల
కదియొకటి నిగ్రహించిన పన్ని యెడలఁ
గలుగు సౌఖ్యమ్ము నీ వెఱుంగనిదికలదె?

నీ కింతకన్న నీ యనఘనివలనఁ గాదగు ప్రియంబేమి? అయినను
నిట్లగుఁ గాక.

భ ర త వా క్య ము

ఉ. దాతృత సత్యపర్తనము దైవతభక్తి విరాగముం దయో
నేతత జ్ఞానముం బ్రజల కెక్కుడుగా ఘటియించుఁగాక! పృ
ఖ్యాతిని గోరి రాజులు ప్రజార్థముగా నిరుపప్లవంబుగా
ఘాతుకభీతిదాయకులుగాఁ బొగ డొంది భరింతురీ గా కిలక.

ఇది శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరు
లొనర్చిన దంభవామనమునందు
షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

త ప్ప ప్ప ల ప ట్టి క

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
8	3	యణ్య	యరణ్య
3	4	నుప్ర	నుబ్ర
19	20	నూత్ర	నూత్ర
22	27	పదపడి	పదపడి
26	4	ధః	ధః
29	13	యుమ	యును
30	10	ల్లిదం	ల్లిదం
42	14	నామ	వామ

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

శ్రీ

అనర్ఘనారదము

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

---

1 వ అంకము.

- 1 సూత్రధారుడు
- 2 నటి
- 3 లక్ష్మి
- 4 నారాయణుడు
- 5 సనకాదిమునులు
- 6 నారదుడు

2 వ అంకము.

- 1 నారదుడు
- 2 నారాయణుడు
- 3 సౌభాగ్యసుందరి
- 4 తాలధ్వజుడు
- 5 విదూషకుడు

3 వ అంకము.

- 1 తుంబురుడు
- 2 రాజు
- 3 సౌభాగ్యసుందరి
- 4 బ్రాహ్మణుడు
- 5 నారదుడు

4 వ అంకము.

- 1 నారదుడు
- 2 పర్వతుడు
- 3 మాలాకారుడు
- 4 స్మంజయుడు
- 5 మదియంతి

5 వ అంకము.

- 1 చెలి
- 2 నారదుడు
- 3 పర్వతుడు
- 4 మదియంతి
- 5 స్మంజయుడు

6 వ అంకము.

- 1 నారదుడు
  - 2 పర్వతుడు
  - 3 మదియంతి
-

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః

అనరనారదము

ప్రథమాంకము.

నాంది

మ. పరమేశ్వరము గల్గి యెవ్వఁడు సదా భైరవము నాశించు సం
సరణం బెవ్వఁడు రోసియుం ద్రిజగతీసంసారముం జేయు గా
నరసజ్ఞుండును నాట్యవేదనిధియు న్నానావిధానందియుం
బురుషుం డయ్యును బూవుఁబోనియగు శర్వుం డిచ్చు నైశ్వర్యముల్.

మఱియును,

సీ. మోముగోమును జూచి ముదము చంద్రుండు వొందఁ
గనకగర్భుండు దేహకాంతికలర
మోవికావికి హేళి తా విరాళిఁ గనంగ
నూగారుఁ గని శేషభోగి వొగడ
తనుగంధమునకు గంధపహుఁ డానందింప
హాసమ్మునకు శర్వుఁ డానఁ జేయ
చూపుకోఁపులకు మెచ్చుచు నింద్రుఁడెదసొక్క
నైరావతము గతి ననుకరింప

గీ. రక్కసులు మోహమున మూర్ఛ నెక్కినంగ
నమ్మతకలశంబుఁ జేఁ బూని యతులగతుల
నిటు నటుఁ బచారు నేయు మోహిని శుభంబు
లిచ్చి రక్షించుఁ గాత మీ కెల్లవేళ.

(నాంద్యంతమున నూత్నోధారుండు ప్రవేశించి)

నూత్ర— (తెరవంకఁ జూచి) ఆర్యురాలా! యిటు రమ్ము.

నటి— ఇదిగో, వచ్చితిని. ఏమియాజ్ఞ ?

అ. న. 2

నూత్ర— అజ్ఞ కేమున్నది ? నారదవివాహమును నామాంతరము గల యనర్థ నారదమును మాతన నాటక మొకటి ప్రదర్శించ వలె నని సభ్యుల యను మతి యైనది.

నటి— (నవ్వి యాశ్చర్యముతో) నాధా ! సతతంబును నేకాకియై త్రిభువనం బులును బరిభ్రమించు నాజన్మబ్రహ్మచారికి నారదునకుఁ బెండ్లి గూడనా ! మీరు గొత్తగాఁ జేయఁ దలంచినను నయ్యనఘుఁ డొప్పు కొను టెట్లు ?

నూత్ర— పండితమృత్యురాలా ! అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము. నారదునకొక పెండ్లికే నీవాశ్చర్యపడుచుంటివి ! మరల మాటాడిన రెండు పెండ్లిండ్లునుమా !

నటి— అబద్ధమున కర్థమేమిటి ? ఒకదాని కంగీరించినవా రెన్నిటికేని యంగీకరింపవచ్చును.

నూత్ర— (కోపముతో) ఇంకను నీదుష్పండిత్యమును వైల్లడి చేయుచునే యున్నావుగా ! ఏవో రెండు మూఁడు కథల పుస్తకములు చదివి యంత మాత్రమునఁ బెద్దలచరిత్రములలోని రహస్యములను గేలి నేయఁ బూనెదవా !

నటి— (వినయముగా) లేదు, లేదు. ఊమించి యానతిండు. రెండవ పెండ్లికిఁ గారణమేమి ?

నూత్ర— ప్రేయసీ ! మొదటి పెండ్లి నీకుఁ దెలిసినపిమ్మటఁ గదా, రెండవ పెండ్లినిగూర్చి చెప్పవలయును.

నటి— అట్లయిన నెఱుఁగిందాననియా, మీయభిప్రాయము !

నూత్ర— నిశ్చయముగా, ముక్మాటికి నీ విప్పట్టినఁ దెలియనిదానవే ఏమింటివా ? ఈపెండ్లి లోకముతోఁబాటిది కాదు. లేనిపోని పశ్చిలు వేయక వినుము.

నటి— అవహితురాలనై వినుచున్నదానను. అనతిండు.

నూత్ర— గీ. నారదుఁడు విష్ణుమాయచే నారి యగును
పిదపఁ దాళన్వజుండను డేరి నృపుని
వలచి పెండ్లాడి సంసారవార్ధి మునిఁగి
తుడకుఁ దనరూపుఁ దాఁ గాంచుఁ దోయజాక్షి !

నటి— ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము ! తరువాత నేమి జరుగును ?

నూత్ర— ఇది యొక పెండ్లివృత్తాంతము. ఇంక రెండవపెండ్లి కత వినుము.

సీ. పర్వతుండను తనభాగి నేయుండును

దానును ద్విజగతీదర్శనేచ్ఛ
నటు నిటుఁ దిరుగుచు నంతట వార్షిక
దినములు చనుదేర దేవమాని
సృంజయుండను రాజకుంజరు గృహమున
నా నాల్గమాసము లతని కొమిరె
మదయంతి పరిచర్య లొడవింప నివసించి
తన గానవిద్య న వ్యనితఁ గరచి

గీ. పర్వతుని కాపమునఁ గీశవత్ప్రేడయున్
విద్య నెఱిగిన యక్కన్నె పేర్మికలిమి
నాపెఁ బెండ్లాడి తుదకు కాపాపసాన
మగుడు సుందరుడై ముద మంది యుండె.

నటి — నాధా! వినినకొలఁదిని సంశయములు మెండగుచున్నవి. పర్వతుఁడు
మేనమామ యగు నారదు నెందులకు శపింపవలెను? మరల కాపాపసాన
మెట్లయ్యెను? నా కివి యెల్ల వివరించి వచింపుఁడు.

నూత్ర — ఓహో! మన యుత్తర ప్రత్యుత్తరములతోడనే రాత్రి సమాప్త
మగునట్లున్నది. తినఁబోవుచు రుచు లెందుకు వినవలెను? అన్ని సంశ
యములను నాటకమే తీర్చఁగలదు గాని నీ కృత్యమును నీవు నెఱవేర్చి
కొనుము.

నటి — చిత్తము.

గీ. అఘల నాదంబు మందరమై చెలంగఁ
బరభృతధ్వని పంచమ ఫణితి నొనర
కేకికేకలు షడ్జంబు డాక నెఱప
గాయని విధాన మాధవ శ్రీ యెసంగె.

నూత్ర — బాగు, బాగు. నీ గానము కేవలస్వరములతోఁ గూడి నిరర్థకము
గాక ప్రకృత పాత్రప్రవేశమునకుఁ గూడ సూచక మైనది. ఇంక మన
మరుగవచ్చును, రమ్మ.

నటి — నాధా! కవు లెవరో చెప్పరైతిరే, మఱచిపోతిరా యేమి!

నూత్ర — నీ విదివఱ కనేక పర్యాయములు వినియున్న పేదలే కదా యని
యుపేక్షించితిని.

నటి — తిరుపతి వేంకటేశ్వరులేనా యేమి?

మాత్ర— అవును.

నటి— అట్లయిన వేటుగఁ జెప్ప నక్కఱ లేదు పదుండు. (నిష్క్రమింతురు)

ఇది పరిష్టాపన.

(అంత సనక సనంద నాదులతో లక్ష్మీ నారాయణులు ప్రవేశింతురు)

నారా— దేవీ! ఏదో యడుగఁ దలంచి యూరకొన్నట్టు లున్నావు?

లక్ష్మీ— నాథా! అడుగుట కేమున్నది, దేవర తప్పలు త్నమించి యవధరింతు
రేని చిరకాలమునుండి కల యొక సంశయమును మనవి చేసికొనుచున్న
దానను.

నారా— అవశ్యముగా నడుగవచ్చును.

లక్ష్మీ— దేవా! వేదాంతము లన్నియు దేవరకన్న నెక్కువయగు వస్తువు
లేదని యుద్వోషించుచుండును గదా! తాముగూడఁ దపం బప్పుడప్పుడు
చేయుచుందురు. అందు ధ్యేయ మెయ్యదియో యని శంకించెద.

మును— (తమలో) అవును. ఈవిషయము ముఖ్యముగాఁ దేలఁ దగినదియే
ఈప్రశ్నను కడు రమణీయము. ఇందులకు స్వామి యేమి యుత్తర
మిచ్చునో?

నారా— దేవీ! ఈ ప్రశ్నము నొకనాఁడు మన కొమరుండగు చతుర్ముఖుఁ
డడిగినప్పు డే నిట్లాత్తరమిచ్చితి, నది వినుము.

ఉ. ఈవు సృజింతు పంచ మటి యేఁ గరుణించి భరింతు నంచు గౌ
రీవిభుఁ డాగ్రహమ్మున హరించు నటంచు జనుల్ వచింతు రీ
లోపలు తప్పులోపలు బుధుల్ మసలక సృజియించె నొక్క తే
జోపత్రి యాదిశక్తి యనుచున్ వచియింతురుగాని పుత్రకా!

మ. సిరిసాంగత్యము గోలుపోయి సుఖముల్ చేసేత వర్జించి నూ
కరకూర్మాంబుచరాదితుచ్ఛకలుషాకారమ్ములం దాల్చి సం
గరముల్ సేయుచు బాములం బడుచు నజ్ఞానాబ్ధి నోలాడఁగాఁ
బరతంతుండను గాక యున్న నది నా ప్రారభమా? పుత్రకా!

మునులు— దేవా! తాము పరతంత్రుల మని సెల విచ్చుచుంటిరి కదా! ఆ
పరవస్తు చెట్టిది?

లక్ష్మీ— అదియే తేలవలసి యున్నది.

నారా— ఆ వస్తువు శక్తియని యిదిసఱకే చెప్పితిని. ఆ వస్తు మహత్త్వము

చెప్పటకు నాకు సామర్థ్యము లేదు. అయినను మీ రడుగుచుండుటల
జేసి వలనై నంతవఱకు సంగ్రహముగాఁ జెప్పెదను.

- శక్తివిహీనుఁ డేపనికిఁ బాలఁడు శక్తియ సర్వభూతసం
సక్తత చెంది సర్వకృతీసాధనమై తనరారుచుండు నా
శక్తియ ముక్తికారణము శక్తియ సర్వము శక్తి లేనిచో
శక్తులు గారు రుద్రహరిసారసంభవముఖ్యనిర్ణయం.

అని విజ్ఞాను లగు బ్రహ్మవేత్తలు వచింతురు.

(అంత వీణచేఁబూని నారదుడు ప్రవేశించును.)

వార-గ్గో. బాలం సమస్తజగదాలంబ మంబుధరనీలం బలారివిశుతం
లోలంబజాలసమవాలం కనత్కనకచేలం కుచేలవరదం
గోలంపటం విశుతశీలం లసత్తిలక ఫాలం సురారిజనతా
కాలం మునీశ్వరసారం రమాయువతిలోలం సదా హృది భజే.

(పరిక్రమించి) అప్పుడే నైకుంఠమునకు వచ్చితిని. అదుగో, శ్రీహరి
శ్రీమహాలక్ష్మితోఁ గూడి సనక సనందనాదులతో నేమో యుపన్యసించు
చున్నాఁడు. దగ్గఱకుఁబోయి నమస్కరిం చెదను. (ప్రవేశమునటించును.)

అక్షి— (దిగ్గున లేచి లోపలికిఁ బోవును)

వార— (నిల్చి తనలో)

క. ఏమీ, ననుఁ గనినంత నె

పామరుఁ డని యెంచెనొక్కొ పద్మాలయ! యిం

కే మని తలఁచెనొ ? లోనికి

నా మొగముం గనినయంతన చనియె నకటా !

సీ. శ్రీహరి నామంబు చింతనేయుటతప్ప

నెఱుంగ నైతిని నన్య మించుకేని

భగవంతులీలలు పాడుచుండుట తప్ప

గలనైన నన్యమ్ముఁ గాంచ నైతి

లోకేశుమహిమ మాలోకించుటయె తప్ప

జూడ నైతిని వేఱు సోయగములు

పరమాత్ముపదములు భజననేయుట తప్ప

నరయ నైతిని దైవతాంతరముల

గీ. నకట! యిటువంటి పరిశుద్ధు నాత్మవేత్త

బ్రహ్మచారిని బరమపావనుని నన్నుఁ

గాంచినంతన యాయమ్ము కలుఁపఁబోలె

నీనడించునె ? యిది నైచు టెట్లునాకు ?

కానిమ్ము, శ్రీహరి యిందుల కేమి సమాధానము చెప్పునో వినవలయును. ఎంత గొప్పయింటి వారలైనను నెట్టి మహామహులు చేపట్టినను స్త్రీలు స్వతస్సిద్ధమైన యవివేకమును బాఱఁ జాలరు. అట్లే కానిచో,

గీ. రత్నముల పుట్టినిల్లు సంద్రమ్ము, దానఁ

గల్పకాదులు సోదరుల్ గాఁగఁ బుట్టి

యాదిదేవునిఁ జేపట్టి యకట ! యట్టి

వట్టి శైట్టిద మిటఁ గనుపట్టకల ?

(యోజించి) అవును, దీనికిఁ గారణము నిక్కముగా నిదియే కావచ్చును.

గీ. విషమునందుండి వేలుపువెలవెలఁదుల

తోడ నీయము జనియించెఁ, దోడఁబుట్టు

వుల గుణం బొక్కఁజేనియుఁ గలుగకు న్నె !

పరపరాధప మప్పగోత్రతమకాదె.

(యోజించి) అప్పగస్త్రీలకు నితరులఁ బరాధవించుట మాత్రమే వ్రతము గాని యీమెకుఁ బరులలో నుత్కృష్టులను బరాధవించుట ముఖ్యవ్రతము. అట్లు కాదేని,

చ. పరమతపోధనల్ పతితపాపను లుత్తమసంశ్యులున్ గణా

కరులు యథార్థవక్తలు మఖివ్రతనిష్ఠులు దీనపోషణా

దరులగు విప్రులన్ విడిచి తక్కురులన్ భజియింపనేల ? యీ

సిరి కిది క్రొత్తయే ? సహజచెప్పయె; యంత యెఱుంగరే బుధుల్ ?

మహాసుభావులగు విప్రుల నవమానించుటకుఁ గారణము భర్తచే నడుగంబడి యొకప్పు డీమె యిట్లు నిష్కర్ష గాఁ జెప్పినదట.

సీ. మునినాథుఁ డొక్కండు మున్ను నా లంఢిని

ననపరాధిని బట్టి యట్టైమింగి

నందఱు విప్రులు నాబాల్యముననుండి

నాకోడలిని పదినముల నుంతు

శివపూజ కని ప్రతిదివసమ్మునను మద్దె

హమ్ము లెన్నిన్నియో వమ్మునర్తు

రివి సహించినను నిన్నెప్పుడో యొకవిప్రుఁ

డతికోపియై పదాప తు నొనర్చె

గీ. నిన్ని హేతువులంబట్టి యేను విప్రు

జాతుల గృహమ్ములకుఁ బోవ నమ్మఱింపఁ

బుట్టినింటికి నత్తింటి కిట్టి శైట్టి

డము లొనర్చిన విప్రులఁ దలఁచ రోత.

కానిమ్మ, పరమభక్తుడనని యేనిఁ దలఁపకనా కిట్టి పరాభవముఁ జేసినదికదా! ఈమె కట్టేని శ్రీహరిచేఁ బరాభవము గలిగింపఁ జాలక పోదునా? (సమీపించి ప్రకాశము) దేవా! నమస్కారము.

వారా— కళ్యాణం భూయాత్.

ఉ. ఎక్కడనుండిరాక? యిట కేటికి నచ్చితి? వింతకాలమి
చెక్కడనుంటి? నెయ్యెడల నెట్టి విశేషము లుప్పతిలై? నీ
వొక్కట నుండ కెల్లడల నూరిక ద్రిమ్మురువాడవౌట నీ
కెక్కత లేనియుం దెలియు నేదియు నేని విచింపుమి మునీ!

వార— (వినయుముగా) దేవా! దేవర కలుఁగరాని విశేషములు నా కెట్లు తెలియనగును!

మును— (తమలో) ఇయ్యనఘఁ డేమో కొంచెము వేఱురీతిగాఁ దోచుచున్నాఁడు.

వార— (తనలో) ఈతని దృష్టియం దేమో కొంచెము కోవరస మొలుకుచున్నది. (ప్రకాశము) నే నెఱిగిన విశేషములే యైనను నీమొగమున వినుటకుఁ గుతూహలపడుచున్నాఁడు.

వార—(తనలో) నాకు లక్ష్మీయైనర్చిన పరాభవముచే మనమునకు స్వాస్థ్యము బొత్తిగాఁ గానరాకున్నయది ఇట్టియెడ నియ్యనఘునకు నే నేమి చెప్పి యానందింపఁ జేయఁగలను. “స్వస్థే చిత్తే బుద్ధయ స్సంభవంతి” మనస్వాస్థ్యము లేనివాఁ డెందులకును గొఱగాఁడు. (ప్రకాశము) దేవా! నా మనమునకు స్వస్థతలేని హేతువుచేఁ జెప్పవలసిన విశేషము లనేకము లున్నను నేనిప్పుడు మనవి చేయఁజాలను.

మును— (తనలో) మన మనుకొన్న మాట నిక్కమే యైనది.

వార— నిత్యానందివగు నీకును మనోవైకల్యమా! అంగులకుం గారణమేమి?

వార— (తనలో) ప్రసక్తి వచ్చినప్పుడు విడిచిపెట్టఁ గూడదు.

గీ. అవసరమునఁ జెప్పిన యట్టి మాట

గుణగణవియుక్త మయ్యును గణుతి కెక్కు

పయనపుం దటి వామపార్శ్వమున నున్న

గర్దభ మొనర్చు నటపులు గడు హితములు.

(ప్రకాశము) జగన్నాథా! అఱిగితిరి గాన మనవి చేసికొనుచున్నాఁడను. (గర్వముతో)

క. విలుడనో, ధూర్జుండనో ! నే
జటిలుండ జితమాయుండఁ బ్రశస్తహృదయుండం
దటుకున ననుఁ గని చనె లో
గిటిలోనికి లక్ష్మి; యిదియుఁ గీర్తిద మగునే !
ఇం దేమైనఁ దప్పు లున్న మన్నింప వేడెదను.

నారా— (తనలో) ఏమీ, యీతని గర్వము ! “మాయను జయించినా” నను
కూడఁ జెప్ప మొదలిడెనే ! అవును. ఇం దితని తప్పేమున్నది ? ఇది
జగత్స్వభావమై యున్నది.

గీ. ఏవియో రెండుముక్కల నెందో నేర్చి
యంతలోనన సర్వజ్ఞులగుచునుండ్రు;
కాకయున్నను మాయనే కడకుగెల్చె
నేమి యీముని ! యారార, తామసంబు !

(ప్రకాశము కోపముతో) ఏమీ, నీవు మాయనే గెల్పితివిగా !

నార— (తనలో) ఏమి చెప్పునా, యితఁ డిట్లడుగుచున్నాఁడు ? (ప్రకాశము)
ఏమి, స్వామీ ! తా మట్లు నెల విచ్చుచున్నారు !

నారా— ఏమనియా, నీమాటలు కడు విచిత్రములుగా నున్నవి.

క. పతిదక్క నన్యసన్నిధి
సతి నిలువం దిగదు నీతి చందం బిది; యే
మతిమంతు లైన మాయా
గతికిఁ లోబడక యుండఁగాఁ గలరె ? మునీ !

“అమె లోని కరుగుటకుఁ గారణ మేమి ?” యని యడుగుట యనవో
సరమే యైనను దానిం గూర్చి నే నంతగాఁ జర్చింపను. అమె నీయెడ
మఱియొక దుర్బిప్రాయమును బడియుండు నని నే నూహింపఁ జాలను.
నీవు మాయను నిర్జించితి నంటివే, యది యెట్లు ?

క. జితమారుతులఁ సాంఖ్య
స్థితివే త్రలునైన మనులు దేవతలును ది
ద్గతు లగుచు నుండ మాయా
గతి గీతజ్ఞునకు నీకుఁ గడవఁ దరంచే !

నీ వెట్లు గెల్పితివో కాని యిప్పటికి మే ము మాయన గలువలేదు.
పరికరా, దాని స్వరూప మిట్టిది యని కూడఁ జెరియఁ జాలము.

గీ. ఏను బ్రహ్మయు శివుడును నిర్గుణులు

లైన సనకాదులును తదనీను లక్షట !

దేవతిర్యజ్ఞునుస్వాది దేహధారు

లం దెవడు దాటు నమ్మయ ననుపమేయ

నార — (తనలో) ఏమీ! స్వామి యిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. మాయను గెల్పుటంత దుస్తరము కాబోలును. అదిగాక 'గీతజ్ఞానకు నీ' కని యాత్మే పించినారు. ఈ గానవిద్య యంత గర్వమై యుండునేమో! ముందు దీనిం గూర్చి కనుగొని పిదప మాయా విషయమై యడుగుదుం గాక. (ప్రకాశము) స్వామీ! మీరు నన్ను గీతజ్ఞుడని యాత్మే పించితిరికదా, యిది చిరకాలమునుండి తా మందఱును 'సమ్మానించుచుండి రను కారణమున నే నిద్దానియం దభిమానము గలిగి వర్తించుచున్నాడను. మీ రీసడించిన యీవిద్య నా కేమిచేయుటకుఁ బనికివచ్చెడిని? ఇదిగో! నీ వీణనిక్కడనే పగులఁ గొట్టుచున్నాడను. (వీణ బద్దలుగొట్టుకొనఁ బోవును)

నారా — (చేయి పట్టుకొని) నారదా! గానవిద్య మంచిది గాదని నా తాత్పర్యము గాదు. అయ్యది మాయను మఱింత వృద్ధిపరచునేమో కాని యణగింప నేరదు. ఇదిగాక యీ విద్య నిత్యవ్యభిచారిణులగు నచ్చరల చేజిక్కి యుండుటచే నిద్దానియం దలపడువారు గూడఁ దఱచుగా వారలకుఁ జేజిక్కవలసి వచ్చుచుండును. అక్కతముననే గాయకులం జూచుటకుఁ బతివ్రతాంగనలు సంశయింతురు. ప్రకృతము శ్రీదేవి కూడ నిందులకే సంశయించెనని తోచుచున్నది.

ఉ. నీవటువంటివాడ పని నేను వచింపఁ జూచి యహింద్ర! న
ద్యావుడ పీవు నిన్ను బలెఁ బల్వరు గాయకు లుండఁ బోరు; కా
మావలచిత్తులై చెడెడియట్టిర గాయకులెల్ల ; నింతె కా
దీ విషయంబు జ్ఞానమున కింపకయుం బని నేయ దెయ్యొడక.

క. ఎంత స్వరవేత్తయైనను

సెంతటి లయవేదియైన నేమిఫలము? జ

స్మాంతము నొనర్చు జ్ఞానము

సుంతైనను దెలియఁడని శుద్ధుఁ డెటులగు.

నీ వీవీణియయందు సామవేదంబును గృష్ణిచేయుటం బట్టి యితరుల పలెఁ గాక గౌరవాహ్లాండువే యగుటకు సంశయములేదు. కావున నీ వీ విద్యను వీడకుము.

నార — (తనలో) అవును. స్వామి సెలవిచ్చిన సంగతి కడు హితముగా నున్నయది.

అన. 23

క. ఎందుకు జన్మించితిమో ?

ఎందులకేగెదమో ? మరల నేమగుదుమో ? యీ

చందంబు డెలుపనేరని

పంద కళలవలన నుంత ఫలముం గలదే.

(ప్రకాశము) దేవా ! నన్నుగ్రహించి మాయ యన నెట్టిదియో
నాకుఁ బ్రత్యక్ష పూజాముగాఁ జూపి నన్నుం గృతార్థ నొనరింప
వేఁడెదను.

నారా- ఆ. నె. మాయఁ జూడ నీకు మదిఁ గట్టిగాఁ గోర్కె-

గలిగెనేని రమ్ము కనఁగజేతు

నజతనూజ ! మాయ నరయంగఁజేసిన

పిదప దానికతన యెదరెదేమో ?

నార- స్వామీ ! నేను యెదరెదనని తాము లేశమును సంశయింపకుఁడు.

క. సింగంబో, వ్యాఘ్రంబో ! సి

వంగియొ, శరభంబో ! లేక పామో, బామో !

యంగజజనకా ! మాయ య

సంగా నెట్టిదియో ? నేఁ గనంగా వలయుకొ.

నారా- (తనలో) పాపము ! ఈతఁ డజ్ఞానముచే నిట్లు కోరుచున్నాఁడేకాని
యనుభవసమయమ్మునఁ గడుఁ గట్టముల పాలగును. ఈతఁడు బ్రహ్మ
చారి యగుటచే సంసారము లెఱుంగఁజూడదు. అయ్యది,

ఉ. సింగముకన్ననుం గడుఁ గుచేప్ట లానర్చును కార్యైకంబు క
న్నుం గడు భీతిఁ గొల్పు ఫణి నాధునికన్నను గ్రూర మా ; దవా
గ్నిం గడలికొ భయంకరవనిం దరియింపఁగవచ్చు నిచ్చ దాఁ
టంగలవార లుండిరె జడంబగు సరిసరణంపు సంద్రముకొ !

(ప్రకాశము) ఇప్పుడే పోవుదము రమ్ము. మాయం జూపించెదను.

నార- మహాప్రసాదము. అనుగ్రహింపఁ బడితిని.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గ డ్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁబడిన

అనర్థనారదమునందుఁ బ్రభుమాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

అనర్థనారదము

ద్వితీయాంకము

(అంత నారదనారాయణులు ప్రవేశింతురు.)

నార— (తనలో) ఏమో యీమహామహుడు నన్ను కయే తిరిప్పుచున్నాడు!
ఈ దేశము లన్నియును నే ననేక పర్యాయములు చూచినవే. (దృష్టిని
గుడ్చి) అదిగో, గాన్ధ్యకుబ్జపట్టణము. (ప్రకాశము) దేవా! మాయ
యింక నెయ్యెడఁ జూపించెదవు?

నారా— (తనలో) ఇతనికిఁ గడుఁ గుతూహలముగా నున్నది. పాపము! ఎంత
యజ్ఞానమోకదా! (ప్రకాశము) మాయ యన వేటుగా నున్నదియా?
ఈ ప్రపంచ మంతయు మాయయే.

అ. వె. నిన్న నున్నవాఁడు నేఁడు లేకుండుట

నేఁటివాఁడు తేపు చేటు గనుట

ఒకఁడు సంతసించు టొకఁడు దుఃఖించుట

కన్న మాయయంచుగలదె జగతి?

నార— (తనలో) ఓహో! యితఁడు నన్ను వృథాగా భ్రమ పెట్టినాఁడే!
ఈమాత్రమున కింత తిరిప్పుట యెందులకో? (ప్రకాశము) స్వామి!
అట్లయిన నీ పాటికి మరలి పోవుదమా? ఇప్పుడు తాము సెలవిచ్చినదియే
మాయయైన నే నిదివఱకే యెఱుంగుదును.

నారా— (తనలో) ఔరా, వహ్నిలోఁ జొరఁబడఁ గడంగు శలభంబుకరణి
నీతఁడెంత తుందుడుకును జెందుచున్నాడు! (ప్రకాశము) పోవుదము
గాని యా యెనుటం బొడకట్టు తటాకము దరి కరిగి దాని రామణీయకము
గనుంగొని యయ్యెడఁ గృతస్నానులమై పిదపఁ బోవుదము.

నార— చిత్తము

(పరిక్రమింతురు.)

నారా— (చేత నిరేశించి)

క. నారద ! కనుఁగొంటివె, క
 వ్హారచ్చన్నంబు సారశారాపరసో
 దారంబు స్వచ్ఛనీరం
 బై రంజిలు నాటటాక మప్రతిహతమై. (కొంతవఱకు నడిచి)

క. అరసితె ? సాధులచిత్తము
 కరణిక్ స్వచ్ఛమ్ములగుఁడుఁ గ్రాలెడిఁ గంజా
 తరజఃపరిమళపరిచితి
 సురుచిరములు జలము లిందుఁ జూపఱు వొగడఁక.

నార— (సంతోషముతో) దేవా ! చూచితిని,

చ. కలువలు కన్నులై వికచకంజగణంబులు మోములై కన
 త్సలీలము దేహకాంతి యయి చక్రియుగంబు లుగోజయుగ్మమై
 యల లలరారునట్టి వళ్ళలై కమరాళి పదంబులై సర
 స్సలరుచునుండె స్త్రీజనమయంబొకొ నాఁ జను మేటిసంపదక.

నారా— (తనలో) ఔరా ! పరమవిరక్తుండగు నిమ్ముని యొనరించిన వర్ణనము
 భావిగతిసూచకం బగుచున్నయని. లేనిచో నితని కిట్టి వర్ణన మేల స్ఫురింప
 వలయును ? (ప్రకాశము) సెబాసు ! నారదా, సెబాసు ! చక్కఁగా
 నుత్పేక్షించితివి.

ఆ. వె. అబ్జనూతి తనకు సంగనాస్పృహకి
 వలయు పరికరంబు గలయ నొక్క
 యెడలఁ గూర్చుకొనఁగ నెంచి పుట్టినయింటి
 చక్కఁజేర్చె ననఁగ సరసు వొల్పు.

నార— దేవా ! ఇటు తిలకింపుము.

క. అమృతమున కంచు నమరులు
 సమద్రము మధించి మిగుల శ్రమఁజెందిరి యీ
 యమృత మమృతమ్ము గాదొకొ !
 యమరత్న మొసంగఁజాలదని యెంచిరొకొ ! (చరికించి)

ఆ. వె. కల్లుగ్గు నకట నాటిఁ గాఠాజనంబుల
 యమృత బద్ధియుఁబొంది యొకతె
 యీసరోవరంబు నెల్లెడ వేలకొ
 లంది పద్మినులు ముకుంద కంటె !

నారా— (తనలో) సర్వథా యితని యిప్పటివైఖరి భావిమాచకముగానే చూపట్టుచున్నాడని. (పక్కాశము) అవును. ఇయ్యది నీవనినట్లు స్త్రీమాయముగానే కన్పట్టుచున్నది. ఇందు స్నానం బాసర్చి యమృతోపమానంబు లగు నిందలి జలంబులం గ్రోలి యరుగుదము.

నార— చిత్తము. (సరస్సులో దిగి మూడు మునుగులుమునిగి స్త్రీయగును.)

నారా— (చూచి తనలో) ఏమి, యీసౌందర్యవిశేషము ! ఇతఁడు నారదుఁడే యని యెఱిగిన నాకే యింతయాశ్చర్యముగా నున్నదే. మేలు, మేలు ! ఈ యబలం గొన్నవానిదే యదృష్టము.

మ. ఎవనికొ ధన్యునిఁ జేయ నున్నదియో ! తా నెవ్వనితాదృశ్యముకొ గవిపర్యం బొనరింప నున్నదియో ? యే కాంతాశిరోరత్నముకొ నవతాల్మి యుడికింప నున్నదియో ? యేసారజ్ఞసంసారసారవీణతత్వముఁ బాపనున్నదియో ? నేరం బోల దూహింతుఁగక.

(ధ్యానము నటించి) అవును. ఈ కాన్యకుబ్జపురాధీశ్వరుం డగు తాల ద్వజుం డిప్పుడే యియ్యెడకు వచ్చి యీమెం జూచి మోహింపఁ గలఁడు. ఇది మొదలీ వెను సాభాగ్యమందరి యను నామము చెల్లం గాక. (నారదుని కీణయును కృష్ణాజినమును బుచ్చుకొని) నే నిప్పటికిఁ బోయి మరల నవసరిమగుతఱిఁ బొడనూపెదం గాక. (విష్కరించును)

సాభా— (సరస్సునుండి బయటికి వచ్చి ఆశ్చర్యముతో) నేను స్నాన మొనరింప నెప్పుడు దిగితిని ! (చేత శరీరము స్పృశించి) నేను నిటనుండి వెలువడితిని గదా ! దేహమునఁగాని వస్త్రమునఁగాని యొక్కడను తడిగానరాదే ! (నలుచెనలు పరికించి) నే నెవతెనో ! నామవస్సులో నేమేమో వింతకోర్కెలు పుట్టుచున్నవి ! (తలవంచుకొని) అయ్యది తలంచుకొన్న నాకే సిగ్గగుచున్నది. ఇంక నితరుల కెట్లు చెప్ప నొప్పును ! (ఇటు నటు చూచి) ఒకవేళఁ జెప్పుదమనుకొన్నను ఇక్కడ నెవరున్నారు ? (పరికిమించి భయముతో) ఇది యంతయు మహారణ్యమే ! (విచారముతో) ఏమిగతి ? ఎవరు దిక్కు ? ఏమినేయుదును ? (చెదరి) అదిగో ! నొకపులి యటువోవుచున్నది. అది నన్ను మ్రొంగునేమోకదా ! (ఘోర్యముతో) “యావజ్జీవం తావచ్చికితాన” కావున నీపాదరింట దాని ప్రాణములు కాపాడికొనియెదను. (అట్లానరించి) ఔం! పులి యిదిక్కునకు రాక యెటకో పోయినది. భగవంతుఁడెల్లయెడలఁ గాపాడుచునేయుండును. కానిమ్ము నేనెవరో కొంచెము యోజించికొని చూచెదను. (యోజించి) కొంచెమేని బొడకట్టుకన్నదే !

కారణ మేమై యుండునో? (తనయనయవములవంకఁ జూచుకొని)
యోజింపఁగా నిప్పటికిఁ గొంత పొడకట్టినది. ఈతటాకమే నాకు
జననియై యుండ నోవును. ఇఁకఁ దండ్రి యెవరో తెలియ వలెను.
తల్లిని గమఁగొన్నఁ జెప్పక పోవునా? (తటాకముదిక్కై బిగ్గఱగా)
అమ్మా, సరోవరమా! నీకు నమస్కారము. నే నెవతెను? నాపేరేమి?
నన్ను నీవెట్లు గంటివి? నాతండ్రి యెవరు? నన్నింతకాలము నీలో
నుంచుకొని యిప్పుడేల నెడలఁ గొట్టితివి?
(తెరలో) నీపేరు సౌభాగ్యసుందరి. తక్కినసంగతులు నా కెఱుకలేదు.

సౌభా— (విని) నాకు నామకరణము మాత్రమాకాశవాణి చేసినది. కానిమ్ము.
ఈపేరు జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. సౌభాగ్యసుందరి (అని మాడుమాడ్లు
పలికి ఆకాశము చూచి) అప్పుడే చంద్రోదయమైనదే! నూర్యాస్తమయ
మెప్పు డైనదో! (యోజించి) ఇది కల గాదుగదా! కలయే యైన
నీతెలివి యెట్లు? ఏమీ! కలలోమాత్రము తెలివి యుండదా? నాటక
ములో నంతర్నాటక మున్నట్లు స్వప్నములో నంతస్వప్నమును
ఆ యంతస్వప్నమున మఱియొక యవాంతర స్వప్నమును దాన మఱి
యొకటియును గూడఁ గన్పట్టును. అవును. సరే! నేను నిన్న నెవరో
యెక్కడ నుంటినో నాచరిత్రము రవంతయును తెలియదే! నా కీస్వప్నా
ద్యనుభవ మెట్లు కలగినది? (విసుకుట సూచించి) ఇది యంతయు నయో
మముగా నున్నది. ఇందుం గుఱించి యోజించిన ఫలములేదు సరి
గదా, వైపెచ్చు వెఱిగూడఁ గలుగ వచ్చును. (ఆకాశమువంకఁ జూచి)
బౌరా, యీ నన్నెల వేడిమి! సరే! ఇది నన్నెల యని నాకెట్లు
తెలిసినది. చీ! మనస్సు మఱల నీ దిక్కుమాలిన విచారములోనికే
పోవుచున్నది. (కోపముతో) ఏమో, యెట్లో తెలిసినది. హృదయమా!
నీ కీ విచారముతో నేమి యవసరము? “కాకస్య కతివా డంతాః?”
కాకికి చింతము తెన్ని యున్నవి? ఎన్నియో యున్నవి. అది యవసర
విచారము. (యోజించి) నా కీ శ్లోక మెక్కడనుండి వచ్చినదో! (విసు
వుతో) ఓహో! బాగుగానున్నది, తిరిగియు నందులోనికే పోవుచున్నదే
మనస్సు! ఇఁక నీ విచారణములోనికి రాక నా మనమునం బొడము
పింతికోర్కెల నుపశమింపఁ జేయ యత్నించెద. (చూచి) శహ్వ!
ఆలతామతల్లి యా భూజము నెట్లు క్షాగింపుకొని యానందించు
చున్నదో! పాప మిది కేవలము మగ్ధ. (పరికించి) ఇదియే కాదు.
ఈ లత లన్నియు నట్టివే. అట్లే కాకున్న పృథాగాఁ గుజనుల నాలిం
గించికొని శస్త్రమును వమ్మొనరించుకొనునా? (చూచి) కుజనులు తప్ప

నియ్యోడ సుజనులు లేనే లేనట్లు లున్నది. కానిమ్మ. నా గతి నేను జూచుకొనలేను. నే నెవరిం బెండ్లాడుదును? (తాపముతో) అక్కటా! ఇట్టి నెన్నెలరేలలో నిట్టి మలయమారుతము వృథాపుచ్చెడి కాంత దురదృష్టవంతురాలు గదా! దైవమా! నన్ను సృష్టించినవాడవు నా కేదేని గతి గల్పింపవేని దయాళు ననెడి నీ బిరుదమ్మునకు భంగము వచ్చును జామీ! ఇంక నేను నిన్ను ధ్యానించుట తప్ప వేరొక్క పని చేయను. నా కేదేని గతి కల్పించుము. (కన్నులు మూసికొని ధ్యానము నటించును)

(అంత రాజును విదూషకుడును ప్రవేశింతురు)

రాజు — మిత్రమా!

క. కుడికన్ను కుడిభుజంబును
గుడితోడయును నదరఁచొచ్చెఁ గ్రూరపనం బి
య్యోడఁ గలుగఁ దగిన శుభ మొ
క్కఁడు గల్గునె? దీని కేమి కారణ మొక్కో!

విదూష — కారణమునకై విచారింప నేల? వచ్చినది వేటకుఁ గదా? ఏదో మంచి పెద్దపులితో సింహముతో కూల్పెదవు.

రాజు — (నవ్వి) సఖా! ఈ నిమిత్తములకు దైవములు స్త్రీ సమాగమమును ఫలముగాఁ జెప్పుదురుకదా?

విదూష — అవును. వారు చెప్పిన మాటలు మాత్ర మసత్యములూ? కావు. ఏమంటివా? వేట దీరి యంతఃపురమునకుఁ బోవుమీఁద నయ్యదియును దట్ట స్థించును గదా!

రాజు — చెలికాండా! పరిహాసమును మాని యభాగ్యుని జెప్పుము. ఇందులకు ఫలము నూత్నవధూ సమాగమ మనికదా శకునశాస్త్రమునందుఁ జెప్పబడినది?

విదూష — (కోపముతో) నీకు నూత్నవధూ సమాగమము కావలె నేమి? ఈ సరిగతి యంతఃపురమునఁ జెప్పి నిన్నేమి చేయించెదనో చూడుము.

రాజు — మిత్రమా!

ఉ. తుమ్మెద క్రొత్తపూవులఁ గుతూహలముం గనునట్లు చిల్కమొత్తమ్ములు క్రొత్తపండ్లకు ముదంపడునట్లు పికావళుల్ రసాలమ్ముల నూత్న పల్లవములకు మది నించెడునట్లు పూరుషుల్ కొమ్ములయందు నూతనపుఁ గొమ్ములఁ గోరుట సాజమే కదా?

విదూ— పురుషులకుఁ గ్రోత్తగ్రోత్త పడఁతులఁ గోరట సహజమేని, స్త్రీలకుఁ గ్రోత్తగ్రోత్త పురుషులను గోరకొనుట మాత్రము సహజ మెందులకుఁ గాకుండును ? విసలేతా ? “పండుగనాఁడును ప్రాతమగఁడేనా ?” యని వెనక నెవరో నీవంటి పతివ్రతానితోమణియే చెప్పినదట.

రాజు— చీ ! మూర్ఖుడా ! అది యెవతెయో దుశ్శీలయైన స్త్రీ యై యుండును. పతివ్రత ల క్షేపస్వదును జెప్పరు.

విదూ— ఈమాటలు స్త్రీలు విన్నచో నేమందుగో యెఱుఁగుదువా ? “ఎవఁడో దుర్మార్గుఁడైన పురుషుఁ డిట్లు బహుస్త్రీలను జెందునే కాని యుత్తముఁ డేక పత్నివ్రతుఁడుగనే యుండు ” నని నీబోఁటల నీనడింతురు.

రాజు— నీ వనుభవజ్ఞుఁడవు కావు గావున నిట్లు వాదించుచున్నావు. ఏమంటివా,

చ. కరిణు లనేకమల్ కరి యొకండె మగం డగు వానికెల్ల ; నం
బరమున నెల్లచుక్కలకు భర్త శశాంకుఁ డొకండె ; గోవులున్
వరునిఁగఁ గోరు నొక్కవృషభపృనరన్ శతసంఖ్యలయ్యె ; నీ
నెఱుఁగనిమాట లాడెద విసీ ! రసికుల్ నిను మెచ్చుకొందురే ?

విదూ— (నవ్వి) నిజమైన రసికులు నన్ను విధిగా మెచ్చుకొందురు. నిన్ను మాత్రము విధిగా నేవగింతురు. నీ వేమో దృష్టాంతములు కుప్ప తెప్పలుగా నిచ్చితి నని యనుకొనుచున్నావు గాని యవి యన్నియును తెలివి లేని పక్షులును శుద్ధపశువులును జడములును గాని యం దొక్కటేని వివేకము గలది లేదు. కావున పశుప్రాయుఁగు పురుషులకేమి యట్టి స్త్రీలకేమి బహుసంఖ్య ముండునుగాని వివేకులగు నిరుఁగెలకును నది దూష్యమని తేలినది. ఇక్కడికి నీకు వాగ్బంధ వయినదా ? లేదా ? చెప్పుము ఇహిహిహిహి ! నాతోఁ జెద్దెద్దఁడండితులే వాఁకింప లేరు, నీవు వాదిం చెదవేమి ! తమాషా చూడు నా పాండిత్యము.

రాజు— (నవ్వి) మిత్రమా ! నీ పాండిత్యము లోకోత్తరమైనదే సంశయము లేదు గాని యీ వసము నలుగడలు పరికింతము రమ్మ.

విదూ— ఎందుకుఁ బరికించుట ? ఈ ఘోరారణ్యమునఁ గొవ్వయేదేని డటగ్గింప వచ్చు ననియేనా ?

రాజు— (నవ్వి) అరణ్యములోఁ గొవ్వలకును గజవే యగునా ? కొవ్వలును గోఁతులును గూడఁ దామరలేంపరిగా నుండువచ్చును. మన మీ వసము రామణీయకము చూతము రమ్మ.

విదూ— అబ్బో ! నా కామాత్మమును దెలియ దనుకొంటివా యేమి ? కొమ్ములన్నను గోతులన్నను గూడ స్త్రీవాచకములే. నీ కెక్కడ కాఖలును కాఖామృగములును కనుపట్టునే కాని స్త్రీలుమాత్రము కనుపట్టరు. ఇది ధృవము, పద. (పరిక్రమింతురు)

రాజు— (ఉత్కంఠతో) సఖా ! ఆ రసాలకాఖలయందుఁ గూయుచున్న పికనికరముం జూచితివా ?

విదూ— ఆ ! చూచితిని. అవును. అది కపినికరమే.

రాజు— కపినికరము గాదు పికనికరము.

విదూ— అవును. నా కేమి కన్నులు లే వనుకొంటివా ? ఇది పార్శ్వ భాషా సంపర్కదాయము. తలక్రిందుగాఁ జూచుకొనుము. కపి, పిక. తెలిసినదా ?

రాజు— మిత్రమా ! నీ భాషాజ్ఞానము కడు విపరీతముగా నున్నది గాని, యాయెదుటఁ బొడకట్టుచున్న సరోవరము దరి కరిగి యందలి విశేషములఁ దిలకింతు రమ్ము.

విదూ— పద, ముందు నీవు త్రోవ తీయుము. త్రాటితో దిబ్బనముగా నేనును వచ్చెదను. (పరిక్రమింతురు)

సౌభా— (కనులు విచ్చి) అక్కటా ! యెంతసేపు ధ్యానించినను సరణ్యుర్రోదనమే యైనది కాని, యించుకేని లాభకారి కాదయ్యె ; నేమి నేయుదును ? (ఓగ్గటగా) ఓహో, దైవమా ! నిష్కంటకమగు నీరాజ్యమునందిట్టి యన్యాయము జరుగ వచ్చునగదా ! ఇట్టి మహారణ్యమునందుంచఁ దలంచుకొన్న నీవు నన్ను బురుషునిగా నెందుకుఁ జేయవై తివి ?

రాజు— (వినుట నటించి) మిత్రమా ! నన్నా జేపించితివి. తుదకు నియ్యెడ నేవో స్త్రీకంఠము విన వచ్చుచున్నది.

ఉ. కోయిల కూతకుకొ నెమిలికూతలకుకొ న్నుటపర్లవై ఖరుల్ పాయక యుండు టబ్బురము, భామినికంఠరవంబై కావలెకొ ; డాయగ బోయి చూతము, తటాలున నేయెడకేని బోవు నేమో ? యలినీలవేణి యెవరో ? యిట కేమికతంబు వచ్చెనో ?

విదూ— (తనలో) అవును. ఇతనియూహ చక్కగనే యున్నది. ఆధ్వని స్త్రీధ్వనియే యైనచో నాస్త్రీ యెవరై యుండునో ? (యోజించి) పనదేవత కావలెను. లేనిచో నిట్టి సమయమున నిక్కడఁ ద్రీ యెవ్వతె యుండఁ గలదు. (ప్రకాశము) మిత్రమా ! నీ యభిప్రాయము చొప్పున నాధ్వని స్త్రీ కంఠధ్వనియే యైనను నాపె సామాన్యమైన యాఁడుది

కాదునుమా ! ఒకవేళ నీకుగల యుద్రేకమును జూపెదవేని నిష్కారణముగా శపింప వచ్చును. ఆపె యెవ రనుకొంటివి? వనదేవత.

రాజు— పోనీ, ముందు నీవరిగి యెవరో కనుగొని వచ్చెదవా?

విదూ— నాకుఁ బగలే యెంటరిగాఁ బోవుటకు భయము. అందులో రాత్రి యింకఁ జెప్పనే యక్కఱలేదు. ఆపె నిజముగా వనదేవతయే యైన నన్ను మ్రింగినచో నేమి నేయఁ గలను? నే నొంటరిగాఁ బోనేరను.

రాజు— అట్లయిన నిరువురమును బోవుదము రమ్మ. (పరికిమింతురు)

సౌభా— (దుఃఖముతో)

ఆ. వె. తల్లి లేదు నాకుఁ దండ్రి యంతకు మున్న
లేడు చిన్నదాన లేడు భర్త
ఏల పుట్టవలెనో! యేమి కావలయునో!
యెఱుంగ; దిక్కు నీవె యీశ నాకు.

రాజు— (అలించి) వింటివా? ఆమాటలయందలి తాత్పర్యము చక్కఁగా విచారింపుము. ఎవరో యార్దురాలుగాఁ దోచుచున్నది. త్వరగఁ బోవుదము రమ్మ. (కొంత సూపించి చూచి తనలో) ఔరా! యీచక్కఁదనము. (ప్రకాశము) మిత్రమా! ఆలతాంగిం దిలకింపుము.

చ. ఆలికులమాలఁ బోలు కురులా! విరిచేరులవంటి చేతులా!

మల కెనవచ్చు మేల్ జఘనమా! లికుచమ్ములఁ బోల్కుచమ్ములా!

మలఁచినసంకుఁ బోలు గళమా! కలమంబులవంటి జంఘలా!

కలికి మెఱుంగుదీగె తళుకా! కులుకారుసుధాప్రవాహమా!

విదూ— ఏమో, నీవే యడుగుము. రాజా! ఈకన్యక సౌందర్యవతి యగుటకు సందియము లేదు. కాని బాగుగాఁ బరికించినఁ గొన్ని లోపములు లేక పోలేదునుమా! చూడు. నడుము బలిమి బొత్తిగాఁ గన్నడదు. ఊర్ధ్వ కాయముయొక్క భారమునంతయు నాపఁ దగినది కావున నడు మెంత పూటుగా నున్న నంతమంచిది కదా? పరిశీలింపుము. పలువరుస యెంత సన్నముగా నున్నదో! పంటిబలిమి ముఖ్యముగా నుండవలెను. ఏమంటివా? జీవనమున కెల్ల ముఖ్యమగు నాహారము పండ్లతోనేకదా నమలవలయును!

రాజు— (అనాకర్ణితముగా) సభా! నన్నే పోయి పలుకరింపు మందువా?

విదూ— విధిగా నట్లేయెనర్హము. దౌత్యములలో స్వయంబౌత్యము కడు శ్లాఘ్యము.

రాజు — అట్లయిన నీవు చెప్పినచొప్పుననే చేయుచున్నాను. (సమీపించును)

విదూ — మిత్రమా ! మాట. (చెవిలో నేమో చెప్పును)

రాజు — (నవ్వి) చెలికాడా ! అంత యరసికుండ ననుకొంటివా ! నే నెంత కామాంధుడనైనను యుక్తాయుక్తము లెఱుంగ నని యూహించితివా !

విదూ — ఏమోలే. “కామాంధానాం యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యత్వాత్” అనియందురు గనుక నాకుఁ దోచినది చెప్పితిని.

రాజు — మంచిదే. నాహితము కోరినవాడవు కాన నుపదేశించితివి.

క. తనమనము తెలియ నీకయె

ననితాహృదయం బెఱుంగువాడె సుమీ ! పం

చనఁ జేయ నేర్పు నతివల ;

ననంగుడేనియును బేలయై బెండుపడుట.

విదూ — పొమ్ము, కృతకృత్యుడవు కమ్ము.

రాజు — (సమీపించి) ఈమెతో నే మని మాటలాడుదును ? ఏ మనిన నే మనుకొనునో ?

విదూ — (వారిల వంకఁ జూచుచుండును.)

సౌభా — (చూచి తత్తటపాటుతో లేచి) ఏమీ ! యాయనఘాత్ముఁ డెవ్వఁడైయుండ నోపు ! నాపాలిటి భగవంతుడే యగునా ? ఆహా, యేమి యీసౌందర్యవిశేషము ! నాకనులు మిఱుమిట్లుగొనుచున్నవే ! ఎవరైన నేమి ? ఇట్లు చేసెదను. (సమీపించి ప్రకాశము) దేవా ! నమస్కారము. అనాథ నగు నన్ను మన్నించి మీ రెవరో యానతిండు.

రాజు — (తనలో) ఓహో, యేమి యీవినయము ! ఈపె న న్నెవనిగా భావించియుండునో ? (ప్రకాశము) మానసిశిరోమణీ ! నేను తాలభ్యుఁడను రాజన్యుడను. ఈ సమీపమునం దున్న కాన్యకుబ్జపురము నారాజధాని.

క. నరసుందరివో ? సురపం

కరుహక్షివో ? నాగకన్యకామణివో ? కి

న్నరమత్తకాశినివో ? యెం

టరినై యి ట్లుంటి వక్కటా గజగమనా !

క. బాలవు యావనరూపవి

శాలవు నినుఁ జూచి మనము చంచలమై రా

గాలోలమయ్యెఁ, బెండిలి

కాలేదే నీకు నిజముగాఁగి-చరభాక్షి !

సౌభా— (తనలో) ఈతఁడు భగవంతుఁడగు కాఁడు. భగవత్ప్రేరితుఁడైన స్వచ్ఛరింప వచ్చిన రాజన్యుఁడు. (సిగ్గుచేఁ దలవంచికొని సరోవరము చూచుచుండును.)

రాజు— (వ్యామోహముతో)

ఉ. ఏమిటి కీసరోవరము నెల్లఁ గన్గొనె దోలతాంగి? నీ
కై మరు లూనినాఁడ, నను నారయ రాజె యొకింత? ప్రాయపుం
గౌముది యూరకే యడవిఁ గాసిన నేమి ఫలమ్ము? కోమలీ!
నామది చల్లఁ జేయఁగ మనమ్మున సుంత యనుగ్రహింపుమా.

సౌభా— (సిగ్గుతో)

క. జననీజనకుల నెఱుంగ
నను నెవ్వం డీ పనమ్మున నిల్లిపెనొ? నే
ననద గతి దైవమున్ నె
మృనమున నమ్మి యిటు లుంటి మన్నింపు నృపా!
క. నీ యిచ్చవచ్చినట్టులు
న్యాయగతిన్ నన్నుఁ జూడు; నాభాగ్యమె ని
న్నీయెడకుఁ దెచ్చె; లేదే
నీ యడవిని నిట్టి సుకృత మెటు చేకూరున్.

సేమా— (పరుగుపరుగున వచ్చి) మిత్రమా! ఏమి జరిగినది? సంగతిసందర్భము లేమిటి?

రాజు— (అనాకర్ణితముగా) సుందరీ! నిన్ను న్యాయముగాఁ జూచితానేని నన్ను పరించెద నంటివికదా! ఇదిగో, వినుము.

ఉ. పట్టపుదేవిఁ జేతు నిను భాగ్యము సర్వము నీయధీన మా
నట్టు లొనర్తు నీ విడెడి యాజ్ఞలనెల్లను మాళిఁ దాల్తు నీ
పట్టికి రాజ్య మిత్తు నినుఁ బాయక యెల్లపుడుం జరింతు నే
నొట్టిడునాఁడ నిందునకు నొక్క లవమ్మును దాటుకుండఁగన్.
(చేతిలో చేయి నైచును)

సేమా— “అనయో ర్దంపత్యో రనోన్యం ప్రీతిరస్తు, అప్యపుత్ర బహునమస్తు”
పదండి, పోవుదము. ఇంక నొక్కడ నెంచులకు? శేషహోమము నగరు
లోనే జరిగించుకొందురుగాక. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది కీర్తి. . . తిరుమతి, వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన
అనర్థనారదము నందుఁ ద్విత్రియాంకము

ఓం

శ్రీమత్పరబ్రహ్మే నమః

అనరూదము

శ్రీ తీర్థాంకము

(అంత తుంబురుఁడు ప్రవేశించును.)

తుంబు — (తనలో) అక్కటా! నాప్రియసఖుండు నారదుఁ డేమయ్యెనో గదా! ఎక్కువ పెదకినను జతుర్దశభువనంబుల నొక్కడనేని గాన రాఁడయ్యె. ఎన్నఁడును నన్ను విడచి యుండువాఁడు గాఁడు. ఆ నాఁ డేమికారణమో యెంటరియై పయనముచేసి నాఁడు. ఏయరణ్యమృత నేమృగమృతచే గే మయ్యెనో? అమంగళము శాంతించుఁగాక! ఆకాశ గమనంబు గల యయ్యసఖుని కట్టియాపద యెన్నటికిని రాఁగూడదు. (విచారములో) సఖా, నారద!

శ. నీదగు పాటసాంఘ మఱి నీస్వరకల్పన నీ లయశ్రుతి స్వాదము నీవు పల్లవిని బాడెడి పాండితి నీమగాత్రపు స్వాదము పాటవేళ వదనంబునఁ బొల్పెడి నీదు మేల్మీయిం కే దెనఁ జూడఁ గల్గు? గతి యెవ్వరు గానకళాలతాంగికె?

గానాభినయాది సకలకళావిశారదా, నారద! నీయంలేవాసిమలగు నచ్చరల గతి యేమి చేసితివి?

సీ. రంభ నాట్యమున కారంభించి నిన్నెంచి

నిలువున నీ రయి నెగులుసెందె

హేమవీణీయను వాయించుచు నిన్నెంచి

కడలేని దుఃఖాగ్నిఁ గరఁగఁజొచ్చె

హరిణి రాగాలాప మారంభమును జేసి

నిన్నెంచి చూపుల నీరు నించె

శశిరేఖ యభినయచాతుర్యమున మించి

నిన్నెంచి కృశించి వన్నె దరిగె

గీ. నెవరు పాడిన నింద్రున కించుకేని
హాయి లేదయ్యె నీకుఁ బ్రత్యక్షులైన
గాయకులుగూడ నీజాడ గానరామి
వగచుచున్నారు నీపంటివాడు లేమి.

గీ. కాంచి మెచ్చెడి వారలు గానరామిఁ
బోరుఁ బాలించుకొన్నారు శూరవరులు
స్వర్గపురమున లోగిభల్ చవుకయ్యె
నూతనులు రాని హేతువుచేత నఖిండ!

అక్కటా! నీవు నన్నే కాకిం జేసి పోతివిగదా! ఎంతెంత రహస్య

మైనను సురెందునకుఁ దెచ్చి చెప్పవా రెవ్వరు? మిత్రరత్నమా!

గీ. తనదు చెలికత్తై మహతి లేకునికిఁ జేసి
యీ కళావతి కళయెల్ల నింకిపోయె
శ్రుతి యొనర్చగ నాకు సమ్మతియె లేదు
నాదు సమ్మతికే, మిది నాదు నీదు!

ఎంతసేపు విచారించినను లాభము లేదు. నిన్నుద్ధరించనేని నామైతిగి
తగులఁబెట్టినా? మిత్రుఁ డననేమి, సమసుఖదుఃఖభాగియే గదా! (యోజించి)
ఇందులకుపాయ మేమి? ఇట్లగుఁగాక. సకలమాయావిశారదుం డగు
శ్రీమహాకష్ట నడిగి తెలిసికొనియెద. (ఆకాశగమనము నటించి) ఓహో!
యీ యంబరగమన మెంత సుఖకరమైనది! (దృష్టినిగుడ్చి) భూలోక
మృత నియ్యెడకుఁ దిన్నఁగా నొక ప్రోలు కన్నట్టుచున్నది. ఆ ప్రోలి
సమీపమున నేదో యొక జెడిదం బగు సంగరము పగిలర్చినట్లు కొన్ని
గుఱుతులు చూపట్టుచున్నవి. (విచారముతో) పాపము! ఎవరో
నృధ్ద డంపతులు శోకాశులమనస్కులై యటఁ బొడకట్టుచున్నారు.
అక్కటా! ఈ సంగరమున పీరిసుతులు కొందఱు మరణించియుందురు
కాబోలును. పోనిమ్ము. ఆర్తధ్వని వినఁగూడదు. “సర్వేజనా స్సుఖినో
భవంతు.” మఱియొకమార్గమునఁ బోయెదను. (నిష్క్రమించును)

(అంత యధోక్తముగా తాలవ్యజండును సౌభాగ్యసుందరియును బ్రవేశింతురు)

రాజు — జేపీ! యూరడిల్లు మూరడిల్లుము.

సౌభా — ఓహో, కొడుకులారా! అయ్యో, మనుషులారా! మీ రందఱు
నొక్కసారిగనే మృతి నందితిరా!

రాజు — (విచారముతోఁ దనలో)

చ. అటువది యేడు లాయెఁ గమలానన తా ననుఁ బెండ్లి యాడి పొం
పిరిగను మేటి సౌఖ్యములఁ జెద్దయునుం దులఁదూఁగఁ గాని యీ
వరమపతివ్రతామణి లనంబును దుఃఖ మెఱుంగ దక్కటా !
తిరుగని దుఃఖ మి క్కరణి దేవునిచైసి లభించె నేటికిఁ.

ఎప్పటి కెట్టి గతి మూఁడునో తెలియదు గదా ! (ప్రకాశము)
ఓహో, కొడుకులారా ! అయ్యో, మనుమలారా !

ఉ. ఎక్కడి మాయయధ, విటు లేటికిఁ దాపుర మయ్యె ? వార్ధకం
బక్కట ! లేవఁ జాల, నిపుడా యిటువంటి మహావిపత్తు ? నే
నెక్కరణిక్ సహింతు ? సతి కేమని యూజట నెప్పనేర్తు ? నే
సక్కును మొక్కు లేని గతిఁ దెచ్చితే, దైవము ! చూడ నోపమిక్.

దేవీ ! దైవగతికి మన మేమి నేయఁగలము ? ఊరడిల్లము. ఇది
యంతయు నఘటనఘటనాపటిష్ఠుండగు న మృహావిష్ణుని మాయ. దాని
దాటిననాఁ డెవ్వఁడు ?

(అంత వృద్ధప్రాణ కేషముతో శ్రీః శ్లోపు ప్రవేశించును)

బ్రాహ్మ— (ఆడరముతో) పాపము ! అందఱు నొకసారిగనే మృతివొందిరేమి ?
దైవగతి కడ్డునా రెవరు ? ఏల విచారించెదరు ? విచారించిన లాభమేమి ?
గతిజల నేతుబంధనము, రండు ఈ నమిపయన నన్న సరోహమ్మున
స్నానము లావరించి తర్పణంజలులు విడుపుఁడు.

సౌభా— (తనలో) ఈవిప్రుఁ డెవ్వడో దుఃఖాభి మునిగి యున్న నన్ను
నాధుని నోదార్ప వచ్చినాఁడు. (ప్రకాశము) అయ్యో ! యెంత
దుర్మార్గురాలనో, యెంత యాపత్తు భరించుచున్నదానను !

ఆ. నె. కొడుకులార ! నాదు కడుపునఁ జిచ్చిడి
యడవి నిల్లు గట్టి యాత్మజాతు
లెల్లఁ నోడ రాఁగ నేగఁగఁ దగునె ? దు
ర్వార మైన దైవవశము కతన.

బ్రాహ్మ— ఏమి యీ యజ్ఞానము ! ఎక్కడి కొడుకులు ! ఎక్కడి నీవు !

ఉ. ఏల విచారమంద ? వినుమీ, యొక రొడ్లకు నేమి కావలె ?
బోలఁగఁ జూడు నీ వెవలెవో ? భిమగాక మత్స్య రీ మతుల ?
కాలవశమ్మునక్ మృతిని గాంచినచారల కింత యేల ? యీ
జాలము మాని స్నానమును సల్పి నివాసము నావరింపుమా.

రాజు— దేవీ ! ఇయ్యనఘుని యుపదేశముం బట్టి చరింతము. ఇది యంతయు
విష్ణుమాయ. దానిచే నీ జగము పరిభ్రమించుచుండును.

బ్రాహ్మ-ఆ.వె. విష్ణు వేమినేయు ? విధి యేమినేయును ?

శర్వుఁ డేమినేయు ? జనుఁడు తనకుఁ

దాన ఒడ్డుఁ డగు నిదానంబు దెలియమి

సాలెపురువుకోల జనపరేణ్య!

నేనునునిట్టి కష్టములు పలుసారు లనభవించితిని. పరిశీలించినచోఁ గష్ట మెఱుంగని సంసారయే యుండఁడు. లేండు, సరసి యొడ్డునకుం బోవుదము. (పరిక్రమింతురు)

సౌభా— (దుఃఖముతో తనలో) అక్కటా! నే నెందుకు బ్రతుకవలెను. ఈ తటాకమ్మనం బడి ప్రాణములు విడుతునా ? (యోజించి) బ్రతికి యున్న మంచి చెడ్డలం జూడవచ్చును. చచ్చి యేమి నేయగలను ?

రాజు— (తనలో) ఈమె కడుదుఃఖనముద్రములో నున్నది. ఏదేని సాహ సము చేయునేమో ? కాచికొనియే యుండవలెను.

కాశ్యప-ఉ. స్నాన మెసర్ప విచ్చట మనమ్మని నెవ్వరి కేడ్చుదాన వో మానిని ? యెన్ని జన్మములు మాటికి నెత్తితో భర్తలెండతో ? సూనులఁ దండ్రులకై మఱియు సోదరు లమ్యలు నెందఱైరో ? స్వ ప్నానుగతిం జెలంగు భవమం దిటు భ్రాంతి వహించు టొప్పునే ? (చేయిపట్టికొని తటాకమున దింపును.)

(సౌభాగ్యసుందరి మనిగినవెంటనే నిష్క్రమించును.)

(అనరస్సులోనే నారదుఁడు పూర్వరూపముతోఁ బ్రవేశించును.)

నార— (శరీరమువంక చూచుకొని తనలో) ఎంతకలఁ గంటిని ! (పరికించి) ఈవృద్ధరా జెవరు ! ఓహో, యిది యేమో యింద్రజాలముగా నున్నదే!

చ. ఎవఁడను నేను ? నారదుఁడ ; నేటికి నీయెడ రాక ? యిందిరా ధవునికతమ్మనకై ; మఱి పడంపడి వర్తనమేమి ? యక్కటా, శివశివ ! నీట మన్నితి ; విశేషము లాపయి నేమి ? స్త్రీతృప్తుకై దవిలితఁ జెండ్లియాడితి మదంబును భేదముఁ గూడఁ జెందితికై.

(ఒయటికి వచ్చి తలవంచకొని యేమో విచారించుచుండును.)

రాజు— (చూచి తనలో) ఆయ్యో ! ఆయ్యో ! నాభార్యయ్యేమైనది ! ఇందు మనిగినట్లున్నది. ఏమిగతి ? బౌరా ! ఆపదలమీదనే యాపదలు వచ్చుట యిదియే కారణము. ఏవైనను సరే ! నేనగూడ నీతటాకమ్మనం బడి ప్రాణమ్ములు విడిచెద.

(ప్రకాశము)

చ. కొమరులవెంటఁ బోతివాకొ కొమరి! నన్యడనాడి, యేమి పా
పము నొనరించికొంటి, ననుఁ బాయుట న్యాయమె ? పల్క-వేమి? దో
సము నొడిగట్టికొంటి పతిసాహసముం బొనరించి మాలదై
వము నను సర్వథా కటికవానినిఁ జేసె నిఁకేమి నేయుదుక.

(తటాకములో నురుకఁ బోవును.)

బ్రాహ్మ — (చేయిపట్టుకొని) రాజా ! నీభార్య యేమైనది? (నారదునిం జూపి)
ఇదిగోఁ జూడుము. జీవించియుండఁగనే యిట్లు తుందుడుకుఁజెంచెదవేమి?

రాజు — (దగ్గఱకు వచ్చి పాఱఁజూచి కోపముతో) ఏమయ్యా, బ్రాహ్మణుడా!
నీకు వేళాకోళమునకు నేనే దొరకితివా ? ఎవరో ఋషిని జూపి నా
భార్య యనెదవేమి! (దుఃఖముతో) అయ్యో ! అయ్యో !

క. దీనుఁడగు పతిని విడిచియు

నూనులయొడఁ బేర్చి మిగులఁ జొప్పడుకతనక

దోనేగితి; భార్యాపు

(తానుగతికిఁ జెడితి నేమి యనుకొందుఁ గటా.(దుఃఖించును)

నార — (తనలో) ఔరా ! విష్ణువు న న్నెంత మోసము చేసినాడు ! నే నీ
రాజుంగూడి యెన్ని యకృత్యము లొనర్చితిని! చీ ! తగుదునని యింకఁ
దలయెత్తుకొని యెట్లు విరుగఁగలను?

క. ఏపము నెంచక మద్యము

ద్రావితి గామ్యక్రియావిధానము లెల్లక

గావించితి నేమేమో

భావములక మెలగెతిని నభాసై పోతిక.

అక్కటా, యెన్నివిధములఁ బాడైతిని ! అవి యన్నియుఁ దలఁచుకొనిన
కొలఁదిని నాకు శరీరము కంపించుచున్నది. హృదయము నీ రగుచు
న్నది. చీ ! నాబ్రతుకుకన్న నింక నేఱొందు నీచము లేదు. నాకన్న
నూకరము కొంత మేలుగాఁ గనపట్టుచున్నది.

(తలవంచుకొని విచారించుచుండును.)

బ్రాహ్మ — (మొగము నెత్తి) ఏమి రాజా ! నిన్ను నేను వేళాకోళము చేయు
చున్నాడ ననియూ, నీ తాత్పర్యము ? అంత యవివేకి ననుకొంటివా?
ఎప్పుడును నట్లు తలఁపకుము. నేనుమాత్రము కష్టసుఖము లెఱుంగ నను
కొంటివా ? నీభార్య యీ మునియే యని కదా నేను జెప్పితిని!

అట్లెందుకు గాఁ గూడదు ? నేనొక్కటి యడిగెదను. అందులకు సరియైన యుత్తరమిమ్ము.

గీ. ఏల దుఃఖించెదవు నరపాల ? నీదు
భార్యయేమాయె ? ధర్మంపుఁ బద్ధతులను
వినవె ? బుధ నేవ లేదె ? యావెలది యెవ్వ
రీ వెవరు ? యోగము వియోగ మెట్లు మీకు?

రాజు— వియోగము కన్పట్టుచునే యున్నదికదా ! ఇంక యోగమును జెప్పెద
వినుము.

బ్రాహ్మ— చెప్పదువు గాని శేషము వినుము

క. నీ కా లతాంగిలోఁ దగె
నేకతమున యోగ ? మెఱుంగుదే నీవు నృపా!
యాకలికి తల్లిదండ్రుల ?
శోకింపకు, దైవచర్య చోద్యమ కాదే!

రాజు— (తనలో) ఓహో ! ఏమి యీతని యుపన్యాసము! ఈతని మాటలు
వినినకొలదిని దుఃఖము పోవుచున్నది. (పరీకాశము) ఆమె తల్లిదండ్రు
లెవరో నే నెఱుంగను.

బ్రాహ్మ— మంచిది. ఎఱుంగవు కదా,

గీ. కాకతాళీప్రసంగ ము క్కలికి పొందు;
కాన శోకమ్ము విడిచి వేగ గృహ మేగి
కాలచోదితమైన భోగమ్ము గనుము;
వచ్చినట్టుల యేగె న వ్వనరుహాక్షి.

గీ. అధిప ! సంసార ము సముద్రమ్మునందు
నెవరి కెవ్వరు? తోదన మింత యేల ?
యింటి కరుగుము; నాకపై నెక్కి దాఁటు
వారి శుభదంబ కాదె సంసార కీతి ?

క. ఘటికాయంత్రము వడువున
నటు నిటు నుఖదుఃఖములకు నగు భ్రమణ మొట్ట
క్కుంటానునికి చొప్పుడదు సం
కటపడకుము పురికిఁ బోవఁగాఁ దగు నింకఁ.

రాజు ! ముఖ్యమైన సారాంశ మొక్కటి చెప్పెద, నట్లునరింపుము.

క. కాంతా విధిచోద్యమ మగు
చింతఁ విడదాడి గృహము. చేరుము జగ మ

త్యంతము మాయమోహిత

మింతయు నద్దాని కతననే నీ శబ్దాఁ.

రాజు— (తనలో) ఇతఁ డెవరో మహాయోగివలె దోచుచున్నాఁడు. (ప్రకాశము) చిత్తము. తమ యానతిచొప్పున గృహమునకుఁ బోయెదను. పోయి నేను జేయవలసినదేమి? నాకీ యజ్ఞాన మెట్లు నశించును? కృప చేసి వచించి నన్నుం గృతార్థునిం జేయుము.

బ్రాహ్మ— ఏమియును జేయ నక్కఱ లేదు. చావఁగా మిగిలిన నీ మనుమనికి రాజ్యాభిషేకం బొనర్చి నీవు వనమృతముం జని విరక్తుండవై తపం బొనరించికొనుము.

రాజు— చిత్తము. తమ యజ్ఞచొప్పున వర్తింతును. మహాత్మా! నాదొక్కమనవి. ఈమని యెవ్వరు? నా భార్య యీ మునిగా మాఱ నేల? నీ వెవ్వరవు? ఆ యీ రహస్య మొక్కింత చెప్పితివేని యేను గృతార్థుడ నయ్యెదను.

బ్రాహ్మ— (నవ్వి) రాజా! ఇది దేవ రహస్యము. నీకుం జెప్ప వలనుపడదు. మాటాడకుము, పొమ్ము.

రాజు— చిత్తము. (వెనుకకుఁ దిరిగి తిరిగి చూచుచు నిష్క్రమించును)

బ్రాహ్మ— (చిఱునవ్వుతో) ఏమి, నారదా! ఆలస్య మెందులకు, పోవుదము రమ్ము. (వీణయు కృష్ణాజినమును నిచ్చును)

నార— (ఆశ్చర్యముతో) సంశయ మేమి? ఇతఁడు కిీ మహావిష్ణువే. (ప్రకాశము)

క. దేవా! పంచన చేసితి

వీవ మ్మాయాబలమ్ము నెఱిగితి, నిపుడున్

భావమునఁ దోచు పనితా

భావమ్మున నే నొనర్చు పను లవి యెల్లన్.

చ. మునిగితి న త్తటాకమున, మున్గినయంతనె యెట్లు నాకుఁ గ
లైనొ వచియింపు విస్మృతి, మృగీనయనాకృతిఁ జెందినప్పుడున్
మనమును దేహలింగములు మాటెనె? యయ్యవి కాక, జ్ఞాననా
శన మగు టెట్లు? నాకుఁగల సందియ మియ్యది వాపు మయ్యతా!

జగన్నాథా! సిగ్గు విడిచి చెప్పెద నవధరింపుము.

చ. నృపవరునిన్ పరించి యొక నేమము లేక యనేక భోగముల్
క్షుధయు నహం బటం చెఱుంగఁ జాలక పొందుటె కాక మద్యపా

నపుగృతి సల్పుచుకొ మెలగినాడె సతీమణి నై మహాత్మ! నేఁ
దపసిని నారదుండనను తత్త్వ మొకింతయుఁ దోఁప దయ్యెడక.

దేవా! యెంత మాయ పన్నితివి!

క. ఇయ్యెడ సర్వము దెలియఁగ
నయ్యెడి, గత మేమి యప్పు డట్లేటకు? నేఁ
దొయ్యలి నై సలిపిన కృతు
లయ్యారే! తలఁచికొనిన సత్యద్భుతమా.

బ్రాహ్మ— (ఆదరముతో) మునీంద్రా! ఇది యంతయు మాయావిలాసంబు
కాని వేటొండు గాదు. దేహాంతరప్రాప్తి యగునప్పుడు పూర్వజ్ఞానంబు
నశించుట కేమి సంశయము? ఇందులకు నీ కొక చిన్న దృష్టాంతము
చెప్పెద వినుము.

క. నిదురం జెందిన మనుజుఁడు
పదఁపడి యొక్కెంత యెఱుక పడయఁడు పలుకం
డెది వచియించినఁ దెలియం
డది వోయినమీఁద నెఱుంగు నఖిలం బనఘా!

మఱియు నిద్రాసస్థయందు మనోభావమ్ము లనేక విధముల మాఱు
చుండు. చూడుము.

గీ. మృతుడయిన తాత తన యింటి కేగుదేర
నతనిలోఁ గూడి భోజనం బాచరించి
తగఁ బ్రసంగం బొనర్చు నిద్ర నొక యపు
స్వప్న వశమున నిది యెంత సత్య మగునో.

ఆ. వె. స్వప్నమందుఁ దనకు జరగిన దంతయు
మేలుకాంచి నుడువు మిథ్య యనుచు
నెవఁడుగాని యప్పు డెఱుంగంగ నేర్చునే
భ్రమ యటంచు? నింతి పలుకుమయ్య!

ఇది యంతయు మాయావిలాసంబు. దీనిం దాఁటివారు లేరు. నీకు
నీ రహస్యం బెఱిగించితిని. ఇంక నీ యిచ్చం జనెదవా? లేక
నాతో వైకుంఠపురమ్మునకు వచ్చెదవా?

నార— (తనలో) ఇంక నేమొగముతో సనక సనందనాదులను క్రి మహాలక్ష్మిని
దర్శింతును. (ప్రకాశము) స్వామీ! నా కిప్పటికి నాజ్ఞయొసంగుము.
పదఁపడి వచ్చెదను.

బ్రాహ్మ— (తనలో) పాపము ! సిగ్గుగా నున్నది కాబోలును (ప్రకాశము)
కానిమ్ము. అట్లే చేయుము (నిష్క్రమించును)

వార— తే. గీ. దారుమరు మైన పాంచాలిఁ దనదు కరము
నందుఁ గొని యైంద్రజాలికుం డద్భుతముగ
నర్తనం బొనరించు చందమున జగము
నెల్ల నాడించు మాయయే యింత నిజము.

కానిమ్ము. ఇఁక నేని యీ మాయకు లోను గాక సాధ్యమైనంతవఱకు
బుద్ధిగలిగి ప్రవర్తింప వలయును. ఈ సంగతియెల్లఁ బోయి తండికిం
జిప్పి పదఁపడి నా భాగి నేయుండగు పర్వకునితోఁగూడి యెటుకేనియుఁ
బోయెద (నిష్క్రమించును)

గ ద్య

ఇది ..శ్రీ తిరుపతి వేంక ఠేశ్వరు లొనర్చిన
అనర్ఘ నారదమునందుఁ దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పర దేవతాయైనమః

అనర్థ నారద ము

చ తు గ్ధాం క ము

(అంత పర్వతనారదు లిరువురును బ్రవేశింతురు)

నార— (చూచి) సఖా, పర్వత !

చ. నదులును బర్వతమ్ములు వనమ్ములుఁ బల్లెలుఁ బట్టణంబులుం
బొడిలుముదంబునం గనిఁచుభూత సుఖోదయ మందినార మి
య్యడను పటత్పటజ్జలదమై పయనంబును సాగ నీదు ని
ల్వఁదగును నెక్కడేని యొకపట్టనఁ గార్తిక మేగునంతకున్.

శ్వ— అవును. ఈ నాల్గమాసములును నెక్కడేని యొక్కచో నుండి చాతు
ర్మాస్య పౌత్రమును నెఱవేర్చికొని పదంపడి తీర్థయాత్రకు బయలుదేరుట
యొక్కము.

తే. గీ. ఇంద్రచాపంబు కాంతు లెల్లెడలు నిండె;

మొగులుతెర గప్పె నాకాశమున; మెఱుంగు

దీఁగ లెల్లెడ మిలమిల దిశలు బ్రాఁకె;

నెండ గఱవయ్యె; వర్షముల్ మెండుకొనియె.

నార— ఇక నేమాత్రము ప్రయాణ మెనర్చినను దక్కిన మాటట్టు లుండ
నా వీణియ చెడిపోవును. కావున నెచ్చటనేని నిలువక తప్పదు.
(పరికిరిమించి చూచి తనలో) అదిగో, నొక యుద్ధానవనము. ఆ దాపు
ననే యొకపట్టణము పొడగట్టుచున్నది. (కొంతవఱకు నడిచి) ఈ
యుద్ధానవనమున రమణీయంబగు సౌధం బొందు గానంబడుచున్నది.
(చూచి) అదిగో, నొకచిన్న తటాకము. సర్వవిధముల నీ యుపవనము
మునిజనవాసయోగ్యముగా నున్నది. (పరీకాశము) అబ్బాయీ !
ఈప్రావృట్కూల వియ్యవనమృత నుండి వెల్లింతమా?

పర్వ— మీయూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నయది.

క. ఫలవృక్షజాతులును బూ

వుల తీనెలు మంచినీరు వొల్చు సరస్సుల్

గల విచటఁ జెంపుడు మృగం

బులు నున్నవి కందమూలములుఁ గల వనఘా!

కావున నియ్యది యాశ్రమంబొకో యను భ్రాంతిం గలిగించుచున్నయది.

నార— (బిగ్గరగా) ఎవరురా, యక్కడ?

మాలాకారుడు— (ప్రవేశించి) స్వామీ! దండము. తా మెవ్వరు? ఇయ్యెడఁ దమకుం గల పని యేమి? లోన స్పృశయమహారాజుగారు వచ్చి విహరించుచున్నారు. బిగ్గరగా నఱవకుండు, త్నమింపుడు.

(అంత రాజు ప్రవేశించును.)

నార— ఓకీ! మీరాజుతో పర్వతనారదులు వచ్చియున్నారని చెప్పుము.

మాలా— చిత్తము. (పోయి చెప్పును)

స్పృజ— (ఎవరుగా వచ్చి వినయముతో) మునివరులారా! నమస్కారము. శిష్యునియం దకారణబాధాయమానకరుణాకటాక్షమున నిట్లు విజయమునేసి కృతార్థత గలిగించితిరి. శిష్యుండు దేవర యేమి యానతిచ్చినను సంసిద్ధుడై యున్నాడు.

నార— నీకుఁ గళ్యాణమగుఁ గాక, రాజా! మాకు నీవలనఁ గావలసిన కార్యము వినుము.

శా. ప్రాప్తట్కాలము గాన దేశము చరింపక వీలు గాకుండుటకే
నీ పత్యంతము మంచివాడ వగుట న్నీవీట నుండంగ మే
మావిరూఢితకుతూహలాస్పదులమై యాచించుచున్నాము; భూ
దేవారాధనమే కదా నృపుల పద్ధిలంగఁ జేయుక! నృపా!

స్పృజ— ఇది ముమ్మాటికిని నన్ననుగ్రహించుట. ఇట్లు నేనే మిమ్ము యాచించ వలసినది. నా కొమిత మదయంతిని తమ కుపచారార్థము నియోగించె దను. తామిందు నివసించి చాతుర్మాస్యవ్రతమును నిరంతరాయముగ జరగించుకొనుండు. (వనములోనికిఁ దీసికొనిపోవుట నటించి) మహాత్మా! ఈ యుద్యానమంతయుఁ దమది గాని నాది కాదు. ఇందు నిస్సంశయముగఁ బ్రసర్తింపుడు. ఇప్పుడే నా కొమిత దమ సందర్శనమృతకూరాఁగలదు. నేను దమ వీలును బట్టి దర్శనము చేసికొనుచుందును.

(నిష్క్రమించును.)

నార— అబ్బాయీ! చూచితివా, యిందలి విశేషములు ?

క. శ్రుతి లేకయె పాడుటకై
మతి గఱగించెడిని మత్తమధుకరపికబ
స్త్రీతతులు, గాయకులకు నిది
కుతుకం బొసంగూర్చి మెప్పు గొలుపకయున్నే!

పర్వ— (చిలునవ్వుతో) మామా! నీవు గాయకుడవు గనుక నీకు గడు సుప
కారిగా నివ్వనము చూడట్లుచున్నది. కేవలచ్చాందసుడనగు నా కెందు
లకును గొజగారు గదా!

నార— (నవ్వి) అబ్బాయీ! నీకు దీనియందు శండ్ధ లేదు గాని నాకు మేన
యల్లుడనగు నీకు సంగీతమే రాకుండునా! ఏదీ, చూతము. ఈ నాలుగు
మానములును గృహి చేయుము. నీచేతఁ బల్లవిని పాడించెదనో లేదో
చూతువుగాని.

పర్వ— “అటుపది యేడ్లు వచ్చి చదువుకొనక మన్నుగొట్టకొందనా” యన్న
ట్టిప్పుడు నాకు సరళిదగ్గరనుండి చెప్పకొన్నను రాదు. నాకంత స్వ
జ్ఞానముతో నవసరమును లేదు. ఏదేని శ్లోకమును రాగయుక్తముగాఁ
బదువఁ దగినంత సంగీతమును నేర్పితివా, యంతే చాలును.

నార— ఏదీచూతము, మెడలు పెట్టుము.

పర్వ— నేను మెడలు చెట్టితినేని “అనమృరాగేణ గీయతే” అన్నట్లగును.
కావున నీవే ముందు చదువుము.

నార— (కీణ మీటుచు గాత్రము సవరించుకొని)

శ్లో. నారాయణం నిగమపారాయణం మునిజనారాధనీయచరితం
క్రూరాపహం కలుషభౌరాపహం కలశవారాశివాస మనఘం
మారాజితం ప్రజకుమారావృతం చ సుకుమారాకృతిం నిరుపమం
ధారాధరోపమశరీరాధిరాజ మము మారాధయామి మనసా.

పర్వ— నాకు నీవు చదివినశ్లోక మొక్కసారికే వచ్చినదిగాని రాగము
మాత్రము పట్టుపడినది గాద.

నార— ఎందుకుఁ బట్టుపడినది గాదో, చూతము. కిగ్గరగాఁ జదువుము.

పర్వ— చదువుటకేమి, నీవు నవ్వెదవేమో యని సంశయముగా నున్నది.

నార— భయములేదు, చదువుము. నేను శ్రుతి వేయుచుండెదను.

పర్వ— (చదువఁబోయి మానివేసి) ఎందుకు, మామా! నా కీవిద్య రాదు. అది
గాక వేదముఁ జెప్పకొన్ననోటికి సంగీతపు ముక్క లెక్కవు.

నార— ఎక్కడేమి? నాకుమాత్రము వేదము రాదా? నేను పాడుచున్నానా, లేదా?

పర్వ— అది నీకు సహజముగా వచ్చినది. వేదము తరువాతఁ జెప్పకొన్నాడవు. ఎక్కడనో కోటి కొక్కొడు తప్ప నీవంటివార లుండరు.

శ్లో. “గాంధర్వంచ కవిత్వంచ శూరత్వం దానశీలతా
అభ్యాసేన న లభ్యంతే చత్వార స్సహజా గుణాః”

అనుట నీవెఱుంగనిది కాదుగదా?

నార— చదివి చూడుము. తరువాత రాకపోయినచో మాని వేయవచ్చును.

పర్వ— (నైదికస్వరముగాఁ జదువును)

నార— (తనలో) ఇతనికి సంగీతము వచ్చుట కడు దుర్లభము. (ప్రకాశము) నీవు భయపడుచున్నావు గాని కృషి చేసినచో నీకును గానము వచ్చుట కభ్యంతరము లేదు.

పర్వ— (పరికించి) రాజకుమారి కాఁబోలును వచ్చుచున్నది.

(అంత మదయంతి ప్రవేశించును)

మద— (తనలో) నేను గడుఁ గృతార్థురాలను. ఇట్టి మహానుభావులనేవ పురా కృతసుకృతపశమ్మనంగాని కలుగదు. (సమీపించి ప్రకాశము) దేవరా! నమస్కారము. పంట సంసిద్ధమైనది. తాము దేవతార్చనకు లేవవచ్చును.

నార— ఇదిగో, లేచుచున్నాము. దేవతార్చనకుఁ గునుమములు దీసికొనిరమ్ము.

మద— చిత్తము. (పూలు గోయుచుండును)

పర్వ— మామా! నీవు శ్లోకముఁ జదివినను సంగీతము పాడినట్లే యుండును. ఇంక నొకశ్లోకము చదువుము.

నార— (కంతము సవరించికొని రాగముతో)

శ్లో॥ భూతాభిపాదిసురశేతార మార్తజనపాతార మన్యసదనా
నీతాతిమాతృవననీతాదనాదర మశేతాదృశం దరధరం
గీతానుతం పరమపూతాభిధేయ మతిశీతాయితస్వహృదయం
తాతాయితం జలధిజాతాయితం పృథితపీతాయితం హృది భజే.

మద— (కుసుమములు గోయుట మాని యాసక్తితోవిని తనలో) అవురా, యీ కంత మాధుర్యము! ఎన్నఁడును విన లేదే! ఎంతపుణ్యము చేసికొంటిని.

పర్వ— మామా! యెంత వినినను దనివి దీరకున్నది, యింక నొకటి చదువుము.

మద— (తనలో) ఈయన యిప్పట్టున నాకుఁ బరమోపకార మొనర్చుచున్నాఁడు. ఇంకను నిట్లు పలుమాఱులు గోరుచుండుఁగాక.

నార— అబ్బాయీ ! గానమున కిది వేళ గాదు. ఏమంటివా ? సూర్యుఁడు నభోమధ్యము నలంకరించు చున్నాఁడు. మరల సాయంకాలము విందువుగాని.

పర్య— చిత్తము.

మద— (తనలో) అయ్యో ! ఇంక నొకటి పాడినపిమ్మట నేని మానక పోయెనే! కానిమ్మట. ఇక్కడ నాలుగు మాసము లుండురుగగా ! ఇన్ని నాళ్లును వీరి పరిచర్య నేనే చేసెదనుగదా ! ఇంక నాకు వినిపింపక యెవరికి వినిపించెదరు ? (కుసుమములుగోసి సమీపించి) దేవా ! ఇవిగో, పుష్పములు.

నార— (పుచ్చుకొని యాదరముతో) రాజపుత్రీ ! అటు కూర్చుండుము. దేవతార్చనము కాఁగానే వచ్చుచున్నాము.

మద— (కొంచెము మారముగాఁ గూర్చుండును)

నార— (దేవతార్చన చేయుట నటించి) ధ్యానముతో,

శ్లో॥ అస్తప్రవోష మతిశస్తప్రభావ మతినిస్తంద్రశీల మనఘం
ధ్వస్తాధికోటి మరిముస్తాకిటిం నిగమబిస్తాంతరం చితఢనం
నిస్తామసామలమనస్తాపసప్రకరహస్తాభిపూజితపదం
నృస్తాభయం సుజనహస్తాంబుజేషు హృది నస్తారకం మనుమహే.

రాజపుత్రీ ! నీరాజనమునకుఁ గర్పూరమును దీసికొని వచ్చితివా ?

మద— ఇదిగో, సిద్ధముగనే యున్నది. (ఇచ్చును)

నార— (కర్పూరము వెలిగించి) రాజపుత్రీ ! ఇది కనుల నద్దుకొనుమానీపేరెవరు ?

మద— (కన్నుల నద్దికొని) దేవా ! నాపేరు మదయంతి.

నార— సరే, భోజనమునకుఁ బోవుదుము పద.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గ డ్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపబడిన
అనర్థనారదమునందుఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరజేవతామై నమః

అనరనారదము
ని

పంచమాంకము.

(అంత నొక చెలికత్తియ ప్రవేశించును.)

చెలి— (తనలో) ఈశుభవార్త రాజపుత్రితోఁ జెప్పి యామెకు సంతోషము గలిగించెదను. (పరిశ్రమించి) అప్పుడే యుద్యానమునకు వచ్చితిని. (ప్రవేశము నటించి) ఆహా! రాజపుత్రి భక్తితాత్పర్యములు! ఎప్పుడును నీ యుద్యానవనమును విడువక యామునివరుల కిరువురకును సేవ సల్పుచుండును. ఇంతియ కాదు, నారదునియొద్ద నప్పుడప్పుడు గానమునందలి మెఱుఁగులను గూడ గ్రహించుచున్నదట. (పరికించి) ఈ రెండవముని యేమో యాలోచించుచున్నాఁడు. అంతియగాక కడుఁ గోపదృష్టిగా నున్నాఁడు. ఇతనియెదుటనుండి పోవుటకన్న మఱియొకపక్కగా రాజపుత్రియొద్దకుఁ బోవుట మంచిది. (నిష్క్రమించును.)

(పిదప య ధోక్తముగాఁ బర్యుతుఁడు ప్రవేశించును.)

పర్వ— (తనలో) ఈ రాజపుత్రి మొన్న మొన్నటివఱకును,

గీ. స్నానమొనరింప జలము భోజనమొనర్ప
నిష్ఠమగు వస్త్రపులు శయ్య యెద్దియేని
గోర నయ్యవి మా కిడుఁ గొనరికొనరి
హెచ్చుతగ్గులు లేకుండ నెసక మెసక.

|| ఈ మధ్య కృమముగా నారీతి మాఱినది.

సీ. స్నాన మొనర్ప నుష్ణజలం బతని కిచ్చుఁ
జలినీళ్ళు నా కిచ్చు సరసిజాతీ
పెరుఁ గాతనికిఁ బోయఁ బ్రీతిమై లింబోష్ఠి
నాకుఁ దక్కము వోయు నరినపదన

సెజ్జఁ గల్పించు మెచ్చెడిరీతి నతనికి

నా కొక్కకంబలి నాతి పజచు
సాగను మేల్ చూపులఁజూచు నాతనిఁ బేర్చి
చూడదు నన్నట్లు నుందరాంగి

గీ. ఎల్ల యుపచారముల నిట్లు లేకరీతి
మాని ననుఁ గొంచెపజుచె నిమ్మగువమిన్న
యింతలో నిట్లు మాటుట కెంతయేనిఁ
గారణం బొకఁ డుండియేతీరవలయు.

(యోజించి) కారణమున కేమున్నది ?

తే. గీ. శాందనుఁడ నేను, గాయక సార్వభౌముఁ
డతఁడు, నృపపుత్రయును గానమందు మిగుల
నాసగల యది, కారణం బరఁటిపండు
నొలుచు భంగిని బొడకట్టుచున్న దిందు.

ఆమెమాటట్లుంచి యితనివైఖరిఁ జూచినను నిండులకు భిన్నముగా లేదు. తప్పక వీరిరువురికిని నన్యోన్యాయుర్రాగము గలిగినది. (స్మృతిసభి నయించి కోపముతో) బౌరా ! ఇతఁడు మొట్టమొదట నాతో నేమని ప్రతిజ్ఞ నేసినాఁడు.

క. మంచియుఁ జెడ్డయనుచు లో
నెంచక మనయాత్మఁ బొడము నిచ్చల మనలో
నించుకయు డాఁపఁగాఁ జన
దంచితగతి నొకరికొక్క రటి చెప్పఁదగుకొ.

ఇట్లొచ్చి యిందులకు భిన్నముగా వర్తించుచున్న యితనిని నేను తమించుటెట్లు ? (కొంతించి) ఆయినను బోయి యడిగిచూచెదం గాక. (కొండొక నడిచి పండ్లు గొరికి) అదుగో ! ఈ కుహనాముని యా సన్నె లాడితో నేమో సల్లపించుచు వినోదించుచున్నాఁడు. కొంతపజు నా ముచ్చట లిచ్చటినుండియే నిరీక్షించెదం గాక.

(ప్రక్కగా నిల్వఁబడును.)

(నారదుఁడును మదయంతియుఁ బ్రవేశింతురు.)

మద— (నవ్వి) మునినాథా ! పదఁపడి యేమి జరిగినది ?

నార— (తనలో) ఎల్లపుడును నీమె నన్ను మాటలాడించుచునే యుండును. ఇదిగాక, యీమెమనస్సున నేదో యొక విధమైన కోరిక యుదయించి నట్లున్నది. ఈమెకే కాదు, నాకును నుదయించినది. ఏమి కానున్నదో!

అగుట కేమున్నది? మదనుం డెట్లును గృతార్థుడు కాక మానఁడు.

(ప్రకాశము) అట్లానృపునిచే పరింపఁబడిన యనంతరమున,

ఉ. అన్యపుఁ డెల్లకార్యములయం దపరక్తి వహించి మించి యు
ద్యానములందు దీర్ఘకలయందు గృహస్థులయందు వాగుచీ
మానమనస్కుడై రతులతోఁ దులఁదూఁగుచు రాత్రియుం బవలో
తా నెఱుంగంగ లేక పరతంత్రత వర్తిలు నా కధీనుడై.

మద— (సంతోషముతో) మునిచంద్రా! తరువాత నేమి జరిగినది?

నార— (నవ్వి) ఏమి జరుగఁదగినదో యదియే జరిగినది.

మద— దాఁపక సెలవిండు.

నార— (తనలో) ఏమని చెప్పదును? సిగ్గువేయుచున్నదే! (ప్రకాశము)
సుందరీ! రెప్పుక చెప్పవలయునా? అట్లయిన వినుము.

గీ. ఇటు లహర్నిశ మా భూపు నెనసి ద్వాద
శ్వాముల్ కావ కేళీవిహారములను
గొనఁగ సంతట వేఁకటి యనుభుటిం చెఁ
బార్గివోత్తముఁ డానందవార్ధి మునుఁగ.

మద— (తనలో) వేఁకటి యన నేమో! (యోజించి) సందర్భమునుబట్టి చూడ
గర్భమైన దని యర్థ మగుచున్నది. కానిమ్ము. చుండుఁ దేలవచ్చును.
(ప్రకాశము) తరువాతి వృత్తాంతము సెలవిండు.

నార— తలోదరీ! సిగ్గుచున్నది. ఇంకను జెప్పు మనియెదవా?

మద— ఇక్కడ నన్య లెవ్వరును లేరు గదా! సిగ్గుచుకుం బడవలెను?

నార— (తనలో) ఇంక నీమె విధిగా నన్ను మోహించుట నిశ్చయము. (సం
తోషముతో) ఇంతకు మున్ను స్త్రీనై సంసార సుఖ మనుభవించితిని.
కాని పురుషుండనై యనుభవించలేదు. దైవానుగ్రహమువలన నాముచ్చట
గూడఁ దీరుగాక. (ప్రకాశము) ఏమి చెప్పదును. అటు నిటు చూడుము.
ఎవరేని యెందులకేని వచ్చి పొంచి యున్నారేమో?

మద— (తనలో) ఇమ్మహాత్మునకుఁ గూడ నాయందు మనము లగ్నమైనది.
లేనిచో రహస్యమున కెందులకుఁ బ్రయత్నించును? ఇప్పటికి నేను
గృతార్థురాలను. (ప్రకాశము) చిత్తము. అట్లే యొనరించెదను. (అటు
నిటు చూచుట నటించి) స్వామీ! యెవ్వరును లేరు.

(అంత చెరికతై వచ్చి చెనుకప్రక్క దాఁగి వినుచుండును)

వార— సుందరీశోభణీ !

క. చూలాలైన నను భూ

పాలుడు దగ బుజ్జగించి “బాలరా ! నీ కెం

గే లోలత” నాఁ జెప్పం

జాలక లజ్జాధరం బశక్యం బగుటక.

కన్య— (కోపముతోఁ దనలో) ఈ పరమమార్థుడు దాను మున్ను స్త్రీయై
చేసిన నాటి పుక్కిటిపురాణ మంతయును జెప్పుచున్నాఁడు. తన కీ
కన్నీయయం దేదో యొకదురభిప్రాయమే లేనిచో నీట్టి శృంగార ప్రసంగ
మెందులకు వెళ్ళఁబోయవలయును ? బౌరా ! చేతులు తిరిప్పుకొనుచు
నెంత చక్కఁగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు ! అవును, చెప్పకేమి !

క. పాములకు నమ్మికలు లే

వేమెయి దుర్మార్గులకును గృహ లేదు కడుక

సోమరికిఁ జలివి యుండదు

కాముకులకు లజ్జ యుండఁగాఁ బో చెందుక.

చెలి— (తనలో) ఈ మునివరుడు నెప్పు చూట లిందుకయును నాకు బోధింప
కున్నవి. చెప్పువాఁడు తాను మగవాఁడు గదా ! అట్టియెడ గర్భిణి
నైతీ నని చెప్పుచున్నాఁడు. ఇది యెట్లు సంఘటించునో ! కానిమ్ము
పదఁగడి రాకన్నీయ నడిగి తెలిసికొనియెద. (యోజించి) ఈమె
యయ్యనఁగూనిఁ జూచుచండమును నతం దీమెను గౌరవించు విధమును
బరిశీలించిన నా మనసున నేమో సంశయము కలుగుచున్నది. రాజీమె
నెవరికో రాజన్యన కీఁదలచి స్వయంవర యత్నము చేయుచున్నాడు.
తుద కీమె యీ జడదారిని వరింపదుగదా !

మద— నాథా ! (నాలుకఁ గజచుకొని తనలో) అక్కటా ! తనయురాలైనై
లేకపడితినే ! కానిమ్ము, దీనిచే నా భావము నీతఁడు గుర్తించుగాక.
(ప్రకాశము) మునినాథా ! అంతతోఁ జూలించితికేమి ? పదఁపడి
పుత్రాంతము సెలవిండు.

వార— (సంతోషముతోఁ దనలో) నేను గృతార్థుండ నైతిని. నన్నీమె
విధిగా వరించినది. లేనిచో, “నాథా” యని యేల సంబోధించును ?

చ. కనుఁగవ కింపు గల్గి తగు గానకలాభ్యసనంబు గల్గి యా
వనమున లేత యయ్యు రసభావములం గడుఁ జెడ్డయై తనం
తన వలపున్నచైన వనితామణి యెవ్వని కబ్బు ? బాగ్యసం
బునఁ దులలేని పున్నెములు పూవులు పూచి ఫలించునుండినక.

(యోజించి) నేను మునిగదా! నా కియ్యది తగునా? (ధైర్య ముతో) తగ కేమి?

మ. నెలయాలిం గవగూడెం గొళికు; డహో! వేదాంతి వ్యాసుండు పుం శ్రుతి భోగించె సహోదరప్రియులు విశ్వస్తాంగనల్ గాక; మూఁగులె వీ రెల్లరు? మానివర్చులె కదా! రోనాతి కా దీ దళ జలబా తేక్షణ రాజకన్య, గొనఁగా సందేహ మిం దేటికిక.

ఉ. కోరినదాని మాను టచి గొప్ప విశేష మిం కట్టి పూరుషుం డారయ లేఁడు నూటి కొకఁడైనను, గోటికి చొక్కరుండు చే కూరునో లేదో? తా నగుచుఁ గోరెడి పూరుషుం డన్న నెట్టివాఁ డై రసహీనుడై జగమునం దపహాస్యతఁ గాంచకుండునే.

కావున నా యభిప్రాయముమాత్రము నెలువరింపకయె మనము బిగఁ బట్టుకొని యీ యంగనామణి హృదయం బొరయవలయు.

మద— (తనలో) ఈయన యేమో యోజించుచున్నాఁడు, నామాటయే వినిపించుకొను నట్లు లేదు. నా మనమున నలెనే యీతని మనమందుఁగూడ మదినుఁడు ప్రవేశించి యుండునా? కానిమ్ము. ఎట్లైన నిమ్మునిని వివాహము చేసికొని తీరెదను. (ప్రకాశము) మునియనోధనా! తరువాతి సంగతి నెలవిచ్చినారు కారుగదా?

నార— (తనలో) మరల నీ సంబోధనము నాయభిప్రాయమునే బలపఱచుచు న్నుది. కానిమ్ము, దైవ మనుకూలించుఁగాక. రసికుఁ డగువానికిఁ దట్ట స్థించినచో నిట్టి సౌఖ్యమే చేకూరవలయును గాని తక్కిన వివాహములు వివాహములే కావు (ప్రకాశము) లతాంగీ! యేమి చెప్పుదును!

క. పది నెలలు నిండఁ గంటి శు

భదినమ్మున నొక తనూజుఁ బార్థివుఁ డానం

ఁదిదళఁ దగు నుత్సవ మ్మ

భృద్దయంబుగఁ జేసె నింగి భూమియు మట్టక.

చెలి— (తనలో) నేను వచ్చి చాల సేదపెనది. ఎందుకు వచ్చితినో యది మఱచి యేమో వినుచు నిల్చితిని. వచ్చినకార్యము చెప్పెదను. (ఎదుటికి వచ్చి ప్రకాశము) అమ్మా! మాట. (చెవిలో నేమో చెప్పును)

మద— (తనలో) ఓహో! నాకు వివాహము తలపెట్టినారేమి! నే నెట్లును నిమ్మునివరం బెండ్లాడవలె. లేదా, బ్రహ్మచారిణిగా నుండవలె. ఇది నలకే మానస మిమ్ముమామహనికి దార వోసితిని. అట్టివో నితరు నెట్లు చేకొందును? ఇయ్యెడఁ గర్తవ్య మేమి? (యోజించి) ఇట్లుగఁగాక—

(ప్రకాశము) సఖీ! ఇటు రమ్మ (కొంచె మావలకుఁ దీసికొని పోయి జనాంతికము) మాతండ్రిగారితో నామాటలుగా నెట్లు విన్నవించుము.

మ. జనకా! నారదునికొ పరించి యితరేచ్ఛాశూన్యనౌ నన్ను న న్యుని కీ నెంచకు; నక్రశూన్య మయి సంతోషపర్యదంతై రస మ్మునెడకొ ట్టారము గాక మీనముల కిమ్ముం గాక నిర్దుష్టమై తనగుకొ దన్మహతీనినాదమచు సంద్రం; బందు నే మునితికొ.

చెలి— (తనలో) నే ననుకొన్నట్లే జరిగినది? (ప్రకాశము) అట్లే చెప్పెదను. కాని నా రిందుల కంగీకరింప రేమో?

మవ— అది యంతయు నీ కెందులకు? పెండ్లి యాడుదానను నేనా? నారా? ఇందుల కమ్మనివరఁడు సమ్మతించుట కష్ట మేమో గాని యితరుల సమ్మ తితో నంత యవసరము లేదు.

చెలి— ఆయనమాత్ర మెందులకు సమ్మతించఁడు! పుచ్చె పూసినదా యేమి? నీవంటి నుండరి యా జడదారి కెట్లు లభించును? (చూచి) అడుగొ! ఆరెండవముని వచ్చి యేమో కోపముగా మాట్లాడుచున్నాఁడు, చూడు ము. నేను బోయెదను. (నిష్క్రమించును)

మవ్వ— (నారదుని నమోపించి) మామా! నే నొక్కటి యడిగెదను. తగిన సమాధానము జెప్పెదవా?

నార— (తనలో) ఏమి, యితని ముఖకళ యేదోనీతిని బొడకట్టుచున్నది! వీని కేమైన యనుమానము తగులలేదుకదా! కానిమ్మ. (ప్రకాశము) అన్యంతః మేమి?

పవ్వ— ఇదిగో, వినుము.

ఉ. భోజనమజ్జనాదుల నపూర్వపుఁ గృత్యములకొ మనోభవ
శ్రీ జనియింపఁ జేసెడి విశేషవిలాసముల న్నినుం గనుకొ
రాజకుమారి యక్కరణి నకొ గనకుండెడి నికొ పరింపఁగా
నా జలజీవజామణికి నాన జనింపఁగఁ బోలు నదిరే!

నార— (తనలో) సరే, యిది వీనికి స్వప్రముగాఁ దెలిసినది ఇం దాశ్చర్య మేమి? మే వియవురమును నెల్లవేళల నేదో యప్తగోష్ఠి మాటలాడు కొనట మెడలగు సంకములు గనుఁగొనిన నెవ్వారికేయి బొడకట్టియే తీరవలెను. కానిమ్మ. ఇక దాఁపఁక మెఁదలక? యథార్థము వచించె దను. కాని రాజపుత్రి వినునేమో! (జనాంతికముగా) నీ యూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నది. ఏమంటివా?

మ. అనుకూలమృగ వీణ సుస్వరయంతం బానట్లు సారించి నె
మృగ మానందరసామృతార్ణవమునకై మగ్నమృగా సామవే
దనినాదం బానరింప, దాని విని, యీ తన్వీశిరోరత్న మె
క్కినమోహమృగ బేర్చి నాయెడలఁ దాఁ గీలించెఁ గా మార్తయై.

అబ్బాయి! అటుపిమ్మట నామన మెంత తీర్పుకొన్నను దిరుగదు.
ఏమి చెప్పుదును! ఆ కన్నీయ వగలు నీకు మాత్రప్రాయముగాఁ జెప్పెద
నాలింపుము.

కా. ఎంచు స్మరణము లెత్తి మాటికిఁ, దుటాయించుం గనుల్, బల్మిటా
రించుం జన్మపై చెఱుంగు, వల పూరించుకొ, నగించుకొ, బ్రౌశం
సిండుకొ, మించు మనోవికారమును సూచించుకొ, మరుల్ వెంచు, న
మ్మించుంబోడి స్వభావమొక్కొ! నను నమ్మించకొ బ్రయత్నించుటో?
నే నేమైనదియు నిశ్చయింప లేక సంశయసముద్రములో ముని,
యేమియుం దోఁపకున్నాడను. “మనము మునులము గదా! మన కిట్టి
ప్రశంసలు తగునా” యని నీ వడుగవచ్చును. అవును. అది నిజమే కాని,

క. ఆ తరుణీరత్న మ్మిటు

చేతోభవుబారిఁ దవలి చేసెడి చెయ్యల్

ప్రీతి గలిగించె నాకుఁ, బు

రాతన కర్మములు దాట రా వెవ్వరికికొ.

మద—(తనలో) ఇయ్యనఘఁ డేమో రహస్యముగా సమాధానము చెప్పినాడు.
(చూచి) అడుగో! ఆయన పరికాశముగనే యేమో యనుచున్నాడు.
దీనివలన నా రహస్యముగూడ స్పష్టము కాఁగలను. (వినును.)

పర్వ—(కోపముతో) మనము చేసికొన్న యేర్పాటు నీకు జ్ఞాపకమున్నదా?

నార—(తనలో) ఏమి ఏర్పాటు? బొత్తిగా స్మృతికిఁ దగులకున్నదే!
(స్మృతిపరచినయించి) ఓహో! యిప్పటికి జ్ఞప్తికి వచ్చినది. (ప్రకాశము)
జ్ఞాపకము లే కేమి; “అన్యోన్యమును రహస్యము దాఁచక యొకరి
కోకరు నెంటునే చెప్పికొన వలయు” ననియే కదా?

పర్వ—(కోపముతో) నీ వట్లు చేయ లేదేమి?

నార—అబ్బాయి! శాంతింపుము. నేనును జెప్పవలెననియే యనుకొను
చున్నాడను. అంతలోనే నీ వడిగితివి. ఇప్పుడు చెప్పనే చెప్పితిని.

పర్వ—ఇప్పుడు నీవెందుకుఁ జెప్పవలెను? నే నే గుఱుతించితిని. (ప్రతిజ్ఞా
భంగం బొనరించితివి. కావున (అనునర్థోక్తిలో)

నార— అగు. అగు. తొందరపడకుము. నీవు శపించినచో నిన్ను నేను మరల శపించెదను జామీ ! ఏ మనుకొన్నావో ?

పర్వ— (తొందరగా) పోయెను సరే. శపించక మానను. పృతిజ్ఞాభంగం బావ 'తెంచితవి కావున,

క. ఏ మొగము చూచి నిన్నీ
కామిని పరిణామంబు గానగతనంతోడు
వ్యామోహమ్మన, నామొగ
మీమెయిఁ గోతిమొగ మగుచు నింపు దలుగుతక్ష.

మద— (విచారముతోఁ దనలో) అక్కటా ! యా చిటుతముని యెంత యపకార మొనర్చినాడు ! కోనిమ్ము. నాకెట్లెనియు నితఁడే భర్త యగుఁగాక. (ప్రకాశము) మునివరా ! రావకన్నియలను మునులు గ్రహించుట తప్పకాదు గదా ? నీ వెందులకు శపించితివి ? ఇదిగాక, నీవొక పొరఁబాటుఁ గూడఁ బడి యుంటివి. నే నీయనఘుని సౌందర్యమును జూచి మోహించినట్లు సూచించినాడవు. అది తప్ప. విద్యను జూచి మోహించితిని. అట్టిచో నాకితనిది కోతిమొగమే యైనను సంతోష జనకమే యగును. కావున శాపము గ్రమ్మరింపుము.

నార— (కోపముతో) సుందరీ ! నీ వితని వెందుల కభ్యర్థించెదవు. ఇతని పని నేను జక్కపగడము జేసెదను జూడుము. ఏమి, నన్ను శపించితివిగా ! అటుయి నదిగో ! ప్రతిశాపమును స్వీకరింపుము.

గీ. స్వల్పమగు నవరాధమ్ము. హైఁపకిట్లు
శాప మిచ్చితి నీ కింక స్వర్గవాస
మెడలి మ ర్యమ్మునన వసియించు టబ్బుఁ
బొమ్ము నీతోడ నాకింక బొత్తుతగదు.

పర్వ— (నెడనవృత్తో) పోనిమ్ము. నీ శాపమువలన నాకు నష్టము లేదురే ! భూలోకములో స్వర్గముకన్న ననేకములగు రమణీయప్రదేశములుకలవు. పోయి యవియన్నియుం జూచెడఁ గాక. (నిష్క్రమించును)

నార— (తనలో) ఏమీ ! నా కప్పుడే కోతిరూపు మొగమ్మునఁ గన్పట్టుచున్నట్లులున్నదే ! అద్దములోఁ జూచికొందునా ? అదిగో ! అమెడ 'బాదీలో' నున్న యద్దమునం దెలకించెదను. (నిష్క్రమించి కోతిమొగముతో ప్రవేశించి) బేరా ! 'యొకన్నియ' 'యొక' నన్నుఁ జూచి యే మనుకొనవో ! కానిమ్ము. దైవగతి జేయించెయ్యకును ? ఇంక నీ లతాంగి నన్ను బలవంత పెట్టెను నని నీమొగ బట్టిగ్రహించఁ గూడదు. సుఖము

మాటలుండఁ జూచినవారందఱును, “గాకిమ్మక్కకు దొండపం” డని పరిహసించుదు. (నలుదెనలు జూచి) ఈతోటవాండ్రందఱును నన్నెంత వింతగాఁ జూచుచున్నారో! జొరా! ఫలకాలమున కెట్టి యిక్కట్లు వచ్చినది?

మద— (తనలో) తల్లిదండ్రులు మునిని బెండ్లియాడుటకే యొప్పుకొనరుగదా! అందులో “గోరుచుట్టుమీద రోకటిపా” టన్నట్లు లిది గూడఁ దటస్థించినది. (వారముని దిక్కు) ఈ మహామహుఁడు నావంకఁ జూచుటకే సిగ్గుపడుచున్నాఁడు. జొరా! ఆపాడుముని నాయాశలెల్ల నిష్ఫలము చేసినాఁడు, కానిమ్ము. ఏమైనను నా కింతడే ధవుం డగుఁగాక.

వార— (దెనలు పరికించి) రాజు కాఁబోలు వచ్చుచున్నాఁడు. కానిమ్ము, పుత్రికతో నేమి సంభాషించునో దట్టముగ నల్లికొన్న యా పాదరింటం డాఁగి వినియెద. (నిష్క్రమించును)

(అంత రాజు ప్రవేశించును)

స్వంజ— ఎవఁడురా, యక్కడ?

మాలి— (ప్రవేశించి) జయము, జయము. దేవా! యేమి యానతి?

స్వంజ— మునీశ్వరు లెయ్యెడ నున్నారు? అచ్చటికిఁ ద్రోవ చూపుము.

మాలి— ఇట్లు దయసేయుఁడు. (కొంత నడిచిన పిదప) మహాప్రభూ! ఇప్పుడే చిన్న మునియును బెద్దమునియును నెందుకోపోట్లాడికొన్నారు. ఆ చిన్న యన పెద్దాయనను దిట్టి లేచి పోయినాఁడు. ఏమోగానండి బాబూ, ఆ పెద్దముని మొగము కోఁతల గున్నదండి. అచ్చముగా కోఁతి నుమండీ. అదిగో! అమ్మాయి, నెలపు బాబూ! (నిష్క్రమించును)

స్వంజ— (తనలో) వీరిలో వీరి కెందులకో కలహము గలుగుట! (యోచించి) నిశ్చయముగా నా కిప్పుడు ధాత్రేయ చెప్పిన వృత్తాంతమే యిందులకుఁ గారణము గావచ్చును. కానిమ్ము, ఇప్పటి కిది మంచి పనియే జరిగినది. ఇంక నా కొమిలె యీతనిఁ బెండ్లి చేసికొనదు. నిశ్చయము.

మద— (తనలో) తండ్రిగారు వచ్చుచున్నారు. ధాత్రీక చెప్పిన మాటల విని నాతో నేమో బోధించుటకై యుండును. కానిమ్ము, నాహృదయ మెప్పుడును దిరుగక యమ్మునిచందునియ్యడే నిలుచుఁగాక. (ఎదురుగాఁ బోయి ప్రకాశము) తండ్రి! నమస్కారము.

సృంజ— కళ్యాణసిద్ధి రస్తు. అమ్మా ! ధాత్రిక నాతోఁ జెప్పిన మాటలు నిజమేనా?

మద— నిజమే.

సృంజ— పోనిమ్ము. అందులకు మేమును సమ్మతించితిమనుకొన్నను నతనికి వానరత్వము సంభవించినదట కదా?

మద— (తనలో) అప్పుడే తెలిసినదే ! (ప్రకాశము) తండ్రీ! వివాహమైన పిమ్మటఁ దటస్థించిన నేమి నేయదుము ?

సృంజ— (తనలో) ఓహో ! ఇప్పటికిని నీమె మనము తిరిగినట్లు లేదే ! బౌరా! సంగీత మెంతపని చేసినది ? అయినను సాధకబాధకములు చెప్పి చూచెద. (ప్రకాశము) అమ్మా ! నేను గొన్నిమాటలు చెప్పెదను సావధాననై యాకర్షింతువా ?

మద— వినకేమి, నెలవిండు.

సృంజ— పుత్రీ !

ఉ. లత కెన వచ్చి యెక్కుడు తల్లత్తల్లఁ బొల్పెడి నీదు మేను ; రూక్షతనుఁ డతండు భస్మమును సారెకు మెత్తుటఁజేసి, సుందరంబశీవ భవన్ముఖం బకట ! యారెడు కోఁతి మొగమ్మువాడు సమృతుఁ డెటులయ్యె నారదుఁడు ? మాటలపొందికఁ గోఁతి కొప్పనే!

మద— క. మొగమును సామ్రాజ్యమ్మును
సాగనును ధన మేల శుద్ధకుంతకు ? దండ్రీ!
మొగమును సామ్రాజ్యమ్మును
సాగనును ధన మేల రసవతుం డీతనికే ?

సృంజ— తల్లీ ! నామాటలు తుదముట్ట విని పిమ్మటఁ జెప్పుము. చిన్నతనముచే నీ నట్లనుచుంటివే కాని ముందు ముందు విచారింపక మానవు.

క. నరులకు వానరులకు నె
క్కురణిక్ మాటలు పొసంగు ? గా కతఁడు సదా
తిరుగున్ భిక్షుకుడై యా
దర మెటు నీ కల్పె నట్టి తాపనుమీఁదక ?

ఇది యిట్లుండనిమ్ము.

ఉ. అందము గోరుఁ గన్నె న్నల్లం దది వొల్పు లతాంగి యిట్టి నీ
మందఱ కేనునందు ! మిత్రుల నీ కయి కుంద జేవి సొం

పుండరుక మాలతీలత బుబూలనగోపరి లగ్నమైన దా
నిం దిలకించి భేదమును నెక్కినకుండెడివార లుందురే ?

క. మృదుతాంబూలీదళముల
నెద నువ్వుయ్యున కొసంగ నెవఁ డొప్పెడి ? నా
రదుచేతఁ బడ్డ నినుఁ గని
ముదితలు నవ్వె వివాహమున నా తల్లీ !

క. కుముఖునితో సల్లాపము
కొమరార దొకింతయేని కొమలి ! నీ వే
కృమమున నామరణము కీ
శముఖునితోఁ గాఁపురంబు సస్పృహ వకటా !

మద— తండ్రి ! నా మనోవిశ్చయము విని నన్ను మన్నింపుము.

క. గానరసమ్మున హరిణులు
నే నెఱుంగక ప్రాణమిచ్చి మేల్ వడయ నినీ !
మానవులు గొందఱీ రస
మానంగా లేరు జన్మ మఱి యెందులకో ?

గీ. అరయ సప్తస్వరాశ్రిత రైస వద్య
నెఱుంగు నారదమునిచంద్రుఁ ; డెఱుంగు హరుఁడు ;
ప్రేలు మడఁచి పచింపఁగ వేఱొకండు
గానఁగా రాఁడు మూఁడు లోకముల నెందు.

చ. ధనమును రూపముకొ మిగుల దర్పము గల్గి రసభిన్నుఁడౌ
జనము గర్వధూర్వహు నెవకొ వరియించి తడియ మైతి నె
క్కిను చెలికొక బ్రతిక్షణ మగుకొ మఁగంబు, రసజ్ఞుఁడైన ని
ర్ధనుని వరించి తాఁ బ్రతిపదమ్ము మదమ్మున నుండఁ జెల్లదే.

గీ. మూర్ఖనాజ్ఞానభేదమ్ము మెట్ట మెదటి
కరసి స్వరవేత్తయై గ్రామపరిచితి గని
యప్తరసవేత్త యగు నయం డంగవికలుఁ
డయ్యు నానంద మొనఁగూర్చు సంగనలకు.

క. గానంబువినికిఁ బశువుల
నానందరసాన్ని నోలలాడించెడి న
ద్దాని వినఁ జెద్ద లాదర
మూసనిచో వారి జన్మ మొక జన్మంబే !

క. వినఁ జెవులు గలిగి మోదం
జెనయని యరసికుల కన్న నెంతో మోదం

బును గానరసము కోతనం

గను నశ్రోతృములు మేలు కాకోదరమల్.

చ. తెలియవు గాక నారదు నుదీర్ఘగుణమృలు నీవు, ముజ్జగం
బులఁ గలఁడే యొకం డతనిఁ బోలఁగ గానమునందుఁ ? బూర్వమే
వలచినదాన నాతనిని, వానరవక్త్రము శాపకారణం
బలవడి నేఁడు వచ్చె; నెటులైన నతండు ప్రియుండు నా కగున్.

క. తురగాన్యులు గారే కి

న్నరులెల్లరు ? వారిఁ జూచి నరుఁ డెవ్వఁడు గా

నరసజ్ఞుఁ డాదరింపఁడు ?

మరు పందియు విద్దె లేని మొగ మేమిటికిన్?

వృంజ— (తనలో) ఓహో! ఈమె కీ గానవిద్యా పరిచయ మెంత ముప్పు
ఁజెచ్చినది! ఈ విద్యనగూర్చి యీమె యిట్లేన్ని దినములైన నుపన్య
సింపఁగలదు. ఈమె కిప్పుట్ల నెప్పుడును సమాధానము చెప్పఁజాలరు
ఇంతకు నిందు నా లోపమే విశేషించి యున్నయది. ఓహో! జనవరు
లార, గృహస్థులార,

చ. అనుభవపూర్వకం బగు రహస్య మొకండు వచింపుచుంటి జ
వ్వన మలరారు మేఘ కులబాళికలన్ స్వరవిద్య కంచు న
జ్ఞుఁ డగునట్టి గాయకుని సన్నిధి నేనియు నొప్పఁ జెప్ప కుం
డనఘుండు నారదుం డితనికన్న మఱియెందును యోగ్యుఁ డుండునే!

ఆ. వె. గానవిద్య కొక్కదానికే కాదు; మీ

రీదు వచ్చినట్టి యెవ్వెలాఁడి

నితర పురుషునొద్ద నెందులకేనియు

నొప్పఁ జెప్పకుండు యోగ్యులార!

(ప్రకాశము) తల్లీ! నీ యిచ్చచొప్పున న మృనివరునే పెండ్లియాడు
దువు గాని మీ తల్లి నిన్నుఁ జూడఁ గుతూహల పడుచున్నది. ఒక్క
సారి వచ్చెదవా ?

మది— చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన

అనర్థ నాటకమునందుఁ బంచమాంశము.

ఓం

శ్రీమత్పురజేవతామైసమః

అనర్థనారదము

వృషాంకము

(అంత విచారముతోఁ బర్వతుఁడు పగివేళించును)

పర్వ— (తనలో) ఎక్కడనుండి బయలుదేరి వెళ్ళితి నో తిరిగియు నక్కడికే వచ్చితిని. ఒకసారి స్వదేశమగు స్వర్గమునకుఁ బోవలయు నని యున్నది. (స్మృతి నభినయించి) ఏమి లాభము? స్వర్లోకగమనమున కింక నోచు కొనలేదు. ఏమి సేయుదును? (యోజించి) పూజ్యుఁ డగు నారదుని యొద్దికిఁ బోయి యయ్యనఘనకు నే నిడిన శాపము గ్రమ్మఱింతు నేని యయ్యమలాత్ముండుఁ గూడ నాశాపము నుపసంహరించును.

ఉ. ఆతఁడు మేనమామ విమలాత్ముఁడు పూజ్యుఁడు వివృద్ధిద్యుఁ డ త్యాతతమిత్రుఁ డయ్యనఘ నట్లు శపించితి దప్ప గాఁజ! యా నాతి పరించెనో పిదప నా కతనకా ద్యజియించెనో మహా పాతకినైతిఁ గూడిన వివాహము వఘ్నెనరించి యక్కటా!

ఏమైనను నయ్యనఘ దర్శనమృతకే పోయెదను. (నిష్క్రమించును)

(అంత మదయంతీనారదులు పగివేళింతురు)

మద— నాధా! మీ రెందులకుఁ బరితాపము నందెదరు. నా కింమకయు మీ యాకారమునందు విరక్తి గలుగలేదు.

నార— గీ. ఆబలరో! నన్నుఁ బెండ్లాడి తఖిల బంధు జనులఁ దలిదండ్రులను గా దటనుచు శోసి; యక్కటా! నా స్వరూప మిట్లయ్యె సాధ్య! యయ్యవారిఁ జేయగఁ గోఁతి యైనయట్లు!

క. శమరూపము సమకీలము
సమగుణములు గలుగునట్టి జంపతులకు సౌ
ఖ్యము కల్గుఁ గాని, కోరికిఁ
బ్రహ్మదాజనకత్న ముగు నె భార్య? మృగాత్మ!

మద—నాథా!

గీ. వాలి సుగ్రీవు లని కేరువడనినట్టి
వానరేంద్రుల వినమె, యవ్వారి భార్య
లెవరు? తారయు రువయు, మునీంద్రహాళి!
వారికన్నను నెక్కుడు పనిత నొక్కొ.

శార—అవును, నీ యభిప్రాయ మట్టిదియే. నీవు సరమపతివ్రత వగుటం బట్టి
యిట్టి సదాహతో నన్నుఁ బ్రేమించుచున్నను నా మొగమే నన్ను
నెక్కిరించుచుండును గదా!

క. తన తెలివెయ్యఁ దనలేటయ్యఁ
దన రూపము తన విరూపతయు నెవ్వఁడు దా
మనమునఁ దలపోయఁడో యా
జనుడే హాస్యాస్పదుండు జనవరపుత్రీ!

వేయేల? నా మనంబునంగల ముఖ్యాభిప్రాయము వినుము.

శా. ఎంతోక్రీతి ననన్ వరించితివి నీ విందీపరాక్షీ! నినున్
సంతోషింపఁగఁ జేయ నేర నుగదా చంచన్మణీభూషణా
సంతైశ్వర్యవిశేషసంపదల! నే నానన్మరిక్తుండ నో
యింతీ! రూపమఁగూడ నట్లు లగునే! యింకేటి సంసారమో?

ఎప్పటికేని నా మేనల్లుఁడును నేనును గలసికొంటిమేని, యీ శాప
మృతకు విముక్తి గల్గు; మన కానండుమ్మను జేకూరెడి; లేదేని నాకు
నిన్నుం జూచినప్పుడెల్ల విచారిం బుదయించుట తప్ప వేటొందు ఫలము
లేకుండు.

(అంతః ఒర్వతుండు పృవేశించును)

శుర్య—మామా! నమస్కారము.

శా. శాపం చిచ్ఛితి మున్ను దుప్రమతి నై; సైఁపంగదయ్య! మహా
పాపాత్ము న్ననుఁ గ్రూరచిత్తుఁ జలన్ ఒత్తగ్రకోశిక్; సదా
యీ పద్మాక్షియు నీవు నన్ను నెడలో నెట్టెట్టు లుఁహింతురో?
యీపైఁ బూర్వమునట్లె యుండుదువుగా కింపారు నెమ్మోముతో.

(నారదునికి స్వస్వరూపము వచ్చును)

శార—(సంతోషముతో చర్వతునిఁ గొనిరించుకొని) తండ్రీ, భాగినీయ!

క. ప్రతిశాపం బిచ్చితి నే
నతికలుపితచిత్తవృత్తి ననఘా ! యిటుపై
గతి నీకు స్వర్గమంద
ప్రతిహత మగుఁగాక నాదు వాక్యము కతనక.

పర్వ— మామా ! నీ శాంతమునకుఁ గృతజ్ఞుడనై యుండెదను. నీ వీ రాకన్ని
యతో సర్వసుఖము లనుభవించుచు నిచ్చటన యుండువుగాక. నే నరుగు
చున్నవాడను. ఇంక నీకేమి ప్రియ మాచరింతును? అయిన నిట్లగుఁగాక.

భరతవాక్యము

చ. తగిన కుమారికిం దనదు తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ దగ్గవాని భ
ర్తగ నొనరింతుగాక ! పనితాజనమందుఁ బతివ్రతా ప్రభా
వగరిమ మొప్పుఁగాక ! ప్రతివారును బెండిలిసేయుపట్ల రూ
పగుణముకన్నఁ దక్కుగుణసర్గమె చూతురుగాక గొప్పగక.

క. మాయామయమగు సంసర
ణాయాసము లెఱిగి యెల్ల యార్యులు సర్వ
ధ్యేయంబగు పరవస్తువై
శ్రేయఃప్రద మంచు స్మరణ సేతురుగాతక.

ఇది శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాలకలానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరు
లొనర్చిన అనర్ఘ నారదమునందు
షష్ఠాంకము
సంపూర్ణము.

త ప్ప పు ల ప ట్టి క

శ్లోక	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
12	1	నిశే	నిదే
24	20	వంక	వంక
36	3	బేర్ని	బేర్ని
„	4	చూడ	జూడ
„	15	రికిని	రకును
38	18	దంప	దంప
40	29	మెండు	మెండు
42	10	తేనియు	తేనె

(శ్రీమత్పర దేవతా యైనమః)

(శ్రీ)

సు క న్య

—* ఇందు వచ్చు పాత్రములు *—

పౌధమాంకము—

1. 'నూత్రధారుడు.
2. శర్యాతి.
3. మంత్రి.
4. పౌరులు.
5. ఉద్యోగులు.
6. దాసి.

వతుర్ధాంకము—

1. నారమడు.
2. అశ్వినీదేవతలు.
3. సుకన్య.
4. చ్యవనుడు.
5. శర్యాతి.

ద్వితీయాంకము—

1. ఇద్దరు చెలికత్తెలు.
2. శర్యాతి.
3. దేవి.
4. సుకన్య.

తృతీయాంకము—

1. చ్యవనుడు.
2. రాజు.
3. దేవి.
4. సుకన్య.
5. పరివారము.

పంచమాంకము—

1. ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు.
  2. శర్యాతి.
  3. దేవి.
  4. చ్యవనుడు.
  5. ఇంద్రాదిదేవతలు.
  6. అశ్వినులు.
  7. మమడు.
  8. బృహస్పతి.
  9. సుకన్య.
-

ఓం
శ్రీమత్పరమేశ్వరాయ నమః

సు క న్త్య

ప్రథమాంశము

నాంధి

చ. సుముఖము సర్వసమ్యము విశుద్ధముఁ బాపనముకా ద్రిలోకపూ
జ్యముఁ ద్రిదశేంద్ర ముఖ్యుల కసాధ్య మగమ్య మభేద్య మెట్టి యు
త్తమపదమేని నందుటకుఁ దావలైన పతివ్రతాప్రభా
సము నల బ్రహ్మ లేజము నపారసుఖమ్ము లొసంగుఁ గావుతక.

(నాంద్యంతమున నూత్యధారుఁడు ప్రవేశించును)

నూత్ర— (తెరవంక చూచి) డ్రేయసీ! యిటు రమ్మ.

(తెరలో) ఆర్యపుత్రా! తమకుఁ బ్రతిఁ జెప్పచున్న యీ దీనురాలిని
మన్నింపుడు. నానావిధ జననమాకులంబగు సభాముఖమ్మునకు నేను
రాజాలను.

నూత్ర— (తనలో నాశ్చర్యముతో) ఏమీ, ప్రియారా లిట్లు నొడువుచున్నది!
నవోధ యగుటచేఁ గాఁచోలు సిగ్గుపడుచున్నది. (ప్రకాశము) ఆర్య
రాలా! మన కియ్యది కులవృత్తి కావున నీ విట్లు సంశయపడ వలను
పడదు. అదిగాక పతివ్రతాత్వమునకుఁ గూడ శీలము కారణము గాని
ఘోషా కానేరదు. దుర్జనులు సయితము పతివ్రతలకు భయమందు
టట్లుండఁ జెప్పెచ్చగ నుపకారమునే పొనరింతురు.

(మరలఁ జెరలో) ఆర్యపుత్రా! నే నీ సంగతి సుకన్యాచరిత్రము
నందుఁ జదివినదియే కాని యామెను గామింప నెంచిన యశ్వీసులు
మాత్రము కేవలము దుర్జను లన వలనుపడదు. పూర్వకాల మెట్లైనను,
నిప్పటికాలమున నీతు లుపన్యసించువారే గాని యాచరించువారు గడు
నరుదు. కావున నంగనలకు ఘోషా యుండుటయే మంచి దని నా యభి
ప్రాయము.

మాత్ర— ఈ చర్యకేమి, యియ్యోడఁ బల్లువురు పలువిధములఁ దలఁచుచున్నారు. ప్రకృత్యోచితమైన నాటకము సుకన్య యని నూచించితివి. ఇక నీవియ్యోడకు పచ్చియైనో జేయవలసికడలేదు. నీ లోరికయే నెఱవేర్చికొనుము. (సభపంకఁదిరిగి) అయ్యలారా! నేఁడు తరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచించఁబడిన సుకన్య యను నాటకమున్న బ్రదర్శింప నేర్పఁబడుకొంటిమి. దీనివలన వృద్ధులకుఁ గన్యకల నీరాదనియును బరోపకారులు స్వసుఖములను గోరరనియుఁ బ్రతీతలు మాజనీయ లనియును బరకాంతాసక్తి పరిభవస్థానమనియును బ్రహ్మభేజను దురుద్ధరమనియును దెలియ నయ్యెడిని. (విమట నభినయించి) ఓహో! మీ లోకరితో నొకరు గునగుసలాడికొనుచున్నారు. ప్రకరణముం బట్టి దానిని గుర్తించితిని. మా నటి సభకు రాకపోవుటకుఁ గారణము నటిగానశ్రమము పరిత్యాగమును ప్రకృత సిద్ధాంతముం బట్టి యిందుఁ గొండఁ జుట్టి నా రున్నచో వారల కిది సరిపడదని యూహించుటయే సుఁదీ.

(తెరలో) కాలాతిపాతం బగుచున్నది.

మాత్ర— అవును. ఇయ్యది గ్రీష్మరాత్రి గాని హేమంతరాత్రి కాదు. ఈపాటికి నాటక మారంభింతము.

(తెరలో) హేమంతరాత్రి గాకేమి, నాకుఁ జలివెట్టుచున్నది. అయ్యో! సర్వావయవములును విఱ్ఱిబిగియుచున్నవి. అయ్యో, అయ్యో!

మాత్ర— (వి) సుకన్యవజ్రావోషరూపితుండగు చ్యవనమహామనీంద్రు కత్వనఁ గలిగిన యాపదలవలనఁ బడింపఁబడు ప్రజలు శర్యాతిమహారాజుం జూడ నేగుదెంచుచుండఁ బోలు. నేనును ననంతరకఠిణీయమ్మునకై త్వర పడియెద. (నిష్క్రమించును)

ఇది ప్రస్తావన.

(పిదప శర్యాతియు మంత్రులును బ్రజలును బ్రవేశింతురు)

శర్యా— ఏమి, యీ విరుద్ధము! మొన్న జలక్రీడావిరోధమున కరిగి వచ్చినది మొదలు దేహమున నించుకయు స్వాస్థ్యము గానరాకున్నయది.

మంత్రి— చిత్రము. నాకును నశ్లేయున్నది. గ్రామమంతయు రోగపీడితం బుగా వున్నయది. దీని కేదేని శాంతి యొనరింపందగు.

ప్రజ— అయ్యో! అయ్యో! (అని మరల మొఱవెట్టుదురు)

మంత్రి— అయ్యో! అటు చూడుడు. మన మోసాలలోఁ గొందఱు రోగులు వచ్చి “యాషధములు కావలె” నని మొఱ్ఱ పెట్టుకొనుచున్నారు.

శర్యా— అక్కటా! ప్రజ లిట్లు దుఃఖించుచుండ రా జారకుండదగునే.

గీ. కఱపులేకాని మఱియు రోగములేకాని

కలహములేకాని యెట్టి యి క్కట్లుగాని

{ రాజలోపమునన కాని రావు ప్రజకు
రెండవది మంత్రి లోపమే నుండవలయు.

దీనికేమి, ముందు విచారించుకొందము గాని వారలకడ కరిగి వారి నేమ మారయుదము. (దరికరిగి) ఏమి మీ రిట్లు బాధ పడుచున్నారు? నగరవైద్యు లేమేరి?

ప్రజ— బాబూ! ఎందుకండి నగరవైద్యులు? వారివల్ల నేమియును లాభము లేదు. ఏవో యిన్ని నీళ్ళిచ్చి పొమ్మన్నారు. వారి కేదేని లంచ మిచ్చు వారికిఁ గాని మంచి యాషధము లేదు. బీదల మెట్టియగలము?

శర్యా— మంత్రిశేఖరా! వింటివా? వేలకొలది వెచ్చించి మన మీ శాల లేర్పఱచుట బీదలకే కదా! బీద లిట్లు దుఃఖించుచున్నచోఁ గుక్క గొడుగులవలె నివి యెందులకు?

మంత్రి— చిత్రము. ఇది సర్వజనసంక్షోభము. ఇట్టియెడ నగరవైద్యులుమాత్ర మేమి చేయగలరు. ఇది యేదో యొక దోషముం బట్టి తటస్థించియుండును. దానిని దెలిసికొని తగిన శాంతి యొనర్పవలయు.

ప్రజ— మహాప్రభూ! దేవరవా రనుగ్రహించి యట్లొనరించినం గాని బ్రతుకఁ జాలము. ఇంట నెందఱున్న నందఱును రోగులే యాటచే వారల కుపచారము చేయుట కేదియు సుపాయము లేదు.

శర్యా— జనులారా! మీ రొకటియు నా కొమిరె నుకన్య యొకటియుఁ గాదు. కావున మీ రిప్పటికిఁ జనుఁడు. శీఘ్రకాలముననే మీ రాగోగ్యము నొందఁ గలరు.

(ప్రజ— (నడువలేక నడువలేక పడుచు లేచుచు బోవుదురు)

దాసి— (ప్రవేశించి) దేవా! అంతఃపురములో దేహస్వాస్థ్యము లేకున్నది. జైషభము లెన్ని యిచ్చినను హెచ్చుటయే గాని తగ్గలేదు.

శర్యా— వింటివా, యీ యుపద్రవము ?

మంత్రి— చిత్తము. ఇది యేదో గొప్ప లోపము నాయం దుండి తీఱవలెను.

శర్యా— పరిచారికా! నీ పరిగి యిది సర్వలోక సామాన్యము గాన ననుభవించియే తీఱవలె ననియు నచిరముననే శాంతికిరీయలు జరపుమనియుఁ జెప్పి యింక మందులు పుచ్చుకొన వల దని చెప్పుము. పొమ్ము.

(దాసి నిష్క్రమించును)

శర్యా— (మంత్రిపంకఁ దిరిగి) ఇది నీ లోప మనియా యూహించితివి! ఏమి, నా లోప మేల కాఁగూడదు ?

✓ క. దున్నల కెనయగువారలఁ

గన్నెఱుంగక పదపు లందఁగాఁ జేసితివో ?

పన్నులు హెచ్చించితివో ?

పున్నె మనుచు బాపకృతినిఁ బొనరించితివో ?

మంత్రి— దేవా! దేవర సర్వజ్ఞులు. తమ రేలోపమును నాచరించియుండరు. ఇదిగాక తమరు పన్ను పుచ్చుకొనుట ప్రజల క్షేమమునకే కదా! అది ప్రజాక్షోభమునకు హేతు వెట్లగును ?

శర్యా— వెట్టివాఁడా! నీవు చక్కఁగా నూహించితివి కావు. ఏమంటివా, ప్రజాక్షోభమునకుఁ బన్ను వృద్ధి చేయుటయే ముఖ్యకారణము.

ఉ. పన్నిడువారు హాళికులు వర్తకులుం గద! వారితోడనే యున్నది లోకమెల్ల, వెల లొయ్యన హెచ్చనరింతు వారు, దా నన్నరులెల్ల బీదలయి నాటికి నాటికి సారవంతచూ పన్నము లేమి రోగముల కాస్పద్యులై నశియింపకుండురే !

పంటలు పండుచున్నవి కదా యని పన్నులు వృద్ధి చేసిన వార లా పన్నుగూడ వర్తకులపైఁ బడవై తురు. వర్తకులు ప్రజలపైఁ బెట్టుదురు. తుదకు రాజు బీదలం బీడించినవాఁడగును. దానిచే బీదలు రోగగ్రస్తు లగుదురు. వారికతన ధనికులకుఁ గూడ నా రోగములు సంక్రమించును.

మంత్రి— చిత్తము. అట్టి దుర్మయమును నే నొనరింపట లేదు. దేవర పరిశీలించవచ్చును.

శర్యా— నీవే యొనరింపవలయునా? మన యెఱుక లేకుండనే ప్రజలం బీడించెడి యువ్వోగులు లేరా?

మంత్రి— లేకేమి! ఉండవచ్చును. ఐనను నింతమందికి నేకకాలమున రోగములు మూఁగుటకు గాఢ మేవో యుండి తీవ్రమైనను.

శర్యా— ఐనవో మన యువ్వోగులం బిలిపింపుము. విచారింపుదము.

మంత్రి— చిత్తము. ఎవరురా, యక్కడ?

ప్రతీహారి— (ప్రవేశించి) ఏమి యాజ్ఞ?

మంత్రి— కచ్చేరీకింబోయి యచ్చటి కాయస్థుల నిటకుఁ దోడితెమ్ము.

(ప్రతీహారిపోయి వారితోఁ బ్రవేశించును.)

కాయ— (నమస్కరింతురు)

శర్యా— కాయస్థులారా! మీరలెల్ల మీ మీ వ్యాపారముల జాగరూకులయి ధర్మంబుఁ దప్పక వర్తించుచుంటిరా? సాధుబాధ మీవలన నేరికిని లేదుకదా?

కాయ— చిత్తము. దేవరపాదసాక్షిగ నట్లే వర్తంపుచుంటిమి కాని యేమి కర్మమో రోగములు మాత్రము మమ్మెల్లరఁ బీడించుచున్నవి.

శర్యా— (తనలో) ఎక్కడఁ జూచినను నిలయే శబ్దము వినఁబడుచున్నది. రోగముచేతనే కష్టపడుచున్న వీరలను మన మింతకన్న నొప్పించరాదు. దీని కేమి హేతువో భగవంతుడే నాకు సూచించుఁగాక.

(తెరలో) “చ్యవనుఁడు, చ్యవనుఁడు, చ్యవనుఁడు.”

(అందఱును విందురు.)

శర్యా— (తనలో) ఏమి, యీ మాట లాకాశమునుండి వినఁబడుచున్నవి. అమ్మ హామని చిరకాలమునుండి యీ పురిదరి నడవెయిందుఁ దపమ్మొనర్చుకొనుచుండుట నిక్కమే. అయ్యనఘన కెవరేని యపకృతి గావించదు కదా! ఐనను వీరి నడుగుదము. (ప్రకాశము) ఓకాయస్థులారా!

క. ఈపురమునకుం బడమటి

నైపు తటాకమ్ముదరిఁ దపమొనర్చునుహా

తాపనుఁడు చ్యవనుఁ డమ్మని

కేపాటియుఁ బీడఁ గొల్పితే? మీర లొగి.

తే. గీ. ఎఱిగియెఱుగక తత్తపోవృద్ధు వృద్ధు
 నెవ్వఁడో యిందుఁ బీడింప హేలనంబు
 సైఁచ కమ్ముని మన కిట్టి శాస్త్రినేసె
 నెవ్వఁ డపరాధియిందు మీ కెఱుగరాదె ?

కాయ— స్వామీ ? మేమెవ్వరమును నాయన నెఱుగము. ఇంకను విచారిం
 పుఁడు. దేవరసాక్షి, గాయత్రిసాక్షి.

శర్యా— మీరు గాకున్న మఱియొకరేనిఁ గావించి యుండవలయు. అంబర
 వాణి సూచించెగదా ? మీరు పోయి దోషి నన్వేషింపుఁడు.

కాయ— చిత్తము (నిష్క్రమింతురు.)

మంత్రీ— దేవా ! యెవ్వఁడో యొక్క డమ్ముని కేదేని యపకృతి చేసెనే
 యనుకొందము. అట్లయిన నెల్లరకును బాధ యెందులకు రావలెను?

శర్యా— వెఱ్ఱివాఁడా ! అట్లనరాదు.

తే. గీ. రాజఁబండ్లొక్కఁడే కదా రాముభార్య
 నెత్తికొనిపోయె దానిచే నెల్ల రక్క
 సులు నశింపరె యెవ్వఁడో తులుప తనదు
 కొంప నిప్పిడ నూరెల్లఁ గూలకున్నె ?

కాని— (ప్రవేశించి) దేవా ! తమ కీ పతికి నిచ్చి రమ్మని మా భర్తృదారిక
 నెలవిచ్చినది.

శర్యా— (పుచ్చుకొని విప్పి చూచి తనలో) ఓహో ! ఇది ప్రమాదము. దీని
 కింతగా నమ్మని కనలఁ దగఁడు. తుమాపణ చెప్పినచోఁ బ్రసన్నుఁడు
 కావచ్చును. (ప్రకాశము) మంత్రీవరా ! దీనిం జదువుము.

మంత్రీ— “పరవపూజ్యులగు తండ్రిగారి సన్నిధికి—కొమిరె సుకన్య నమస్కరించి
 వ్రాసికొను మనవి. అయ్యా ! మీరు ప్రకృతోపద్రీపమునకై
 పౌరుల నెవ్వరిని క్షింపవలదు. ఈ యపరాధము నాయని. మొన్న
 జలకీర్తిదావినోదమ్మున కరుగుతఱిని డమచెంటు వచ్చి నే నా కాసారమ్ము
 దిరిం జెలికెత్తియలతోఁగ్రీడించుచుండ నట నొకఫుట్టపొడకట్టె.

తే. గీ. అందు ఖిద్యోతరీతి నింపొందు రెండు
 జోతు లగుపడ నేనును నూచిఁ బొడిచి
 నంత నయ్యది జలదిగ్ధమయ్యె నదియుఁ
 గాక “ హాహా ” ని నాద మొక్కండు వెడలె.

క. మంచిమ్మగు హాహారప

ముందగ విని విస్మయమ్ము మొనయగ నే నం

తం దరలి వచ్చితిని సూచిం

చిం దేనిం బొడిచితిన్ వచింప నెఱుంగన్.

పదపడి నా చెలికత్తె లాపుట్టలో నొక మునిష్యుండు డున్నవాడని చెప్పిరి. అయ్యనఘండే చ్యవనుండు గావలయు. ఈ నా యపరాధ మ్మునకు నిష్కృతి విచారింప వేడెదను.”

శర్యా— దీనికేమి యుపాయము?

మంత్రి— ఉపాయమున లేమున్నయది, మునులు దయాస్వభావులు గదా! మనము పోయి తమపణ చెప్పికొనిన ననుగ్రహింప వచ్చును.

శర్యా— అటులేని జాగునేయక యట్లొనరింలము. (నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ బడిన సుకన్య యను నాటకమునందుఁ బ్రథమాంకము.

ఓం
శ్రీమత్పరదేవతామైనమః
సు క న్య

ద్వితీయాంకము

(అంత నిరువురు పరిచారికలు కుమిదినీశాలినులు ప్రవేశింతురు.)

కుము— ఏమే, శాలినీ ! యెక్కడ నుండి వచ్చుచుంటివి ?

శాలి— అంతఃపురమునుండి. నీ వెక్కడనుండి ?

కుము— నే నింటియొద్దనుండియే. విశేషము లెవ్వియుం జెప్పవు ?

శాలి— విశేషముల కేమున్నది. ఆనాటి పుట్టలోనిముని మన సుకన్యను బెండ్లాడునట, వింటినా ?

కుము— “తాతా పెండ్లాడతావా ? అంటే మన కిచ్చేవారెవ ”.రన్నట్లాయన యిప్పమేనా యేమి ?

శాలి— ఆయన యట్లయినగాని శాంతింపడట, శాంతింపకున్నచో బట్టణమున కారోగ్యము గలుగదు కదా !

కుము— రోగములచే మనమందఱమును జచ్చినను సరియే గాని యాముసలి గ్రుడ్డివానికిఁ జెడ్లపులికి లేడి నిచ్చినట్లు లీ మన రాకన్నియనుమాత్రమిచ్చుట నాయిత్యము గాదు.

శాలి— ఎన్ని విధముల బ్రతిమాలినను “నీ కొమిరె నిచ్చుటతప్ప వేరొక్కటి నే నంగీకరింప ” నని యమ్మని పట్టుపట్టెనట.

కుము— ఇందులకు రాజు నమ్మతించునా ?

శాలి— ఏమో, యేమగునో ! ఆయన కేమియు నుత్తర మీఁజాలక చింతాక్రాంతుడై మరలి పచ్చెను. ఇప్పుడు దేవతా యోజింపఁ బోవును.

కుము— అట్లయిన మనము పోయి సుకన్యతో నా మునినిఁ బెండ్లాడకుండ బోధింతము.
(విష్కరింతురు.)

(అంత శర్యాతియు దేవియుఁ బ్రవేశింతురు)

దేవి— చిత్తము. తరువాత నేమిజరిగెను ?

శర్యా— జరుగుట కేమున్నది ? అమ్ముని తుట్టతుదకుఁ బ్రశాంతుండై,
ఉ. “నావచనంబు విన్న జననాయక ! యించుకయేనిఁ గోపముకొ
భావమునందుఁ జేర్ప నొకపట్టుననైన, భవత్తనూజ నా
విధ నేత్రఘాత మొలయించినదానికి నై లభించె మీ
వికలత్వ; మేను శపియించితి నంచుఁ దలంపఁబోకుమీ. ”

దేవి— పాపము ! ఆముని మన మెంత పరితపించి యుండునో ! తరువాత ?

శర్యా— అని మఱియు నిట్లనియె.

క “అపరాధం బొండెఱుగక
తప మొనరుచుకొనెడి మేటితాపనులకుఁ దా
రపకారం బొనరించి ను
ఖపడుట చొప్పుదునె ? హరుఁడు గనలకయున్నే ? ”

దేవి— అవును, దిక్కులేనివారికి దేవుడే దిక్కు. తరువాత ?

శర్యా— క. “ముదుసలిని గ్రుడ్డివాడ న
నద నోరాజేంద్ర ! యెవరు నా కిక్కఁ బరిచ
ర్య దగం జేయుదు ? ” రని దీ
నదశక పగఁజెందు మునిఁ గనఁగ లేనైతిక.
పదఁపడి యంజలి ఘటించి యిట్లంటిని.

క. తెలియక మత్పుత్రిక ని
న్నలయించినపనికిఁ గోప మందక తగు శ్రీ
తలదృష్టి మనుపఁ గోరెద
నలమునె కోపమ్ము తాపసాగ్రణులందుక !

అని మఱియును,

క. మునివర్య ! చాలినందఱు
ననిపెద సేవకుల నీకు ననుగుణముగ నే
పనమొనరుప; నికనైనక
మనమునఁ గోపమ్ము విడిచి మన్నింపు దయక.

దేవి— పాపము ! అట్లొనర్పవలసినదే. అందులకు సమ్మతించెనా ?

శర్యా— సమ్మతించినచో బాగుగనే యుండును. అపై నీ విషమపుఁ గోరికను
గోరెను.

దేవి— అయిన యేమి కోరినను మన మంగీకరింప వచ్చును. ఋషు లనార్యములైన సంగతులు కోరనే కోరదు.

శర్యా—చ. అనవుడు మాని నాకనియె “నక్కట ! గుడ్డికి నాకు సేగతిం బనుపడు నిష్ఠ ? యేమొనరుపం దగువా రగుదుర్ త్వదీయలౌ ననుచరు ? లింతయేల ? విను మాతృజ నిమ్ము మదీయసేవకుఁ, దనిసి తపమ్ము చేసికొనెదన్, సుఖ ముపైబడి దీన నీ కొగిన్.”

దేవి— ఇందు వైషమ్య మేమున్నది ? రాచకన్యాయలు మునిచంద్రులకు సేవ సేయుట యనాదిగా నున్న యాచారమేకదా ! అది శ్రేయస్కరమే.

శర్యా— దేవీ ! ఊరక సేవ చేయుటయే యనుకొంటివా ! శేషము వినుము. అతఁ డంతతోఁ జాలింపక,

క. “జననర ! త్నమాపణన్ గో
రినవాఁడవయేని న్యాయరీతిని నీవు
త్రినాసంగి పెండ్లి సేయుము
మునినగు నా కిడఁగ శంక మొనయుట తగవే ?

క. నీకొమిరె సేవ సేయ న
నాకులగతి నేఁ దప మొనర్చికొనెద నీ
కే కాదు నీదుసేవక
లోకమ్మన కెల్ల సుఖములు గలుగు దీనన్.

దేవి— అక్కటా ! సర్వజ్ఞుఁ డయ్యు నిట్టి విపరీతపరిసంశలోనికిం దిగినాఁ డేమో ! వృద్ధునకుఁ దన కీ గుదికట్టి యొందులకో ! ఊరక యట్లు కోరెనే గాని మన మంగీకరించినను నయ్యనఘుఁ డంగీకరించు ననుకొంటిరా ? మన మనము చూచుటకై యిట్లు కోరి యుండు నని నాయభిప్రాయము.

శర్యా— దేవీ ! అంగీకరించుటకు మనమెవ్వరము ? మన కధికార మున్నదే యనుకొందము.

చ. ముసలికి గుడ్డికిఁ మిగుల మోటునకున్ సురకన్యవోని నా
దు సుత నొసంగి సౌఖ్యములఁ దూగఁగ నిచ్చ యొనర్చు పెట్టు ? లా
తృప్తునుఖము గోరి యెవ్వఁడును మంచియుఁ జెడ్డయు నెర్చువాఁడు పు
త్రిసుఖము వాపి కాఁపురము ద్రెళ్లఁగఁ జేయునె ? కీర్తి రోయునే ?

గీ. అక్కటా ! కడువృద్ధుని నంధు మందు
నితనిఁ బతిగా వరించి పంచేఘబాణ
వివశయై యొప్పు మత్పుత్రి వేగునెట్లు ?
బ్రతికియున్నంతకాలమ్ము ప్రభకుఁడక్కి.

అదియునుం గాక,

చ. తమ కనురూపులౌ పతులు తారసమైనను వేటియందచం
దములు గలట్టి కామినులు దక్కొరులం గవగూడనెంతురు
గ్గమమగు జవ్వనమ్మున నొకం డిటువంటి కురూపి భర్తగా
నమరినఁ జెప్ప శక్యమే! యహల్య సురేశ్వరుతోడఁ గూడదే!

అననుగుణ దాంపత్యంబుకన్న దుఃఖంబు వేఱు లేదనుకొని యమ్ముని
కేమియుం జెప్పనేరక విమనస్కుండనై యిట్లు చనుదెంచితి. ఇందుల
కేమి యుపాయముం జెప్పెదవు? ఇచ్చినచో నాబుష్టి పరిగ్రహించుట
నిక్కంబ. ఆయన జితేంద్రియుం డయ్యు మన కర్మవశమున నట్టి
దురూహ నేటికి జనించినది.

దేవి— అయ్యో! యెంత పాపకృత్యమున కొడిగట్టినాడు! వేటొం దుపా
యమ్ము చూడుండు. లేక లేక కలిగినకూతు నమ్ముని కిచ్చుటకన్న
నతని వశమున మన మెల్లరము చచ్చినను సమ్మతమే.

శర్మ— సెబాను! దేవీ, సెబాను! మంత్రులును బౌరులును గూడ ఖండి
తో త్తరముగా నిట్లే చెప్పినారు.

క. ఉటజమ్మున నట కాపుర

మఱ! ముదునలి కోపియునగు నంధుండట! య

క్కట! నా తనయకుం బతియట!

ఘటియించిననాకుం బుట్ట గతు లెట్లుండున్?

(తెరలో)

ఉ. నాకొఱ కింతయాపదఁ గనందగునయ్య! నరేంద్ర! నేన య
వ్యాకులలీల నేగి మునివర్ణుని మత్స్యతదుష్కృతకీర్తయ
పాకృతనేత్రు సుధురకృపాయుతుఁ గా నొనరింతు నాత్మదా
నాకలనమ్మునన్, సుఖము లందుండు స్వస్థతఁ జెంది యెల్లరున్.

దేవి— (విని) మన మనుకొనుచున్న మాటలను వినియౌ లేక యక్కడి ప్రశంస
చెలుల కతన నెఱింగియౌ మన చిరంజీవిని వచ్చుచున్నది.

(సుకన్య పరీవేశించును.)

శర్మ— (తోడపై నిడికొని) అమ్మా! యేమంటివి?

సుక— (“నాకొఱకింత” అనునది మరలఁ జదువును)

శర్యా— (కన్నీరు దెచ్చుకొని)

చ. అవల మఱేమి యైన ముద మందితి ధన్యుడ నైతిఁ దల్లిలో !
శివశివ ! యెట్లానర్చెదవు నేవన ? మన్వవమందు నిల్చి యా
చ్యవసున కక్షిహీనునకు సంతతకోపికి వృద్ధమూర్తికిఁ;
గువలయనేత్ర ! మత్స్యఖము గోరి నినుకొ ముచిహూని కిత్తు నే !

క. ధనధాన్యసమృద్ధునకుఁ
సునిశితమగు పయసు గల్లు సుందరునకు నం
దని నీడగు జనకుఁడు; ని
ర్ధనునకు ముదుసలికి నిడుట ధర్మంబగునే ?

క. మృదుతాంబూలీదళముల
నెది నుప్రేమియైన కొసంగ నెవఁడొప్పెడి ? న
మ్మదుసలి పరించు నినుఁ గని
ముదితలు నవ్వరె వివాహమున ? నా తల్లీ !

క. అమ్మా ! విను మేనును రా
జ్యమ్మును వత్తెనఁ గాని జంకుఁగొనక ; ని
న్నమ్ముదునె ? యిందుకై నే
త్రమ్ములు లేనట్టి ముసలితపసికి నకటూ !

సుక — (నిలువంబడి)

చ. జనవర ! యిట్టులాడుటయు సమృత మెట్లగునయ్య ? లోకపా
వనుఁడు మహామహుండు మునివర్యుఁడు వృద్ధుననేల ? నిత్యనే
వన మొనరించుదాన సుఖవాంఛ యొకింతయు నాకు లేదు ; భూ
జనులకు నెల్ల నాకతన సౌఖ్యము గల్గుట యొందు చాలదే ?

క. వనమున నమ్మునివరు నే
వనమునఁ దగులొంది భక్తిపరవశునై యా
తని మాట కడ్డుదాటక
జనవర ! నీకుకొ యశంబు సంపాదింతుకొ.

నాకై నీ వించుకయు విచారింపకుము. “అవశం మనుభోకవ్యం
కృతం కర్మ శుభోశుభం” అనుట వినలేదా ?

గీ. రుక్మిణుడు కపాలి చంద్రుఁడు రోగి యాట
నూర్పుఁడు పరిభ్రమించు టిలమకయు నన్య
కారణమ్మునఁ గా దది కర్మ ఫలము
నకల జగమును గర్మభవమ్ము నుష్మము

ఇందు మీ తప్పేమి యన్నది? నే న మ్మనివరు నేత్రముల కపాయ మ్మొనరించితిని. నేనే తత్ఫల మ్మనుభవించవలయు. “అత్మ్య త్కైః పుణ్యపాపై ర్విపావ ఫలమత్మ తే” కావునఁ దద్దోషం బీ జన్మ మననే యనుభవించెద.

దేవి — తల్లీ! నీవు చిన్నదానవు. కష్టసుఖము తెలుంగవు. సాహసము పనికి రాదు. వివాహ మన యావజ్జీవభావ్యముగాని నేటె రేపటఁ దీ తెడిది గాదు.

సుక — తల్లీ! అట్లెందుకుఁ దీఱవలయును?

క. అనసూయ యత్రకి వసి

ఘనకు నరుంధతియుఁ బోతె సుగుణం డగు న

మృని రేకు బీరితిఁగొన్నద

జననీ! నీ విందుఁ జింత సలుపుట తగునే?

ఇందులకు నంతరాయములు మీ రెన్ని వచియించినను నా మదికి నెక్కవు. నన్ననుగ్రహించి యయ్యనఘాత్యు సన్నిధికిం దోడ్కొని పోయి మనఃపూర్వకముగా సమర్పించి తత్కృతాశీర్వాచనముల నంది కొనుఁడు.

శర్యా — (కన్నీటితో) అమ్మా! సర్వదా పరిచారికలు నేవింప మెలంగెడి నీ వమ్మని నెట్లు నేవింప నేర్తువు?

సుక — నేవింపకేమి? నాకు నాపరిచారిక లెట్లు నేవ నల్పుదురో, యంతకు శతగుణముగ నయ్యనఘాత్యునికిఁ బరిచర్య నల్పుదాన. ఇది నాకుఁ బరమసవ్యతంబ. ఇట్టి మహానుభావుని శుశ్రూష యెంతవారలకు లభియించును?

సీ. నలుదిక్కులకు నేగి నానావిధములౌ

ఫలమూలములు దెచ్చి పజ్జ నునిచి

యగ్నుల నలరింప ననుగుణముగు సమి

జ్జాలంబు శుష్కంబు సంతరించి

తిలలును గుళలును దెచ్చి, తోమిన కమం

డలుపుతో జతగూర్చి కెలన నిలిపి

యష్టోదకస్నాన మొనరింపఁగాఁ జేసి

యజనంబు పఱచి యా దల్లఁ జేర్చి

గీ. యనఘ! యింక నిత్యకర్మము నాచరించు

కొనుఁడని పచించి, కర్మాంతమానఁ గరము

వట్టికొని సంస్తరణమున కట్టెచొన్ని
మునికి ననుగుణమైన నేవన మొనర్తు.

తల్లిదండ్రులారా ! మీకు దుఃఖ మెందుకు ? నాకు మునిసేవ నేయు
క్రమ మంతయుఁ గరతలామలకమై యున్నది.

శా. నీవారాన్నముఁ గందమాలఫలముల్ నేమమ్ముమై పండి యెం
తే వేడ్కొక భుజియింపఁ బెట్టి తగుతృప్తి జెందఁగాఁ జేతుఁ బైఁ
గావెంతుక గరశుద్ధిఁ గాల్గడుగుదుం దైకొమ్మతొంబూల మో
దేవా ! యంచు నొసంగి యాసనము పొందింతుక గరాధారమై.

(తెరలో) అయ్యో ! అయ్యో ! యీరోగ బాధపడలేము. బాబూ !
రక్షింపవలెను.

శిర్యా— (విని తనలో) కొమిరె కుతూహల మట్టులున్నది, లోకులబాధ యిట్టు
లున్నది. ఏమి చేయుదును ? (ప్రకాశము) దేవీ ! చిరంజీవిని యుద్వ
మము వింటికికదా ? ఇంతకును నిది దైవచోదితము. మున్న సావిత్రి
యాసన్నమరణుడగు రాకొమరుకొ పరించి సమస్త సుఖములనంది
యశంబు సంపాదించలేదా ? అట్లే మన కూతునకును దైవ మనుగ్ర
హించుఁగాక.

(తెరలో) తథాస్తు.

దేవి— (విని) ఇందులకు దేవతలు గూడఁ దోడ్పడుచున్నారు. మునుల మహిమ
ములు విచిత్రములు. అయ్యనఘుండు కామరూపియైనం గావచ్చును.

సుక— అమృహామహాండు నాకిప్పుడే కామగూపి యయి యున్నవాఁడు. ఏల
జాలమొనరించెదరు ? లేనిచో నాయంతన యరుగుదానను.

శిర్యా— తల్లీ ! అంతవఱకెందుకు ? ఇదె మేము వచ్చి నిన్నయ్యనఘునకు సమ
ర్పించుచున్నారము. నీకు దేవతలు శుభము గూర్తురుగాక !

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గ డ్య

ఇ... శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ బడిన
సుకన్యాయను నాటకమ్మునందు ద్వితీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

సు క న్త్ర

శృతీయాంకము

(శర్యాతియు దేవియు సుకన్త్రయుఁ గొంత పరివారమును బ్రవేశింతురు)

శర్యా— దేవీ ! ఇదియె, యమ్మునీందుర్వాశ్రమము. సమీపమునకు వచ్చితిమి.
(పరిక్రమింతురు)

దేవి— (కూతు నుద్దేశించి) అమ్మా ! ఈవనము చూచిన నేరికేని యెడలు
నడఁకెడిని. ఇయ్యెడ నీ నెట్లు కాఁపురి మ్రొనఁబెడవు ! అమ్మనిని మఱి
యొక తెఱఁగునఁ బ్రసన్నుఁగా నొనరించికొనియెడము. నీ వీయద్యమము
నుండి మరలుము.

సుక— తల్లీ ! నాకిదియే పట్టణముగాఁ గోఁచుచున్నది. నే నమ్మహామహుని
మనములోఁ గామించి యున్నదానను. ఇంక నన్యల నెట్లు పరింతును?

శర్యా— దేవీ ! అదియే మేము త్రవ్వించిన వల్మీకము. అడుగో! ఆ మహాను
భావుఁడు.

(చ్యవనుఁడు ప్రవేశించి)

చ్యవ— (తనలో) అక్కటా ! రాజపుత్రి యెంతపనిచేసినది ! పుట్టదరికివచ్చిన
తోడనే, నేను,

క. కని శుష్కస్వరమున “నో
వనజానన దీనిఁ ద్రవ్వ వలనదు దూరం
బన కేగుము నేఁ దాపన
జనుఁడ” నటన్న విన కిట్టి శాస్త్రి యొనఁబెట్టె.

మదోన్మత్తులగు రాజుల నినువులకు బొత్తిగాఁ గార్యాకార్యములు
దెలియవుకదా ! ఇంతకు నిది కర్మలబ్ధము కావున ననుభవింపక తప్పదు.

పాపము ! ఆ రాకన్నియ యేమి చేయును ? (యోచించి) కాని యా
కన్నియం జూచినది మొదలు పరమవిరాగినగు నాకు పంసారవాంఛ

యదయించుచున్నది. రాజు నామాట కెదియు నుత్తరమికయే యరిగి
నాడు (విని) ఏదో కలకలము వినపచ్చుచున్నది.

శర్యా— (దరి కరిగి భార్యతోగూడ నమస్కరించి) మునీంద్రా ! ఇదిగో,
నాకొమిరె సుకన్య నీకు భార్యగా నర్పించుచున్నాడను. నన్నను
గ్రహింపుము.

చ్యవ— (సంతోషముతో) నీకు సర్వశుభములును గలుగుఁగాత.

శర్యా— మహాత్మా ! ఇక్కన్నియలో బాటు నారాజ్యము నగము నీ కరణం
బిచ్చుచున్నాడను.

చ్యవ— (నవ్వి) రాజా ! మనులమగు మాకు రాజ్య మెందులకు ? మా కీ కన్ని
యయే చాలును. ఇతరము లేశమును బరిగ్రహింపము.

దేవి— స్వామీ ! మీ రిప్పుడు గృహస్థాశ్రమము నవలంబించుచున్నారు గాన
ధనమును నావశ్యకమేకదా !

చ్యవ— సురాజ్ఞీ ! యవధరింపుము. ఋషుల గార్హస్థ్యమునకును దక్షింకరుల
సంసారమునకును దారితమ్యముండెడిదా ?

చ. నలితొలి లేని కందరమునకొ పనియించుట సర్వకాలముం
దొలగక పాటు నీరములఁ దోగుట తా మయి ముగ్ధి రాలు న
తృలముల నేర్చి మెక్కుట తపంబొనరించుట శుద్ధపర్తనం
బాలయుటయుకొ మునీంద్రులకు నొప్పెడి; నొడ్లకు నవ్వి యొప్పునే !

క. మృగములె తోడంబుట్టువు

) లగములె గ్రామములు గహన మానందం బీ

జగమున మనులకు నొరులకుఁ

దగునే పోల్పంగ ? నెవ్విధమ్మననేనికొ.

క. ధన మంత పలిసి వచ్చిన

గను లీవే ? రత్నములను గాంచనమున; మీ

కును నివియకా యొసంగుట ?

ధనమేటికిఁ దాపసులకు దంధన మకటా !

శర్యా— మునీంద్రా ! మాకాజ్ఞ యొసంగుడు. పురమ్మన కేగెడము.

చ్యవ— శుభమస్తు.

దేవి— మునీంద్రా ! “ఈ మా కన్నియ యెఱిగి యెలుగక యొనరించు
తప్పల నొప్పులుగా గణించి యెలుకొనుఁ” డని మిమ్ము వేడుకొను
చున్నదానను.

శర్యా— తపోధనాగ్నికా! నా యీ మనవి చిత్తగింపవలయు.

సీ. నడిచి యెటుంగ దెన్నఁడునేనిరత్నకం

బళములమై గాని నట్టిసేల

కొలిచి యెటుంగ దొక్కటఁగాని దేవదే

పులసేనిఁ దల్లిఁ దండులనె కాని

పలికి యెటుంగ దెప్పట్లఁ బెంపుడు పులుం

గులతోనె కాని యచ్యులకు నెదిరి

నిలిచి యెటుంగ దేసెలపునం దెపు డంతి

పురియందె కాని మాదరినిసేని

గీ. మాకొమిరె యంచుఁ జెప్పడిమాట గాదు

శుద్ధముగావతార మీ సుందరాంగి

తప్పలొప్పులుగాఁ జూచి దయను బ్రోచి

మమ్ముఁ గృతకృత్యుల నొనర్పమా మునీంద్ర!

(కూతు నుద్దేశించి) అమ్మా! నీకు వేఱే యొకరు జెప్పఁ దగిన
యంశములు లేవు. ఐనను,

గీ. రాచకూతుర ననెడి గర్వంబు మాని

యాణకువ వహించి మెలఁగు మీయనఘుపట్ల

అమ్మగో! దాన నిహముఁ బరమ్ము గల్లు

సజ్జనారాధనము వృథా చనదునుమ్ము.

సుక— (తలవంచికొని వియోగదుఃఖము నూచించును.)

శర్యా— తల్లీ! విచారింపకుము.

గీ. తఱచుగా వచ్చుచుందు, మీతల్లిగూడ

నప్పటప్పటి కరుదెంచి యరయుచుండు

నెప్పటికి నప్పుడే నేమ మెటుఁగఁజేతు

సంతతము నీదు చెలుల నంపింతు నిటకు.

దేవి— తల్లీ! హరిహరబ్రహ్మలకును దుర్లభంబగు తపమ్మన నెన్నిక గన్న
యిమ్మునివరునియెడ మన్నన గలిగి మమ్మును రాజ్యసుఖమ్ములను దల
పెట్టక యుభయకులమ్ములకు వన్నెం గలిగింపుము. పోయివచ్చెదము.
(కాఁగిలించుకొని కన్నీరునించును.)

సుక— అమ్మా! నాకై మాతృమన విచారింపకుము. నేను

క. మునిపత్నీ వేషమ్మును

గొని నీకుక సద్యశంబు గూర్చక మఱి నా

సు. 3

కును బరము గూర్ప నిప్పు

వనుని మదికి వచ్చునట్లు వర్తింతు నిటకా.

మీరలు చనుడు. (అని యాభరణములు తీసి తండ్రిచేతి కిచ్చుట నటించును.) తండ్రి! ఈ భూషణములు నాచెలికత్తియల కిప్పింపుము. నాకు నారచీరలు దెప్పించి యొసంగుము.

శర్యా— (కన్నీటితో) మంచిది. అట్లే పంపించెదను.

(భార్యతో నిష్క్రమించును.)

సుక— (దృష్టినిగుడ్చి తనలో) అప్పుడే తల్లిదండ్రులు దృష్టిమార్గము నతికరి
|| మించినారు. అగుఁ గాక. ఇంక నాకు వారితో నేమియవసరము.

గీ. తల్లి తండ్రియు దైవంబు దాత గురుఁడు
తపము దానంబు సత్యంబు కృపయు సకల
మిమ్ముహాత్ముఁడె యీతని నెమ్మనమ్ము
సమ్మదంపడుటయ నాకు సమ్మదంబు.

(అని చేతులు జోడించి) ఇదే మీపాదదాసి. ఏమి యాజ్ఞ? నెలవిందు.

చ్యవ— రాజపుత్రీ! సంధ్యాకాల మింక నొక రెండు గడియలకు వచ్చునను నంతవఱకు నాకు నీవలని కార్యం బొందులేదు. అంత దనుక నియ్యోడఁ గూర్చుండుము. నీకు బోధింపఁ దగిన యంశములు కొన్ని గలవు. వానిని సావధానచిత్తవై యాకర్షింతువుగాక.

సుక— చిత్తము. ఆనతిండు.

చ్యవ— నీవు రావకన్నియవు. నీకు నాచారవ్యవహారము లంతగాఁ దెలిసియుండవు. అంతగాఁ గాదు, బొత్తిగాఁ దెలిసియుండవు. వైదికవర్తనులకు
|| లోకికుల కన్నియలను బెండ్లిచేసికొనిన నాచారములు భేదించునుగదా. అందులో జాత్యంతరులై నచో వేతే చెప్పనే యక్కఱలేదు.

సుక— చిత్తము. దేవర యేర్పాటు చొప్పున జాగరూకత గల్గి వర్తించెద. అప్పటికిని దొంగలు పాసంగిన శ్రమింపఁ గోరెద.

చ్యవ— తలోదరీ! శ్రద్ధాభక్తులు గల నీకు నియ్యవి యలవడుట యొక కష్టము గాదు. వినుము.

క. రవి యుదయింపక మును లే

వ వలయు శాస్త్రోక్తవిధిని బనులెల్లను దీ

ర్పవలయు నెప్పట్టున శుచి

దవులని పని నేయఁదగదు తరుణీమణిగో!

ఇది సంక్షేపముగాఁ జెప్పెడి తెఱంగు. దీనిచేతనే నీవు సకలమ్మును గ్రహింపఁ గలుగుదువు. సందేహమ్ము గలిగినయెడ నడుగుచుండుము విస్తరించి చెప్పెదను.

మక — చిత్తము. ఈ మూఁడురా లొకమనవి చేసికొనుచున్నది. కులస్త్రీలెట్లు వర్తించిన నిహపరమ్ములకు వెలిగాకుండురు? ఇయ్యెడలఁ బలువురు పలు తెఱంగుల నడుపుచున్నవారు. తమ తాత్పర్యము వినఁ గోరెద.

చ్యవ — సాధ్వీమణీ! ఇయ్యెడల నీ కొరులు చెప్పవలసినది లేదు.

గీ. బాల్యమందునఁ జదువు నేర్వంగవలయుఁ

వయసుచచ్చిన పదఁపడి భర్తయొద్ద

నే మిగులుదానిఁ దాఁ బరియింపవలయు

గాని యన్యఁడు గురుఁ డింకఁ గాఁడు సతికి.

మక — చిత్తము. భర్త చదువురానివాఁడు గాని లేక యీమెకు నభిమతమగు విద్యయందుఁ బ్రవేశము లేనివాఁడు గాని యైనచో?

చ్యవ — (నవ్వి) సమాధానము చెప్ప శక్యము గాని యంశముగాఁ గన్పట్టు చున్నను నియ్యది దత్తోత్తరమే! ఏమంటివా? ధర్మార్థకామములయందు భర్తకునుకూలురాలుగా నుండునదియే కదా పతివ్రత యనిపించుకొనును! అట్టిచో నతఁడు మూఁఘుడైనఁ దానును నట్టులే నటించవలయును. అతనికి నభిమతము గానిది తన కభిమతమే కాఁగూడదు; వినను ద్యజింపవలయు. (యోజించి) నీ కీయుత్తర మంత రుచింపక పోవు టట్లుండఁ బై పెచ్చు దీనిపై ననేకములు కుశంకలు గూడఁ దోఁప వచ్చును. కావున నింకొక్కటి చెప్పెద వినుము. వివేకినియగు కన్నియను మూఁఘున కిచ్చి పెండ్లియొనర్చుటయే తప్ప. అట్లేట్లేని వైవశమున సంభవించినచో నేను జెప్పినదియే యుత్తరము. మఱియు నొక్కటి వినుము.

ఆ॥ వె॥ భర్తమూఁఘుడైనఁ బత్ని కేవలము గ

గ్యమ్ము దాల్చి కవసరమునుబట్టి

మనవిచేయు పగిది మంచిచెడ్డలు బోధ

నేయవచ్చు నఘము చెంద దతివ!

దీనిచేతనే యిహపరమ్ముల కాసనేయు పతివ్రతల కంతగా స్వాతంత్ర్య ముండఁదగదని నీకు స్పష్టపడియే యుండును. ఇంక నొక్కటి యాలకింపుము. గానాభినయాది శృంగారవిద్యలు కులస్త్రీల కనుప యుక్తము లగు టట్లుండఁ బై పెచ్చు హానికరంబులు. స్త్రీలకు విద్య

యెందుల కనఁగా జ్ఞానమునకుఁగదా ! దాని నొసంగనివిద్య పురుషులకును ననవసరమే.

గీ. మంచిచెడ్డలు దేనిచే మనకుఁ దెలియు
నయ్యెదియె విద్య దానినే యభ్యసించ
వలయు నితరం బవిద్య యభ్యాసమునకుఁ
దగదది సదా సదాచారతత్పరులకు.

సుక — (ఆకాశముపంకఁజూచి) దేవా!

గీ. అరుణుఁ డరుణ ప్రభాంకితకిరణుఁడగుచు
వరుణుడెస నల్లనల్లన వ్రాలుచుండె
నిడుదలుగఁ దోచెఁ జెట్టుల నీడలెల్ల
గహనవీధుల చలువలు గ్రమ్ముఁ జొచ్చె.

చ్యవ — అట్లేని నన్నీయెడ నుండి సగోపరమ్ము పొంతకుఁ దీసికొని చనుము.
అయ్యెడల నేతత్కాలోచిత కృత్యమ్ములు నెఱవేర్చికొనవలయును.

సుక — (పరికించి) స్వామీ! తటాక మొక్కడను గానరాదే!

చ్యవ — ఇట నుండి పడమర గా నొక్కింత పోతిమేని యయ్యెడ సాలతాల
తమాలహింతాలాదితరునికరంబుల డంబగు నొకయకృత్రిమ వనరాజి
గన్నట్టు, దాని నతికృమించినచో

ఉ. మానససన్నిభం బనుపమానజలంబు సమస్త పక్షిసం
తాననివాసభూమి సముదంచితపంచవిధాబ్జసంగతం
బై నిఖిలాగమాకరతటానుగతంబు తటాక మొక్కఁడిం
పా నలుప్రక్కలం జెలఁగు నదులు పోయనిగట్లు దానికికొ.

(సుకన్య భర్తకరము వట్టికొని పదిలముగా నడిపించుచు.)

చ్యవ — (కొంతవరకు నడచి)చెట్ల తోపుదరికి వచ్చినట్లున్నాము.

సుక — ఇంకను రాలేదు. కొంతదూరములో నున్నది.

చ్యవ — కాల మతిక్రమించుచున్నట్లున్నది, త్వరగా నడుపుము.

సుక — చిత్తము. అట్లే నడుచుచున్నాను. (వేగముగా నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ బడిన
సుకన్య యను నాటకమునందుఁ దృతీయాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

సు క న్య

చ తు గ్ధాం క ము.

(అంత నారదుడు ప్రవేశించును.)

నార— భూచక్రిమెల్లఁ గ్రుమ్మరుదుంటిం గాని యెన్నఁడును నిట్టి పతివ్రతా శిరోమణిని జూచి యెఱుంగను. ఓహో! యేమి యా పతిభక్తి! పతి పృథలు లేరనికాదు.

గీ. అందము వయస్సు ధనము విద్యయును గలుగు

భర్తయెడలఁ బతివ్రతల్ బలువురుండు

పృథ్వి నర్ధని గుడ్డియుఁ గ్రుద్ధుఁడు నగు

భర్త కిటు నేప నేసెడి పడఁతి గలదె !

(యోజించి) “ పురుషాణా మభ్రావేన సర్వా నార్యాః పతివ్రతాః ”

అనునట్లు నీ కాణ్డవిలో నుండరులగు పురుషుల సందర్శనమే యీ మెకుఁ దటస్థింపదు గావున నీ సాధ్వీ పాతివ్రత్యము నిరంతరాయముగ జరగు చున్నది. (ఆకాశమువంకఁబోచి) ఆశ్వినేయులు కాఁబోలు నాకసము నుండి యవతరించుచున్నారు. (మఱియొకవైపునకుఁజూచి) ఈప్రక్క నుండి సుకన్య జలాహరణార్థము తటాకమున కరుగుచున్నది.

(అంత నశ్వసులిరువురును బిందె చేబూని సుకన్యయు వేరువేరు గాఁబ్రవేశింతురు)

సుక— అప్పుడే జాము పొద్దెక్కినది. త్వరలోఁ బోయి నీళ్ళు దెచ్చికొని వైశ్యదేవమునకు వంట గావింపవలయును.

పృథ— సఖా! నేను నీతోఁ జెప్పిన సరోవర మిదియే. చూచితివా, మానస సరస్సు దీని ముందు గణనీయమగునా ?

శ్వితీ— దీని కిదియే యుపమానము. స్వర్గము స్వర్గ మనుటయే కాని యొక్కొక్కపట్టున భూలోకమునకుఁ దీసిపోవు ననియే నా యభిప్రాయము.

నార— (తనలో) వీరు దేవతలలోఁ గడు నుందరపురుషులు. ఈమె త్రిలోక

మలకును నందమున నెన్నడగినది. వీర లీరవుడను నీతటాకమృత
పాంతః దారనించుచున్నారు. ఈమె పాతివ్రత్య మిప్పట్లున స్థిరపడు
వలయును. నే నీ పొదరింట దాని యిక్కడిసంగతులు పరిశీలించెద-

(నిష్క్రమించును.)

సుక — (నీళ్లు మంచుట నభినయించి బిందె యెత్తుకొని కొంత నడిచి నిలిచి)
అక్కటా! యెంత యభ్యసించినను నీగులకరాళ్లు కత్తులవలె బాదము
లకు బాధగల్పించుచున్నవి. ఛీ! సౌకుమార్యమెంత పనికిమాలినది.
దేవుఁడిచ్చిన కరచరణాదులను గ్రామప్రకారమున వినియోగపఱచు
కొనక దాచికొనెడివారల కెన్నటికేని యిట్టి ముప్పున్నదే ఏమో
యెప్పటి కే యధస్త తటస్థించునో యెవరి కెఱుక ? (మరలనడుచును.)

ప్రథ — సఖా ! అటు చూడుము. ఆ లతాంగి యెవరై యుండును!

ద్వితీ — (చూచి) ఓహో, ఎవరని చెప్పగలము! చెలికాఁడా ! ఏమి యీ
సౌందర్యము! ఈమెం జూచినది మొదలు నామనము మనముగా లేదు.
కాన నే నీ చానలో నొక్కొంత మాట లాడి చూచెద.

ప్రథ — అపె యెవ్వరో మహాపతివ్రతవలె బాడకట్టుచున్నది. అట్టివారల
బలుకరించుట తప్ప. అదిగాక నీమనము గలుషితమైనదని గూడఁ జెప్పు
చున్నావు.

ద్వితీ — నామనమేనా కలుషిత మగుట, నీమనము కాలేదేమి? ఏమైనను సరియే
పోయి పలుకరించెద. (అని కొంత దవ్వరిగి)

క. ఒక్కొంత నిలువుమో జల

ముక్కచ ! యశ్వసులమేము మోదమున ని

న్నొక్కటి యడిగెద మిక్కడి

కెక్కలమున వచ్చి లేడ కేగదు చెవుమా?

ప్రథ — (తనలో) ఓహో ! ఇతనిప్రశ్న కడు సందర్భముగా నున్నదే! నీళ్లకు
వచ్చినది; ఇంటికి వెళ్ళుచున్నది. ఇతని కప్పుడే నెట్టి తలకెక్కినది.
ఇందాశ్చర్యమేమున్నది? (యోజించి) పరికళత్ర సందర్భము తప్పని
యెంత బోధించినా, నా దృష్టియు నద్దెసఁ బాయకున్నది. ఈ దోషము
సహజార్షణశక్తి గల యా సుందరి యందముననే యుండవలయు.

సుక — (వినియును విననియట్లు నడుచుచుండును.)

ద్వితీ — (మఱియుం గొంత నడిచి)

గీ. పంకజాక్షిరొ ! నీకు నెవ్వఁడు భర్త ?
యెవని కాత్మజ ? పకట ! రెండవసిరియనఁ
గలుగు నీ మృదుపదము లీ కర్కశంపు
నేలఁ బొరసిన మామది జాలి వొడమె.

ప్రభ— అక్కటా ! ఆపె యితనిమాట వినిపించుకొన్నట్లులేదు. నేనుఁగూడ
నొక్కింత పలుకఁంచి వాఁడైవమును సార్థక మొనరించుకొనియెడ.
(సమీపించి)

క. కనులాక్షి ! విమానమునకు
నమరెడి నీ కిట్టి యటవియం దంఘ్రిచర
త్వము వొల్పుటెట్లు ? దానీ
సముదాయముతోడ నేల చనుదేరవొకో ?

సుక— (నెనుకఁజూచి తనలో) ఓహో ! వీరలెవరో యుక్తాయుక్తము లెఱుఁ
గని నాగరులవలె నున్నారు. అగుదురుగాక, వీరితో నా కేమి
యవసరము. (పోఁబోవును)

ద్వితీ— (దారికడ్డమై)

క. రాజపుత్రికవో ? యచ్చరవో ? వచింపు
మేమహాభాగ నినుఁగన్న నిందువదన !
నిన్నుఁ గైకొన్న భర్త వర్ణింపదగఁడె ?
యవని నీకల్మీ నాకలోకాధికంబు.

ప్రభ— (వీరితో)

క. నిను నిత్యము గనుఁగొను నీ
వనమృగముల భాగ్యదశయుఁ బ్రతులపుణ్య
మృత్యు నెన్న శక్యమే ? పా
వనమయ్యెన్ భూమి నీదు పాదరజమునకె.

ద్వితీ— (వినయముగా)

క. స్తుతికేమి; నీకు నెవ్వఁడు
పతి ? జనకుండెవఁడు ? పద్మపత్యాక్షిరొ ! యా
కృతకృత్యుల దర్శింపఁగ
మతివొడమెం దెలుపు హరి మనికి నదయతకె.

సుక— (తనలో) నీరికి నాయం దాదరము గలుగుటకు హేతువు కానరాకున్నది
నైఖరి చూచిన శుద్ధకముకులవలె బొడకట్టుచున్నారు. మాటలును

మూడు పంతులు తదనుగుణముగనే యున్నవి. కాని కొన్ని పలుకులట్లు కనుపట్టవు. యథార్థము వచించెదఁగాక. ఇందు దోషమేమి? (ప్రకాశము)

గీ. ఏను శర్యాతికూతుర మానసియుఁ

డు తైషజ్ఞాని చ్యవనుని విత్తభార్య

నంధుఁడును మదుసలి యగునట్టి భర్త

కొప్పుడును నేవచేయుచు నిచట నుండు.

ప్ర (తనలో) ఈపె మాటల వైఖరిం జూడఁ బైకి ననురాగము గానరాకు న్నను లోపల ననురాగ మున్నట్లు సూచన యగుచున్నది. లేనిచో భర్త యంధుఁ డనియు మదుసలి యనియు నేలచెప్పవలయును? (ప్రకాశము) అక్కటా, శర్యాతి యెంతదుర్మార్గుఁడు!

సుక— ఆయన దోష మిందు లేశమును గానరాదు.

కృష్ణునను నాయనుమతిఁ గొని మ

జ్జనకుం డమ్మనికి నిచ్చె సద్వర్తనుఁ డా

యనఘుని యాశోమ మయ్యది

చనుడేఁడుగు మీరలెవరొ సచ్చారితుల్.

ద్వితీ— (తనలో) అక్కటా! యీపె వైఖరియందు లేశమును దుర్గణమున్నట్లు లగుపట్టెను. కాని పలుకులయం దెలాకో కొంచెము వ్యంగ్యము గన్నట్లు చున్నయది. ఆయనను గొంతోడకు మాట్లాడినచోఁ దేలక యుండునా? (ప్రకాశము)

ఉ. ఈ వొకవేళ నొప్పుకొనుటే నిజ, మేగతి నిచ్చెఁ దండ్రు

ర్భావుఁడు గ్రుడ్డియా ముసలివానికి? భూషణరాజిరాజితం

పై పరపర్రుభాజనమునై నెలయుందగు మేను పల్కల

వ్యాసృతమయ్యెనే! విడికిఁ బాపముఁ బున్నెము లేక పోయెనే!

ప్రశ— తల్లోనరీ! జలకలశమ్ము దించుకొని కొండొక నే సిచ్చటఁ గూర్చుండు వేని కెరు నీ కొక్క సదుపాయమ్ము వచియించెద.

సుక— (తనలో) ఇతనిమాట లేవో యుపద్రవకరములుగాఁ దోచుచున్నవి. కాని సదుపాయమనుచున్నాఁడు. కావున వివచింపనియే తోచెడిని (ప్రకాశము) నే నట్లులే నిలేచి వినియెదను, వచింపుఁడు.

ప్రశ— (తనలో) అక్కటా! ఈపెకు వనకతన నాయాసము తటస్థించు చున్నదే. ఏమని చెప్పెదను. ఏమైననుసరే చెప్పిచూచెద.

(ప్రకాశము)

ఉ. నీ సరివచ్చులేమ సురనీరజశేత్రయందుశేని లే
దోసరనీరుహాక్షి ! యెటు లోమెదు గ్రుడ్డికి భార్యవై కటా !
నీసాగనుక వయస్థితయు నేర్పును వమ్ముగ నిట్టులుండ నే
లా ? సమకాంతియుత్పండగు నన్య పరింపంగరాడె, యుగ్మలీ ?

సుక - (తనలో కోధముతో) ఔరా ! వీని పోతరము. (అని కనులెఱ్ఱజేయును)

ద్వితీ — (పరిహాసముగా) సఖా ! ఆ సంస్కృత మెందుకు ? ధారాశముగనే
చెప్పరాదా ! (నుకన్యదిక్ష్లే) నుందరీ !

గీ. అంధు పరియించి జవ్వన మపనయించి
జన్మమును నిష్ఫలమ్ముగ సలుపనేల ?
వల్కలములేడ ? నీవేడ ? వనమిదేడ ?
కొనడగదె మాయురువురం దొకొరుని ? నబల !

గీ. అట్లు పరియించి నందనమందుఁ జైత్ర
రథమునం దెల్లపుండు మనోరథము వెలయఁ
గ్రీడనల్పంగ రాదె ? యీ ప్రోడగాని
పుద్గ నంధుని నేవించి యేమి ఫలము ?

ప్రథ — (తనలో) ఏమో కడుఁ గోపముగాఁ జూచుచున్నది. కానిమ్ము, కొం
చెము చెప్పిచూచెదను.

క. సరపాలపుత్రికవు నీ
కరయంగా రావె తగు విహారంబులు ? సం
సరణసుఖ మిట్టివానిం
బొరసినఁ జెడకున్నె ? యెట్టి పాలతికినేనిక.

గీ. ఫలజలాహరణమ్ముల బడలి, మృదుల
మైన నెచ్చేని వాని యింతైనఁ గనక
విజనమగు వివ్వనమ్మున వృద్ధదాసి
వగుట మేలని తోచెనె ? యంబుజాక్షి !

సుక — (తనలో) వీర లధికప్రసంగములోనికి దిగినారు. శపించితినా, మృధాగా
నశించిపోవుదురు. బుద్ధి చెప్పి చూచెద. అప్పటికిని విననిచో దండో
పాయ ముపయోగింపవచ్చును. (ప్రకాశము)

ఉ. మీరలు సూర్యపుత్రులరు మీకు సమస్త మెఱుంగవచ్చు ని
హ్మరణ మన్యకాంతనగు సాధ్వినీ నన్నిటూలాడు టొప్పున
సు. 4

య్యా ? రవి కశ్యపాత్మభ్రతుఁ డారయుఁగా కఖిలంబు సాక్షియై;
ధీరులు మిమ్ముఁబోటు లిటు లేకున దక్కుదురయ్య ! యెయ్యెడఁక.

క. కులకశ్యుఁ గాని నేఁ బుం
శృంగిఁగా నధికప్రసంగసంగతికిం బో
పలపదు మారాడిన మి
మ్ముల శపియింపఁగలరాజపుత్రికఁ జూడీ !

అశ్వినలు — (భయము నటించుచు దమలో) జొరా ! ఏమి, యీ మెదైర్యము!

ప్రభ — (వినయముగా)

క. శీలముగల బాలలలో
నేలీలావతియు నీకు నీ డగునే ? యో
లోలాక్షి ! వర మొసంగెద
మోలిం నై కొమ్ము సౌఖ్య మొందుము దానక.

సుక — (తలపంకించి) వర మొసంగెద రేమి ? ఏమి వర మిచ్చెదరు ?

ద్వితీ — (తనలో) ఈపెకు మనమాటయందు విశ్వాసము చెడినది. అయిన
నిది యొక యుపాయము కనుపట్టుచున్నది. (ప్రకాశము) ఏమి వరమా?

ఉ. మమ్ముఁ గపిశ్వరుల్ మిగుల మన్ననఁ జేయుచు రెల్లయందు నం
దమ్మున మేటు లంచు విను తన్నిరొ ? నీహృదయేకు నిట్టి రూ
పమ్మున బ్రాయముం గలుగువానిఁగఁ జేసెద మిందు నొక్కనికొ
నమ్మతిమై వరించెదవె సాధ్వీరొ ! మూగురియందు భర్తగక.

అదృష్టవశమ్మున నాతండు నీపతి యైనం గావచ్చును. లేదా నీ
పప్పుడు విచారింప నవసరముండదు. నీయందలి కోర్కెచే మేము నిన్ని
ట్లభ్యర్థించుచున్నారము. నీకెట్లయినను నిందు లాభమే కాని నష్టము
లేదు. ఆలోచించుకొనుము.

సుక — (తనలో) తుదకీతోసకు వచ్చినారు ! ఐనను నిందులకు నేనై స్వతం
త్రింపఁ జనదు. నాధుని కడకుఁ జని యయ్యనఘ సమ్మతిం గొనవలయు.
(ప్రకాశము) మీ రియ్యెడలన యుండుఁడు. నే నరిగి మత్సృతికి నీవేదించి
తత్సమ్మతిం గొని మీకు వచింతును. (నిష్క్రమించును)

ప్రభ — సఖా ! ఆహా ! అక్కన్నియ లేని యివ్వనము చంద్రిక లేని యాక
సముకరణి నెంత పన్నె దరిగినదో చూడును.

ద్వితీ — ఇప్పుడు మనయొనర్చిన యుపాయమున కమ్ముని సమ్మతించునా ?

చృధ— (ధైర్యముతో) సమ్మతించకేమి ? మును లమాలుకులు గదా ! అదిగాక యియ్యెడ నతనికే లాభమున్నది. భాత్యకేమి; మంచియూకారము చొప్పు దిన మటియొక కన్నె వరించవచ్చును.

సుక— (ప్రవేశించి దరికరిగి) అశ్వినలాదా ! మీ చెప్పిన తెలుం గమ్మనో మహుని కెఱింగించితిని. దానివై నప్పుణ్యండు

క. “దేవత లసత్యవాదులు

గా వలవదు వారియాజ్ఞఁ గావించఁగ నెం

లే వేగ మరిగి యిటకుఁ

రా వెర వొనరింపు షూ సురభిషగ్వరులకా”

అని యాజ్ఞాపించెను. ఆయన మీరాక కెదురు చూచుచున్నవారు

చృధ— అట్లయిన మేమక్కడి కెందుకు ? నీ పతి నిక్కడికే దీసికొనిరమ్ము. ఆయన ముందుగ నిత్తటాకమ్మున మాయరువురితో స్నానం బొనర్ప వలయు.

ద్వితీ— అవును, వేవేగఁ దీసికొని రమ్ము.

(సుకస్య నిష్క్రమించి చ్యవనసహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

సుక— నాధా ! మీరు వారిరువురితో నాటటాకమ్మున మునుగ వలయునట. ఇందుఁ గపట మేమియు లేదుకద ?

చ్యవ— సుందరీ ! వారు నిజముగా నశ్వినులే యైన నేమి చేసినను జేయఁ గలుగుదురు. కానిచోఁ గాపట్ట మాచరింతురు; నశింతురు.

సుక— తమ కేమియు భంగము గలుగఁ జేయరుగదా !

చ్యవ— (నవ్వి) చెట్టిదానా !

క. అపరాధం బొండెఱుగక

తప మొనరుచు శక్తిభక్తతతి కెవ్వారే

నపకారం బొనరించి సు

ఖపడుట చొప్పుడునె ? హరుఁడు కనలక యున్నే ?

అంతకాలము పుట్టలో నివసించి యున్న నా కేవిధమైన హనియు లేకుండుట నీ వెఱింగినదే కదా. ఇప్పుడు మీరు నన్నొకవేళ నీటిలో ముంచి వేయుదురె యనుకొనుము. అప్పుడును నేను భంగపాటు కనను. తప శ్శక్తి కన్నిశక్తులును లొచ్చుగాఁగలవు. సందేహించకుము.

సుక— అట్లయినఁ బడుండు. (అని చేయి పట్టుకొని పరిక్రమించి) నాధా ! అరుగో, నశ్వినలు. వారిలో మీరు మాట లాడుండు.

పగ్గ— (తనలో) ఇయ్యనఘం జూచిన నాకు గుండె లదరుచున్నవి. (సమీపించి) స్వామీ ! నమస్కారము. మా తప్పులు పైచి మమ్ము మన్నింపుడు.

ద్వితీ— (నమస్కరించి అట్లే చెప్పును.)

చ్యవ— నిర్వాజపరోపకారపారీణులగు మీ రూరక యే తప్పును నొనరింపరు—
ఒకవేళ నొనర్చు బూనినను నయ్యది యొప్పుగనే పరిణమింపఁ గలదు.
దీనికేమి, యిప్పుడు నే నొనర్చవలసినదేమి ?

అశ్వ— ఆ తటాకమ్మున మాతోఁ గూడ మునుఁగ వలయు.

చ్యవ— ఆలస్య మెందులకు ? పోదము పదుండు. (మవ్వరును నిష్క్రమింతురు)

సుక— (దృష్టినిగుడిచి) మవ్వరును మునుఁగుచున్నారు. (మెఱలఁజూచి) కిరములు మాత్రము కనపచ్చుచున్నవి. ఆహా ! యేమి యీ వైచిత్ర్యము—
మూఁడు మొగములును నొకటే తీరున నున్నవే !

(మొగములు మాత్రము తెరచాటునుండి కనుపడవలెను.)

పగ్గ— ఇందు నీపతి నేరికొనుము.

ద్వితీ— (అట్లేపల్కును.)

తృతీ— (అట్లేపల్కును)

సుక— అక్కటా ! స్వరమునందును భేద మగువట్టరు. నాధుండు గూడ యథార్థమునకుఁ గట్టువడి వారిలోనే చేరినాఁడు.

ఉ. చక్కదనమ్మునకొ పయనుచందమునకొ ముగు రొక్కరూప యిం
దక్కట ! భర్త యెవ్వరని యారయనా? మరణమ్ము దక్క వే
ఱొక్కయుపాయ మియ్యెడల నున్నదె ? వీరల రాకకల్మి నీ
చిక్కు తటస్థ మయ్యె నెడఁజేయఁగ వచ్చునె యింద్రజాలముకొ.

క. పతివిడిచి యన్యనికొ స

మ్మతి పరియించితినయేని మహి నయకము, దు

ర్గతి పరలోకమ్మున నగుఁ,

బతిరతలెల్లరును నవ్వఁబాలగుదు నహో !

(అంజలి ఘటించి)

గీ. సరసిజోద్భవ! శంకరసాధ్య! విష్ణు

సతి! సరస్వతి! యాగమజనని! త్రికృతి

కాశి! త్రిమూర్తిజనని! వికారశూన్య!

పృథ్వీపురుషస్వరూప! నికా బ్రహ్మతంత్రు.

ఉ. ఎల్లర భుక్తిముక్తు లిడి యేలేద వీ పనిలేక ? జ్ఞానులకొ
జల్లగఁ బోవుతు జ్ఞాన మిడి సౌఖ్య మొసంగెడు సిద్ధి నిత్తు వో
హల్లకపాణి! కీర్తి జయ మన్నియు నీ విడువట్టి వజ్ర లా
పల్లవమేని బాయుటకు బాల్పడ్డ రంబరొ! నిన్నెఱుంగమికో.

ఆ. నె. ముగరు నొక్కరూప మొనసి రిం దెవ్వఁడు

చ్యవనుఁ? డతనిఁ దెల్పి సకలజనని

మత్పతిప్రతాప్త మహిమంబు నిల్పి కా

పాడు మమ్మ! నిన్నుఁ బ్రస్తుతింతు.

(తెరలో) ఆ మాగురిలో మధ్యనున్నవాఁడు చ్యవనుఁడు.

మక — (చెవియొగ్గి తనలో) పరశక్తి నన్నుఁ గరుణించుచున్నది. ఇంక
సంశయ మెందుకు? (ప్రకాశము) మీ మాగురిలో మధ్య నున్న యశ
స్సుండే నా పతి. అతఁ డియ్యెడ కరుడెంచి మత్పాణిం గ్రహింసుఁగాక.

(అంత సుందరాకారుడగు చ్యవనుఁడు వచ్చి పాణిం గ్రహించును.)

చ్యవ — (అశ్వినులదిక్కు మొగంబై) ఓ యశ్వినులారా !

మ. నయనశ్రీ చెడి వార్ధకమ్ముగొని విన్నాణంబు లేకుంటచే
బ్రియురాలికో గరఁగింప నేరక వనిం బెంపేది యున్నట్టి నకొ
దయకల్పిం గలి కన్నులుకొ నయను సౌందర్యమ్ము చేకూర్చి త
ద్దయు సంసారసుఖాత్ముఁ జేసితిరి మిత్రత్వంబు నై వారఁగకొ.

క. ఉపకారులైన మిత్రుల

మపకారము చేయకుండు నొగి నెవ్వఁడు వాఁ

డపక్షిర్నికిఁ దానకము ఋ

ణపక్షిఁడు వానిజీవనము విఫలమగుకొ.

మీకుఁ బ్రత్యుపకారం జేమి యొనర్తు ? భవద్వాంఛితంబు వెలుపరింపుఁడు

అశ్వ — మాకు సమస్తమ్మును గలదు. కోరఁదగిన దెయ్యదియు లేదు. మీరు
బలాత్కరించి యొసంగ నెంచెదరేని,

గీ. అమరు లెల్లరు సోమపానావసరము

లందు వెఱిఁబెట్టి రనఘ ! మ మృధ్వరముల

భిషజులను నొక్కమిష చూపి; ప్రీతి గల్గె

నేని మా కది సాధింపు మిదృశక్తి.

ఇంతకన్న నీవలన మాకుఁ గాఁదగినది లేదు.

చ్యవ — మీ కోరిక యింతమాత్రమే కద !

క. మీ కతన వయసుఁ గన్నులు
నాకారిముఁ గలిగె నాకు ననఘలు మీకుక
బాకారిక వారించి ని
రాకులగతి సోపపాన మది నే నిత్తుక.

క. మారాజగు శర్యాతి మ
హారా జొనరించు మేటియజ్ఞయ్యున మీ
మూరాజుపంక్తి నిడి పెం
పారక సోమరస మొనఁగునట్లొనరింతుక.

(అంత శర్యాతి పోవేయించును.)

అశ్వీ— మునీంద్రా! యీమాట మాత్రము మఱవ వలదు. మే మరిగెదము.

(నిష్క్రమింతురు)

శర్యా— (తనలో)

“క. ముని కంధునకు నొసంగితి
మనవద్యాంగియగు కూతు నక్కట! యది య
వ్యసమున మృతి చెందెనో? జీ
వసమున నున్నదియె చూడవలదె యొకింతకొ”

అని దేవి నన్ను మిక్కిలి దూరుటచే నిట్లు వచ్చితిని. అక్కటా !
యీయాశ్రమము శూన్యముగా నున్న హేతు వేమో? ఏమైపోకదా !
(వెదకుట నభినయించి)

గీ గుడ్డియగు నమ్మునీంద్రుతోఁగూఁతుఁగూడ
నే మృగమృత ముంగెనో, యేమి నేతు ? — (యోజించి)
తపము చేసెడివారల దరికిఁ గ్రూర
మృగములే రావు, వచ్చిన మ్రొంగఁబోవు.

ఇది యిట్లుండ నా కొమిరె యట్టి ఘాతుకఁబడుటకు
గూడ వెనదిసెడిదికాదు. క్షత్రియ కన్యగదా !

సుక— నాధా ! యీపాటికి మన మాశ్రమమునకుఁ బోవుదము.

చ్యవ— సుందరీ ! నీవప్పుడు నా కన్నులుమాత్రమే పోఁగొట్టితివి. ఇప్పుడు
దానికిఁ బదిరెట్లుపకృతి నాచరించితివి. నిన్నేమని కొనియాడుదును !

సుక— నేనెవరు కొనియాడఁ బడుటకు ! తమ తపోమహిమయే సకలమునకుఁ
గారణము. ఇంక నాశ్రమమున కరుగుదము. (ఛరిక్రమింతురు)

శర్యా— అక్కటా ! యెక్కడను గానరాకే ?

గీ. కందమాలఘృమ్ములఁ గాలమెల్లఁ
గడపు మునివేషధారిణిఁ గన్నకూతుఁ
బ్రాణమవశేషముగ నుండు పరమసాధ్వీ
నొక్కపరిఁ జూడకున్న నే నోర్చుటెట్లు ? (పరిక్రమించును.)

చ్యవ— (చూచి) సాధ్వీ! అడుగో, మీతండ్రి శర్యాతిమహారాజు. ఇప్పటి నాయుపస్థ యతఁడు నమ్మఁడు సుమీ !

సుక— (చూచి) అవును. ఇందుల కుపాయ మేమి ?

చ్యవ— ఆయనచే జన్న మొనర్పించి యందు దేవతలచే సాక్ష్యమిప్పించుటయే!

శర్యా— (చూచి) అదిగో, నాకొమిరె తటాకమునుండి వచ్చుచున్నది. (పరిశీలించి) ఆయన యెవరు ! (వికృతినభినయించి) అక్కటా! యెంత దుర్మార్గురారా! గంటిని!

గీ. మదనవేదన సైఃపక మమత పెచ్చు
పెరిగి మత్తుతియింపుని వృద్ధు నతనిఁ
జంపి, యన్యని పరియించె; శక్యమగునె
జవ్వనంపు మదం బెట్టిసాధ్వీకేని !

క. మనుకులమున నేటికి మ
త్తనయకతనఁ గందుగలిగెఁ దద్దయు నింద్యం
బనఁదగదె పుత్రికం గను
జను జన్మము? కొమిరె బల్ దాసం గను గృహిణికా.

గీ. ఎన్నియో పాపములుచేసినేని వాని
కుదయ మందుఁ గుహరిక, యొరుల ననఁగ
నేల ? వృద్ధున కంఘన కెఱిగి యెఱిగి
కన్నె నిచ్చితి నాత్మసుఖముగోరి. (నిట్టూర్పునిగుప్పి)

క. ఏవానిపుత్రి కుత్సిత
యై వెలిఁ బడు వానిజన్మ మనమానమ, మెం
తే నెదకి కొమిరె నిడఁ దగుఁ
గోవిమనకు ధనికి రూపగుణసహితునకుకా.

సుక— (సమాపించి నిర్భయముగా) తండ్రీ! నమస్కారము.

శర్యా— (చూడకయే)

గీ. ఎఱిగిచేసిన ఫల మిప్పు డెదురుకొనియె
మనకులమ్మును శిక్షిఁ గందనువు పడియె

కులమునకు హాని దెచ్చితి సొలవకేగి
తెంపరినిఁ గూఁతుఁ బాతకి ద్రుంపవలదె.

(కత్తిదూయఁ బోవును)

సుక— (తనలో) ఓహో ! ఏమి తండ్రిగారి మనము కడుఁ బరాయత్తమైనదే!
యెదుటనున్న నన్నుఁ జూడకయే ముం దరుగుచున్నారు.

శరణ్య— (కొంతవఱకరిగి నిలిచి)

గీ. పాతకమ్ములకెల్లను బాతకంబు

స్త్రీవధము, దానికన్నఁ బుత్రిక వధించు

కెక్కుడగు నింత కెక్కుడై పొక్కుఁగాదె

లోకనింద, యిసీ ! యెంత శోక మొదవె !

అక్కటా ! లేక లేక కలిగిన కూతు రొకతెయుఁగూడ నిట్టి
యపాత్రురాలు కావలెనా ! దైవమా ! యెంతదుర్దశ ఘటించితివి ?

(అని యొకచోఁ జితికిలఁ బడును.)

సుక— (చేయిపట్టుకొని) తండ్రీ ! యేల వృథాసంజేహగ్రస్తుండవై చింతించెదవు ?

క. శతపత్రనేతుగి రూపసి

నతులితమగు జవ్వనమ్ము నంది యొలయు మ

తృతిఁ గాంచి శంక నొందక

మతిఁ జింత న్విడిచి వే నమస్కృతు లిడుమా !

జాగునేయకుము. నీసందియమ్ము పదఁపడి తీఱఁగలదు.

శరణ్య— (క్రోధముతోఁ జేయి విడిపించుకొని)

క. జరరుం డంధుఁడు తాపసి

యరయఁగ నీభర్త; యీతఁ డతియావనదు

గృరుఁడు మనోస్మత్తుఁడు సుం

దరుఁ డేగతి నవృణచ్చ ధవుఁడనినీకు ?

సుక— తండ్రీ ! దేవనైద్యులకతమున నిన్నియు సంఘటించినవి. కృమముగా
నీకే సకలమ్మును దార్కాణమ్ముగను.

క. నీతిదురంధరుఁడగు శ

ర్యాతికి నీ కాత్మజాతనై యే నకటా !

పాతకమున కొడిగట్టుదు

నే ? తడయక మ్రొక్కు మమ్మనీందుగిన కనఘా !

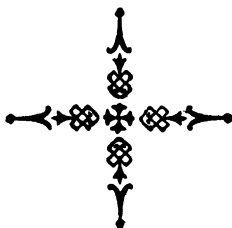
శర్యా— (తనలో) ఏమి యిట్లు వచించుచున్నది! ఇట్టి వింత యొన్నడును వినలేదే! కానిమ్ము. (చ్యవనునకు నమస్కరించి) మహాత్మా! నీవప్పుటి చ్యవనుండవేనా? నీ కిట్టి పయోరూపాదికం బెట్లు సంఘటిల్లె?

చ్యవ— రాజా! నీ కీ సందియ మింత సంతఁ దీఁతుడిదిగాదు. నీవు యజ్ఞం బొనర్చుము. అందు నీకుఁ దగుసాత్వ్య మిప్పించెదను. నేనే యందా ధ్వర్య మొనర్చెదను. అదె మనయాశ్రమము. దానికిఁ దగు విధాన మంతయు నయ్యెడఁ జెప్పెదను. అక్కడికేగుదము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

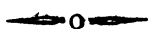
ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁబడిన
సుకన్య యను నాటకమునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయ నమః

సు క న్య

పం చ మాం క ము

(అంత నిరువురు విపులు ప్రవేశింతురు)

అన్నంభట్టు— సర్వభాట్లా ! వింటివా , యీ విరుద్ధము ! క్రొత్తకొత్త చిత్రములు బయలు దేరుచున్నవి.

సర్వ— ఆ విరుద్ధమేమో చెప్పుము . శర్యాతియజ్ఞములో ఓప్తపశువు నేర్పటచి నా రను మాట కాదుగదా !

అన్నం— ఇకనేమి ? నీకును తెలిసియే యున్నది . ఇన్ని దినములనుండి యజ్ఞ ములు చూచుచున్నారము . ఎప్పుడేని యిట్టి యపాత్రపుఁ గర్తము జరిగినదా ?

సర్వ— నీకుఁ గోపమువచ్చినచో నేను జెప్పఁ జాలనుగాని, పృత్యక్షజీవమును నవరంధ్రములు మూసి బాధపెట్టటకన్నఁ ఓప్తపశువును జెట్టికొనుటయే మంచిదని నా యభిప్రాయము.

అన్నం— మనయిష్టమేనా యేమి ! వేదశాస్త్రము లొప్పికొనవద్దా?

సర్వ— ఒప్పుకోనేమి ? కొందఱు స్మృతికర్తలను గొన్ని పురాణములును బిష్టపశుఖండనమును విధించుచునే యున్నవి . వేదముమాత్రము ప్రత్యక్ష పశువును విధించియున్నది . ఏమైనను ఓప్తపశుఖండనమే మంచిది.

అన్నం— (కోపముతో) నీతో నీవిషయమును నేను మాట్లాడుటయే తప్పిదము. నీవు శుద్ధనాస్తికుఁడవు. అపాంత్రేయుఁడవు. (అని పోఁబోవును.)

సర్వ— (నవ్వుచు చేయి వట్టుకొని) వెళ్ళకు, మాట. అర్హిజ్య మేమి చేసి నావు ? యాగ మంతవఱకు జరిగినది ?

అన్నం— ఆ దరిద్రుగొట్టుయాగములోఁగూడ నా ర్హిజ్యము చేసెదనను కొంటి వా ? “ ఈ యాగ మశాస్త్రీయము గాన, నా కార్హిజ్య మక్కఱలేదు”

దని స్పష్టముగాఁజెప్పి, లేచివచ్చినాఁడను. యాగము సోమపానము వఱకు నీ పాటికివచ్చి యుండును.

సర్వ— చరే, ఇక నొకసంగతి విన్నాను. అది నిజమేనా ? ఈ యజ్ఞములో నశ్వినీదేవతకుఁగూడ నింద్రాదులతోఁ బాటు సోమపానమున్నదట గదా ?

అన్నం— ఏమో ! ఆ చ్యవనుఁడు గారన్నియం గ్రోత్తక్రోత్తలు కల్పన చేయుచున్నాఁడు. నేను బోవలయు. తేపు మధురలో మంచియజ్ఞము జరగును.

సర్వ— అట్లయిన నేనును నీతో వచ్చెదను. (నిష్క్రమింతురు)

(విష్కంభము)

(అంత శర్యాతి, దేవి, సుకన్య, చ్యవనుఁడు, ఇంద్రాదులు, అశ్వినులు, పృవేశింతురు.)

ఇంద్రు— (దేవతలతో)

క. అకలంకము కృతువిది; యే

మికతయ్యున భిషజు లిచట మెలఁగుట? సోమం

బకటా ! వీరికి నర్హమే ?

యిక నైనను బోవరాదె ? యెవరు పిలిచిరో ?

చ్యవ— మహేంద్రా ! పిలిచినవా రెవరనియా ? చ్యవనుఁడు. ఎందుకుఁ బిలువఁ గూడదు ?

గీ. సంకరులుగా రహర్పతినతికిఁ బూట్టి

నట్టి కొమరులు పీఠ లేయఘము చేసి ?

రనఘ ! యెట్లగ్రహార్హత నంది రీ మ

ఖమునఁ చెలియంగవలయు నిక్కమ్ము మాకు.

అశ్వినులు— (తమలో) అడుగఁదగిన ప్రశ్నము నడిగినాఁడు.

ఇంద్రు— (క్రోధహాసములతో) ఏమీ ! ఈయజ్ఞ మిందుకొఱకేర్పాటైనదేనా ?

చ్యవ— సంశయ మేమి.

క. ఈ మహిపతి నాప్రేరణ

చే మఖ మొనరించె నింత సిద్ధ మిచట నే

నీమహితుల కిప్పించెద

సోమరసము నీవు నెల్ల సురలును జూడక.

ఇంద్రు— మునీంద్రా ! వేదవిదగ్రగణ్యుడవగు నీకీ పట్టుదల యెందులకు ? తీరు వైద్యులగు కతమున నపాం క్తేయులని వెలి వైచితిమి కదా ! వైద్యులకును

గాయకులకును గ్రామపాచకులకును శ్వవృత్తిజీవనులు మొదలగు వారికిని బండ్రి బాహ్యత్వము శాస్త్రము లుష్టోషించుట యెఱుంగవా ?

చ్యవ— (క్రోధహాసములతో) ఇయ్యెడల జారులవిషయమై పండ్రి బాహ్యత్వము చెప్పలేదేమి ?

క. ఏ జెప్ప నేర్తు వీరం

భోజాప్తునినుతులు సోమమున కర్హులహ

ల్యాజార ! స్వత్రసార ! ని

ర్భీజం బిక్తోప మింక విడువం దగదే ?

అశ్వ— (తమలో) మంచిది. బాగుగ నెత్తి పొడిచినాడు. కాక, యింద్రుడనిన మునులకు లక్ష్యమా !

శర్యా— (తనలో) ఇందుల కుత్తర మేమి చెప్పనో ?

ఇంద్రు— (తనలో) ఏమి, యీ పాఱుని పారుష్యము ! కానిమ్ము. నే నహల్యా కాముకుడ నని తిరస్కరించు చున్నాడు. నేడు వీనిం గడతేర్చక పోదూనా ! (క్రోధముతో లేచి పగకాశము)

గీ. ఎన్నడును లేని మర్యాద నేర్పరించు

పాటివాడనె ? యోగోరి, బ్రహ్మబంధు !

విశ్వరూపునిఁబలె నిన్ను వేగఁ జంపి

శత్రుహీనుండ నగుదు నిస్సంశయముగ.

అశ్వ— (తమలో) విశ్వరూపునిఁ జంపినప్పు డనుభవించిన కష్ట మప్పుడే మఱి పునకు వచ్చెనుగాఁబోలును.

శర్యా— (వినయముగా) ఆర్యా ! ఎన్నడును లేని యాచారమైనను న్యాయ్య మైనప్పు డంగీకరింపవచ్చును గదా !

చ్యవ— రాజా ! నీ పూరకుండుము. (ఇంద్రునివంకఁ దిరిగి క్రోధముతో) నన్నుఁ జంపెదవుగా ! నీ చేతనైనఁ జంపుము. నే నివ్వారికి సోమ మిప్పు డవశ్యమును నిచ్చితీరెదను.

క. ఈ రవిపుత్రులు మిగుల ను

దారులు ముదిమి నెడపి ననుఁ దరుణవయస్కుం

గా రచియించిరి ప్రత్యుప

కారం బొనరించి ఋణము గడతేర్చవలెన్.

అశ్వ— (తమలో) మనకు ని వృత్తామునివలనఁ గలుగవలసినదే కాని మఱి యొకరి కిది సాధ్యము గాదు. కాని గట్టిగా నెదురుకొన్నాడు.

శర్యా— (తమలో) ఓహో! ఇక్కడికిఁ దేలినది. ఈ యశ్వినులేనా యితని కిట్టి రూపాదికమును బ్రసాదించినవారు ! ఇట్టి యోగ్యులను దేవేంద్రుఁ డనమానించుట కడు నన్యాయముగా నున్నది.

ఇంద్రు— (కోపముతో)

క. ఈవలవదు స్వార్థమున

కై వీరికి సోమసాత్ర మట్లైనను నీ

వై నైచెద వజ్రమును

జా వొడనెడు విశ్వరూపు చాడ్చున నీకుత.

చ్యవ— (ఎకనక్కెముగా) విశ్వరూపునివలె నీచ్యవనుఁ డమాయకుఁడుగాఁడు. ఏదీ ? నీ పశ్చాత్తమును సిద్ధముగాఁ బట్టుకొని నిలువుము, చూతము. నా మాట విని నిష్కారణముగాఁ గలహమునకుఁ గాలు ద్రవిష్ట చెడి పోకుము.

గీ. లేజమున రూపమున ధనాదికమున నిరు

వురు నఖిండులు నీ క నాదరము వలదు

ఎంతవారలు గాకున్న పృథ్వు సంధు

నమరతుల్యునిఁ జేయు నే ర్పమరు కెట్లు ?

నేయేల ? వీరికే సభాపూజ్యత లేనిచో నీ కంతకుమున్నే లేదు.

స్వల్ప దోషము గణింపఁ దగదు నా మాట వినుము.

అశ్వ— (తమలో) కడు న్యాయముగను, నిర్భయముగను జెప్పుచున్నాఁడు.

అయిన నేమి ? ఈ కుత్సితుఁడు వినువాఁడు కాఁడు.

ఇంద్రు— మునీంద్రా ! నీ వైదికపుఁ బాదస్త్ర మంతయు నిక్కడ నుపవ్యసించకుము.

క. ఎన్నివిధముల వీరలు

జన్మమున కనర్హు లీవు సాహసము మెయిం

బన్నెదవేనియు భాగము,

గగిన్న నీ శిరము ద్రెళ్ళఁగాఁగలము మహి !

చ్యవ— త్రెళ్ళినను సమృతమే. సత్కర్మమునఁ బ్రాణము పోయినను నది

త్రేయస్కరమే. (అని యశ్వినలదిక్కు) ఓ యశ్వినేయులారా ! మీ

రీయింద్రునికి జంకక యీసోమపాత్రము నందికొనుడు. (అందిచ్చును)

(అశ్వినలు పాత్రమును బుచ్చికొని త్వరలోఁ బానముచేయుట నటించురు)

ఇందు— దురాత్మా, మునిపితాచీ! ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా!

(వహ్నియుధమును విడువ యత్నించును)

చ్యవ— (కోపముతో) ఓరీ, వదాఁధా! నీకు నాయుధముతోడన బాహు
స్తంభన మగుఁగాక! (శాపోదకమును విడుచును)

ఇందు— (చేతులు కదలించుకొనఁ బ్రయత్నించి నివ్వెరపడి నిలుచును)

(అందఱును నాశ్చర్యమును సూచింతురు)

చ్యవ— (ఎకసక్కెముగా) ఇచ్చుడేని యశ్వములకు భాగ మీపచ్చునా?

ఇందు— (కోపముతో) దురాత్మా, మూర్ఖా! ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా!

(మీదికి దుముకఁ బోవును)

(చ్యవనుఁడు లోపల నేదియో జపించినట్లు నటించి హోమము
చేయఁగా నా యగ్నికుండము నుండి భీకర మగు వేషముతో మదుఁడను
రక్కసుఁడు బయలుదేలును అందఱును భయమును నటించుదురు)

(మదుఁడు భీకరముగా నరచుచు నిందుమీదికి నరుగును)

శర్యా— మునీంద్రా! నీ తపోబలము వాగగోచరము. ఈ యిందుమీ ననుగ్రహింపుము.

చ్యవ— రాజా! క్షణ మూరకుండుము. అన్నియుఁ జక్కఁబడును.

ఇందు— (నలుదిక్కులకుఁ బరుగిడుచు) దేవమంత్రీ! బృహస్పతీ! చ్యవనుఁడు
నాపై మంత్రశాస్త్రముచే నొక్కరక్కసునిఁ బ్రయోగించి బాధించు
చున్నాఁడు. చచ్చితిఁ జచ్చితి. రమ్మ. కాపాడుము. (అని మొఱవెట్టును)

(బృహస్పతీ పరివేశించును)

బృహ- (తనలో) గీ. చ్యవనుని తపోబలముగ్ధుడైనానని మఠని

కతన నుదయించె నీతఁ డఖండబలుఁడు

మదుఁ డనెడి రక్కసుఁడు ఓ డమరులకువలె

నాకును నసాధ్యుఁ డెట్టి మంత్రములనేని.

(ప్రకాశము) సురేంద్రా!

గీ. శక్తిభక్తుల కోపమ్ము సంహరింపఁ

దరమె? యెవ్వారికేని దత్తము మాని

చ్యవనమునినయ్యనే పోయి శరణ మనము

నిన్నుఁ గాపాడు నాతండు నెమ్మిగ్రహింపు.

ఇందు— (చ్యవనుని పాదములపైఁ బడును)

క. తమియింపుమయ్య ! నీ నా

కృషు దప్పునె ? యశ్వీనులకు నయ్యెడి నీక సో

మము, నీదు తపముశక్తి మ

హిమఁజూడఁగ నాయొనర్చు టిది నిక్కముగఁ.

చ్యవ— (గౌరవముతో లేవనెత్తి) భయపడవలదు. అభయమిచ్చితిని. (మదునింజూచి) ఓరీ ! నీవిక నితనిజోలికిం బోక యదృశ్యమగు రూపమ్మున సంచరించుచు బ్రపంచ మున్నంతవఱకు జీవింపుము.

మదు— నేనెక్కడ నివసింపవలెను ?

చ్యవ— నీకు నివసించుటకుఁ జోరీ లేకపోవునా ?

గీ. జూద మెప్పుడు నాడెడి తుమృలందుఁ

గల్లు మొదలుగఁ ద్రానెడి కష్టలందు

నిగ్గు నెఱుఁగక వర్తించు స్త్రీలయందు

నిరతమును నిల్లుగట్టుకొ మ్మరుగు మింక.

మదు— చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

బృహ— మునీంద్రా ! నిన్నుం బోల నాసప్తములకేని యలవిగాదు. నీభార్య యగు నీసుకన్యం బోల నాయననూయ మొదలుగు పతివ్రతలును జంతుదురు.

దేవి— (సుకన్యచే బృహస్పతికి మ్రొక్కించును.)

బృహ— అమ్మా, సుకన్య !

ఆ. నె. భర్తనుధరించి పడయరాని యశమ్ము

దిక్కు లెల్ల నించి తెల్వి మించి

సాధ్యుఁడు వేటిసాధ్యులై రాణించి

నట్టి నీకు సాటి యరయ నెందు.

ఇట్టి నీ కేమి ప్రియ మొనరింతును ? అయిన నిట్లగుఁ గాక !

భరతవాక్యము.

గీ. ప్రజలకును రాజులకు మైత్రి ప్రబలుఁ గాక
 కలహములు యమములు నడుగంటుఁ గాక
 కాంతలు పతిప్రతాప్తమ్ము గాంతు గాక
 శ్రీయు నారోగ్య మెల్లెడఁ జెలఁగుఁ గాక.

గ ద్య

ఇది శ్రీ కింక పీండ్రి ఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకలానిధి
 బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరు
 లొనర్చిన సుకన్య నాటకమునందుఁ
 బంచమాంకము
 స ం పూ ర్ణ ము.

పాదీ	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
1	6	వంక చూ	వంకఁజూ
9	19	దఁప	దప
19	9	దఁప	దప
22	7	చీ	చీ
37	8	కుత	కున్

శ్రీమత్పరచేపతామ్రానమః

పాండురాజసూయము

శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచింపబడినది.

రెండవకూర్పు 1,000 పాఠాలు.

బందరు మినగ్వాప్రెస్ నంగు ముద్రింపబడియె.

1934.

కాపీరైటు రిజిస్టర్డ్]

[వెల రు. 0-5-0

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండువరాజసూయము

ప్రస్తావన

చ. సరసుఁడు నాగభూషణుఁడు చారుతరాప్రతిమానగాత్రభూ
స్వరుఁ డురుగాన నాట్యముఖసర్వకలానిలయుండు భూతివి
స్ఫురితుఁ డమాయికుండు నిజబోధసుధామయుఁ డొప్పుచుండు శ్రీ
హరిపరిచింత నామృతసమర్పితనై జమనఃప్రచారుఁడై.

మ. అనుసంధ్యమ్మును నాతఁ డాడు సమనోహస్తస్వసుల్ పెల్లుగాఁ
దనకుక భృంగిముఖుల్ సహాయులుగ సాంద్రంబైన యానందముకొ
గనువారల్ భజియింప నాత్మతనుభాగస్థాయి సర్వప్రజం
బును గీతామృతసారసంపదలచేఁ బోషించి రక్షించుచుకొ.

ఉ. ఆతఁడు నాట్యమాడు సమయమ్మున కయ్యెడ కేగుచెంతు ప్ర
ఖ్యాతులు మానితల్లజులు గణ్యులు సిద్ధులు సాధ్యు లప్పర
శ్రీతకరాననల్ మొదలు; నేవకు నట్లరుచెంచు వారి సం
ప్రీతమనస్కులకొ సలుపు శ్రీహరిఁ బాడుచు నాతఁ డాడుచుకొ.

ఉ. అశ్వపుఢాటియో! జలధరార్భటియో! యను భంగి భృంగి వి
శ్వేశ్వరుఁ “దోను, మే!” లనుచు నెంతయు మెచ్చ మృదంగమాని తా
విశ్వవిచిత్రవాద్యమున వేడ్కఁగుటింపఁగ నాగభూషణుం
డీశ్వరుఁ డాడిపాడునట! యే రల సౌరు నుతింపనేర్తులొ!

తే. గీ. ఇట్లు లనుసంధ్యమును వాట్ట మెలమి సలిపి
ముక్తిప్రత్యక్ష మొనరించు మూర్తియౌట
నితరచైవతములకన్న నితని నెల్ల
సుమనఃకులు వచ్చి నేమింపఁ జూచుచుండు.

పాం. రా. 1

చ. జరిగె ననంతకాల మిటు స్వాదుతరాశ్రుతిమానగానమా
 ధురియును దాండవంబు గడుదోరముగాఁ గనువారి మానసాం
 తరముల నాటికో; నతని తత్త్వ మెటుంగని వారుగూడ వ
 త్తురు కనిపొదు రందుఁ దఱితో నతఁ డాడుచుఁ బాడుచుండఁగన్.

ప॥ అమృహోదేవుం డిట్లునుసంధ్యంబును శ్రీహరిభక్తితత్పరత్వమ్మునఁ
 దనవిద్యాతిశయమ్ము సఫలమొనర్చుచుఁ దాండవానంతరమ్మున నొకటా
 సభాస్థారులం గాంచి యిట్లనియె.

కా. ఈ నిండోలగ మోలిమై వినుత మే నిష్ఠాదువాక్యమ్ములు
 త్థానైకాదశి వచ్చుచున్నది హరిక దత్కాలమం దర్చనా
 ధీనుంజేసినవారలన్నిరతముక దీప్యన్తిహోవైభవా
 నూనాముత్రపరత్రసౌఖ్యములు చెందుక, డిందు సర్వాఘముల్.

కా. ఇందన్కృత శయనించియున్న హరి నాఁ డీక్షించు నందమ్ములౌ
 కందము ల్వికసింపజేసి జగ మాకంజాక్షు నావేశ నా
 నంద మృగపృథిలక యజించు టది సంధానించుఁ బున్నెంపుఁది
 న్నెం దైవారఁగఁజాలుభాగ్యము నమందీభూత సామ్రాజ్యముక.

క. తులసీబృందావనమున
 నలఘుక లక్ష్మీసనాధు హరిదినమునఁ బూ
 జలు కార్తికమునఁ జేసెడి
 సలలితమతికాలి కొక్క సౌఖ్యము కొదవే!

కా. నే నేమో పరతత్త్వ మంచు మదిలో నిక్కమ్ము మీరెల్లరుక
 ధ్యానిం,త్రామహానీయు నేఁ గాలుతు నిత్యమ్ముక; మహాభాగుఁ డా
 శ్రీనాథుండు మదీయనాట్యకలనాసేవ్యుం డెటుంగుండు వి
 జ్ఞానాంభోనిధి యాతఁ; డాతనికి నిచ్చల్ పూజసేయందగుక.

మ. ప్రతిసంవత్సర కార్తికమ్మునను దత్పాదాంబుజమ్ముల్ నును
 పృథితిక నే యజియింతుఁగాని “యిటు సల్పంబోలు” నంచున్ భవ
 న్మతి కెక్కన్ వచియింపలే దెపుడు, సమ్మానింపుఁ డీయేడు స
 త్కృతులక శ్రీహరి నుత్సవాదులఁ గడున్ జేదీప్యమానమ్ముగక.

ప॥ నావుడుఁ బరమభక్తులగు సభాసదులు కరమ్ములు మొగించి యిట్లు నిరి. స్వామీ ! యేము మీయందుంబలె శ్రీహరియందును భక్తులను, తదారాధనమ్మునకై యింత నొక్కి నెలవీయంబనిలేద ; తప్పక యిట్లు యొనరించెదము, కాని కొండొక విజ్ఞాప్యంబు గల దయ్యది యాలింపం బ్రార్థించెదము. కార్తికై కాదశినాఁడు స్వామి మేల్కొందు రనికదా! నెలవిచ్చితిరి, వారేదినమ్మున నెచట శయనించియుండినదియు నాశయ నమ్మునకుఁ గతమ్మును వచించి మామనమ్ములు నిస్సంశయము లొన ర్పనలయు నాఁగ నాగభూషణం డిట్లను.

క. వినుఁ డామడై కాదశి

ననఘుఁ డతఁడు బోధమూర్తి యహితల్పమునక

వననిధిని యొగనిద్రక

గొని విద్యాన్మూర్తి మెఱయఁ గొమరారుఁజుఁడీ!

క. కార్తికశుద్ధకాదశి

నార్తిహరుం డతఁడు త్రిభువనావనదీక్షా

న్మూర్తిక మేల్కొను, నువ్రత

పర్తుల కానాఁడు మిగులఁ బావన మరయక.

ఉ. కావున నాటి పూజ త్రిజగమ్ముల కే నెఱిగింప నెంచి స ద్భావులరైన మీకడ ముదమ్మున నెఁడు వచించితిక, మహా ధీవిభవుండు శ్రీకరుఁడు దివ్యమహోమహితుండు మీదు సం భావన కర్హుఁ, డే నెఱుఁగునట్లును చెల్పితి నట్లనర్హుడీ!

చ. అనవుడుఁ దత్సభాసదులు హస్తము లెత్తిరి, యెల్లవారు మే లనిరి “నెబాస్సేబా” సనుచు నాడిరి పాడిరి, యేమిచెప్ప! నా ఘనుల హఠాహఠుల్; పిదపఁ గాలగళుం డల వారి శ్రద్ధకుఁ మనమున మెచ్చుచుక మరల మాట యెదో వినఁబడ్డ యట్టులై॥

మ॥ “ఎవడా బుస్సలకొట్టు నాతఁ?” డని తా నెల్లక విలోకించి యం దెవఁడుక గానగరామి తిచ్చనడి మో మేమాత్రమో వంచున ప్దవలోకించె నిజాంగసంగతు నహిక బ్రారబ్ధకోపానల శ్చవిరామ్యక నయనాంతరుద్దళదమందస్ఫారదావానలుక.

క. అప్పుగిది సున్న యంగపు
సప్పుమ్మకొ గాంచి హరుఁడు బాద్యపరీతం
బిప్పా మా హరిపూజకు
నొప్పనిగతి దోచుచున్న దూహింపంగక.

వ. అని యద్దానితో నిట్లనియె.

క. ఉమ్మలిక మిట్టు లో నా
గమ్మా! నీకేల కలిగె గడు రోజెదు బల్
చెమ్మటలు గ్రమ్మ సారెకు
“హు”మ్మని బుసఁగొట్టె దేటికో చెప్పుచునక.

కా. అనాగ మ్మిటు చెప్పఁగాఁదొడఁగె, దేవా! శ్రీహరిన్ మీరు పూ
జానై వేద్యమహోత్సవాదుల సవశ్యమ్మున్ యజింపంగ ను
త్థానై కాదశి పచ్చుచున్నదనుచుక దద్దక బ్రసంగించు నా
యీనాదుక వినినంత నాదొదవె నెంతే నాదు శీర్షమ్మునక.

ఉ. ఏమని యందురేని యతఁ డెంతయుఁ బూజ్యుడై యాసుగాక, వి
ద్యామహాసీయు లెల్లరును నర్చితుఁగా నొనరింతుగాక, మా
కామయసంవిధాత యతఁ డక్కతనక హరిపూజ కొప్పఁగాఁ
బోము, భవత్సమీపమునఁ బొచ్చెము మాని వచింతు నింతయుక.

క. హరి నాగభూషణులకుక
బరస్పరము మైత్రియనియు బాగుగ నా యం
తర మెఱుంగు, నైన మాకా
హరి నైఁపఁడు కాళియాహి నడచిన కతనక.

కా. మా చుట్టంబగు కాళియాహిశిరమున్ మర్దించుటేకాక నా
ట్యూచార్యత్వ మిడెల్ల నయ్యెడలనే వ్యాపింపఁగాఁజేసి “హా
నీచా! యాయమనానదిన్ విడిచి, ప్రుంధింతున్ జామి! యెన్నడే
నీచెంతక గనరాకుమీ ” యనునె! మమ్మేనిం గనంబోలే!

తే. గీ. బురదతో స్సొట నటు సరిపోయెఁగాని
మా యరగజాతి నింకొక్క మహితుఁడేని
పాదతాడనముల నట్లు పడియు శీర్ష
మెత్తి బ్రతుకెనె ? యటుమీద నేమియైన.

- చ. అతని శిరస్సుపైని హరియంఘ్రులు నిల్చి వడించెఁ గానిప
ద్ధతి, యది మాకు నెల్లరకు నాతనికింబలె సంఘటించె; శి
రతలము చూడుమా కడు భరమ్ముగఁ దత్పదయుగ్మ మెట్లు ము
ద్గితమయి యొప్పుచున్నదియొ తెల్లము నాగులకెల్ల నల్లఁగఁ.
- చ. అనవుడు నాగభూషణుని కక్షిగ నుండిన సూర్యుఁ డెంతయుఁ
గనలియు లోనడంచికొని కమ్రవచో విభవం బెల్లర్ప ని
ట్లను, నిది గొప్ప తప్పుమమి ! యాహరి మీకొలమం గొకానొకం
డనఁదగువానికిఁ సలుపు నాయపకార మిటన్ గణించుటల్.
- చ. ఎవనికిఁగాని యెన్నఁడును నెవ్వఁ డసత్కృతి సేయకుండు వాఁ
డవని వినంబడండ, యపుడప్పు డటుల్ ఘటించువాని క
ట్లనమతి వాఁ డొనర్చుటకునై పలుహేతువు లుంపితిరు, నా
యవమతి బాతికంతకును నబ్బినయట్లు తలంపఁగూడునే?
- క. అది కారణముగఁ బుణ్య
స్వదమగు సత్కృతికి నడ్డు నల్పి నృథాదు
గృధము వెలార్చుట తగునే ?
సద్రగణులు వొల్చినట్టి సదములయందుఁ.
- క. ఇప్పుడిది హనుని యంగపు
సప్తమృదు మందలించె సత్సేవ్యుండై
యొప్పురు సూర్యుఁ డింకొక
సప్తము తలయెత్తి అంతు సలుపకయందున్.
- మ. హనుఁ డాశ్చర్యపరీతుడై మనమునం “దౌరార! యేపాటి దీ
యురగంపుంబురు పట్టి శ్రీహరి కరిత్వోద్రేకియై యింతగా
నజవన్ సాహస మెట్లుగల్గు? నిట సాహాయ్యంబు వేటొక్క తెం
పరి లోలో నొనఁించి దీని కిటు జల్పాకత్వమున్ గూర్చెడిన్.
- చ. అట్టి పరీబుద్ధుఁ డిం దెవఁ డటంచుఁ గనుంగొన వీరభద్రు మో
వట్టి కళంకమున్ తెలుపునట్టిదియై కనుపట్టె, హులి య
శ్చుట్టున దివ్యదృష్టిఁ గని “భద్రుఁ డదే మొవలంతురంగముఁ
బెట్టుడు విష్ణుపై; మిగుఁ డేవమె చూపఁగడంగు నిచ్చులుఁ.

ఉ. దక్షుని దుర్మదాంధ్రము వదల్చుగ వీడొక స్వేదజంబుగా
నాక్షణమందు నాహృదయమందలి తీవ్రతఁబట్టి పుట్టె, ద
చ్చిక్షువ నేగి యయ్యెడల శిష్టుల గూడఁ బరాభవించె, బ
ద్వేక్షణుఁగూడ వీడవట నిం చుకయుకొ గణియింపఁ డక్కటా!

ఉ. ఆతఁడు నన్నుఁ జూచి కడునగ్గలపుకొ రుష నాఁగి వీని దు
ర్వీతికి నైచె, నా సయిచునేరుపు వీడెలుఁగండు బొత్తిగాఁ,
“గాతరుఁ డాతఁ” డంచు మదిఁ గన్గొని తన్మహిమానుభావ వి
ఖ్యాతులు లెక్కపెట్టక నికార మొనర్పఁగనెంచు మూర్ఖతకొ.

తే. గీ. ఈయనాత్మజ్ఞుఁ డెప్పుడో యీసరీస్వ
సమ్మలకుఁ జేసె దుర్భోధ చనవుమిగిలి
ఇవి ననుంగూడ లెక్కింప కిందు నొకని
తైకి లేపి ప్రేలించు దుర్భాషాములు.

ఉ. ఏనట! చెప్పువాడనట! యెల్లజగమ్ముల నేలు శ్రీహరికొ
ధ్యానమొనర్చుఁ డం; చది నదస్సఖిలమ్మునకున్ హితంబఁ ట
ద్దానికి నస్మదంగమునఁ దాల్చిన నాగమొకండు వారకం
బొనట! యింతకన్నఁ గలదా! యిల దారుణసాహసం బహో!

తే. గీ. వీరభద్రుం డొకించుక పేర్గణంబు
చేసెనే యన్ము హరిపయి నీసుకతన,
నంతమాత్రన నామాట కడ్డు చెప్పఁ
దలచుపాటిది యీహాలాహలపుఁబురువు.”

చ. అని తనయంకమై హరికి నర్చులొనర్చి తదీయతత్త్వమె
ల్ల నెఱిగి దీర్ఘజీవీయగులాగున దీవనగాంచి పొల్చు నా
హనుమయు గానముకొ విసఁగ నయ్యెడనుండు తెఱింగి “చెప్పు మో
యనఘ! హరింగురించి మనయజ్ఞుల తిక్క లడంగు ముచ్చటల్.”

మ. హనుమంతుం డది యలకించి “వినుడయ్యా సర్పరాజుల్! మహా
ఘనుఁ డాతం డొకనాఁడు మున్నతని మిగ్గట్టక బ్రయత్నించి పం
చినకిన్నకొ దనుజేంద్రపుత్రకుఁ డొగికొ ప్రేరేపఁగా మూఁగి వి
చ్చినదికొ జచ్చినదికొ సమస్తమును నేఁ జెంతకొ విలోకించితికొ.

ఉ. అంతన 'సర్వజాతిపయ నాహరికి' గన' లంచు మీరు మీ
స్వాంతములక దలంచు టది చాలఁ బ్రమాద; మెనండుగాని దు
శ్చింతత నొడ్డకుక జెటుపుచేసెడి జంతువులక నహింపఁ, డే
మంతు వెటుంగకుండిన యమాయకులక వధియింపఁ డెమ్మెయి.

కా. మీలో నుత్తము లెందఱో కలరు నెమ్మిక్ వారిఁ బూజింపడే!
పూలుం బత్తిరి గూర్చి లోకము; జగంబుక ద్రుంగఁగాఁజేయు దు
శ్శీలమ్ముం గలవారినో, లగుడముల్ చేఁబూని మర్దింపఁగా
నాలోచించుచునుందు రెమ్మెయిని దా మాబాలగోపాలముక.

క. కావున గోపాలుం డటు

మీవానిక గాళియుక త్తమింపమి తప్పే !

యావిష్టువు దుష్టుల నిం

కేవారిక సైఁచె ? మీర లెటుంగరె నాగుల్ !

లే. గీ. శిష్టరక్షణమును దుష్టశిక్షణంబు

నతని కృత్యమ్ములగుట మీయందె కాదు ;

ఎవరియందేని దుష్టుల నేరి శిక్ష

నేయు, శిష్టుల నెలమిఁగై నేసి ప్రోచు.

ఉ. “వాలిని జంపె నాత” డనిఁ వాలముగల్గిన యస్థుడాదు లా
శ్రీలలవామనోహరుని నేవను దూఱుటలేదు, వాలి దు
శ్శీలము వాలిజీవము నశింపఁగఁజేసెనె కాని యాతనిక
గూళత నాన రాఘవుఁడు గూల్చఁడు, ప్రాజ్ఞులు మీశెఱుంగరే !

కా. మీజాతిక గడుఁబ్రాజ్ఞు లెందఱో మహామేరుప్రకాశుల్ గలా,
గోజక వ్యాకరణంపుభావ్యము నెనందోకాదు మీచుట్టమే
రాజదోభిగనహస్రవాగ్లహరిపర్యంజేసి నిర్మించె, మీ
యా జాడ్య మృతఁ డాలకించునెడ “హీ హీ” యంచు గర్హింపఁడే !

ఉ. ప్రాజ్ఞత లేనివాం దురక ప్రాజ్ఞులువోలెఁ దలల్ గదల్చుచుక
విజ్ఞులు నెప్పు వాక్యములు వేగిరిపాటున నవ్యుచుండు, ర
ల్పజ్ఞత కిద్దియే గుఱుకు; భావి నమస్త మెఱుంగునట్టి న
ర్వజ్ఞుని మాట ‘కా’ దనఁగవచ్చునె ? యింనుక జ్ఞానమున్నచో.

తే. గీ. జ్ఞానబద్ధుర్విదగ్ధతాధీనుడైన .

మిమ్మునంజీ యబ్బుజ్జు లభామ్ము పూని

సల్పు దుష్కార్యములుఁజేసి బాతికల్ల

వచ్చు నయశంబు, ప్రాజ్ఞులవలనఁ బోదు.

మ. హరి మీలో నెవఁడో యొకానొకని మాద్యచ్ఛిక్ష మర్దించి మేల్
తెరువున్ జూపిన యంత నాతనిపయిన్ ద్వేషించి దూషింతురే !
సరి లెం, డింతయు మీభుజంగపతి తాఁజర్పింపలేఁ దొక్కొ! త
చ్చరణమ్ములే భజించు నిచ్చలును దచ్చయ్యాకృతిన్ బొందుచుకా.

ఉ. అల్ల భుజంగరాట్టునకు నంతర ముండదె మీకు నుంత; మీ
యుల్లములందుఁ జూచికొనుఁ, దూరక శ్రీహరిపై నవాచ్యపుం
బ్రల్లదముల్ లిఖింపకుఁడు, భావభవారి వచించుచొప్పు సం
ధిల్లు ముదమ్ముతో వినుఁడు, ధృష్టత మానుఁడు, పూనుఁ డీనుడుల్.”

ఉ. నావుడు మున్ను లేచు నల నాగ మిటుల్ వచియించె, “బాతిలో
నేవగ నెవ్వఁడో యొకని కెవ్వఁడో తా నపకారిగాఁ బరీ
భావము తక్కువారలకుఁ బట్టదటంటివి, మున్నొకండు భూ
దేవుఁడు నీవు సల్పు నుపదేశ మెఱుంగక మమ్ము మోఁదఁడే!

కా. ఏదో కొండొక నాగ మాతని సతికా హింసింపఁగా జచ్చి యా
మీఁదక దత్సతి చల్లఁగా బ్రతికె, నామేలేనిఁ జింతింప కా
భూదేవుండు వధింపఁగా దొడఁగె మమ్ముంబోట్ల సెల్లన్ బారిన్;
వేదాంగమ్ములు వేదముల్ నదివి యవ్విప్రుండు నప్రాజ్ఞఁడే?

చ. ఒకనికతాన నార్తిమెయి యుల్లము మండి మదీయబాతి కం
తకు నతఁ డెట్లు శత్రువయి తజ్జత ముందు చరించె నట్ల యే
మొకని నికార ముల్లముల నూనెద మెల్లర; మూని యాహరి
పృకటతరాంఘ్రిపూజలకుఁ బాల్పడ, మిందొక దోసముండునే?”

చ. ఇటు కటురీతిగాఁ బెనఁగు నిట్టలపుం జెడుపాము నేయు దూ
రటనము సభ్యులెల్లడ భరమ్ముగ రోసిరి, వాయుసూరి యు
త్కటరుషుఁ డయ్యె, నయ్యెడలఁ గాలగళుండు నిజాక్రితాశిలం
పటవృదయందు భక్తజనకుండునిహరణధీరుఁ డిట్లుకా ;

చ. సతతపురాణమారిజనసమృత్తికిం గుడురై నళక్కి-మి
కిత పుపదేశమున్ సలిపె నీహనుమంతుఁ, డనుంతుభావనం
గతిఁ జనుటొప్పు, నర్పజనకాలహి నీ పనినట్టి విపునిన్
క్షితిసురుఁ డొక్కరుం “డిటులు నేయుట తప్ప” ని మందలింతుడే!

చ. కావున నా యుదాహృతిని గైకొని కాలియుఁబట్టి మీర-లా
శ్రీసరుపై దురాగ్రహము చేకొని మ్రుందుట చెడ్డతప్పు, లో
కావనశీలుఁ డాహరి మహామహిమంబు నెఱుంగతక్కుమే?
మీసలఁ దప్పుత్రోవలకు మేకొను దుర్విషజాతి కెమ్మెయిన్.”

తే. గీ. అంత ఖండితముగఁ జెప్పు హరుని గూడఁ
జనవునంజేసి యాసర్పజడుఁడు గణన
సల్ప కేమేమొ మ్రోఁగుచు జాతికెల్ల
మచ్చరముగల్గఁజేయు నమ్మాడ్కి- నుండె.

క. అంత హనుమంతుఁ డను “నో
మంతుహరా! సాంబ! నీదు మహానీయకృపా
దంతురితైశ్వర్యధురా
పంతము లీపాము లురక పంగునె? నుడులన్.

కా. ప్రత్యక్షమునఁగాని లోఁగ రిల నప్రాజ్ఞుల్; హరిం దూటి యో
కాత్యాయనృధిసాధ! కీడ్వడిన వేడ్కల్ దృశ్యమా నట్లుగాఁ
బ్రత్యేకించి ప్రదర్శనంబొనరుపం బ్రాల్మలుటల్మాని యీ
ప్రత్యస్తోతులు వీడి బాగుచడి సంభావించు రయ్యచ్యుతున్.”

ఉ. “బో! నది బాగు బా!” గనియె నా హనుమంతుని మాటకున్ శివుం
డా నగజామనోహరుని యంతరమున్ గనిపెట్టి చెంటునే
ధీనిధి నందికేశ్వరుఁడు తెయ్యితకత్తక యంచు మర్దల
ధ్వాన మొనర్చ దిగ్గజవితానము గుండెలు గూడ ఝల్లనన్.

ఉ. నాంది కరించె నూచనఁ గనంబటచెన్ శిశుపాల దుర్వచః
కృందనముల్ వివంబడినకై పడి సభ్యులకెల్లఁ దోచె న
స్పందయకుండు ధర్మజుఁడు కౌరికి నర్హమొసంగు సత్కథా
చందనవల్లికాకుసుమసౌరభసారభరంబు చెల్వడెన్.

(ఇది ప్రస్తుతన)

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతామైనమః

పాండువరాజసూయము

(అంత సహదేవుడు సాట్టహాసముగాఁ బ్రవేశించును)

సహ— (కుంతి నభినయించి)

కా. వామం బీచరణంబు వానితలపై వర్తింపఁగాఁజేయుఁ దా
నీమై నీసహదేవుఁ డెవ్వఁడు వృథా హేయములకా గూసి స
ర్వామేయుకా జగదీడ్చు గోపతిని సత్కాలించి నర్హునిగా
నామాన్యండుని ప్రేలునో మరల సవ్యాజాంతరంగముతో.

శిశుపాలుడు— (ప్రవేశించి సవైలత్కృష్టితముతో)

మ. మరలకా జెప్పినఁగాని నీచెవులకుకా మామాట విన్నప్రమై
చూరఁబోదొక్కొ! సురాపగాసుతుబలెకా జాపుల్ చెవుల్ నీకు ము
ధరభావంబు వహించెనోటు ! మరలకా వాక్రుత్తు నట్లేని, నీ
చరణం బెట్టినా చూపు! నీచ రణనాసారంబు వారించెదకా.

సహ— (సక్కోధాట్టహాసముతో)

మ. మరలకా ప్రేలుమటంటి ప్రేలుము జగన్మాన్యకా మునీద్వంద్యు న
ధ్వరరూపుకా హరి నేతదన్యునిగ; నీతప్సంబ్రలాపము రూ
పక నీమస్తక మస్మదీయచరణధ్వస్తము గావించి నికా
బురికొల్పకా బ్రయశించు రాజులకు నుద్బోధింతు నద్భుద్భలకా.

శిశు— (కొండొకసమీపించి)

మ. ఇదిగోఁ జక్కఁగ విన్ను చెప్పెదను, మీ రీనిండు కేరాలగం
దెద నింటేని గణింప కొక్కచెనెటికా హీనుకా దురాచారు దు
ర్మదు గోపాలకు నగ్రపూజ్యునిగ సంభావించినా రిప్పు, డే
ముదితోక్కో వచియించు మాటలపయికా మోమోలముకా జాపుచుకా.

క. మరలకా జెప్పెద నిట్టుల్

మరలకా మరలకా వచింతు మరల వచింతుకా

మరలకా మరలకా మరలకా

మరలకా వచియింతు నీదుమగఁటిమి గండుకా.

సహ— (తీవ్రకోపముతో నెడమకాలి పైకెత్తి కుడికాలితోఁ జోవుచు)

మ. ఇదె నీనాలుక చీల్చి, నిద్రిగొ శిరం బీకాల మర్దింతు, ను
ర్మద మాఱింతు. మఱొక్కపూజ్య నెవఁడుకా మందుం డిటుల్ ప్రేలుటల్
వదలింతుకా దులువా ! యపే నిలుపు నీవాచాలకత్వ మ్మిదే
తుదముట్టింతు, జగజ్జనార్చితుఁడు నిందు్యం డెట్టు లోతుంటరీ!

(అంత ధర్మబాదిపాండవులును భీష్ముఁడును బ్రవేశింతురు)

ధర్మ— (సహదేవుని మధ్యేమార్గమున నాపి నెమ్మదిగా)

ఉ. ఎంతయు శాంతభావమున కిక్కపునాఁ దగు నీకు నింతగా
స్వాంతము మార్పు చెందుటకు శౌరినిరాకరణంబు హేతువౌ
టెంత; నటేరియుకా మనకు నెంచుకుఁ గోపము పిల్చినట్టి భూ
కాంతులనిఁడ, వాగొ కటఁ గవ్వపు దుష్పథ మూనిరేనియుకా.

తమ్ముఁడా ! వారతిధులు, మన మాతిధేయులము. కావున శాంతిం
పుము. (శిశుపాలుదిక్కై) రాజవరా ! నాయూమాట లాలింపుము.

ఆ. నె. సకలధర్మవేది జాహ్నువీపుత్రుని

యనుమతమునఁజేసి యర్ఘ్య మచ్యు

తున కొసంగి నార మనఘ ! యెందులకయ్య

యరక దూఱఁదొడఁగి తోర్పువిడిచి.

శిశు— (ఎక్కసక్కముగా)

ఉ. చాలునుజాలు గొల్లనికి సత్కృతిఁజెప్పెడి భీష్మతెల్వి, నీ
బాలిశతాప్రసంగమును; బార్ధివుల్లెరు నిన్నుదారస
చ్చీలునిగా గణించి యిటఁజేరినదానికి బుద్ధిచెప్పి, లే
గోలయు నీవొనర్చుపని కూడదు నా కెద సమ్మతించునే!

కా. వాచాదత్తను రుక్మిణింగొనియె న న్వంచించి యిగొల్లవాఁ,
డీచార్యమ్మును భీష్మఁ డేగతిని సత్కృత్యమ్ముగాఁ జూచెనో!
చీ! చీ! యీసభ నుండఁగూడదు యశస్కృమానధన్యుల్ నృపుల్
కావంబున్ మణిగా గణింతు రిట, సత్కారం బెవం దొప్పెడికా.

(కోపతిరస్కారములతో మరలిపోవుచు) ఓహో! కూస

మహితులగు నో రాజకుమారులారా !

కా. బాబుల్ చోదలు బ్రహ్మచేత్త లిచటన్; సత్కార మవ్వారికే
ప్రారంభంబుక నయ్యెడిన్ దదితరప్రాజ్యాపనీపాలకుల్
గా రగార్హస్థులు, తాతగా రిటులు పల్కన్ మన్న లాలింతు, మీ
శూరత్వమ్ములు కాల్పనే ! కదలుఁ డిచ్చో నిల్వ సిగ్గయ్యెడిన్.

(అని తొందరగా సభవిడిచి పోవుచుండఁగా)

ధర్మ — (చెంటఁజని సగౌరవముగా నాపి)

ఉ. ఏటికి దత్తఁజని నృపేంద్రుల కెల్లరకున్ మనమ్ములన్
గాటపుఁగోపముల్ రగులఁగా గమకించెడు నిల్వమయ్య ! యే
పాటియఁగాఁడు కృష్ణుఁ డని పల్కితి, వందునుగూర్చి యీసభా
వాటమునన్ విచారణము ప్రాజ్ఞులచే వివచచ్చు నచ్చుగన్.

నీవాదమే ప్రాజ్ఞసమృతమగునేని మాయొనర్చిన తల్పిబ్బు సవరించు
కొందుము. లేదా, నీవేని యిటు లొనర్పవచ్చును. కొండొక కోప
మువశమింపుము.

భీష్మ — (సమదంస్త్రితక్రోధముతో) ధర్మజా ! యేమిటి కన్యాని నట్లు బతి
మాలెదు.

చ. ఎఱుఁగును వాఁడు కృష్ణు జగదీద్యత, సత్త్వపరాక్రమాదికం
బెఱుఁగు, నృపప్రజమ్మునకు నెల్ల ననూయ జనింపఁజేసినన్
బారిఁగొనవచ్చు నంచు మది బోలెఁడుకోరిక వాని కున్న, దీ
శ్వరుని ద్రివిక్రమున్ జెనఁకువాఁ డెవఁ డీవరపాలిలో?

అంతటి దురదృష్టవంతుం డెవ్వఁడేనియున్న “సహేంద్రతక్షక”
న్యాయమ్ము ననుకరింతురు. నీవీ శూరమ్మునై నేల యనునయిం చెదవు ?
నీఁడు నీపంటివారి యనునయమ్ములకుం దగఁడు, విరమింపుము.

శశు — (పండ్లుగొలుకుచు)

కా. ఏమో ప్రేలెదు, నీకతానఁ జెడ నేఁ డీరాజనూయంబు; నీ
మోమోటమ్మునఁగాదె గొల్లని నొగిన్ బూజించె నీతేఁడు; శా
ర్యామేయుల్ జగదేశధన్యులు యశోనంతుల్ ధరాకాంతు లీ
సాధున్యార్చకు నైఁమఁబెట్టు ? లరలే ! చర్చించి వాక్రుత్తువే !

భీష్మ — (శశుపాలుని కుత్తరమిఁబోఁగా)

మహా— (భీష్ముని సగౌరవముగా వారించి) తాతా! యీచతుర్రాముంగుటించి
వీరిందుకయ్యుఁ బ్రత్యుత్తరమివ్వకుండ నిద్ర మి వ్వుభ్యర్థించెద, వీనికిం
దగిన పొయ్యిత్తిమ్మునకెల్ల మనీయనామతరణమే పూటవడియున్నది.
(శిశుపాలుదిక్కు మొగమై మండిపడి)

మ. పరమాపాత్రోశిరోమణీ ! త్రిజగతీసంద్యుండు కృష్ణుండు భూ
పరవర్గమున నగ్రపూజ్యతకునై పాతుండుగాఁడేమి ! నా
చరణం బీనుడి పేరలు నీకు నిపుడే సద్బుద్ధిచెప్పన్, శిరో
భర మల్లంతన దీతి బాగుపడె దో వాచాటవారాగ్రాణీ !
(సభ్యులకెల్లఁ దన యెడమకాలిం జూపుచు)

తా. ఈవాక్కుండవె కాదునూ ! యిచట నింకేపార్థివుండేని యీ
శీరాసార్యన మేవగించునో, యిదే శీర్షంబు మద్యామపా
దావాసంబగు వాని దం చెఱుఁగు, మారా ! భీష్మునల్లంతవాఁ
“డేవం కార్య” మనన్ యజించితిమి, నీ వేపాటి ? మూర్ఖాగ్రాణీ !

(తెరలో)

తా. మేలోహా! కడుమేలు! మేలు! త్రిజగన్మిత్రుండవై తీవు, నిక
బూలక బూజయొనర్పవచ్చితి మిదే ; పూజార్హు దాకార్హు నీ
వాలోచించితి వృద్ధసమ్మతిగ, నీ కాయుర్యశోధిబల
శ్రీలెల్లప్పుడు వృద్ధిజెందుత జగత్తే మంబు వై వారఁగక.
(నహదేవునిపై పుష్పసృష్టిగురియును)

వారదుడు— (పటాక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి)

తా. చక్కనికృత్యముకొ సలిపి జన్మము సాధకమై ఫలించు స
త్సక్తిని ద్రోక్తి తీవు కులవర్ధన ! యోసహదేవ ! శౌరిక
మొక్కని కట్టిఁడులో జడులు, ముక్కున నూఁడిగల్గియుకొ మృతులో
నిక్కమ చెప్పితికొ వినుము, నీహరిభక్తికి సంతసించితికొ.
(నిష్క్రమించును)

భర్మ— (తెరలోఁ గలకలము విని భీష్మునద్దేశించి)

తా. తాతా ! కంటివె రావమండలము మాద్యద్వంతిసంతానవి
స్థితంబై మఖవిఘ్నముకొ నలువఁగాఁ బెన్మోరలకొ ప్రాగుచుకొ

దోతేనంచెడిఁ జెదిభూమిపతికిఁ దోడఁచు; నేమందు నీ
వీ తీవ్రానల మెట్లు కాంతిగనునో యిట్లే విచారించవే!

చ. పిలిచినవచ్చి రెల్లవృధిపీపతు; లండఱుఁ బూజనీయు ల
వ్వల శిశుపాలుహేతువున వైరముచేతుఱె, వార లెంతగా
నలిగిన నాతిధేయులకు నల్గుట యుక్తముగాదు, కాంతికిఁ
గలతెఱఁ గూహచేసి మఖకార్యసమాప్తికిఁ ద్రోవచూపవే!

భీష్మ— (నిర్లక్ష్యముగా)

ఉ. వింటిని జైద్య నూతగొని వేడులులట్టులు ప్రేలుచున్న యా
తుంటరిరాచమండలపు దుర్వచనమ్ములు; కృష్ణసేనా మె
వ్వంటికి నిద్రమేల్కొనునో వాగెడి నీభవకంబు లంత; కా
దంట యొకింత గర్జిలిన తత్త్వణమే సకలంబు తగ్గెడిన్.

శకు— (సహైర్యకీర్తనముతో) ధర్మజా! నీతమ్ముఁడు పసివాఁడనియు నీతాత
మదుకండనియు వీ రెంత నోరుచేసికొన్నను మా మనమ్ముల కంతగా
నొప్పితగులుటలేద. నీయందీ రాజులోకమెల్ల స్నిగ్ధమృగుటకున్ గతంబు
నీధర్మవర్తనంబ కాని, నీతమ్ముల బలపరాక్రమమ్ములు గావు; సకలరాజు
లోకవిశ్వాస్యమృగు నీయోగ్యతాలత కీభీష్ముండు వేలుపురువై మఖవిఘ్న
మూపాదించుచున్న నాఁడు. (భీష్మునిదిక్కి)

ఉ. ఏనొక బ్రహ్మచారిని యెంతయుఁ బొంగెడు, నీదు వర్ణితా
ఖ్యానము పండతాప్రభవమంచుఁ దలంచెద మేము, ధర్మవి
జ్ఞానము దంధమాత్ర; మధికమ్ముగ నిన్నును దూఱుచేల, నీ
వీనలిశాతుఁ బూజ్యునిగ నేగతిఁ జెప్పితి నాకుఁ జెప్పమా!

(కేల నిర్దేశించి) ఆరాచమండలముం దిలకింపుము.

కా. అం దేరాచకొమారుఁ బోలఁగలఁ డీయజ్ఞాతుఁ డైశ్వర్యపున్.
సంధర్భమ్మున శౌర్యధైర్యగరిమన్ జాతుర్యసౌందర్య ని
ష్పందఖ్యాతివిశేషసంపదల; నపొజ్జిండ్లవై యిందఱన్
నిందింఁతే! కడు నృధమూర్తి పని మన్నింఁతేమి! భూపాలకుల్.

కీ. దోమనికన్న నాద్రోణాత్మజానికన్న దుర్యోధనునికన్న ద్రుపదుకన్న
కర్ణునికన్న నక్కఁభోజునికన్న భగదత్తుకన్న నహ్నిండుకన్న

భీష్మకుకన్న నవ్విరటుకన్నను మద్రపతికన్న సింధుభూపాలుకన్న
భూరిశ్రవునికన్న భూధరేశ్వరుకన్న నేకలప్రయోగకన్న నెవరికన్న

తే. గీ. మఱియు దైవపాయసునికన్న మహితశక్తి

వైన నీకన్న నాకన్న నమ్యకన్నఁ

గృహఁ డేపాటివాఁడని కెరలి యర్హు

మియఁజేసితివోయి గాంగేయ!నీవు.

అది యటులుండె. ఇంతవఱ కీ గోపాలుండొనర్చిన మహాకార్యము
లెయ్యవి? శ్రీ ఘ్నుండును, గోఘ్నుండును, గృతఘ్నుండును నగు
వాని కగ్రపూజ్యత యెట్టిది? ఇక పరీక్షమాత్రమ్మునగ మొత్తుట
కేవలపక్షపాతివగు నీకు నాశ్చర్యజనకమయ్య బాహుబలాఘ్యులగు భూ
పాలుర కట్టిదికాదు. పైఁగా నీతఁడు లజ్జావిహీనుండనుట కావంతయు
సందియమ్ము లేదు.

కా. నాకుం బత్నిగ నీయసున్న నృపకన్యక దొంగయైకాదె! మీ
శ్రీకృష్ణుండు గగ్గహించె, నీజడునకున్ సిగ్గున్న దే!యన్యకాం
తాకళ్యాణము లిచ్చగింతురె? యశోధరకృష్ణహల్ శేఁడు; నీ
వీకప్తుం డెటు పూజ్యఁ డంటి? చెపుమా! యీసభ్యు లాలింపఁగన్.

మఱియు నీపిరికిపంద జగదేకవీరుఁడగు జరాసంధు వంచించి భీముచే
జంపించిన తెఱంగు కూరలోకదూరంబని నీవెఱుంగనిదికాదు. సర్వము
నెఱింగి నీ వీనీతిబాహు్య నెట్లగ్రపూజ్యుఁడని స్తుతించితి?

ఉ. బాలిశుఁడైన కృష్ణుని సభాజనమాన్యునిగాఁగఁ జెప్పి ల
జ్జాలవమేనిశేక కడుసజ్జనునింబలె ధర్మవన్నముల్
చాలవచించు నీ చెడురసజ్ఞ తటాలున నింతలింతలై
చీలినీహేతువేము ! పరిశీలనఁజేసి వచింప నేర్తువే?

భీము — (కనులెఱ్ఱఁజేసి మండిపడి)

మ. ఖర !వాచాట !రటద్యృథావదన !నీకాలంబు దాపయ్యెనే
మిర!మూర్ఖాగగ్గిణి!యాప గాతనయు పేర్మిక్ సుంత లెక్కింప, ప
ధ్వరమూర్తిన్ జగదీద్యుఁ గృష్ణుని వృథా పాపమ్ములన్ గూసె దో
దురితాత్మా! యిదె నీశిరమ్ము గదచేఁ ద్రుంగించెదన్ వ్రేల్చిడిన్.

(లంఘించును)

భీష్మ— (అడై పట్టుకొని) రండీర్! భీమనేన!

మ. విపులమృత సహజాదుణ్ములు రుదావేశముకల్మిన్ దప
త్తపనప్రాయములై భవన్నయనముల్ ధైర్యము మాయించు నే
రిపుభూపాలునకేని; వీడన గతప్రేమండు నీర్భకుఁ డే
విపరీతోక్తులొ ప్రేలుఁగాని నయమున్ వీక్షింపఁ దలఁపితిమై.

ఉ. వీడు చరాక్రమమునను బెద్దయుఁ జేర్కొనఁదగ్గవాఁడు, నీ
వాఁడినుగంటిమిన్ జెడవివైఖరి కన్యనిమిత్త మున్న,దా
బాడయెఱుంగఁ జెప్పెదను; శాంతిపహింపుము మిన్నకుండు,మీ
గాడిదనంటి దేహమును గళలమున్ బొనరించు టర్హమే!

శకు— (నిర్లక్ష్యముగా) తాతా! రానిమ్ము, నివారింపకుము.

చ. ముదుకఁడ వీవు, వాయుజుఁడు ముష్కరుఁ డించుక యస్త్రదీయదో
ర్మదము నెఱుంగుఁగాక, వెన మామకశౌర్యదవానలంబునన్
గదయును దానునున్ మిదుతకై వడి మ్రుందునుగాక, యాఁగఁబో,
కెద మఱి వాని కెంతటి యభీప్సితమున్నదో! వీడు, చూచెదన్.

భీమ— (భీష్మనియాజ్ఞపై రోజుచునిట్టును.)

భీష్మ—

కా. ఈకష్టమృదు నీగదం జెడఁడు, లోకేతుండు కృష్ణుండు చ
ద్రాకాంతుం ధను మారకుం డని మదిన్ దర్శింపు, మప్పాట ము
న్నాకాళోక్తిస్థిరీకరించె, సమయంబయ్యెన్ బడున్ వీడు తా
వాకంజాక్షు సుదర్శనంబున శిరంబామూలమున్ ద్రెళ్ళఁగన్.

వీడు చతుర్భుజుండును త్రిలోచనుండునై పుట్టి రాసభంబులతె
నార్చిన నావికృతస్వరమునకు శంకించి తల్లిదండ్రులు విచారించుచుండ
నంబరవాణి యువశమవాక్యములు చెప్పి “వీడు బలాధ్యుండునూ
కూరుండును, ననన్యసాధ్యుండును నగు”ననియు “వీఁ డెవ్వనియొత్సంగ
మునఁ గూర్చుండునెడల. నీవికృతస్వరూపము పదలి సామాన్యమను
జాకారము నందునో వాఁడ మీకి శృంగువగు” ననియుం జెప్పడు
“వాఁడెవ్వని డగునో” యని కనపచ్చిన రాజుల యొత్సంగములందెల్లా
వీరి గూర్చుండఁజెట్టుదుఁ దల్లి పరిశీలించుచుండునెడల దన మేనత్త

కొమరుడగు వీనింకాడ నొకసరి శౌరి యేతెంచెను. అంత యథా పూర్వముగ నీతని నాతనియంతస్సంగమున నిడుటయు, విషమలోచనం బును నభ్యధికతాహుద్యయమును బోయి వీని యిప్పటి యూరూపంబు నిలిచె; నదికాంచి తల్లి శ్రీకృష్ణుని సరముకొరిపిని వధించుకుండ ననుగ్రహింపుమనుటయు, నావరదుం డపరాధశతాచరణము మితిగా నావరం బనుగ్రహించె. ఆ యపరాధములు నిండె; నింక వీని వధించుటయ కడమ, కావున నీవు శాంతింపుము.

కా. నీకన్నన్ బలియందుగాఁ, దయిన నీనీచుండు నీపై కిటుల్
శ్రీకృష్ణుం డిడు నావరముకతనక జేసాచుచున్నాఁడు; నీ
వీకాలమున శాంతిచూపు, మతఁడే యీదుష్ట శిక్షించు, దు
ష్టుల వీనికిఁ దోడునూపు నృపతుల్ వాపోయి గూఢెట్టంగన్.

శకు— (వికృతస్మితముతో)

ఉ. తాతయ మన్మఁడుక బుజువిధమున శాంతినిగొంటిరే మఖ
ప్రీతులు గొడ్డికొంచు, రిపువీరులు నవ్వఁగ; మేలు! మేలు! నీ!
కాతరులార! మీ బ్రదుకు కాల్యనె! (భీష్మునిమాతృమే కేల నిర్దేశించుచు)
భీమునిమాట కేమి, నీ
వానికి బుద్ధిచెప్పి పశువైఖరి నిన్ను వధించుటొప్పెడిక.

(తెరలో)

ఉ. మంచిగఁజెప్పితీవు మతిమంతుడ, వీనదిసూనుఁ డెంతయుక
జంచలబుద్ధియై పలికె, శౌరికి “నగ్రసపర్య సేయ” మం
చంచితుఁడే యధర్మజుఁ డనర్హుని గృష్ణుని గొల్లబోయ, నీ
పంచకు భీష్మబట్టి పశువైఖరిఁజంపుట కర్హ మెమ్మెయిక
(సింహనాదము లొనర్చుచు)

భీష్మ— (వినుట నటించి గంభీరతతో)

కా. ఓరీ శోభకులాధముల్! పలికినట్లోలి న్ననుంబట్టి శ్రా
న్వాటం జంపుఁడు; రెండు, మీశిరములం బారూధి మత్సాద మొ
ప్పార న్నిల్చితి నేల యార్చెదను! రండా! భండనోద్యుక్తులై
శూరత్వములు మాపి రాజకులవిన్నూర్తిక బ్రవర్తింతుఁడీ!

పాం. కా. 3

(శకుపాటదిక్కి)

కా. ఓయీ! మూర్ఖ! జఘన్య! నీయటము నీవోకుర చ్చెవులే సాచ్చియు
 న్నియద్రేకముమాన్య కాంతనవుఁ డింతేసేం ప్రయత్నింపఁ, డా
 మ్నాయధ్యేయఁడు నందనందనుఁడు నీకా మ్రందింపఁగా బుట్టినాఁ
 డాయజ్ఞేశ్వరుఁ జేరి పోరి చొయమా! యద్దేవు లేఁమునక

క. హరియై హిరణ్యకశిపుక

హరిణముబలె నడచె, నరపరాకారమునక

బారిఁగొనె రావణు నెవఁ, డా

పరమేశుఁడు శౌరి నిన్ను బట్టి పథించుక.

(తెరవంకఁ దిరిగి)

ఓహో! స్వశక్తిపరశక్తిజ్ఞానశూన్యులగు నోరాజన్యకీటములారా!

కా. మీలోనేరికిఁ జావు దాపగునో వార్ మీ ల్లాలముంబోదె గో
 పాలుకఁజీరి పరాకృమింపుఁడొగి, జీవభ్రాంతి నుంతేనియున్
 వాలాయమ్ముగనున్న రాకొమరు లానై జేసి వీక్షింపకుం
 డోలిన్ జెల్పితిఁ గృష్ణమార్గొనిన నాయుర్భాగ్యముల్ రూపఱుక.

శకు — (సాధిక్షేపముగా) తాతా! యిటు చూడుము.

చ. బాగడెదు సారెకుక హరిని బూతుబిధానఁ, బాగడ్డ కర్ణులై
 నెగడెడు రాజులుండ, నవనీపతిజాని యునాధు నింతగాఁ
 బాగడెద వేటికో! ముదుకబుద్ధికిఁ గర్జము తెల్లు దోచు మేల్
 మగఁటిమి గల్గెనేని నను మార్గొనఁ డేటికిఁ గృష్ణఁ డిమ్మొయిక.

(తెరవంకఁ దిరిగి విగ్రహగా)

ఆ. వె. రాగవోయి బావ! రారమ్మ, నిన్ను బాం

డవులతో వధింతు నవనిపతులు

మెచ్చిపొగడ; సర్వమిచ్చినందుకు వారి

కిపుడు ఫలముగల్గు తెఱుక పడఁగ.

శ్రీకృష్ణుడు — (ప్రవేశించి తనలో)

క. అపరాధశతము నైచి శి

శుపాట వధియింతు ననుచు నూన్నతగతి నీ

క పటాశ్వులల్లి కిచ్చితి

నపుడు శరము, శతము నిరణ్ణి కాయుకా దొనఁగుల్.

ఇప్పుడు నూటకట్టవ యశురాధిపమున కీజతుం డారంభించె. జగద్గో
హత్రపరాయణుండగు నివాని నీక సైతుట పాడిగాదు. (రాజుల
నుద్దేశించి ప్రత్యక్షముగా).

ఉ. ద్వారక గాల్చె, బ్రహ్మచరుడ౯ హరియించెను, గట్టిపెట్టె నీ
ధీరహీతుండు మున్ను వసుదేవుని యాగతుడంగమంబు, దు
ర్వారము లెన్నియేని యశురాధము లిట్టివి సల్యె; వీనిపైఁ
గారణముంటఁజేసి యలుగక; వర మట్టిది తల్లి కిచ్చితిక.

ఉ. ఆవరవర్ణినీమణికి నవ్వు దొసంగితి నావరమ్ము; నీ
కావరుడా వరమ్మునకుఁ గల్లఁగజేసె నపార్థకత్వ; విం
కేవరుసక౯ త్నమింపవలె నీచెనఁటిక; నృపులెల్లరుం గనం
గావలమార్చి భూజనుల కప్తము వాయుగఁ జేయఁటొప్పదే!

(తెరలో)

ఉ. నందకుమార! “మేల్, బలి” యనందగు పల్కు వచించి తీవు, ని
న్నందురె! యోగ్యులైన నృపు; లస్వరమూర్తిని వీడు వీనితోఁ
గొందఱు దుర్మదుల్ గలిసి కూసిరి కూశతనంపుఁగూత; లీ
తుందుడుకుక౯ హరించు టది దోసము గాదుమహి రమాధనా!

కృష్ణ — (తనలో) ఇవి పాశ్చిలగు రాజుల పలుకులు నృధృపమృతమ్ముగ నీక
నివ్వారి వధించెద గాక. (అకాశమువంక దృష్టినిగిచ్చి)

ఉ. రమ్మిటు వక్రరాజమ! శరాక్రమగర్వితుడైన చైద్యుమూ
ర్థమ్ము హరించి వేగ నిజభామము చేరుము, పాశ్చిరాజలో
కమ్మనకుక౯ ముదమ్మగుతఁ, గశ్మలభూధవబాతికెల్ల దుః
ఖమ్ము ఘటిల్లుఁగాక, మఖకార్యము నెగుతఁ బూర్ణకామమై.

(చక్రమువచ్చి శ్రీకృష్ణుని హస్తమున నిల్చును)

శిశు — (అధిష్టేపముగా)

ఉ. చక్రము గికొమ్ముక౯ గని వెసక౯ భయమందెడి వాడఁ గాను, నీ
వక్రతమాన్వ సిద్ధపడివచ్చితి, భీష్మునిమాట పొల్లుగా
సక్రమభంగి నాలమున శౌర్యముచూపి వధింతు నిన్ను; నీ
విక్రమముక౯ గనంబఱుచు వేళ యిదే, తడ వేల చేసెదో!

కృష్ణ — (శిశుపాలుదిక్కు)

చ. అల తటి రుక్మిణీరమణి నట్లు పరిం చెడినాఁడు నీధుదో
ర్ముల నుఱఁజేసి కీర్తనభక్త-మృదంగింతుమి నీకు దుష్టు దా

విలత కడుంగడుం బెరిగె వేదులువట్టివ వానిపోల్కి నో
తులువ ! చెడంగఁబ్రేలెదవె! దుండగపుం బెడుకూత లేడైతన్.

శకు — (తొందఱగా)

శా. నీకున్ సిగ్గు లవమ్మునుం గలదె ! మగ్గిలున్న యిచ్చోట ము
న్నా కీనెంచిన యక్కిణీరమణి విన్నాణంపుఁబెండ్లిన్ వచిం
తే ! కొంకింతయు లేక; నాఁడె నిను మ్రందింపన్ బ్రయత్నించితిం
గా కెట్లో బ్రతుకంగనేర్పితిపు డక్కార్యమ్ము పూరించెదన్.

కృష్ణ — (బిగ్గరగా)

చ. కనుఁడు నృపాలకుల్ ! కనుఁడు, కశ్మలచిత్తుని మీరలెల్లరున్
గనుఁగొనుచుండఁ జంపెద, నికన్ సయిపం బని లేద; నన్న వీఁ
డనుటకుఁగాదు, భీష్ముని మహామహు దూతినదానికిన్ ఫలం
బును గనుఁగాక, దుర్మదుల బుద్ధివిహీనత లింకుఁగావుతన్ !

(చక్కమును బ్రయోగించును — తెర దింపుదురు)

నందికేశ్వరుడు — (ప్రవేశించి)

(భరత వాక్యము)

మ. మొఱకుల్ పూజ్యులపై నసూయగొని యున్మూలమ్ము గాకుండ్రుగా !
కురుబద్ధుల్ కడువృద్ధు లాడు పలుకుల్ యోజించి కైకొండ్రుగా
ని, రహిన్దూలు త్రసంగముల్ జరిపి వన్నెన్ దక్కి చాకుండ్రుగా;
కరవిందాసను రాణి తా నిలుచుఁగా కస్మన్మనఃపీఠికన్.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గ ద్య

ఇది శ్రీ.....తిరుపతి వేంకటేశమ్ముగు పాండవ
రాజనూయమ్మును నపూర్వనాటకమ్మునందు

సర్వమ్మును బ్రధమాంకము.

—♦ ఫల శ్రుతి ♦—

మ. ఇటు ప్రత్యక్ష మొనర్చునంత యరగం బిట్టెటకున్ గొంకి యా
కటువాగ్ధోరణి కట్టిపెట్టి యటుపైఁ గంఠాక్షపాదార్పణ
ఘటనాతత్పరులైన వారలగతిన్ గాంక్షించి తత్పద్ధతి
న్యట కేభాకరితో త్రహంగమగుచున్ బొల్పార నాకల్పమున్.

త ప్పా ప్పల వ ప్పిక .

పుట.	పంక్తి.	త ప్ప.	ఒ ప్ప.
2	13	కంఠము	కంఠము
3	25	ఎవడా	ఎవడా
6	6	గీర్తికి	గీర్తికి
7	17	డని	డని
,,	20	మీరెఱుంగరే	మీరెఱుంగరే
9	14	మహనీయ	మహనీయ
12	20	నరపాలిలో	నరపాలపాలిలో
15	9	పూజ్యత	పూజ్యత
,,	27	కృష్ణుని	కృష్ణుని
16	4	నిర్భకు	నిర్భకు

